

॥ नमो तस्य भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

विनयपिटके

विनयसङ्घ-अट्कथा

गन्थारम्भकथा

वत्युत्तयं नमस्सित्वा, सरणं सब्बपाणिनं।
विनये पाटवत्याय, योगावचराभिक्षुनं ॥

विष्पकिण्णमनेकत्थ, पालिमुत्तिविनिच्छयं।
समाहरित्वा एकत्थ, दस्सयिस्समनाकुलं ॥

तत्रायं मातिका —

‘दिवासेय्या परिक्षारो, भेसज्जकरणम्पि च।
परित्तं पटिसन्धारो, विज्ञाति कुलसङ्घहो ॥

‘मच्छमंसं अनामासं, अधिद्वानविकप्पनं।
चीवरेनविनावासो, भण्डस्स पटिसामनं ॥

‘कयविक्कयसमापत्ति, रूपियादिपटिगग्हो।
दानविस्सासगाहेहि, लाभस्स परिणामनं ॥

‘पथवी भूतगामो च, दुविधं सहसेय्यकं।
विहारे सङ्घिके सेय्य, सन्धरित्वान पवकमो ॥

‘कालिकानिपि चत्तारि, कपिया चतुभूमियो।
खादनीयादिपटिगग्हाहो, पटिक्खंडपवारणा ॥

‘पब्बज्जा निस्सयो सीमा, उपोसथपवारणं।
वस्त्रूपनायिका वत्तं, चतुर्व्ययभाजनं ॥

‘कथिनं गरुभण्डानि, चोदनादिविनिच्छयो।
गरुकापतिवुद्वानं, कम्माकमं पकिण्णन् ॥

१. दिवासेय्यविनिच्छयकथा

१. तथ्य दिवासेय्याति दिवानिपञ्जनं। तत्रायं विनिच्छयो — “अनुजानामि, भिक्खवे, दिवा पटिसल्लीयन्तेन द्वारं संवरित्वा पटिसल्लीयितु” न्ति (पारा० ७७) वचनतो दिवा निपञ्जनतेन द्वारं संवरित्वा निपञ्जितब्बं। एत्य च किञ्चापि पालियं “अयं नाम आपत्तींति न वुत्ता, विवरित्वा निपञ्जनेन पन उप्पन्ने वत्युस्मि द्वारं संवरित्वा निपञ्जितुं अनुज्ञातत्ता असंवरित्वा निपञ्जनतस्स अट्कथायं दुक्कटं (पारा० अट्ठ० १.७७) वुत्तं। भगवतो हि अधिष्पायं जत्वा उपालित्येरादीहि अट्कथा ठपिता। “अत्थापत्ति दिवा आपञ्जति, नो रत्ति” न्ति (परि० ३२३) इमिनापि चंते सिद्धं।

२. कीदिसं पन द्वारं संवरितब्बं, कीदिसं न संवरितब्बं? रुखपदरवेळुपरकिलञ्जपण्णादेन येन केनचि कवाटं कत्वा हेद्वा उदुक्खले उपरि उत्तरपासके च पवेसेत्वा कतं परिवत्कद्वारमेव संवरितब्बं। अज्जं गोरुणानं वज्रेसु विय रुखसूचिकपटकद्वारं, गामथकनके चक्कलक्युतद्वारं, फलकेसु वा किटिकासु वा द्वे तीणि चक्कलकानि योजेत्वा कतं संसरणकिटिकद्वारं, आपणेसु विय कर्तं उग्घाटनकिटिकद्वारं, द्वीसु तीसु ठानेसु वेळुसलाका गोफेत्वा पण्णकृटीसु कतं सलाकहत्थकद्वारं, दुस्साणिद्वारन्ति एवरूपं द्वारं न संवरितब्बं। पत्तहत्यस्स कवाटपणामने पन एकं दुस्साणिद्वारमेव अनापत्तिकरं, अवसेसानि पणामेत्तस्स आपत्ति। दिवा पटिसल्लीयन्तस्स पन परिवत्कद्वारमेव आपत्तिकरं, सेसानि संवरित्वा वा निपञ्जनतस्स आपत्ति नत्थि, संवरित्वा पन निपञ्जितब्बं, एतं वत्तं।

३. परिवत्कद्वारं कितकेन संवुतं होति? सूचिधटिकासु दिन्नासु संवुतमेव होति। अपिच खो सूचिमत्तेपि दिन्ने वद्वति, घटिकामत्तेपि दिन्ने वद्वति, द्वारबाहं फुसित्वा ठपितमत्तेपि वद्वति, ईसकं अफुसितेपि वद्वति, सब्बनिमेन विधिना यावता सीसं नपरिवसति, तावता अफुसितेपि वद्वति। सचे बहूनं वलञ्जनद्वानं होति, भिक्खुं वा सामणें वा “द्वारं, आवुसो, जगाहीं” ति वत्तापि निपञ्जितुं वद्वति। अथ भिक्खु चीवरकम्मं वा अज्जं वा किञ्चित्करोन्ता निसिन्ना होन्ति, “एते द्वारं जगिस्सन्तीं” ति आभोगं कत्वापि निपञ्जितुं वद्वति। कुरुन्दद्वकथायं पन “उपासकम्पि आपुच्छित्वा वा एस जगिस्सतींति आभोगं कत्वा वा निपञ्जितुं वद्वति, केवल भिक्खुनि वा मातुगामं वा आपुच्छितुं न वद्वतीं” ति वुत्तं, तं युत्तं। एवं सब्बत्थपि यो यो थेरवादो वा अट्कथावादो वा पच्छा वुच्छति, सो साव पमाणन्ति गहेतब्बं।

४. अथ द्वारस्स उदुक्खलं वा उत्तरपासको वा भिन्नो होति अट्कितो वा, संवरितुं न सवकोति, नवकम्मर्थं वा पन इट्कपुञ्जो वा मत्तिकादेन वा रसि अन्तोद्वारे कतो होति, अट्ठं वा बन्धन्ति, यथा संवरितुं न सवकोति। एवरूपे अन्तराये सति असंवरित्वापि निपञ्जितुं वद्वति। यदि पन कवाटं नत्थि, लङ्घकप्पमेव। उपरि सयन्तेन निस्सर्वेण आरोपेत्वा निपञ्जितब्बं। सचे निस्सर्वेणमत्थके थकनकं होति, थकेत्वापि निपञ्जितब्बं। गब्बे निपञ्जनतेन गब्बद्वारं वा पमुखद्वारं वा यं किञ्चित्संवरित्वा निपञ्जितुं वद्वति। सचे एककुट्टके गहे द्वीसु परसेसु द्वारानि कत्वा वलञ्जन्ति, द्वेपि द्वारानि जगित्वानि, तिभूमकेपि पासादे द्वारं जगित्वाप्मेव। सचे भिक्खाचारा पटिकम्म लोहपासादसदिसं पासादं बहू भिक्खु दिवाविहारयं पविसन्ति, सङ्घत्येन द्वारपालस्स “द्वारं जगाहीं” ति वत्ता वा “द्वारजगग्नं नाम एतस्स भारा” ति आभोगं कत्वा वा पविसित्वा निपञ्जितब्बं। याव सङ्घनवकेन एवमेव कातब्बं। पुरो पविसन्तानं “द्वारजगग्नं नाम पच्छिमानं भारो” ति एवं आभोगं कातुम्पि वद्वति। अनापुच्छा वा आभोगं अकत्वा वा अन्तोगम्बं वा असंवुतद्वारे वहि वा निपञ्जनकालेपि “द्वारजगग्नं नाम महाद्वारे द्वारपालस्स भारा” ति आभोगं कत्वा निपञ्जितुं वद्वतियेव।

एवं लोहपासादादीसु आकासतले निपञ्जनतेनपि द्वारं संवरितब्बमेव।

अयज्ञेत्य सङ्क्षेपो – इदं दिवापटिसल्लीयनं येन केनचिं परिक्षिखते सद्वारबन्धे ठाने कथितं, तस्मा अब्भोकासे वा रुक्खमूले वा मण्डपे वा यथं कत्थयं सद्वारबन्धे निपञ्जनतेन द्वारं संवरित्याव निपञ्जनतब्बं। सचे महाब्रवेत्य होति महाब्रेधियङ्गणालोहपासादङ्गणसिदिसं बहूनं ओसरणद्वान्, यत्थं द्वारं संवृतम्य संवृतद्वाने न तिष्ठति, द्वारं अलभन्ता पाकारं आलहित्वापि विचरन्ति, तथं संवरणक्चयं नत्यि। रत्ति द्वारं विवरित्वा निपन्नो अरुणे उगते बुद्धाति, अनापत्ति। सचे पन पशुञ्जित्वा पुन सुपति, आपत्ति। यो पन “अरुणे उगते बुद्धहिस्सामी” ति परिच्छिद्वित्वाव द्वारं असंवरित्वा रत्ति निपञ्जनति, यथापरिच्छेदमेव बुद्धाति, तस्स आपत्तियेव। महापच्चरित्यं पन “एवं निपञ्जनत्तो अनादरियदुवकटापि न मुच्यती” ति बुतं।

५. यो पन बहुदेव रत्ति जगित्वा अद्वानं वा गन्त्वा दिवा किलन्तरूपो मञ्जे निसिनो पादे भूमितो अमोचेत्वाव निदावसेन निपञ्जनति, तस्स अनापत्ति। सचे ओकन्तनिहो अजानन्तोपि पादे मञ्जकं आरोपेति, आपत्तियेव। निसीदित्वा अपस्साय सुपन्तस्स अनापत्ति। योपि च “निंदं विनोदस्सामी” ति चङ्गमन्तो पतित्वा सहसा बुद्धाति, तस्सपि अनापत्ति। यो पन पतित्वा तत्थेव सयति, न बुद्धाति, तस्स आपत्ति।

को मुच्यति, को न मुच्यतीति? महापच्चरित्यं तावं “एकमङ्गेन निपन्नको एव मुच्यति। पादे पन भूमितो मोचेत्वा निपन्नोपि यक्षगहितकोपि विसञ्जीभूतोपि न मुच्यती” ति बुतं। कुरुन्दद्वकथायं पन “बन्धित्वा निपञ्जापितोत्वं मुच्यती” ति बुतं। महाअटुकथायं पन “यो चङ्गमन्तो मुच्यत्वा पतितो तत्थेव सुपति, तस्सपि अविसयताय आपत्ति न दिस्सति। आचरिया पन एवं न कथयन्ति, तस्मा आपत्तियेवाति महापदुमथेरेन बुतं। द्वे पन जना आपत्तितो मुच्यन्तियेव, यो च यक्षगहितको, यो च बन्धित्वा निपञ्जापितो” ति।

इति पालिमुन्तकविनयविनिच्छयसङ्गे

दिवासेयविनिच्छयकथा समता।

२. परिक्खारविनिच्छयकथा

६. परिक्खाररोति समणपरिक्खारो। तत्रायं कपियाकपियपरिक्खारविनिच्छयो (पारा० अष्ट० १.८५) – केचि तालपणाच्छतं अन्तो वा बहि वा पञ्चवणेन सुतेन सिव्वित्वा वण्णमदुं करोन्ति, तं न बृति। एकवण्णेन पन नीलेन वा पीतकेन वा येन केनचि सुतेन अन्तो वा बहि वा सिव्वितुं छत्तदण्डगाहकं सलाकपञ्जरं वा विनाश्चितुं बृति, तच्च खो थिरकरणत्थं बृति, न वण्णमदुर्याय। छत्तपण्णेसु मकरदन्तकं वा अड्चन्दन्कं वा छिन्नितुं न बृति। छत्तदण्डे गेहत्थम्भेसु विय घटको वा वाल्लरूपकं वा न बृति। सचेपि सब्बत्थ आरग्गेन लेखा दिन्ना होति, सापि न बृति। घटकं वा वाल्लरूपकं वा भिन्नित्वा धारेत्वं, लेखापि वैंसित्वा वा अपनेत्वा, सुतकेन वा दण्डो वेठेत्वो। दण्डबुद्धे पन अहिच्छतकसण्ठानं बृति। वातप्हारेन अचलनत्थं छत्तमण्डलिकं रज्जुकेहि गाहेत्वा दण्डे बन्धनि, तस्मिं बन्धनद्वाने वलयमिव उक्तिरित्वा लेखं ठपेति, सा बृति।

७. चीवरमण्डनत्थाय नानासुतकेहि सतपदिसदिसं सिव्वन्ता आगन्तुकपदुं उपेन्ति, अञ्जम्य यं किञ्चिं सूचिकम्पविकारं करोन्ति, पद्ममुखे वा परियन्ते वा वेणिं वा सङ्कुलिकं वा मुगारं वा एवमादि सब्बं न बृति, पक्तिसूचिकम्पमेव बृति। गणित्कपदकञ्च पासकपदकञ्च अटुकोणम्य सोऽस्तकोणम्य करोन्ति, तथं अवियगयमुगारादीनि दस्सेन्ति, कक्कटक्खीनि उक्तिरन्ति, सब्बं न बृति, चतुकोणमेव बृति, कांणसुतपीळका च चीवरं रसे दुविज्जेयरूपा बृति। कञ्जिकपिदुखलिअलकादेसु चीवरं पक्षिविपितुं न बृति, चीवरकम्पकाले पन हथ्यमलसूचिमलादीनं धोवनत्थं किलिङ्काले च धोवनत्थं बृति, गर्थं वा लाखं वा तेलं वा रजने पक्षिविपितुं न बृति।

रजनेसु च हलिङ्गि ठपेत्वा सब्बं मूलरजनं बृति, मञ्जिङ्गिज्ज्वलं तुङ्गहरञ्च ठपेत्वा सब्बं खन्धरजनं बृति। तुङ्गहरो नाम एको सकण्टकरुक्षो, तस्स हरितालवण्णं खन्धरजनं होति। लोहञ्च कण्डुलञ्च ठपेत्वा सब्बं तचरजनं बृति। अल्लिपत्तञ्च नीलिपत्तञ्च ठपेत्वा सब्बं पत्तरजनं बृति। गिहिपरिभुतकं पन अल्लिपत्तेन एकवारं रजितुं बृति। किंसुकुपुफञ्च कुसुम्पुफञ्च ठपेत्वा सब्बं पुफरजनं बृति। फलरजने पन न किञ्चिं न बृति (महाव० अष्ट० ३४४)।

८. चीवरं रजित्वा सङ्केन वा मणिना वा येन केनचि न घटेत्वं, भूमियं जाणुकानि निहन्त्वा हत्थेहि गहेत्वा दोणियम्य न धर्सितब्बं। दोणियं वा फलके वा ठपेत्वा अन्ते गाहापेत्वा हत्थेन पहरितुं पन बृति, तम्य मुद्दिना क नातवं। पोराणकथेरा पन दोणियम्य न ठपेत्वुं। एको चीवरं गहेत्वा तिष्ठति, अपरो हत्थे कत्वा हत्थेन पहरिति। चीवरस्स कण्णासुतकं न बृति, रजितकाले तिन्दितब्बं। यं पन “अनुजानामि, भिक्खुवे, कण्णासुतकं” निति (महाव० ३४४) एवं अनुज्ञातं, तं अनुवाते पासकं कत्वा बन्धितब्बं रजनकाले लग्गनत्थाय। गणित्केपि सोभाकरणत्थं लेखा वा पीळका वा न बृति, नासेत्वा परिभुजितब्बं।

९. पते वा थालके वा आरग्गेन लेखं तरोन्ति अन्तो वा बहि वा, न बृति। पतं भर्मं आरोपेत्वा मज्जित्वा पतिन्ति “मणिवण्णं करिस्सामा” ति, न बृति, तेलवण्णो पन बृति। पत्तमण्डले भित्तिकम्पं न बृति, मकरदन्तकं पन बृति।

धमकरणछतकस्स उपरि वा हेडा वा धमकरणकुच्छियं वा लेखा वा बृति, छत्तमुखवट्टियं पनस्स लेखा बृति।

१०. कायबन्धनस्स सोभनत्थं तर्हि तर्हि दिग्गुणं सुतं कोद्वेन्ति, कक्कटक्खीनि उडुपेन्ति, न बृति, उभोसु पन अन्तेसु दसामुखस्स थिरभावाय दिग्गुणं कोद्वेन्तुं बृति। दसामुखे पन घटकं वा मकरमुखं वा रेहुभसीसं वा यं किञ्चिं विकाररूपं कातुं न बृति, तथं अच्छीनि दस्सेत्वा मालाकम्पादीनि वा कत्वा कोद्वेन्तकायबन्धनम्य न बृति, उजुकमेव पन मच्छकण्टकं वा खञ्जरिपत्तकं वा मटुकपट्टिकं वा कत्वा कोद्वेन्तुं बृति। कायबन्धनस्स दसा एका बृति, द्वे तीर्णी चत्तारपि बृति, ततो परं न बृति। रज्जुकाकायबन्धनं एकमेव बृति, पामङ्गसण्ठानं पन एकम्य न बृति, दसा पन पामङ्गसण्ठानापि बृति, बहुरज्जुके एकतो कत्वा एकन निरन्तरं वेठेत्वा कतं बहुरज्जुकान्ति न वत्तब्बं, तं बृति।

कायबन्धनविधे अद्भुमङ्गलादिकं यं किञ्चिं विकाररूपं न बृति, परिच्छेदलेखामत्तं बृति। विधकस्स उभोसु अन्तेसु थिरकरणत्थाय घटकं करोन्ति, अयम्य बृति।

११. अञ्जनायं इत्यपुरिसचतुर्पदसकुणरूपं वा मालाकम्पलताकम्पमकरदन्तकगोमुक्तकअड्चन्दककिभेदं वा विकाररूपं न बृति, यांसित्वा वा भिन्नित्वा वा यथा वा न पञ्जायति, तथा सुतकेन वेठेत्वा वल्लज्जेत्वा। उजुकमेव पन चतुर्ंसा वा अडुंसा वा सोऽलसंसा वा अञ्जनी बृति। हेडोपिस्सा द्वे वा तिस्सो वा वट्टलेखायो बृति, गीवायम्पिस्सा पिधानकबन्धनत्थं एका वट्टलेखा बृति।

अञ्जनीसलाकायपि वण्णमदुकम्पं न बृति, अञ्जनीथिविकायपि यं किञ्चिं नानावण्णेन सुतेन वण्णमदुकम्पं न बृति। एसेव नयो कुञ्जिककोसकेपि। कुञ्जिकाय वण्णमदुकम्पं न बृति, तथा सिपाटिकाय। एकवण्णेसुतेन पन येन केनचि यं किञ्चिं सिव्वितुं बृति।

१२. आरकण्टकेपि वट्टमणिकं वा अञ्जं वा वण्णमदुं न बृति, गीवायं पन परिच्छेदलेखा बृति। पिफलिकेपि मणिकं वा पीळकं वा यं किञ्चिं उडुपेत्वुं न बृति, दण्डके पन परिच्छेदलेखा बृति। नखच्छेदनं वलितकं वेव करोन्ति, तस्मा तं बृति। उत्तरारणियं वापि अरणिधनुकं वा उपरिपेल्लनदण्डके वा मालाकम्पादि यं किञ्चिं वण्णमदुं न बृति। पेल्लनदण्डकस्स पन वेमज्जे मण्डलं होति, तथं परिच्छेदलेखामत्तं बृति। सूचिसण्डासं करोन्ति, येन सूचिं डंसापेत्वा धर्सन्ति, तथं मकरमुखादिकं यं किञ्चिं वण्णमदुं न बृति, सूचिं डंसापेत्वा धर्सन्ति, तथा मुखमत्तं होति, तं बृति।

दन्तकदुच्छेदनवासियमि यं किञ्चिव वण्णमटुं न वट्टति, उजुकमेव कण्पियलोहेन उभोसु वा पस्सेसु चतुरंसं वा अंडुंसं वा बन्धितुं वट्टति। कतरदण्डेपि यं किञ्चिव वण्णमटुं न वट्टति, हेडा एका वा द्वे वा वट्टलेखा उपरि अहिच्छतकमकुलमत्त्वं वट्टति।

१३. तेलभाजनेसु विसाणे वा नालियं वा अलाबुके वा आमण्डसारके वा उपेत्वा इत्थिरूपं पुरिसरूपञ्च अवसेसं सब्मिय वण्णमटुकम्मं वट्टति। मञ्चपीठे भिसिबिम्बोहने भूमत्थरणे पादपुञ्जने चङ्गमनभिसिया सम्मुजनियं कचवरछङ्गनके रजनदोणिकाय पानीयउङ्गुङ्गे पानीयघटे पादकथलिकाय फलकपीठके वलयाधारके दण्डाधारके पत्तपिधाने तालवण्ठे बीजनेति एतेसु सब्मं मालाकम्मादि वण्णमटुकम्मं वट्टति।

१४. सेनासने पन द्वारकवाटवातपानकवाटादेसु सब्बरतनमयमि वण्णमटुकम्मं वट्टति। सेनासने किञ्चिव पटिसेधेतब्बं नन्थि अञ्जत्र विरुद्धसेनासना। विरुद्धसेनासनं नाम अञ्जेसं सीमाय राजवल्लभेह कतसेनासनं वुच्यति। तस्मा ये तादिसं सेनासनं करोत्तिति, ते वत्तब्बा “मा अम्हाकं सीमाय सेनासनं करोत्ता”ति। अनादियत्वा करोत्तियेव, पुनरपि वत्तब्बा “मा एवं अकत्य, मा अम्हाकं उपोसथपवारणानं अन्तरायमकत्य, मा सामग्निं भिन्नित्य, तुम्हाकं सेनासनं कतमिय कतद्वाने न ठस्सती”ति। सचे बलकारेन करोत्तियेव, यदा तेसं लञ्जिपरिसा उस्सन्ना हर्ति, सवका च हर्ति लद्दुं धम्मिको विनिच्छयो, तदा तेसं पेसेतब्बं “तुम्हाकं आवारं हरथा”ति। सचे यावत्तियं पेसिते हरन्ति, साधु। नो चे हरन्ति, योत्वा बाधित्य चेंतव्यञ्च अवसेससेनासनानि भिन्नितब्बानि, नो च खो अपरिभोगं करोत्तेहि, पटियाटिया पन छदनापानसोइङ्कार्दिनि अपनेत्वा तेसं पेसेतब्बं “तुम्हाकं दब्बसम्भारे हरथा”ति। सचे हरन्ति, साधु। नो चे हरन्ति, अथ तेसु दब्बसम्भारेसु हिमवस्सवातातपार्दीह पूतीभूतेसु वा चोरेहि वा हटेसु अग्निना वा दडेसु सीमसामिका भिक्खू अनुपवज्ञा, न लभ्या चोदेतुं “तुम्हेह अम्हाकं दब्बसम्भारा नासिता”ति वा “तुम्हाकं गीवा”ति वा। यं पन सीमसामिकेहि भिक्खूहि कर्त, तं सुकरमेव होति। यापि भिक्खू बहुस्सुतो विनयञ्च अञ्जेपि भिक्खु अकपियपरिक्खारं गहेत्वा विचरन्त दिस्वा छिन्दापेय्य वा भिन्नापेय्य वा, अनुपवज्ञो, सो नेव चोदेतब्बो न सारेतब्बो, न त लभ्या वर्तुं “अयं नाम परिक्खारो तथा नासिता, तं मे दहो”ति।

इति पालिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्गहे

परिक्खाराविनिच्छयकथा समता।

३. भेसज्जादिकरणविनिच्छयकथा

१५. भेसज्जकरणपरित्पटिसन्थारेसु पन भेसज्जकरणे ताव अयं विनिच्छयो (पारा० अटु० २.१८५-७) — आगातगतस्स परजनस्स भेसज्जं न कातब्बं, करोत्तो दुक्कटं आपज्जति। पञ्चन्नं पन सहधम्मिकानं कातब्बं भिक्खुस्स भिक्खुनिया सिक्खामान्या सामणेरस्स सामणेरियाति। समसीलसङ्घापञ्चानाङ्गि एतेसं तीसु सिक्खासु युत्तानं भेसज्जं अकातुं न लभ्यति। करोत्तेन च सचे तेसं अत्यिथ, तेसं सन्तकं गहेत्वा योजेत्वा दातब्बं, सचे नन्थि, अत्तनो सन्तकं कातब्बं। सचे अत्तनोपि नन्थि, भिक्खाचारवत्तेन वा जातकपवारितद्वानतो वा परियेसितब्बं, अलभन्तेन गिलानस्स अत्थाय अकतविज्ञनियापि आहरित्वा कातब्बं।

१६. अपरेसम्पि पञ्चन्नं कातुं वट्टति मातुं पितु तदुपडाकानं अत्तनो वेव्यावच्यकरस्स पण्डुपलासस्स चाति। पण्डुपलासो नाम यो पब्बज्जापेक्ष्वा याव पत्तचीवरं पटियादियति, ताव विहारे वसति। तेसु सचे मातापितरो इस्सरा होन्ति न पच्यासीसन्ति, अकातुं वट्टति। सचे पन रञ्जेपि ठिता पच्यासीसन्ति, अकातुं न वट्टति। भेसज्जं पच्यासीसन्तानं भेसज्जं दातब्बं, योजेतुं अजानत्तानं योजेत्वा दातब्बं। सब्बेसं अत्थाय सहधम्मिकेसु वुत्तनयेनव परियेसितब्बं। सचे पन मातरं विहारं अनेत्वा जग्गाति, सब्बं पारिकम्मं अनामसन्तेन कातब्बं, खादीयभोजनीय सहत्या दातब्बं। गिता पन यथा सामणेरो, एवं सहथेन न्हापनसम्बाहनार्देनि कत्वा उपडातब्बो। ये च मातापितरो उपहन्ति पटिजग्गान्ति, तेसम्पि एवमेव कातब्बं। वेव्यावच्यकरो नाम यो वेतनं गहेत्वा अरञ्जे दारूनि वा छिन्दति, अञ्जें वा किञ्चिकम्मं करोत्ति, तस्स रोगे उपन्ने याव जातका न पस्सन्ति, ताव भेसज्जं कातब्बं। यो पन भिक्खुनिस्सितकोव हुत्वा सब्बकम्मानि करोत्ति, तस्स भेसज्जं कातब्बमेव। पण्डुपलासेसु सामणेरो विय पटिपञ्जितब्बं।

१७. अपरेसम्पि दसनं कातुं वट्टति जेडुभातु जेडुभगिनिया कनिदुभगिनिया चूल्मातुया महामातुया चूल्मितुनो महापितुनो पितुच्छाय मातुलस्साति। तेसं पन सब्बेसम्पि करोत्तेन तेसंयेव सन्तकं भेसज्जं गहेत्वा केवलं योजेत्वा दातब्बं। सचे पन नप्होन्ति याचन्ति च ‘देश नो, भन्ते, तुम्हाकं पटिदस्सामा’ति, तावकालिकं दातब्बं। सचेपि न याचन्ति, “अम्हाकं भेसज्जं अत्थि, तावकालिकं गण्हया”ति वत्तवा वा “यदा तेसं भविस्सति, तदा दस्सन्ती”ति आभोगं वा कत्वा दातब्बं। सचे पटिदेन्ति, गहेतब्बं। नो चे देन्ति, न चोदेतब्बा। एते दस जातके ठपेत्वा अञ्जेसं न कातब्बं।

एतेसं पुत्तपरम्पराय पन याव सन्तमा कुलपरिवट्टा, ताव चत्तारो पच्यये आहरापेन्तस्स अकतविज्ञति वा भेसज्जं करोत्तरस्स वेज्जकम्मं वा कुलदूसकापत्ति वा न होति। सचे भातु जाया, भगिनिया सामिको वा गिलानो होति, जातका चे, तेसम्पि वट्टति। अञ्जातका चे, भातु च भगिनिया च कत्वा दातब्बं “तुम्हाकं जग्गान्डुनो देशो”ति। अथ वा तेसं पुत्तानं कत्वा दातब्बं “तुम्हाकं मातापितूनं देशो”ति। एतेनुपायेन सब्बपदेसु विनिच्छयो वेदितब्बो।

तेसं अत्थाय च सामणेरोहि अरञ्जतो भेसज्जं आहरापेन्तेन जातिसामणेरोहि वा आहरापेतब्बं, अञ्जातकेहि अत्तनो अत्थाय वा आहरापेत्वा दातब्बं। तेहिपि “उपज्जायस्स आहरामा”ति वत्तसीसेन आहरित्वब्बं। उपज्जायस्स मातापितरो गिलाना विहारं आगच्छान्ति, उपज्जायो च दिसापक्कन्तो होति, सदिँविहारिकेन उपज्जायस्स सन्तकं भेसज्जं दातब्बं। नो चे अत्थि, अत्तनो भेसज्जं उपज्जायस्स परिच्छयत्वा दातब्बं। अत्तनोपि असेते वुत्तनयेनव परियेसित्वा उपज्जायस्स सन्तकं कत्वा दातब्बं। उपज्जायेनेपि सदिँविहारिकिस्स मातापितूनु एवमेव पटिपञ्जितब्बं। एसेव नयो आचरियन्तेवासिकेसुपि। अञ्जोपि यो आगन्तुको वा चोरो वा युद्धपराजितो इस्सरो वा जातकेहि परिच्छतो कपणो वा गमियमनुस्सो वा गिलानो हुत्वा विहारं पविसति, सब्बेसं अपच्यासीसन्तेन भेसज्जं कातब्बं।

१८. सङ्घं कुलं होति चत्तूहि पच्ययेहि उपडायकं भिक्खुसङ्घस्स मातापितुद्वनियं, तत्र चे कोचिं गिलानो होति, तस्सत्याय विस्सासेन “भेसज्जं कत्वा भन्ते देशो”ति वदन्ति, नेव दातब्बं न कातब्बं। अथ पन कपिण्यं जत्वा एवं पुच्छन्ति “भन्ते, असुक्स्स नाम रागस्स किं भेसज्जं करोत्ती”ति, “इदिच्छदञ्च गहेत्वा करोत्ती”ति वर्तुं वट्टति। “भन्ते, मर्यं माता गिलाना, भेसज्जं ताव आचिक्खया”ति एवं पुच्छते पन न आचिक्खितब्बं, अञ्जमञ्जं पन कथा कातब्बा “आवुसो, असुक्स्स नाम भिक्खुनो इम्सिं रोगे किं भेसज्जं करिसू”ति। इदिच्छदञ्च भेसज्जं भन्तेति। तं सुत्वा इतरो मातु भेसज्जं करोत्ति, वट्टति। महापुद्धत्येरो किं वसभरञ्जेपि देविया रोगे उपन्ने एकाय इत्यिया आगन्त्वा पुच्छतो “न जानामो”ति अवत्वा एवमेव भिक्खूहि सङ्घि समुल्लापेसि। तं सुत्वा तस्सा भेसज्जमक्सु। वृपसन्ते च रोगे तिचीवरेन तीवीं च कहापणसरेतहि सङ्घि भेसज्जचङ्गोटकं पूरेत्वा आहरित्वा धेरस्स पादमूले ठपेत्वा “भन्ते, पुफपूजं करोथा”ति आहंसु। थेरो “आचियभागो नाम अय”ति कपिण्यवसेन गाहपेत्वा पुफपूजमकासि। एवं ताव भेसज्जे पटिपञ्जितब्बं।

१९. परित्ते पन “गिलानस्स परित्तं करोथ, भन्ते”ति वुत्ते पन कातब्बं, “परित्तं भणथा”ति वुत्ते पन भणितब्बं। सचेपिस्स एवं होति “मनुस्सा नाम न जानन्ति, अकरियमाने विष्टिसारिनो भविस्सस्सन्ती”ति, कातब्बं। “परित्तोदकं परित्तसुत्तं कत्वा देशो”ति वुत्ते पन तेसंयेव उदकं हाथ्येन चालेत्वा सुत्तं परिमज्जित्वा दातब्बं। सचे विहारतो उदकं अत्तनो सन्तकं वा सुत्तं देति, दुक्कटं। मनुस्सा उदकञ्च सुत्तञ्च गहेत्वा निसिदित्वा “परित्तं भणथा”ति वदन्ति, कातब्बं। भिक्खून निसिन्नानं पादेसु उदकं आकिरित्वा सुत्तञ्च ठपेत्वा गच्छन्ति “परित्तं करोथ, परित्तं भणथा”ति, भणितब्बं। अन्तोगामे राजगोदारीसु रोगे वा उपदवे वा उपन्ने पकोक्सापेत्वा भणापेत्वा, आटानाटियसुत्तादीनि भणितब्बानि। “आगन्त्वा गिलानस्स सिक्खापदानि देन्तु, धम्मं कथेन्तु, राजन्तोरे वा अमच्यगेहे वा आगन्त्वा सिक्खापदानि देन्तु, धम्मं कथेन्तु”ति पेसितेपि गन्त्वा सिक्खापदानि दातब्बानि, धम्मो कथेतब्बो। “मतानं परिवारत्यं आगच्छन्तू”ति पकोसन्ति, न गन्तब्बं। “सीवाथिकदस्सने असुभद्रस्सने च मरणस्सति पटिलभिस्सामा”ति

कम्बान्दिसारेसन गन्तुं वृद्धिः। “पहरेदिने मत्रपि अमरणाधिपायस्स अनापित वृत्ता” तिन एत्केनेव अमनुस्सगहितस्स पहारो दातब्बो, तालपण्णं पन परित्तसुतं वा हत्थे वा पादे वा बन्धितब्बं रत्नसुतार्दीनि परित्तानि भणितब्बानि, “मा सीतलवन्तं भिक्खु विहेहेहो” तिं धर्मकथा कातब्बा, आटानाटियपरित्तं वा भणितब्बं।

इध पन आटानाटियपरित्सस्परिकम्म वेदितब्बं (दी० निं० अटु० ३.२८२)। पठममेव हि आटानाटियसुत्तन भणितब्बं, मेत्सुत्तन (खु० पा० ९.१ आदयो; सु० निं० १४३ आदयो) धज्जगसुत्तन (सं० निं० १२४९) रत्तनसुत्तनि (खु० पा० ६.१ आदयो; सु० निं० २२४ आदयो) इमानि सत्ताहं भणितब्बानि। सचे मुञ्चति, सुन्दरं। नो च मुञ्चति, आटानाटियसुत्तन भणितब्बं। तं भणित्तने च भिक्खुना पिण्डं वा मंसं वा न खादितब्बं, सुसाने न वसितब्बं। कस्मा? अमनुस्सा ओतारं लभन्ति। परित्करणभूनं हरितपूलितं कारेत्वा तथ्य परिसुद्धं आसनं पञ्चपेत्वा निसीदितब्बं। परित्करको भिक्खु विहारतो घरं नेन्द्रियं फलकायुर्वहं परियात्वा नेतब्बो। अव्योक्तासे निरीदित्वा न वतब्बं, द्वारावातपानानि पिदहित्वा निसिन्नन् अवधुधयेहि सम्परियारितेन मत्तवितं पूर्यारिकं कत्वा वतब्बं, पठमं सिक्खापदानि गाहापेत्वा सीले पतिद्वित्स्स परित्तं कातब्बं। एवपि मोक्षेनुं असक्कोन्नेन विहारं नेत्वा चेतियङ्गेण निपञ्चापेत्वा आसनपूजं कारेत्वा दीपे जालापेत्वा चेतियङ्गं सम्मजित्वा मङ्गलकथा वत्तब्बा, सब्बसन्निपातो घोसेतब्बो, विहारस्स उपवने जेद्बुकरुख्यो नाम होति, तथ्य “भिक्खुसङ्गो तुम्हाकं आगमनं पतिमानेतीं” ति पहिणितब्बं। सब्बसन्निपातुद्वाने अनागन्तु नाम न लभति, ततो अमनुस्सगहितको “त्वं कोनामोसी” ति पुछितब्बो, नामे कथिते नामेनेव आलपितब्बो, “इथ्यनाम तुहुं मालाग-स्थारेसु पत्ति, आसनपूजायं पत्ति, पिण्डपाते पत्ति, भिक्खुसङ्गेन तुहुं पण्णाकारत्याय महामङ्गलकथा वुता, भिक्खुसङ्ग गारबन एतं मुञ्चाहीं” ति माचतब्बो। सचे न मुञ्चति, देवतानं आराचेतब्बं “तुहुं जानाथ, अयं अमनुस्सो अम्हाकं वचनं न कराति, मयं बुद्धाणां करिस्सामा” ति परित्तं कातब्बं। एतं ताव गिहीनं परिकम्मं। सचे पन भिक्खु अमनुस्सेन गहितो होति, आसनानि धीर्घवत्वा सब्बसन्निपातं घोसेत्वा गन्धमालादीसु पत्ति दत्वा परित्तं भणितब्बं, इदं भिक्खुनं परिकम्मं। एवं परित्ते पटियज्जितब्बं।

२०. पटिसन्थारे पन अयं विनिच्छयो (पारा ० अडु० २.१८५-७) — अनामद्विषिण्डपाते कस्स दातब्बो, करस्स न दातब्बो? मातापितून ताव दातब्बो? सचेपि कहापणग्घनको होतो, सङ्गादेव्यविनिपातनं नन्थि। मातापितुउपडुकानं वेव्यावच्यकरस्स पण्डुपलासस्स चाति एतेसम्पि दातब्बो। तथ्य पण्डुपलासस्स थालके पक्खिपित्वापि दातु वटुति, तं ठपेत्वा अज्जेसं अगारिकानं मातापितूनम्पि न वटुति। पच्चजितपरभोगो हि अगारिकानं चेतियद्विनियो। अपिच अनामद्विषिण्डपायो नामेस सम्पत्तस्स दामरिकचोरस्सपि इस्सरायस्सपि दातब्बो। कस्मा? ते हि अदीयमानेपि ‘न देन्ती’ ति आमसित्वा दीर्घमानेपि ‘उच्छिद्वुक देन्ती’ ति कुञ्जन्ति, कुङ्डा जाँवितापि वोरापेन्ति, सासनस्सपि अन्तराय करोन्ति। रज्जं पथ्यमानस्स विचरतो चोरनाग्स्स वथ्यु चेत्थ कथेतब्बं। एवं अनामद्विषिण्डपाते पटिपञ्जितब्बं।

पटिसन्थारो च नामायं कस्स कातब्बो, कस्सन न कातब्बो? पटिसन्थारो नाम विहारं सम्पत्तस्य यस्स कस्सिं आगान्तुकस्स वा दलिलस्स वा इस्सरस्स वा कातब्बोयेव। कथं? आगान्तुक ताव खीणपरिष्वय विहारं सम्पत्तं दिस्वा “पानीवं पिवा” ति दातब्बं, पादमक्खनतेलं दातब्बं, काले आगातस्स यागुभृत्तं, विकाले आगातस्स सचे तण्डुला अत्थ, तण्डुला दातब्बा। अवेलाय सम्पत्तोपि “गच्छाही” ति न वज्जब्बो, सयनद्वानं दातब्बं। सब्बं अपच्चासीयन्तेनेव कातब्बं। “मनुस्सा नाम चतुपच्चयदयका, एवं सङ्घ्रहे करियमाने पुनप्पुनं पंसादित्वा उपकारं करिस्सन्नी” ति चित्तं न उपादेतब्बं। चोरानं पन सङ्घ्रहक्षिण्य कातब्बं। पटिसन्थारानिसंदार्पनथज्य चोरानागवत्यु, भाटरा संदिं जम्बुदीपातस्स महानागर झोंग वत्यु, पितुराजस्स रञ्ज चतुन्नं अमच्चानं वत्यु, अभयचोरवर्थ्यृति एवमार्दीनि बहूनि वत्थनि महाओढुकथायं वित्थारतो वृत्तानि।

तत्रयं एकवृथुरेपना — सौहिलदीपे किर अभ्यावो नाम चोरो पञ्चसतपरिवारो एकस्मिं ठाने खन्धावारं बन्धित्वा समन्ता तियोजनं उब्बासेत्वा वसति। अनुराधपुरावासिनो कदम्बनन्दिं न उत्तरन्ति, चेत्यतिगिरिमणे जनसञ्चारो उपच्छिन्नो। अथेकदिवसं चोरो “चेत्यतिगिरिं विलुप्तिस्सामी” ति आगमसि। आरामिका दिस्वा दीघभाणक अभयत्येरस्स आरोचेषु। थेरो “सपिफाणितादीन अथी” ति पुछि। “अतिथि, भन्ते” ति। “चोरानं देथ”। “तण्डुला अत्थां” ति। “अतिथि, भन्ते, सङ्घस्सत्याय आहटा तण्डुला च पक्कसाकञ्च गोरसो चा” ति। “भन्तं सम्पादेत्वा चोरानं देथा” ति। आरामिका तथा करिसु। चोरा भन्तं भुजित्वा “केनायं पटिसन्ध्यारो कतो” ति पुछिंसु। “अम्हाकं अयनें अभयत्येरेनो” ति। चोरा थेरस्स सन्तिंकं गन्त्वा वान्दित्वा आहंसु “मयं ‘सङ्घस्स च चेत्यतस्स च सन्तकं अच्छिन्दित्वा गहेस्सामा” ति आगता, तुम्हाकं पन इमिना पटिसन्ध्यारेन मयं पसन्ना, अज्ज पट्टाय विहारे धम्मिकारक्षा अम्हाकं आयता होतु, नागरा आगन्त्वा दानं देन्तु, चेत्यं बन्दन्त्” ति। ततो पट्टाय च नागरे दानं दानं आगच्छन्ते नदीतीरेयव पञ्चुगान्त्वा रक्खन्ता विहारं नेत्ति, विहारेपि दानं देन्तानं रक्खं कत्वा तिदुन्ति। तेषि मिक्कूनं भुजावसेसं चोरानं देन्ति। गमनकालेपि ते चोरा नदीतीरं पापेत्वा निवत्तन्ति।

अथेकदिवसं भिक्खुसङ्गे ख्यायनकथा उपन्ना । ‘थेरो इस्सरवताय सङ्घसन्तकं चोरानं अदासी’ ति । थेरो सन्निपातं कारापेत्वा आह ‘चोरा ‘सङ्घ-स्स पक्तिवद्वृच्य चेतियसन्तकच्च अच्छिद्वित्वा गण्हिस्सामा’ति आगर्मिसु, अथ तेसं मया ‘एत न हरिस्सन्ती’ति एतको नाम पटिसन्ध्यारो कतो, तं सब्बम्पि एकतो सम्पिण्डेत्वा आघापेथे, तेन कारणेन अविलुत्तं भाऊं एकतो सम्पिण्डेत्वा अग्रापेथा’ति । ततो सब्बम्पि थेरेन दिन्कं चेतियये एकं वरपोत्थकचित्तत्थरणं न आघाति । ततो आहंसु ‘थेरेन कतो पटिसन्ध्यारो सुकतो, चोदेतुं वा सारेतुं वा न लब्धति, गीवा वा अवहारो वा नत्यी’ति । एवं महानिंसंसो पटिसन्ध्यारोत् सल्लक्षयेत्वा कतब्बो पणिदेन भिक्खुनाति ।

इति पाळिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्गहे

भेसज्जादिकरणविनिच्छयकथा समता।

४. विज्ञत्तिविनिच्छयकथा

२१. विज्ञतीति याचना । तत्राय विनिच्छयो (पारा० अडु० २.३४२) – मूलच्छेष्याय पुरिसं याचितुं न वट्टित, “सहायताय कम्पकरणतथा पुरिसं देशा” ति याचितुं वट्टित, पुरिसेन कत्तब्बं हत्थकम्पसङ्गातं पुरिसत्करं याचितुं वट्टितयेव । हत्थकम्पज्ञि किञ्चित् वक्ष्यु न होतो, तस्मा तं उपेत्वा मिगलुद्धकम्पवन्धनकारीनं सककम्पं अवसंसे सब्बं कपिष्यते । “किं, भर्ते, आगातात्य केन कम्पेना” ति पुष्टिते वा अपुच्छिते वा याचितुं वट्टित, विज्ञतीति पच्चया दोसो नत्यि । मिगलुद्धकादयो पन सककम्पं न याचितब्बा, “हत्थकम्पं देशा” ति अनियमेत्वापि न याचितब्बा । एवं याचिता हि ते “साधु, भर्ते” ति भिक्खु उद्घोजेत्वा मिगेपि मरेत्वा आहरेण्यु । नियमेत्वा पन “विहारे किञ्चित् कत्तब्बं अत्यि, तत्थ हत्थकम्पं देशा” ति याचितब्बा, फालनङ्गलादारीन उपकणानि गहेत्वा कसितुं वा वपितुं वा लायितुं वा गाछ्णन्तं सककिच्छपुषुप्तिः कस्सकं वा अज्ज्ञं वा किञ्चित् हत्थकम्पं याचितुं वट्टितेव । यो पन विघासादो वा अज्ज्ञो वा कोचि निवक्तमो निरत्थककथं कथेत्तो निदायन्तो वा विहरति, एवरूपं अयाचित्तापि “एहि रे इदं वा इदं वा करोहीं” ति यदिच्छकं कारणेषु वट्टित ।

हृथकम्पस्स पन सब्बकपियभावदीपनत्यं इमं नयं कथेन्ति । सचे हे भिक्षु पासादं कारेतुकामो होति, थम्भत्याय पासाणकोडुकानं घरं गन्त्वा वत्तब्बं “हृथकम्पं लङ्डुं वट्टित उपासका” ति । “किं कातब्बं, भन्ते” ते? “पासाणत्यम्पा उद्दरित्वा दातब्बा” ति । सचे ते उद्दरित्वा वा देन्ति, उद्दरित्वा निकित्ते अत्तनो थम्पे वा देन्ति, वट्टित । अथापि वदन्ति “अम्हाकं, भन्ते, हृथकम्पं कातुं खणो नत्यि, अज्जं उद्धरापेथ, तस्स मूलं दस्यामा” ति, उद्धरापेत्वा “पासाणत्यम्पे उद्दरित्वमुस्सानं मूलं देथा” ति वत्तुं वट्टित । एतेनेव उपायेन पासाददारूनं अत्याय वट्कीनं सन्तिकं, इट्कत्याय इट्कवट्कीनं, छद्मनत्याय गेहच्छद्वकानं, चिककम्पत्याय चित्कारानन्ति येन येन अत्यो होति, तस्स तस्स अत्याय तेसं तेसं सिप्पकारकानं सन्तिकं गन्त्वा हृथकम्पं याचितुं वट्टित, हृथकम्पयाचनवसेन च मलच्छेज्ञाय वा भन्तवेननानपदानेन वा लङ्डप्पि सब्बं गहेतुं वट्टित अञ्जतो आहगपेत्नेन च सब्बं अनन्जावात्यकं आहगपेत्वं ।

२२. न केवल ज्या पासांद करते कुमारेन, मज्जीपीठपत्रपरिस्सावनधमकरणीवारादीनि कारापेतुकामेनपि दाखलोहसुत्तादीनि लभित्वा ते ते सिप्पकारके उपसङ्कलित्वा बुत्तनयेनेव हत्यकाम्यं याचितब्दं। हत्यकम्याचनवसेन च मूलच्छेदज्यावा भत्तवेतनानुप्पदानेन वा लङ्घिण्य सख्बं गहेतब्दं। सचे पन कातु न इच्छन्ति, भत्तवेतनं पच्चासीसन्ति, अकपिष्यकहापाणादि न दातब्दं, भिक्षुवाचागवनेन तपडलाईनि परिशेष्टावानं दातनं द्विती। हत्यकम्याचनवसेन पन्ज करत्तवा तपेव पाचत्तवा तपवपक्षप्र पन्जस्त्र पञ्जवनतेलथाय अन्तराप्रम पवित्रिन् “पिक्कवाय आपातां” ति सल्लाक्षेत्वा

यागुया वा भत्ते वा आनीते हथेन पत्तो पिधातब्बो। सचे उपासिका “किं, भन्ते”ति पुच्छति, “नवपक्को पत्तो, पुञ्चनतेलेन अत्यो”ति वत्तब्बं। सचे सा “देहि, भन्ते”ति पत्तं गहेत्वा तेलेन पुञ्चित्वा यागुया वा भत्सस वा पूरेत्वा देति, विज्ञति नाम न होति, गहेतुं वट्टति।

२३. भिक्खू प्रोवे पिण्डाय चरित्वा आसनसालाय गन्त्वा आसनं अप्सन्नता तिड्डन्ति। तत्र चे उपासिका भिक्खु ठिते दिस्वा सयमेव आसनानि आहरपेन्ति, निसादित्वा गच्छन्तेहि आपुच्छित्वा गन्तब्बं, अनापुच्छा गतानामि नदुं गीवा न होति, आपुच्छित्वा गमनं पन वत्तं। सचे भिक्खुहि “आसनानि आहरथा”ति वुत्तेहि आहटानि होन्ति, आपुच्छित्वाव गन्तब्बं, अनापुच्छा गतानं वत्तभेदो च नदुञ्च्य गीवा। अत्थरणकोजवकादीसुपि एसेव नयो।

मिक्खिका बुहात्ति, “मक्खिकावेजनि आहरथा”ति वत्तब्बं, पुच्छमन्दसाखारीनि आहरन्ति, कपियं कारापेत्वा पटिगाहेत्वावानि। आसनसालाय उदकभाजनं रित्तं होति, “धमकरणं गण्हाहो”ति न वत्तब्बं। धमकरणज्ञिह रित्तभाजने पक्षिवप्तनो भिन्देय, “नदिं वा तलाकं वा गन्त्वा उदकं आहरा”ति पन वत्तुं वट्टति, “गहेतो आहरा”ति नेव वत्तुं वट्टति, न आहटं परिभुजितुं। आसनसालाय वा अरञ्जे वा भत्तकिच्चं करोन्तेहि तत्य जातकं अनज्ञावुत्थकं ये किञ्चित उत्तरभङ्गारहं पतं वा फलं वा सचे किञ्चित कम्मं करोन्तं आहरपेति, हत्थकम्मवरेन आहरपेत्वा परिभुजितुं वट्टति, अलञ्जीहि पन भिक्खुहि वा सामणेहि वा हत्थकम्मं न करोत्तब्बं। अर्यं ताव पुरिसत्तकरे नयो।

२४. गोणं पन अञ्जातक अप्पवारितद्वानतो आहरापेतुं न वट्टति, आहरपेत्सस दुक्कटं। जातकपवारितद्वानतोपि मूलच्छेज्जाय याचितुं न वट्टति, तावकालिकनयेन सब्बत्थ वट्टति। एवं आहरपित्तच्य गोणं रक्खित्वा जगित्वा सामिका पटिच्छापेत्वा। सचस्स पादो वा सिङ्गं वा भिज्जति वा नस्सति वा, सामिका चे सम्पाटिच्छन्ति, इच्छेतं कुसलं। नो चे सम्पाटिच्छन्ति, गीवा होति। सचे “तुम्हाकंये देमा”ति वदान्ति, न सम्पाटिच्छित्वां। “विहारस्स देमा”ति वुत्ते पन “आरामिकानं आचिक्खवृथ जगनन्त्याया”ति वत्तब्बा।

२५. “सकटं देथा”तिपि अञ्जातक अप्पवारिते वत्तुं न वट्टति, विज्ञति एव होति, दुक्कटं आपञ्जति। जातकपवारितद्वाने पन वट्टति, तावकालिकं वट्टति, कम्मं पन कत्वा पुन दातब्बं। सचे नेमिआरीनि भिज्जन्ति, पाकितिकानि कत्वा दातब्बं, नदुं गीवा होति। “तुम्हाकमेव देमा”ति वुत्ते दारुभण्डं नाम सम्पाटिच्छितं वट्टति। एस नयो वासिफरसुकुठारीकुदालनिखादनेसु वल्लिआदीसु च परपरिग्नाहितेसु। गरुभण्डपहोनकेसुयेव वल्लिआदीसु विज्ञति होति, न ततो औरं।

२६. अनज्ञावुत्थकं पन ये किञ्चित आहरापेतुं वट्टति। रक्खितगोपितद्वानेवे हि विज्ञति नाम वुच्चति। सा द्वीसु पच्चयेसु सब्बेन सब्बं न वट्टति। सेनासनपच्चये पन “आहर देही”ति विज्ञतिवित्तमत्तमेव न वट्टति, परिकथोभासानिमित्तकम्मानि वट्टन्ति। तत्थ उपोसथागारं वा भोजनसालं वा अञ्जं वा किञ्चित सेनासनं इच्छतो “इमस्मिं वत ओकासे एवरूपं सेनासनं कातुं वट्टती”ति वा “युत्त”न्ति वा “अनुरूप”न्ति वातिआदिना नयेन वचनं परिकथा नाम। उपासका तुम्हे कुहिं वसथाति। पासादे, भन्तेति। “किं भिक्खुनं पन उपासका पासादो न वट्टती”ति एवमादिवचनं ओभासो नाम। मनुस्से दिस्वा रज्जुं पसारेत, खीले आकोटापेति, “किं इं, भन्ते”ति वुत्ते “इथ आवासं करिस्सामा”ति एवमादिकरणं पन निमित्तकम्मं नाम। गिलानपच्चये पन विज्ञतिपि वट्टति, पगेव परिकथारीनि।

इति पालिमुतकविनविविनिच्छयसङ्ग्हे

विज्ञतिविविनिच्छयकथा समता।

५. कुलसङ्गहविनिच्छयकथा

२७. कुलसङ्गहोति पुफ्फलादीहि कुलानं सङ्गहो कुलसङ्गहो। तत्यां विनिच्छयो (पारा० अड्ड० २.४३१) — कुलसङ्गहत्थाया मालावच्छादीनि रोपेतुं वा रोपापेतुं वा सिज्चापेतुं वा पुष्फानि ओचिनितुं वा ओचिनापेतुं वा गन्थितुं वा गन्थापेतुं वा न वट्टति। तत्थ अकपियवोहारो कपियवोहारो परियायो ओभासो निमित्तकम्मन्ति इमानि पञ्च जानितब्बानि।

२८. तत्थ अकपियवोहारो नाम अल्लहरितानं कोडुनं कोडुपनं, आवाटस्स खणनं खणापनं, मालावच्छस्स रोपनं रोपानं, आलिया बन्धनं बन्धापनं, उदकस्स सेचनं सेचापनं, मातिकाय सम्पुखरकणं, कपियउदकसिज्ञनं, हत्थपादमुखधोवनहानोदकसिज्ञनं। कपियवोहारो नाम “इमं रुक्खं जान, इमं आवाटं जान, इमं मालावच्छं जान, एत्थ उकं जाना”तिआदिवचनं सुक्खमातिकाय उजुकरणज्ञ। परियायो नाम “पण्डितेन मालावच्छादयो गोपापेत्वा, नचिरस्वे उपकाराय सवत्तन्ती”तिआदिवचनं। ओभासो नाम कुदालखणितादीनि च मालावच्छं च गहेत्वा ठानं। एवं ठितज्ञि सामणेरादयो दिस्वा “थेरो कारापेतुकामा”ति गन्त्वा करोन्ति। निमित्तकम्मं नाम कुदालखणितावासिफरसुउदकभाजनानि आहरित्वा समाप्ते ठपनं।

२९. इमानि पञ्चयि कुलसङ्गहत्थाया रोपनरोपापानादीसु न वट्टन्ति। फलपरिभोगत्थाय कपियाकपियवोहारद्यमेव न वट्टति, इतरत्यं वट्टति। महापच्चरियं पन “कपियवोहारोपि वट्टति, यज्ञ अत्तो परिभोगत्थाय वट्टति, तं अञ्जपुगालस्स वा सङ्घस्स वा चेतियस्स वा अत्थायपि वट्टती”ति वुत्तं। आरामत्थाय पन वनथाय छायथाय च अकपियवोहारमत्तमेव न वट्टति, सेंसं वट्टति। न केवलञ्ज सेंसं, यं किञ्चित मातिकपि उजुं कातुं कपियउदकं क्षिज्चित्तुं नहानकोडुकं कत्वा नहायितुं हत्थपादमुखधोवनउदकानि च तत्थ छडेतुम्पि वट्टति। महापच्चरियं पन कुरुन्दियज्ञ “कपियपथायिं सयं रोपेतुम्पि वट्टती”ति वुत्तं। आरामादिअत्थाय पन रोपितस्स वा रोपापितस्स वा फलं परिभुजितुम्पि वट्टति।

३०. अर्यं पन आदितो पट्टाय वित्थारेन आपत्तिविनिच्छयो — कुलदूसनत्थाय अकपियपथवियं मालावच्छं रोपेन्तस्स पाचित्यज्चेव दुक्कटज्ञ, तथा अकपियवोहरेन रोपापेन्तस्स। कपियपथवियं रोपेन्तपि रोपापेपि दुक्कटमेव। उभयत्रापि सर्किं आणित्या बहूनिमि रोपेन एकमेव सपाचित्यदुक्कटं वा सुद्धदुक्कटं वा होति। परिभोगत्थाय कपियभूमियं वा अकपियभूमियं वा कपियवोहरेन रोपापने अनापत्ति। आरामादिअत्थायपि अकपियपथवियं रोपेन्तस्स वा अकपियवचनेन रोपापेन्तस्स वा पाचित्यतिं। अर्यं पन यो महाअडुकथायं न सुदु विभत्तो, महापच्चरियं पन विभत्तोति।

सिज्चनसिज्चापने पन अकपियउदकेन सब्बत्थ पाचित्यतिं, कुलदूसनपरिभोगत्थाय दुक्कटम्पि। कपियवेन तेसंयेव द्विन्नं अत्थाय दुक्कटं, परिभोगत्थाय चेत्थ कपियवोहरेन सिज्चापने अनापत्ति। आपत्तिद्वाने पन धारावच्छेदवसेन पयोगबहुलताय च आपत्तिबहुलता वेदितब्बा।

कुलसङ्गहत्थाय ओचिनने पुफ्फाणनाय दुक्कटपाचित्यानिन, अञ्जत्थ पाचित्यतियानेव। बहूने पन पुष्फानि एकपयोगेन ओचिनन्तो पयोगवसेन कारेतब्बो। ओचिनापने कुलदूसनत्थाय सर्किं आणतो बहुम्पि ओचिनाति, एकमेव सपाचित्यदुक्कटं, अञ्जत्र पाचित्यमेव।

३१. गन्थनगन्थापनेसु पन सब्बापि छ पुफ्फविकरित्यो वेदितब्बा — गन्थिमं गोप्फिमं वेठिमं वेठिमं पूरिमं वायिमन्ति। तत्थ गन्थिमं नाम सदण्डकेसु वा उपलपदुमादीसु अञ्जेसु वा दीघवाटेसु पुफ्फेसु दडब्बं। दण्डकेन वा दण्डकं, वाटेन वा वण्टं गन्थेत्वा कतमेव हि गन्थिमं। त भिक्खुन्स्स वा भिक्खुनिया वा कातुम्पि अकपियवचनेन कारापेतुम्पि न वट्टति, “एवं जान, एवं कते सोंभेय, यथा एतानि पुष्फानि न विकिरियन्ति, तथा करोही”तिआदिना पन कपियवचनेन कारापेतुम्पि वट्टति।

गोप्फिमं नाम सुतेन वा वाकादीहि वा वासिसकपुफ्फादीनं एकतोवणिकउभतोवणिकमालावसेन गोप्फनं, वाकं वा रज्जुं वा दिगुणं कत्वा तत्थ अवण्टकानि नीपुफ्फादीनि पवेसेत्वा पटिपाटिया बन्धन्ति, एतम्पि गोप्फिमेव। सब्बं पुरिमनयेव न वट्टति।

वेधिमं नाम सवण्टकानि वस्सिकपुफ्कार्दीनि वर्णे, अवण्टकानि वकुलपुफ्कार्दीनि अत्तनो छिद्रेसु सूचितालहीरादीहि विनिविज्ञित्वा आवुनन्ति, एतं वेधिमं नाम। तं पुरिमनयेनेव न बद्धति। केचि पन कदलिक्खन्यस्थि कण्टके वा तालहीरादीनि वा पवेसेत्वा तथ्य पुफ्कानि विनिविज्ञित्वा ठपेन्ति, केचि कण्टकसाखासु, केचि पुफ्कार्दीनि सलाकाहि विज्ञित्वा, छत्ताधिछत्तं विय करोन्ति, तं अतिओलारिकमेव। पुफ्किवज्ञनत्यं पन धम्मासनविताने कण्टकमि बन्धितुं कण्टकादीहि वा एकपुफ्कमि विज्ञितुं पुफ्केव वा पुफ्कं पवेसेतु न बद्धति। जालवितानवेदिकनागदन्तकपुफ्किवज्ञित्वा आवुनन्ति, पन छिद्रेसु असाकपिण्डया वा अन्तरेसु पुफ्कानि पवेसेतु न दोसो। न हेतं वेधिमं होति। धम्मरज्जुयमि एसेव नयो।

वेठिमं नाम पुफ्कदामपुफ्कहृत्यकेसु दुड्ब्बं। केचि हि मत्थकदामं करोन्ता हेडा घटकाकारं दस्सेतु पुफ्केहि वेठेन्ति, केचि अटु अटु वा दस दस वा उपलपुफ्कार्दीनि सुत्तेन वा वाकेन वा दण्डकेसु बन्धित्वा उपलहृत्यके वा पुद्यहृत्यके वा करोन्ति, तं सब्बं पुरिमनयेनेव न बद्धति। सामणेरोहि उपाणेत्वा थले ठपितउपलार्दीनि कासावेन भण्डिकमि बन्धितुं अंसभण्डकं वा कातुं बद्धति। अंसभण्डकं नाम खच्चे ठपितकासावस्स उभो अन्ते आहरित्वा भण्डिकं कत्वा तस्मिं परिसब्बके विय पुफ्कानि पविष्टिपन्ति, अयं वृच्छति अंसभण्डिका, एतं कातुं बद्धति। दण्डकेहि पदुमिनपण्णं विज्ञित्वा उप्पलार्दीनि पण्णेन वेठेत्वा गणहन्ति, तत्रापि पुफ्कानि उपरि पदुमिनपण्णमेव बन्धितुं बद्धति, हेडा दण्डकं पन बन्धितुं न बद्धति।

पूरिमं नाम मालागुणे च पुफ्कपटे च दुड्ब्बं। केचि हि मालागुणेन चेतियं वा बोधिं वा वेदिकं वा परिक्षिपन्तो पुन आनेत्वा पुरिमद्वानं अंतिकामेति, एतावता पूरिमं नाम होति, को पन वादो अनेकव्यक्तुं परिक्षिपन्तस्स। नागदन्तकन्तरेहि पवेसेत्वा हरन्तो ओलम्बकं कत्वा पुन नागदन्तकं परिक्षिपति, एतमिं पूरिमं नाम। नागदन्तके पन पुफ्कवलयं पवेसेतु बद्धति। मालागुणेहि पुफ्कपटं करोन्ति, तत्रापि एकमेव मालागुणं हरितुं बद्धति। पुन पच्चाहरतो पूरिमेव होति। तं सब्बं पुरिमनयेनेव न बद्धति। मालागुणेहि पन बहौहिपि कतं पुफ्कदामं लभित्वा आसनमत्थकादीसु बन्धितुं बद्धति। अतिदीवं पन मालागुणं एकवारं हरित्वा परिक्षिपत्वा पुन इतरस्स मिक्खुयो दातुं बद्धति, तेनपि तथेव कातुं बद्धति।

वायिमं नाम पुफ्कालपुफ्कपटपुफ्करूपेसु दुड्ब्बं। चेतिये पुफ्कजालं करोन्तस्स एकमेकाहि जालछिद्दके दुक्कर्तं। भित्तिछत्तवोधित्थम्भादीसुपि एसेव नयो। पुफ्कपटं पन परोहि पूरितमिं वायितुं न लभति। गोणिमपुफ्केहि वित्तियस्सादिरूपकानि करोन्ति, तानिपि वायिमद्वाने तिड्ब्बन्ति। पुरिमनयेनेव सब्बं न बद्धति। अञ्जेहि कतपरिच्छेदे पन पुफ्कानि ठपेन्तेन हत्तियस्सादिरूपकमि कातुं बद्धति। महापच्चरियं पन कलम्बकेन अडुच्चन्दकेन च सर्द्धं अटु पुफ्कविकतियो वुत्ति।

३२. तथ्य कलम्बकोति अडुच्चन्दकन्तरे घटिकदामओलम्बको वुत्तो। अडुच्चन्दकोति अडुच्चन्दकारेन मालागुणपरिक्षेपो। तदुभयमि पूरिमेवेव पविद्वं। कुरुन्दियं पन “द्वे तयो मालागुणे एकतो कत्वा पुफ्कदामकरणमिं वायिमंवेवा”ति वुत्तुं। तामिं इथ पूरिमद्वानेवेव पविद्वं। न केवलच्च पुफ्कदाममेव, पिडुमयदाममिं गेण्डकपुफ्कदाममिं कुरुन्दियं वुत्तुं। खरपत्तदाममिं सिक्खापदस्स साधारणता भिक्खुनमिं भिक्खुनीनिमित्तेनेव कातुं न कारापेतुं बद्धति, पूजानिमित्तं पन कपियवचनं सब्बत्य वर्तुं बद्धति। परियायोभासनिमित्तकमानि वडुन्तियेव।

यो हरित्वा वा हरापेत्वा वा पक्कोसित्वा वा पक्कोसापेत्वा वा सयं वा उपगतानं यं किञ्चि अत्तनो सन्तकं पुफ्कं कुलसङ्गहृत्याय देति, तस्स दुक्कर्तं, परसन्तकं देति, दुक्कटमेव। थेव्यचित्तेन देति, भण्डघेन करोत्तब्बो। एस नयो सङ्किपेति। अयं पन विसेसो – सेनासनत्थाय नियमित्तं इस्सरवत्ताय ददतो थुल्लच्चयन्ति।

३३. पुफ्कं नाम कस्स दातुं बद्धति, कस्स न बद्धतीति? मातापितूनं ताव हरित्वापि पक्कोसित्वापि पक्कोसापेत्वापि दातुं बद्धति, सेसजाताकानं पक्कोसापेत्वापि। तज्ज खो वत्यपूजनत्थाय, मण्डनत्थाय पन सिवलिक्किवृपूजनत्थाय वा कस्सचिपि दातुं न बद्धति। मातापितूनज्य हरापेन्तेन जातिसामणेहेव हरापेत्वाप्तं। इतरे पन यदि सयमेव इच्छन्ति, बद्धति। सम्मातेन पुफ्भाजकेन पुफ्भाजकाले सम्पत्तानं सामणेरानं उपडुभागं दातुं बद्धति। कुरुन्दियं पन “सम्पत्तिगहीनं उपडुभागं”, महापच्चरियं “चूळकं दातुं बद्धतीं”ति वुत्तुं। असम्मातेन अपलोकेत्वा दातब्बं। आचरियुपङ्ग्यायेसु सागरावा सामणेरा बहूनि पुफ्कानि आहरित्वा रासिं कत्वा ठपेन्ति, थेरा पातोव सम्पत्तानं सद्भिविहारिकादीनं उपासकादीनं वा “त्वं इदं गणह, त्वं इदं गणह”ति देति, पुफ्कानं नाम न होति। “चेतियं पूजेस्सामा”ति गहेत्वा गच्छन्तापि पूनं करोन्तापि तथ्य सम्पत्तानं चेतियपूजनत्थाय देति, एतमिं पुफ्कानं नाम न होति। उपासके अक्कपुफ्कादीहि पूजेन्ते दिस्वा “विहारे कणिकारपुफ्कादीन अथित, उपासका तानि गहेत्वा पूजेथा”ति वरुप्तुमिं बद्धति। भिक्खुं पुफ्कपूजं कत्वा दिवातरं गामं पविद्वे “किं, भन्ते, अतिदिवा पविद्वाया”ति पुछ्निति, “विहारे पुफ्कानि बहूनि, पूनं अकरिक्षा”ति वदन्ति। मनुस्सा “बहूनि किर विहारे पुफ्कानो”ति पुनादिवसे पहूतं खादनीयं भोजनीयं गहेत्वा विहारं गत्ता पुफ्कपूजय करोन्ति दानञ्च देति, बद्धति।

३४. मनुस्सा “मयं, भन्ते, असुकदिवसं नाम पूजेस्सामा”ति पुफ्कवारं याचित्वा अनुञ्जातदिवसे आगच्छन्ति, सामणेरोहि च पोक्कपूफ्कानि औचिनित्वा ठपितानि होन्ति, ते रुखेसु पुफ्कानि अपस्सन्ता “कुहिं, भन्ते, पुफ्कानो”ति वदन्ति, सामणेरोहि औचिनित्वा ठपितानि, तम्हे पन पूजेत्वा गच्छथ, सहूळो अञ्जेहि दिवसं पूजेस्तीति। ते पूजेत्वा दानं दत्वा गच्छन्ति, बद्धति। महापच्चरियं पन कुरुन्दियच्च “थेरा सामणेरोहि दापेतु न लभन्ति, सचे सयमेव तानि पुफ्कानि तेसं देत्ति, बद्धति। थेरोहि पन ‘सामणेरोहि औचिनित्वा ठपितानी’ति एकत्रमेव वत्तब्बं”ति वुत्तुं। सचे पन पुफ्कवारं याचित्वा अनाचितेसु पुफ्केसु यागुभत्तारेनि आदाय आगन्त्वा सामणेरे “आंचिनित्वा देथा”ति वदन्ति, जापिसामणेरानयेव आंचिनित्वा दातुं बद्धति। अञ्जाताके उक्खिपित्वा रुक्खसाखाय ठपेन्ति, न आरोहित्वा पलायित्वब्बं, आंचिनित्वा दातुं बद्धति। सचे पन कार्यं धम्मकायिको “बहूनि उपासका विहारे पुफ्कानि, यागुभत्तारेनि आदाय गन्त्वा पुफ्कपूजं करोथा”ति वदति, तस्सेव न कप्यतीति महापच्चरियच्च कुरुन्दियच्च वुत्तुं। महाअडुक्कथायं पन “एतं अकपियं न बद्धतीं”ति अविसेसेन वुत्तुं।

३५. फलमिं अत्तनो सन्तकं वुत्तनयेनेव मातापितूनज्य सेसजातीनञ्च दातुं बद्धति। कुलसङ्गहृत्याय पन देन्तस्स वुत्तनयेनेव अत्तनो सन्तके परसन्तके सङ्किपेसे सेनासनत्थाय नियमिते च दुक्कटादीनि वेदितब्बानि। अत्तनो सन्तकंयेव गिलानमनुस्सानं वा सम्पत्तिइस्सरानं वा खीणपरिब्यायानं वा दातुं बद्धति, फलदानं न होति। फलभाजकेनपि सम्मातेन सङ्क्षस्स फलभाजनाकाले सम्पत्तमनुस्सानं उपडुभागं दातुं बद्धति, असम्मातेन अपलोकेत्वा दातब्बं। सङ्कारामेपि फलपारिच्छेदेन वा रुक्खपरिच्छेदेन वा कतिका कातब्बा “ततो गिलानमनुस्सानं वा अञ्जेसं वा फलं याचित्वानं यथापरिच्छेदेन चत्तारि पञ्च फलानि दातब्बानि, रुक्खवा वा दस्तब्बावा ‘इतो गहेतु लभतीं’”ति। “इथ फलानि सुन्दरानि, इतो गणहाया”ति एवं पन न वत्तब्बं। अत्तनो सन्तकं सिरीसचुण्णं वा अञ्जेसं वा किञ्चित्कासावं कुलसङ्गहृत्याय देति, दुक्कर्तं। परसन्तकादीसुपि वुत्तनयेनेव विनिच्छयो वेदितब्बानि। अयं पन विसेसो – सङ्क्षस्स रविखितगोपितापि रुक्खछलिल गरुभण्डमेवाति।

३६. जहूपैसेसनियति गिहीनं दुत्येयं सासनहरणकमं वुच्यति, तं न कातब्बं। गिहीनज्ञ सासनं गहेत्वा गच्छन्तस्स पदे पदे दुक्कर्तं। तं कमं निस्साय लद्धभोजनं भुञ्जन्तस्सपि अञ्जोहारे अञ्जोहारे दुक्कर्तं। पठमं सासनं अगगहेत्वापि पच्छा “अयं दानि सो गामो, हन्दं न सासनं आरोचेमो”ति मग्या ओक्कमन्तस्सपि पदे पदे दुक्कर्तं। सासनं आरोचेत्वा लद्धभोजनं भुञ्जतो पुरिमनयेनेव दुक्कर्तं। सासनं अगगहेत्वा आगगेन पन “भन्ते, तामि गामे इत्यन्नामस्स का पवतीं”ति विहारे कणिकारपुफ्कादीन अथित, उपासका विहारे पुफ्कानि, यागुभत्तारेनि आदाय गन्त्वा पुफ्कपूजं करोथा”ति वदति, तस्स न कप्यतीति महापच्चरियच्च कुरुन्दियच्च वुत्तुं। इमेहि पन अडुहि कुलदूसककमेहि उपन्नपच्यया पञ्चन्यमिं सहधम्मिकानं न कप्यन्ति। अभूतारोचनरूपियसंवोहरेहि उपन्नपच्ययसदिसाव होन्ति।

पब्बाजनीयकम्कातो पन यस्मिं गामे वा निगमे वा कुलदूसककमं करं, यस्मिच्च विहारे वरति, नेव तरिम्ये गामे वा चरितु लभति, न विहारे वसितु। पटिप्पस्तद्दकमेनपि च तेन येसु कुलेसु पुब्बे कुलदूसककमं करं, ततो उपन्नपच्यया न गहेत्वाब्बा, आसवकखयपत्तेनपि न गहेत्वाब्बा, अकपियायाव होन्ति। “कस्मा न गणह्या”ति पुछ्निते “युप्ते एवं कतता”ति वुत्ते सचे वदन्ति “न मयं तेन कारणेन देम, इदानि सीलवत्तानय देमो”ति, गहेत्वाब्बा। पक्कितावा दानदूसककमं करं होति, ततो पक्कितावेनेव गहेतुं बद्धति। यं वेदुत्वा देत्ति, तं न बद्धति। यस्मा च पुछ्नितपञ्च दोसो नत्थि, तस्मा अञ्जमिं भिक्खुं पुब्बे वासाव्यावे वा अन्तरघरं पविद्वं कोचिं पुछ्निते “कस्मा, भन्ते, चरथा”ति। येनत्येन चरति, तं आचिक्खित्वा “लद्धं न लद्धं”ति वुत्ते सचे न लद्धं, “न लद्धं”ति वत्ता यं सो देति, तं गहेतु बद्धति।

३७. ‘न च, भिक्खुवे, पणिधाय अरज्जे वत्थब्बं, यो वसेष्य, आपत्ति दुक्कटस्स। न च, भिक्खुवे, पणिधाय चक्रितब्बं...पे०... न च, भिक्खुवे, पणिधाय चङ्गमितब्बं...पे०... न च, भिक्खुवे, पणिधाय ठातब्बं...पे०... न च, भिक्खुवे, पणिधाय निर्सीदितब्बं...पे०... न च, भिक्खुवे, पणिधाय सेष्या कपेतब्बा, यो कपेये, आपत्ति दुक्कटस्स’ति (पारा० २२३ आदयो) वुत्ता “एवं (पारा० २२३ आदयो) अरज्जे वसन्तं मं जनो अरहत्ते वा सेक्खभूमियं वा सम्भावेस्सति, ततो लोकस्स सवकतो भविस्सामि गलकतो मानितो पूजितो”ति एवं पत्थनं कत्वा अरज्जे न वसितब्बं। एवं पणिधाय “अरज्जे वसिस्सामी”ति गच्छन्तस्स पदवारे पदवारे दुक्कटं, तथा अरज्जे कुटिकरणचङ्गमननिर्सीदननिवासनपारुपनादीसु सञ्चिक्तेसु पयोगे पयोगे दुक्कटं, तस्मा एवं अरज्जे न वसितब्बं। एवं वसन्तो हि सम्भावनं लभतु वा मा वा, दुक्कटं आपञ्जति। यो पन समादिन्नाधुतङ्गो “धुतङ्ग रविखस्सामी”ति वा “गमन्ते मे वसतो चित्तं विकिखपति, अरज्जं सपाय”न्ति चिन्तेत्वा वा “अद्वा अरज्जे तिणं विवेकानं अज्जतरं पापुणिस्सामी”ति वा “अरज्जं पविस्तित्वा अरहत्तं आपामुणित्वा न निविखमिस्सामी”ति वा “अरज्जवासो नाम भगवता पस्त्यो, मयि च अरज्जे वसन्ते बहू सब्रह्मचारी गमनं हित्वा आरज्जका भविस्सती”ति वा एवं अनवज्जवासं वसितुकामो होति, तेनव वसितब्बं। पिण्डाय चरन्तस्सपि “अभिककन्तार्दीनि सण्ठपेत्वा पिण्डाय चरिस्सामी”ति निवासनपारुपनिक्कतो पभुति याव भोजनपरियोसानं, ताव पयोगे पयोगे दुक्कटं, सम्भावनं लभतु वा मा वा, दुक्कटमेव। खन्धकवत्तसेखियवत्तपरिपूरण्यं पन सब्रह्मचारीनं दिग्गुपातिआपञ्जनत्वं वा पासादिकेहि अभिककमपटिकमादीहि पिण्डाय पविसन्तो अनुपवज्जो विज्ञवैनयोग्यं एसेव नयो। चङ्गमनादीसुपि एसेव नयो।

इति पालिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्गहे

कुलसङ्गहविनिच्छयकथा समता।

६. मच्छमंसविनिच्छयकथा

३८. मच्छमंसेसु पन मच्छगगहणेन सञ्चमिय जलजं वुत्तं। तथ्य अकपियं नाम नत्यि। मंसेसु पन मनुस्सहत्यिअस्समुख अहिसीहव्यगदीपि अच्छतरच्छानं वसेन दस मंसानि अकपियानि। तथ्य मनुस्समंसं थूल्लच्यवं, सेसेसु दुक्कटं। इति इमेसु मनुस्सादीनं दसन्तं मंसमिय अद्विग्निलोहितमिय चम्पमिय लोममिय सञ्चं न वद्वति। वसासु पन एका मनुस्सवासाव न वद्वति। खीरादीसु अकपियं नाम नत्यि। इमेसु पन अकपियमंसेसु अद्विअदादीसु वा यं किञ्चित्त्वा वा अजत्वा वा खादन्तस्स आपत्तियेव। यदा जानन्ति, तदा देसेतत्वा। “अपुच्छित्वा खादिस्सामी”ति गणहतो पटिगगहणोपि दुक्कटं, “पुच्छित्वा खादिस्सामी”ति गणहतो अनापत्ति। उद्दिस्सकतं पन जानन्ति खादन्तस्सेव आपत्ति, पच्छा जानन्तो आपत्तिया न कारेतब्बो (महाव० ८८० २८१)।

तथ्य (पारा० ८८० २.४१०) उद्दिस्सकतं नाम भिक्खुनं अत्थाय वधित्वा सम्पादितं मच्छमंसं। उभयमियं हि उद्दिस्सकतं न वद्वति। तम्य अदिदुं असुतं अपरिसङ्गितं अत्थाय वधित्वा असुतं गमन्ति। तिकोटिपरिसुदुर्जिति मच्छमंसं भगवता अनुञ्जातं अदिदुं असुतं अपरिसङ्गितं। तथ्य अदिदुं नाम भिक्खुनं अत्थाय मिगमच्छे वधित्वा गहितन्ति असुतं। अपरिसङ्गितं पन दिदुपरिसङ्गितं सुतुभयविनिमुतपरिसङ्गितञ्ज्य जत्वा तव्यपक्षतो जानितब्बं। कथं? इथ मिक्खू पूरस्निति मनुस्सेजालवागुरादिहत्ये गमतो वा निक्खमन्ते अरज्जे वा विचरन्ते। दुतियदिवसे च नेसं तं गामं पिण्डाय पविद्वानं समच्छमंसं पिण्डपातं अभिरहन्ति। ते तेन दिदेन परस्सकृति “भिक्खुन् नु खो अत्थाय कत”न्ति, इदं दिदुपरिसङ्गितं, एतं गहेतु न वद्वति। यं एवं अपरिसङ्गितं, तं वद्वति। सचे पन ते मनुस्सा “कस्मा, भन्ते, न गणहथा”ति पुच्छित्वा तमत्यं सुत्वा “नयिदं, भन्ते, भिक्खुनं अत्थाय कर्तं, अम्हेहि अत्तनो अत्थाय वा राजयुतादीनं वा अत्थाय कर्त”न्ति वदन्ति, कप्पति।

न हेव खो भिक्खू पस्सन्ति, अपिच खो सुणन्ति “मनुस्सा किर जालवागुरादिहत्या गमतो वा निक्खमन्ति, अरज्जे वा विचरन्ती”ति। दुतियदिवसे च तेसं तं गामं पिण्डाय पविद्वानं समच्छमंसं पिण्डपातं अभिरहन्ति। ते तेन सुतेन परिसङ्गिति “भिक्खुन् नु खो अत्थाय कत”न्ति, इदं सुतुपरिसङ्गितं नाम, एतम्य गहेतु न वद्वति। यं एवं अपरिसङ्गितं, तं वद्वति। सचे पन ते मनुस्सा “कस्मा, भन्ते, न गणहथा”ति पुच्छित्वा तमत्यं सुत्वा “नयिदं, भन्ते, भिक्खुनं अत्थाय कर्तं, अम्हेहि अत्तनो अत्थाय वा राजयुतादीनं वा अत्थाय कर्त”न्ति वदन्ति, कप्पति।

न हेव खो पन भिक्खू पस्सन्ति न सुणन्ति, अपिच खो तेसं तं गामं पिण्डाय पविद्वानं पतं गहेत्वा समच्छमंसं पिण्डपातं अभिसङ्गितत्वा अभिहरन्ति। ते परिसङ्गिति “भिक्खुनं नु खो अत्थाय कत”न्ति, इदं तदुभयविनिमुतपरिसङ्गितं नाम, एतम्य गहेतु न वद्वति। यं एवं अपरिसङ्गितं, तं वद्वति। सचे पन ते मनुस्सा “कस्मा, भन्ते, न गणहथा”ति पुच्छित्वा तमत्यं सुत्वा “नयिदं, भन्ते, भिक्खुनं अत्थाय कर्तं, अम्हेहि अत्तनो अत्थाय वा राजयुतादीनं वा अत्थाय कर्त”न्ति वदन्ति, कप्पति। मतानं पेतकिच्चत्वाय मङ्गलादीनं वा अत्थाय कर्तोपि एसेव नयो। यं यज्ञि भिक्खुनंयेव अत्थाय अकर्तं, यथ च निब्बेमितिको होति, तं सब्बं कप्पति।

३९. सचे पन एकस्मिं विहारे भिक्खुनं उद्दिस्सकतं होति, ते च अत्तनो अत्थाय कतभावं न जानन्ति। ये जानन्ति, तेसं न वद्वति, इतरेसं पन वद्वति। अरज्जे न जानन्ति, तेयेव जानन्ति, तेसंयेव न वद्वति, अञ्जेसं वद्वति। तोपि “आम्हाकं अत्थाय कत”न्ति जानन्ति, अञ्जेपि “एतेसं अत्थाय कत”न्ति जानन्ति, सब्बेसम्पि न वद्वति। सब्बे न जानन्ति, सब्बेसम्पि वद्वति। पञ्चसु हि सहधमिकेसु यस्स वा तस्स वा अत्थाय उद्दिस्सकतं सब्बेसं न कप्पति।

सचे पन कोचि एकं भिक्खुं उद्दिस्स पाणं वधित्वा तस्स पतं पूरेत्वा दोति, सो च अत्तनो अत्थाय कतभावं जाननेव गहेत्वा अञ्जस्स भिक्खुनो दोति, सो तं तस्स सद्वाय परिभुज्जन्ति, कस्स आपत्तीत? द्विन्नमिय अनापत्ति यज्ञि उद्दिस्सकतं, तस्स अभुतातय अनापत्ति, इतरस्स अजाननताय। कपियमंसस्स हि पटिगगहणे आपत्ति नत्यि, उद्दिस्सकतञ्ज्य अजानित्वा भुत्तस्स पच्छा जत्वा आपत्तिदेसाकिच्च नाम नत्यि। अकपियमंसं पन अजानित्वा भुत्तेन पच्छा जत्वापि आपत्ति देसेतत्वा। उद्दिस्सकतञ्ज्य जत्वा भुत्तजतोव आपत्ति, अकपियमंसं अजानित्वा भुत्तजन्तस्सपि आपत्तियेव, तस्मा आपत्तिभीरुकेन रूपं सर्त्तलव्येत्तेनपि पुच्छित्वाव मंसं पटिगहेत्वं। परिभोगकाले “पुच्छित्वा परिभुज्जिस्सामी”ति वा गहेत्वा पुच्छित्वाव परिभुज्जितब्बं। कस्मा? दुविज्जेयत्वा। अच्छमंसमिय हि सूकरमंससदिसं होतो, दीपिमंसादीनि च मिगमंसादिसदिसानि, तस्मा पुच्छित्वा गहणमेव वर्तन्ति वदन्ति।

इति पालिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्गहे

मच्छमंसविनिच्छयकथा समता।

७. अनामासविनिच्छयकथा

४०. अनामासन्ति न परामसितब्बं। तत्राय विनिच्छयो (पारा० ८८० २.४११) — यस्मा माता वा होतु धीता वा भगिनी वा, इथी नाम सब्बापि ब्रह्मचरियस्स पारिबन्धिकाव अनामासा च, तस्मा “अयं मे माता, अयं मे धीता, अयं मे भगिनी”ति गोहस्तिपेमेन आमसतोपि दुक्कटमेव वुत्तं। इमं पन भगवतो आयं अनुस्सरन्तेन सर्वेषां नदीसोतेन वुक्षमानं मातरं पस्सति, नेव हयेन परामसितब्बा, पण्डितेन पन भिक्खुना नावा वा फलकं वा कदलिक्खन्यो वा दारुक्खन्यो वा उपसंहरितब्बो। तस्मिं असति कासावमिय उपसंहरित्वा पुरतो ठपेतब्बं, “एत्थ गणहाही”ति पन न वत्तब्बा। गहिते “परिक्खारं कड्डुमी”ति कड्डुतेन गन्तब्बं। सचे पन भायति, पुरतो युरतो गन्त्वा “मा भायी”ति समस्सासेतब्बा। सचे भायमाना पुत्तस्स सहसा खन्ध्ये वा अभिरुहति, हयेव वा गणहाही, न “अपेहि महल्लिके”ति निझुनितब्बा, थलं पापेतब्बा। कहमे लाग्यापि कूपे पतितायपि एसेव नयो। तत्रापि हि योतं वा वत्थं वा पक्षिखित्वा हयेन गहितभावं जत्वा उद्धरितब्बा, न त्वेव आमसितब्बा।

न केवलञ्ज्य मातुगामस्स सरीरमेव अनामासं, निवासनपारुपनमिय आभरणभण्डमिय अन्तमसो तिणणदुपकं वा तालपणमुहिकं वा उपादाय अनामासमेव। तज्ज खो निवासनपावुराणं पिलन्धनत्याय ठपितमेव। सचे पन निवासनं वा परिवत्तेत्वा चीवरत्थाय पादमूले ठपीत, वद्वति। आभरणभण्डेसु पन सींसपाथनदन्तसूचिआदिकप्पियभण्डं “इमं, भन्ते, तुम्हाकं देम,

‘गणथा’ ति दीयमानं सिपाटिकासूचिआदिउपकरणत्थाय गहेतब्बं। सुवण्णरजतमुत्तादिमयं पन अनामासमेव, दीयमानम्पि न गहेतब्बं। न केवलञ्च एतासं सरीरूपगमेव अनामासं, इत्थिसण्ठानेन कं कटुरूपम्पि दन्तस्त्रूपम्पि अयरूपम्पि लोहरूपम्पि तिपुरूपम्पि पोथ्यकरूपम्पि सब्बरतनस्त्रूपम्पि अन्तमसो पिंडुमयरूपम्पि अनामासमेव। परिभोगत्थाय पन ‘‘इदं तुम्हाकं होतौ’’ति लभित्वा ठपेत्वा सब्बरतनमयं अवसेसं भिन्दित्वा उपकरणहं उपकरणे, परिभोगाहं परिभोगे उपनेतुं वद्वति।

४१. यथा च इत्थिरूपकं, एवं सत्तविधं धञ्जपम्पि अनामासमेव। तस्मा खेतमज्जेन गच्छन्तेन तत्त्वजातकप्पि धञ्जफलं न आमसन्तेन गन्तब्बं। सचे घरद्वारे वा अन्तरामगे वा धञ्जं पसारितं होति, पस्सेन च मगो अतिथ, न महन्तेन गन्तब्बं। गमनमगे असति मगं अधिद्वाय गन्तब्बं। अन्तरधरे धञ्जस्स उपरि आसनं पञ्जपेत्वा देन्ति, निसीदितुं वद्वति। केचि आसनसालाय धञ्जं आकिरन्ति, सचे सक्का होति हरापेतुं, हरापेतब्बं। नो चे, एकमन्तं धञ्जं अमहन्तेन पीठकं पञ्जपेत्वा निसीदितब्बं। सचे ओकासो न होति, मनुस्सा धञ्जमज्ज्वेयेव पञ्जपेत्वा देन्ति, निसीदितब्बं। तत्त्वजातकानि मुग्गामासादीनि अपरण्णानिपि तालपनसादीनि वा फलानि कीलन्तेन न आमसितब्बानि। मनुस्सेहि रासिकतेसुपि एसेव नयो। अरञ्जे पन रुक्खतों पतितानि फलानि “अनुपसम्पन्नानं दस्सामी”ति गणिहतुं वद्वति।

४२. मुत्ता मणि वेद्युरियो सङ्को सिला पचाळं रजतं जातरूपं लोहितङ्को मसारागल्लान्ति इमेसु दस्सु रतनेसु मुत्ता अधोता अविद्वा यथाजाताव आमसितुं वद्वति, सेसा अनामासाति वदन्ति, तं न गहेतब्बं। महापच्चरियं पन ‘‘मुत्ता धोतापि अधोतापि अनामासा, भण्डमूलत्थाय च सम्पाटिच्छितुं न वद्वति, कुद्दरोगस्स भेसज्जत्थाय पन वद्वती’’ति वुत्तं, तं युत्तं। अन्तमसो जातिफलिकं उपादाय सब्बोपि नीलपीतादिवण्णभेदो मणि धोतविडवद्वितो अनामासो, यथाजातो पन आकरमुत्तो पत्तादिभण्डमूलत्थं सम्पाटिच्छितुं वद्वतीति वुत्तं, तम्पि महापच्चरियं पटिक्खित्तं। पचित्वा कतो काचमणियेको वद्वतीति वुत्तं। वेद्युरियेपि मणिसिद्दिसोव विनिच्छ्यो।

सङ्को धमनसङ्को च धोतविडो च रतनमिस्सो अनामासो, पानीयसङ्को धोतोपि अधोतोपि आमासोव। सेसञ्च अञ्जनादिभेसज्जत्थायपि भण्डमूलत्थायपि सम्पाटिच्छितुं वद्वति। सिला धोतविडा रतनसंयुत्ता मुग्गावण्णाव अनामासा, सेसा सत्यकनिधंसनादिअत्थाय गणिहतुं वद्वति। एथं च रतनसंयुत्ताति सुवर्णेन सर्दिं योजेत्वा पचित्वा कताति वदन्ति। पचाळं धोतविडं अनामासं, सेसं आमासञ्च भण्डमूलत्थञ्च सम्पाटिच्छितुं वद्वतीति वुत्तं, तं युत्तं।

रजतञ्च जातरूपञ्च कतभण्डम्पि अकतभण्डम्पि सब्बेन सब्बं बीजतो पट्टाय अनामासञ्च असम्पाटिच्छिनीयञ्च। उत्तराजपुतो किर सुवण्णर्चीतियं कारापेत्वा महापदमत्थेरस्स पेसेसि। थेरो “न कप्पती”ति पटिक्खित्तं। चेतियधरे सुवण्णपदुमसुवण्णबुब्लुकादीनि होत्ति, एतानिपि अनामासानि। चेतियधरगोपाका पन रूपियलहुकडुकडुने ठिता, तस्मा तेसं केलापियतुं वद्वतीति वुत्तं। कुरुन्नियं पन तम्पि पटिक्खित्तं, सुवण्णर्चीतये कच्चरमेव हरितुं वद्वतीति एत्कमेव अनुज्ञातं। आरकटलोहम्पि जातरूपगतिकमेव अनामासान्ति सब्बद्वकथासु वुत्तं। सेनासनपरिभूमेवे पन सब्बोपि कप्पियो, तस्मा जातरूपरजतमया सब्बोपि सेनासनपरिक्खारा आमासा, भिक्खूनं धम्मविनयवण्णनद्वाने रतनमण्डपे करोन्ति फलिकत्थम्पे रतनदामण्डिते, तत्थ सब्बूपकरणानि भिक्खूनं पटिजगितुं वद्वति। लोहितङ्कमसारगल्ला धोतविडा अनामासा, इतरे आमासा, भण्डमूलत्थाय च सम्पाटिच्छितुं वद्वतीति वुत्तं। महापच्चरियं पन “धोतापि अधोतापि सब्बं अनामासञ्च न च सम्पाटिच्छितुं वद्वती”ति वुत्तं, तं युत्तं।

४३. सब्बं आवृथभाउं अनामासं, भण्डमूलत्थाय दीयमानम्पि न सम्पाटिच्छितब्बं। सत्यविण्णना नाम न वद्वति। सुदुधनुदण्डोपि धनुजियापि पतोरोपि अङ्कुसोपि अन्तमसो वासिफसुआदीनिपि आवृथसङ्कोपेन कतानि अनामासानि। सचे केनचिव विहारे सर्ति वा तोमरो वा डपितो होति, विहारं जगान्तेन ‘‘हरन्तू’’ति सामिकानं पेसेतब्बं। सचे न हरन्ति, तं अचालेन्तेन विहारो पटिजगितब्बो। युद्धभूमियं पन पतितं असि वा सर्ति वा तोमरं वा दिस्वा पासाणेन वा केनचिव वा असि भिन्दित्वा सत्यकत्थाय गहेतुं वद्वति। इतरानिपि वियोजेत्वा किञ्चिच सत्यकत्थाय, किञ्चिच कत्तरदण्डादिअत्थाय गहेतुं वद्वति। “इदं गण्था”ति दीयमानं पन विनासेत्वा “कप्पियभण्डं करिस्सामी”ति सब्बोपि सम्पाटिच्छितुं वद्वति।

मच्छजालपक्खिजालादीनिपि फलकजालिकादीनिपि सरपरिताणानिपि सब्बानि अनामासानि, परिभोगत्थाय लब्धमानेसु पन जालं ताव “आसनस्स वा चेतियस्स वा उपरि बन्धिस्सामि, छतं वा वेठेस्सामी”ति गहेतुं वद्वति। सरपरिताणं सब्बोपि भण्डमूलत्थाय सम्पाटिच्छितुं वद्वति। परूपरोधनिवारणज्ञि एतं, न उपरोधकरन्ति। फलकं “दन्तकटुभाजनं करिस्सामी”ति गहेतुं वद्वति।

चम्मविनङ्कानि वीणाभेदिआदीनि अनामासानि। कुरुन्नियं पन “भेरिसङ्काटोपि वीणासङ्काटोपि तुच्छपोक्खरम्पि मुखवद्वितुं अरोपितचम्पम्पि वीणादण्डकोपि सब्बं अनामासं”ति वुत्तं। ओनहितुं वा ओनहापेतुं वा वादेतुं वा वादापेतुं वा न लब्धतियेव। चेतियङ्कणे पूजं कत्वा मनुस्सेहि छहितं दिस्वापि अचालेत्वाव अन्तरन्तरे सम्पज्जतब्बं, कच्चरछडुक्काले पन कच्चरनियामेनेव हरित्वा एकमन्तं निखिपतुं वद्वतीति महापच्चरियं वुत्तं। भण्डमूलत्थाय सम्पाटिच्छितुं वद्वति, परिभोगत्थाय लब्धमानेसु पन वीणादणिकञ्च भेरिपोक्खरञ्च दन्तकटुभाजनं करिस्साम, चम्मं सत्थककोसकन्ति एवं तस्स परिक्खारस्स उपकरणत्थाय गहेत्वा तथा तथा कातुं वद्वति।

इति पालिमुत्तकविनयविनिच्छ्यसङ्कहे

अनामासोविनिच्छ्यकथा समता।

८. अधिद्वानविकप्पनविनिच्छ्यकथा

४४. अधिद्वानविकप्पनेसु पन — अनुजानामि, भिक्खवे, तिचीवरं अधिद्वातुं न विकपेतुं, वस्सिकसाटिक वस्सानं चातुमासं अधिद्वातुं ततो परं विकपेतुं, निसीदनं अधिद्वातुं न विकपेतुं, पच्चयत्थरणं अधिद्वातुं न विकपेतुं, कण्डुपाटिच्छित्वां याव आबाधा अधिद्वातुं ततो परं विकपेतुं, मुखुञ्जनयोऽलं अधिद्वातुं न विकपेतुं, परिक्खारचोऽलं अधिद्वातुं न विकपेतुं निष्ठि (महाब० ३५८) वचनतो तिचीवरादिनियामेनेव अधिद्विहित्वा परिभुजितुकामेन “इमं सङ्काटं अधिद्वामी”ति आदिना नामं वत्ता अधिद्वातब्बं। विकपेनेन पन नामं अग्नेत्वाव “इमं चीवरं तुहं विकपेमी”ति वत्ता विकपेतब्बं। तथ्य (पारा० अद्भु० २.४६९) तिचीवरं अधिद्वात्तेनेन रजित्वा कप्पिबन्दुं दत्वा पामणयुत्तमेव अधिद्वातब्बं। अस्स पमाणं उक्कटपरिच्छेदेन सुगतचीवरतो ऊनकं वद्वति, लामकपरिच्छेदेन सङ्काटिया उत्तरासङ्करस्स च दीघतो मुट्ठिपञ्चकं, तिरियं मुट्ठितिकं पमाणं वद्वति। अन्तरवासको दीघतो मुट्ठिपञ्चको, तिरियं द्विहत्योपि वद्वति। पारुपनेनपि हि सक्का नाभि पटिच्छादेतुन्ति। वुत्तप्पमाणतो पन अतिरेकञ्च ऊनकञ्च “परिक्खारचोऽलक”न्ति अधिद्वातब्बं।

तथ्यस्मा “द्वे चीवरस्स अधिद्वाना कामेन वा अधिद्वातुं वाचाय वा अधिद्वातुं”ति (परि० ३२२) वुत्तं, तस्मा पुराणसङ्काटिं “इमं सङ्काटिं पच्चुद्रुरित्वा नवं सङ्काटिं हत्येन गहेत्वा “इमं सङ्काटिं अधिद्वामी”ति वितेन आपोंगं कत्वा कायिकारं करोनेन कायेन अधिद्वातब्बा। इदं कायेन अधिद्वातुं, तं येन केनचिव सरीरावयवेन अफुसन्तस्स न वद्वति। वाचाय अधिद्वातुं पन वचीभेदं कत्वा वाचाय अधिद्वातब्बा। तत्र दुविधं अधिद्वातन् — सचे हत्यपासे होति, “इमं सङ्काटिं अधिद्वामी”ति वाचा भिन्दितब्बा। अथ अन्तोगम्भे वा उपरिपासादे वा सामन्तविहारे वा होति, ठपितद्वातं सल्लक्खेत्वा “एतं सङ्काटिं अधिद्वामी”ति वाचा भिन्दितब्बा। एस नयो उत्तरासङ्के अन्तरवासके च। नाममतमेव हि विसेसो, तस्मा सङ्काटिं उत्तरासङ्के अन्तरवासकन्ति एवं अन्तनो नामेनेव अधिद्वातब्बानि। सचे अधिद्विहित्वा ठापितवयोहि सङ्काटिआदीनिकरोति, निष्ठुते रजने च कप्पे च “इमं पच्चुद्रुरामी”ति पच्चुद्रुरित्वा पुन अधिद्वातब्बानि। अधिद्वातेन पन सांदिं महन्ततरमेव दुतियपद्वं वा खण्डं वा सिब्बनेन पुन अधिद्वातब्बं। समे वा खुद्वके वा अधिद्वानकिच्चं नित्यि।

तिचीवरं पन परिक्खारचोऽलं अधिद्वातुं वद्वति, न वद्वतीति? महापदमत्थेरो किराह “तिचीवरं तिचीवरमेव अधिद्वातब्बं, सचे परिक्खारचोऽलाधिद्वातनं लभेत्य, उदोसितसिक्खापदे परिहारो निरत्थको भवेत्या”ति। एवं वुत्तं किर अवसेसा भिक्खू आहसु “परिक्खारचोऽलम्पि भगवत्ताव ‘अधिद्वातब्बं’ति वुत्तं, तस्मा वद्वती”ति। महापच्चरियम्पि वुत्तं “परिक्खारचोऽल नाम पाटेवक निधानमुखमेत।

तिचोरवं परिक्खारचोऽन्ति अधिडहित्वा परिभूज्ञितं बडुति, उद्देसितसिक्षयादे (पाठो ४७९ आदयो) पन तिचोरवं अधिडहित्वा परिहरन्तस्स परिहरो वृत्तों ति । उभतोविभक्तभाणको पुण्यवालिकवासी महात्मस्तथेऽपि किराहं ‘मयं पृष्ठं महाथेरान् अस्सुम्हा’ अरञ्जवासिनो मिक्खु रुक्खसुसिरादीसु चौवं तपेत्पा धानं पदहन्तथाय गच्छन्ति, सामन्तविहारे धम्मस्सवन्तथाय गतानञ्ज तेसं सूर्यो उडिते सामणेरा वा दहरभिक्खु वा पत्तचोरवं गेत्वा गच्छन्ति, तस्मा सूखपरिभोगत्यं तिचोरवं परिक्खारचोऽन्ति अधिडातुं बडुतीं’ ति । महापच्चरियमि वृत्तं ‘पृष्ठे आरञ्जिका भिक्खु अब्दसामाया दुपरिहारन्ति तिचोरवं परिक्खारचोऽलभेते अधिडहित्वा परिभूज्ञिसुं ति ।

४५. वस्तिकासाटिका अनन्तरितप्रमाणाण मानं गहेत्वा बुत्तनयेनेव चतारो वस्तिके मासे अधिद्वातब्बा, ततो परं पच्चुद्भरित्वा विकपेतब्बा । वण्णभेदमत्तरात्पि चेसा वडृति, द्वे पन न वडृत्ति । निसीदनं बुत्तनयेन अधिद्वातब्बमेव, तज्य खो पमाणयुतं एकमेव, द्वे न वडृत्ति । पच्चव्यरुणमिं अधिद्वातब्बमेव, तं पन महन्तमिं वटृति, एकमिं वटृति, बहूनिपि वटृत्ति, नीलमिं पीतकमिं सदसमिं पुफ्फदसमीति सब्बपकारं वटृत्ति । कण्डुप्पित्तिच्छादि याव आवाधो अत्थि, ताव पमाणिका अधिद्वातब्बा । आवाधे वूपसन्ते पच्चुद्भरित्वा विकपेतब्बा, एकाव वटृत्ति । मुख्युञ्जनचोऽं अधिद्वातब्बमेव, याव एकं धारोवति, ताव अज्जं परिभोगात्थाय इच्छितब्बन्ति द्वेषि वटृत्ति । अपरे पन थेरा “निधानमुख्यमेत, बहूनिपि वटृत्तो” र्ति वदन्ति । परिक्खारचोळे गणा नन्ति, यतकं इच्छति, तत्कं अधिद्वातब्बमेव । थविकापि परिस्तावनमिं विकपेत्पनूगपच्छिमचीवरप्रमाणं “परिक्खारचोळ” न्ति अधिद्वातब्बमेव । तस्स पमाणं दीघतो द्वे विदत्थियो तिरियं विदत्थि, तं पन दीघतो वडृकीहत्थय्यमाणं, वित्यारतो ततो उपडुप्पमाणं होति । तत्राय पाठि “अनुजानामि, भिक्खुवे, आयामेन अड्हुक्कुलं सुगतहुलेन चतुरहुलवित्यतं पच्छिमं चीरावं विकपेतु” न्ति (महाब० ३५८) । बहूनिपि एकतो कत्वा “इमानि चीवरानि परिक्खारचोळानि अधिद्वामां” ति अधिद्वातुमिं वटृत्तियेव । भेसज्जनवक्तमामातपितुआदीनं अत्थाय उपेन्तनं अनविद्वृत्तेनपि नन्ति आपत्ति । मज्जभिसि पीठभिसि विघ्नोहनं पावारा कोजर्वाति एतेसु पन सेनासनपरिक्खारत्थाय दिनपच्चव्यरुणे च अधिद्वानकिंचनं नन्तियेव ।

सचे पन (पारा० अडु० २.६३६-८) जातकपवारिट्टानोतो सुतं लभित्वा जातकपवारितेनेव तन्तवायेन अञ्जने वा मूलं दत्वा चीवरं वायापेति, वायापनच्यव्या अनापत्ति। दसाहातिकमनपच्यव्या पन आपत्तिं रक्खन्तेन विकप्पनुगायामणमते वीते तन्ते ठितंयेव अधिड्रुतब्बं। दसाहातिकमेन निङ्गायिमानहिं निस्सगियं भवेत्याति। जातकार्द्धि तन्तं आरोपात्वा “तुम्हाकं, भन्ते, इदं चीवरं गणेव्याथा” ति निष्यातितेपि एसेव नयो।

सचे तन्तवावो एवं पयोजितो वा सर्व दातुकमो वा हृत्वा “अहं, भन्ने, तुम्हाकं चीवरं असुकदिवसे नाम वायित्वा ठप्सेस्मारी” ति वक्ति, भिक्खु च तेन परिछ्छन्नदिवसते पट्टाय दसाहं अतिकामेति, निस्सगिंगं पाचित्यां। सचे पन तन्तवावो “अहं तुम्हाकं चीवरं वायित्वा सासनं पेप्सेस्मारी” ति वक्त्वा तथेव करोति, तेन पेसितभिक्खु पन तस्य भिक्खुनो न आरोचेति, अज्ञो दिस्वा वा सत्वा वा “तम्हाकं, भन्ने, चीवरं निद्वित्” त्ति आरोचेति, एतस्य आरोचनं न पमाणं। यदा पन तेन पेसितोयेव आरोचेति, तस्य वक्त्वं सुतदिवसतो पट्टाय दसाहं अतिकामायतो निस्सगिंगं पाचित्यां।

सचे तन्त्रावायोः “अहं तुम्हाकं चीवरं वायित्वा कस्सचि हत्ये पहिणिस्सामी” ति वत्वा तथेव करोति, चीवरं गहेत्वा गतभिक्षु पन अत्तनो परिवेणे ठपेत्वा तस्स न आरोचेति, अज्जो कोचि भणति “अपि, भन्ते, अधनु आभातं चीवरं सुन्दरं” त्ति । कुहिं, आयुसो, चीवरात्ति । इत्यन्नामस्स हत्ये पेसितन्ति । एतस्सपि वचनं न पमाणं । यदा पन सो भिक्षु चीवरं देति, लङ्घदिवसतो पट्टाय दसाहं अतिक्वाकामयो निस्सगियं पाचित्तियं । सचे पन वायापनमूलं अदिन्नं होति, याव काकणिकमत्तप्ति अवसिद्धं, ताव रखति ।

४६. अधिकृतचीवरं (पारा ०० अड्ड० २.४६९) पन परिभूज्जते कथं अधिद्वानं विजहर्तीत? अव्यस्स दानेन अच्छिद्वित्वा गहणेन विस्सासग्नाहेन हीनायावत्तनेन सिक्खापच्चक्षवानेन कालकिरियाय लिङ्गप्रवरत्तनेन पच्युद्धरणेण छिह्नभावनात इमेहं नवहि कारणेहि विजहर्ति। तथ्य पुरीमेहि अद्वित्ती सब्बचीवारानि अधिद्वानं विजहर्ति, छिह्नभावेन पन तिव्यावसरेव सब्बदुक्ताथसु अधिद्वानविजहर्तन् वुत्तं, तज्य नखपिट्टपमाणेन छिदेन। तथ्य नखपिट्टपमाणं कनिद्वृलिनखवसेन वेदितब्बं, छिह्नच्य विनिविद्धाछिद्मेव। छिद्वस्स हि अव्यन्तरे एकतन्तु घोप अच्छन्नो हाति, रक्षयति। तथ्य सङ्घाटिया च उत्तरासङ्घस्स च दीघन्ततो विदत्यप्पमाणस्स, तिरियन्ततो अड्हुलप्पमाणस्स पदेसस्स ओरतो छिं अधिद्वानं भिन्नदति, अन्तरवासकस्स पन दीघन्ततो विदत्यप्पमाणस्सेव, तिरियन्ततो चतुरहुलप्पमाणस्स पदेसस्स ओरतो छिं अधिद्वानं भिन्नदति, परतो न भिन्नदति, तप्या जाते छिह्ने तीचीवरं अतिरेकचीचराङ्गेन तिद्विति, सूचिकम्मं कत्वा पुन अधिद्वातब्बं। यो पन दुब्बलद्वाने पठमं अग्गलं दत्या पच्छा दुब्बलद्वानं छिन्दित्वा अपनेति, अधिद्वानं न भिज्जति। मण्डलप्रवरत्तनेपि एसेव नयो। दुपट्टस्स एकस्मिं पटले छिह्ने वा जाते गळिते वा अधिद्वानं न भिज्जति, खुद्दकं चीबरं महन्तं करोति, महन्तं वा खुद्दकं करोति, अधिद्वानं न भिज्जति। उभो कोटियो मञ्ज्ञे करोन्ता सचे पठमं छिन्दित्वा पच्छा घटेति, अधिद्वानं भिज्जति। अथ घटेत्वा छिन्दिति, न भिज्जति। रजकेहि धोवापेत्वा सेते कारापेन्तस्सपि अधिद्वानयेवाति। अयं ताव अधिद्वाने विनिष्ठयो।

४७. विकप्पने पन द्वे विकप्पना सम्मुखाविकप्पना परम्पराविकप्पना च। कथं सम्मुद्राविकप्पना होति? चीवरानं एकबहुभावं सन्लिहितासन्निहितभावव्यञ्जयत्वा “इमं चीवरं” न्ति वा “इमानि चीवरानों” ति वा “एतं चीवरं” न्ति वा “एतानि चीवरानों” ति वा वत्वा “तु यदं विकप्पेमि” ति वत्तब्बं, अयमेका सम्मुखाविकप्पना। एतावता निधेतं वट्टिति, परिभूज्ञितं पुन विस्सज्जेतुं वा अधिङ्गतुं वा न वट्टिति। “मङ्कं सन्तकं, मङ्कं सन्तकानि परिभूज्ञ वा विस्सज्जेति वा यथापच्चयं वा करोहि” ति एवं पन वक्ते पच्चाद्वारा नाम होति, ततो पभृति परिभागाद्यर्थोपं वट्टिति।

अपरो नयो – तथेव चीवरानं एकबृहभार्व सन्निहितासन्निहितभावज्य जत्वा तस्सेव भिक्खुनो सन्तिके “इमं चीवरं”न्ति वा “इमानि चीवरानीं”न्ति वा “एतं चीवरं”न्ति वा “एतानि चीवरानीं”न्ति वा वत्वा पञ्चसु सहधिमिकेषु अञ्जतरस्स अत्तना अभिरुचितस्स यस्स कस्सचि नामं गहेत्वा “तिस्सस्स भिक्खुनो विकप्पेमो”न्ति वा “तिस्साय भिक्खुनिया, तिस्साय सिक्खमानाय, तिस्सस्स सामणरेस्स, तिस्साय सामणेरिया विकप्पेमो”न्ति वा वत्तब्बं, अयं अपरापि सम्मुखिविक्पना। एतावता निधेतुं वृद्धिं, परिभोगादीशु पन एकम्पि न वृद्धिं। तेन पन भिक्खुना “तिस्सस्स भिक्खुनो सन्तकं...पे... तिस्साय सामणेरिया सन्तकं परेभञ्ज वा विस्सज्जेहि वा वथापच्यं वा करोही” ति वत्ते पच्यद्वारा नाम होति, ततो पभृति परिभोगादर्योपि वृद्धन्ति।

कथं परम्पराखाविकपन्ना होति? चीवरानं तथेव एकबहुभावं सन्निहितासन्निहितभावच्य जत्वा “इमं चीवरं” त्ति वा “इमानि चीवरानीं” त्ति वा “एतानि चीवरानीं” त्ति वा वत्वा “तुर्कं विकप्पन्त्याद दम्मीं” त्ति वत्तब्बं। तेन वत्तब्बोः “को ते मित्रो वा सन्दिङ्गो वा” त्ति। ततो इतरेन पुरमनयेनेव “तिस्सो भिक्खूं” त्ति वा... पै... “तिस्सा सामणरो” त्ति वा वत्तब्बं। पुन तेन भिक्खुना “अहं तिस्सस्स भिक्खुनो दम्मीं” त्ति वा... पै... “तिस्साय सामणरिया दम्मीं” त्ति वा वत्तब्बं, अयं परम्पराखाविकपन्ना। एतावता निधत्तुं बृद्धिति, परिभोगादीर्घ्ये पन एकप्यि न बृद्धिति। तेन पन भिक्खुना दीर्घयस्मार्खाविकपन्नायं वत्तनयेनेव “इत्थन्नामस्स सन्तकं परिभूज्ञ वा विस्सज्जेहि वा यथापच्छयं वा करोहीं” त्ति वते पच्छद्वारा नाम होति, ततो पभृति परिभोगादीर्घ्येषि बृद्धिति।

द्विन्नं विकप्पनानं कि नानाकरणं? सम्पुखाविकप्पनायं स्यं विकप्पेत्वा परेन पच्चुद्रारपेति, परम्पुखाविकप्पनायं परेनेव विकप्पापेत्वा परेनेव पच्चुद्रारपेति, इदमेत्य नानाकरणं। सचे पन यस्स विकप्पेति, सो पञ्जतिकोविदो न होति, न जानाति पच्चुद्रारितुं, तं चीवरं गहेत्वा अञ्जस्स व्यत्तस्स सन्तिकं गन्त्वा पुन विकप्पेत्वा परेन पच्चुद्रारपेतब्ब। विकप्पितविकप्पना नामेसा वड्डति। एवं ताव चीवरे अधिद्वानविकप्पनानयो वेदितब्बो।

४८. पत्ते पन अयं नयो — पत्तं अधिद्वृन्तेन उकडुमज्जिमोमकानं अञ्जतरो पमाणयुतोव अधिद्वृत्तब्बो। तस्स पमाणं “अङ्गाल्हकोदनं गणहाती” तिआदिना (पारा० ६०२) नयेन पालियं बुतं। तत्रायं विनिष्ठयो (पारा० ६०२ आदयो) — अनुपहतपुराणसालितण्डुलानं सुकार्णितपरिसुद्धानं द्वे मगाधनालियो गहेत्वा तेहि ताप्डुलेह अनुत्पद्दलमकिलन्मपिण्डतं सुविसर्वं कुन्दमकुलारसिसदिसं अवस्थावितोदनं पचित्वा निरवसेसं पत्ते पक्खिपत्तिवा तस्स आदेनस्स चतुर्थभागपमाणो नातिनुको हत्थहारियो सब्बसम्भारसहृदाते मुगसूपो पक्खिपत्तब्बो, ततो आलापेस्स आलापेस्स अनुरूपं यावचरिमालोपप्पहेनकं मच्छमंसादिव्यज्ञनं पक्खिपत्तब्बं, सपित्तेलतवकरसकज्जिकारादीन पन गणनूपगानि न होन्ति। तानि हि ओदनगांतिकानि होन्ति, नेव हापतु, न वडेतुं सक्कोन्ति। एवमेतं सब्बप्पि पक्खितं सचे पत्तस्स मुखविद्युया हेट्टिमरानिसमं तिड्डुति, सुनेन वा हारेन वा छिन्नत्तस्स सुत्तस्स वा होरस्स वा हेट्टिमन्तं फुसति, अयं उकडुक्को नाम पत्तो। सचे तं राजिं अतिकम्म थपीकतं तिड्डुति, अयं उकडुमोक्को नाम पत्तो। सचे तं राजि न सम्पाप्नाति अन्तोगधमेव होति, अयं उकडुक्को नाम पत्तो।

उकड़ते उपडण्माणो मजिमामो नाम पत्तो । मजिमामो उपडण्माणो ओमको । तस्मा सचे मगाधनालिया नालिकोदेनादिसब्बलिपि पक्षिवत्तं वृत्तनयेनेव हेडिमराजिसमं तिद्विति, अयं मजिमामो नाम

पत्तो । सचे तं राजिं अतिकम्म थूपीकरं तिड्डुति, अयं मङ्गिमोमको नाम पत्तो । सचे तं राजिं न सम्पादुणाति अन्तोगधमेव होति, अयं मङ्गिमुकड्हो नाम पत्तो । सचे मगधानालिधा उपड्हालिकोदानादिसब्बमिप वक्षित्रं हेड्हिमराजिसमं तिड्डुति, अयं ओमको नाम पत्तो । सचे तं राजिं अतिकम्म थूपीकरं तिड्डुति, अयं ओमकोमको नाम पत्तो । सचे तं राजिं न सम्पादुणाति अन्तोगधमेव होति, अयं ओमकुकड्हो नाम पत्तो । एवमेते नव पत्ता । तेसु द्वे अपत्ता उक्कडुक्कड्हो च ओमकोमको चाति । तस्मा एते भाजनपरिभागेन परिभुजितब्धा, न अधिड्हानपूगा न विकप्पनपूगा । इतरे पन सत्त अधिड्हित्वा वा विकप्पेत्वा वा परिभुजितब्धा ।

पमाणयुतान्मिय एतेसं अधिद्वानविकल्पनूपात्तं एवं वेदितब्बं — अयोपत्तो पञ्चहि पाकेहि, मतिकापत्तो द्वीपहि पाकेहि पक्को अधिद्वानूपागो । उभापि यं मूलं दातब्बं, तस्मिं दिन्वेवेष । सचे एकोपि पाको ऊने होति, काकणिकमत्तमिय वा मूलं अदिन्म्, न अधिद्वानूपागो । सचे पत्तसामिको वदति “यदा दुम्हांकं मूलं भविस्ताति, तदा दस्सथ अधिद्वित्त्वा परिभुज्जया” ति, नेव अधिद्वानूपागो होति, पाकस्स हि ऊन्ता पत्तसङ्ख्यं न गच्छति, मूलस्स सकलस्स वा एकदेस्सस्वा वा अदिन्नता सकभाव न उपतेति, अज्जस्सेव सन्तको होति, तस्मा पाके च मूले च सुनिद्वित्तेवेष अधिद्वानूपागो होति । यो अधिद्वानूपागो, स्वेव विकल्पनूपागो । सो हत्यं आगतात्पि अधिद्वित्तब्बो विकल्पेत्तब्बो वा । यदि हि पत्तकारको मूलं लभित्वा सर्वं वा दातुकामे ह्रुत्वा “अहं भन्ते तुम्हाकं पत्तं कत्वा असुकिदिवसे नाम परिचत्वा ठपेस्सामी” ति वदति, मिक्खु च तेन परिच्छिन्नदिवसतो पट्टाय दसाहं अतिकामेति, निस्सगियं पाचित्तियं । सचे पन पत्तकारको “अहं तुम्हाकं पत्तं कत्वा परिचत्वा सासानं पेसेस्सामी” ति वत्वा तथेव करोति, तेन पेसितभिक्खु बुन तस्स मिक्खुनो न आरोचेति, अज्जो दिस्त्वा वा सुत्वा वा “तुम्हाकं, भन्ते, पत्तो निड्वितो” ति आरोचेति, एतस्स आरोचेन न पमाणं । यदा पन तेन पेसितोवेष आरोचेति, तस्स वचनं सुतदिवसतो पट्टाय दसाहं अतिकामयतो निस्सगियं पाचित्तियं । सचे पन पत्तकारको “अहं तुम्हाकं पत्तं कत्वा परिचत्वा कस्तर्चि हत्ये पहिणिस्सामी” ति वत्वा तथेव करोति, पत्तं गहत्या आगतमिक्खु बुन अत्तनो परिवेण उपेत्वा तस्स न आरोचेति, अज्जो कार्चि भणति “अपि, भन्ते, अधुना आभतो पत्ता सुन्दरां” ति “कुहि, आवुसा, पत्तो” ति? “इत्यन्नामस्स हत्ये पसेस्तो” ति । एतस्सिपि वचनं न पमाणं । यदा पन सो मिक्खु पत्तं देति, लङ्घदिवसतो पट्टाय दसाहं अतिकामयतो निस्सगियं पाचित्तियं, तस्मा दसाहं अनतिकामेत्तवाव अधिद्वित्तब्बो विकल्पेत्तब्बो वा ।

तथ्य द्वे पतस्स अधिङ्डाना कायेन वा अधिङ्डाति, वाचाय वा अधिङ्डाति । तेरें वसेन अधिङ्डन्तेन “इमं पतं पच्छुद्रारमी”ति वा “एतं पतं पच्छुद्रारमी”ति वा वत्वा एवं सम्मुखे वा परम्पुरुषे वा ठिं तं पुराणपतं पच्छुद्रित्वा अज्जस्स वा दत्वा नवं पतं वय्य कर्त्याचि तिं हत्येन परामासित्वा “इदं पतं अधिङ्डामी”ति चित्तेन आभोगं कर्त्वा कार्यविकारं करोन्नेन कायेन वा अधिङ्डातब्बो । वचीभेदं कर्त्वा वाचाय वा अधिङ्डाभब्बो । तत्र त्रुविधं अधिङ्डनं – सचे हत्यापासे होति, “इमं पतं अधिङ्डामी”ति वाचा मिन्दितब्बा, अथ अन्नोगम्भे वा उपरिपासादे वा सामन्तविहारे वा होति, रूपितङ्गानं सल्लक्षेत्वा “एतं पतं अधिङ्डामी”ति वाचा मिन्दितब्बा । अधिङ्डन्तेन पन एककेन अधिङ्डातुम्पि वडृति, अज्जस्स सन्तिके अधिङ्डातुम्पि वडृति । अज्जस्स सन्तिके अपमानिसंसो – सचस्स “अधिङ्डातो नु खो मे, नां”ति विमति उपज्ञति, इतरो सारेत्वा विमति छिन्दिस्सतीति । सचे कोंचि दस पते लभित्वा सब्बे अत्तनाव परिभुजितकामो होति, न सब्बे अधिङ्डातब्बा, एकं पतं अधिङ्डाय पुनर्दिवसे तं पच्छुद्रित्वा अज्जो अधिङ्डातब्बो । एतेनेव उपायेन वस्ससतम्पि परिहरितं सक्ता ।

एवं अपमत्तस्सिया अधिद्वानविजहनन्ति? सिया। सचे हि संयं पतं अञ्जस्सदेति, विष्मयति वा, सिक्खं वा पच्चक्षाति, कालं वा करोति, लिङ्गं वास्स परिवर्तति, पच्छुद्वरति वा, पते वा छिं होति, अधिद्वानं विजहति। वृत्तज्येते –

‘दिनविभूतपच्चक्खा, कालकिरियाकृतेन च।

लिङ्गं पच्यद्वरा चेव, छिद्रेन भवति सत्तम्'न्ति ॥ (पारा० अट्ठ० २.६०८) —

चोरगणविस्सासगाहेहपि विजहतियेव । कित्तकेन छिद्रेन अधिङ्गनं पिज्जति? येन कृूरसित्यं निक्खमति चेव पविसति च । इदंहि सत्तनं धञ्जानं लामकधञ्जसित्यं । तस्मिं छिद्रे अयचुणेन वा अणिया वा पटिपाकतिके कर्ते दसाहब्मन्तरे पन अधिङ्गाने विनिष्ठ्यो ।

४९. विकप्पने पन हो विकप्पना सम्मुखाविकप्पना चेव परमुखाविकप्पना च। कथं सम्मुखाविकप्पना होति? पत्तानं एकबहुभावं सन्निहितासन्निहितभावज्य जल्ला “इमं पत्तं” त्ति वा “इमे पत्ते” त्ति वा “एते पत्ते” त्ति वा त्वा “तुर्दं विकप्पमे” त्ति वत्तब्बं, अयेका सम्मुखाविकप्पना। एतावता निधेतुं वद्वति, परिभुज्जितुं पन विस्सस्जेतुं वा अधिङ्गातुं वा न वद्वति। “मद्दं सन्तकं परिभुज्ज वा विस्सज्जेहि वा यथापच्यं वा करोही” त्ति एवं पन वर्ते पच्युद्धारो नाम होति, ततो पभिति परिभोगाद्योपि वद्वन्ति।

अपरो नयो — तथेव पत्तानं एकबृहभावं सन्मिहितासन्मिहिताभावज्य ज्ञत्वा तस्सेव भिक्खुनो सन्तिके “इमं पत्तं”न्ति वा “द्द्ये पत्ते”ति वा “एतं पत्तं”न्ति वा “एते पत्ते”ति वा वत्त्वा पञ्चसु सहधीमिकेसु अञ्जतरस्स अन्ताना अभिरुचितस्स यस्स कर्स्सचि नामं गहेत्वा “तिस्सस्स भिक्खुनो विक्षेपम्”ति वा “तिस्साय भिक्खुनिया, सिक्खमानाय, सामणरस्स, तिस्साय सामणरिया विक्षेपम्”ति वा वत्त्बं, अयं अपरापि सम्पुखाविक्षणा । एत्तावता निधेतुं वृद्धिं । परिभोगादीसु पन एकम्पि न वृद्धिं । तेन पन भिक्खुना तिस्सस्स भिक्खुनो सन्तकं...पे... तिस्साय सामणरिया सन्तकं परिभूज्य वा विस्सज्जेहि वा यथापच्यवं वा करोहीत वृते पच्छुद्वारो नाम होति, ततो पभूति परिभोगाद्योपि वृद्धिं ।

कथं परम्पुराविकप्ना होति? पत्तानं तथेव एकबहुभावं सन्निहितासन्निहितभावज्य जत्वा ‘‘इमं पत्तं’’न्ति वा ‘‘इमे पत्ते’’ति वा ‘‘एतं पत्तं’’न्ति वा ‘‘एते पत्ते’’ति वा वत्ता ‘‘तुङ्कं विकप्ननत्याय दम्मी’’ति वत्तब्बं। तेन वत्तब्बे ‘‘को ते मित्तो वा सन्धिंदो वा’’ति। ततो इतरेन पुरिमनयेन ‘‘तिस्सो भिक्खु’’ति वा...पे... ‘‘तिस्सा सामणेरी’’ति वा वत्तब्बं। पुन तेन भिक्खुना ‘‘अहं तिस्सस्स भिक्खुनो दम्मी’’ति वा...पे... ‘‘तिस्साय सामणेरिया दम्मी’’ति वा वत्तब्बं, अयं परम्पुराविकप्ना। एतावता निधेतु वट्टिति, परिभोगादीसु पन एकमिन वट्टिति। तेन पन भिक्खुना दुतियसम्पुर्खाविकप्नायं वत्तनयेनेव ‘‘इत्थन्नामस्स सन्तकं परिभूज्ञ वा विस्मज्जेहि वा यथापच्चयं वा करोहि’’ति वत्ते पच्चद्वारो नाम होति, ततो पभूति परिभोगादयेषि वट्टिति। अयं विकप्नने नयो।

५०. एवं अधिदुर्भावित्वा विकपेत्वा च परिभुज्ननेन पते भिन्ने किं कातब्बन्ति? यस्स पते राजिमुखविटो हेडा द्वङ्गुलप्पमाणा न होति तेन न किञ्चित् कातब्बं। यस्स (पारा० अट्ठ० २.६१२-३) पन तादिसा एकापि राजि होति, तेन तस्सा राजिया हेद्विमपरियन्ते पत्तवेधकेन विजित्वा पचित्वा सुत्ररज्जुकमकिरचर्जुकारीहि वा तिपुसुत्तेन वा बन्धित्वा तं बन्धनं आभिसस्स अलगगनत्यं तिपुष्टेन वा केनचिं वा बद्धसिलेसेन पठिच्छातेब्बं। सो च पतो अधिदुर्भावित्वा परिभुज्नत्वो। सुखुमं वा छिह्नं कृत्वा बन्धित्वो। सुद्देहि पन मधुकीसत्यकलाखासञ्ज्ञरादीहि बन्धितुं न बद्धति, फणितं ज्ञापेत्वा पासाणचुण्णनं बन्धितु बद्धति। मुखविटुसमीपे पन पत्तवेधकेन विजित्यमानो कपालस्स बहलता भिज्जति, तस्मा हेडा विजित्वो। यस्स पन द्वे राजियो, एकायेव वा चतुर्द्वूला, तस्स द्वे बन्धनानि दातब्बानि। यस्स तिस्सो, एकायेव वा छल्द्वूला, तस्स तीणि। यस्स चतस्सो, एकायेव वा अट्टद्वूला, तस्स चत्तारि। यस्स पञ्च, एकायेव वा दस्वूला, सो बद्धोपि अपत्तोयेव, अञ्जो विज्ञापेत्वो। एस ताव मत्तिकापते विनिच्छयो।

अयोपत्ते पन सचेषि पञ्च वा अतिरेकानि वा छिद्रानि होन्ति, तानि च अयचुण्णेण वा आणिया वा लोहमण्डलकेन वा बद्धानि मट्टानि होन्ति, स्वेव पत्ते परिभुजितब्बो, अज्जो न विज्ञापेतब्बो । अथ पन एकम्यि छिंगं महन्तं होति, लोहमण्डलकेन बद्धाम्यि मधुं न होति, पत्ते आमिसं लगाति, अकपियो होति, अयं अपत्तो, अज्जो विज्ञापेतब्बो । विज्ञापेन्तेन च सङ्घवसेन पवारितडाने पञ्चवर्षनेव पत्तेन अज्जं पत्तं विज्ञापेतुं वृत्ति, पुगलवसेन पन पवारितडाने ऊनपञ्चवर्षनेनापि वृत्ति । पत्तं लभित्वा परिभुज्जन्तेन च यागुरञ्चन्थरजनपचनादिना अपरिभोगेन न परिभुजितब्बो, अन्तरामगे पन व्याधिंहि उपत्त्वे अज्जस्मि भाजने असति मत्तिकाय लिम्पेत्वा यांगुं वा पचित्तुं उदके वा तापांतुं वृत्ति । मञ्जपीठछत्तनागदन्तकादिके अदेसर्पि न निक्खिपितब्बो । पत्तस्स हि निक्खिपन्देसो “अनजानामि, भिक्खुवे, पत्ताधारक” त्तिआदिना (चालव० २५४) नयेन खन्थके वत्तोपेव ।

इति पाञ्चमत्तकविनयविनिष्ठ्यसङ्घे

अधिकानविकाप्नविनिरूपकथा समता।

९. चीवरविष्पवासविनिच्छयकथा

५१. चीवरेनविनावासोति तिचीवराधिद्वानेन अधिद्वितानं तिण्णं चीवरानं अज्जतरेन विष्पवासो । एवं अधिद्वितेसु हि तीसु चीवरेसु एकेनपि विना वसितुं न वद्वति, वसन्तस्स सह अरुणुगमना चीवरं निस्सगियं होति, तस्मा अरुणुगमनसमये चीवरं अडुपेयरतनप्पमाणे हत्थपासे कल्पा वसितब्बं ।

गामनिवेसनउदारेसितअडुमाळपासादहमियनावासत्थयेत्थञ्जकरणआरामविहाररुक्खमूलअज्जोकासेसु पन अयं विसेसो (पारा० अट० २.४७७-८) — सचे एकस्स रञ्जो गामभोजकस्स वा सन्तको गामो होति, येन केनचिं पाकरेन वा वर्तिया वा परिखितो च, एवरुपे गामे चीवरं निकिखित्वा गामव्यन्तरे यथ्य कत्थचिं यथारुचितद्वाने अरुणं उडुपेतुं वद्वति । सचे पन अपरिकिखितो होति, एवरुपे गाम यस्मिं घरे चीवरं निकिखित, तस्मे वत्थब्बं, तस्स वा घररस्स हत्थपासे समन्ता अडुपेयरतनभन्तरे वसितब्बं । तं पमाणं अतिकमित्वा सर्वेपि इङ्ग्रिमा भिक्खु आकासे अरुणं उडुपेति, चीवरं निस्सगियमेव होति ।

सचे नानाराजूनं वा भोजकानं वा गामो होति वेसालीकुसिनारादिसदिसो परिकिखितो च, एवरुपे गामे यस्मिं घरे चीवरं निकिखित, तथ्य वा वत्थब्बं, तथ्य सदसङ्घट्टनेन वा जनसम्बाधेन वा वसितुं असक्कोन्तेन सभाये वा वत्थब्बं नागद्वारमूले वा । तत्रापि वासितुं असक्कोन्तेन यथ्य कत्थचिं फासुकड्डाने वसित्वा अन्तोअरुणं आगम्म तेसंयेव सभायनगद्वारमूलानं हत्थपासे वासितब्बं । घररस्स पन चीवरस्स वा हत्थपासे वत्थब्बमेव नत्यि ।

सचे घरे अडुपेत्वा ‘‘सभाये ठपेस्सामी’’ति सभायं गच्छन्तो हत्थं पसरेत्वा ‘‘हन्दिमं चीवरं ठपेही’’ति एवं निकिखिपसुखे हत्थपासगते किस्मित्वा आपणे चीवरं निकिखिपति, तेन पुरिमनयेनेव सभाये वा वत्थब्बं, द्वारमूले वा तेसं हत्थपासे वावसितब्बं ।

सचे नगरस्स बढ़निपि द्वारानि होन्ति बहुनि च सभायानि, सब्बत्य वसितुं न वद्वति । यस्सा पन वीथिया चीवरं ठपितं, यं तस्सा सम्मुखद्वाने सभायज्य द्वारञ्च, तस्स सभायस्स च द्वारस्स च हत्थपासे वसितब्बं । एवज्ञं सति सक्का चीवरस्स पवर्त्ति जानितुं । सभायं पन गच्छन्तेन यस्स आपणिकस्स हत्थे निकिखितं, सचे सो तं चीवरं अतिहरित्वा घरे निकिखिपति, वीथिहत्थपासो न रक्खति, घरस्स हत्थपासे वत्थब्बं । सचे महन्तं घरं होति द्वे वीथियो फरित्वा ठिंत, पुरतो वा पच्छतो वा हत्थपासेयेव अरुणं उडुपेतब्बं । सभाये निकिखिपत्वा पन सभाये वा तस्स सम्मुखे नगद्वारमूले वा तेसंयेव हत्थपासे वा अरुणं उडुपेतब्बं । सचे पन गामो अपरिकिखितो होति, यस्मिं घरे चीवरं निकिखित, तस्मिं घरे तस्स घररस्स वा हत्थपासे वत्थब्बं ।

सचे (पारा० ४८०) एककुलस्स सन्तकं निवेसनं होति परिकिखितज्य नानागब्धं नानाओवरकं, अन्तोनिवेसने चीवरं निकिखिपत्वा अन्तोनिवेसने चीवरं निकिखिपत्वा अन्तोनिवेसने वत्थब्बं । सचे अपरिकिखितं, यस्मिं गब्धे चीवरं निकिखितं होति, तस्मिं गब्धे वत्थब्बं वत्थब्बं । सचे अपरिकिखितं, यस्मिं गब्धे चीवरं निकिखितं, तस्मिं गब्धे वत्थब्बं, सब्बेसं साधारणं घरद्वारमूले वा गब्धस्स वा घरद्वारमूलस्स वा हत्थपासे । सचे अपरिकिखितं होति, यस्मिं गब्धे चीवरं निकिखितं, तस्मिं गब्धे वत्थब्बं वत्थब्बं गब्धस्स वा हत्थपासे । उदारेसितअडुमाळपासादहमियेसुपि निवेसने वुत्तनयेनेव विनिच्छयो वेदितब्बो ।

सचे एककुलस्स नावा होति, अन्तोनावायं चीवरं निकिखिपत्वा अन्तोनावायं वत्थब्बं । सचे नानाकुलस्स नावा होति नानागब्धा नानाओवरका, यस्मिं ओवरके चीवरं निकिखितं होति, तस्मिं ओवरके वत्थब्बं ओवरकस्स हत्थपासे वा ।

सचे एककुलस्स सत्थो होति, तस्मिं सत्थे चीवरं निकिखिपत्वा पुरुतो वा पच्छतो वा सन्तव्यन्तरा न विजहितब्बा, पस्सतो अभन्तरं न विजहितब्बं । एक अभन्तरं अडुवीसतिहत्थं होते । सचे नानाकुलस्स सत्थो होति, सत्थे चीवरं निकिखिपत्वा चीवरस्स हत्थपासे वसितब्बं । सचे सत्थो गच्छन्तो गामं वा नदि वा परियादियित्वा तिड्डिति, अन्तोपायिड्डेन सर्द्दं एकाबद्दो हुत्वा ओरञ्च पारञ्च फरित्वा ठिंतो होति, सत्थपरिहारो लब्धति । अथ गामे वा नदिया वा परियापनो होति, गामपरिहारो चेव नदीपरिहारो च लब्धति । सचे विहारसीमं अतिकमित्वा तिड्डिति, अन्तोसीमाय च चीवरं होति, विहारं गन्त्वा वसितब्बं । सचे बहिसीमाय चीवरं होति, सत्थसमीपेयेव वसितब्बं । सचे गच्छन्तो सत्थो सकटे वा भग्गे गोणे वा नदे अन्तरा ज्ञज्ञति, यस्मिं कोड्डासे चीवरं निकिखितं, तथ्य वसितब्बं ।

सचे एककुलस्स खेत्तं होति परिकिखितज्य, अन्तोखेत्ते चीवरं निकिखिपत्वा अन्तोखेत्ते वत्थब्बं । सचे अपरिकिखितं होति, चीवरस्स हत्थपासे वसितब्बं । सचे नानाकुलस्स खेत्तं होति परिकिखितज्य, अन्तोखेत्ते चीवरं निकिखिपत्वा द्वारमूलस्स हत्थपासे वा । सचे अपरिकिखितं होति, चीवरस्स हत्थपासे वसितब्बं ।

सचे एककुलस्स धञ्जकरणं होति परिकिखितज्य, अन्तोधञ्जकरणे चीवरं निकिखिपत्वा अन्तोधञ्जकरणे वत्थब्बं । सचे अपरिकिखितं होति, चीवरस्स हत्थपासे वासितब्बं । सचे नानाकुलस्स धञ्जकरणं होति परिकिखितज्य, अन्तोधञ्जकरणे चीवरं निकिखिपत्वा द्वारमूले वा वत्थब्बं द्वारमूलस्स वा हत्थपासे । सचे अपरिकिखितं होति, चीवरस्स हत्थपासे वसितब्बं । पुष्करामफलारामेसुपि खेत्ते वुत्तनयेनेव विनिच्छयो वेदितब्बो ।

सचे एककुलस्स विहारो होति परिकिखितो च, अन्तोविहारे चीवरं निकिखिपत्वा अन्तोविहारे वत्थब्बं । सचे अपरिकिखितो होति, यस्मिं विहारे चीवरं निकिखितं, तस्मिं वत्थब्बं वत्थब्बं तस्स विहारस्स वा हत्थपासे ।

सचे एककुलस्स रुक्खमूलं होति, यं मज्जाहिके काले समन्ता छाया फरति, अन्तोछायाय चीवरं निकिखिपत्वा अन्तोछायाय वत्थब्बं । विरङ्गसाखरस्स पन रुक्खस्स आतपेन फुड्डोकासे ठपितं निस्सगियमेव होति, तस्मा तादिसस्स रुक्खस्स साखच्छायाय वा खच्छच्छायाय वा ठपेतब्बं । सचे साखाय वा विटपे वा ठपेत, उपरि अञ्जसाखच्छायाय फुड्डोकासेयेव ठपेतब्बं । खुञ्जरुक्खरस्स छाया दूरं गच्छति, छायाय गतड्डाने ठपेतुं वद्वतियेव । सचे नानाकुलस्स रुक्खमूलं होति, चीवरस्स हत्थपासे वसितब्बं ।

अज्जोकासे पन अगामके अरञ्जे चीवरं ठपेत्वा तस्स समन्ता सत्थन्तरे वसितब्बं । अगामके नाम अरञ्जं विज्ञाटवीआदीसु वा समुद्रमज्जे वा मच्छबन्धानं अगमनपये दीपकेसु लब्धति । तादिसे अरञ्जे मज्जे ठित्सस्स समन्ता सत्थन्तरपरिच्छेते, विनिबेधेन चुद्दस होन्ति । मज्जे निसिन्नो पुरायिमाय वा पच्छायाय वा दिसाय वा परियेत्वा ठपितचीवरं रक्खति । सचे पन अरुणुगमनसमये केसगमत्तिपि पुरायिमं दिसं गच्छति, पच्छायाय दिसाय चीवरं निस्सगियं होति । एस नयो इतरस्मि । निस्सगियं पन चीवरं अनिसज्जित्वा परिभुज्जन्तो दुक्कटं आपज्जति ।

५२. सचे पथानिको भिक्खु सब्बरत्ति पधानमनुयज्जित्वा पच्छूसमये ‘‘नहायिस्सामी’’ति तीर्णि चीवरानि तीरे ठपेत्वा नदि आतरति, नहायन्तस्सेव चस्स अरुणं उडुहति, किं कातब्बं? सो हि यदि उत्तरित्वा चीवरं निवासेत्ते, निस्सगियं चीवरं, अनिसज्जित्वा परिभुज्जनपच्छया दुक्कटं आपज्जति । अथ नगो गच्छति, एवपि दुक्कटं आपज्जतीति? नापज्जति । सो हि याव अरञ्जं भिक्खु दिस्वा विनयकम्मं न कराति, ताव तेसं चीवरानं अपरिभोगरहता नदुचीवरड्डाने ठिंतो होति, नदुचीवरस्स च अकपियं नाम नत्यि, तस्मा एक निवासेत्ते द्वे हत्थेन गहेत्वा विहारं गन्त्वा विनयकम्मं कातब्बं । सचे दूरे विहारो होति, अन्तरामगो मनुस्सा सञ्चरन्ति, एक निवासेत्वा एक पारुपित्वा एक अंसकूटे ठपेत्वा गन्तब्बं । सचे विहारे सभागं भिक्खु न पस्सति, भिक्खाचारं गता होन्ति, सङ्घाटि बहिगामे ठपेत्वा सन्तरतरेन आसनसालं गन्त्वा विनयकम्मं कातब्बं । सचे बहिगामे चारभयं होति, पारुपित्वा गन्तब्बं । सचे आसनसाला सम्बाधा होति, जनाकिण्णा न सक्का एकमन्ते चीवरं अपेत्वा विनयकम्मं कातब्बं, एक भिक्खु आदाय बहिगामे गन्त्वा विनयकम्मं कत्थावं ।

सचे थेरा भिक्खु दहरानं हत्थे पत्तचीवरं दत्वा मग्गं गच्छन्ता पच्छिमाये सयितुकामा होन्ति, अत्तनो अत्तनो चीवरं हत्थपासे कत्थावं सयितब्बं । सचे गच्छन्ता विहारं वेव असम्पत्तेसु दहरेसु अरुणं उगाच्छति, चीवरं निस्सगियं होति, निस्सस्यो च पटिष्पस्सम्भाति । दहरानपिय पुरतो गच्छन्तानं थेरेसु असम्पत्तेसु एसेव नयो । सचे पन दहरा ‘‘मयं, भन्ते, मुहुतं सयित्वा असुक्सिं नाम ओकासे तुम्हे सम्पापुणिस्सामा’’ति वत्वा याव अरुणुगमना सयन्ति, चीवरञ्ज निस्सगियं होति, निस्सस्यो च पटिष्पस्सम्भाति । दहरे उत्योजेत्वा थेरेसु

सन्योगेषुपि एसेव नयो । द्वेषापां दिस्वा थेरा “अंय मगो”, दहरा “अंय मगो”ति वत्ता अञ्जमञ्जस्स वचनं अगाहेत्वा गता, सह अरुणस्स उगमाना चीवरानि च निस्सगियानि होन्ति, निस्सयो च पटिप्रस्सम्भति । सचे दहरा मागतो ओकम्म “अन्तो अरुणेषेव निवत्तिस्सामा”ति भेसज्जथाय गामं पविसित्वा आगच्छत्ति, असम्पत्तानयेव च नेसं अरुणो उगच्छति, चीवरानि निस्सगियानि होन्ति, निस्सयो पन न पटिप्रस्सम्भति । सचे पन धेनुभयेन वा सुनखभयेन वा मुहूर्तं ठत्वा “गमिस्सामा”ति ठत्वा वा निसीदित्वा वा गच्छत्ति, अन्तरा अरुणे उगते चीवरानि च निस्सगियानि होन्ति, निस्सयो च पटिप्रस्सम्भति ।

सचे “अन्तोरुणेयव आगमिस्सामा” ति अन्तोसीमायां गामं पविद्वानं अन्तरा अरुणो उगच्छति, नेव चीवरानि निस्सगियानि होन्ति, न निस्सयो पटिप्रसम्भति । सचे पन “विभायतु तावा” ति निसीदन्ति, अरुणे उगते न चीवरानि निस्सगियानि होन्ति, निस्सयो पन पटिप्रसम्भति । सचे येपि “अन्तोरुणेयव आगमिस्सामा” ति सामन्तविहारं धम्मस्सवनत्याय सउसाहा गच्छन्ति, अन्तरामगेयेव च नेसं अरुणो उगच्छति, चीवरानि निस्सगियानि होन्ति, निस्सयो पन न पटिप्रसम्भति । सचे धम्मगारबेन “यावपरियोसानं सुत्वाव गमिस्सामा” ति निसीदन्ति, सह अरुणस्स उगमाना चीवरानिपि निस्सगियानि होन्ति, निस्सयो च पटिप्रसम्भति । थेरेन दहरं चीवरधोबनत्याय गामकं पेसेन्ते अत्तनो चीवरं पच्युद्धरित्वाव दातब्बं, दहरस्सपि चीवरं पच्युद्धरापेत्यव ठपेतब्बं । सचे असतिया गच्छति, अत्तनो चीवरं पच्युद्धरित्वा दहरस्स चीवरं विस्सासेन गहेत्वा ठपेतब्बं । सचे थेरो न सरति, दहरोव सरति, दहरेन अत्तनो चीवरं पच्युद्धरित्वा थेरस्स चीवरं विस्सासेन गहेत्वा गन्त्वा वत्तब्बं “भन्ते, तमाकं चीवरं अधिड्वित्वा परिभज्जथा” ति । अत्तनोपि चीवरं अधिड्वितब्बं । एवं एकस्स सतियापि आपत्तिमाक्खो होति ।

इति पाठ्ममृतकविनयविनिच्छयसङ्घे

चीवरविष्वासविनिछयकथा समता ।

१०. भण्डपटिसामनविनिच्छयकथा

५३. भण्डस्स पटिसामनन्ति परेसं भण्डस्स गोपनं। परेसज्जिः (पाचिं अदुः ५०६) कपियवत्थु वा होतु अकपियवत्थु वा, अन्तमसो मातु कण्णपिळ्लन्धनं कालपण्णमिग्गिहसन्तकं भण्डागारिकसीसेन पटिसामेन्तस्स पाचित्यिं। सचे पन मातापितृं सन्तकं अवस्सं पटिसामेतब्बं कपियभण्डं होति, अन्तनो अत्थाय गहेत्वा पटिसामेतब्बं। “इदं पटिसामेत्वा देहो” तिपन वुते “न वडृती” तिपटिक्षिपितब्बं। सचे “पटिसामेहो” तिपतेत्वा गच्छन्ति, पलिबोधो नाम होति, पटिसामेतु वृद्धिति। विहारे कर्म्मं करोन्ता वृक्कीआदयो वा राजवल्लभावा “अन्तनो उपकरणभण्डं वा सयनभण्डं वा पटिसामेत्वा देत्यं” तिवदन्ति, छन्देनपि भयोनपि न कातब्बमेव, गुनद्वानं पन दस्सेतु वृद्धिति, बलकरारेन पतेत्वा गतेसु च पटिसामेतु।

सचे (पारा० अडु० १२१) अत्तनो हत्ये पटिसामनन्तराय ठपितं भण्डं सामिकेन “देहि मे भण्डं” ति याचितो अदातुकामो “नाहं गण्हामी” ति भणति, सम्पजानमुसावादेपि अदिन्नादानस्स पयोगता दुककं। “किं तुहे भणथ, नविदं मङ्कं अनुरूपं, न तुक्षाक” त्तिआदीन बदन्तस्सपि दुक्तमेव। “रहो मया एतस्स हव्ये ठपितं, न अज्जो कोचि जानाति, दस्सति नु खो मे, नो” ति सामिको विमति उप्पादेति, भिक्खुस्स थुल्लच्चयं। तस्स फरसादिभावं दिस्वा सामिको “न मङ्कं दस्सती” ति धुरं निखिपति, तत्र सचायं भिक्खु “किलमेत्वा नं दस्सामी” ति दाने सउस्साहो, रखति ताव। सचेपि सो दाने निरुस्साहो, भण्डसामिको पन गहणे सउस्साहो, रखति येव। यदि पन तस्मिं दाने निरुस्साहो भण्डसामिको “न मङ्कं दस्सती” ति धुरं निखिपति, एवं ताभिन्नं धुरिनक्तपेन भिक्खुसो पाराजिकं। यदिपि मुखेन “दस्सामी” ति वदति, चित्तेन पन अदातुकामो, एवपि सामिकस्स धुरिनक्तयेपे पाराजिकं। तं पन सङ्घोपनन्तराय अत्तनो हत्ये परीहि ठपितं भण्डं अगुत्तदेसो ठाना चावेत्वा गुन्डाने ठपनन्तराय हरतो अनापिति। थेय्यचित्तेनपि ठाना चावेत्तस्स अवहारो नन्ति। कस्मा? अत्तनो हत्ये निखित्ताता, भण्डदेव्यं पन होति। थेय्यचित्तेन परिभुञ्जतापि एसेव नयो।

५४. पञ्चनन्द सहधर्मिकानां सन्तकं पन यं किञ्चित् परिक्षिरावं पटिसमेतुं बड़ति । सचे आगान्तुको मिक्खु आवासिकानं चीवरकम्मं करोन्नानं समीपे पत्तचीवरं ठपेत्वा ‘एते सङ्घोपेसन्ती’ ति मञ्जवामानो नहयितुं वा अञ्जवा वा गच्छति, सचे त आवासिका सङ्घोपेत्ति, इच्छेतं क्रस्तुं । नो चे, नद्वे गीवा न होति । सचेपि सो ‘इदं, भन्ते, ठपेथा’ ति वत्वा गच्छति, इतरो च किञ्चपसुत्ता न जानन्ति, एसेव नयो । अथापि ते ‘इदं, भन्ते, ठपेथा’ ति वृत्ता ‘मयं व्यावटा’ ति पटिक्षिपत्ति, इतरो च ‘‘अवस्थं ठपेसन्ती’ ति अनादियित्वा गच्छति, एसेव नयो । सचे पन ते तेन याचिता वा अयाचिता वा ‘‘मयं ठपेसमाप, त्वं गच्छा’ ति वदन्ति, तं सङ्घोपेत्ति, नद्वे गीवा । कस्मा? सम्पाटिष्ठितता ।

यो भिक्खु भण्डागारिको हृत्वा पच्छूसमये एव भिक्खून् पत्तचीवरानि हेड्पासादं ओरोपेत्वा द्वारं अपिदहित्वा तेसम्पि अनारोचेत्वाव दूरे भिक्खाचारां गच्छति, तानि चे चोरा हरन्ति, तस्येव गीवा। यो पन भिक्खु भिक्खुहि “ओरोपेथ, भन्ते, पत्तचीवरानि, कालो सलाकग्नहणस्ता” ति वुत्तो “समागतात्या” ति पुछित्वा “आम समागताम्हा” ति वुत्ते पत्तचीवरानि नीहरित्वा निक्षिपित्वा भण्डागारद्वारं बचित्ता “तुम्हे पत्तचीवरानि गहेत्वा हेड्पासादद्वारं पटिजिगता गच्छेयाथा” ति वत्वा गच्छति। तत्र चेको अलसजातिको भिक्खु भिक्खूसु गतेसु पच्छा अक्खीनि पुञ्जन्तो उड्हित्वा उदकद्वनं मखधोवनत्यं गच्छति, तं खण्ठं दिस्या चोरा तस्य पत्तचीवरं हरन्ति, सहृं, भण्डागारिकस्स गीवा न होति।

सर्वेषि कार्यं भण्डागारिकस्स अनारोचेत्वाव भण्डागारे अत्तनो परिक्खारां ठपेति, तस्मिमि नदु भण्डागारिकस्स गीवा न होति । सचे पन भण्डागारिको तं दिस्वा “अट्टाने ठपित”न्ति गहेत्वा ठपेति, नदु तस्सेव गीवा । सर्वेषि ठपितभिक्खुना “मया, भन्ने, ईदिसो नाम परिक्खारो ठपितो, उपधारेय्याथा”ति वुतो “साधू”ति सम्पर्चित्त, दुन्निक्खितं वा मञ्चामानो अञ्जस्मिं ठाने ठपेति, नदु तस्सेव गीवा । “नाहं जानामो”ति परिक्खिपन्तस्स पन नन्यि गीवा । योग्यि तस्स पस्सन्तस्सेव ठपेति, भण्डागारिकज्ज न सम्पर्चित्तापेति, नदुं सुन्नद्वेव । सचे पन नं भण्डागारिको अञ्जत्र ठपेति, नदु गीवा । सचे भण्डागारं सुगुनं, सब्बो सङ्घस्स चंतियस्स च परिक्खारो तथेव ठपीयति, भण्डागारिको च बालो अब्बतो द्वारं विवरित्वा धम्मकथं वा सातुं अञ्जं वा किञ्चित्कातुं कथ्याचि गच्छति, तं खण्गं दिस्वा यत्कं चोरा हरन्ति, सब्बं तस्स गीवा । भण्डागारतो निक्खमित्वा बहि चङ्कमन्तस्स वा द्वारं विवरित्वा सरीरं तुरुं गाहापेन्तस्स वा तथेव समाणधम्मानुयोगेन निसिन्नस्स वा तथेव निसर्वादित्वा केनचिं कम्पेन व्यावटस्स वा उच्चारपस्सावप्तिलितस्सपि सतो तथेव उपचारे विज्ञमाने बहि गच्छतो वा अञ्जेन वा केनचिं आकारेन पमत्सस सतो द्वारं विवरित्वा वा विवरितेव पवित्रित्वा वा सन्ध्यं चिन्दित्वा वा यत्कं तस्स पमादपच्य्या चोरा हरन्ति, सब्बं तस्सेव गीवा । “उण्हसमये पन वातपानं विवरित्वा निपञ्जितुं वृद्धींति वदन्ति । उच्चारपत्तिलितस्स पन तस्मिं उपचारे असति अञ्जत्रथ गच्छन्तस्स गिलानपक्षे ठित्ताना अविसये, तस्मा गीवा न होति ।

५५. यो पन अन्तो उण्हपीलितो द्वारा सुगृंत कत्वा बहि निक्खमति, चोरा तं गेहेत्वा “द्वारं विवरा” ति वदन्ति, यावतीतयं न विवरितब्बं। यदि पन ते चोरा “सचे न विवरसि, तच्च मारेस्साम, द्वारच्च भिन्दित्वा परिक्खारं हरिस्सामा” ति फरसुआदीनि उक्खिपन्ति, “मयि च मते सङ्क्षेप्स च सेनासेन विन्दु गुणो नस्थी” ति विवरितुं बहूति। इधापि “अविसयता गीवा नस्थी” ति वदन्ति। सचे कोेचि आगान्तुको कुञ्जिकं वा देति, द्वारं वा विवरति, यसकं चोरा हरन्ति, सब्बं तस्य गीवा। सङ्केन भण्डागारं गुत्तयाय सूचियन्तकञ्च कुञ्जिकमुद्धिका च योजेत्वा दिन्ना होति, भण्डागारिको घटिकमत्तं दत्वा निपञ्जनति, चोरा विवरित्वा परिक्खारं हरन्ति, तस्येव गीवा। सूचियन्तकञ्च कुञ्जिकमुद्धिक योजेत्वा निपन्नं पनेतं सचे चोरा आगान्त्वा “द्वारं विवराही” ति वदन्ति, तथ्य पुरिमनयेवे पटिपञ्जितब्बं। एवं सगानं कत्वा निपन्ने पन सचे भिन्ति वा छन्दनं वा भिन्दित्वा उमङ्गेन वा परिसित्वा हरन्ति, न तस्य गीवा।

સચે ભણડાગારે અઝ્યોપી થેરા વસન્તિ, વિવટે દ્વારે અત્તનો અત્તનો પરિકખારં ગહેત્વા ગચ્છાન્તિ, ભણડાગારિકો તેસુ ગતેસુ દ્વારાં ન જગતિ, સચે તત્થ કિજી અવહરીયાં, ભણડાગારિકસ્ય ઇસ્સરવતાય ભણડાગારિકસ્યે ગીવા, થરેહિ પણ સહાયેહિ ભવિતવ્બં । અયજી સામીચિ । યદિ ભણડાગારિકો “તુહે બહિ ઠત્વા તુમ્હાકું પરિકખારં ગણહથ, મા પરવિસિસ્થા”તિ વદતિ, તેસુજ્ય એકો લોલમહથેરો સામણેરેહિ ચેવ ઉપણુકોહિ ચ સર્દિંભ ભણડાગારં પરવિસિત્વા નિસીદતિ ચેવ નિપઞ્જતિ ચ, યત્કં ભણં નસ્સતિ, સબ્બ તસ્સ ગીવા, ભણડાગારિકેન પણ અવસરેહિ ચ સહાયેહિ ભવિતવ્બં । અથ ભણડાગારિકોવ લોલસામણે ચ ઉપદ્રાકે ચ ગહેત્વા ભણડાગારે નિસીદતિ ચેવ નિપઞ્જતિ ચ, યત્કં નસ્સતિ, સબ્બ તસ્સેવ ગીવા । તસ્મા ભણડાગારિકેનેવ તત્થ વસિતબ્બં, અવસરેહિ અપેવ રૂક્ખમૂલે વસિતબ્બં ન ચ ભણડાગારેતિ ।

५६. ये पन अत्तनो सभागमिक्खुनं वसनगम्भेसु परिक्खारं ठपेन्ति, परिक्खारे नदे येहि ठपितो, तेसंयेव गीवा, इतरेहि पन सहायेहि भवितब्बं। यदि पन सङ्गो भण्डागारिकस्स विहारेयेव यागुभंतं दापेति, सो च मिक्खाचारात्याय गामं गच्छति, नदुं तस्सेव गीवा। मिक्खाचारं पविसन्तेहि अतिरेकीवरं रक्खणत्थाय ठपितविहारवारिकस्सपि यागुभंतं वा निवापं वा लभमानस्सेव मिक्खाचारं गच्छते यं तथ्य नस्सति, सब्बं गीवा। न केवलब्बं एत्तकमेव, भण्डागारिकस्स विय यं तस्स पमादपच्चया नस्सति, सब्बं गीवा।

सचे विहारो महा होति, अज्जं पदेसं रक्खितुं गच्छन्तस्स अञ्जस्मिं पदेसे निकिखितं हरन्ति, अविसयत्ता गीवा न होति। ईदिसे पन विहारे वेमज्जे सब्बेसं ओसरणद्वाने परिक्खारे ठपेत्वा निर्सीदितब्बं, विहारवारिका वा द्वे तयो ठपेत्वा। सचे तेस्मिय अप्पमत्ताने इतो चितो च रक्खयन्तेव किञ्चित्ता नस्सति, गीवा न होति। विहारवारिके बनिधत्त्वा हरितभण्डम्पि चोरानं पटिपथं गतेसु अञ्जेन मगेन हरितभण्डम्पि न तेसं गीवा। सचे विहारवारिकानं विहारे दातब्बं यागुभंतं वा निवापो वा न होति, तेहि पत्तब्लाभतो अतिरेका द्वे तिस्सो यागुसलाका तेसं पहोनकभन्तसलाका च ठपेतुं वट्टति, निबद्धं कत्त्वा पन न ठपेत्वा। मनुस्सा हि विष्पटिसारिनो होन्ति “विहारवारिकायेव अस्माकं भतं भुञ्जन्ती”ति, तस्मा परिवतेत्वा परिवतेत्वा ठपेत्वा। सचे तेसं सभागा सलाकभत्तादीनि आहरित्वा देत्ति, इच्छेतं कृसलं। नो चे देत्ति, वारं गाहापेत्वा नीहरापेत्वानि। सचे विहारवारिको द्वे तिस्सो यागुसलाका च चत्तारि पञ्च सलाकभत्तानि च लभमानो भिक्खाचारं गच्छति, भण्डागारिकस्स विय सब्बं नं गीवा होति। सचे सङ्गस्स विहारपालानं दातब्बं भतं वा निवापो वा नथ्य, भिक्खु विहारवारं गहेत्वा अत्तनो अत्तनो निस्सितके विहारं जग्मापेत्ति, सम्पत्तवारं अग्रहेतुं न लभति। यथा अज्जं भिक्खु करान्ति, तथेव कातब्बं। भिक्खूहि पन असहायस्स वा अदुत्तयस्स वा यस्स सभागो भिक्खु भतं आनेत्वा दाता नथ्य, एवरूपस्स वारा न पापेत्वो।

यम्पि पाकवट्टत्थाय विहारे ठपेत्ति, तं गहेत्वा उपजीवन्तेन ठातब्बं। यो तं न उपजीवति, सो वारं न गहापेत्वो। फलाफलत्थायपि विहारे भिक्खुं ठपेत्ति, जगित्त्वा गोपेत्वा फलवारेन भाजेत्वा खादन्ति। यो तानि खादति, तेन ठातब्बं, अनुजीवन्तो न गहापेत्वो। सेनासनमञ्चयीठपच्यत्थरारक्खणत्थायपि ठपेत्ति, आवासे वसन्तेन ठातब्बं, अब्मोकासिको पन रुक्खमूलिको वा न गहापेत्वो। एको नवको होति, बहुस्सु पन बहुनं धम्मं वाचति, परपुच्छं देति, पाळिं वरण्णति, धम्मकथं कथेति, सङ्गस्स भारं नित्यरति, अयं लाभं परिभुञ्जन्तोपि आवासे वसन्तोपि वारं न गहापेत्वो। “पुरिसविसेसो नाम जातब्बो”ति वदन्ति। उपोसथागारपट्टिमावरजगानकस्स पन दिवुणं यागुभंतं, देवसिंकं तण्डुलनालिं, संवच्छरे तिचोवं दसवीसग्धनकं कपियभण्डज्ज दातब्बं। सचे पन तस्स तं लभमानस्सेव पमादेन तथ्य किञ्चित्ता नस्सति, सब्बं गीवा। बनिधत्त्वा बलवकारेन अच्छिन्नं, न गीवा। तथ्य चेतियस्स वा सङ्गस्स वा सन्तकेन चेतियस्स सन्तकं रक्खापेतुं वट्टति, चेतियस्स सन्तकेन सङ्गस्स सन्तकं रक्खापेतुं न वट्टति। यं पन चेतियस्स सन्तकेन सर्दिं सङ्गस्स सन्तकं ठपितं होति, तं चेतियस्सन्तके रक्खापिते रक्खितमेव होतीति एवं वट्टति। पक्खवारेन उपोसथागारादीनि रक्खतोपि पमादवसेन नदुं गीवायेवाति।

इति पालिमुन्तकविनयविनिच्छयसङ्गहे

भण्डपटिसामनविनिच्छयकथा समता।

११. कयविक्कयसमापत्तिविनिच्छयकथा

५७. कयविक्कयसमापत्तीति कयविक्कयसमापञ्जनं। “इमिना इमं देही”ति आदिना (पारां ०८० २.५१५) हि नयेन परस्स कपियभण्डं गण्हन्तो कयं समापञ्जति, अत्तनो कपियभण्डं देन्तो विकर्यं। अयं पन कयविक्कयो ठपेत्वा पञ्च सहधम्मिके अवसेसेहि गिहपब्बिजितेहि अन्तमसो मातापितूहिपि सर्दिं न वट्टति।

तत्रायं विनिच्छयो— वर्तयेन वा वर्त्यं होतु, भतेन वा भतं, यं किञ्चित्त कपियं “इमिना इमं देही”ति वदति, दुक्करं। एवं वत्वा मातुयापि अत्तनो भण्डे देति, दुक्करं, “इमिना इमं देही”ति वुत्तो वा “इमं देहे, इमं ते दस्सामी”ति तं वत्वा वा मातुयापि भण्डं अत्तना गण्हति, दुक्करं, अत्तनो भण्डे परहर्यं, परभण्डे च अत्तनो हत्यं सम्पत्ते निस्सग्धियं पाचित्यित्यं। मातरं वा पन पितरं वा “इमं देही”ति वदतो विज्ञति, “इमं गण्हाही”ति वदतो विज्ञति, “इमं गण्हाही”ति वदतो विज्ञति, “इमिना इमं देही”ति कयविक्कय आपञ्जतो निस्सग्धियं। तस्मा कपियभण्डं परिवत्तनेन मातापितूहिपि सर्दिं कयविक्कयं, अञ्जातकेहि सर्दिं तिस्सो आपत्तियो मोचेन्तेन परिवत्ततब्बं।

तत्रायं परिवत्तनविधि— भिक्खुस्स पाथेव्यतण्डुला होति, सो अन्तरामगे भत्तहत्यं पुरिसं दिस्वा “अम्हाकं तण्डुला अत्थ, न च नो इमेहि अत्थो, भतेन पन अत्थो”ति वदति, पुरिसो तण्डुले गहेत्वा भतं देति, वट्टति। तिस्सोपि आपत्तियो न होति, अन्तमसो निमित्तकम्ममत्तियि न होति। कस्मा? मूलस्स अत्थिताय। यो पन एवं अकत्त्वा “इमिना इमं देही”ति परिवत्तति, यथावत्युक्मेव। विघासादं दिस्वा “इमं ओदनं भुञ्जित्वा रजनं वा दारुनि वा आहरा”ति वदति, रजनछलिलगणनाय दारुणानाय च निस्सग्धियानि होन्ति। “इमं ओदनं भुञ्जित्वा इमं नाम करोथा”ति दन्तकारादीहि सिपिकेहि धम्मकरणादीसु तं तं परिक्खारं कारोति, रजकेहि वा वर्त्यं धोवापेति, यथावत्युक्मेव। नहापितेन केसे चिन्दापेति, कम्मकारोहि नवकम्मं कारोति, यथावत्युक्मेव। सचे पन “इदं भतं भुञ्जित्वा इमं नाम करोथा”ति दन्तकारादीहि इदं करोथा”ति न वदति, “इदं भतं भुञ्ज, भुञ्जोसि, भुञ्जिस्ससि, इदं नाम करोहो”ति वदति, वट्टति। एत्यं च किञ्चापि वरथ्योवेने वा केसच्छेदेने वा भूमिसोधानादिनवकम्मे वा परभण्डं अत्तनो हत्यगतं निस्सजितब्बं नाम नथ्य, महाअद्वकथायं पन दल्हं कत्वा वुत्ता न सक्वा एतं परिक्खिपतुं, तस्मा यथा निस्सग्धियवत्युहि परिभुते वा नदे वा पाचित्यिं देसेति, एवमिधापि देसेतब्बं।

यं किञ्चित्त कपियभण्डं गण्हितुकामताय अग्धं पुच्छितुं वट्टति, तस्मा “अयं तव पतो किं अग्धतो”ति पुच्छिते “इदं नामा”ति वदति, सचे अत्तनो कपियभण्डं महग्धं होति, एवञ्च नं पटिवदति “उपासक मम इदं वत्थु महग्धं, तव पतं अञ्जस्स देही”ति। तं सुत्ता इतरो “अञ्जं थालकम्पि दस्सामी”ति वदति, गण्हितुं वट्टति। सचे सो पतो महग्धो, भिक्खुनो वत्थु अप्पग्धं, पत्तसामिको चस्स अप्पग्धावावं न जानाति, पतो न गहेत्वो, “मम वत्थु अप्पग्ध”ति आचिकित्तब्बं। महग्धावावं वत्वा वज्जेत्वा गण्हितोपि हि भण्डं अग्धापेत्वा कारेतब्बतं आपञ्जति। सचे पत्तसामिको “होतु, भतं, सेसं मम उज्जं भवित्तसी”ति रेति, वट्टति। कपियकारकस्स पन “इमिना इमं गहेत्वा देही”ति आचिकित्तब्बं वट्टति, तस्मा यस्स हत्यावेने भण्डं गण्हति, तं ठपेत्वा अञ्जं अन्तमसो तस्स पुत्तभातिकम्पि कपियकारकं कत्वा “इमिना इमं नाम गहेत्वा देही”ति आचिकित्तति, सो चे छेको होति, पुनप्पुनं अपनेत्वा विविद्त्वा गण्हति, तुष्णीभूतेन ठातब्बं। नो चे छेको होति, न जानाति गहेतुं, वाणिजको च तं वज्जेति, “मा गण्हाही”ति वत्तब्बो।

“इदं पटिगहितं तेन वा साप्ति वा अग्धं अच्छितुं वट्टति, तस्मा “अयं तव पतो किं अग्धतो”ति पुच्छिते “इदं नामा”ति वदति, नालियज्जि अवसिद्धतेलं होति, तं पच्छा मिनत्तस्स अप्पिटगहितं दूसेय। अयञ्च कयविक्कयो नाम कपियभण्डवसेन वुत्तो। कपियेन हि कपियं परिवत्तेन्तस्स कयविक्कयसिक्खापदेन निस्सग्धियं, तस्मा उभोसु वा एकस्मिं वा अकपियो सति रूपियसंवोहारो नाम होति।

५८. रूपियसंवोहारस्स च गरुभावदीपनत्यं इदं पत्तचतुकं वेदितब्बं। यो हि रूपियं उगगित्वा तेन अयवीजं समुद्गापेति, तं कोडुपेत्वा तेन लोहेन पत्तं कारेति, अयं पत्तो महाअकपियो नाम, न सक्वा केनेच उपायेन कपियो कातुं। सचेपि तं विनासेत्वा थालकं कारेति, तम्य अकपियं। वासिं कारेति, ताय छिन्दनदत्तकद्विम्पि अकपियं। बळिसं कारेति, तेन मारिता मच्छापि अकपिया। वासिं तापेत्वा उदकं वा खीरं वा उग्हापेति, तम्य अकपियमेव।

यो पन रूपियं उगगित्वा तेन पत्तं किणाति, अयम्पि पत्तो अकपियो। “पञ्चन्नम्पि सहधम्मिकानं न कप्पती”ति महापच्चरियं वुत्तं। सक्वा पन कपियो कातुं। सो हि मूलसामिकानं, पत्तो च

योगि रूपियं उगगण्हापेत्वा कपियकारकेन सर्दिं कम्मारकुलं गन्त्वा पत्तं दिस्वा “अयं मङ्ग रुच्यती”ति वदति, कपियकारको च तं रूपियं दत्वा कम्मारं सञ्चाराति, अयम्पि पत्तो कपियवाहरेन

गहितोपि दुत्यपत्तसदिसोयेव, मूलस्स सम्पटिच्छितता अकपियो। कस्मा सेसानं न कप्पतीति? मूलस्स अनिस्सदृता।

यो पन रूपियं असम्पटिच्छित्वा “थेरस्स पत्तं किणित्वा देही”ति पहितकपियकारकेन सङ्कु कम्मारकुलं गन्त्वा पत्तं दिस्वा “इमे कहापणे गहेत्वा इमं देही”ति कहापणे दापेत्वा गहितो, अयं पत्तो एतस्सेव भिक्खुनो न वद्विति दुष्क्षियारितता, अञ्जेसं पन वद्विति मूलस्स असम्पटिच्छितता। महासुमत्येरस्स किर उपज्ञायो अनुरुद्धयेरो नाम अहोसि। सो अत्तनो एवरूपं पत्तं समिस्स पूरेत्वा सङ्क्षस्स निस्सज्जापेसीति। इदं अकपियपत्तचतुर्कं।

सचे पन रूपियं असम्पटिच्छित्वा “थेरस्स पत्तं किणित्वा देही”ति पहितकपियकारकेन सङ्कु कम्मारकुलं गन्त्वा पत्तं दिस्वा “अयं मङ्ग रुच्यती”ति वा “इमाहं गहेत्वा देही”ति कपियकारकमि आचिक्षितुं न वद्विति।

इति पालिमुक्तकविनयविनिच्छयसङ्कहे

कविक्कयसमाप्तिविनिच्छयकथा समता।

१२. रूपियादिपटिगग्हणविनिच्छयकथा

५९. रूपियादिपटिगग्होर्ति जातरूपादिपटिगग्हनं। तत्थ (पारा० अडु० २.५८३-४) जातरूपं रजतं जातरूपमासको रजतमासकोति चतुर्बिधं निस्सग्गियवत्त्वु। तम्बलोहादीहि कतो लोहमासको। सारदारुना वा वेल्युपेसिकाय वा अन्तमसो तालपणेनपि रूपं छिन्दित्वा कतो दारुमासको। लाखाय वा नियासेन वा रूपं समुद्रापेत्वा कतो जतुमासको। यो यो यत्थ यत्थ जनपदे यदा यदा वोहारं गच्छति, अन्तमसो अद्विमयोपि चम्ममयोपि रुक्खफलबीजमयोपि समुद्रापितरूपोर्पति अयं सर्वार्पणं रजतमासकेनेव सङ्कहितो। मुत्ता मणि वेल्युरियो सङ्कु सिला पचाळं लोहितक्षो मसारगल्लं सत्त ध्वजानि दासिदासखेत्वत्युपुप्फारामफलारामादोयति इदं दुक्कटवत्त्वु। तत्थ निस्सग्गियवत्त्वु अत्तनो वा सङ्कुगणपुग्मालचेतियानं वा अत्थाय सम्पटिच्छतुं न वद्विति। अत्तनो अत्थाय सम्पटिच्छतो निस्सग्गियं पाचित्तियं होति, सेसानं अत्थाय दुक्कटं। दुक्कटवत्त्वुं सर्वेसमियं अत्थाय सम्पटिच्छतो दुक्कटमेव।

तत्थायं विनिच्छयो (पारा० अडु० २.५३८-९) — सचे कोचि जातरूपरजतं आहरित्वा “इदं सङ्कुस्स दम्मि, आरामं वा करेत्य चेतियं वा भोजनसालादीनं वा अञ्जतरं”ति वदति, इदं सम्पटिच्छितुं न वद्विति। सचे पन “नयिदं भिक्खुनूनं सम्पटिच्छतुं वद्विती”ति पटिक्खित्वे “वद्वितीनं वा कम्मकारानं वा हत्ये भविस्सति, केवलं तुम्हे सुकतदुक्कटं जानाथा”ति वत्वा तेसं हत्ये दत्त्वा पवक्तमति, वद्विति। अथापि “मम मनुसानं हत्ये भविस्सति, मङ्गमेव वा हत्ये भविस्सति, केवलं तुम्हे यं यस्स दातव्यं, तदत्थाय पेरेत्वा”ति वदति, एवमियं वद्विति। सचे पन संवं वा गांगं वा पुगालं वा अनामसित्वा “इदं हिरञ्जसुवत्तुं चेतियास्स देम, विहारस्स देम, नवकम्मस्स देमा”ति वदन्ति, पटिक्खित्वानु न वद्विति, “इमे इदं भणन्ती”ति कपियकारकानं आचिक्खितब्बं। “चेतियादीनं अत्थाय तुम्हे गहेत्वा ठपेत्वा”ति वुते पन “आम्हाकं गहेतुं न वद्विती”ति पटिक्खितपितब्बं।

सचे पन कोचि बहुं हिरञ्जसुवत्तुं अनेत्वा “इदं संघस्स दम्मि, चत्तारो पच्यये परिभुज्जथा”ति वदति, तज्जे संयो सम्पटिच्छति, पटिगग्हणेपि परिभोगेपि आपत्ति। तत्र चेको भिक्खु “नयिदं कप्पती”ति पटिक्खितपि, उपासको च “यदिनं कप्पति, मङ्गमेव भविस्सती”ति तं आदाय गच्छति। सो भिक्खु “तया संघस्स लाभन्तरायो कतो”ति न केनचि किञ्चिवत्तब्बो। यो हि तं चोदेति, स्वेव सापत्तिको होति। तेन पनेकेन बहुं अनापत्तिका कता। सचे पन भिक्खु “न वद्विती”ति पटिक्खित्वे “कपियकारकानं वा हत्ये भविस्सति, मम पुरिसानं वा मङ्गं वा हत्ये भविस्सति, केवलं तुम्हे पच्यये परिभुज्जथा”ति वदति, वद्विति।

चतुर्पच्यत्थाय च दिन्नं येन येन पच्ययेन अत्थो होति, तं तदत्थं उपनेतब्बं। चिवरत्थाय दिन्नं चीवरेयेव उपनेतब्बं। सचे चीवरेन तादिसो अत्थो नयिथि, पिण्डपातादीहि संघो किलमति, संघसुदुताय अपलोकेत्वा तदत्थायपि उपनेतब्बं। एस नयो पिण्डपातागिलानपच्यत्थाय दिन्नेपि। सेनासनत्थाय दिन्नं पन सेनासनस्स गरुभण्डत्ता सेनासेनेयेव उपनेतब्बं। सचे पन भिक्खूसु सेनासनं छड्हेत्वा गतेसु सेनासनं विनस्सति, ईदसे काले सेनासनं विस्सज्जेत्वापि भिक्खूनं परेभोगो अनुज्ञातो, तस्मा सेनासनजग्गानत्थं मूलच्छेज्जं अकत्वा यापनमत्तं परिभुज्जितब्बं।

६०. सचे कोचि “मङ्गं तिस्सस्सम्पादनकं महात्ताकं अत्थि, तं संघस्स दम्मी”ति वदति, तज्जे संयो सम्पटिच्छति, पटिगग्हणेपि परिभोगेपि आपत्तियेव। यो पन तं पटिक्खितपि, सो पुरिमनयेनेव न केनचि किञ्चिवत्तब्बो। यो हि तं चोदेति, स्वेव सापत्तिको होति। तेन पनेकेन बहुं अनापत्तिका कता। यो पन “तादिसंयेव तालाकं दम्मी”ति वत्वा भिक्खुहि “न वद्विती”ति पटिक्खित्वो वदति “असुकञ्च असुकञ्च सङ्कुस्स तालाकं अत्थि, तं कथं वद्विती”ति। सो वत्तब्बो “कपियं कत्वा दिन्नं भविस्सती”ति। कथं दिन्नं कपिययं होतीति। “चत्तारो पच्यये परिभुज्जथा”ति वत्वा “न वद्विती”ति पटिक्खितो “कपियकारको अत्थी”ति पुच्छित्वा “नत्थी”ति वुते “इदं असुको नाम विचारेस्सति, असुकस्स वा हत्ये मङ्गं वा हत्ये भविस्सति, सङ्कुो कपियभण्डं परिभुज्जन्तु”ति वदति, वद्विति। सचोपि “न वद्विती”ति पटिक्खितो “उदकं परिभुज्जिस्सति, भण्डकं धोविस्सति, मिगापक्खिनो पिविस्सन्ती”ति वदति, एवमियं वद्विति। अथापि “न वद्विती”ति पटिक्खितो वदति “कपियकारको गणहथा”ति। “साधु उपासक, सङ्कुो पानीय पिविस्सति, भण्डकं धोविस्सति, मिगापक्खिनो पिविस्सन्ती”ति वत्वा परिभुज्जितुं वद्विति। अथापि “मम तालाकं वा पोक्खरणिं वा सङ्कुस्स दम्मी”ति वुते “साधु उपासक, सङ्कुो पानीय पिविस्सती”ति आदीनि वत्वा परिभुज्जितुं वद्वितयेव।

यदि पन भिक्खुहि हत्येकम्मं याचित्वा सहत्थेन च कपियपथविं खणित्वा उदकपरिभोगत्थाय तालाकं करितं होति, तज्जे निस्साय सस्सं निष्पादेत्वा मनुस्सा विहारं कपियभण्डं देन्ति, एवमियं वद्विति। “अम्हाकं एकं कपियकारकं ठपेथा”ति वुते च ठपेतुम्पि लभति। अथ ते मनुस्सा राजबलिना उपद्वात्तु पवक्तमन्ति, अञ्जे पटिपञ्जन्ति, न च भिक्खुनूनि किञ्चिवत्तेन्ति, उदकं वारेतुं लभति, तज्ज खो कसिकम्मकालेयेव, न सस्सकाले। सचे ते वदन्ति “ननु, भन्ने, पुब्बेपि मनुस्सा इमं निस्साय सस्सं अकंसु”ति, ततो वत्तब्बो “ते सङ्कुस्स इमज्ज्य इमज्ज्य उपकारं अकंसु”ति। सचे ते वदन्ति “मयापि दस्सामा”ति, एवमियं वद्विति।

सचे पन कोचि अव्यतो अकपियवोहरेन तालाकं पटिगग्हाति वा कारेति वा, तं भिक्खुहि न परिभुज्जितब्बं, तं निस्साय लद्धकपियभण्डमिय अकपियमेव। सचे भिक्खुहि परिच्यत्थाव जत्वा सामिको वा तस्स पुत्रधीतरो वा अञ्जो वा कोचि वंसे उपन्नो पुन कपियवोहरेन देति, वद्विति। पच्छिन्ने कुलवंसे यो तस्स जनपदस्स सामिको, सो अच्छिदित्वा कपियवोहरेन पुन देति चित्तलपब्बते भिक्खुना नीहटुदक्कवाहकं अल्लानागराजमहेसी विव, एवमियं वद्विति। कपियवोहरेपि उदकवसेन पटिगग्हातितालाके सुद्धचित्तानं मतिकुन्डरणपालिबन्धनादीनि च कालां वद्विति। तं निस्साय पन सस्सं करोत्तेदिव्या कपियकारकं ठपेतुं न वद्विति। यदि ते सयमेव कपियभण्डं देन्ति, गहेतब्बं। नो चे देन्ति, न चोदेतब्बं। पच्यवयवसेन पटिगग्हातितालाके कपियकारकं ठपेतुं वद्विति, मतिकुन्डरणपालिबन्धनादीनि चारापितेसु किञ्चापि पटिगग्हणं कपियं, भिक्खुस्स पन पयोगपच्यया उपन्नेन मिस्सत्ता विसगतपिण्डपातो विव अकपियमंसरसमिस्सभोजनं विव च दुष्क्षिणभोगं होति, सब्बेसं अकपियमेव।

६१. सचे पन उदकस्स ओकासो अत्थि, तालाकस्स पालि थिरा, “यथा बहुं उदकं गणहाति, एवं करोहि, तीरसमीपे उदकं करोही”ति एवं उदकमेव विचारेति, वद्विति। उद्दने अग्निं न पातेन्ति, “उदककम्मं लभतु उपासका”ति वर्तुं वद्विति, “सस्सं कत्वा आहरथा”ति वर्तुं पन वद्विति। सचे पन तालाके अतिबाहुं उदकं दिव्या पस्सतो वा पिङ्गितो वा मातिकं नीहरापेति, वनं छिन्दापेत्वा केदरे कारापेति, पोराणकेदारेसु वा पकितभागं अग्नहेत्वा अतिरेकं गणहाति, नवसस्स वा अपरिच्छिन्नभागे “एतके कहापणे देशो”ति कहापणे उद्दपेति, सब्बेसं अकपियमियं।

यो पन “कसथ वपथा”ति अवत्वा “एत्तकाय भूमिया एत्तको नाम भागो”ति एवं भूमि वापितेति, “एत्तके भूमिभागे अम्हेहि सस्सं कतं, एत्तकं नाम भागं गणहथा”ति वदन्तेसु कस्सकेसु

भूमिष्माणगहणत्यं रञ्जया वा दण्डेन वा मिनाति, खले वा ठत्वा रक्खति, खलतो वा नीहरार्पेति, कोडुगारे वा पटिसामेति, तस्सेव तं अकपियं। सचे कस्सका कहापणे आहरित्वा “इमे सङ्घस्स आहटा” ति वदन्ति, अज्जतरो च भिक्खु “न सङ्घो कहापणे खादती” ति सञ्चाया “एतकेहि कहापणेहि साटके आहरथ, एतकेहि यागुआर्दीनि सम्पादेथा” ति वदति, यं ते आहरन्ति, तं सब्बेसं अकपियं। कस्मा? कहापणानं विचारितता। सचे धज्जं आहरित्वा “इदं सङ्घस्स आहटा” ति वदन्ति, अज्जतरो च भिक्खु पुरिमनयेनेव “एतकेहि वीर्हीहि इदञ्चिदञ्च आहरथा” ति वदति, यं ते आहरन्ति, तं तस्सेव अकपियं। कस्मा? धज्जस्स विचारितता। सचे तण्डुलं वा अपरण्ण वा आहरित्वा “इदं सङ्घस्स आहटा” ति वदन्ति, अज्जतरो च भिक्खु पुरिमनयेनेव “एतकेहि तण्डुलेहि इदञ्चिदञ्च आहरथा” ति वदति, यं ते आहरन्ति, तं सब्बेसं कपियं। कस्मा? कपियानं तण्डुलादीनं विचारितता। कयविकवयेपि अनापत्ति कपियकारकस्स आचिकिखतता।

६२. पुब्बे पन चित्तलपब्बते एको भिक्खु चतुसालद्वारे “अहो वत स्वे सङ्घस्स एतकप्पमाणे पूर्वे पचेश्यु” ति आरामिकानं सञ्चाजनत्यं भूमियं मण्डलं अकासि। तं दिस्वा छेको आरामिको तथेव कत्वा दुतियदिवसे भरिया आकोटिटाय सन्निपतिते सङ्घे पूर्वं गहेत्वा सङ्घत्यरं आह — “भन्ते, अम्हाहि इतो पुब्बे नेव पितूनं, न पितामहानं एवरूपं सुपापुंबं, एकेन अव्येन चतुसालद्वारे पूर्वत्थाय सञ्चा कता, इतो दानि पमुति अथ्या अत्तनो अत्तनो चित्तानुरूपं वदन्तु, अम्हाकम्पि फासुविहारो भविस्सती” ति। महायथे ततोव निवर्ति, एकमिक्खुनापि पूर्वो न गहितो। एवं पुब्बे ततुप्पार्द न परिभुज्जिसु। तस्मा —

सल्लेखं अच्चजन्तने, अप्पमत्तेन भिक्खुना।

कपियेपि न कातब्बा, आमिसत्थाय लोलताति॥ (पारा० अड० २.५३८-९)।

यो चायं तळाके वुतो, पोक्खरणीउदकवाहकमतिकादीसुषि एसेव नयो।

६३. पुब्बण्णापरण्णउच्छुफलाफलादीनं विरुहनडुनं यं किञ्चिं खेतं वा वर्त्यु वा “दम्मी” ति वुतोपि “न वट्टी” ति पटिक्खिपित्वा तळाके वुतनयेनेव यदा कपियवोहरेन “चतुपच्यपरिभोगत्थाय दम्मी” ति वदति, तदा सम्पाटिच्छित्वं, “वनं दम्मि अरज्जं दम्मी” ति वुते पन वट्टी। सचे मनुस्सा भिक्खुहि अनाणत्तयेव तथ्य रुक्खे छिद्रित्वा अपरण्णादीनि सम्पादेत्वा भिक्खुनं भागं देन्ति, वट्टी, अदेन्ता न चोरेतब्बा। सचे केनचिदेव अन्तरायेन तेसु पक्कन्त्वे अज्जे करोत्ति, न च भिक्खुने किञ्चिं देन्ति, ते वारेतब्बा। सचे वदन्ति “नु, भन्ते, पुब्बे मनुस्सा इथ सस्सानि अकंसु” ति, ततो वत्तब्बा “ते सङ्घस्स इदञ्चिदञ्च कपियपाण्डं अरंसु” ति। सचे वदन्ति “मयम्पि दस्सामा” ति, एवं वट्टी।

किञ्चिं सरसुद्वानकं भूमिपदेसं सन्धाय “सीमं देमा” ति वदन्ति, वट्टी। सीमपरिच्छेदनत्यं पन थम्भा वा पासाणा वा सयं न उपेतब्बा, भूमि नाम अनग्या, अपकेनपि पाराजिको भवेत्य। आरामिकानं पन वत्तब्बं “इमिना ठानेन अम्हाकं सीमा गता” ति। सचंपि हि ते अधिकं गणहन्ति, परियायेन कथितता अनापत्ति। यदि पन राजराजमहामत्तादयो सयमेव थम्भे ठपापेत्वा “चत्तारो पच्यये परिभुज्जथा” ति देन्ति, वट्टीयेव।

सचे कोचि अन्तोसीमायं तळाकं वा खणाति, विहारमज्जेन वा मातिकं नेति, चेतियङ्गणबोधियङ्गणादीनि दुस्सन्ति, वारेतब्बो। सचे सङ्घो किञ्चिं लभित्वा आमिसग्रुकताय न वारेति, एको भिक्खु वारेति, सोव भिक्खु इस्सरो। सचे एको भिक्खु न वारेति “नेथ तुर्हे” ति, तेसंयेव पक्खो होति। सङ्घो वारेति, सङ्घो इस्सरो। सङ्घिकेसु हि कम्मेसु यो धम्मकम्मं करोति, सोव इस्सरो। सचे वारियमानोपि करोति, हेडा गहितं पंसु देहा पक्खिपित्वा, उपरि गहितं पंसु उपरि पक्खिपित्वा पूरेतब्बा।

सचे कोचि यथाजातमेव उच्छुं वा अपरण्ण वा अलावुकुम्भण्डादिकं वा वल्लिफलं दातुकामो “एतं सब्बं उच्छुखेतं अपरण्णवर्त्यु वल्लिफलावाटं दम्मी” ति वदति, सह वत्थुना परामडुना न वट्टीति महासुमत्थेरो आह। महापदुमत्थेरो पन “अभिलापमत्थेतं, सामिकानंवेव हि सो भूमिभागो, तस्मा वट्टी” ति आह। “वासं दम्मी” ति वदति, न वट्टी। “आरामिकं दम्मि, वेव्यावच्चकरं दम्मि, कपियकारकं दम्मी” ति वुते वट्टी। सचे आरामिको पुरेभत्तमिय पच्छाभत्तमिय सङ्घस्सेव कम्मं करोति, सामणेरस्स विय सब्बं भेसज्जं पटिजग्नमिय तस्स कातब्बं। सचे पुरेभत्तमेव सङ्घस्स कम्मं करोति, तेसमिय करणकालेयेव भत्तञ्च निवापो च दातब्बो। सचे सङ्घस्स कम्मं नव्यि, अत्तनोयेव कम्मं कत्वा जीवन्ति, ते च हत्यकम्मालून अनेन्ता देन्ति, गहेतब्बं। नो चे देन्ति, न किञ्चिं वत्तब्बा। यं किञ्चिं रजकदासमिय पेसकारदासमिय आरामिकनामेन सम्पाटिच्छितुं वट्टी।

सचे “गावो देमा” ति वदन्ति, “न वट्टी” ति पटिक्खिपित्वा। इमा गावो कुतोति। पणिडतेहि पञ्चागोरसपरिभोगत्थाय दिन्नाति। “मयम्पि पञ्चागोरसपरिभोगत्थाय देमा” ति वुते वट्टी। अजिकादीसुषि एसेव नयो। “हत्यें देम, अस्स, मर्हिंस, कुक्कुं, सुक्करं देमा” ति वदन्ति, सम्पाटिच्छितुं न वट्टी। सचे केवि मनुस्सा “अप्पोसुक्का, भन्ते, तुर्हे होथ, मर्य इमे गहेत्वा तुम्हांकं कपियपाण्डं दस्सामा” ति गणहन्ति, वट्टी। कुक्कुतसूकरे “सुखं जीवन्तु” ति अरज्जे विस्सज्जानेव वट्टी। “इमं तळाकं, इमं खेतं, इमं वत्युं विहारस्स देमा” ति वुते पटिक्खिपितुं न लब्धति।

६४. सचे कोचि भिक्खु उदिस्स दूतेन हिरञ्जसुवणादिचीवरचेतापन्नं पहिणेय “इमिना चीवरचेतापन्नेन चीवरं चेतापेत्वा इथन्नामं भिक्खुं चीवरेन अच्छादेही” ति, सो चे दूतो तं भिक्खुं उपसङ्घमित्वा एवं वदेय “इदं खो, भन्ते, आयसमतं उदिस्स चीवरचेतापन्नं आभतं, पटिगणहतु आयस्मा चीवरचेतापन्नं” ति, तेन भिक्खुना सो दूतो एवमस्स वचनोये “न खो मय, आवुसो, चीवरचेतापन्नं पटिगणहाम, चीवरच्य खो मयं पटिगणहाम कालेन कपिय” ति। सो चे दूतो तं भिक्खुं एवं वदेय “अत्यि पनायसमतो कोचि वेव्यावच्चकरो” ति, चीवरत्यिकेन भिक्खुना वेव्यावच्चकरो निहिसितब्बो आरामिको वा उपासको वा “एसो खो, आवुसो, भिक्खुन् वेव्यावच्चकरो” ति। न वत्तब्बो “तस्स देही” ति वा “सो वा निक्खिपिस्सति, सो वा परिवत्तेस्सति, सो वा चेतापेस्सती” ति। सो चे दूतो तं वेव्यावच्चकरं सञ्चापेत्वा तं भिक्खुं उपसङ्घमित्वा एवं वदेय “यं खो, भन्ते, आयस्मा वेव्यावच्चकरं निहिसि, आणतो सो मया, उपसङ्घमूलु आयस्मा कालेन, चीवरेन तं अच्छादेस्सती” ति। चीवरत्यिकेन भिक्खुना वेव्यावच्चकरो उपसङ्घमित्वा द्वित्तिक्खतुं चोदेतब्बो सारेतब्बो “अथो मे, आवुसो, चीवरेना” ति। न वत्तब्बो “देहि मे चीवरं, आहर मे चीवरं, परिवत्तेहि मे चीवरं, चेतापेहि मे चीवर” ति। सचे द्वित्तिक्खतुं चोदेयमानो सारयमानो तं चीवरं अभिनिष्पादेति, इच्छेत कुसलं। नो चे अभिनिष्पादेति, तथ्य गन्त्वा चतुक्खतुं पञ्चक्खतुं छक्खतुपरमं तुण्हीभूतेन उदिस्स ठातब्बं, न आसने निसीदितब्बं, न आमिसं पटिगणहेतब्बं, न धम्मो भासितब्बो। “किं कारणा आगातोसी” ति पुछ्छियमानेन “जानाहि, आवुसो” ति एत्कमेव वत्तब्बं।

सचे आसने वा निसीदेति, आमिसं वा पटिगणहाति, धम्मं वा भासति, ठानं भज्जति। सचे चतुक्खतुं चोदेति, चतुक्खतुं ठातब्बं। पञ्चक्खतुं चोदेति, द्विक्खतुं ठातब्बं। छक्खतुं चोदेति, न ठातब्बं। एकाय हि चोदनाय ठानद्वयं भज्जति। यथा छक्खतुं चोदेत्वा न ठातब्बं, एवं द्वादसक्खतुं ठात्वा न चोदेतब्बं। तस्मा सचे चोदेतियेव न तिडुति, छ चादाना लब्धति। सचे तिडुतियेव न चोदेति, द्वादस ठानानि लब्धतिति। सचे चोदेतिपि तिडुतियेव, एकाय चोदनाय द्वे ठानानि हापेतब्बानि। तथ्य यो एकदिवसमेव पुन्पृष्ठं गन्त्वा द्वादसक्खतुं ठात्वा न चोदेतब्बं। सचे चोदेतियेव न तिडुति, सकियेव वा गन्त्वा “अथो मे, आवुसो, चीवरेना” ति। ति छक्खतुं चोदेति, तथ्य एकदिवसमेव पुन्पृष्ठं गन्त्वा द्वादसक्खतुं ठात्वा न चोदेतब्बं। सचे चोदेतियेव न तिडुति, यतो राजतो राजमहामत्ततो वा अस्स भिक्खुनो तं चीवरचेतापन्नं आनीतं, तस्स सन्तिकं सामं वा गन्त्वा, दूतो वा पाहेतब्बो “यं खो तुर्हे आयसमन्तो भिक्खुं उदिस्स चीवरचेतापन्नं पहिणित्य, न तं तस्स भिक्खुनो किञ्चिं अथं अनुभोति, युज्जन्तायसमन्तो सकं, मा तुम्हाकं सन्तकं विनस्तू” ति। अयं तथ्य सामीचि। यो पन नेव सामं गच्छति, न दूतं पाहेति, वत्तभेदे दुक्कटं आपज्जति।

६५. किं पन (पारा० अड० २.५३८-९) सब्बकपियकारकेसु एवं पटिपञ्जितब्बन्ति? न पटिपञ्जितब्बन्ति? अयज्जि कपियकारको नाम सङ्घेपतो दुविधो निदिद्वो दुविधो भिक्खुना निदिद्वो दूतेन निदिद्वोति। अनिदिद्वोपि दुविधो मुखवेवटिककपियकारको परम्पुरुकपियकारकोति। तेसु भिक्खुनो निदिद्वो सम्मुखवसेन चतुब्बिधो होति, तथा दूतेन निदिद्वोपि। कथं? इधेच्छो भिक्खुस्स चीवरत्थाय दूतेन अकपियवत्युं पहिणति, दूतो तं भिक्खुं उपसङ्घमित्वा “इदं, भन्ते, इथन्नामेन तुम्हाकं चीवरत्थाय पहिणति, गण्थथ न” ति वदति, भिक्खु “नयिदं कपपतो” ति पटिक्खिपति, दूतो “अत्यि पन ते, भन्ते, वेव्यावच्चकरो” ति पुछ्छति, पुञ्जियकेहि च उपासकेहि “भिक्खुन् वेव्यावच्चं करोया” ति आगाता वा, भिक्खुन् वा सन्निद्वसम्भता केचि वेव्यावच्चकरा होतो।

तेसं अञ्जतरो तस्मिं खणे भिक्खुस्स सन्ति के निसिन्नो होति, भिक्खु तं निदिसति “अयं भिक्खून् वेय्यावच्चकरो” ति, दूतो तस्स हत्ये अकपियवत्युं दत्ता “थेरस्स चीवरं किणित्वा देही” ति गच्छति, अयं भिक्खुना सम्मुखानिद्विठो।

नो चे भिक्खुस्स सन्ति के निसिन्नो होति, अपिच खो भिक्खु निदिसति “असुकरिम्य नाम गामे इत्थन्नामो भिक्खून् वेय्यावच्चकरो” ति, सो गन्त्वा तस्स हत्ये अकपियवत्युं दत्ता “थेरस्स चीवरं किणित्वा देही” ति आगन्त्वा भिक्खुस्स आरोचेत्वा गच्छति, अयं मेको भिक्खुना असम्मुखानिद्विठो।

न हेव खो सो दूतो अत्तना आगन्त्वा आरोचेति, अपिच खो अञ्जं पहिणति “दिन्नं मया, भन्ते, तस्स हत्ये चीवरं चेतापन्नं, तुहे चीवरं गणहेय्याथा” ति, अयं ततियो भिक्खुना असम्मुखानिद्विठो।

न हेव खो अञ्जं पहिणति, अपिच गच्छन्तो विक्खुं वदति “अहं तस्स हत्ये चीवरं चेतापन्नं दस्सामि, तुहे चीवरं गणहेय्याथा” ति, अयं ततियो भिक्खुना असम्मुखानिद्विठो एवं एको सम्मुखानिद्विठो तयो असम्मुखानिद्विठोति इमे चतारो भिक्खुना निदिद्विवेय्यावच्चकरा नाम। एतेसु इधं वुत्तनयेनेव पटिपञ्जितब्बं।

अपरो भिक्खु पुरिमनयेनेव दूतेन पुछितो नवित्याय वा आविचारेत्कामताय वा “नन्त्यहाकं कपियकारको” ति वदति, तस्मिं खणे कोचि मनुस्सो आगच्छति, दूतो तस्स हत्ये अकपियवत्युं दत्ता “इमस्स हत्यतो चीवरं गणहेय्याथा” ति वत्ता गच्छति, अयं दूतेन सम्मुखानिद्विठोति एवं एको सम्मुखानिद्विठो।

अपरो दूतो गामं पविसित्वा अत्तना अभिरुचितस्स कस्सचि हत्ये अकपियवत्युं दत्ता पुरिमनयेनेव आगन्त्वा वा आरोचेति, अञ्जं वा पहिणति “अहं असुकस्स नाम हत्ये चीवरं चेतापन्नं दस्सामि, तुहे चीवरं गणहेय्याथा” ति वत्ता वा गच्छति, अयं ततियो दूतेन असम्मुखानिद्विठोति एवं एको सम्मुखानिद्विठो तयो असम्मुखानिद्विठोति इमे चतारो दूतेन निदिद्विवेय्यावच्चकरा नाम। एतेसु मण्डकसिक्खापदे वुत्तनयेनेव पटिपञ्जितब्बं। वुत्तज्जेतं –

“सन्ति, भिक्खुवे, मनुस्सा सङ्घा पसन्ना, ते कपियकारकानं हत्ये हिरञ्जं उपनिक्षिपन्ति ‘इमिना वं अय्यस्स कपियं, तं देथा’ ति। अनुजानामि, भिक्खुवे, यं ततो कपियं, तं सादितुं, न त्वेवाहं, भिक्खुवे, ‘केनचि परियायेन जातस्त्रपरजतं सादितब्बं परियेसितब्बं न्ति वदामी’ ति (महाव० २१९)।

एत्य चोदनाय परियामान नत्यि, मूलं असादियन्तेन सहस्सक्खतुम्पि चोदनाय वा ठानेन वा कपियभण्डं सादितुं वृष्टि। नो चे देति, अञ्जं कपियकारकं ठपेत्वापि आहरापेतब्बं। सचे इच्छति, मूलसामिकानम्यि कथेतब्बं। नो चे इच्छति, न कथेतब्बं।

अपरो भिक्खु पुरिमनयेनेव दूतेन पुछितो “नन्त्यहाकं कपियकारको” ति वदति, तदञ्जो समीपे ठितो सुत्वा “आहर भो, अहं अय्यस्स चीवरं चेतापेत्वा दस्सामी” ति वदति। दूतो “हन्द भो ददेय्यासी” ति तस्स हत्ये दत्ता भिक्खुस्स अनारोचेत्वाव गच्छति, अयं मुखवेविटकपियकारको। अपरो भिक्खुनो उपडाकस्स वा अञ्जस्स वा हत्ये अकपियवत्युं दत्ता “थेरस्स चीवरं ददेय्यासी” ति एताव पक्कमति, अयं परम्मुखाकपियकारकोति इमे द्वे अनिदिद्विकपियकारका नाम। एतेसु अञ्जातक अपवारितेसु विय पटिपञ्जितब्बं। सचे सयमेव चीवरं अनेत्वा वदति, गहेतब्बं। नो चे, न किञ्चिव वत्तब्बा। यथा च दूतस्स हत्ये चीवरत्थाय अकपियवत्युम्हि परिसते विनिच्छयो वुत्तो, एवं पिण्डपातादीनम्यि अत्थाय पैसिते सयं आगन्त्वा दीवीयामाने च विनिच्छयो वेदितब्बो।

६६. उपनिक्षिखत्तसादियने पन अयं विनिच्छयो (पारा० २५८३-४) — किञ्चिव अकपियवत्युं पादमूले उपेत्वा “इदं अय्यस्स होतू” ति वुत्ते सचेपि वित्तेन सादियति, गणितुकामो होति, कायेन वा वाचाय वा “नविदं कप्पती” ति पटिक्खिपति, अनापति। कायवाचाहि वा अण्टिक्खिपित्वापि सुद्धविचितो हुत्वा “नविदं अक्षाकं कप्पती” ति न सादियति, अनापतियेव। तीसु द्वारेसु हि येन केनचि पटिक्खितं पटिक्खितमेव होति। सचे पन कायवाचाहि अण्टिक्खिपित्वा चित्तेन अधिवासेति, कायवाचाहि कत्तब्बस्स पटिक्खेपस्स अकरणतो अकिरियसमुद्भुनं कायद्वारे च वचीद्वारे च आपत्ति आपज्जति, मनोद्वारे पन आपत्ति नाम नत्यि।

एको संतं वा सहस्सं वा पादमूले ठपेति “तुक्किदं होतू” ति, भिक्खु “नविदं कप्पती” ति पटिक्खिपति, उपासको “परिच्छतं मया तुक्काक” ति गतो, अञ्जो तथ्य आगन्त्वा पुच्छति “किं, भन्ते, इदं” ति, यं तेन च अत्तना च वुत्तं, तं आचिक्खितब्बं। सो चे वर्ति “गोपयिस्सामहं, भन्ते, गुत्तद्वानं दस्सेथा” ति, सत्तभूमिकम्यि पासादं अभिरुचित्वा “इदं गुत्तद्वानं” ति आचिक्खितब्बं, “इधं निक्षिखाही” ति न वत्तब्बं। एतावता कपियज्ञ अकपियज्ञ निस्साय ठितं हातिं, द्वारं पिदित्वा रक्खन्तेन वसितब्बं। सचे किञ्चिव विक्कायिकभण्डं पत्तं वा चीवरं वा गहेत्वा आगच्छति, “इदं गहेस्थ, भन्ते” ति वुत्ते “उपासक, अत्थि अक्षाकं इमिना अत्थो, वत्थु च एवस्त्रं नाम संविज्ञति, कपियकारको नर्थो” ति वत्तब्बं। सचे सो वदति “अहं कपियकारको भविस्सामि, द्वारं विवरित्वा देथा” ति, द्वारं विवरित्वा “इमस्सि ओकासे ठपित” ति वत्तब्बं, “इदं गणहा” ति न वत्तब्बं। एवम्पि कपियज्ञ अकपियज्ञ निस्साय ठितमेव होति। सो चे तं गहेत्वा तस्स कपियभण्डं देति, वृष्टि। सचे अधिकं गणहाति, “न मयं तव भण्डं गण्हाम, निक्षिमाही” ति वत्तब्बो।

६७. येन पन जातस्त्रपादिचतुर्भिं निस्सगियवत्यु पटिगाहितं, तेन किं कातब्बन्ति? सङ्घमञ्जे निस्सज्जितब्बं। कथं? तेन भिक्खुना (पारा० ५८४) सङ्घं उपसङ्घमित्वा एकंसं उत्तरासङ्घं करित्वा वुडुनं भिक्खुनं पादे वन्दित्वा उक्कुटिकं निसिदित्वा अञ्जलिं पगाहेत्वा एवमस्स वचनीयो “अहं, भन्ते, रूपियं पटिगाहेसि, इदं मे निस्सगियं, इमाहं निस्सज्जामी” ति निस्सज्जित्वा आपत्ति देसेत्वा। व्यत्तेन भिक्खुना पटिबलेन आपत्ति पटिगाहेत्वा। सचे तथ्य आगच्छति आरामिको वा उपासको वा, सो वत्तब्बो “आयुसो, इदं जानाही” ति। सचे सो भणिति “इमिना किं आहरिस्सामी” ति, न वत्तब्बो “इमं वा इमं वा आहरा” ति, कपियं आचिक्खितब्बं सप्तिं वा तेलं वा मधुं वा फाणितं वा। आचिक्खन्तेन च “इमिना सप्तिं वा तेलं वा मधुं वा फाणितं वा आहरा” ति न वत्तब्बं, “इदञ्जिदञ्ज्य सङ्घस्स कपियं” ति एतकमेव वत्तब्बं। सचे सो तेन परिवत्तेत्वा कपियं आहरति, रूपियपटिगाहकं ठपेत्वा सङ्घेव भाजेत्वा परिभुजितब्बं, रूपियपटिगाहकेन भागो न गहेतब्बो।

अञ्जेसं (पारा० २५८३-४) भिक्खुनं वा आरामिकानं वा पत्तभागम्यि लभित्वा परिभुजितुं न वृष्टि, अन्तमसो मक्कटादीहि ततो हरित्वा अञ्जेसे ठपितं वा तेसं हत्यतो गळितं वा तिरच्छानपटिगाहितम्यि रूपुकूराम्यि न वृष्टियेव। ततो आहटेन फाणितेन सेनासनधानम्यि न वृष्टि। सप्तिना वा तेलेन वा पदीपं कत्त्वा दीपालोके निपञ्जितुं, कसिणपरिकम्यं कातुं, पोत्थ्यिक्यि वाचेतुं न वृष्टि। तेलमधुफाणिरोहं पन सररेव वणं मक्केतुं न वृष्टियेव। तेन वत्युना मञ्जीठादीनि वा गणहन्ति, उपासेथागां वा भोजनसालं वा करोन्ति, परिभुजितुं न वृष्टि। छायापि गेहपरिच्छेदेन ठिताव न वृष्टि, परिच्छेदातिकन्ता आगन्तुकत्ता वट्टिति तं वत्थु विस्सज्जेत्वा कतेन मग्नेपि सेतुनापि नावायिपि उल्मोनेपि गन्तुं न वृष्टि। तेन वत्युना खणापिताय पोक्खरणिया उविदोदेकं पातुं वा परिभुजितुं वा न वृष्टि। अन्तो उदकं पन असति अञ्जं आगन्तुकं उदकं वा वस्सोदेकं वा पवितुं वृष्टि। कीताय येन सर्दिं कीता, तं आगन्तुकम्यि न वृष्टि। तं वत्थु उपनिक्खेपं ठपेत्वा सङ्घो पच्यये परिभुजिति, तपि पच्यया तस्स न वृष्टिति। आरामो गाहतो होति, सोपि परिभुजितुं न वृष्टि। यदि भूमिपि बीजम्यि अकपियं, नेव भूमि, न फलं परिभुजितुं वृष्टि। सचे भूमियेव किणित्वा अञ्जानि बीजानि रोपितानि, फलं वृष्टि। अथ बीजानि किणित्वा कपियभूमियं रोपितानि, फलं न वृष्टि, भूमियं निसीदितुं वा निपञ्जितुं वा वृष्टि।

सचे पन तथ्य आगतो कपियकारको तं परिवत्तेत्वा सङ्घस्स कपियं सप्तिलेलादि आहरितुं न जानाति, सो वत्तब्बो “आयुसो, इमं छडेही” ति। सचे सो छडेही, इच्छेतं कुसलं। नो चे छडेही, पञ्चाहे इसमन्नागतो भिक्खु रूपियछडुको सम्मन्तिब्बो यो न छन्दगारिं गच्छेय, न दोसागर्ति गच्छेय, न मोहागर्ति गच्छेय, छडिताछडितञ्च जानेय्य। एवज्ञ पन सम्मन्तिब्बो, पठमं भिक्खु याचितब्बो, याचित्वा व्यत्तेन भिक्खुना पटिबलेन सङ्घो जापेतब्बो –

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो इत्थन्नामं भिक्खुं रूपियछडुकं सम्मन्तेय, एसा जति। सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, सङ्घो इत्थन्नामं भिक्खुं रूपियछडुको, खमति सङ्घस्स, तस्मा तुणी, एवमेत धारायामी” ति (पारा० ५८५)।

६८. तेन सम्पतेन (पारा० अड० २.५८५) मिक्खुना निमित्तं अकत्वा अक्खीनि निमीलेत्वा नदिया वा पपाते वा बनगहने वा गूँथं विय अनपेक्खेन पतितोकासं असमन्नाहन्तेन छेडेतब्दं । सचे निमित्तं कत्वा पारतीति, दुक्कटं आपञ्जति । एवं जिगुच्छितब्देष्ये रूपये भगवा परियायेन भिक्खुन् परिभोगं आचिक्षित् । रूपयादिग्गाहकस्स पन केनचिं परियायेन ततो उपन्नपच्चयपरिभोगो न वट्टित । यथा चायं एतस्स न वट्टित, एवं असन्तसम्भावनाय वा कुलदूसकम्मेन वा कुहनारीहि वाउपनपच्यया नेव तस्स, न अञ्जस्स वट्टिति, धम्मेन समेन उपन्नापि अपच्चवेक्षित्वा परिभुज्जितुं न वट्टिति । चत्तारो हि परिभोगा — थेयपरिभोगो इणपरिभोगो दायज्ञपरिभोगो सामिपरिभोगोति । तत्य सङ्घमञ्जेष्ये निसीदित्वा परिभुज्जन्तस्स दुस्सीलस्स परिभोगो थेयपरिभोगो नाम । सीलवतीं अपच्चवेक्षित्वापरिभोगो इणपरिभोगो नाम । तस्मा चीवरं परिभोगे परिभोगे पच्चवेक्षितब्दं, पिण्डपातो आलोपे, तथा असक्कोन्तेन पुष्पभत्पच्छाभत्पुरिमयामज्ञामयामपच्छिमयामेसु । सचस्स अपच्चवेक्षितो अरुणो उगच्छति, इणपरिभोगाद्वाने तिवृति । सेनासनम्य परिभोगे परिभोगे पच्चवेक्षितब्दं । भेसज्जस्स पटिग्गाहणेष्ये परिभोगोपि सतिपच्ययता वट्टित, एवं सन्तोषे पटिग्गाहणे सति कत्वा परिभोगे अकरोन्तस्स अपाति, पटिग्गाहणे पन सति अकत्वा परिभोगे करोन्तस्स अनापति । चतुब्धिधा हि सुद्धि — देसनासुद्धि संवरसुद्धि परियेद्दिसुद्धि पच्चवेक्षित्वासुद्धिति ।

तत्य देसनासुद्धि नाम पातिमोक्खसंवरसीलं । तज्जि देसनाय सुज्जनतो “देसनासुद्धी”ति वुच्यति । संवरसुद्धि नाम इन्द्रियसंवरसीलं । तज्जि “न पुनेवं करिस्सामी”ति चित्ताधिक्षानसंवरेनेव सुज्जनतो “संवरसुद्धी”ति वुच्यति । परियेद्दिसुद्धि नाम आजीवपारसुद्धिसीलं । तज्जि अनेसनं पहाय धम्मेन समेन पच्यये उपादेन्तस्स परियेसनाय सुद्धता “परियेद्दिसुद्धी”ति वुच्यति । पच्चवेक्षित्वासुद्धि नाम पच्चयपरिभोगासान्निस्सत्सीलं । तज्जि “पटिसङ्घा यानिसो चीवरं पाटिसेवामी”ति आदिना (म० निं० १.२३; अ० निं० ६.५८) नयेन वुत्तेन पच्चवेक्षित्वासुद्धिते “पच्चवेक्षित्वासुद्धी”ति वुच्यति, तेन वुत्तं “पटिग्गाहणे पन सति अकत्वा परिभोगे करोन्तस्स अनापती”ति ।

सत्तनं सेक्षावानं पच्चयपरिभोगो दायज्ञपरिभोगो नाम । ते हि भगवतो पुत्ता, तस्मा पितुसन्तकानं पच्चयानं दायादा हुत्वा ते पच्यये परिभुज्जन्ति । किं पन ते भगवतो पच्यये परिभुज्जन्ति, गिहीनं पच्यये परिभुज्जन्तीति? गिहीहि दिन्नापि भगवता अनुञ्जातता भगवतो सन्तका होन्ति, तस्मा भगवतो पच्यये परिभुज्जन्तीति वेदितब्दं । धम्मदायादासुत्त (म० निं० १.२९ आदियो) ज्येत्य साधकं । खीणासवानं परिभोगो सामिपरिभोगो नाम । ते हि तण्हाय दासब्दं अतीतता सामिनो हुत्वा परिभुज्जन्ति । इति इमेसु परिभोगेसु सामिपरिभोगो च दायज्ञपरिभोगो च सब्बेसम्य वट्टित, इणपरिभोगो न वट्टित, थेयपरिभोगो कथायेव नव्यि ।

अपरोपि चत्तारो परिभोगो — लज्जिपरिभोगो अलज्जिपरिभोगो धम्मियपरिभोगो अधम्मियपरिभोगोति । तत्य अलज्जिनो लज्जिना सुद्धि परिभोगो वट्टित, आपत्तिया न कारेतब्दो । लज्जिनो अलज्जिना सुद्धि याव न जानाति, ताव वट्टित । आदितो पट्टाय हि अलज्जी नाम नव्यि, तस्मा यदास्स अलज्जिभावं जानाति, तदा वत्तब्दो “तुम्हे कायद्वारे वचीद्वारे च वीतिकमं करोथ, तं अप्पतिरूपं, मा एवमकर्त्या”ति । सचे अनादित्यत्वा करोतियेव, यदि तेन सुद्धि परिभोगों करोति, सोपि अलज्जीयेव होति । योपि अत्तनो भारभूतेन अलज्जिना सुद्धि परिभोगों करोति, सोपि निवारेतब्दो । सचे न ओरपति, अयमि अलज्जीयेव होति । एवं एको अलज्जी अलज्जिसत्तम्य करोति । अलज्जिनो पन अलज्जिनाव सुद्धि परिभोगो आपत्ति नाम नव्यि । लज्जिनो लज्जिना सुद्धि परिभोगो द्विन्नं खतियकुमारानं सुवाण्णपातिवं भोजनसदिसों । धम्मियाधम्मियपरिभोगो पच्ययवसेनेव वेदितब्दो । तत्य सचे पुगालोपि अलज्जी, पिण्डपातोपि अधम्मियो, पुगालं जिगुच्छित्वा पिण्डपातो न गहेतब्दो । महापच्चरियं पन “दुस्सालो सङ्घतो उद्देसभत्तादीनि लभित्वा सङ्घस्सेव दीतं, एतानि यथादानमेव गहितता वट्टन्ती”ति वुत्तं । पुगालो लज्जी, पिण्डपातोपि धम्मियो, वट्टित ।

अपरे द्वे पगहा द्वे च परिभोगो — लज्जिपगहो अलज्जिपगहो, धम्मपरिभोगो आमिसपरिभोगोति । तत्य अलज्जिनो लज्जिं पगहेतुं वट्टित, न सो आपत्तिया कारेतब्दो । सचे पन लज्जी अलज्जिं पगहान्ति, अनुमोदनाय अज्जोसति, धम्मकथाय अज्जोसति, कुलेसु उपत्थम्भेति, इतरोपि “अम्हाकं आचरियो ईदिसो च ईदिसो चामी”ति तस्स परिसति वण्णं भासति, अयं सासनं आसक्कापेति अन्तरधारेतीति वेदितब्दो । धम्मपरिभोगामिसपरिभोगेसु पन यथ्य अमिसपरिभोगो वट्टित, धम्मपरिभोगोपि तत्य वट्टित । यो पन कोटियं ठितो, गम्यो तस्स पुगलस्स अच्ययेन नस्सिस्सति, तं धम्मानुगहेन उगाणिहतुं वट्टतांति वुत्तं । तत्रिदं वत्यु — महाभये किर एकस्सेव भिक्खुनो महानिदेसो पगुणो अहोसि । अथ चतुनिकायिकतिस्सत्यरेस्स उपज्ञायो महातिपिक्टकत्येरो नाम महारक्षित्यत्यें आह “आत्मुसो महारक्षित, एतस्स सन्तिके महानिदेसं गंगाहारी”ति । “पापो किरायं, भन्ते, न गंगाहारी”ति । “गंगाहावुसो, अहं ते सन्तिके निसीदिसामी”ति । “साधु, भन्ते, तुहेसु निसिनेसु गणिहसामी”ति पटुपेत्वा रत्निद्विं निरन्तरं परियापुण्णतो औसानादिवसे हेद्वामञ्चे इत्यें दिस्वा “भन्ते, सुतंयेव मे पुब्बे, सचाहं एवं जानेयं, न ईदिस्सस्स सन्तिके धम्मं परियापुण्णेय”त्ति आह । तस्स पन सन्तिके बहू महायेरा उगाणिहत्वा महानिदेसं पतिद्वापेसुन्ति ।

इति पाल्लिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्गहे

रूपियादिपटिग्गाहणविनिच्छयकथा समता ।

१३. दानलक्खणादिविनिच्छयकथा

६९. दानविस्सासग्गाहेहि लाभस्स परिणामनान्ति एत्य ताव दानन्ति अत्तनो सन्तकस्स चीवरादिपरिक्खारस्स सङ्घिविहारिकादीसु यस्स कस्सिच दानं । तत्रिदं दानलक्खणं — “इदं तुकं देमि ददामि दज्जामि औणोजेमि परिच्यजामि विस्ज्ञामी”ति वा “इत्यन्नामस्स देमि... पे... विस्ज्ञामी”ति वा वदति, सम्मुखापि परम्पुखापि द्विन्येव होति । “तुम्हं गणहारी”ति वुत्तं “मम्हं गणहारी”ति वदति, दुदिन्नं दुगहितञ्च । नेव दाता दातुं जानाति, न इतरो गहेतुं, सचे पन “तव सन्तकं करोही”ति वुत्तं “साधु, भन्ते, मम्हं गणहारी”ति वग्हाति, सुगहितं । सचे पन एको “इदं चीवरं गणहारी”ति वदति, इतरो “न गणहारी”ति वदति, इतरो “मम्हं गणहारी”ति वदति, इतरोपि “मम्हा दिन्नं तद्वाहं अतिकारोति, पच्छिमारोति”ति विनिच्छय । “मम्हा पाटिक्खित”त्ति, कस्स आपत्तीति? न कस्सच । यस्स पन रुच्यति, तेन अधिदुहित्वा परिभुज्जितब्दं । “इत्यन्नामस्स देही”ति दिन्नं याव परस्स हृथं न पापुणाति, ताव यो पहिणति, तस्सेव सन्तकं, “इत्यन्नामस्स दम्मी”ति दिन्नं पन यस्स पहीयति, तस्स सन्तकं । तस्मा भिक्खु भिक्खुस्स हृथ्ये चीवरं पहिणति “इदं चीवरं इत्यन्नामस्स देही”ति । सो अन्तरामगं यो पहिणति, तस्स विस्सासा गणहाति, सुगहितं । यस्स पहीयति, तस्स विस्सासा गणहाति, दुगहितं ।

भिक्खु (महाव० ३७८-३७९) भिक्खुस्स हृथ्ये चीवरं पहिणति “इमं चीवरं इत्यन्नामस्स देही”ति । सो अन्तरामगं सुणाति “यो पहिणति, सो कालकतो”ति, तस्स मतकचीवरं अधिदुत्ति, स्वाधिदुत्ति । यस्स पहीयति, तस्स विस्सासा गणहाति, दुगहितं । भिक्खु भिक्खुस्स हृथ्ये चीवरं पहिणति “इमं चीवरं इत्यन्नामस्स देही”ति । सो अन्तरामगं सुणाति “यो पहिणति, तस्स मतकचीवरं अधिदुत्ति, द्वाधिदुत्ति । यो पहिणति, तस्स विस्सासा गणहाति, सुगहितं । भिक्खु भिक्खुस्स हृथ्ये चीवरं पहिणति “इमं चीवरं इत्यन्नामस्स दम्मी”ति । सो अन्तरामगं सुणाति “यो पहिणति, सो कालकतो”ति, तस्स मतकचीवरं अधिदुत्ति, स्वाधिदुत्ति । यो पहिणति, तस्स विस्सासा गणहाति, दुगहितं । भिक्खु भिक्खुस्स हृथ्ये चीवरं पहिणति “इमं चीवरं इत्यन्नामस्स दम्मी”ति । सो अन्तरामगं सुणाति “उभो कालकतो”ति । यो पहिणति, तस्स मतकचीवरं अधिदुत्ति, द्वाधिदुत्ति । यो पहिणति, तस्स विस्सासा गणहाति, दुगहितं । भिक्खु

परिच्यजित्वा दिन्नं पुन केनचिं कारणेन कुपितो आहारपेतुं न लभति । अत्तना दिन्नम्य हि चीवरं सकसञ्चाय अच्छिन्दतो निस्सिगियं, अञ्जं परिक्खारं अन्तमसो सूचिम्य अच्छिन्दतो दुक्कटं ।

सचे पन “भन्ने, तुम्हाकं इदं सारुप्य”न्ति सयमेव देति, गहेतुं वट्टुति। अथ पन “आवृसो, मयं तुकं वत्तपटिवतं करिस्सति, अम्हाकं सन्तिके उपज्ञं गणिस्सति, धम्मं परियापुणिस्सतींति चौवरं अदम्हा, सो दानि त्वं न वत्तं करोसि, न उपज्ञं गण्हासि, न धम्मं परियापुणासींति एवमार्दीन वुत्तो “भन्ने, चौवरस्थ्या मञ्जे भण्ठ, इदं वो चौवर”न्ति देति, एवम्पि वट्टुति। दिसापकमन्त्वा पन दहरं “निवत्तेथ न”न्ति भण्ठि, सो न निवत्तति, चौवरे गहेत्वा निरुच्छथाति, एवज्ये निवत्तति, साधु। सचे “पत्तचौवरत्याय मञ्जे तुम्हे भण्ठ, गण्हथ न”न्ति देति, एवम्पि वट्टुति। विष्वमन्त्वं वा दिस्वा “मयं तुकं वत्तं करिस्सतींति पत्तचौवरं अदम्हा, सो दानि त्वं विष्वमित्वा चरसींति वदति, इतरो “गण्हथ तुम्हाकं पत्तचौवर”न्ति देति, एवम्पि वट्टुति। “मम सन्तिके उपज्ञं गणहन्तस्सेव देमि, अविष्वमन्त्वस्सेव देमि, विष्वमन्त्वस्सेव न देमींति एवं पन दातुं न वट्टुति, ददतो दुक्कटं, आहरापेतुं पन वट्टुति, विस्सज्जेत्वा दिन्नं अच्छिन्दित्वा गणहन्तो भण्डग्वेन करेतब्बो। अयं ताव दाने विनिच्छयो।

७०. विस्सासगाहलक्खणं पन इमिना सुतेन जानितब्बं –

“अनुजानामि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतस्स विस्सासं गहेतुं सन्दिद्वो च होति, सम्भतो च, आलपितो च, जीवति च, गहिते च अत्तमनो होतींति (महाव० ३५६)।

तत्थ (पारा० अड० १.१३१) सन्दिद्वोति दिद्वमत्कमितो। सम्भतोति दल्हमितो। आलपितोति “मम सन्तकं यं इच्छसि, तं गणहेय्यसि, आपुच्छित्वा गहणे कारणं नर्थींति वुत्तो। जीवतीति अनुद्वानसेयाय सयितापि यावजीवितिन्द्रियुपच्छेदं न पाणुणति। गहिते च अत्तमनोति गहिते तुम्हेतु गहिते तुकुचित्तो होति। “एवरूपस्स सन्तकं गहिते मे अत्तमनो भविस्सतींति जानन्तेन गहेतुं वट्टुति। अनवसेसपरियादानवसेन चेतानि पञ्चङ्गानि विस्सासगाहो पन तीहि अङ्गहित रुहति सन्दिद्वो, जीवति, गहिते अत्तमनो, सम्भतो, जीवति, गहिते अत्तमनो, आलपितो, जीवति, गहिते अत्तमनोति। यो पन न जीवति, न च गहिते अत्तमनो होति, तस्य सन्तकं विस्सासगाहोन गहितामि पुन दातब्बं। ददमानेन च मतकधनं ताव ये तस्स धने इस्सरा गहडा वा पञ्चजित्वा वा, तेसं दातब्बं। अनन्तमनस्स सन्तकं तस्वेव दातब्बं, यो पन पठतंयेव “सुदु कंतं तया मम सन्तकं गणहन्तेनो”न्ति वर्चीभेदेन वा चित्तुपादमत्तेन वा अनुमोदित्वा पच्छा केनचिकारणेन कुपितो, पच्छाहरापेतुं न लभति, योपि अदातुकामा, चित्तेन पन अधिवासेति, न किञ्चित्व वदति, सोपि पुन पच्छाहरापेतुं न लभति। यो पन “मया तुम्हाकं सन्तकं गहितं वा परिभुत्तं वा”न्ति वुत्ते “गहितं वा होतु परिभुत्तं वा, मया पन तं केनविदेव करणीयेन ठिपति, तं पाकित्काकांतुं वट्टतोंति वदति, अयं पच्छाहरापेतुं लभति। अयं विस्सासगाहे विनिच्छयो।

७१. लाभस्स परिणामनन्ति इदं पन अञ्जेसं अत्थाय परिणतलाभस्स अत्तनो अञ्जस्स वा परिणामनं सन्धाय वुत्तं। तत्रायं विनिच्छयो (पारा० अड० २.६५९-६६०) — सङ्घस्स परिणतं सहधिमिकानं वा गिहीनं वा अन्तमसो मातुसन्तकम्पि “इदं मयं देहींति सङ्घस्स परिणतभावं जत्वा अत्तनो परिणामेत्वा गणहन्तस्स निस्सगियं पाचित्यिं, “इमस्स भिक्खुवो देहींति एवं अञ्जस्स परिणामेत्वास्स सुदुकिपाचित्यिं। तस्मा योपि विस्सकसाटिकसमये मातुरेपि सङ्घस्स परिणतं विस्सकसाटिकं जत्वा अत्तनो परिणामेति, निस्सगियं पाचित्यिं, परस्स परिणामेति, सुदुकिपाचित्यिं। मनुस्सा “सङ्घभर्तं करिस्सामा”न्ति सप्तिलादीन आहरन्ति, गिलानो चोपि भिक्खुसङ्घस्स परिणतभावं जत्वा किञ्चित्याचाति, निस्सगियं पाचित्यिमेव। सचे पन सो “तुम्हाकं सप्तिलादीन आभतानि अर्थींति पुच्छित्वा “आम, अर्थी”न्ति वुत्ते “मङ्गम्पि देथा”न्ति वदति, वट्टुति। अथापि नं कुकुच्यायन्तं उपासका वदन्ति “सङ्घोपि अम्हेहि दिन्नमेव लभति, गणहश, भन्ने”न्ति, एवम्पि वट्टुति।

एकस्मि विहारे सङ्घस्स परिणतं अञ्जविहारं उद्दिसिता “असुकस्मिं नाम विहारे सङ्घस्स देथा”न्ति परिणामेति, “किं सङ्घस्स दानेन, चेतियस्स पूजं करोथा”न्ति एवं चेतियस्स वा परिणामेति, दुक्कटं। चेतियस्स परिणतं अञ्जचेतियस्स वा सङ्घस्स वा गणस्स वा पुगालस्स वा परिणामेति, दुक्कटमेव। नियमत्वा अञ्जचेतियस्स अत्थाय रोपतमालावच्छतो अञ्जचेतियमि पुफ्पमि आरोपेतुं न वट्टुति, एकस्स चेतियस्स पन छत्तं वा पटाकं वा आरोपेत्वा ठितं दिस्वा सेसं अञ्जचेतियस्स दापेतुं वट्टुति। अन्तमसो सुनखरसपि परिणत “इमस्स सुनखरस्स मा देहि, एतस्स देहींति एवं अञ्जपुगलस्स परिणामेति, दुक्कटं। सचे पन दायका “मयं सङ्घभर्तं कातुकामा, चेतियपूजं कातुकामा, एकस्स भिक्खुवारं दातुकामा, तुम्हाकं रुचया दस्साम, भण्ठ कत्थ देमा”न्ति वदन्ति, एवं वुत्ते तेन भिक्खुना “यथ्य इच्छथ, तत्थ देथा”न्ति वत्तज्जा। सचे पन केवलं “कत्थ देमा”न्ति पुच्छन्ति, “यथ्य तुम्हाकं देव्यधम्मो परिभोगं वा लभेय्य, पटिसङ्घारं वा लभेय्य, चिरिद्वितिको वा अस्स, यथ्य वा पन तुम्हाकं चित्तं पसीदति, तत्थ देथा”न्ति वत्तुं वट्टुति।

इति पालिमुत्कविनयविनिच्छयसङ्गहे

दानलक्खणादिविनिच्छयकथा समत्ता।

१४. पथवीखणनविनिच्छयकथा

७२. पथवीति द्वे पथवी जाता च पथवीति। तत्थ जाता नाम पथवी सुदुरपंसुका सुदुरमत्तिका अप्पपासाणा अप्पसक्खरा अप्पकठला अप्पमरुम्बा अप्पवालुका येभुय्येनपंसुका येभुय्येनमत्तिका, अदरुपीपि वुच्यति “जाता पथवी”न्ति। योपि पंसुपुञ्जो वा मतिकापुञ्जो वा अतिरेकचातुमासं ओवडो, सोपि वुच्यति “जाता पथवी”न्ति। अजाता नाम पथवी सुदुरपासाणा सुदुरसक्खरा सुदुरकठला सुदुरमरुम्बा सुदुरवालुका, दरुपीपि वुच्यति “अजाता पथवी”न्ति। योपि पंसुपुञ्जो वा ओमकचातुमासं ओवडो, सोपि वुच्यति “अजाता पथवी”न्ति (पाचि० ८४-८६)।

तत्थ जातपथविं खणन्तस्स खणापेन्तस्स वा पाचित्यिं। तत्रायं विनिच्छयो (पाचि० अड० ८६) — सचे सर्वं खणति, पहारे पहारे पाचित्यिं। सचे अञ्जं आणापेति, सकिं आणत्तो सचेपि सकलदिवसं खणति, आणापकस्स एकमेव पाचित्यिं। सचे पन कुसीतो होति, पुनप्पुनं आणापेत्वा, तं आणापेत्वा खणापेन्तस्स वाचाय वाचाय पाचित्यिं। सचे “पोक्खरणिं खणाहींति वदति, वट्टुति। खत्तयेव हि पोक्खरणी नाम होति। तस्मा अयं कपियवोहारो। एस नयो “वापि तलाकं आवाटं खणा”न्ति आदीसुपि। “इमं ओकासं खण, इमस्मिं ओकासे पोक्खरणिं खणा”न्ति वत्तुं पन वट्टुति। “कन्दं खण, मूलं खणा”न्ति अनियमेत्वा वत्तुं वट्टुति, “इमं वल्लिं खण, इमस्मिं ओकासे कन्दं वा मूलं वा खणा”न्ति वत्तुं न वट्टुति।

७३. पोक्खरणिं सोधेन्तोहे यो कुटेहि उपस्थितिं सक्का होति तनुकक्षमो, तं अपेनेतुं वट्टुति, बहलो न वट्टुति। आतपेन सुखकक्षमो फलति, तत्र यो हेद्वा पथविया असम्बन्धो, तमेव अपेनेतुं वट्टुति। उदकेन गतडाने उदकपप्टको नाम होति, वातपहारेन चलति, तं अपेनेतुं वट्टुति। पोक्खरणीआदीनं तटं विजित्वा उदकसामन्ता पतति। सचे ओमकचातुमासं ओवडं, छिन्दिरुं मिन्दिरुं वट्टुति, चातुमासातो उद्दं न वट्टुति। सचे पन उदकयेव पतति, देवेन अतिरेकचातुमासं ओवडेपि उदकयेव उदकस्स पतितता वट्टुति।

पासाणपिद्युयं सोणिंडं खणन्ति, सचे तत्थ पठममेव सुखमरजं पतति, तं देवेन ओवडं होति, चातुमासच्ययेन अकपियपथवीसुदुर्भयं गच्छति। उदके परियादिन्ने सोणिंडं सोधेन्तोहि विकोपेतुं न वट्टुति। सचे पठममेव उदकेन पूरति, पच्छा रजं पतति, तं विकोपेतुं वट्टुति। तत्थ हि देवे वस्तर्नीपि उदकयेव उदकं पतति। पिण्डिपासाणे सुखमरजं होति, देवे फुसायन्ते अल्लीयति, तम्भ चातुमासच्ययेन विकोपेतुं न वट्टुति। अकतपभारे वमिको उडितो होति, यथासुखं विकोपेतुं वट्टुति। सचे अब्मोकासे उडिताति, ओमकचातुमासं ओवडेयेव वट्टुति। रुक्खादीसु आरुल्लउपचिकमत्तिकायम्पि एसेव नयो। गण्डुपादगूथमूसिकुकरगोकण्टकादीसुपि एसेव नयो। गोकण्टको नाम गावीनं खुरच्छिल्लकक्षमो वुच्यति। सचे पन हेद्वितलेन भूमिसम्बन्धो होति, एकदिवसम्पि न वट्टुति। कसिसद्वाने नङ्गलच्छिल्लमत्तिकापिण्डं गणहन्तस्स एसेव नयो।

पुराणसेनासनं होति अच्छदनं वा विनुक्षदनं वा अतिरेकचातुमासं ओवडं जातपथवीसुदुर्भयं गच्छति, ततो अवसेसं छदनिङ्कुं वा गोपानसीआदिकं उपकरणं वा “इदुकं गणहामि, गोपानसि भित्तिपादं ददरत्तरणं पासादत्पथम् गणहामी”न्ति सञ्चाय गण्हितुं वट्टुति, तेन सदिं मत्तिका पतति, अनापति, भित्तिमत्तिकं गणहन्तस्स पन आपति। सचे या या अतिन्ता, तं तं गणहाति, अनापति। अन्तोगेह मत्तिकापुञ्जो होति, तस्मै एकदिवसं ओवडे गेह छादेत्वा। सचे सब्बो तिन्तो, चातुमासच्ययेन जातपथवीयेव। अथस्स उपरिभागोयेव तिन्तो, अन्तो अतिन्ता, यत्तक तिन्तो, तं कपियकारकेहि

कपियवोहारेन अपनामेत्वा सेसं यथासुखं वक्षतुं वद्वित उदकेन तेमितता। एकाबद्धायेव हि जातपथवी होति, न इतराति। अब्दोकासे मत्तिकापाकारो होति, अतिरेकचातुमासं ओवट्डो जातपथवीसङ्ख्यं गच्छति, तथ्य लगापंसु पन अल्लहस्तेन छुपित्वा गहेतुं वद्वित। सचे इडुकापाकारो होति, येबुयेनकठलडाने तिद्वित, यथासुखं विकोपेतुं वद्वित। अब्दोकासे ठितमण्डपत्थम्यं इतो चितो च सञ्चालेत्वा पथविं विकोपेन्नेन गहेतुं न वद्वित, उजुकमेव उद्दरितुं वद्वित। अञ्जमिष्य सुक्खरुखं सुक्खरुखाणुकं वा गण्हन्तस्स एसेव नयो।

७४. नवकम्मत्यं थम्यं वा पासाणं वा रुखं वा दण्डकेहि उच्चालेत्वा पवद्वेन्नाम गच्छति, तथ्य जातपथवी भिज्जति, सचे सुद्रचित्ता पवद्वेन्नि, अनापत्ति। अथ पन तेन अपदेसेन पथविं भिन्दितुकामायेव होन्ति, आपत्ति। साखादीनि कडून्नामिष्य पथविं वासुनि फालेन्नामिष्य एसेव नयो। पथविं अद्विसूचिकण्टकादीसुपि यं किञ्चित्य आकोटेतुं वा पवेसेतुं वा न वद्वित, “पस्सावधाराय वेगेन पथविं भिन्दिस्सामी”ति एवं पस्सावमिष्य कार्तुं न वद्वित। करोन्तस्स भिज्जति, आपत्ति, “विसमभूमिं समं करिस्सामी”ति सममज्जनिया घंसितुपि न वद्वित। वत्सीसेनेव हि सममज्जितब्बं कीचित्य कत्तरयद्विया भूमि कार्डेन्नि, पादङ्कुडकेन विलिखन्ति, “चङ्कमित्वानं दस्सेस्सामा”ति पुनप्पुनं भूमि भिन्दन्ता चङ्कमित्ति, सब्बं न वद्वित, वीरियसम्पग्गहत्यं पन समणधम्यं करोन्तेन सुद्रचित्तेन चङ्कमित्तुं वद्वित। “हत्यं खोविस्सामा”ति पथविं घंसिति, न वद्वित, अघसन्तेन पन अल्लहत्यं पथविं ठपेत्वा रजं गहेतुं वद्वित।

केवि कण्डुकच्छु आदीहि आचारिका छिन्नतटारीसु अङ्गपच्यङ्गनि घंसिति, न वद्वित। जातपथविं दहति वा दहापेति वा, पाचित्तियं, अन्तमसो पत्तमिष्य पचन्तो यत्केसु ठानेसु अग्गिं देति वा दापेति वा, तत्कानि पाचित्तियानि, तस्मा पत्तं पचन्तेनपि पुब्बे पक्कडानेयेव पचित्तब्बो। अद्विय पथविया अग्गिं ठपेतुं न वद्वित, पत्तपचनकपालस्स पन उपरि अग्गिं ठपेतुं वद्वित। दारूनं उपरि ठपेति, सो अग्गि तानि दहन्तो गन्त्वा पथविं दहति, न वद्वित। इडुककपालादीसुपि एसेव नयो। तत्तापि हि इडुककपालादीसुपि उपरि ठपेतुं वद्वित। करम्मा? तेसं अनुपादानता। न हि तानि अग्गिस्स उपादानसङ्ख्यं गच्छति, सुक्खरुखाणुसुक्खरुखादीसुपि अग्गिं दातुं न वद्वित। सचे पन “पथविं अप्पत्तमेव निब्बावेत्वा गमिस्सामी”ति देति, वद्वित। पच्चा निब्बापेतुं न सक्कोति, अविसयता अनापत्ति। तिणुकं गहेत्वा गच्छत्तो हत्ये डक्हमाने भूमियं पातीति, अनापत्ति। पत्तिडानेयेव उपादानं दत्वा अग्गिं कार्तुं वद्वित। डुप्पथविया च यत्केत ठानं उसुमाय अनुगांतं, सब्बं विकोपेतुं वद्वित।

यो पन अजाननको भिक्खु अरणिसहितेन अग्गिं निब्बत्तेत्वा हत्येन उक्खिपित्वा “किं करोमी”ति वदति, “जालेही”ति वत्तब्बो। “हत्यो डक्हती”ति वदति, “यथा न डक्हति, तथा करोही”ति वत्तब्बो। “भूमियं पातीतो”ति पन न वत्तब्बो। सचे हत्ये डक्हमाने पातीति, “पथविं वहस्सामी”ति अपातितता अनापत्ति, पतिडानेने पन अग्गिं कार्तुं वद्वित। “इम्स्स थम्पस्स आवार्त जान, महामतिकं जान, थुसमतिकं जान, महामतिकं देवि, थुसमतिकं देवि, मत्तिकं आहर, पंसु आहर, मत्तिकाय अत्यो, पंसुना अत्यो, इम्स्स थम्पस्स आवाटं कपियं करोही”ति एवं कपियवोहारेन यं किञ्चित्य कारापेतुं वद्वित। अञ्जविहितो केनचिं सद्विं किञ्चित्य कथेन्नो पादङ्कुडकेन कत्तरयद्विया वा पथविं विलिखन्तो तिद्वित, एवं असतिया विलिखन्तस्स भिन्दन्तस्स वा अनापत्ति।

इति पालिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्गहे

पथवीखण्डनविनिच्छयकथा समता।

१५. भूतगामविनिच्छयकथा

७५. भूतगामोति पञ्चहि बीजेहि जातानं रुक्खलतादीनमेतं अधिवचनं। तत्रिमानि पञ्च बीजानि — मूलबीजं खन्धबीजं फलुबीजं अग्गबीजं बीजबीजन्ति। तत्य मूलबीजं नाम हलिदि सिङ्गिवरं वचा वचन्त अतिविसं कटुकराहिणी उसीरं भद्रुमतं, यानि वा पनञ्जानिपि अत्यिथ मूले जयान्ति, एतं मूलबीजं नाम। खन्धबीजं नाम अस्सयानि नियोधो पिलक्खो उदुम्परो कच्छको कपितथनो, यानि वा पनञ्जानिपि अत्यिथ खन्धे जायान्ति खन्धे सज्जायान्ति, एतं खन्धबीजं नाम। फलुबीजं नाम उच्च वेळु नव्वो, यानि वा पनञ्जानिपि अत्यिथ पब्बे जायान्ति पब्बे सज्जायान्ति, एतं फलुबीजं नाम। अग्गबीजं नाम अज्जुकं फणिज्जंकं हिरिकेन, यानि वा पनञ्जानिपि अत्यिथ अग्गे जायान्ति अग्गे सज्जायान्ति, एतं अग्गबीजं नाम। बीजबीजं नाम पुष्पाण्णं अपरणं, यानि वा पनञ्जानिपि अत्यिथ बीजे जायान्ति बीजे सज्जायान्ति, एतं बीजबीजं नाम (पाचि० ११)। तत्य भूतगामे भूतगामसञ्जो छिन्नति वा छिन्नापेति वा भिन्दन्ति वा पचापेति वा पचापेति वा, पाचित्तियं। भूतगामज्जिविकोपेन्नस्स पाचित्तियं, भूतगामपरिमाचितं पञ्चविधिमिष्य बीजागामं विकोपेन्नस्स दुक्कटं।

७६. बीजागामभूतगामो (पाचि० अडु० १२२) नामेस अत्यिथ उदक्डो, अत्यिथ थलद्वो। तत्य उदक्डो सासपमित्तकिलबीजकादिभेदा सपणिका च अपणिका च सब्बा सेवालजाति, अन्तमसो उदकपण्टकं उपादाय “भूतगामो”ति वैदितब्बो। उदकपण्टको नाम उपरि थद्वो फुरसवणो हेडा मुदु नीलवणणो होति। तत्य यस्स सेवालस्स मूलं ओरुहित्वा पथवियं पतिडितं, तस्स पथवी ठानं। यो उदके सञ्चरति, तस्स उदकं। पथवियं पतिडितं यत्थ कत्यचिं विकोपेन्नस्स, उद्दरित्वा वा ठानन्तरं सङ्कामितो होति। उदकतो पन उदकेन विना सञ्चिच्च उक्खिपित्तुं न वद्वित, उदकेन सद्विं उक्खिपित्वा पुन उदके पक्खिपातुं वद्वित। उपाटिनिपद्मिनि आदीनि जलजवलितिणानि उदकतो उदरन्तस्स वा तत्येव विकोपेन्नस्स वा पाचित्तियं, परेहि उपाटिनानि विकोपेन्नस्स दुक्कटं। तानि हि बीजगामे सङ्गहं गच्छति, तिलबीजकसासपमित्तकसेवालोपि उदकतो उद्दरो अमिलातो अग्गबीजसङ्गहं गच्छति। महापच्यरियादेसु “अनन्तकिलबीजकउदकपण्टकादीनि दुक्कटवत्यनो”ति वुतं, तत्य कारणं न दिसति। अन्यकटुक्यायं “सम्युण्णभूतगामं न होति, तस्मा दुक्कटं”ति वुतं, तम्यि न समेति। भूतगामे हि पाचित्तियं बीजागामे दुक्कटं वुतं। असम्युण्णभूतगामो नाम ततियो कोट्टासो नेव पालियं, न अटुकथासु आगतो, अथेतं बीजागामसङ्गहं गमिस्सतीति, तम्यि न युतं अभूतगामपूलत्ता तादिसस्स बीजागामस्सति। अपिच “गरुकलहुकेसु गरुके ठातब्बं”ति एतं विनयलक्खणं।

थलद्वे छिन्नरुखानं अवसिद्धो हरितखाणु नाम होति, तत्य क्रुधकरञ्जपियङ्गुपनसादीनं खाणु उद्दं वद्वित, सो भूतगामेन सङ्गहितो। तालनिलिकेरादीनं खाणु उद्दं न वद्वित, सो बीजगामेन सङ्गहितो। कदलिया पन अफलिताय खाणु भूतगामेन सङ्गहितो, फलिताय बीजागामेन। कदली पन फलिता याव नीलपणणा, ताव भूतगामेनेव सङ्गहित, तथा फलितो वेळु। यदा पन अगातो पद्विय सुस्सति, तदा बीजागामेन सङ्गहं गच्छति। कतरबीजागामेन? फलुबीजागामेन। किं ततो निब्बत्ति? न किञ्चित्। यदि हि निब्बत्तेय, भूतगामेन सङ्गहं गच्छेय। इन्दसालादिरुख्ये छिन्दित्वा रासिं करोन्ति, किञ्चापि रासिकतदण्डकेहि रतनप्यमाणापि साखा निक्खमन्ति, बीजागामेनेव पन सङ्गहं गच्छति। मण्डपत्थाय वा वातिअत्याय वा वल्लिअरोपनत्थाय वा भूमियं निवालन्ति, मूलसेसु चेव पण्णेसु च निगतेसु पुन भूतगामसङ्ख्यं गच्छति, मूलमत्तेसु पन पण्णमत्तेसु वा निगतेसुपि बीजागामेन सङ्गहिता एव।

यानि कानिचि बीजानि पथवियं वा उदकेन सञ्चित्वा ठपितानि, कपालादीसु वा अल्लपंसु पक्खिपित्वा निक्खितानि होन्ति, सब्बानि मूलमत्तेवा पण्णमत्तेवा निगतेपि बीजानियेव। सचेपि मूलानि च उपरि अङ्कुरो च निग्गच्छति, याव अङ्कुरो हरितो न होति, ताव बीजानियेव। मुगादीन पन पण्णेसु उद्दितेसु, वीहि आदीन चा अङ्कुरो हरिते नीलवणणे जाते भूतगामसङ्गहं गच्छति। तालद्वीनं पठमं सूकरदाठा विय मूल निग्गच्छति, निग्गतेसु पन पण्णेसु सुधालेपिय दातुं न वद्वित, अनुपसम्पन्नेन लित्तस्स उपरि सिनेहेलेपो दातुं वद्वित। सचे निदाघसमये सुक्खसेवालो तिद्वित, तं सम्मुच्छनीआदीहि घंसित्वा अपनेतुं वद्वित। पानीयवाटादीनं वहि सेवालो दुक्कटवत्यु। अन्तो अब्दोहारिको, दन्तकटुपूवादीसु कण्णकमिष्य अब्दोहारिकेमेव। वुत्जहेतं “सचे गेरुकपरिकम्पकता पित्ति कण्णकिता होति, चोळकं तेमेत्वा पीछेत्वा पम्भित्वा”ति (महाव० ६६)।

७७. पासाणजाति पासाणद्वृसेवालसेलेयकार्दीनि अहरितवण्णानि अपतकानि च दुक्कटवत्युकानि । अहिच्छतकं याव मकुर्ट होति, ताव दुक्कटवत्थ, पुफितकालतो पद्मय अब्बोहारिकं, अल्लरुखतो पन अहिच्छतकं गण्हन्तो रुक्खतं विकोपेति, तस्मा तथ्य पाचित्यां । रुक्खपटिकायपि एसेव नयो । या पन इन्द्रसालककुधारीनं पटिका रुक्खतो मुच्चित्वा तिद्विति, तं गण्हन्तस्स अनापत्ति । निय्यासम्पि रुक्खतो मुच्चित्वा ठिंतं सुक्खरुखे वा लगां गण्हितुं वट्विति, अल्लरुखतो न वट्विति । लाखायपि एसेव नयो । रुक्खं चालेत्वा पण्डुपलासं वा परिणतकारिणकारादिपुं वा पातेन्तस्स पाचित्यमेव । हृत्यकुकुच्येन मुदुकेसु इन्द्रसालनुरीखन्धादीसु वा तत्यजातकतालपण्णादीसु वा अक्खरं छिन्नन्तस्सपि एसेव नयो । सामणेरानं पुर्फे औचिनन्तानं साखं ओनामेत्वा दातुं वट्विति । तेहि पन पुर्फेहि पानींयं न वासेतब्धं, पानीयवासत्यिकेन सामणेरं उक्खिपित्वा आचिनापेतब्धानि । फलसाखायपि अत्तना खादितुकामेन न ओनामेतब्धा, सामणेरं उक्खिपित्वा फलं गाहायेतब्धं । किञ्चित्य गच्छं वालतं वा उपाटेन्तेहि सामणेरिं सर्दिं गहेत्वा आक्खितुं न वट्विति, तेसं पन उस्साहजननर्थं अनाकड्हन्तेन कड्हनाकारं दस्सेन्तेन विय अगे गहेतुं वट्विति । येसं रुक्खानं साखा रहति, तेसं साखं माक्खिकबीजनादीनं अस्याय कपियं अकारापेत्वा गहितं, तचे वा पते वा अन्तमसो नखेन्ति विलेखन्तस्स दुक्कटं । अल्लसिङ्गवरादीसुपि एसेव नयो । सचे पन कपियं कारापेत्वा सीतो पेदे सरपितस्स मूलं सञ्जायति, उपरभागे छिन्दितुं वट्विति । सचे अङ्कुरो जायति, हेद्वाभागे छिन्दितुं वट्विति, मूले च अङ्कुरे च जाते न वट्विति ।

“सम्भूजनीसलाकायपि तिणानि छिन्दिस्सामीं”ति भूमियं सम्पज्जन्तो संयं वा छिन्दति, अज्जेन वा छेदायेति, न वट्विति । चङ्गमन्तोपि “छिज्जनकं छिज्जतु, भिज्जनकं भिज्जतु, चङ्गमितद्वानं दस्सेस्सामीं”ति सञ्जिच्च पादेहि अवकमन्तो तिणवलिलआदीनि संयं वा छिन्दति, अज्जेन वा छेदायेति, न वट्विति । सचेयों हि तिणं वा लतं वा गन्थिं करान्तस्स भिज्जति, गन्थिमि कातुं न वट्विति । तालरुखादीसु पन चोरानं अनाहणपत्याय दारुमकटकं आकोटेन्ति, कण्टके बन्धन्ति, भिक्खुस्स एवं कातुं न वट्विति । सचेयों चारुमकटको रुक्खे अल्लीनमत्तोव होति, रुक्खं वा पीयेति, वट्विति । “रुक्खं छिन्द, लतं छिन्द, कन्दं वा मूलं वा उपाटेहीं”ति वर्तुं वट्विति अनियमितता । नियमेत्वा पन “इमं रुक्खं छिन्द”ति आदि वर्तुं न वट्विति । नामं गहेत्वापि “अम्बरुक्खं चतुर्सवलिं आलुवकन्दं मुञ्जतिं असुकरुक्खच्छलिं छिन्द भिन्द उपाटेहीं”ति आदिवचनमियि अनियमितमेव होति । “इमं अम्बरुक्खं”त्तिआदिवचनमेव हि नियमितं नाम, तं न वट्विति । पत्तमियं पचितुकामो तिणादीनं उपरि सञ्चिच्च अगिं करोन्तो संयं वा पचति, अज्जेन वा पचायेति, न वट्विति । अनियमेत्वा पन “मुग्गे पच, मासे पचा”ति आदि वर्तुं वट्विति, “इमे मुग्गे पचा”ति एवं वर्तुं न वट्विति । “इमं मूलभेसज्जं जान, इमं मूलं वा पण्णं वा देहि, इमं रुक्खं वा लतं वा आहार, इमिना पुर्फेन फलेन वा अल्यो, इमं रुक्खं वा लतं वा फलेन वा कपियं कराहीं”ति एवं पन वर्तुं वट्विति । एत्वावता भूतगामपरिमोचितं कर्तं होति ।

७८. परिभुज्जन्तेन पन बीजामापरिमोचनत्थं पुन कपियं कारापेतब्धं । कपियंकरण्येत्वं इमिना सुतानुसारेन वेदितब्धं –

“अनुजानामि, भिक्खुवे, पञ्चहि समणकप्येहि फलं परिभुज्जितुं अगिगपरिजितं सत्थपरिजितं नखपरिजितं अबोजं निब्बद्बीजञ्जेव पञ्चमं”ति (चूळव० २५०) ।

तथ्य अगिगपरिजितन्ति अगिना परिजितं अधिभूतं दंडं फुड्हन्ति अत्थो । सत्थपरिजितन्ति सत्थेन परिजितं अधिभूतं छिन्नं विद्धं वाति अत्थो । एस नयो नखपरिजिते । अबोजनिब्बद्बीजानि सयमेव कपियानि । अगिना कपियं करोन्तेन कद्गिगामोयगिआदीयु येन केनचिं अन्तमसो लोहखाउडेनपि आदितेन कपियं कातब्धं, तज्ज खो एकदेसे फुस्तेन “कपियं”त्ति वत्वाव कातब्धं । सचेयेन करोन्तेन यस्स कस्सचिलोहमयसत्थस्स अन्तमसो सूचिनखच्छेदानमियि तुण्डेन वा धाराय वा छेदं वा वेधं वा दस्सेन्तेन “कपियं”त्ति वत्वाव कातब्धं । नखेन कपियं करोन्तेन पूतिनखेन न कातब्धं, मनुस्सानं पन सीहब्याघार्दीपिमवकटानं सकुन्तानञ्च नखा तिखिणा होति, तेहि कातब्धं । अस्समहिंसूकरमिगांरूपादीनं खुरा अतिखिणा, तेहि न कातब्धं, कतमियं अकंतं होति । हत्यिनखा पन खुरा न होति, तेहि च वट्विति । येहि पन कातुं वट्विति, तेहि तथ्यजातकिहिपि उद्धरित्वा गहितकेपि छेदं वा वेधं वा दस्सेन्तेन “कपियं”त्ति वत्वाव कातब्धं ।

तथ्य सचेयि बीजानं पब्बतमतो रासि, रुक्खसहस्रं संयं वा छिन्दित्वा एकाबद्वं कत्वा उच्छूनं वा महाभारो बन्धित्वा ठिपतो होति, एकस्मिं बीजे वा रुक्खसाखाय वा उच्छुमिः वा कपिये कते सब्बं कतं होति । उच्छु च दारुनि च एकतो बद्धानि होति, “उच्छु कपियं करिस्सामीं”ति दारुं विज्ञाति, वट्वितयेव । सचे पन याव रज्जुवा वा वल्लिया वा बद्धानि, तं विज्ञाति, न वट्विति । उच्छुखण्डानं पच्छं पूरेत्वा आहरन्ति, एकस्मिं खण्डे कपिये कते सब्बं कतमेव । मरीचपककार्देहि च भिस्सेत्वा भत्तं आहरन्ति, “कपियं करोहीं”ति वृत्ते सर्वोप भत्तसित्ये विज्ञाति, वट्वितयेव । तिलतण्डुलादीसुपि एसेव नयो । यागुया पक्खितानि पन एकाबद्धानि हुत्वा न सन्तिद्वन्ति, तथ्य एकमेव किञ्चित्वा कपियं कातब्धमेव । कपियंकलादीनं अन्तो मिज्जं कटाहं मुञ्जित्वा सञ्चरति, भिन्दापेत्वा कपियं कारापेतब्धं, एकाबद्वं होति, कटाहेपि कातुं वट्विति ।

इति पालिमुतकविनयविनिच्छयसङ्कहे

भूतगामविनिच्छयकथा समता ।

१६. सहसरेयविनिच्छयकथा

७९. दुविधं सहसरेयकन्ति “यो पन भिक्खु अनुपसम्पन्नेन उत्तरिदिरततिरतं सहसरेयं कपेय, पाचित्यिं (पाचि० ४९) । यो पन भिक्खु मातुगामेन सहसरेयं कपेय, पाचित्यिं (पाचि० ५६) एवं वर्तुं सहसरेयसिक्खापदद्वयं सन्ध्या वुत्तं । तत्रायं विनिच्छयो (पाचि० ४०-५१) – अनुपसम्पन्नेन सर्दिं तिणं रत्तीनं उपरि चतुर्थदिवसे अत्थङ्गते सूरिये सब्बच्छन्नासब्बपरिच्छन्ने येभुय्यच्छन्नयेभुय्यपरिच्छन्ने वा सेनासने पुब्बापरियेन वा एकाबद्वये वा निपज्जन्तस्स पाचित्यिं । तथ्य छदनं अनाहच्य दियड्हहत्युब्धेधेन पाकारादिना येन केनचिं परिच्छन्नमियि सब्बच्छन्नासब्बपरिच्छन्नमिच्येव वेदितब्धं । यं सेनासने उपरि पञ्चहि छदनेहि अज्जेन वा केनचिं सब्बमेव परिच्छन्नं, इदं सब्बच्छन्नं नाम सेनासनं । अद्कथासु पन पाकटवोहारं गहेत्वा वाचुगतवसेन “सब्बच्छन्नं नाम पञ्चहि छदनेहि छन्नं”ति वुत्तं । किञ्चित्पि वुत्तं, अथ खो दुस्सकुटियं सन्यतस्सपि न सवका अनापत्ति कातुं, तस्मा यं किञ्चित्पि पटिच्छदनसमत्यं इध छदनञ्च परिच्छन्नञ्च वेदितब्धं । पञ्चविधच्छदेयेव हि गद्धमाने पदरच्छन्नयेपि सहस्रेया न भवेत्य, तस्मा यं सेनासने भूमितो पटुवय यावद्वन्नं आहच्य पाकारेन वा अज्जेन वा केनचिं अन्तमसो वर्थेनपि परिक्खितं, दंडं सब्बपरिच्छन्नं नाम सेनासनं । छदनं अनाहच्य सब्बनितमेव परियायेन दियड्हहत्युब्धेधेन पाकारादिना परिक्खितमियि सब्बपरिच्छन्नमेव । यस्स पन उपरि बहुतं ठानं छन्नं, अप्पं अच्छन्नं, समन्तातो वा बहुतं परिक्खितं, अप्पं अपरिक्खितं, इदं येभुय्येनछन्नं येभुय्येनपरिच्छन्नं नाम ।

इमिना लक्खणेन समन्नागातो सर्वेषि सन्तपूमिको पासादो एकूपचारो होति, सतगाल्पं वा चतुरालं, एकं सेनासनमिच्येव सदृशं गच्छति । एवरुपे सेनासने अनुपसम्पन्नेन सर्दिं चतुर्थदिवसे अत्थङ्गते सूरिये सब्बच्छन्नासब्बपरिच्छन्ने सर्वेषि निपज्जन्तस्स पाचित्यिं । सचे उड्हायुद्वाया निपज्जन्ति, तेसं पयोगे पयोगे भिक्खुस्स आपत्ति, भिक्खुस्स उड्हायुद्वाया निपज्जनेनपि भिक्खूनं आपत्तियेव । उभयेसं सम्बहुलभावेपि एसेव नयो ।

८०. अपिचेत्य एकावासादिकमि चतुरकं वेदितब्धं । यो हि एकस्मिं आवासे एकेनेव अनुपसम्पन्नेन सर्दिं तिरतं सहसरेयं कपेति, तस्स चतुर्थदिवसो पद्मय देवसिका आपत्ति । योपि नानाआवासेसु एकेनेव अनुपसम्पन्नेन सर्दिं तिरतं सहसरेयं कपेति, तस्सपि । योपि नानाआवासेसु नानाअनुपसम्पन्नेहि सर्दिं योंजनसतमियि गन्त्वा सहसरेयं कर्तेति, तस्सपि चतुर्थदिवसतो पद्मय देवसिका आपत्ति ।

अयञ्च सहसरेयापत्ति नाम “भिक्खुं ठपेत्वा अवसेसो अनुपसम्पन्नो नामा”ति वचनतो अन्तमसो पाराजिकवत्युभूतेन तिरच्छानगतेनपि सर्दिं होति, तस्मा सर्वेषि गोधाविळालमङ्गुसादीसु कोचि पविसित्वा भिक्खुसो वसनसेनासने एकूपचारुद्वाने सर्वति, सहसरेयापत्ति होति । यदि पन थम्भानं उपरि कतपासादस्स उपरिमतलेन सर्दिं असम्बद्धभित्कस्स भित्तिया उपरिठितसुरितालुसीसस्स सुर्सिरेन पविसित्वा तुलाय अब्धन्तरे सयित्वा तेनेव सुसिरेन निक्खमित्वा गच्छति, हेद्वापासादे सयित्वापिक्खुस्स अनापत्ति । सचे छदने हिंदं होति, तेन पविसित्वा अन्तोछदने वासित्वा तेनेव पवक्मति, नानूपचारे उपरिमतले छदनब्धन्तरे सयित्वापिक्खुस्स आपत्ति, हेद्विमतले सयित्वापिक्खुस्स अनापत्ति । सचे अन्तोपासादेनेव आरोहित्वा अपिचेत्य एकूपचारानि होत्ति, तेसु यत्थ कत्थचि सयित्वापिक्खुस्स आपत्ति,

सभासङ्केते करते अड्डकट्टके सेनासने सयितस्स तुलावाल्सधाटारीसु कपोतादयो सवन्ति, आपत्तियेव। परिक्खेपस्स बहिगते निब्बकोसब्भन्तरे सयन्ति, अनापत्ति। परिमण्डलं वा चतुरस्सं वा एकच्छदनाय गव्यमालाय सतगव्यं चेष्टि सेनासनं होति, तत्र चे एकेन साधारणद्वारेन पविसित्वा विसुं पाकारेन अपरिच्छिन्नगव्यभूपूचारे सब्बगव्येषि पविसन्ति, एकगव्येषि अनुपसम्पन्ने निपन्ने सब्बगव्येषु निपन्नानं अपत्ति। सचे सपुत्राहा गव्या होति, पमुखज्ञ उपरि अच्छन्नं, पमुखे सयितो गव्ये सयितानं आपत्ति न करोति। सचे पन गव्यमच्छदनेनेव संदिं सम्बन्धदनं, तत्र सयितो सब्बेसं आपत्ति करोति। कस्मा? सब्बच्छन्नता च सब्बपरिच्छन्नता च। गव्यपरिक्खेपेयेव हिस्स परिक्खेपो।

४१. येषि एकसालद्विसालतिसालचतुसालसन्निवेसा महापासादा एकस्मि ओकासे पादे धोवित्वा पविद्वेन सक्का होन्ति सब्बत्य अनुपरिगन्तुं, तेसुपि सहसेव्यापत्तिना न मुच्यति। सचे तस्मिं ठाने उपचारं परिच्छिन्नित्वा करता होति, एकूपचारद्वारेनेयेव आपत्ति। द्वीपि द्वारेरि हुयत्ससु सुधाछदनमण्डपस्स मञ्जे पाकारं करोत्ति, एकेन द्वारेन पविसित्वा एकस्मि परिच्छेदे अनुपसम्पन्नो सयन्ति, एकस्मिं मिक्खु, अनापत्ति। पाकारे गोधादीनं पविसनमत् छिं होति, एकस्मित्य परिच्छेदे गोधा सवन्ति, अनापत्तियेव। न हि छिं गेहं एकूपचारं नाम होति। सचे पाकारमञ्जे छित्तिवा द्वारं योवेति, एकूपचारताय आपत्ति। तं द्वारं कवाटेन पिदहित्वा सयन्ति, आपत्तियेव। न हि द्वारपिदहनेन गेहं नानुपचारं नाम होति, द्वारं वा अद्वारं। कवाटिं संवरणविकरणेहि यथासुखं वलञ्जनत्थाय करतं, न वलञ्जुपच्छेदनत्थाय। सचे तं द्वारं पुन इड्काहि पिदहन्ति, अद्वारं होति, पुरिमे नानुपचारावायेवे तिद्विति। दीघपमुखं चेतियवरं होति, एकं कवाटं अन्तो, एकं बहि, द्विन्नं कवाटानं अन्तरे अनुपसम्पन्नो अन्तोर्चेतियधरे सयन्तस्स आपत्ति करोति एकूपचारता।

अयज्ञेत्य सङ्केतो — सेनासनं खुद्कं वा होतु महन्तं वा, अज्जेन संदिं सम्बन्धं वा असम्बन्धं वा, दीघं वा द्वं वा चतुरस्सं वा, एकभूमिकं वा अनेकभूमिकं वा, यं यं एकूपचारं, सब्बत्य सहसेव्यापत्ति होतीति। एत्य च येन केनचि पटिच्छदनेन सब्बच्छन्ने सब्बपरिच्छन्ने पाचित्तियं, येभुयेनछन्ने येभुयेनपरिच्छन्ने पाचित्तियं, सब्बच्छन्ने उपद्विपरिच्छन्ने पाचित्तियं, येभुयेनछन्ने उपद्विपरिच्छन्ने पाचित्तियं, सब्बपरिच्छन्ने उपद्विच्छन्ने पाचित्तियं, येभुयेनपरिच्छन्ने उपद्विच्छन्ने पाचित्तियं अद्विपरिच्छन्ने पाचित्तियानि। उपद्विच्छन्ने उपद्विपरिच्छन्ने दुक्कटं, सब्बच्छन्ने चूल्कपरिच्छन्ने दुक्कटं, येभुयेनछन्ने चूल्कपरिच्छन्ने दुक्कटं, सब्बपरिच्छन्ने चूल्कच्छन्ने दुक्कटं, येभुयेनपरिच्छन्ने उपद्विच्छन्ने चूल्कपरिच्छन्ने उपद्विच्छन्ने चूल्कच्छन्ने चूल्कपरिच्छन्ने च अनापत्ति। मातुगामेन सह निपञ्जनत्सस्पि अयमेव विनिच्छयो। अयज्ञेत्य विसेसो — अनुपसम्पन्नेन संदिं निपञ्जनत्सस्स चतुर्त्यदिवसे आपत्ति, मातुगामेन संदिं पठमदिवसेति। यक्षितपेतीहि पन दिस्समानकरूपाहि तिरच्छानगतित्थिया च मेथुनधम्मवत्युभूताय एव दुक्कटं, सेसाहि अनापत्ति।

इति पालिमुक्तकविनयविनिच्छयसङ्गहे

सहसेव्यविनिच्छयकथा समता।

१७. मञ्चपीठादिसङ्गिकसेनासनेसु पटिपज्जितब्बविनिच्छयकथा

४२. विहारे सङ्गिके सेयं, सन्धरित्वान पक्कमर्तीति सङ्गिके विहारे सेयं सन्धरित्वान अज्जत्य वसितुकामताय विहारतो पक्कमनं। तत्रायं विनिच्छयो —

“यो पन भिक्खु सङ्गिके विहारे सेयं सन्धरित्वा वा सन्धरापेत्वा वा तं पक्कमन्तो नेव उद्ग्रापेय अनापुच्छं वा गच्छेय्य, पाचित्तियं”ति (पाचि० ११५) —

वचनतो सङ्गिके विहारे सेयं सयं सन्धरित्वा अज्जेन वा सन्धरापेत्वा उद्ग्राणादीनि अकत्वा परिक्खितस्स आरामस्स परिक्खेपं, अपरिक्खितस्स उपचारं अतिकमन्तस्स पाचित्तियं।

तत्य सेव्या नाम भिसि चिमिलिका उत्तरत्थरणं भूमिया वर्णानुरक्खण्यां कता, तं हेद्वा पत्थरित्वा उपरि कटसारकं पत्थरन्ति। उत्तरत्थरणं नाम मञ्चपीठादीनं उपरि अत्यरित्वकपच्चत्थरणं। भूमत्थरणं नाम भूमिय अत्यरित्वा कटसारकादिविकिति। तद्विका नाम तालपण्णोहि वा वाकहिं वा कततद्विका। चम्मखण्डो नाम सीहब्याघ्यदीर्पितरच्छच्छमादीसुपि यं किञ्चित्च मम्पं। अद्विकथासु हि सेनासनपरिभोगे पटिक्खित्तचम्पं न दिस्सति, तस्मा सीहब्याघ्यच्छमादीनं परिहरणेयेव पटिक्खेपो वेदितव्यो। निसीदनन्ति सदसं वेदितव्यं। पच्चत्थरणान्ति पावारो कोजवीति एत्कमेव वुतं। तिणसन्धारोति येसं केसञ्चित्तिणानं सन्धारो। एस नयो पण्णसन्धारोपि। एवं पन इमं दसविधं सेयं सङ्गिके विहारे सन्धरित्वा वा सन्धरापेत्वा वा पक्कमन्तो आपुच्छित्वा पक्कमित्तब्बं, आपुच्छन्नेन च भिक्खुमि तिं सति भिक्खु आपुच्छित्वब्बो, तस्मि असति आरामिको, तस्मि असति येन विहारो करितो, सो विहारसमिको, तस्स वा कुले यो कोर्चि आपुच्छित्वब्बो, तस्मिपि असति चतुर्सु पासाणोसु मञ्चं ठपेत्वा मञ्चे अवसेसमञ्चपीठानि आरोपेत्वा उपरि भिसिआदिकं दसविधिमि सेयं रासि कत्वा दारुभाणं मतिकाभण्डं पटिसामेत्वा द्वारावतपानानि पिदहित्वा गमिष्वत्तं पूरत्वा गन्तब्बं।

सचे पन सेनासनं ओवस्सति, छदनत्यज्य तिणं वा इड्का वा आनोता होन्ति, सचे उस्सहति, छादेतब्बं। नो चे सक्कोति, यो ओकासो अनोवस्सको, तत्य मञ्चपीठादीनि निक्खिपित्वा गन्तब्बं। सचे सब्बमि ओवस्सति, उस्सहत्तने अन्तोगामे उपासकानं धरे ठपेतब्बं। सचे तेपि “सङ्गिकं नाम, भन्ते, भारीयं, अगिदाहादीनं भायामा”ति न सम्पाटिच्छन्नि, अब्बोकासपि पासाणानं उपरि मञ्चं ठपेत्वा सेसं पुब्बे वुतनयेनेव निक्खिपित्वा तिणोहि च पटिच्छादेत्वा गन्तुं वृत्ति। यज्ञि तत्य अङ्गमत्थमि अवरिस्सति, तं अज्जेसं तत्य आगतभिक्खुनं उपकारं भविस्सतीति। उद्ग्राण्ति गच्छन्नेन पन मञ्चपीठकवाटं सब्ब अपेत्वा संहरित्वा चीवरवर्षे लाग्नेत्वाव गन्तब्बं। पच्छा आगन्त्वा वसनकिभवुनापि पुन मञ्चपीठं ठपित्वा गच्छन्नेन तथेव कातब्बं। अन्तोकुट्टो सेयं बहिकुट्टे पञ्चपेत्वा वसन्नेन गमनकाले पुन गहितद्वानेवेव पटिसामेत्वं। उपरिसासादतो ओरोपेत्वा हेद्वाणासो वसन्तस्सपि एसेव नयो। रत्तिद्वानदिवाद्वानेसु मञ्चपीठं पञ्चपेत्वा बहिगमनकाले पुन गहितद्वानेवेव ठपेतब्बं।

४३. सेनासनेसु पन अयं आपुच्छित्वानापुच्छित्वविनिच्छयो — या ताव भूमियं दीघसाला वा पण्णसाला वा होति, यं वा रुक्खत्थम्भेषु कतगेहं उपचिकानं उद्गानद्वानं होति, ततो पक्कमन्तेन ताव आपुच्छित्वाव अवकमित्तब्बं। तस्मिहि कतिपयानि दिवसानि अजगियमाने वमिकाव सन्तिद्वित्ति। यं पन पासाणपिद्वियं वा पासाणत्थम्भेषु वा कतसेनासनं सिलुच्यलेणं वा सुधालित्तसेनासनं वा, यत्य यत्थ उपचिकासङ्गा नत्थि, ततो पक्कमन्तस्स आपुच्छित्वापि अनापुच्छित्वापि गन्तुं वृत्ति, आपुच्छन्नं पन वतं। सचे तारिसेपि सेनासनं एकेन पस्सेन उपचिका आरोहन्ति, आपुच्छित्वाव गन्तब्बं। यो पन आगन्त्वाको भिक्खु सङ्गिकसेनासनं गहेत्वाव सन्तं भिक्खु अनुवत्तन्तो अत्तनो सेनासनं आगहेत्वा वसति, याव सो न गण्हति, ताव तं सेनासनं पुरिमिक्खुस्सेव पलिवोधो। यदा पन सो सेनासनं गहेत्वा अत्तनो इस्सरियेन वसति, ततो पट्टाय आगन्तुकस्सेव पलिवोधो। सचे उभोपि विभजित्वा गण्हन्ति, उभिन्मिष्य पलिवोधो।

महापच्चरियं पन वृत्तं — सचे द्वे तयो एकतो हुत्वा पञ्चपेत्वा, गमनकाले सब्बेहि आपुच्छित्वं। तेसु चे पठमं गच्छन्तो “पच्छिमो जगिग्सस्ती”ति आभोगां कत्वा गच्छति, बट्टति, पच्छिमस्स आभोगे मनु नत्थि। बहू एकं पेसेत्वा सन्धरापेत्वि, गमनकाले सब्बेहि वा आपुच्छित्वं, एकं वा पेसेत्वा आपुच्छित्वं। अज्जतो मञ्चपीठादीनि आनेत्वा अज्जत्वा वसित्वा गमनकाले तथेव नेतब्बानि। सचे अज्जतो आनेत्वा वसमानस्स अज्जो वुकुतरो आगच्छति, न पटिचाहितब्बो, “मया, भन्ते, अञ्जावासतो आनीत, पाकतिकं करेयाथा”ति वक्तब्बं। तेन “एवं करिस्सामो”ति सम्पाटिच्छित्ते इतरस्स गन्तुं वृत्ति। एवं अज्जत्य हरित्वापि सङ्गिकपरिभोगे परिभुजन्तस्स हि नदुं वा जिणां वा चोरेहि वा हटं गीवा नेव होति, पुगालिकपरिभोगे परिभुजन्तस्स पन गीवा होति। अज्जत्सस मञ्चपीठं पन सङ्गिकपरिभोगे वा पुगालिकपरिभोगे वा परिभुजन्तस्स नदुं गीवायेव। अन्तोविहारे सेयं सन्धरित्वा “अज्जत्वा आगन्त्वा पटिजगिस्सामो”ति एवं सापेक्षो नदीपारं गमनतं वा गन्त्वा यत्थस्स गमनकमित्त उपन्नं, तथेव ठितो कज्चि पेसेत्वा आपुच्छति, नदीपूरराज्ञोरादीसु वा केनचि पलिवोधो होति उपदृतो, न सक्कोति पच्छागन्तुं, एवं भूतस्स अनापत्ति।

विहारस्स उपचारे पन उपदृतानसालाय वा मण्डपे वा रुक्खमूले वा सेयं सन्धरित्वा वा सन्धरापेत्वा वा तं पक्कमन्तो नेव उद्ग्रापेति अनापुच्छं वा गच्छति, दुक्कटं। वुत्पप्पकारज्ञ

दसविधं सेयं अन्तोगभादिग्नि गुत्ताने पञ्चपेत्वा गच्छन्तस्स यस्मा सेयापि सेनासनमि उपचिकाहि पलुञ्जति, वम्मिकरासियेव होति, तस्मा पाचित्तियं वुतं । बहि पन उपट्टनसालादीसु पञ्चपेत्वा गच्छन्तस्स सेयामत्तमेव नस्येथ्य ठानस्स अगुत्ताय, न सेनासनं, तस्मा एत्य दुक्कटं वुतं । मञ्चपीठं पन यस्मा न सक्का सहसा उपचिकाहि खायितुं, तस्मा तं विहारेपि सन्धरित्वा गच्छन्तस्स दुक्कटं । विहारस्पूचारे उपट्टनसालायं मण्डपे रुक्खमूलेपि सन्धरित्वा पक्कमन्तस्स दुक्कटमेव ।

५४. ‘यो पन भिक्खु सङ्किं कं मञ्चं वा पीठं वा मिसि वा कोच्छं वा अज्ञोकासे सन्धरित्वा वा सन्धरापेत्वा वा तं पक्कमन्तो नेव उद्धरेय अनापुञ्चं वा गच्छेय, पाचित्तियं’न्ति (पाचि० १०९) वचनतो सङ्किं कालिन पन मञ्चपीठादीनि चतारि अज्ञोकासे सन्धरित्वा वा सन्धरापेत्वा वा उद्धरणादीनि अकत्वा ‘अज्जेव आगमिस्सामी’ति गच्छन्तस्सपि थाममज्जिमस्स पुरिसस्स लेडुपातातिकमे पाचित्तियं । एत्य कोच्छं नाम वाक्मयं वा उसीरमयं वा मञ्चमयं वा पञ्चमयं वा हेद्या च उपरि च वित्तमं मञ्चे संवित्तं पणवसण्ठानं कत्वा बद्धं । तं किर मञ्चे सीहव्यग्धचम्पपरिक्खितमि करोन्ति, अकप्पियचम्पं नामेत्य नव्यि । सेनासनज्जि सोवण्णमवप्पि वट्टति, तस्मा तं महार्घं होति ।

‘अनुजानामि, भिक्खवे, अटु मासे अवस्सिकसङ्केते मण्डपे वा रुक्खमूले वा यथ्य काका वा कुलला वा न ऊहदन्ति, तत्य सेनासनं निकिखपितुं’न्ति (पाचि० ११०) वचनतो पन वस्सिसकवस्सानमासति एवं अपञ्चाते चतारो हेमन्तिके, चतारो गिम्हिकेति अटु मासे साखामण्डपे वा पदमण्डपे वा रुक्खमूले वा निकिखपितुं वट्टति । यस्मिं पन काका वा कुलला वा अच्चे वा सकुन्ता धवनिवासेन कुलावके कत्वा वसन्ति, तस्स रुक्खमूले न निकिखपितब्बं । ‘अटु मासे’ति वचनतो येसु जनपदेसु वस्सकाले न वस्सति, तेसु चतारो मासे निकिखपितुं न वट्टति । ‘अवस्सिकसङ्केते’ति वचनतो यथ्य हेमते देवो वस्सति, तत्य हेमतेपि अज्ञोकासे निकिखपितुं न वट्टति । गिम्हे पन सब्बत्य विगतवलाहकं विसुद्धं नतं होति, एवरुपे काले केनचिदेव करणीयेन अज्ञोकासे मञ्चपीठं निकिखपितुं वट्टति ।

५५. अब्धोकासिकेनपि वतं जानितब्बं । तस्स हि सचे पुण्गलिकमञ्चको अत्यि, तत्येव सयितब्बं । सङ्किं कं गणहन्तेन वेरेन वा वाकेन वा वीतमञ्चको गहेतब्बो, तस्मिं असति पुराणमञ्चको गहेतब्बो, तस्मिं असति नववायिमो वा ओनन्दको वा गहेतब्बो । गहेत्वा पन ‘अहं उक्तदुरुक्खमूलिको उक्तदुरुक्खमूलिकासिको’ति चीवरकुटिमि अकत्वा असमये अज्ञोकासे वा रुक्खमूले वा पञ्चपेत्वा निपञ्जितुं न वट्टति । सचे पन चतुर्गुणेनपि चीवरेन कता कुटि अतेर्मन्त्रं रक्षितुं न सक्कोति, सत्ताहवालिकादीनि भवन्ति, भिक्खुनो कावायागुतिकता वट्टति । अरञ्जे पण्णकुटीसु वसन्तानं सीलसम्पदाय पसन्तचित्ता मनुस्सा नवं मञ्चपीठ देन्ति ‘सङ्किंकारिभासोने परिशुञ्जथा’ति, वसित्वा गच्छन्तेहि सामन्तविहारे सभागमिक्खनं पेसेत्वा गन्तब्बं, सभागानं अभावेन अनोवस्सके निकिखपित्वा गन्तब्बं, अनोवस्सके असति रुक्खे लग्नोत्वा गन्तब्बं । चेतियङ्गेण सम्प्रज्ञनि गहेत्वा भोजनसालङ्गणं वा उपोसथागरङ्गणं वा परिवेणदिवाद्वानअगिसालादीसु वा अञ्जतरं सम्प्रज्ञत्वा धोवित्वा पुन सम्प्रज्ञनिमालकेयेव ठपेतब्बा । उपोसथागारादीसु अञ्जतरस्मिं गहेत्वा अवसेसानि सम्प्रज्ञन्तस्सपि एसेव नयो ।

यो पन भिक्खाचारमग्नं सम्प्रज्ञन्तो गन्तुकामो होति, तेन सम्प्रज्ञत्वा सचे अन्तरामगे साला अत्यि, तत्य ठपेतब्बा । सचे नव्यि, वलाहकानं अनुद्वितभावं सल्लक्खेत्वा ‘यावाहं गामतो निकिखमामि, ताव न वसिस्सती’ति जानन्तेन यथ्य कत्याचि निकिखपित्वा पुन पच्यागच्छन्तेन पाकतिकडुने ठपेतब्बा । ‘सचे वसिस्सतीति जानन्तो अज्ञोकासे ठपेति, दुक्कट’न्ति महापच्चरियं वुतं । सचे पन तत्र तत्रेव सम्प्रज्ञन्तथाय सम्प्रज्ञनी निकिखिता होति, तं तं ठानं सम्प्रज्ञत्वा तत्र तत्रेव निकिखपितुं वट्टति, आसनसालानं सम्प्रज्ञन्तेन वतं जानितब्बं । तत्रिदं वतं – मञ्चतो पट्टाय पादट्टानभिमियावा वालिका हरितब्बा, कच्चवे रहत्येहि गहेत्वा वहि छडेतब्बं ।

५६. सचे वुत्तप्पकारं चतुर्बिधमि सङ्किं कं सेनासनं अज्ञोकासे वा रुक्खमूले वा मण्डपे वा अनुपसम्पन्नेन सन्धरापेति, येन सन्धरापेति, तस्स पलिबोधो । सचे पन उपसम्पन्नेन सन्धरापेति, येन सन्धर्तं, तस्स पलिबोधो । तत्रायं विनिछ्यो (पाचि० अटु० १११) – थेरो भोजनसालायं भृत्यिक्यं कत्वा दहरं आणापेति ‘गच्छ दिवाद्वाने मञ्चपीठं पञ्चपेही’ति । सो तथा कत्वा निसिन्नो, थेरो यथार्थि विचारित्वा तत्य गन्त्वा थविकं वा उत्तरासङ्कं वा ठपेति, ततो पट्टाय थेरेस्स पलिबोधो । निरीदित्वा सयं गच्छतो नेव उद्धरिति न उद्धरार्पेति, लेडुपातातिकमे पाचित्तियं । सचे पन थेरो तत्य थविकं वा उत्तरासङ्कं वा अटुपेत्वा चङ्गमन्तोव दहरं ‘गच्छ त्वं’न्ति भणति, तेन ‘इं, भन्ते, मञ्चपीठं’ति आचिकितब्बं । सचे थेरो वतं जानाति, ‘त्वं गच्छ, अहं पाकतिकं करिस्सामी’ति वतंब्बं । सचे बालो होति अनुगाहितवत्तो, ‘गच्छ, मा इथ तिदु, नेव निसीदितुं न निपञ्जितुं दमी’ति दहरं तज्ज्ञतियेव । दहरेन ‘भन्ते, सुखं सुथा’ति कप्पं लभित्वा वन्दित्वा गन्तब्बं । तस्मिं गते थेरस्सेव पलिबोधो, पुरिमनयेनेव चस्स आपत्ति वंदितब्बा ।

अथ पन आणन्तिक्खणेयेव दहरो ‘महं भण्डे भण्डधोक्वनादि किञ्चिकरणीयं अत्यी’ति वदति, थेरो पन तं ‘पञ्चपेत्वा गच्छाही’ति वत्वा भोजनसालतो निकिखमित्वा अञ्जत्य गच्छति, पादट्टारेन कारेतब्बो । सचे तत्रयेव गन्त्वा निसीदिति, पुरिमनयेनेव चस्स लेडुपातातिकमे आपत्ति । सचे पन थेरो सामणेर आणापेति, सामणेर तत्य मञ्चपीठं पञ्चपेत्वा निसिन्नेपि भोजनसालतो अञ्जत्य गच्छन्तो पादट्टारेन कारेतब्बो । गन्त्वा निसिन्नो पुन गमनकाले लेडुपातातिकमे आपत्तिया कारेतब्बो । सचे पन आणापेत्तो ‘मञ्चपीठं पञ्चपेत्वा तत्येव निसीदा’ति आणापेति, यत्रिच्छति, तत्र गन्त्वा आगन्तुं लभति । सयं पन पाकतिकं अकत्वा गच्छन्तस्स लेडुपातातिकमे पाचित्तियं । अन्तरसन्तिपाते मञ्चपीठादीनि पञ्चपेत्वा निसिन्नेहि गमनकाले आरामिकानं ‘इंदं पटिसामेथा’ति वतंब्बं, अवत्वा गच्छन्तानं लेडुपातातिकमे आपत्ति ।

५७. महाधम्मस्वनं नाम होति, तत्य उपोसथागरतोपि भोजनसालतोपि आहरित्वा मञ्चपीठानि पञ्चपेत्ति, आवासिकानयेव पलिबोधो । सचे आगन्तुका ‘इं अम्हाकं उपज्ञायस्स, इं आचरियस्स’ति गणहिति, ततो पट्टाय तेसं पलिबोधो । गमनकाले पाकतिकं अकत्वा लेडुपातं अतिकमन्तान आपत्ति । महापच्चरियं पन वुतं ‘याव अञ्जे न निसीदिति, ताव येहि पञ्चतं, तेसं भारो, अञ्जेसु आगन्त्वा निसिन्नेसु निसिन्कानं भारो । सचे ते अनुद्वितिवा वा अनुद्वरापेत्वा वा गच्छन्ति, दुक्कटं । कस्मा? अनाणित्या पञ्चपितता’ति । धम्मासने पञ्चतं याव उस्सारको वा धम्मकथिको वा नागच्छति, ताव पञ्चापाकानं पलिबोधो । तस्मिं आगन्त्वा निसीदिति, तस्स तस्सेव भारो । उद्धरन्ते पन ‘इदमासं तुक्षकं भारो’ति वत्वा गन्तब्बं । सर्वोपि इतरन्मिं अनागते पठर्म निसिन्नो उद्धाय गच्छति, तमिज्ज्य अन्नोउपचारडेयेव इतरो आगन्त्वा निसीदिति, उद्धाय गतो आपत्तिया न कारेतब्बो । सचे पन इतरस्मिं अनागतेयेव पठर्म निसिन्नो उद्धायासना लेडुपातं अतिकमति, आपत्तिया कारेतब्बो । ‘सब्बत्य लेडुपातातिकमे पठमपादे दुक्कटं, दुतियपादे पाचित्तियं’ति अयं नयो महापच्चरियं वुतोति ।

५८. सचे पन वुत्तप्पकरसेनासनतो अञ्जं सङ्किं कं चिमिलिकं वा उत्तरथरणं वा भूमत्थरणं वा तद्विकं वा चम्मरुञ्जं वा पादपञ्जिं वा फलकपीठं वा अज्ञोकासे सन्धरित्वा वा सन्धरापेत्वा वा तं पक्कमन्तो नेव उद्धरिति अनापुञ्चं वा गच्छति, दुक्कटं । आधारकं पत्तिपादकं पादकठिलिकं तालवप्पं बीजनिपत्तकं यं किञ्चिद्य दारुभण्डं अन्तमसो पानीयउलुङ्कं पानीयसङ्कुं अज्ञोकासे निकिखपित्वा गच्छन्तस्सपि दुक्कटं । अज्ञोकासे रजने पचित्वा रजनभाजने रजनउलुङ्को रजनदोणिकाति सब्बं अगिसालाय पटिसामेतब्बं । सचे अगिसाला नव्यि, अनोवस्सके पब्मारे निकिखपितब्बं । तस्मिम्पि असति यथ्य ओलोकेन्तो भिक्खु पस्सन्ति, तादिसे ठाने ठपेत्वा गन्तुं वट्टति । अञ्जपुण्गलिके पन मञ्चपीठादिसेनासनेपि दुक्कटमेव । एत्य पन ‘यस्मिं विस्सासगाहो न रहति, तस्स सन्तके दुक्कटं । यस्मिं पन विस्सासगाहो रहति, तस्स सन्तकं अत्तनो पुण्गलिकमेव होते’ति महापच्चरियादीसु वुतं । अत्तनो पुण्गलिके पन अनापत्तियेव । यो भिक्खु वा सामणेरो वा आरामिको वा लज्जो होति, अत्तनो पलिबोधं यित्य मञ्चति, तथारूपं अनापुञ्चित्वा गच्छन्तस्सपि अनापत्ति । यो पन आतपे ओतापेत्तो ‘आगन्त्वा उद्धरिस्सामी’ति गच्छति, तस्सपि अनापत्ति ।

इति पालिमूत्रकविनयविनिच्छयसङ्कहे

मञ्चपीठादिसङ्किं कसेनासनेसु

पटिपञ्जितब्बविनिच्छयकथा समता ।

१८. कालिकविनिच्छयकथा

८९. कालिकानिपि चत्तारीति एत्थ (पाचिं अडु० २५५-२५६) यावकालिकं यामकालिकं सत्ताहकालिकं यावजीविकन्ति इमानि चत्तारि कालिकानि वेदितब्बनि । तत्थ पुरेभत्तं पटिगगहेत्वा परिभुञ्जितब्बं यं किञ्चिं खादनीयभोजनीयं याव मज्जान्हिकसङ्घातो कालो, ताव परिभुञ्जितब्बतो यावकालिकं । सर्द्धु अनुतोमपानेह अद्विविधं पानं याव रत्तिया पच्छिमयामसङ्घातो यामो, ताव परिभुञ्जितब्बतो यामो कालो अस्साति यामकालिकं । सप्तिआदि पञ्चविधं भेसज्जं पटिगगहेत्वा सत्ताह निधेतब्बतो सत्ताहो कालो अस्साति सत्ताहकालिकं । ठपेत्वा उदकं अवसेसं सब्बम्भि पटिगगहितं यावजीवं परिहरित्वा सति पच्यये परिभुञ्जितब्बतो यावजीविकन्ति वृच्यति ।

९०. तत्थ यावकालिकेसु भोजनीयं नाम ओदनो कुम्मासो सतु मच्छो मंसन्ति । पञ्च भोजनानि यामकालिकं सत्ताहकालिकं यावजीविकञ्च ठपेत्वा अवसेसं खादनीयं नाम । एत्थ (पाचिं अडु० २४८-९) पन यं ताव सक्खलिमोदकादि पुब्बण्णापरण्णमयं खादनीयं, तत्थ वत्तब्बमेव नत्यि । यम्भि वनमूलादिप्रभेदं आमिसातिकं होति । सेय्यथिदं – मूलखादनीयं कन्दखादनीयं मुलालखादनीयं मत्थकखादनीयं खन्खादनीयं तत्खादनीयं पत्तखादनीयं उपखादनीयं अद्विखादनीयं निय्यासखादनीयन्ति, इदम्भि खादनीयसङ्घरुखमेव गच्छति ।

तत्थ पन आमिसगतिकसल्लक्षणत्थं इदं मुखमत्तनिदस्सनं – मूलखादनीये ताव मूलकमूलं खारकमूलं चच्चुमूलं तम्बकमूलं तण्डुलेय्यकमूलं वथुलेय्यकमूलं वजकलिमूलं जज्ञारिमूलन्ति एवमादीनि सूपेय्यपण्णमूलानि आमिसगतिकानि । एत्थ च वजकलिमूलं जरडुं छिन्नित्वा छडुन्ति, तं यावजीवकं होति । अञ्जम्पि एवरूपं एतेनेव नयनं वेदितब्बं – मूलकखारकजज्ञारिमूलानं पन जरडुन्निपि आमिसगतिकानेवाति वुत्तं । यानि पन पालियं –

“अनुजानामि, भिक्खुवे, मूलानि भेसज्जानि हलिदिं सिङ्गिवेरं वचं वचतं अतिविसं कटुकरोहिणं उसीरं भद्रमुत्तकं, यानि वा पनञ्जानिपि अत्थि मूलानि भेसज्जानि नेव खादनीये खादनीयत्थं फरन्ति, न भोजनीये भोजनीयत्थं फरन्तीं”ति (महाव० २६३) –

वुत्तानि, तानि यावजीविकानि । तेसं चूल्पञ्चमूलं महापञ्चमूलन्ति आदिना नयनं गणियमानानं गणनाय अन्तो नत्यि, खादनीयत्थञ्च भोजनीयत्थञ्च अफरणभावोयेव पनेतेसं लक्खणं । तस्मा यं किञ्चिं मूलं तेसु तेसु जनपदेसु पकतिआहारवसेन मनुस्सानं खादनीयत्थं भोजनीयत्थञ्च फरति, तं यावकालिकं, इतरं यावजीविकन्ति वेदितब्बं । सुतुं वत्तापि हि इमस्पियेव लक्खणं ठातब्बं । नामसञ्जासु पन वृच्यमानासु तं तं नामं अजनन्तानं सम्मोहोयेव होति, तस्मा नामसञ्जाय आदरं अकत्त्वं लक्खणमेव दस्सितं । यथा च मूले, एवं कन्दादीसुपि लक्खणं दस्सियस्साम, तस्सेव वसेन विनिच्छयो वेदितब्बो । यञ्च तं पालियं हलिदिदि अद्विविधं वुत्तं, तस्स खन्धतचुप्फलादि सब्बं यावजीविकन्ति वुत्तं ।

कन्दखादनीये दुविधो कन्दो दीघो च भिसकिसुककन्दादि, वट्टो च उप्पलकसेसुककन्दादि, यं गणठीतिपि वदन्ति । तत्थ सब्बेसं कन्दानं जिणणजरडुन्नानञ्च छलिं च सुखमूलानि च यावजीविकानि, तरुणो पन सुखखादनीयो सालकल्प्याणिपोतककन्दो किंसुकपोतककन्दो आम्बाटककन्दो केतककन्दो मालुवकन्दो भिससङ्घातो पदमपुण्डीककन्दो पिण्डालुमसालुआदयो च खीरवलिकन्दो आलुवकन्दो सिग्गुकन्दो तालकन्दो नीलुप्पलरतुप्पलकुमुदसोग्यन्धिकानं कन्दा कवलिकन्दो वेळुकन्दो कसेरुककन्दोति एवमादयो तेसु तेसु जनपदेसु पकतिआहारवसेन मनुस्सानं खादनीयत्थञ्च भोजनीयत्थञ्च फरणकन्दा यावकालिका । खीरवलिकन्दो अधोतो यावजीविको, धोतो यावकालिको । खीरकाकालिजीविकउसभकलसुणादिकन्दा पन यावजीविका । ते पालियं “यानि वा पनञ्जानिपि अत्थि मूलानि भेसज्जानीं”ति एवं मूलभेसज्जसङ्घहेनेव सङ्घहितं ।

मूलालखादनीये पदमुलालं पुण्डीकमूलालं मूलसदिसंयेव । एरकमुलालं कन्दलमुलालन्ति एवमादि तेसु तेसु जनपदेसु पकतिआहारवसेन मनुस्सानं खादनीयत्थं भोजनीयत्थञ्च फरणकमुलालं यावकालिकं, हलिदिसिङ्गिवेरमकचिचतुरस्सवलिकेतकतालहिन्तालकुन्तालनालिक्केरपूरुखादिमुलालं पन यावजीविकं । तं सब्बम्भि पालियं “यानि वा पनञ्जानिपि अत्थि मूलानि भेसज्जानीं”ति एवं मूलभेसज्जसङ्घहेनेव सङ्घहितं ।

मत्थकखादनीये तालहिन्तालकुन्तालकेतकनालिकेरपूरुखभज्जूरिवेतएरककदलीनं कलीरसङ्घाता मत्थक, वेणुकलीरो नल्ककलीरो उच्छुकलीरो मूलककलीरो सासपकलीरो सतावरिकलीरो सत्तनं धज्जानं कलीराति एवमादि तेसु तेसु जनपदेसु पकतिआहारवसेन मनुस्सानं खादनीयत्थं भोजनीयत्थञ्च फरणको खन्खादनीयत्थञ्च भोजनीयत्थञ्च फरणको रुखवलिकालीनं मत्थको यावकालिको, हलिदिसिङ्गिवेरचमकचिलसुणानं कलीरा, तालहिन्तालकुन्तालनालिक्केरकलीरानञ्च छिन्नित्वा पातितो जरडुन्नादो यावजीविको ।

खन्खादनीये अन्तोपथवीगतो सालकल्प्याणिखन्नो उच्छुखन्नो नीलुप्पलरतुप्पलकुमुदसोग्यन्धिकानं दण्डकखन्नाति एवमादि तेसु तेसु जनपदेसु पकतिआहारवसेन मनुस्सानं खादनीयत्थं भोजनीयत्थञ्च फरणको खन्खादनीयत्थञ्च भोजनीयत्थञ्च फरणको उप्पलदण्डादयो च अवसेसब्बखन्नाद्या यावजीविका ।

तचखादनीये उच्छुतचोव एको यावकालिको, सोपि सरसो, सेसो सब्बो यावजीविको । तेसं पन मत्थकखन्नतचानं तिणम्भि पालियं कसावभेसज्जेन सङ्घहो वेदितब्बो । वुत्तज्जेत –

“अनुजानामि, भिक्खुवे, कसावानि भेसज्जानि निम्बकसावं कुटजकसावं पटोलकसावं फग्गवकसावं नत्तमालकसावं, यानि वा पनञ्जानिपि अत्थि कसावानि भेसज्जानि नेव खादनीये खादनीयत्थं फरन्ति, न भोजनीये भोजनीयत्थं फरन्तीं”ति (महाव० २६३) ।

एत्थ हि एतेभम्भि सङ्घहो सिङ्गाति । वुत्तकसावानि च सब्बकपियानेति वेदितब्बानि ।

पत्तखादनीये मूलकं खारको चच्चु तम्बको तण्डुलेय्यको पपुन्नागो वथुलेय्यको वजकलि जज्ञारि सेल्लु सिग्गु कासमदको उम्माचीनमुग्गागो मासो राजमासो ठपेत्वा महनिप्पावं अवसेसनिप्पावो अगिमन्थो सुनिसन्नको सेतवरणो नालिका भूमियं जातलोर्णीति एतेसं पत्तानि, अञ्जानि च एवरूपानि तेसु तेसु जनपदेसु पकतिआहारवसेन मनुस्सानं खादनीयत्थञ्च भोजनीयत्थञ्च फरणकानि पत्तानि एकंसेव यावकालिकानि, या पनञ्जा महनरुखपिण्डमपण्णा लोणिरुखे च गच्छे च आरोहति, तस्सा पत्तं यावजीविकं । ब्राह्मपत्तञ्च यावकालिकन्ति दीपवासिनो वदन्ति । अम्बपल्लवं यावकालिकं, असोकपल्लवं पन यावजीविकं । यानि चञ्जानि पालियं –

“अनुजानामि, भिक्खुवे, पण्णानि भेसज्जानि निम्बपण्णं कुटजपण्णं पटोलपण्णं सुलसिपण्णं कण्पासपण्णं, यानि वा पनञ्जानिपि अत्थि पण्णानि भेसज्जानि नेव खादनीये खादनीयत्थं फरन्ति, न भोजनीये भोजनीयत्थं फरन्तीं”ति (महाव० २६३) ।

वुत्तानि, तानि यावजीविकानि । न केवलञ्च पण्णानि, तेसं पुफ्फलानिपि । यावजीविकपण्णानं पन फग्गवपण्णं अञ्जुकपण्णं फणिज्जकपण्णं तम्बूलपण्णं पदुमिनिपण्णन्ति एवं गणनवसेन अन्तो नत्यि ।

पुफ्फखादनीये मूलकपुफ्फं खारकपुफ्फं चच्चुपुफ्फं तम्बकपुफ्फं वजकलिपुफ्फं जज्ञारिपुफ्फं चूल्हनिप्पावपुफ्फं महनिप्पावपुफ्फं कसेरुकपुफ्फं नालिकेरतालकेतकानं तरुणपुफ्फानि सेतवरणपुफ्फं सिग्गपुफ्फं उप्पलपुदमजातिकानं पुफ्फानं कणिकामत्तं अगिथ्पुफ्फं करीरपुफ्फं जीवन्ती पुफ्फन्ति एवमादि तेसु तेसु जनपदेसु पकतिआहारवसेन मनुस्सानं खादनीयत्थं भोजनीयत्थञ्च फरणपुफ्फं यावकालिकं, असोकवकुलकुञ्चकपुन्नागचम्पकजातिकरवीरकणिकारककुन्दनवमालिकमलिलकादीनं पन पुफ्फं यावजीविकं, तस्सा गणनाय अन्तो नत्यि । पालियं पनस्स कसावभेसज्जेन सङ्घहो वेदितब्बो ।

फलखादनीये पनसलबुजतालनाळिकेरअम्बजम्बुअम्बाटकतिन्निणिकमातुलुङ्कपित्थलाबुकुम्भण्डपुस्फलतिम्बरुसकतिपुसवातिङ्गणचोचमधुकादीनं फलानि, यानि लोके तेसु तेसु जनपदेसु पकतिआहारवसेन मनुस्सानं खादनीयथं भोजनीयथ्यच्च फरन्ति, सब्बानि तानि यावकालिकानि, नामगणनवसेन तेसं न सक्का परियन्तं दस्सेतुं । यानि पन पाळियं –

“अनुजानामि, भिक्खुवे, फलानि भेसज्जानि बिलुङ्क पिपलिं मराचं हरीतं किभीतकं आमलकं गोडुफलं, यानि वा पनञ्जानिपि अतिथि फलानि भेसज्जानि नेव खादनीये खादनीयथं फरन्ति, न भोजनीये भोजनीयथं फरन्तो”ति (महाव० २६३) –

वृत्तानि, तानि यावजीविकानि । तेसम्मि अपरिवकानि अच्छिविम्बवरणकेतककास्मरीआदीनं फलानि जातिफलं कटुकफलं एळा तक्कोलन्ति एवं नामवसेन न सक्का परियन्तं दस्सेतुं ।

अट्टिखादनीये लबुजडु पनसडु अम्बाटकडु सालडु खञ्जीकेतकतिम्बरुसकानं तरुणफलडु तिन्निणिकडु विम्बफलडु उपलपदुमजातीनं पोक्खरडुति एवमार्दीनि तेसु तेसु जनपदेसु मनुस्सानं पकतिआहारवसेन खादनीयथं भोजनीयथ्यच्च फरणकानि अट्टीनि यावकालिकानि, मधुकडु पुन्नागडु हरीतकादीनं अट्टीनि सिद्धत्थकडु राजिकडुति एवमार्दीनि अट्टीनि यावजीविकानि । तेसं पाळियं फलभेसज्जेनेव सङ्गहे वेदितब्बो ।

पिंडखादनीये सत्तनं ताव धञ्जानं धञ्जानुलोमानं अपरण्णानञ्च पिंड पुनसपिंडु लबुजपिंडु अम्बाटकपिंडु सालपिंडु धोतकतालपिंडु खीरवल्लिपिंडुञ्चाति एवमार्दीनि तेसु तेसु जनपदेसु पकतिआहारवसेन मनुस्सानं खादनीयथं भोजनीयथ्यच्च फरणकानि पिंडानि यावकालिकानि, अधोतकं तालपिंडु खीरवल्लिपिंडु अस्सगन्धादिपिंडानि च यावजीविकानि । तेसं पाळियं कसावेहि मूलफलोहि च सङ्गहे वेदितब्बो ।

निव्यासखादनीये – एको उच्छुनिव्यासोव सत्ताहकालिको, सेसा –

“अनुजानामि, भिक्खुवे, जूतौ भेसज्जानि हिङ्गु हिङ्गुजं हिङ्गुसिपाटिकं तकं तकपर्ति तकपणिं सञ्जुलसं, यानि वा पनञ्जानिपि अतिथि जूतौ भेसज्जानी”ति (महाव० २६३) –

एवं पाळियं वृत्ता निव्यासा यावजीविका । तथ्य येवापनकवसेन सङ्गहितानं अम्बनिव्यासो कणिकारनिव्यासोति एवं नामवसेन न सक्का परियन्तं दस्सेतुं । एवं इमेसु मूलखादनीयादीसु यं किञ्च यावकालिकं, सब्बमिं इमस्मिं अत्थे अवसेसं खादनीयं नामाति सङ्गहितं ।

११. यामकालिकेसु पन अटु पानानि नाम अम्बपानं जम्बुपानं चोचपानं मोचपानं मधुकपानं सालूकपानं फारुसकपानन्ति इमानि अटु पानानि । तथ्य (महाव० ॲट्ट० ३००) अम्बपानन्ति आमेहि वा पक्केहि वा आदिवे कतपानं । तथ्य आमेहि करोत्तेन अम्बतरुणानि भिन्नित्वा उदके पक्किपित्वा आतपे आदिच्यापाकेन पचित्वा परिस्वावेत्वा तदहुपटिगाहितकेहि मधुसक्कारकपूरादीहि योजेत्वा कातब्बं, एवं कतं पुरेभत्तमेव कपपति । अनुपसम्पन्नेहि कतं लभित्वा पन पुरेभत्तं पटिगाहितं पुरेभत्तं सामिसपरिभोगेनपि वट्टिति, पच्छाभत्तं निरामिसपरिभोगेन याव अरुणुगमना वट्टिति । एस नयो सच्चपानेसु । जम्बुपानन्ति जम्बुफलेहि कतपानं । चोचपानन्ति अटिक्कदिलपलोहि कतपानं । मोचपानन्ति अनटिक्केहि कदिलपलोहि कतपानं । मधुकपानन्ति मधुकानं जातिरसेन कतपानं । तं पन उदकसम्भिन्नं वट्टिति, सुदुं न वट्टिति । **मुहिकपानन्ति** मुहिका उदके महित्वा अम्बपानं विय कतपानं । सालूकपानन्ति रस्तुपलनीलुप्लादीनं सालूके महित्वा कतपानं । फारुसकपानन्ति फारुसकफलोहि अम्बपानं विय कतपानं । इमानि अटु पानानि सीतानिपि आदिच्यपाकानिपि वट्टिति, अगिपाकानि न वट्टिति ।

अवसेसानि वेततानिणिकमातुलुङ्कपित्थकोसम्बक्कफलपानानि अटुपानग अकानेव । तानि किंच्चणि पाळियं न वृत्तानि, अथ खो कपियं अनुलोमेन्ति, तस्मा कपपति । “अनुजानामि, भिक्खुवे, सब्बं फलरसं ठपेत्वा धञ्जफलरसं”ति (महाव० ॲट्ट० ३००) वृत्ताना ठपेत्वा सानुलोमधञ्जफलरसं अञ्जं फलपानं नाम अकपियं नव्यि, सब्बं यामकालिकमेव । तथ्य सानुलोमधञ्जफलरसो नाम सत्तन्नज्जेव धञ्जानं तालनाळिकेरपनसलबुजअलाबुकुम्भण्डपुस्सफलतिसुएलालुकाति नवन्नञ्च महाफलानं सब्बेसञ्च पृष्ठणापरण्णानं अनुलोमधञ्जानं रसो यावकालिको, तस्मा पच्छाभत्तं न वट्टिति । “अनुजानामि, भिक्खुवे, सब्बं पत्तरसं ठपेत्वा डाकरसं”ति (महाव० ३००) वृत्ताना पक्कडाकरसं ठपेत्वा यावकालिकपत्तानिपि सीतारकेन महित्वा कतरसो वा आदिच्यापाको वा वट्टिति । “अनुजानामि, भिक्खुवे, सब्बं पुफरसं ठपेत्वा मधुकुपुफरसं”ति वृत्ताना मधुकुपुफरसं ठपेत्वा सब्बोपि पुफरसो वट्टिति ।

१२. सत्ताहकालिकं नाम सप्ति नवनीतं तेलं मधु फाणितन्ति इमानि पञ्च भेसज्जानि । तथ्य सप्ति नाम गोसपिं वा अजिकासप्ति वा महिससप्ति वा येसं मंसं कपपति, तेसं सप्ति । नवनीतं नाम तेसंयेव नवनीतं । तेलं नाम तिलतेलं सासपतेलं मधुकतेलं एरण्डतेलं वसतेलं । मधु नाम मक्खिकामधु । **फाणितं** नाम उच्छुवा निब्बतं (पचिं २६०) । यावजीविकं पन हेडु यावकालिके मूलखादनीयादीसु वुत्तनयेनेव वेदितब्बं ।

१३. तथ्य (पचिं ॲट्ट० २५६) अरुणोदये पटिगाहितं यावकालिकं सतक्खन्तुमिं निदहित्वा याव कालो नातिक्कमाति, ताव परिभुजितुं वट्टिति, यामकालिकं एकं अहोरतं, सत्ताहकालिकं सत्तरतं, इतरं सति पच्यये यावजीविमि परिभुजितुं वट्टिति । पटिगाहेत्वा एकरतं वीतानामितं पन यं किञ्चित्य यावकालिकं वा यामकालिकं वा अज्ञोहरितुकामताय गणहन्तस्स पटिगाहेने ताव दुक्कटं, अज्ञोहरतो पन एकमेकस्मिं अज्ञोहरोरे सन्निधिपच्या पाचित्तियं । सच्चेप पत्तो दुद्रोतो होति, यं अज्ञुलिया धंसन्तस्स लेया पञ्जायति, गणितकपत्तस्स वा गणितकन्तरे स्नेहो पविष्टो होति, सो उण्हे ओतोपेन्तस्स पध्गरति, उण्हयागुवा वा गहित्वा सन्दिस्सति, तादिसे पत्तेपि पुरिपत्वसे भुजन्तन्स्स पाचित्तियं, तस्मा पत्तं धोवित्वा पुन तथ्य अच्छोदकं वा आसिच्यित्वा अज्ञुलिया वा धंसित्वा निस्तेहावो जानितब्बो । सच्चे हि उदकं वा स्नेहभावो, पत्ते वा अज्ञुलिलेखा पञ्जायति, दुद्रोतो होति, तेलवण्णपत्ते पन अज्ञुलिलेखा पञ्जायति, सा अब्बोरिका । यम्भि भिक्खु निरपेक्खा सामणेरानं परिच्यजन्ति, तज्ये सामणारा निहित्वा देति, सब्बं वट्टिति । सच्चे पटिगाहेत्वा अपरिच्यत्वमेव हि दुतियादिवसे न वट्टिति । ततो हि एकसिस्त्यमिं अज्ञोहरतो पाचित्तियमेव । अकपियमंसेसु मनुस्समंसे थुल्लच्यवेन सङ्गिपाचित्तियं, अवसेसेसु दुक्कटेन सङ्गिं ।

यामकालिकं सति पच्यये अज्ञोहरतो पाचित्तियं, आहारत्थाय अज्ञोहरतो दुक्कटेन सङ्गिं पाचित्तियं । सच्चे पवारितो हुत्वा अनतिरितकं अज्ञोहरति, पकति आमिसे द्वे पाचित्तियानि, मनुस्समंसे थुल्लच्यवेन सङ्गिं द्वे, सेसअकपियमंसे दुक्कटेन सङ्गिं । यामकालिकं सति पच्यये सामिसेन मुखेन अज्ञोहरतो द्वे, निरामिसेन एकमेव । आहारत्थाय अज्ञोहरतो विकपद्धयेपि दुक्कटं वट्टिति । सच्चे विकाले अज्ञोहरति, पकति भोजने सन्निधिपच्या च द्वे पाचित्तियानि, अकपियमंसे थुल्लच्ययं दुक्कटं वट्टिति । यामकालिके विकालपच्यया अनापत्ति । अनतिरितपच्यया पन विकाले सब्बविकप्पेसु अनापत्ति ।

सत्ताहकालिकं पन यावजीविकञ्च आहारत्थाय पटिगाहेत्वा पटिगाहेनपच्यया ताव दुक्कटं, अज्ञोहरतो पन सच्चे निरामिसं होति, अज्ञोहरारे दुक्कटं । अथ आमिसससङ्ग पटिगाहेत्वा ठापिं होति, यथावत्थुकं पाचित्तियमेव ।

१४. सत्ताहकालिकेसु पन सप्तिआदीसु अयं विनिच्छयो (पाचिं ॲट्ट० २६२२) – सप्ति ताव पुरेभत्तं पटिगाहितं तदहुपरेभत्तं सामिसमिपि परिभुजितुं वट्टिति, पच्छाभत्तो पद्गाय तावाहातिवक्तमे सच्चे एकभाजने ठपित, एक निस्समिग्य । सच्चे बहुसु, वत्थुगणनाय निस्समिग्यानि । पच्छाभत्तं पटिगाहित निरामिसमव वट्टिति, पुरेभत्तं वा पच्छाभत्तो उगाहितकं कत्वा निरिखितं अज्ञोहरितुं न वट्टिति, अब्मञ्जानादीसु उपनेतब्बं । सत्ताहातिवक्तमेपि अनापत्ति अनज्ञोहरणीयत आपन्नता । सच्चे अनुपसम्पन्नो पुरेभत्तं पटिगाहितनवनीतेन सप्तिं कत्वा देति, पुरेभत्तं सामिसमिपि वट्टिति, सच्चे संवं करोति, सत्ताहम्पि निरामिसमेव वट्टिति । पच्छाभत्तं पटिगाहितनवनीतेन येन केनचित्क तावापियं सत्ताहम्पि निरामिसमेव वट्टिति, उगाहितकेन कते पुष्वे वृत्तसुद्धसप्तियेनेव विनिच्छयो वेदितब्बो । पुरेभत्तं पटिगाहितखीरेन वा दधिना वा कतसपि अनुपसम्पन्नेन कतं सामिसमिपि तदहुपरेभत्तं वट्टिति, संवंकं निरामिसमेव वट्टिति ।

१५. नवनीतं तापेतस्स हि सामंपाको न होति, सामंपकेन पन तेन सद्गं आमिसं न वटुति, पच्छाभत्ततो पट्टाय च न वटुतियेव। सत्ताहातिकर्मेषि अनापत्ति सवत्थुकस्स पटिगगहितता। पच्छाभत्तं पटिगगहितकेहि कंतं पन अब्दज्ञनादीसु उपनेतब्बं। पुरेभत्तम्पि च उगगहितकेहि कंतं, उभयेसम्पि सत्ताहातिकर्मे अनापत्ति। एस नयो अकपियमंससप्तिमि। अयं पन विसेसो — यत्थ पालियं आगतसप्तिना निस्सगियं, तथ्य इमिना दुक्कटं। अच्छकदुक्कथायं कारणपतिरूपकं कल्पा मनुस्साप्ति च नवनीतञ्ज्य पटिक्खितं, तं दुपटिक्खितं सब्बाअदुक्कथासु अनुञ्जातत्ता। परतो चस्स विनिच्छयोपि आगच्छस्सति। पालियं आगतनवनीतम्पि पुरेभत्तं पटिगगहितं तद्दुपुभत्तं सामिसम्पि वटुति, पच्छाभत्ततो पट्टाय निरामिसमेव। सत्ताहातिकर्मे नानाभाजनेसु ठिपते भाजनगणनाय, एकभाजनेपि अमिसेत्वा पिण्डपिण्डवसेन ठिपते पिण्डगगनाय निस्सगियानि। पच्छाभत्तं पटिगगहितं सप्तिनयेन वेदितब्बं। एत्य पन दधिगुलिकायोपि तक्कविन्द्वनिपि होन्ति, तस्मा धोतं वटुतीति उपद्वृत्येरा आहंसु। महासिवत्येरो पन “भगवता अनुञ्जातकालतो पट्टाय तत्काले उद्द्रटमत्तमेव खारिसु”ति आह। तस्मा नवनीतं परिभुञ्जनेन धोवित्वा दधितकमकिखकाकिपिलिकार्दीनि अपनेत्वा परिभुञ्जितब्बं। पचित्वा सप्तिं कल्पा परिभुञ्जितुकमेन अधोतपिमि परिभुञ्जितुं वटुति। यं तथ्य दधितं वा तक्कागतं वा, तं खयं गमिसति। एतावता हि सवत्थुकपटिगगहितं नाम न होतीति अयमेत्य अधिपायो। आमिसेन सद्गं पवकत्ता पन तस्मिमि कुकुच्चायन्ति कुकुच्चका। इदानि उगगहेत्वा ठिपतनवनीते च पुरेभत्तं खीरदर्धीनि पटिगगहेत्वा कतनवनीते च पटिगगहितं तद्दुपुभत्तं सप्तिम्हि वुत्तकमेनेव गहेतब्बो। तेलभिक्षायापि विद्वानं पन भिक्षुनं तथेव सप्तिमि नवनीतम्पि पवकतेलम्पि अपकतेलम्पि अकिरन्ति। तथ्य तक्कविन्द्वनिपि भर्तसित्यानिपि तण्डुलकणिपि मकिखकादयोपि होन्ति, अदिच्यपायं कल्पा परिस्सावेत्वा गहितं सत्ताहकलिंहोत्ति। पटिगगहेत्वा च ठिपतभेसज्जेहि सद्गं पचित्वा नत्युपानम्पि कातुं वटुति। सचे वदलिसमये लज्जी सामणरो यथा तथ्य पतिततण्डुलकणादयो न पच्चन्ति, एवं अगिम्हि विलीयापेत्वा परिस्सावेत्वा पुन चित्वा देति, पुरिमनयेनेव सत्ताहं वटुति।

१६. तेलेसु तिलतेलं ताव पुरेभत्तं पटिगगहितं पुरेभत्तं सामिसम्पि वटुति, पच्छाभत्ततो पट्टाय निरामिसमेव वटुति। सत्ताहातिकर्मे तस्स भाजनगणनाय निस्सगियाभावो वेदितब्बो। पच्छाभत्तं पटिगगहितं सत्ताहं निरामिसमेव वटुति, उगगहितकं कल्पा निक्खितं अञ्ज्ञोहरितुं न वटुति, सीसमक्खनादीसु उपनेतब्बं, सत्ताहातिकर्मेषि अनापत्ति। पुरेभत्तं तिले पटिगगहेत्वा कततेलं पुरेभत्तं सप्तिम्हि वटुति। एतावता हि सवत्थुकपटिगगहितं नाम न होतीति अयमेत्य अधिपायो। आमिसेन सद्गं पवकत्ता पन तस्मिमि कुकुच्चायन्ति कुकुच्चका। इदानि उगगहेत्वा ठिपतनवनीते च पुरेभत्तं खीरदर्धीनि पटिगगहेत्वा कतनवनीते च पटिगगहितं तद्दुपुभत्तं सप्तिम्हि वुत्तकमेनेव गहेतब्बो। तेलभिक्षायापि विद्वानं पन भिक्षुनं तथेव सप्तिमि नवनीतम्पि पवकतेलम्पि अपकतेलम्पि अकिरन्ति। तथ्य तक्कविन्द्वनिपि भर्तसित्यानिपि तण्डुलकणिपि मकिखकादयोपि होन्ति, अदिच्यपायं कल्पा परिस्सावेत्वा गहितं सत्ताहकलिंहोत्ति। पटिगगहेत्वा च ठिपतभेसज्जेहि सद्गं पचित्वा नत्युपानम्पि कातुं वटुति। सचे वदलिसमये लज्जी सामणरो यथा तथ्य पतिततण्डुलकणादयो न पच्चन्ति, एवं अगिम्हि विलीयापेत्वा परिस्सावेत्वा पुन चित्वा देति, पुरिमनयेनेव सत्ताहं वटुति।

सचे पन पुरेभत्तं पटिगगहितानं सासपादारेन चुण्णोहि आदिच्यपायेन सक्काकाले तेलं कातुं, तं पुरेभत्तं सामिसम्पि वटुति, पच्छाभत्ततो पट्टाय निरामिसमेव वटुति, सत्ताहातिकर्मे निस्सगियं। यस्मा पन सासपादुकुचुण्णानि सेदेत्वा एरण्डकदीनि च भजित्वा एव तेलं करोन्ति, तस्मा एतेसं तेलं अनुपसप्त्यन्हेहि कंतं पुरेभत्तं सामिसम्पि वटुति, वत्थून यावर्जीविकाता पन सवत्थुकपटिगगहेत्वा देसो नव्यि। अतना कंतं सत्ताहं निरामिसपरिभोगेनेव परिभुञ्जितब्बं। उगगहितकेहि कंतं अनञ्जोहरणीयं, बाहिरपरिभोगे वटुति, सत्ताहातिकर्मेषि अनापत्ति। तेलकरणत्याय सासपादुकुण्डकदीनि पटिगगहेत्वा कततेलं सत्ताहकलिंक, दुतियदिवसे कंतं छाहं वटुति, तरित्यदिवसे कंतं पञ्जाहां वटुति, चतुर्थं, पञ्चम, छठ, सत्तमदिवसे कंतं तद्वेव वटुति। सचे याव अरुणस्स उगगमना तिद्वृति, निस्सगियं, अडुमदिवसे कंतं अनञ्जोहरणीयं, अनिस्सगियत्वा पन बाहिरपरिभोगे वटुति। सर्वोपि न करोति, तेलत्याय गहितसासपादारेन सत्ताहातिकर्मे दुक्कटमेव। पालियं पन अनागतानि अञ्जानिपि नालिकेरनिम्बकोसम्बरकरमन्दारेन तेलानि अथिति, तानि पटिगगहेत्वा सत्ताहं अतिकामयतो दुक्कटं होति। अयमेतेसु विसेसो — सेसं यावकालिकवत्थुञ्च सल्लक्खेत्वा सामंपाकसवत्थुकपुरेभत्तपच्छाभत्तपटिगगहितउगगहितवत्थुविधानं सब्बं वुत्तनयेनेव वेदितब्बं।

वसातेलं नाम “अनुजानामि, भिक्खवे, पञ्च वसानि अच्छवसं मच्छवसं सुसुकावसं सूकरवसं गद्रभवसं”न्ति (महाव० २६२) एवं अनुञ्जातवसानं तेलं। एत्य च “अच्छवस”न्ति वचनेन ठपेत्वा मनुस्सवसं सब्बेसं अकपियमंसानं वसा अनुञ्जाता। मच्छगगहेन चुसुकापिमि गहिता होन्ति, वाळमच्छत्ता पन विसुं वुत्तं। मच्छदिगगहेन चेत्य सब्बेसम्पि कपियमंसानं वसा अनुञ्जाता। मंसेसु हि दस मनुस्सहत्यिअस्ससुनख्य अहिसीहव्याधीयोपि अच्छतरच्छानं मंसानि अकपियानि, वसासु एका मनुस्सवसा। खीरादीसु अकपियं नाम नव्यि। अनुपसप्त्यन्हेहि कंतं निब्बद्वितं वसातेलं पुरेभत्तं पटिगगहितं पुरेभत्तं सामिसम्पि वटुति, पच्छाभत्ततो पट्टाय सत्ताहं निरामिसमेव वटुति। यं पन तथ्य सुख्यमरजसदिसं मंसं वा न्हारा वा अंडा वा लोहितं वा होति, तं अब्दोहारिक। सचे पन वसं पटिगगहेत्वा संयं करोति, पुरेभत्तं पटिगगहेत्वा पचित्वा परिस्सावेत्वा सत्ताहं अतिकामयतो दुक्कटं होति। अयमेतेसु विसेसो — सेसं यावकालिकवत्थुञ्च यावर्जीविकवत्थुञ्च सल्लक्खेत्वा सामंपाकसवत्थुकपुरेभत्तपच्छाभत्तपटिगगहितउगगहितवत्थुविधानं सब्बं वुत्तनयेनेव वेदितब्बं।

“विकाले चे, भिक्खवे, पटिगगहितं विकाले निष्पक्कं विकाले संसदं, तं चे परिभुञ्जेय्य, आपत्ति तिण्णं दुक्कटानं। काले चे, भिक्खवे, पटिगगहितं विकाले निष्पक्कं विकाले संसदं, तं चे परिभुञ्जेय्य, आपत्ति द्विन्नं दुक्कटानं। काले चे, भिक्खवे, पटिगगहितं विकाले निष्पक्कं विकाले संसदं, तं चे परिभुञ्जेय्य, आपत्ति द्विन्नं दुक्कटानं। काले चे, भिक्खवे, पटिगगहितं विकाले निष्पक्कं विकाले संसदं, तं चे परिभुञ्जेय्य, आपत्ति द्विन्नं दुक्कटानं।” (महाव० २६२)

उपात्स्सत्येन पन अत्तेवापिका पुच्छेसु “भन्ते, सप्तिनवनीतवसानि एकतो पचित्वा निब्बद्वितानि वटुति, न वटुती”ति? “न वटुति, आवुसो”ति। थेऽो किरेत्य पक्कतेलकसटे विय कुक्कुच्चायाति। ततो नं उत्तरि पुच्छेसु “भन्ते, नवनीते दधिगुलिका वा तक्कविन्द्वनु वा होति, एतं वटुती”ति? “एतामि, आवुसो, न वटुती”ति। ततो नं आहंसु “भन्ते, एकतो पचित्वा एकतो संसद्विनि तेजवन्तानि होन्ति, रोग निगण्हनीती”ति। “साधावुसो”ति थेरो सम्पटिच्छि। महासुपरिभोगेनाहाति “कपियमंसवसाव सामिसपरिभोगेव वटुति, इतरा निरामिसपरिभोगेव वटुती”ति। महापादुमथ्येरो पन “इदं किं निपटिक्खिपित्वा “ननु वातावाधिका भिक्खु वज्चमूलकसावयापुं अच्छसुकरतेलादीनि पक्किपित्वा यामुं पिवन्ति, सा तेजुस्सदत्ता रोगं निगण्हनीती”ति वित्वा “वटुती”ति आह।

१७. मधु नाम मधुकरीहि मधुकमकिखकाहि खुदकमकिखकाहि भमरमकिखकाहि च कंतं मधु। तं पुरेभत्तं पटिगगहितं पुरेभत्तं सामिसपरिभोगेम्पि वटुति, पच्छाभत्ततो पट्टाय सत्ताहं निरामिसपरिभोगेमेव वटुति, सत्ताहातिकर्मे निस्सगियं। सचे सिलेससदिसं मधुमधुं खण्डं कल्पा ठिपतं, इतरं वा नानाभाजनेसु, वत्थुगणनाय निस्सगियानि। सचे एकमेव खण्डं, एकभाजने वा इतरं, एकमेव निस्सगियं। उगगहितकं वुत्तनयेनेव वेदितब्बं, अस्समक्खनादीसु उपनेतब्बं। मधुपटलं वा मधुसित्यकं वा नानामधु अमिसित्यं परिसुङ्गं, यावर्जीविकं, मधुमकिखतं पन मधुगतिकमेव। चीरिका नाम सपक्खा दीघमकिखका भिक्खु वज्चमूलकसावयापुं अच्छसुकरतेलादीनि पक्किपित्वा यामुं पिवन्ति, तेसं आसयेसु नियाससदिसं मधु होति, तं यावर्जीविकं।

१८. फणितं नाम उच्छुरसं उपादाय अपकावा वा अवत्थुकपवका वा सब्बापि अवत्थुकपवकाविकति। तं फणितं पुरेभत्तं पटिगगहितं पुरेभत्तं सामिसपरिभोगेम्पि वटुति, पच्छाभत्ततो पट्टाय सत्ताहं निरामिसपरिभोगेमेव वटुति, ब्रह्मपनादीसु उपनेतब्बं। पुरेभत्तं पटिगगहितेन अपरिस्सावितउच्छुरसेन कतफणितं सचे अनुपसप्त्यनेन कंतं, सामिसम्पि वटुति, सयंकर्तं निरामिसमेव वटुति, पच्छाभत्ततो पट्टाय पन सवत्थुकपटिगगहितानि। पुरेभत्तं पन परिस्सावितपटिगगहितेन कंतं सचे अनुपसप्त्यनेन कंतं, पुरेभत्तं सामिसम्पि वटुति, पच्छाभत्ततो पट्टाय सत्ताहं निरामिसमेव। सयंकर्तं पुरेभत्तं परिस्सावितपटिगगहितेन कंतं पन निरामिसमेव सत्ताहं वटुति। उगगहितकं वुत्तनयेनेव वेदितब्बं, घरधूपनादीसु उपनेतब्बं। अनञ्जोहरणीयं, सत्ताहातिकर्मेषि अनापत्ति। पच्छाभत्तं अपरिस्सावितपटिगगहितेन कतम्पि अनञ्जोहरणीयमेव, सत्ताहातिकर्मेषि अनापत्ति। एस नयो उच्छुं पटिगगहेत्वा कतफणितेपि। पुरेभत्तं पन परिस्सावितपटिगगहितेन कंतं सचे अनुपसप्त्यनेन कंतं, पुरेभत्तं सामिसम्पि वटुति, पच्छाभत्ततो पट्टाय सत्ताहं निरामिसमेव। सयंकर्तं पुरेभत्तं परिस्सावितपटिगगहितेन कंतं पन निरामिसमेव सत्ताहं वटुति। “झामउच्छुफणितं वा कोटिउच्छुफणितं वा पुरेभत्तमेव वटुती”ति महाअदुक्कथायं बुत्तं। महापच्चायरं पन “एतं सवत्थुकपवककं वटुति, नो वटुती”ति पुच्छेसु कल्पा “उच्छुफणितं पच्छाभत्ततो वटुती”ति वृत्तं, तं युत्तं। सीतोदकेन कंतं मधुकपुष्पफणितं पुरेभत्तं सामिसम्पि वटुति, पच्छाभत्ततो पट्टाय सत्ताहं निरामिसमेव वटुति, पच्छाभत्ततो पट्टाय सत्ताहं निरामिसमेव वटुति, सत्ताहातिकर्मे उच्छुरसं उपादाय अपकावा वा अवत्थुकपवका वा अवत्थुकपवकाविकति। खण्डसक्खरं पन खीरजलिकं अपनेत्वा सोधेत्वा, तस्मा वटुति।

१९. मधुकपुष्पं पन पुरेभत्तम्पि अल्लं वटुति। भजित्वाम्पि वटुति, भजित्वा तिलादीहि मिसं वा अमिसं वा कल्पा कोटिउच्छुफणितं वटुति। यदि पन तं गहेत्वा मेरयत्थाय योजेति, योजितं बीजतो पट्टाय न

बृद्धि। कदलीखज्जूरी अम्बलवृजनपसचिच्छादीनं सब्बेसं यावकालिकफलानं फणितं यावकालिकमेव। मरिचपक्वकेहि फणितं करोन्ति, तं यावकार्तिकं। एवं यथावृत्तानि सत्ताहकालिकानि सप्तिअदीनी पञ्च “अनुजानामि, भिक्खवे, पञ्च भेसज्जनानीं”ति (महाव० २६०) भेसज्जनामेन अनुञ्जातात्ता भेसज्जनिकच्चं करोन्तु वा मा वा, आहारत्यं फरितं समत्यानिपि पटिग्रहेत्वा तदहुपेरभत्तं यथासुखं, पच्छाभ्यातो पट्टाय सति पच्यये वृत्तनयेन सत्ताहं परिभुजितब्बनि, सत्ताहतिक्वमेन भेसज्जनिकधापदेन निस्सगिग्यं पाचितित्यं। सचेष्ठे सासपमत्तं होति, सक्ति वा अङ्गुलिया गहेत्वा जिह्वाय सायनमत्तं, निस्सगितत्व्यमेव पाचितित्यज्य देसेतत्वं। निस्सटुं पटिलभित्वा न अङ्गोराहितत्वं, न कायिकेन परिभोगेन परिभुजितब्बं, कायो वा काये अरु वा न मक्खेतत्वं। तेऽहं मक्खितानि कासावकत्तरयद्विउपाहनपादकठलिकमञ्जपीठादीनिपि अपरिभोगानि। “द्वारावातपानकवाटेसुषी हृत्येन गहणद्वानं न मक्खेतत्वं”न्ति महापच्चरित्यं वृत्तं। “कसावे पन पक्खिपित्वा द्वारावातपानकवाटानि मक्खेतब्बानीं”ति महाअङ्गुलियां वृत्तं। पद्येषे वा काळवण्णे वा उपतेनुं बृद्धि। अञ्जेन पन भिक्खुना कायिकेन परिभोगेन परिभुजितब्बं, न अङ्गोराहितत्वं। “अनापाति अन्तोसत्ताहं अधिद्वेतीं”ति (पारा० ६२५) वचनतो पन सत्ताहभन्नरे सप्तित्यं तेलत्य वसञ्च मुद्रनितेलं वा अव्यञ्जनं वा मधुं अरुमक्खनं फणितं घरधूपानं अधिद्वेति अनापाति, नेव निस्सगिग्यं होति। सचे अधिद्वेतेलं अनधिद्वेतत्वाभाजनं आकिरितुकामा होति, भाजने चे सुखुमि छिद्, पविष्ठं पविष्ठं तेलं पुराणतेलनं अङ्गोरात्यरीयति, पुन अधिद्वेतत्वं। अथ महामुखी होति, सहसाव बहु तेलं पविसित्वा पुराणतेलं अङ्गोरात्यरीति, पुन अधिद्वेतात्किमेव हि तं होति। एतेन नयेन अधिद्वेतत्वाभाजने अनधिद्वेतत्वालाकिरणमिष्यि वेदतत्वं।

सचे पन सत्ताहातिकरन्त अनुपसम्मन्स संपरिच्छित्वा देति, पुन तेन अत्तो सन्तकं कत्वा दिनं परिभूजितं बहुति। सचे हि सो अभिसङ्खारित्वा वा अनभिसङ्खारित्वा वा तस्य मिक्खुनो नन्त्युकमर्थं देवेयं, गहेत्वा नन्त्युकम् कातब्जं। सचे बालो होति, दातुं न जानाति, अज्जेन मिक्खुना वत्तब्जोः “अथि ते सामणेर तेलं”न्ति? “आम, भन्ते, अस्थी”ति। आहर थेरस्स भेसज्जं करिस्सामाति। एवम्पि बहुति। सचे द्विन्नं सन्तकं एकेन पटिगाहितं अविभत्तं होति, सत्ताहातिकरमे द्विन्नम्पि अनापति, परिभूजितं पन न बहुति। सचे येन पटिगाहितं, सो इतरं भणति “आवुसो, इमं तेलं सत्ताहमतं परिभूजितं बहुतो”ति, सो च परिभोगं न करोति, कस्य आपति? न कस्सचि। कस्मा? येन पटिगाहितं, तेन विस्सज्जितता, इतरस्स अप्पिटिगाहितता।

१००. इमेसु (महाव० अट्ठ० ३०५) पन चतुर्सु कालिकेसु यावकालिकं यामकालिकन्ति इदमेव द्वयं अन्तोवृत्थकञ्ज्वेव सन्निधिकारकञ्ज्व होति, सत्ताहकालिकञ्ज्व यावर्जीविकञ्ज्व अकप्पियकुटियं निखिपतिष्ठियं वड्डति, सन्निधियमि न जनरेति। यावकालिकं पन अत्तना संदिं सम्भिन्नरसानि तीणिपि यामकालिकार्दीनि अत्तनो सभावं उपरेति। यामकालिकं द्वेषि सत्ताहकालिकार्दीनि अत्तनो सभावं उपरेति, सत्ताहकालिकम्पि अत्तना संदिं संसङ्गं यावर्जीविकं अत्तनो सभावञ्ज्वेव उपरेति, तस्मा यावकालिकेन तदहुपटिग्गाहितेन संदिं संसङ्गं सम्भिन्नरसं सेसकालिकत्यं तदहुपेरभत्यमेव वड्डति। यामकालिकेन संसङ्गं पन इत्तद्वयं तदहुपटिग्गाहितं याव अरुणुगमना वड्डति। सत्ताहकालिकेन पन तदहुपटिग्गाहितेन संदिं संसङ्गं तदहुपटिग्गाहितं वा युरेपटिग्गाहितं वा यावर्जीविकं सत्ताह कर्पति। द्वीहपटिग्गाहितेन छाहं। तीहपटिग्गाहितेन पञ्चाहां...पै... सत्ताहपटिग्गाहितेन तदहेव कप्तर्तीत वेदितब्बं। कालयामसत्ताहतिकमेसु चेत्य विकालभोजनसन्निधिभेसज्जसिक्खापदानं वसेन आपत्तियो वेदितब्बा।

सचे पन एकतो पटिगाहितानिपि चत्तरी कालिकानि सम्भिन्नरसानि न होन्ति, तस्स तस्सेव कालस्स वसेन परिभुज्जितुं वृद्धिति । सचे हि छल्लियि अनपनेत्वा सकलनेव नाठिकेरफलेन संदिँ अम्बपानादिपानकं पटिगाहितं होति, नाठिकेरं अपनेत्वा तं विकालेपि कपर्ति । उपरि सम्प्रिपण्डं ठपेत्वा सीतलपायासं देन्ति, यं पायासेन असंसदुं सप्पि, तं अपनेत्वा सत्ताहं परिभुज्जितुं वृद्धिति । थद्मधुफुकाणितादीसुपि एसेव नयो । तकोलजातिफलारीहि अल्कुरित्वा पिण्डपातं देन्ति, तानि उड्डरित्वा धोवित्वा यावकीजं परिभुज्जितब्बानि । यागुयं पक्षिवपित्वा दिन्ससङ्किर्वादीसुपि तेलादीसु पक्खिवपित्वा दिन्नलट्टुमधुकादीसुपि एसेव नयो । एवं यं य असम्भिन्नरसं होन्ति, तं तं एकतो पटिगाहिताम्बि यथा सुङ्ग होन्ति, तथा धोवित्वा तच्छेत्वा वा तस्स तस्स कालस्स वसेन परिभुज्जितुं वृद्धिति । सचे सम्भिन्नरसं होति संसद्गु, न वृद्धिति ।

इति पाञ्चमृतकविनयविनिष्ठ्यसङ्गहे

कालिकविनिच्छयकथा समता।

१९. कप्पियभूमिविनिर्छयकथा

१०१. कपियाचतुर्भूमियोंति एत्य “अनुजानामि, मिक्खवेच, चतस्रो कपियधूमियो उत्सावनन्तिकं गोनिसादिकं गहपतिं सम्मुतिं निति (महाव० २९५) वचनतो उत्सावनन्तिका गोनिसादिका गहपति सम्मुतीति इमा चतस्रो कपियधूमियो वेदितब्बा। तथ्य (महाव० अट० २९५) उत्सावनन्तिका ताव एवं कातब्बा — यो थम्भानं वा उपरि भित्तिपादे वा निखनित्वा विहारो करीयति, तस्स हेड्वा थम्भपतिच्छका पासाणा भूमिगतिका एव। पठमत्थर्मं पन पठमभित्तिपादं वा पतिद्वापेत्तोह बहूहि सम्परिवारेत्वा “कपियकुटि करोम, कपियकुटि करोम” ति वाचं निच्छरर्नोह मनुस्सेसु उक्षिपित्वा पतिद्वापेत्तोसु आमिसल्ला वा सयं उक्षिपित्वा वा थम्भो वा भित्तिपादो वा पतिद्वापेत्तब्बो। क्रान्तिमहापच्चरीसु पन “कपियकुटि कपियकुटीति वत्वा पतिद्वापेत्तब्ब” निति वृत्तं। अन्धकट्ककथायं “सङ्घस्स कपियकुटि अधिद्वामी” ति वृत्तं, तं पन अवत्थापि अद्वकथासु वुत्तनयेन वृत्ते दोसो नतिय। इदं पनेत्य साधारणलक्षणं “थम्भपतिद्वापनञ्च वचनपरियोसानञ्च समकलं वृद्धीति” ति। सचे हि अनिद्विते वचने थम्भो पतिद्वाति, अप्पतिद्विते वा तात्में वचनं निट्टाति, अकता होति कपियकुटि। तेनेव महापच्चरियं वृत्तं “बहूहि सम्परिवारेत्वा वत्तब्बं, अवसर्जित् एत्य एक्सप्पि वचननिद्वानञ्च थम्भपतिद्वापनञ्च एकतो भविस्सती” ति। इडकासिलामतिकाकुट्कासु पन कुटीसु हेड्वा चयं वन्धित्वा वा अवन्धित्वा वा करोन्तु, यतो पट्टयो भित्ति उडापेत्कामा होन्ति, तं स्वप्पत्वमं इडके वा सिलं वा मत्तिकापिण्डं वा गहेत्वा वुत्तनयेनेव कपियकुटि कातब्बा, इडकादयो भित्तियं पठमिक्कादीने हेड्वा न वट्टन्ति, थम्भा पन उपरि उगच्छन्ति, तस्मा वट्टन्ति। अन्धकट्ककथायं “थम्भोंहि करियमाने चतुर्सु कोणेस चतारा थम्भा, इडकादिक्के चतस्रो कोणेस द्वे तिस्सो इडका अधिद्वापेत्तब्ब” ति वृत्तं। तथा पन अकतायापि दोसो नतिय, अद्वकथास हि वृत्तमेव पमाणं।

गोनिसादिका दुविधा आरामगोनिसादिका विहारगोनिसादिका की। तासु यत्थ नेव आरामो, न सेनासनानि परिक्रिखितानि होन्ति, अयं आरामगोनिसादिका नाम। यत्थ सेनासनानि सब्बानि वा एकच्चानि वा परिक्रिखितानि, आरामो अपरिक्रिखितो, अयं विहारगोनिसादिका नाम। इति उभयत्रापि आरामस्स अपरिक्रिखितभावोये व पमाणं ॥ “आरामो पन उपङ्गपरिक्रिखितापि बहुतरं परिक्रिखितापि परिक्रिखितोये वानामा” ति करुन्दिमहापच्चरीस वत्तं, एत्य कपिष्यकटि लद्दुं वड्डित।

गहपतीति मनुस्सा आवासं कत्वा “कपियकुटि देम, परिभुज्ञथा” ति वदन्ति, एसा गहपति नाम, “कपियकुटि कातुं देमा” ति वुत्तेपि वट्टतियेव। अन्यकटुकथां पन “यस्मा भिकखुं उपेत्वा सेससहधमिकानं सब्बेसञ्च देवमनुस्सानं हत्यथो पटिगग्हो च सन्निधि च अन्नोवृत्यज्य तेसं सन्तकं भिकखुस्स वट्टति, तस्मा तेसं गोहानि वा तोहि दिन्नकपियकुटि वा गहपतीति वुच्यतीं ति वुत्त, पुनपि वुत्त “भिकखुस्स विहारं उपेत्वा भिकखुनुपस्यो वा आरामिकानं वा तिथियानं वा देवतानं वा नागानं वा अपि ब्रह्मानं विमानं कपियकुटि होतीं ति, तं सुवुत्तं। सङ्घसन्तकमेव हि भिकखुसन्तकं वा गेहं गहपतीकटिका न होति।

सम्मृति नाम अन्तिरुद्दितयकम्भवाचाय सावेत्वा सम्मता । एवज्ञं पन, भिक्खुवे, सम्पन्नितब्बा, व्यत्तेन भिक्खुना पटिबलेन सङ्घो जापेतब्बो —

“सणात मे, भन्ते, सहो। यदि सहस्र पत्तकल्लं सहो इत्थनामं विहारं कपियभमि सम्मन्तेय, एसा जर्ति।

‘‘सणात मेरे भन्ते, सङ्गो इत्यन्नामं विहारं कृपियभर्ति सम्पन्नति। वस्त्रावस्त्रातो खमति इत्यन्नामस्रस विहारस्स कृपियभिमया सम्पति, सो ताण्हस्स। वस्त्र स नखमति, सो भासेय्य।

“समतो सहेन इत्थलामो विहारे कपियभूमि खमति सहस्र तस्मा तण्ही एवमेतं धारयामी” ति (महाब० २१५)

कमवाचं अवत्वा अपलोकनकमवसेन सावेत्वा करापि सम्भवा पव।

१०२. यं (महाव० अडु० २९५) इमासु चतुर्सु कपिष्यभूमीसु वुत्तं आमिसं, तं सब्बं अन्तोवृथ्यस्त्रङ्खयं न गच्छति। भिक्खुवृनञ्च भिक्खुनीनञ्च अन्तोवृथ्य अन्तोपक्वमोचनतयज्ज्ञि कपिष्यकृतिये अनुञ्जाता। यं पन अकपिष्यभूमियं सहस्रेयपहानके गेहे वुत्तं सङ्घिकं वा पुगलिकं वा भिक्खुस्स भिक्खुनिया वा सन्तकं एकरतम्पि ठापितं, तं अन्तोवृत्यं, तत्थ पक्वज्ज्ञ अन्तोपक्वं नाम होति, एतं न कपिति। सत्ताहकालिकं पन यावर्जीविकञ्च वृत्तिं।

तत्राय विनिष्ठयो – सामग्रे भिक्खुस तपडुलादिकं आमिसं आहरित्वा कणिप्यकुटिं निक्षिपत्वा पुनदिवसे पचित्वा देति, अन्तोवृत्यं न होति । तत्य अकणिप्यकुटिं निक्षितसप्तिआदीसु किञ्चिं पक्षिधिपत्वा देति । मुखसन्निधि नाम होति । महापच्चरियं पन “अन्तोवृत्यं होतो”ति वृत्तं । तत्य नाममत्तमेव नानाकरणं, भिक्खु अकणिप्यकुटिं ठपितसप्तिच्य यावजीविकपणव्यच्य एकतो पचित्वा परिभुज्जति, सत्ताहं निरामिसं वट्डति । सच्य आमिसंसदुं कत्वा परिभुज्जति, अन्तोवृत्यज्यवे सामंपकञ्ज होति । एतेनुपायेन सब्बसंसंगा वेदतब्बा । यं किञ्चिं आमिसं भिक्खुनो पचितुं न वट्डति । सर्वोपर्स उण्हयागुणा सुलिसपण्णानि वा सिंहिक्वरें वा लांगें वा पक्षिधपन्ति, तम्य चालेतु न वट्डति, “यांगुनिब्बापेमो”ति पन चालेतुं वट्डति । उत्तण्डुलभत्त लभित्वा पिदहितुं न वट्डति । सच्य पन मनुस्सा पिदहित्वा देत्ति, वट्डति । “भर्तं मा निब्बायत्”ति पिदहित्वा वट्डति, खीरतक्वादीसु पन सर्कं कथितेसु अगिं कातं वट्डति पुनपकस्स अनञ्जातता ।

इमा पन कपियकुटियो कदा जहितवत्थुका होन्ति? उस्सावनन्तिका ताव या थम्बानं उपरि भित्तिपादे वा निखनित्वा कता, सा सब्बेसु थम्भेसु च भित्तिपादेसु च अपनीतेसु जहितवत्थुका होति। सचे पन थम्भे वा भित्तिपादे वा परिवर्तेत्ति, यो यो ठिठो, तथ्य तथ्य पतिङ्गाति, सब्बेसुपि परिवर्तितेसु अजहितवत्थुकाव होति। इट्टकार्दीह कता चयस्स उपरि भित्तिअत्थाय थपितं इट्टकं वा सिलं वा मन्तिकापिण्डं वा आदि कत्वा विनासितकाले जहितवत्थुकाव होति। योहे पन इट्टकार्दीह अधिङ्गाति, तेसु अपनीतेसुपि तदञ्जेसु पतिङ्गातीति अजहितवत्थुकाव होति। गोनिसादिका पाकारादीह परिक्खेपे कते जहितवत्थुकाव होति। पुन तस्मि आरामं कपियकुटि लदू बृहति। सचे पन नुरिपि पाकारादयो तथ्य तथ्य खण्डा होन्ति, ततो ततो गावो पावसन्ति, पुन कपियकुटि होति। इतरा पन द्वे गोपानसीमत्त थपेत्ता सब्बस्मिं छद्दने विहु जहितवत्थुकाव होन्ति। सचे गोपानसीमत्त उपरि एकपि पवध्वापासकमण्डलं अतिथि, रक्खति।

१०३. यत्र पनिमा चतुरसोपि कण्ठियभूमियो नस्ति, तत्यं किं कातब्जन्ति? अनुपसम्पन्नस्स दत्वा तस्स सन्तकं कत्वा परिभूजितब्जं। तत्रिदं वत्थु – करविकतिस्सत्यरो किर विनयधरपामोकखो महासीवत्थेरस्स सन्तिकं अगमासि। सो दीपालोकेन सपिकुम्भं पस्सित्वा “भन्ते, किमते” त्ति पुच्छि। थेरो “आवुसो, गामतो सपिकुम्भो आभतो लूहविद्वसे सपिना भृजनतथ्या” त्ति आह। ततो न तिस्सत्यरो “न वट्टीत, भन्ते” त्ति आह। थेरो पुनदिववसे पमुख निक्खिपार्पेसि। तिस्सत्थेरो पुन एकदिवसं आगतो तं दिस्या तथेव पुच्छित्वा “भन्ते, सहस्र्यप्पहोनकडुने थेतुं न वट्टीत” त्ति आह। थेरो पुनदिवस बहिं नोहारपत्वा निक्खिपार्पेसि, तं चोरा हरिसु। सो पुन एकदिवसं आगतं तिस्सत्थेरमाह “आवुसो, तया ‘न वट्टीत’ वुते सो कुम्भा बहिं निक्खित्तो चोरोह हटो” त्ति। ततो न तिस्सत्थेरो आह “नन्, भन्ते, अनपसम्पन्नस्स दातब्जो अस्स, अनपसम्पन्नस्स हि दत्वा तस्स सन्तकं कत्वा परिभूजितं वट्टीत” त्ति।

इति पाक्षिमत्तकविनयविनिच्छयसङ्ख्ये

कप्पियभूमिविनिर्छयकथा समता ।

२०. पटिगहणविनिच्छयकथा

१०४. खादनीयादिपटिगगहारेति अज्ञोहरितब्बस्स यस्स कस्तिं खादनीयस्स वा भोजनीयस्स वा पटिगगहणं। तत्रायं विनिच्छयो – पञ्चहि अङ्गेहि पटिगगहणं रुहति, थाममञ्जिमस्स पुरिसस्स उच्चारणमत्तं होति, हथ्यापासो पञ्जायारति, अभिहारो पञ्जायायति, देवो वा मनुस्सो वा तिरच्छनगतो वा कायेन कायपटिक्केन निस्सगियेन वा देति, तज्ये भिक्खु कायेन वा कायपटिक्केन वा पटिगगहति। एवं पञ्चहङ्गेहि पटिगगहणं रुहति।

तथ्य ठिटनिसिन्ननिपन्नानं वसेन एवं हृत्यपासो वेदित्वा— सचे भिक्खु निसिन्नो होति, आसनस्स पञ्चिमन्ततो पट्टाय, सचे ठिटो, पण्हिअन्ततो पट्टाय, सचे निपन्नो, येन पस्सेन निपन्नो, तस्य परिमन्ततो पट्टाय, दायकस्स निसिन्नस्स वा ठिटस्स वा निपन्नस्स वा ठपेत्वा परारित्वयं यं आसन्नतरं अङ्गं, तस्य अओरिमन्तेन परिच्छिन्दित्वा अड्डोव्यक्त्यो हृत्यपासो नाम।

सचे पन दायकपटिगाहकेसु एको आकासे होति, एको भूमियं, भूमद्वास्स च सीसेन, आकासद्वास्स च ठपेत्वा दातुं वा गहेतुं वा पसरितहत्यं यं असन्तरं अङ्गं, तस्स ओरिमन्तने हत्यापासपमाणं परिच्छिन्दितब्बं । सचेपि एको कूपे होति, एको कूपते, एको वा पन रुखे, एको पथवियं, वृत्तनयेनेव हत्यापासपमाणं परिच्छिन्दितब्बं । एवरुपे हत्यापासे ठत्वा सचेपि पक्खी मुखतुण्डकेन वा हत्यी वा सोण्डाय गहेत्वा पुफ्पं वा फलं वा देति, पटिगाहणं रुहति । सचे पन अड्डुमरतनस्पिहायन्ना खन्धे निसिन्नो तेन सोण्डाय दीयमानं गण्हाति, वृष्टियेव । हत्यादेसु येन केनचि सरीरावयवेन अन्तमसो पादद्वूलियापि दीयमानं कायेन दिन्नं नाम होति । पटिगाहणपि एसेव नयो । येन केनचि हि सरीरावयवेन गहितं कायेन गहितमेव होति । सचेपि नत्युकरणियं दीयमानं नासापुटेन अकल्लको वा मुखन पटिगाहाति, आभोगमेव हत्य पमाणं ।

१०५. कट्टच्छुआरेसु पन येन केनचिं उपकरणेन दिन्नं कायपटिकडेन दिन्नं नाम होति । पटिगहोणे प्रै एसे वयन्यो । येन केनचिं ही सरीरसम्बद्धेन पत्तथालकादिना गहितं कायपटिकडेन गहितमेव होति । कायतो पन कायपटिकडेतो च मोतेच्चा हथ्यापासे ठिस्सस काये वा कायपटिकडे वा पातियमानमिं निस्समिगयेन पयोगेन दिन्नं नाम होति । एको बहूनि भत्तव्यज्ञनभाजनानि सीसे कत्त्वा भिक्खुसुस्स सन्तिकं आगन्त्वा ठिकोव “गण्हथा” ति वदति, न ताव अभिहारो पञ्चायति, तस्मा न गहेतब्बं । सचे पन ईस्कमिं आनमति, भिक्खुना हत्थं पासरेच्चा हैडिंगभाजनं एकदेसेनपि सम्पादिच्छितब्बं । एत्तावता सङ्खभाजनानि पटिगहीतानि होन्ति । ततो पद्माय आरोपेत्वा उम्बाटेत्वा वा यं इच्छति, तं गहेत वडति । भत्तपच्छिं अदिशि पन एकभाजने वत्तब्बमेव नन्ति ।

काजेन भतं हरन्तोपि सचे काजं ओनमेत्वा देति, बटुति। तिंसहत्ये वेणु होति, एकस्मिं अन्ते गुळकृष्णो बद्रो, एकस्मिं सप्पिकृष्णो, तज्ये पटिगण्हति, सब्बं पटिग्हाहितमेव। उच्छ्युयन्तरेणितो पग्धरन्तमेव ‘रसं गण्थ्या’ ति वदति, अभिहारो न पञ्चायातीति न गहेतब्बो। सचे पन कसं छहेत्वा हत्येन उसिञ्चित्वा देति, बटुति। बहु पत्ता मज्ये वा पैठे वा कटसारे वा दोणियं वा फलके वा ठिपिता होतिं, यथ्य ठिटस्स दायको हत्यापासे होतिं, तत्य ठत्वा पटिगण्हणसञ्चाय मञ्चादीनि अङ्गुलियापि पुरिसित्वा ठितेन वा निसिन्नेन वा निपन्नेन वा यं तेसु पत्तेसु दीयति, तं सब्बं पटिग्हाहितं होति। सचेषे ‘पटिग्हाहेस्सामो’ ति मञ्चादीनि अभिरुहित्वा निसीदति, बटुत्येव।

पथवियं पन सचेपि कृच्छिया कुच्छिं आहच्च ठिता होन्ति, यं यं अङ्गुलिया वा सूचिया वा फुसित्वा निसिन्नो होति, तत्य तत्य दीयमानमेव पठिगाहितं होति। यत्थ कत्थचि महाकटसारहत्यथरणादीसु ठिपतपे पठिगाहणं न रुहतीति वृत्तं, तं हत्यापासातिकमं सन्धाय वुत्तिं वेदितब्बं, हत्यापासे पन सति यत्थ कत्थचि वट्टति अञ्जत्र तत्यजातका। तत्यजातके पन पदुमिनपणे वा किंसुकपणादिमिहि वा न वट्टति। न हि तं कायपटिबद्धसङ्ख्येण गच्छति। यथा च तत्थजातके, एवं खाणुके बधित्वा ठिपतमञ्चादिमिहि असंहारिमे फलके वा पासाणे वा न रुहतीयेव। तेपि हि तत्थजातकसङ्ख्युपणा होन्ति। भूमियं अथतेसु सुख्येमेसु तिन्तिणिकादिपणेसु पठिगाहणं न रुहति। न हि तानि सन्ध्यारेतं समत्थानीति। महन्तेसु पन पदुमिनपणादीसु रुहति। सचे हत्यापासं अतिकम्पिठो दीघदृढकेन उल्लङ्घन देति, “आगन्त्या देहीं” ति वृत्तब्बो। वृचनं असत्ता वा अनादियित्वा वा पते आकिरतियेव, पन पठिगाहेतब्बं। दरे ढत्वा भ्रष्टपिण्डं खिप्पनेपि एसेव नयो।

१०६. सचे पत्तथविकतो नीहरियमाने पत्ते रजनचुण्णानि होन्ति, सति उदके धोवितब्बो, असति रजनचुण्णं पुछित्वा पटिगगहेत्वा वा पिण्डाय चरितब्बं। सचे पिण्डाय चरन्तस्स पत्ते रजं पतति, पटिगगहेत्वा भिक्खा गणितब्बा, अप्पटिगगहेत्वा गणहत विनयदुक्कर्ट, तं पन पुन पटिगगहेत्वा भुज्जतो अनापत्ति। सचे पन “पटिगगहेत्वा देथ्य” ति वुते वचनं असुत्वा वा अनादियित्वा वा भिक्खं देन्तियेव, विनयदुक्कर्ट नन्ति, पुन पटिगगहेत्वा अज्ञा भिक्खा गहेत्वा। सचे महावातो ततो ततो रजं पातेति, न सक्का होति भिक्खं गहेत्वा, “अनुपसम्पन्नस्य दस्सामां ति सुद्धिचित्तेन आभोगं कत्वा गणित्वं बृद्धति। एवं पिण्डाय चरित्वा विहारं वा आसनसालं वा गन्त्वा तं अनुपसम्पन्नस्य दत्वा पन तेव दिनं वा तस्य विस्सासेन वा पटिगगहेत्वा भजितं बृद्धति। सचे भिक्खाचारे सुजं पत्ते भिक्खरस्स

देति, सो बत्वबो “इमं पटिगहेत्वा भिक्खुं वा गग्हेय्यासि परिभूजेय्यासि वा”ति, तेन तथा कातब्धं । सचे रजं उपरि उपिलवति, कञ्जिकं पवाहेत्वा सेसं भूजितब्धं । सचे अन्तोपविद्धं होति, पटिगहेत्वब्धं । अनुसासन्मने असति हत्थये अमोचनेन वय अनुभासम्पन्नो अस्यि, तथ्य नेत्रा पटिगहेत्वब्धं । सुखभर्ते पतितरं अपनेत्वा भूजितं वृष्टि । सचे अतिसुखुमं होति, उपरि भत्तेन संदिँ अपनेत्वब्धं, पटिगहेत्वा वा भूजितब्धं । यानुं वा सूर्यं वा पुरतो ठपेत्वा आलक्ष्णीनां भाजनतो फुसितानि उत्तरन्त्वा पत्ते पतन्ति, पत्तो पठिगहेत्वब्धे ।

१०७. उडुक्केन आहरित्वा देन्नानं पठमतरं उडुक्कतो थेवा पत्ते पतन्ति, सुप्रतीता, अभिहट्टा दोसो नव्यति। सचेपि चरुकेन भर्ते आकिरियमाने चरुकतो मसिं वा छारिका वा पतति, अभिहट्टा नेवत्थि दोसो। अनन्तरस्स मिक्कुबुनो दीयमानं पत्तां उपतित्वा इतरस्स पत्ते पतति, सुप्रतीतं। पटिगाहितमेव हि तं होति। सचे जञ्जरिसाखार्दि फालेत्वा एकस्स मिक्कुबुनो देन्नानं साखों फुसितानि अञ्जस्स पत्ते पतन्ति, पत्तो पटिगाहेत्वब्बो, यस्स पत्तास्स उपरि फालेन्ति, तस्स पत्ते पततेसु दातुकामाताय अभिहट्टा दोसो नव्यति। पायासस्स परेत्वा पत्तं वेन्ति, उण्हता हेडा गहेत्वुं न सकवाति, मुखवट्टियापि गहेत्वुं वट्टति। सचे तथापि न सकवाति, आधारकेन गहेत्वब्बो। आसनसालाय परं गहेत्वा निसिन्न मिक्कु निंद ओककन्तो होति, नेव आहरियमानं, न दीयमानं जानाति, अपटिगाहितं होति। सचे पन आभोगं कल्पा निसिन्नो होति, वट्टति। सचेपि सो हत्येन आधारकं मुञ्जित्वा पादेन पेल्लेत्वा निद्वायति, वट्टतियेव। पादेन आधारकं अकविमत्वा पटिगाहेत्वस्स पन जागारन्तस्सपि अनादरपटिगाहाणं होति, तस्मा न कत्तब्बं। केंचिः ‘एवं आधारकेन पटिगाहणं कायपटिबद्धपटिङ्गेन पटिगाहणं नाम होति, तस्मा न बद्धीतः तं वचनमत्तमेव, अत्यतो पन सब्बप्येत् कायपटिबद्धमेव होति। कायसंसार्गांपि चेस नयो दस्तितो। यम्पि मिक्कुस्स दीयमानं पतति, तम्पि सामं गहेत्वा परिभुज्नुं वट्टति।

त्रिदं सूतं -

“अनजानामि, भिक्खुवे, यं दीयमानं पतति, तं सामं गहेत्वा परिभूजितं, परिच्छत्तं तं, भिक्खुवे, दायकेहीं” ति (चूल्घव २७३)

इदच्य पन सुन नेवयतं, तस्मा एवमेत्य अधिपायो वेदितब्बो – यं दीयमानं दायकस्स हत्यतो परिग्रहित्वा सुद्धाय वा भूमिया पदुमिनपणे वा वत्थकटसारकदीसु वा पतति, तं सामं गहेत्वा परिभुजितुं वद्वति । यं पन सरजाय भूमियं पतति, तं रजं पुञ्जित्वा वा धोवित्वा वा पटिगगेत्वा वा परिभुजितब्बं । सचे पवड्वन्त अञ्चस्स मिक्खुनो सन्तिक गच्छति, तेन आहरापेतुम्पि वद्वति । सचे तं मिक्खुं वदति “त्वंयेव खादा” ति, तस्मपि खादितुं वद्वति, अनाणत्तेन पन तेन न गहेत्वं । “अनाणत्तेनपि इतरस्स दस्सामीति गहेतुं वद्वतों ति कुरुन्दिवं वुतं । कस्मा पनेतं इतरस्स मिक्खुनो गहेतुं न वद्वतीति? भगवता अनुञ्जातता । भगवति ति “सामं गहेत्वा परिभुजितुं” तिं वदन्तेन यस्सेवं तं दीयमानं पतति, तस्स अप्पिटागहितकमि तं गहेत्वा परिभोगो अनुञ्जातो । “परिच्छतं तं, मिक्खवे, दायकहेणीं ति वचनेन पनेत्य परसन्तकभावो दीपितो, तस्मा अञ्चस्स सामं गहेत्वा परिभुजितुं न वद्वति, तस्स पन आणित्या वद्वतीति अयं किरेत्य अधिपायो । यस्मा च एतं अप्पिटागहितकता अनुञ्जातं, तस्मा यथाठितयेव अनामसित्वा केनचिपि पिदहत्वा तपितं दुतियदिवसेपि परिभुजितुं वद्वति, सन्निधिपच्या अनापति, पटिगगेत्वा पन परिभुजितब्बं । तं दिवसंयेव हि तस्स सामं गहेत्वा परिभोगो अनुञ्जातो, न ततो परन्ति अयम्पि किरेत्य अधिपायो ।

१०८. इदानि अब्बोहारिकनये वृच्छति । भुज्जनानहि दन्ता खीयन्ति, नखा खीयन्ति, पत्तस्स वण्णो खीयति, सब्बं अब्बोहारिकं । सथ्यकेन उच्छ्वासादूसु फलितेसु मलं पञ्चायति, एतं नवसमुद्दितं नाम, पटिगगहेत्वा परिभुजितब्बं । सथ्यकं धोवित्वा फलितेसु मलं न पञ्चायति, लोहगन्धमत्त होति, तं अब्बोहारिकं । यम्पि सथ्यकं गहेत्वा परिहरन्ति, तेन फलितेपि एसेव नयो । न हि तं परिशोगात्थाय परिहरन्तीति । मूलभेसज्जार्दीनि पिसन्तानं वा काढेन्तानं वा निसदनिसदपोतकं उद्कुखलमुसलार्दीनि खीयन्ति, परिहरणकवार्सां तापेवा भेसज्जन्त्थाय तक्वे वा खीरे वा पक्षिखपत्ति, तथ्य नीलिका पञ्चायति, सथ्यके वृत्तसरिस्दासो विनिच्छयो । आपकतक्वार्दीसु पन सयं न पक्षिखपितब्बा, पक्षिखपति च, सामपाकतो न मुच्छति । देवे वस्सन्तेपिण्डाय चरन्तस्स सरीरतो वा चीवरतो वा किलदुउदकं पंते पतति, पटिगगहेत्वब्बं । रुक्खमूलार्दीसु भुज्जनातस्स पततेपि एसेव नयो । सचे पन सत्ताहां वस्सन्ते देवे सुद्धं उदकं होति, अब्बोकासतो वा पतति, वृद्धति ।

१०९. सामग्रेस्स ओदनं वेन्नेन तस्स पत्तगतं अच्छुपत्तेनेव दातब्बो, पत्तो वास्स पटिगग्हेतब्बो । अप्पिटिगहिते ओदनं छुपित्त्वा पुन अन्नो पत्ते ओदनं गणहत्तस्स उग्गहितको होति । सचे पन दातुकामो हुत्वा “आहर, सामणेर, पत्तं, ओदनं गणहाहीं” तिव वदति, इतरो “अल मझं”न्ति पटिक्खपति, पुन “तवतें मया परिच्यत्त-”न्ति च वुते “न मङ्गं एतेनत्यो” तिव वदति, सतक्खुतुपि परिच्यजतु, याव अन्नो हत्यगतं, ताव पटिगग्हितमेव हार्ति । सचे पन आधारके ठिंत निरपेक्खो “गणहाहीं” तिव वदति, पुन पटिगग्हेतब्बं । सापेक्खो आधारके पत्तं ठंपेत्वा “एतो पूवं वा भत्तं वा गणहाहीं” तिव सामणेर वदति, सामणेरो हत्यं धोवित्वा सचेपि सतक्खुतु गहेत्वा अन्नो पत्तां अफुसन्नोव अन्नो पत्ते पक्खिपति, पुन पटिगग्हणकिच्चं नव्यि । यदि पन अन्नो पत्तगारं फुसित्वा ततो गणहाति, सामणेरसन्नकेन संसङ्कु हार्ति, पुन पटिगग्हेतब्बं । केचि पन “सचेपि गङ्घमानं छिजित्वा तत्थ पतति, पुन पटिगग्हेतब्बं” न्ति वदन्ति । तं “एकं भत्तपिण्डं गण्ह, एकं पूवं गण्ह, इम्सस् गुण्ठिपण्डस्स एतकं पदेसं गण्हा” तिव एवं परिच्छिद्दित्वा वुते वेदितब्बं, इध पन परिच्छेदो नव्यि, तस्मा यं सामणेरस्स पत्ते पतति, तदेव पटिगग्हणं विजहाति, हत्यगतं पन याव सामणेरो वा “अल” न्ति न अरामति, भिक्खु वा न वारेति, ताव भिक्खुबुस्सेव सन्तकं, तस्मा पटिगग्हणं न विजहति । सचे अन्नो वा भिक्खुबूनं वा यागुपचनकभाजने केसच्चि अत्थाय भत्तं पक्खिपति, “सामणेर, भाजनस्स उपरि हत्यं करोहीं” तिव वत्वा तस्स हत्ये पक्खिपतिब्बं । तस्स हत्यतो भाजनं पतितज्ज्ञ दुयतिदिवसे भाजनस्स अकप्पियथावं न करोति परिच्यत्ता । सचे एवं अकत्ता पक्खिपति, पत्तमिव भाजनं निरामिसं कत्वा परिभुजितब्बं ।

१२०. दायका यामुकुंठ ठपेत्ता गता, तं दहरसमणेरो पटिगाहापेतुन न सक्कोति, मिक्कु पत्त उपनामेति, सामणेरो कुट्स गीवं पत्तस्स मुखवडियं ठपेत्ता आवज्जेति, पत्तगता यागु पटिगाहिताव होति । अथ वा मिक्कु भयिं हत्यं ठपेति, सामणेरो पवद्वेत्ता हत्यं आरापेति, बृत्ति । पूवपच्छिभत्तपच्छित्तच्छभारादीसुपि एसेन नयो । सचे पटिगाहण्णुं भारं द्वे तयो सामणेरा देन्ति, एकेन वा बलवता उक्खित्तं द्वे तयो मिक्कु गणहन्ति, बृत्ति । मञ्जस्स वा पीठस्स वा पादे तेलघंट वा काणितघंट वा लग्गेन्ति, मिक्कुस्स मञ्जेपि पीठेपि निरसिदितं बृत्ति, उग्गहितकं नाम न होति ।

नागदन्तके वा अङ्कुशके वा द्वे तेलघटा लगिता होन्ति उपरि पटिगणहितको, हेडा अप्पिटिगणहितको। उपरिमं गहेत्वा वृत्ति, हेडा पटिगणहितको, उपरि अप्पिटिगणहितको, उपरिमं गहेत्वा इतरं गणहतो उपरिमो उग्रहितको होती। हेडामज्जे अप्पिटिगणहितकं तेलथालकं होति, तज्जे सम्पञ्जन्तो सम्पुञ्जनिया घट्वेति, उग्रहितकं न होति, “पटिगणहितकं गणिस्त्वासारीं” तिं अप्पिटिगणहितकं गहेत्वा अत्वा पुन ठपेति, उग्रहितकं न होति, बहि नीहरित्वा सञ्जानाति, बहि अद्भुतेत्वा हरित्वा तथेव ठपेत्वं, नत्थि दोसो। सचे पन पुब्बे विवरित्वा ठपितं, न पिदहित्वं। यथा पुब्बे ठितं, तथेव ठपेत्वं। सचे बहि ठपेति, पुन च्छुपित्वं।

११२. पटिगाहितके तेलादिम्हि कणिका उद्देशि, सिंधिवेरादिम्हि घनचुण्णन्, तंसमुडानमेव नाम तं, पुन पटिगणहणिकच्चन् नत्यि। तालं वा नालिक्रेवं वा आरुळ्हो योजेन फलपिण्डं ओतारेत्वा उपरितिवेव “गणहथा”ति वदति, न गहेतब्बं। सचे अञ्जो भूमिये ठितो योतपासके गहेत्वा उक्षिपित्वा देति, वटृति। सफलं महासाखं कपिषयं करेत्वा पटिगणहति, फलानि पटिगहितनेव होन्ति, यथासुखं परिभुजितुं वटृति। अन्तोवतीयं ठत्वा वर्ति छिन्दित्वा उच्छुं वा तिम्बरसुकं वा देन्ति, हथ्यपासे सति वटृति। दण्डकेसु अपहरित्वा निगतं गणहन्तस्स वटृति, पहरित्वा निगते अटुकथासु दोसो न दस्सितो। मयं पन “यं ठानं घटृन्, ततो संयापिततिमिव हातों”ति तत्कथायम्, तम्यि ठत्वा गच्छन्ते युज्जति सुङ्क्षिप्तातो पवटृत्वा बहिपतितभण्डं विय। वर्ति वा पाकारं वा लङ्घापेत्वा देन्ति, सचे पन अपुथुलो पाकारो, अन्तोपाकारे बहिपाकारे च ठितस्स हथ्यपासो पर्होति, हथ्यसतम्पि उड़ुं गन्त्वा सम्पत्तं गहेतुं वटृति।

भिक्खु गिलानं सामणरं खन्धेन वहति, सो फलाफलं दिस्वा गहेत्वा खन्धे निसिन्नोव देति, बद्रृति। अपरो भिक्खु वहन्तो खन्धे निसिन्नस्स भिक्खुनो देति, बद्रृतियेव। भिक्खु फलानि साखं छायत्याय गहेत्वा गच्छति, फलानि खादितुं चिते उपन्ने पटिगग्हापेत्वा खादितुं बद्रृति। मच्छिकवारणत्थं कपियं कारेत्वा पटिगग्हाति, खादितुकामो चे होतीं, मूलपटिगग्हामेव बद्रृति, खादन्तस्स नत्यि दोसो। भिक्खु पटिगग्हाहं भण्डं मनुस्सानं याने ठपेत्वा मग्गं गच्छति, यानं करमे लग्गति, दहरो चक्रं गहेत्वा उक्खिपाति, बद्रृति, उग्गहितकं नाम न होति। नावाय ठोत्वा नावं अरित्तेन वा पाजेति, हृत्येन वा कुद्रृति, बद्रृति। उड्डुम्पोपि एसेव नयो। चाटियं वा कुण्डके वा ठपेत्वापि तं अनुपसम्पन्नं गाहापेत्वा अनुपसम्पन्नं बाहायं गहेत्वा तरितुं बद्रृति। तस्मियि असति अनुपसम्पन्नं गाहापेत्वा तं बाहायं गहेत्वा तरितं बद्रृति।

उत्पासका गमिनभिक्खुनं पायेत्यतण्डुले देन्ति, सामणेरा भिक्खुनं तण्डुले गहेत्वा अत्तनो तण्डुले गहेतुं न सक्तकोन्ति, भिक्खु तेसं तण्डुले गण्हन्ति, सामणेरा अत्तना गहिततण्डुलेसु खीयेषु इतरेहि

तण्डुलोहि यागुं पचित्वा सब्बेसं पत्तानि पटिपाटिया ठपेत्वा यागुं आकिरन्ति, पणिंतो सामणेरो अत्तनो पत्तं गहेत्वा थेरस्स देति, थेरस्स पत्तं दुतियथेरस्साति एवं सब्बानिपि परिवर्ततेरि, सब्बेहि सामणेरस्स सन्तकं भृत्य होति, वट्टति। सचेपि सामणेरो अपणिंतो होति, अत्तनो पत्ते यागुं स्थयेव पातुं अरभति, “आवुसो, तुकं यागुं मङ्कं देहीं” ति थेरिं पटिपाटिया याचित्वापि पिविं वट्टति, सब्बेहि सामणेरस्स सन्तकमेव भृत्य होति, नेव उगाहितपच्चया, न सन्निधिपच्चया वज्जं फुसन्ति। एत्य पन मातापितून तेलादीनि, छायादीनं अत्थाय साखादीनि च हरन्त्वानं इमेसुज्च विसेसो न दिस्सति, तस्मा कारणं उपपरिक्षितब्बं।

११२. सामणेरो भृत्य पचित्वाकामो तण्डुले धोवित्वा निच्चालेत्वा भाजनं उद्धनं आरोपेतब्बं, अग्नि न कातब्बो, पक्ककाले विवरित्वा पक्कधायो जानितब्बा। सचेदुप्पक्कं होति, पाकधाया पिदहितुं न वट्टति, रजस्स वा छायिकाय वा अपतनथाय वट्टति, पक्ककाले आरोपितुं भृत्यितुमि वट्टति, पुन् पटिगग्हणिक्चं न नित्य। सामणेरो पटिबलो पचिंतुं, खण्णो पनस्स न नित्य कथ्याय गन्तुकामो, पिक्खुना सतंडुतोदकं भाजनं पटिगग्हेत्वा उद्धनं आरोपेत्वा “अग्निं जालेत्वा गच्छा” ति वत्तब्बो। ततो परं पुरिमनवेव सब्बं कातुं वट्टति। पिक्खु यागुं अत्थाय सुद्धभाजनं आरोपेत्वा उदकं तापेति, वट्टति। तत्ते उदके सामणेरो तण्डुले पक्किखपति, ततो पट्टाय भिक्खुना अग्नि न कातब्बो, पक्कधायुं पटिगग्हेत्वा पातुं वट्टति। सामणेरो यागुं पचति, हत्यकुकुच्चो भिक्खु कीलन्तो भाजनं आमसति, पिधनं आमसति, उगातं फेणं छिन्तिवा पहरति, तस्सेव पातुं न वट्टति, दुरुपचिण्णं नाम होति। सचेदाकिखपति, उगाहितकम्पि होति।

११३. भिक्खुना पिण्डाय चरित्वा आधारके पतो ठपितो होति। तत्र चे अञ्जो लोलभिक्खु कीलन्तो पत्तं आमसति, पत्तपिधनं आमसति, तस्सेव ततो लद्धभृत्यं न वट्टति। सचेन पत्तं उक्खिपित्वा ठपेति, सब्बेसं न वट्टति। तत्त्वजातकफलिनिसाखाया वा वल्लिया वा गहेत्वा चालेत्वा, तस्सेव ततो लद्धफलं न वट्टति, दुरुपचिण्णदुक्कतज्य आपज्जति। “फलरुक्तं पन अपस्सतितुं वा तथ्य कण्टकं वा बन्धितुं वट्टति, दुरुपचिण्णं न हातीं” ति महापच्चरियं वुत्तं। अरज्जे पतितं पन अम्बक्लादि दिस्वा “सामणेरस्स दस्सामीं” ति पटिगग्हेत्वा वा आहरित्वा दातुं वट्टति। रीहविघासादि दिस्वापि “सामणेरस्स दस्सामीं” ति पटिगग्हेत्वा वा अपटिगग्हेत्वा वा आहरित्वा दातुं वट्टति। सचेपन सब्बकोति वितकं सोधेतुं, ततो लद्धं खादितुमि वट्टति, नेव आमकमंसपटिगग्हणपच्चया, न उगाहितकपच्चया वज्जं फुसति। मातापितून अत्थाय तेलादीनि गहेत्वा गच्छतो अन्तरामगे व्याधि उपज्जति, ततो यं इच्छति, तं पटिगग्हेत्वा परिभृत्यं वट्टति। सचेपन मूलेपि पटिगग्हितं होति, पुन् पटिगग्हणकिच्चं न नित्य। मातापितून तण्डुले आहरित्वा देति, ततो येव यागुआदीनि सम्पादेत्वा तस्स देत्वा, वट्टति, सन्निधिपच्चया उगाहितपच्चया वा दोसो न नित्य।

११४. पिक्खु पिदहित्वा उदकं तापेति, याव परिक्खया परिभृत्यं वट्टति। सचेपनेय छारिका पतति, पटिगग्हेतब्बं। दीघसण्डासेन थालकं गहेत्वा तेलं पचन्तस्स छारिका पतति, हत्येन अमुञ्जन्ते नेव पचित्वा ओतारेत्वा पटिगग्हेतब्बं। सचेऽङ्गारापि दारुनिपि पटिगग्हेत्वा ठपितानि, मूलपटिगग्हणमेव वट्टति। पिक्खु उद्धु खादति, सामणेरो “मङ्कमि देशा” ति वदति, “इतो छिन्तिवा गण्णा” ति वुत्तो गणहाति, अवसेसे पुन पटिगग्हणिक्चं न नित्य। गुळीपण्डं खादन्तस्सपि एसेव नयो। बुत्तोकासतो छिन्तिवा गहितावसेसऽहि अजहितपटिगग्हणमेव होति। पिक्खु गुळं भाजेत्वा पटिगग्हेत्वा कोट्टासे करोति, पिक्खूर्णि सामणेरापि आगन्त्वा एकगग्हणेव एकमेकं कोट्टासं गणहन्ति, गहितावसेसं पटिगग्हितमेव होति। सचेलोलसामणेरो गणित्वा गणहेत्वा पुन ठपेति, तस्स गहितावसेसं अपटिगग्हितकमेव होति।

पिक्खु धूपविट्टुं पटिगग्हेत्वा धूमं पितति, मुखञ्च कण्ठो च मनोसिलाय लित्तो विय होति, यावकलिनकं भृत्यितुं वट्टति, यावकलिनकेन यावनीविक्संसंगगे दोसो न नित्य। पत्तं वा रजनं वा पचन्तस्स कण्णनासच्छिद्वेति धूमो पविसति, व्याधिपच्चया पुर्णं वा फलं वा उपसिद्धति, अब्बोहारिकता वट्टति। भृत्यगारे तालुं आहच्च अन्तोयेव पविसति, अविसयता वट्टति, मुखं पविट्टुं पन अज्जोहरतो विकाले आपत्ति। दन्तन्तरे लग्गस्स अमिसस्स रसो पविसति, अपत्तियेव। सचेसुखुं आमिसं होति, रसो न पञ्जायति, अब्बोहारिकपक्षं भजति। उपकट्टे काले निरुदकट्टाने भृत्यं भृत्यित्वा कव्खारेत्वा द्वे तयो खेळपण्डे पातेत्वा उदकट्टानं गन्त्वा मुखं विक्खालेतब्बं। पटिगग्हेत्वा ठपितसिङ्गिवरादीनं अङ्गुरा निक्खवमन्ति, पुन पटिगग्हणकिच्चं न नित्य। लोणे असति समुद्रादेकेन लोणकिच्चं कातुं वट्टति, पटिगग्हेत्वा ठपितलाणोदकं लोणं होति, लोण वा उदकं होति, रसो वा फाणितं होति, फाणितं वा रसो होति, मूलपटिगग्हणमेव वट्टति।

हिमकरका उदकगतिका एव। पारिहारिकेन कतकट्टिना उदकं पसादेत्वा, तं अब्बोहारिकं, आमिसेन सर्दिं वट्टति। आमिसागतिकेहि कपित्यफलादीहि पसादितं पुरेभत्तमेव वट्टति। पोक्खरणीओदीसु उदकं बहलं होति, वट्टति। सचेपन मुखे हत्ये च लागति, न वट्टति, पटिगग्हेत्वा परिभृत्यं वट्टति। खेतेसु कसितट्टाने बहलं उदकं होति, पटिगग्हेतब्बं। सचेसन्दित्वा कन्द्रादीनि पविसित्वा नदिं पूर्णीति, वट्टति। कक्षुधसोब्बादायो हान्ति रुक्खतो पातीर्तीहि पुफेहि सञ्जन्नोदका। सचेपुफरसो न पञ्जायति, पटिगग्हणकिच्चं न नित्य। परित्तं उदकं होति, रसो पञ्जायति, पटिगग्हेतब्बं। पब्बतकन्द्रादीसु काळवण्णपण्णच्छन्तुदकेपि एसेव नयो।

पानीयघटे सरेणुकानि वा सवण्टखीरानि वा पुफानि पक्खित्वानि होन्ति, पटिगग्हेतब्बं, पुफानि वा पटिगग्हेत्वा पक्खिपतिब्बनि। पाटलिमलिका पक्खित्वा होन्ति, वासमतं तिड्डिति, तं अब्बोहारिकं। दुर्मिधिदिवसेपि आमिसेन सर्दिं वट्टति। पिक्खुना ठपितपुष्कवासितकपानीयतो सामणेरो पानीयं गहेत्वा पीतावसेसंकं तत्येव आकिरति, पटिगग्हेतब्बं। पदुमसरादीसु उदकं सन्धारित्वा ठिं पुफरेणु घटेन विक्खम्भेत्वा उदकं गहेत्वं वट्टति। कपियं कारापेत्वा पटिगग्हेत्वा ठपितं दन्तकट्टुं होति, सचेतस्स रसं पिवितुकामो, मूलपटिगग्हणमेव वट्टति, अपटिगग्हेत्वा ठपितं पटिगग्हेतब्बं। अजानन्तस्स रसे पविट्टुपि आपत्तियेव। अचित्तकज्ज्ञ इदं सिक्खापदं।

११५. महाभूतेसु किं वट्टति, किं न वट्टतीति? खीरं ताव वट्टति, कपियमंसखीरं वा होतुं अकपियमंसखीरं वा, पिवन्तस्स अनापत्ति। अस्सु खेळो सिङ्गाणिका मुत्तं करीसं सेम्हं दन्तमलं अकिखूथको कण्णगूथको सरीरे उटितलाणान्ति इदं सब्बं वट्टति। यं पनेय ठानतो यचित्वा पत्ते वा हत्ये वा पतति, तं पटिगग्हेतब्बं, अङ्गलांगं पटिगग्हितकमेव। उणहपायासं भृजन्तस्स सेदो अङ्गुलिअनुसारेन एकाबद्धोव हुत्वा पायासे सन्तिट्टति। यं पनेय वा चरन्तस्स हत्येत्वो पत्तस्स मुखविट्टो वा पत्तलं अरोहति, एत्य पटिगग्हणिक्चं न नित्य, झाममहाभूते इदं नाम न वट्टतीति न नित्य, दुज्जापितं पन न वट्टति। सुज्ञापितं पन मनुस्सिङ्गाणिमि चुणं कल्पा लेहे उपनेतुं वट्टति। यत्तरि महाविकटानि असति कपियकारके सामं गहेत्वा परिभृत्यं वट्टति। एत्य च दुब्बर्चोणि असमर्थोणि कपियकारको असन्तपक्षेवेव तिड्डिति। छायिकाय असति सुखदारुं झापेत्वा छायिकागा गहेत्वा। सुखदारुहि असति अल्लदारुं रुक्खतो छिन्तिवापि कातुं वट्टति। इदं पन चतुष्विधमि महाविकटं कालोदिस्सं नाम, सप्पदुक्खवण्णयेव वट्टति।

इति पालिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्गहे

पटिगग्हणविनिच्छयकथा समता।

२१. पवारणाविनिच्छयकथा

११६. पटिक्खेपपवारणाति पञ्चन्नं भोजनानं अब्बतरं भुज्जमानेन यस्स कस्सचि अभिहटभोजनस्स पटिक्खेपसङ्गाता पवारणा। सा च न केवलं पटिक्खेपमतेन होति, अथ खो पञ्चङ्गवसेन। तत्रिमानि पञ्चङ्गानि — असनं, भोजनं, दायकस्स हत्येपासे ठानं, अभिहारो, अभिहटस्स पटिक्खेपेति। तत्य असनन्ति विपक्तभोजनं, भुज्जमानो चेस पुगलो होतीति अत्थो। भोजनान्ति पवारणपहोकं भोजनं होतीति अत्थो। दायकस्स हत्येपासे ठानिति पवारणपहोकं भोजनं गहित्वा पाचाय वा पटिक्खेपो। इति इमेसं पञ्चन्नं अङ्गानं वसेन पवारणा होति। वुत्तमिं चेतं —

“पञ्चहि, उपालि, आकारेहि पवारणा पञ्जायति, असनं पञ्जायति, भोजनं पञ्जायति, हत्येपासे ठितो, अभिहरति, पटिक्खेपो पञ्जायतो” ति (परि० ४२८)।

११७. तत्रायं विनिच्छयो (पाचि० अटु० २३८-९) — “असन्”न्ति आदीसु ताव यं अस्त्राति, यज्च भोजनं हत्थपासे ठितेन अभिहटं पटिक्खिपति, तं ओदनो कुम्मासो सत्तु मच्छो मंसन्ति इमेसं अञ्जतरमेव वेदितब्बं। तथ ओदनो नाम साली वीहि यवो गोधुमो कङ्गु वरको कुदूसकोति सत्तनं धञ्जानं तण्डुलेहि निब्बत्तो। तत्र सालीति अन्तमसो नीवारं उपादाय सब्बापि सालिजाति। वीहीति सब्बापि वीहिजाति। यवगोधुमेसु भेदो नत्यि। कङ्गुति सेतरतकाळभेदा सब्बापि कङ्गुजाति। वरकोति अन्तमसो वरकचोरकं उपादाय सब्बापि सेतवण्णा वरकजाति। कुदूसकोति काळकुदूसको चेव सामाकारिभेदा च सब्बापि तिणधञ्जाति। नीवारवरकचोरका चेत्य धञ्जानुलोमापाति वदन्ति, धञ्जानि होन्तु धञ्जानुलोमापाति वा, एतेसं वुत्पप्पभेदानं सत्तनं धञ्जानं तण्डुले गहेत्वा “भत्तं पचिस्सामा”ति वा “यागुं पचिस्सामा”ति वा “अम्बिलपायासादीसु अञ्जतरं पचिस्सामा”ति वा यं किञ्चित्सन्ध्या पचन्तु, सचे उग्हं सीतलं वा भुञ्जन्तानं भोजनकाले गहितगाहितद्वाने औधि पञ्जायति, ओदनसङ्घहमेव गच्छति, पवारणं जनेति। सचे औधि न पञ्जायति, यागुसङ्घं गच्छति, पवारणं न जनेति।

योपि पायासो वा पण्णफलकळीरीमिस्सका अम्बिलयागु वा उद्गनतो ओतारितमता अबुण्डा होति आवञ्जित्वा पिवितुं सक्वा, हत्थेन गहितोकासेपि औधि न दस्त्रेति, पवारणं न जनेति। सचे पन उसुमाय विगाताय सीतलभूता घनभावं गच्छति, औधि दस्त्रेति, पुन पवारणं जनेति, पुष्टे तनुभावो न रखत्वाति। सचेपि दधितककार्दीनि आरेपेत्वा वहू पण्णफलकळीरे पक्खिपित्वा मुट्ठिमत्तापि तण्डुला पक्खित्ता होन्ति, भोजनकाले चे औधि पञ्जायति, पवारणं जनेति। अयागुके निमन्तने “यागुं दस्सामा”ति भत्ते उदककञ्जिकीरादीनि आकिरित्वा “यागुं गण्थथा”ति देन्ति। किञ्चित्पि तनुको होति, पवारणं जनेतयेव। सचे पन पक्खिथितेसु उदकारीसु पक्खिपित्वा पचित्वा देन्ति, यागुसङ्घहमेव गच्छति। यागुसङ्घं गतेपि तस्मि वा अञ्जस्मिं वा यत्थ मच्छमंसं पक्खिपत्ति, सचे सासपमत्तापि मच्छमंसखण्डं वा न्हारु वा पञ्जायति, पवारणं जनेति, सुदूरसको पन रसकयागु वा न जनेति। उपेत्वा वुत्थञ्जतण्डुले अञ्जेहि वेणुतण्डुलार्दीहि वा कण्डमूलफलेहि वा येहि केहित्वा कतं भत्तम्पि पवारणं न जनेति, पोव घनयागु। सचे पनेत्य मच्छमंसं पक्खिपत्ति, जनेति। महापच्चरियं “पुणिअत्थाय भत्तम्पि पवारणं जनेती”ति वुतं। पुणिअत्थाय भत्तं नाम पुणिखञ्जकतथ्या कुथितुदके पक्खिपित्वा सेंदितपण्डुला वुच्चन्ति। सचे पन ते तण्डुले स्वखापेत्वा खादन्ति, वढति, नेव सत्तुसङ्ख्यं गच्छन्ति। पुन तेहि कतभत्तं पवारेतियेव। ते तण्डुले सपित्तेलादीसु वा पचन्ति, पूवं वा करोन्ति, न पवारेन्ति। पुयुका वा ताहि कतसत्तुभादीनि वा न पवारेन्ति।

कुम्मासो नाम यवेहि कतकुम्मासो। अञ्जेहि पन मुग्गादीहि कतकुम्मासो पवारणं न जनेति।

सत्तु नाम सालीर्वाहियवेहि कतसत्तु। कङ्गुतरककुदूसकसीसानिपि भज्जितानं तण्डुले कोटेत्वा देन्ति, तप्यि चुणं सत्तुसङ्घहमेव गच्छति। सम्पाकभज्जितानं पन वीहीनं वा वीहिपलासानं वा तण्डुला भज्जितपण्डुला एव वा न पवारेन्ति। तेसं पन तण्डुलानं चुणं पवारेति, खरपाकभज्जितानं वीहीनं कुण्डकम्पि पवारेति। सम्पाकभज्जितानं पन आतपसुखानं वा कुण्डकं न पवारेति। लाजा वा तेहि कतभत्तसत्तुआदीनि वा न पवारेन्ति, भज्जितपिण्डं वा यं किञ्चित्सुदुखञ्जकं वा न पवारेति। मच्छमंसपूरितघञ्जकं पन सत्तुमोदको वा पवारेति। मच्छो मंसञ्चय पाकटमेव।

अयं पन विसेसो — सचे यागुं पिवन्तस्स यागुसित्यमत्तानेव द्वे मच्छखण्डानि वा एकभाजने वा नानाभाजने वा देन्ति, तानि चे अखादन्तो अञ्जं यं किञ्चित्पि पवारणप्पहोनकं पटिक्खिपति, न पवारेति। ततो एक खादितं, एकं हत्थे वा पत्ते वा होति, सो चे अञ्जं पटिक्खिपति, पवारेति। द्वैपि खादितानि होन्ति, मुखे सासपमत्तापि अवसिंहं नत्यि, सचेपि अञ्जं पटिक्खिपति, न पवारेति। कपियमंसं खादन्तो कपियमंसं पटिक्खिपति, पवारेति। कपियमंसं खादन्तो अकपियमंसं पटिक्खिपति, न पवारेति। कस्मा? अवत्युताय। यज्हि पिक्खुनो खादितुं वृत्ति, तयेव पटिक्खिपत्तो पवारणा होति। इदं पन जानन्तो अकपियमंसं पटिक्खिपति, अजानन्तोपि पटिक्खिपत्तब्बङ्गाने ठितमेव पटिक्खिपति नाम, तस्मा न पवारेति। सचे पन अकपियमंसं खादन्तो कपियमंसं पटिक्खिपति, पवारेति। कस्मा? वत्युताय। यज्हि तेन पटिक्खित्तं, तं पवारणाय वत्यु, यं पन खारित, तं किञ्चापि पटिक्खिपत्तब्बङ्गाने ठितं, खादितानं पन मंसभावं न जहति, तस्मा पवारेति। अकपियमंसं वा खादन्तो अकपियमंसं पटिक्खिपति, पुरिनयनेव न पवारेति। कपियमंसं वा अकपियमंसं वा खादन्तो पचन्तनं भोजनानं यं किञ्चित्पि कपियभोजनं पटिक्खिपति, पवारेति। कुलदूसकवेज्जकम्पउत्तरमुस्सधम्माराचनसादितरूपियादीहि निब्बत्तं बुद्धपटिकुं अनेसनाय उपन्तं अकपियभोजनं पटिक्खिपति, न पवारेति। कपियभोजनं वा अकपियभोजनं पटिक्खिपति, पवारेति। कपियभोजनं वा अकपियभोजनं वा भुञ्जन्तापि कपियभोजनं पटिक्खिपति, पवारेति।

११८. एवं “असन्”न्ति आदीसु यज्च अस्त्राति, यज्च भोजनं हत्थपासे ठितेन अभिहटं पटिक्खिपत्तो पवारणं आपञ्जति, तं उत्वा इदानि यथा आपञ्जति, तस्स जाननत्यं अयं विनिच्छयो — असनं भोजनन्ति एत्य ताव येन एकसित्यमिष्य अञ्जाहाहं होति सो सचे पत्तमुखहत्थानं यत्थ कथ्यच पञ्चसु भोजनेसु एकसिमिष्य सति अञ्जं पञ्चसु भोजनेसु एकम्पि पटिक्खिपति, पवारेति। कथ्यच भोजनं नत्यि, आमिसगन्धमत्तापि पञ्जायति, न पवारेति। मुखे च हत्थे च भोजनं नत्यि, पत्ते अत्यि, तस्मि पन आसने अभुञ्जितुकामो, विहारं वा पविसित्वा भुञ्जितुकामो, अञ्जस्स दूताकामो तस्मिं चे अन्तरे भोजनं पटिक्खिपति, न पवारेति। कस्मा? विपक्तभोजनावापस्स उपच्छिन्नता। “योपि अञ्जत्र गन्त्वा भुञ्जितुकामो मुखे भत्तं गिलित्वा सेसं आदाय गच्छन्तो अन्तरामग्गे अञ्जं भोजनं पटिक्खिपति, तस्सपि पवारणा न होती”ति महापच्चरियं वुतं। यथा च पत्ते, एवं हत्थेपि। मुखेपि वा विज्जामानं भोजनं सचे अन्जाहोरितुकामो होति, तस्मिज्य खणे अञ्जं पटिक्खिपति, न पवारेति। एकसिमिष्य पदे वुतं लक्षणं सब्बत्य वेदितब्बं होति। अपिच कुरुन्दियं एस नयो दस्सितोयेव। वुत्तज्जि तथ्य “मुखे भत्तं गिलितं, हत्थे भत्तं विधासादस्स दातुकामो, पत्ते भत्तं भिक्खुस्स दातुकामो, सचे तस्मिं खणे पटिक्खिपति, न पवारेती”ति।

हत्थपासे ठितोति एत्य पन सचे भिक्खु निसिन्नो होति, आसनस्स पच्छिमन्ततो पट्टाय, सचे ठितो, पणिहन्ततो पट्टाय, सचे निपन्नो, येन पस्सेन निपन्नो, तस्स पारिमन्ततो पट्टाय, दायकस्स निसिन्नस्स वा ठितस्स वा निपन्नस्स वा ठितेत्वा पसारितहत्थं यं आसन्तरं अङ्गं, तस्स आरिमन्तेन परच्छिन्नित्वा अडुतेव्यहत्थं “हत्थपासो”ति वेदितब्बो। तस्मि ठित्वा अभिहटं पटिक्खिपत्तस्सपेव पवारणा होति, न ततो परं।

अभिहरतीति हत्थपासव्यन्तरे ठितो गहणत्यं उपनामेति। सचे पन अनन्तपिसिन्नोपि भिक्खु हत्थे वा ऊरुसु वा आधारके वा ठितं पत्तं अनभिहरित्वा “भत्तं गणहाही”ति वदति, तं पटिक्खिपतो पवारणा नत्यि। भत्तपच्छिं आनेत्वा पुरतो भूमियं ठपेत्वा “गणहाही”ति वुतेपि एसेव नयो। ईसंके पन उद्गरित्वा वा अपनामेत्वा वा “गण्थथा”ति वित्ते पटिक्खिपतो पवारणा होति। येरासेन निसिन्नो थेरो दूरे निसिन्नस्स दहरभिक्खुस्स पत्तं पेसेत्वा “इतो आोदनं गणहाही”ति वदति, गणित्वा पन गतो तुष्णी तिडुति, दहरो “अलं मङ्ग”ति पटिक्खिपति, न पवारेति। कस्मा? येरस्स दूरभावतो दूतस्स च अनभिहरणतो। सचे पन गहेत्वा आगतो भिक्खु “इदं भत्तं गण्था”ति वदति, तं पटिक्खिपतो पवारणा होति। परिवेसनायएको एकेन हत्थेन ओदनपण्डिं, एकेन कठच्छुं गहेत्वा भिक्खुं परिविसति, तत्र चे अञ्जो आगान्त्वा “अहं पच्छि धारेस्सामि, त्वं आोदन देहो”ति वेदितब्बो। अपिच कुरुन्दियं एस नयो दस्सितोयेव। वुत्तज्जि तथ्य “मुखे भत्तं गिलितं, हत्थे भत्तं विधासादस्स दातुकामो, पत्ते भत्तं भिक्खुस्स दातुकामो, सचे तस्मिं खणे पटिक्खिपति, न पवारेती”ति।

पटिक्खेषो पञ्जायतीति एत्य वाचाय अभिहटं पटिक्खिपतो पवारणा नत्यि, कायेन अभिहटं पत्ते येन केनचि आकारेन कायेन वा वाचाय वा पटिक्खिपत्तस्स पवारणा होतीति वेदितब्बो। तत्र कायेन पटिक्खेषो नाम अङ्गुलि वा हत्थं वा भिक्खिकाबीजनि वा चीवरकणं वा चालोति, भमुकाय वा आकारं करोति, कङ्गो वा ओलोकेति। वाचाय पटिक्खेषो नाम “अलं”ति वा “न गणहामी”ति वा “मा आकिरा”ति वा “अपगच्छा”ति वा वदति। एवं येन केनचि आकारेन कायेन वा वाचाय वा पटिक्खित्ते पवारणा होति। कस्मा? अञ्जस्स अभिहटे पटिक्खित्ता।

११९. एको अभिहटे भत्ते पवारणाय भीतो हत्थे अपेत्वा पुनप्पुनं पत्ते ओदनं आकिरन्तं “आकिर आकिर, कोटेत्वा कोटेत्वा पूरेही”ति वदति, एत्य कथन्ति? महासुमत्येरो ताव “अनाकिरणत्थाय वुत्तता पवारणा होती”ति आह। महापदुमत्येरो पन “आकिर पूरेहीति वदन्तस्स नाम कस्सचि पवारणा अत्थी”ति वत्वा “न पवारेती”ति आह।

अपरो भत्तं अभिहरन्तं भिक्खुं सल्लक्खेत्वा “किं, आवुसो, इतोपि किञ्चित्पि गणिहस्सिसि, दम्मि ते किञ्ची”ति आह, तप्रापि “एवं नागमिस्सतीति वुत्तता पवारणा होती”ति महासुमत्येरो आह। महापदुमत्येरो पन “गणिहस्ससीति वदन्तस्स नाम कस्सचि पवारणा अत्थी”ति वत्वा “न पवारेती”ति आह।

एको समंसंसकं रसं अभिहरित्वा “रसं गणहथा”ति वदति, तं सुत्वा पटिक्खिपतो पवारणा नन्थि। “मच्छमंसरसः”न्ति वुत्ते पटिक्खिपतो पवारणा होति, “इदं गणहथा”ति वुत्तेपि होतयेव। मंसं विसुं कत्वा “मंसरसं गणहथा”ति वदति, “तथ्य चे सासपमत्तम्पि मंसखण्डं अथि, तं पटिक्खिपतो पवारणा होति। सचे पन परिस्सावितो होति, बटूतोंति अभयत्येरो आह।

मंसरसेन आपुच्छन्तं महाथेरे “मुहूर्तं आगमेही”ति वत्वा “थालकं, आवुसो, आहरा”ति आह, एत्य कथन्ति? महासुमत्येरो ताव “अभिहारकस्स गमनं उपच्छन्नं, तस्मा पवारेती”ति आह। महापदुमत्येरो पन “अयं कुहिं गच्छति, कीदिसं एतस्स गमनं, गणहन्तस्पि नाम कस्सचि पवारणा अत्थी”ति वत्वा “न पवारेती”ति आह।

कलीरपनसादीहि मिस्सेत्वा मंसं पचन्ति, तं गहेत्वा “कळीरसंयं गणहथा”ति वदन्ति, एवम्पि न पवारेति। कस्मा? अपवारणारहस्स नामेन वृत्तता। सचे पन “मच्छसुं मंससुपं”न्ति वा “इदं गणहथा”ति वा वदन्ति, पवारेति, मंसकरम्बको नाम होति। तं दातुकामोपि “करम्बकं गणहथा”ति वदति, बटूति, न पवारेति, “मंसकरम्बक”न्ति वा “इदं”न्ति वा वुत्ते पन पवारेति। एस नयो सब्बेसु मच्छमंसमिस्सकेसु।

१२०. “यो पन निमन्तने भुज्जमानो मंसं अभिहं ‘उद्दिस्सकत’न्ति मञ्जमानो पटिक्खिपति, पवारितोव होती”ति महापच्चरियं वृत्तं। मिस्सककथा पन कुरुन्दियं सद्गु वृत्ता। एवज्जि तथ्य वृत्तं – पिण्डचारिको भिक्खु भृत्यमिस्सकं यागुं आहरित्वा “यागुं गणहथा”ति वदति, न पवारेति, “भतं गणहथा”ति वुत्ते पवारेति। कस्मा? येनापुच्छितो, तस्स अत्यिताय। अयमेत्य अधिष्पायो – “यागुमिस्सकं गणहथा”ति वदति, तत्र चे यागु बहुतरा वा होति समसमा वा, न पवारेति। यागु मन्दा, भतं बहुतरं, पवारेति। इद॒ञ्च सब्ब अटुक्खासु वृत्तता न सक्वा पटिक्खिपितुं, कारणं पनेत्य दुदासं। “भृत्यमिस्सकं गणहथा”ति वदति, भतं बहुतरं वा समं वा अप्यतं वा होति, पवारेतयेव। भतं वा यागुं वा अनामसित्वा “मिस्सकं गणहथा”ति वदति, तत्र चे भतं बहुतरं वा समकं वा होति, पवारेति, अप्यतरं न पवारेति, इद॒ञ्च करम्बकेन न समानेत्वं। करम्बको होति अमंसमिस्सकोपि, तस्या करम्बकिति वुत्ते पवारणा नन्थि, इदं पन भृत्यमिस्सकमेव। एत्य वृत्तनयेनव पवारणा होति। बहुरसे भत्ते रसं, बहुखीरे खीरं, बहुसप्मिष्ठि च पायासे सर्पिं गणहथाति विसुं कत्वा देति, तं पटिक्खिपतो पवारणा नन्थि।

यो पन गच्छन्तो पवारेति, सो गच्छन्तोव भुज्जितुं लभति। कहमं वा उदकं वा पत्वा ठिलेन अतिरितं कारेतब्बं। सचे अन्तरा नदी पूरा होति, नदीतोरे गुम्बं अनुपरियायन्तेन भुज्जितब्बं। अथ नावा वा सेतु वा अथि, तं अभिरुद्धित्वापि चङ्कमन्तेनेव भुज्जितब्बं, गमनं न उपच्छिन्दितब्बं। याने वा हात्यिअस्सापिद्वे वा चन्द्रमण्डले वा सूर्यमण्डले वा निसीदित्वा पवारितेन याव मञ्जानिकं, ताव तेसु गच्छन्ते सुपि निसिन्नेनेव भुज्जितब्बं। यो ठिलो पवारेति, ठिलेव, यो निसिन्नो पवारेति, निसिन्नेनेव परिभुज्जितब्बं, तं तं इरियापथं विकोपेन्तेन अतिरितं कारेतब्बं। यो उक्कुटिको निसीदित्वा पवारेति, तेन उक्कुटिकेनेव भुज्जितब्बं। तस्स पन वेट्टा पलालपीठं वा किञ्चिं वा निसीदित्वां दातब्बं। पीठके निसीदित्वा पवारितेन आसनं अचालेत्वाव चतस्सो दिसा परिवत्तनेन भुज्जितुं लभति। मञ्चे निसीदित्वा पवारितेन इतो वा एतो वा सञ्चरितुं न लभति। सचे पन नं सह मञ्चेन उक्खिपित्वा अञ्जने नेति, बटूति। निपञ्जित्वा पवारितेन निपन्नेनेव परिभुज्जितब्बं। परिवत्तनेन येन पस्सेन निपन्नो, तस्स ठानं नातिक्कमेतब्बं।

१२१. पवारितेन पन किंकातब्बन्ति? येन इरियापथेन पवारितो होति, तं विकोपेत्वा अञ्जने इरियापथेन चे भुज्जिति, अतिरितं कारापेत्वा भुज्जितब्बं। अनतिरितं पन यं किञ्चि यावकालिकसङ्गहितं खादनीयं वा भोजनीयं वा खादित वा भुज्जित वा, अञ्जोहारे अञ्जोहारे पाचित्यां।

तथ्य अनतिरितं नाम नातिरितं, न अधिकन्ति अथ्यो। तं पन यस्मा कपियकतादीहि सत्तहि विनयकमाकारेहि अकतं वा गिलानस्स अनधिकं वा होति, तस्मा पदभाजने वृत्तं –

“अनतिरितं नाम अकपियकतं होति, अप्पटिग्गाहितकतं होति, अनुच्चारितकतं होति, अहत्थपासे कतं होति, अभुत्ताविना कतं होति, भुत्ताविना च पवारितेन आसना बुद्धितेन कतं होति, ‘अलमेतं सब्ब’न्ति वृत्तं होति, न गिलानातिरितं होति, एतं अनतिरितं नामा”ति (पाचिं २३९)।

तथ्य अकपियकतन्ति यं तथ्य फलं वा कन्द्मपूलादिं वा पञ्चहि समणकयेहि कपियं अकतं, यञ्च अकपियमंसं वा अकपियभोजनं वा, एतं अकपियं नाम। तं अकपियं “अलमेतं सब्ब”न्ति एवं अतिरितं कतम्पि “अकपियकत”न्ति वेदितब्बं। अप्पटिग्गाहितकतन्ति भिक्खुना अप्पटिग्गाहितयेव पुरिमन्तेन अतिरितं कतं। अनुच्चारितकतन्ति कपियं कारेतुं आगतेन भिक्खुना ईसकम्पि अनुकित्वं वा अनपनामितं वा कतं। अहत्थपासे कतन्ति कपियं कारेतुं आगतस्स हत्यपासतो वहि ठिलेन कां। अभुत्ताविना कतन्ति यो “अलमेतं सब्ब”न्ति अतिरितं करोति, तेन पवारणप्पहोनकभोजनं अभुतेन कतं। भुत्ताविना पवारितेन आसना बुद्धितेन कतन्ति इदं उत्तानमेव। “अलमेतं सब्ब”न्ति अवुत्तन्ति वचीभेदं कत्वा एवं अवुत्तं होति। इति इमेहि सत्तहि विनयकमाकारेहि यं अतिरितं कपियं अकतं, यञ्च न गिलानातिरितं, तदुभयम्पि “अनतिरित”न्ति वेदितब्बं।

१२२. अतिरितं पन तस्सेव पटिपक्खनयेन वेदितब्बं। तेनेव वृत्तं पदभाजने –

“अतिरितं नाम कपियकतं होति, पटिग्गाहितकतं होति, उच्चारितकतं होति, हत्यपासे कतं होति, भुत्ताविना कतं होति, भुत्ताविना पवारितेन आसना अवुद्धितेन कतं होति, ‘अलमेतं सब्ब’न्ति वृत्तं होति, न गिलानातिरितं होति, एतं अतिरितं नामा”ति (पाचिं २३९)।

अपिचेत्य भुत्ताविना कतं होतीति अनन्तरनिस्नन्स सभागस्स भिक्खुनो पत्तो एकम्पि सित्यं वा मंसहीरं वा खादित्वा कतम्पि “भुत्ताविनाव कतं होती”ति वेदितब्बं। आसना अवुद्धितेनाति एत्य पन असम्पाहत्यं अयं विनिष्यो – द्वे भिक्खु पूषापेत्वा भुज्जमानो पवारितो होन्ति, एकेन तथ्येव निसीदितब्बं, इतरेन निच्यभतं वा सलाकभतं वा आनेत्वा उपर्यु तस्स भिक्खुनो पत्ते आकिरित्वा हत्यं घोवित्वा सेसं तेन भिक्खुना कपियं कारापेत्वा भुज्जितब्बं। कस्मा? यज्जि तस्स हत्यें लग्नं, तं अकपियं होति। सचे पन पठमं निसिन्नो भिक्खु सम्यवेव तस्स पत्तो हत्येन गणहाति, हत्यधोवनकिच्चं नव्यि। सचे पन एवं “कपियं कारेत्वा भुज्जन्तस्स पुन किञ्चिं व्यञ्जनं वा खादनीयं वा पत्ते आकिरं”न्ति येन पठमं कपियं कतं होति, सो पुन कातुं न लभति। येन अकतं, तेन कातब्बं, यञ्च अकतं, तं कातब्बं। येन अकतन्ति अञ्जने भिक्खुना येन पठमं न कतं, तेन कातब्बं। यञ्च अकतन्ति येन पठमं कपियं कतं, तेनपि यं अकतं, तं कातब्बं। पठमभाजने पन कातुं न लभति। तथ्य हि करियमाने पठमं कतेन सदिं कतं होति, तस्मा अञ्जस्मिं भाजने कातुं वर्तुतीति अधिष्पायो। एवं कतं पन तेन भिक्खुना पठमं कतेन सदिं भुज्जितुं वर्तीति।

कपियं करोतेन च न केवलं पत्तेयेव, कुण्डेपि पच्छियम्पि यत्थ कपियं पुरतो ठपेत्वा ओनामितभाजने कातब्बं। तं सचे भिक्खुसंतं पवारितं होति, सब्बेसं भुज्जितुं वर्तीति, अप्पवारितानम्पि वर्तीति। येन पन कपियं कतं, तस्स न वर्तीति। सचेपि पवारेत्वा पिण्डाय पविद्वं भिक्खुं पत्तं गहेत्वा अवसं भुज्जनके मङ्गलनिमन्तने निसीदापेन्ति, अतिरितं कारापेत्वाव भुज्जितब्बं। सचे तथ्य अञ्जो भिक्खु नव्यि, आसनसालं वा विहारं वा पत्ते पेसेत्वा कारेतब्बं, कपियं करोतेनेव पन अनुपास्मन्सस्स हत्येन गणहाति, सयं गन्त्वा कपियं कारापेत्वा आनेत्वा भुज्जितब्बं।

गिलानातिरितन्ति एत्य न केवलं यं गिलानस्स भुत्तावसेसं होति, तं गिलानातिरितं, अथ खो यं किञ्चिं गिलानं उदिस्स “अन्ज वा यदा वा इच्छति, तदा खादिस्सती”ति आहंटं, तं सब्बं गिलानातिरितन्ति वेदितब्बं। यामकालिकं पन सत्ताहालिकं यावजीविकं वा यं किञ्चिं अनतिरितं आहारत्थाय परिभुज्जन्तस्स अञ्जोहारे अञ्जोहारे दुक्कटं। सचे पन यामकालिकारीनि आमिससंद्वानि होन्ति, आहारत्थायपि अनाहारत्थायपि पटिग्गहेत्वा अञ्जोहारन्तस्स पाचित्यमेव, असंसद्वानि पन सति पच्चये भुज्जन्तस्स अनापत्ति।

इति पालिमुत्तकविनयविनिष्यकथा समता।

२२. पब्बज्जाविनिच्छयकथा

१२३. पब्बज्जाति एत्य पन पब्बज्जापेक्षं कुलपुर्त्त पब्बाजेन्तेन ये पालियं “न मिक्खवे पञ्चहि आबाधेहि फुटो पब्बाजेतब्बो”^{११} तिआदिना (महाव० ८९) पटिक्खित्ता पुगला, ते वज्जेत्या पब्बज्जादोसाविहतिं पुगानो पब्बाजेतब्बो। तत्रयं विनिच्छयो (महाव० अट्ठ० ८८) — कुटुंगाण्डो किलासो सोसो अपमारीति इमेहि पञ्चहि आबाधेहि फुटो न पब्बाजेतब्बो, पब्बाजेन्तो पन दुक्कटं आप्ज्जति “यो पब्बाजेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”^{१२} ति वुत्तता। तत्थ कुटुन्नि रत्तकुटुं वा होतु काळकुटुं वा, यं किञ्चित्प्रकारं भद्रदुक्कच्छु आदिप्रभेदम्य सब्बं कुटुमेवाति वुत्तं। तज्जे नखपिंडिप्रमाणम्य वडुनकपक्षे ठितं होति, न पब्बाजेतब्बो। सचे पन निवासनावायरणेहि पक्तिपटिच्छन्नद्वाने नखपिंडिप्रमाणं अवडुनकपक्षे ठितं होति, वट्टति। ‘मुखे पन हत्यापादपिंडासु वा सचेपि अवडुनकपक्षे ठितं, न खपिंडितो च खुदक्तराम्य न वट्टतयेवा’^{१३} तिकिञ्चापेत्या पब्बाजेन्तेनापि पक्तिवाण्णे जातेयेव पब्बाजेतब्बो, गोथापिंडिसदिसचुणं आर्किरणसरारम्यि पब्बाजेतुं न वट्टति।

गण्डोति मेदगण्डो वा होतु अञ्जो वा, यो कोचि कोलाङ्गिमत्तकोपि चे वडुनकपक्षे ठितो गण्डो होति, न पब्बाजेतब्बो। पटिच्छन्नद्वाने पन कोलाङ्गिमत्तो अवडुनकपक्षे ठिते वट्टति, मुखादिके अप्पिच्छन्नद्वाने अवडुनकपक्षे ठितेपि न वट्टति। तिकिञ्चापेत्या पब्बाजेन्तेनापि सरीरं सच्छयं कारापेत्या पब्बाजेतब्बो। उणिणगण्डा नाम होन्ति गोथनका विय अडुलिका विय च तत्थ लम्बन्ति, एतेपि गण्डायेव, तसु सति पब्बाजेतुं न वट्टति। दहरकाले खीरपीळका योब्बन्नकाले च मुखे खरपीळका नाम होन्ति, महल्लककाले नस्सन्ति, न ता गण्डसङ्गव्यं गच्छन्ति, तासु सति पब्बाजेतुं वट्टति। अञ्जा पन सरीरे खरपीळका नाम, अपरा पदुमकणिका नाम होन्ति, अञ्जा सासपबीजका नाम सासपमत्तायेव सकलसरीरं फरन्ति, सब्बा कुटुजातिकाव, तासु सति न पब्बाजेतब्बो।

किलासोति न भिज्जनकं न पाघरणकं पदुमपुण्डरीकपत्तवाण्णं कुटुं। येन गुनं विय सबलं सरीरं होति, तस्मि कुटु वुत्तनयेनेव विनिच्छयो वेदितब्बो। सोसोति सोसव्याधि। तस्मिं सति न पब्बाजेतब्बो। अपमारोति पित्तुमादो वा यक्षुमादो वा। तत्थ पुष्पवरेकिन अमनुस्सेन गहितो दुर्तिकच्छो होति, अप्पमत्तकेपि पन अपमारे सति न पब्बाजेतब्बो।

१२४. “न, भिक्खुवे, राजभटो पब्बाजेतब्बो, यो पब्बाजेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”^{१४} ति (महाव० ९०) वचनतो राजभटोपि न पब्बाजेतब्बो। एत्य च अमच्यो वा होतु महामत्तो वा सेवको वा किञ्चित्ता ठानन्तरं पतो वा अप्पतो वा, यो कोचि रञ्जो भत्तवेत्तभाटो, सब्बो राजभटोति सङ्घाङ्गं गच्छति, सो न पब्बाजेतब्बो। तस्स पन पुत्तनत्तभातुका ये राजतो भत्तवेत्तनं न गण्हन्ति, ते पब्बाजेतुं वट्टति। यो पन राजतो लद्धं निकट्तुभागों वा माससंच्छरपरिभ्यं वा रञ्जोयेव नियादेति, पुत्तभातुके वा तं ठानं सम्पिटिच्छापेत्या राजानं “न दानाहं देवस्स भटो”^{१५} ति आपुच्छति, येन वा यंकारणा वेतनं गहितं, तं कम्मं कतं होति, यो वा “पब्बजस्सू”^{१६} ति रञ्जा अनुञ्जातो होति, तस्मि पब्बाजेतुं वट्टति।

१२५. चोरोपि धज्जबन्धो न पब्बाजेतब्बो “न, भिक्खुवे, धज्जबन्धो चोरो पब्बाजेतब्बो, यो पब्बाजेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”^{१७} ति (महाव० ९१) वुत्तता। तत्थ धज्जं बन्धित्ता विय विचरतीति धज्जबन्धो, मूलदेवादयो विय लोके पाकाटेति वुत्तं होति। तस्मा यो गामधातं वा पन्थदुहृनं वा नारे सन्धिच्छेदादिकम्मं वा करोन्तो विचरति, पञ्जायति च “असुको नाम इदं इदं करोती”^{१८} ति, सो न पब्बाजेतब्बो। यो पन राजपुतो रञ्जं पत्थेत्तो गामधातादीनि करोति, सो पब्बाजेतब्बो। राजानो हि तस्मिं पब्बजिते तुस्सन्ति, सचे पन न तुस्सन्ति, न पब्बाजेतब्बो। पुष्पे महाजने पाकटो चोरो पच्छा चोरकम्मं पहाय पञ्च सीलानि समादियति, तज्जे मनुस्सा एवं जानन्ति, पब्बाजेतब्बो। ये पन अम्बलवुजादिचोरका सन्धिच्छेदादिवारा एव वा अदिस्समाना थेयं करोन्ति, पच्छापि “इमिना नाम इदं कत”^{१९} ति न पञ्जायन्ति, तेपि पब्बाजेतुं वट्टति।

१२६. कारभेदको पन चोरो न पब्बाजेतब्बो “न, भिक्खुवे, धज्जबन्धो चोरो पब्बाजेतब्बो, यो पब्बाजेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”^{२०} ति (महाव० ९२) वुत्तता। तत्थ कारो वुच्यति बन्धनागारं। इथ पन अन्दुबन्धनं वा होतु सङ्कुलिकबन्धनं वा रञ्जुबन्धनं वा गामबन्धनं वा निगमबन्धनं वा नगरबन्धनं वा दीपबन्धनं वा, यो एतेसु यं किञ्चित्प्रकारं भिन्नित्वा वा छिन्दित्वा वा मुजित्वा वा विवारित्वा वा अप्स्समानं वा पलायति, सो कारभेदकोति सङ्घाङ्गं गच्छति। तस्मा ईंदिसो कारभेदको चोरो दीपबन्धनं वानि भिन्नित्वा दीपन्तरं गतोपि न पब्बाजेतब्बो। यो पन न चोरो, केवलं हत्यकम्मं अकरोन्तो “एवं नो अपलायन्तो करिस्सती”^{२१} ति राजयुतादीहि बद्धो, सो कारं भिन्नित्वा पलातोपि पब्बाजेतब्बो। यो पन गामिनगमपटुनादीनि केणिया गहेत्वा तं असम्पादेन्तो बन्धनागारं पवेसितो होति, सोपि पलायित्वा आगतो न पब्बाजेतब्बो। योपि कसिकम्मादीहि धनं सम्पादेत्वा जीवन्तो “निधानं इमिना लद्धं”^{२२} तिं पेसुञ्जं उपसंहरित्वा केनचित्प्रकारं वन्धनापितो होति, तं तत्थेव पब्बाजेतुं न वट्टति, पलायित्वा गतं पन गतद्वाने पब्बाजेतुं वट्टति।

१२७. “न, भिक्खुवे, लिखितको चोरो पब्बाजेतब्बो, यो पब्बाजेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”^{२३} ति (महाव० ९३) वचनतो पन लिखितको चोरो न पब्बाजेतब्बो। तत्थ लिखितको नाम यो कोचि चोरिकं वा अञ्जं वा गरुं राजापाराधं कत्वा पलातो, राजा च नं पण्णे वा पोत्थेके वा “इत्थन्नामो यथ्य दिस्सति, तत्थ गहेत्वा मारेतब्बो”^{२४} ति वा “हत्यपादादीनि अस्स छिन्दित्वानी”^{२५} ति वा “एत्कं नाम दण्डं आहरापेतब्बो”^{२६} ति वा लिखितको नाम, सो न पब्बाजेतब्बो।

१२८. कसाहतो कतदण्डकम्मोपि न पब्बाजेतब्बो “न, भिक्खुवे, धज्जबन्धो कतदण्डकम्मो पब्बाजेतब्बो, यो पब्बाजेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”^{२७} ति (महाव० ९४) वचनतो। एत्य पन वचनपेसनादीनि अकरोन्तो होत्तति, न सो कतदण्डकम्मो। यो पन केणिया वा अञ्जथा वा किञ्चित्प्रकारं गहेत्वा खादित्वा खुन दानुं असक्कांन्तो “अयमेव ते दण्डो होतू”^{२८} ति कसाहिति होत्तति, अयमेव कसाहतो कतदण्डकम्मो। सो च कसाहिति वा होतो होतु अद्दुण्डकादीनं वा अञ्जतरेन, याव अल्लवणो होति, न ताव पब्बाजेतब्बो, वणे पन कातिके कत्वा पब्बाजेतब्बो। सचे पन जाणूहि वा कपरेहि वा नालिकेरपासाणादीहि वा धातेत्वा मुत्तो होति, सरीरे चस्स गणित्यो पञ्जायन्ति, न पब्बाजेतब्बो, फासुकं कत्वा एव गण्ठीसु सन्निसिन्नासु पब्बाजेतब्बो।

१२९. लक्खणाहतो पन कतदण्डकम्मो न पब्बाजेतब्बो “न, भिक्खुवे, लक्खणाहतो कतदण्डकम्मो पब्बाजेतब्बो, यो पब्बाजेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”^{२९} ति (महाव० ९५) वचनतो। एत्य पन वचनपेसनादीनि अकरोन्तो होत्तति, न सो कतदण्डकम्मो। यो पन केणिया वा अञ्जथा वा किञ्चित्प्रकारं गहेत्वा खादित्वा खुन दानुं असक्कांन्तो “अयमेव ते दण्डो होतू”^{३०} ति कसाहिति होत्तति, अयमेव कसाहतो कतदण्डकम्मो। सो च कसाहिति वा होतो होतु अद्दुण्डकादीनं वा अञ्जतरेन, याव अल्लवणो होति, न ताव पब्बाजेतब्बो। वणे पन कातिके कत्वा पब्बाजेतब्बो। सचे पन जाणूहि वा कपरेहि वा नालिकेरपासाणादीहि वा धातेत्वा मुत्तो होति, सरीरे चस्स गणित्यो पञ्जायन्ति, न पब्बाजेतब्बो।

१३०. लक्खणाहतो पन कतदण्डकम्मो न पब्बाजेतब्बो “न, भिक्खुवे, लक्खणाहतो कतदण्डकम्मो पब्बाजेतब्बो, यो पब्बाजेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”^{३१} ति (महाव० ९६) वचनतो। एत्य पन इण्णायिको नाम यस्स पितिपितामहेहि वा इण्णं गहितं होति, संयं वा इण्णं गहितं होति, यं वा आठपेत्या मातापितृहि किञ्चित्प्रकारं गहितं होति, सो तं इण्णं परेसं धारेरीति इण्णायिको। यं पन अञ्जे जातका आठपेत्या किञ्चित्प्रकारं गहितं, सो न इण्णायिको। न हि ते तं आठातेन्तु इस्सरा, तस्मा तं पब्बाजेतुं वट्टति, इतरं न वट्टति। सचे पनस्स जातिसालोहिता “मयं दस्साम, पब्बाजेत्य न”^{३२} तिं इण्णं अत्तो भारं करोन्ति, अञ्जो वा कोचि तस्स आचारसम्पत्ति दिस्वा “पब्बाजेय न, अहं इण्णं दस्सामी”^{३३} ति वदति, पब्बाजेतुं वट्टति तेसु असति भिक्खुना तथारुपस्स पपुद्गाकस्पि आरोचेत्वं “सहेतुको सत्तो इण्णपलिवोधेन न पब्बजती”^{३४} ति। सचे सो पटिपञ्जति, पब्बाजेतब्बो। सचेपि अत्तो कपियभण्डं अतिथि, “एतं दस्सामी”^{३५} ति पब्बाजेतब्बो। सचे पन नेव जातकादयो पटिपञ्जति, न अत्तोन्ते धनं अतिथि, “पब्बाजेत्या भिक्खुय चरित्वा मोचेस्सामी”^{३६} ति पब्बाजेतुं न वट्टति। सचे पब्बाजेतुं, दुक्कटं। पलातोपि आनेत्वा दातब्बो। नो चे देति, सब्ब इण्णं गीवा होति। अजानित्वा पब्बाजेयतो अनापत्ति, पस्सन्तेन पन आनेत्वा इण्णायिकानं दस्सेतब्बो, अप्स्सन्तेस गीवा न होति।

सचे इण्णायिको अञ्जं देसं गन्त्वा पुच्छियमानोपि “नाहं कस्सचि किञ्चित्प्रकारं गहेत्वा खादित्वा, इण्णायिको च तं परियेसन्तो तथ्य गच्छति, दहरो तं दिस्वा पलायति, सो थें उपसङ्कमित्वा “अयं, भन्ते, केन पब्बाजेतो, मम एत्कं नाम धनं गहेत्वा पलातो”^{३७} ति वदति, थेरेन वक्तव्यं “मया, उपासक, ‘अण्णो अहं निति वदन्तो पब्बाजेतो, किं दानि करोमि, पस्स मे पत्तचीवर”^{३८} ति। अयं तथ्य सामीचि। पलाते पन गीवा न होति। सचे पन नेव थेरेस्स सम्मुखाव दिस्वा “अयं मम इण्णायिको”^{३९} ति वदति, “तव इण्णायिकं त्वमेव जानाहो”^{४०} ति वत्तब्बो, एवम्पि गीवा न होति। सचेपि सो “पब्बजितो अयं दानि कुहि गमिस्सती”^{४१} ति वदति, थेरेन “त्वं चेव जानाहो”^{४२} ति वत्तब्बो। एवम्पि सप्लाकारो गीवा न होति। सचे पन थेरे “कुहि दान अयं गमिस्सति, इधेव अच्छू”^{४३} ति विस्सज्जेति, इच्छेतुं कुसलं, “उपदुपुडं देया”^{४४} ति वदति, दातब्बं। अपरेन समयेन अतिआगाधको होति, “सब्ब देया”^{४५} ति वुत्तेपि दातब्बमेव। सचे पन उद्देसपरिच्छादीसु कुसलो होति बहूपकारो भिक्खुन्, भिक्खुचारवत्तेन परियेसित्वापि इण्णं दातब्बमेव।

१३९. दासोंपि न पब्बाजेतब्बो ‘न, भिक्खुवे, दासो पब्बाजेतब्बो, यो पब्बाजेत्य, आपत्ति दुक्कटस्सा’ति (महाव० १७) वचनतो। तथ्य चत्तारो दासा अन्तोजातो धनकर्कीतो करमरानीतो सामं दासब्बयं उपगतोति। तथ्य अन्तोजातो नाम जातिया दासो घरदासिया पुतो। धनकर्कीतो नाम मातपितूनं सन्तिका पुतो वा सामिकानं सन्तिका दासो वा धनं दत्वा दासचारितं आरोपैत्वा कीतो। एते द्वेषि न पब्बाजेतब्बा। पब्बाजेत्तेन तथ्य तथ्य चारित्वसेन अदासे केत्वा पब्बाजेतब्बा। करमरानीतो नाम तिरोडुं विलोणं वा केत्वा उपलापेत्वा वा तिरोडुतो भृगुस्समानुसकानि आहरन्ति, अन्तोरडुयेव वा कतापरार्थं किञ्चिद्या गामं रजा ‘विलुप्याणा’ति च आणार्पेत, ततो मानुसकानुपि आहरन्ति, तथ्य सब्बे पुरिसा दासा, इत्थियो दासियो। एवरुपो करमरानीतो दासो येहि आरीतो, तेसं सन्तिके वसन्तो वा बन्धनागारे बद्धो वा पुरिसेहि रक्खियमानो वा न पब्बाजेतब्बो, पलायित्वा पन गतो गतद्वाने पब्बाजेतब्बो। रज्जा तुडुन “करमरानीतके मुञ्चाच्छा”ति वत्वा वा सब्बसाधारणेन वा नयेन बन्धनमोक्षे कते पब्बाजेतब्बोव।

सामं दासब्यं उपगतो नाम जीवितहेतु वा आरक्षहेतु वा ॥ अहं ते दासोः ॥ ति सयमेव दासभावं उपगतो राजून् हत्यिअस्पागोमहिंसागोपकादयो विष्य । तादिसो दासो न पब्बाजेतब्बो । ऋज्यो वण्णदासीनं पुता होन्ति अमच्चपुत्रसदिसा, तेपि न पब्बाजेतब्बा । भूजिस्सिथियो असञ्जाता वण्णदासीहि संदिङ् विचरन्ति, तासं पुते पब्बाजेतुं वट्टुति । सचे सयमेव पण्णां आरोपेन्ति, न वट्टुति । भट्टिपुत्राणादीनं दासापि तोहि अदल्ना न पब्बाजेतब्बा । विहारेसु राजूहि आरामिकदासा नाम दिल्ना होन्ति, तेपि पब्बाजेतुं न वट्टति, भूजिस्से कत्था पन पब्बाजेतुं वट्टुति । महापच्चरियं “अनोजातधनककीतके आनेत्वा भिक्खुसङ्घस्स ‘आरामिके देमाति देन्ति, तत्कं सीरे असिन्तकासदिसाव होन्ति, ते पब्बाजेतुं वट्टति ति वुतं । कुरुन्दिवं पन “आरामिकं देमाति कपियवोहरेन देन्ति, येन केनचिं वोहरेन दिन्नो होतु, नेव पब्बाजेतब्बोः ॥ ति वुतं । दुग्मतमनुरुप्या “सङ्गं निस्साय जीविस्सामा” ॥ ति विहारे कपियकारका होन्ति, एते पब्बाजेतुं वट्टुति । यस्स मातपितरो दासा, माता एव वा दासी, पिता अदासो, तं पब्बाजेतुं न वट्टति । यस्स पन माता अदासी, पिता दासो, तं पब्बाजेतुं वट्टुति । भिक्खुस्स जातका वा उपडाका वा दासं देन्ति “इमं पब्बाजेत्य, तुम्हाकं वेत्याच्चं करिस्सती” ॥ ति, अत्तनो वास्स दासो अत्थि, भूजिस्सो कतोव पब्बाजेतब्बो । सामिका दासं देन्ति “इमं पब्बाजेत्य, सचे अभिरमिस्सति, अदासो । विभ्वमिस्सति चे, अम्हाकं दासोव भविस्सती” ॥ ति, अयं तावकालिको नाम, तं पब्बाजेतुं न वट्टताति कुरुन्दिवं वुतं । निस्सामिकदासो होति, सोपि भूजिस्सो कतोव पब्बाजेतब्बो । अजानन्तो पब्बाजेत्वा उपस्पादेत्वा वा पच्छा जानन्ति, भूजिस्सं कातमेव वट्टुति ।

इमर्स च अथस्स पकासनतयं इदं वर्त्यु वदन्ति – एका किर कुलदासी एकेन संदिग्दं अनुराधपुरा पलायित्वा रोहणे वसमाना पुत्रं पटिलभि, सो पब्बजित्वा उपसम्पन्ककाले लज्जी कुकुच्यको अहोसि। अथेकदिवसं मातरं पुछ्छि “किं उपासिके तुहाकं भाता वा भगिनी वा नतिथ, न किञ्चिं जातकं पस्सामी”ति। तात, अहं अनुराधपुरे कुलदासी, तव पितरा संदिग्दं पलायित्वा इधं वसामीति। सीलवा भिक्खुः “असुद्गा किर मे पब्बज्ञा”ति संवेगं लभित्वा मातरं तस्य कुलस्स नामगतं पुछ्छित्वा अनुराधपुरं आगम्म तस्य कुलस्स घरद्वारे अद्विष्टा, “अतिच्छथ, भन्ते”ति वृत्तेपि नातिकमि। ते आगन्त्वा “किं, भन्ते”ति पुछ्छिसु “तुहाकं इश्यन्नामा दासी पलाता अत्यौ”ति? “अत्यि, भन्ते”। अहं तस्या पुत्रो, सचे मं तुम्हे अनुजानाथ, पब्बज्ञं लभामि, तुम्हे मङ्गं सामिकाति। ते हट्टुद्वा हुत्या “सुद्गा, भन्ते, तुहाकं पब्बज्ञा”ति तं भृजिसं कत्वा महाविहारे वसापेसु चूर्त्वा हृष्ट्येहि पटिजग्नाता। थेरो तं कृतं निस्साय वसमानोये अरहतं पापुर्णीति।

१३२. “न, भिक्खवे, हत्याच्छिन्नों पब्बा जेतब्बो । न पादच्छिन्नो, न हथ्यापदच्छिन्नो, कणणाच्छिन्नो, कणणनासच्छिन्नो, न अङुलिच्छिन्नो, न अळच्छिन्नो, कण्डरच्छिन्नो, फणाहत्यको, न खुज्जो, वामोन गलगाण्डी, न लक्खणाहतो, कसाहतो, लिखितको, सीपदी, पापरोगी, परिसदस्को, काणो, कुणी, खञ्जो, पक्खहतो, छिन्निरयापथो, जरादुब्बलो, अन्थो, मूगो, बधिरो, अन्धमूगो, अन्धबधिरो, मूगाबधिरो, अन्धमूगाबधिरो पब्बा जेतब्बो, यो पब्बा जेत्य, आपत्ति दुक्कटस्सा” ति (महाव० ११९) वचनतो पन हत्याच्छिन्नादयोगि न पब्बा जेतब्बो ।

तथ्यचिन्नोति यस्स हत्यतले वा मणिबन्धे वा कपरे वा यथ्य कत्थयि एको वा द्वे वा हत्या छिन्ना होन्ति । पादचिन्नोति यस्स अगरादेवा वा जङ्घाय वा यथ्य कत्थयि एको वा द्वे वा पादा छिन्ना होन्ति । हत्यपादचिन्नोति यस्स बुत्पकारेनेव चतूर्सु हत्यापदेसु द्वे वा तयो वा सबै वा हत्यापादा छिन्ना होन्ति । कण्णचिन्नोति यस्स कण्णमूले वा कण्णसंक्षिलिकाय वा एको वा द्वे वा कण्णा छिन्ना होन्ति । यस्स पन कण्णावडे छिज्जन्ति, सक्का च होति सङ्खाटेतुं, सो कण्णं सङ्खाटेत्वा पब्बाजेतब्बो । नासचिन्नोति यस्स अजपदके वा अगे वा एकपुटे वा यथ्य कत्थयि नासा छिन्ना होति । यस्स पन नासिका सक्का होती सङ्खेतुं, सो तं फासुकं कत्त्वा पब्बाजेतब्बो । कण्णनासाचिन्नो उभयवसेन वैदेतब्बो । अङ्गुष्ठचिन्नोति यस्स नखसेसं अदस्त्वा एको वा बहू वा अङ्गुष्ठियो छिन्ना होन्ति । यस्स पन सुतन्तनुमतिमि नखसेसं पञ्जायति, तं पब्बाजेतुं बढ़ति । अळ्डचिन्नोति यस्स चतूर्सु अळ्डकुसु अङ्गुष्ठियं बुत्तनयेनेव एको वा बहू वा अळ्डकु छिन्ना होन्ति । कण्डरचिन्नोति यस्स कण्डरनामका महान्हारु पुरतो वा पच्छतो वा छिन्ना होन्ति, येसु एकस्प्रि छिन्नता अगरादेवा चाच्छक्ति, मूलेन वा चाच्छक्ति, न पारं पतिङ्गापेतुं सक्कोति ।

फणहथ्यकोति यस्स वगालिपक्षका विष अझुलियो सम्बद्ध होन्ति, एंत पब्बाजेतुकामेन अझुलन्तरिकायो फालेत्वा सब्ब अन्तरचम्म अपेनेत्वा फासुकं कत्वा पब्बाजेतब्बो । यस्सपि छ अझुलियो होन्ति, तं पब्बाजेतुकामेन अधिकं अझुलि छिन्दित्वा फासुकं कत्वा पब्बाजेतब्बो । खुज्गोति यो उरस्स वा पिट्ठिया वा पस्सस्स वा निकखन्तात्ता खुज्जसरीरो । यस्स पन किञ्चि किञ्चि अझुपच्चङ्ग ईसकं बङ्गं, तं पब्बाजेतु बृहति । महाउरिसो एव हि ब्रह्मजगतो, अवसेसो सतो अखुज्जो नाम नत्यि । वामनोति जङ्घवामनो वा कठिवामनो वा उभयवामनो वा । जङ्घवामनस्स कठिटो पट्टाय हेंडिमकायो रस्सो होति, उपरिमकायो परिपुण्णो । कठिवामनस्स कठिटो पट्टाय उपरिमकायो रस्सो होति, हेंडिमकायो परिपुण्णो । उभयवामनस्स उभोपि काया रस्सा होन्ति, येसं रस्साता भूतानं विय परिवट्टमो महाकुछिघटसदिसो अत्तभावो होति, तं तिविधम्पि पब्बाजेतं न बृहति ।

गलगण्डीति यस्स कुम्भण्डं विय गले गण्डो होति । देसनामतमेव चेतं, यस्मिं किसिमित्रिं पन पदेसे गण्डे सति न पब्बाजेतब्बो । तथ्य विनिष्ठ्यायो “न, भिक्खवे, पञ्चहि आबाधेहि फुट्टो पब्बाजेतब्बो”ति (महाव० ८१) एत्य वुत्तरनेव वेदितब्बो । लक्खणाहतकसाहतलिखितकेसु यं वत्तब्बं, तं हेड्वा वुत्तमेव । सीपदीति भारपादो वुच्चति । यस्स पादो थूलो होति सञ्जातपीठको खरो, सो न पब्बाजेतब्बो । यस्स पन न ताव खरभावं गण्हाति, सक्का होति उपनाहं बन्धित्वा उदकआवाटे पवेसेत्वा उदकवालिकाय पूरेत्वा यथा सिरा पञ्चायन्ति, जङ्घा च तेलनाठिका विय होति, एवं मिलापेतु, तस्स पादं ईंदिसं कत्वा तं पब्बाजेतु वड्विति । सचे पुन वड्विति, उपसम्पादेत्तनेपि तथा कत्वाव उपसम्पादेतब्बो । पापरोगीति अरिसभगन्दरपित्तसेम्हकाससासादीसु येन केनचिं रागेन निच्चातुरो अरोक्तिक्षयोगो जेगच्छो अमनापो, अयं न पब्बाजेतब्बो ।

१३३. परिसुप्तकोर्ता यो अत्तनो विरुपतय परिसं दूसरीति, अतिदीयो वा होति अज्जे सं सीसपामानानभिपदेसो, अतिरस्तो वा उभयवामनभूतरूपं विय, अतिकाळो वा झापित्कर्खेते खाणुको विय, अच्छोदातो वा दधितकार्दहि पमज्जितम्बलोहवण्णो, अतिकिसो वा मन्दमंसलोहतो अडिसिराचम्मसरीरो विय, अतिथूलो वा भारियमंसो महोदरो महाभृतसदिसो, अभिमहन्तसरीसो वा पच्छं सीसे कल्त्वा ठितो विय, अतिखुदकसीसो वा सरारस्स अननुरूपेन अतिखुदकेन सीसेन समन्नागतो, कूटकूटसीसो वा तालफलपिण्डसदिसेन सीसेन समन्नागतो, सिखरसीसो वा ऊङ्गु अनपुब्बनुकेन सीसेन समन्नागतो, नाल्हिसीसो वा महावेणुपब्बसदिसेन सीसेन समन्नागतो, कप्पसीसो वा पञ्चारसीसो वा चतुर्सू पस्सेसु येन कर्निच पस्सेन आनतेन सीसेन समन्नागतो, वणसीसो वा पूर्तिसीसो वा कणिणककेसो वा पाणकेहि खायितकेदरे सप्सासदिसेहि ताहं ताहं उडितेहि कर्सीह समन्नागतो, निल्लोमसीसो वा थूलथड्केसो वा जालहीरसदिसेहि कर्सेहि समन्नागतो, जातिपलितेहि पण्डरककेसो वा पक्तितम्बकेसो वा आदितेहि विय कर्सेहि समन्नागतो, आवट्टसीसो वा गुन्नं सरारे आवट्टसदिसेहि उङ्गरोहि केसावट्टेहि समन्नागतो, सीसलोमेहि सर्व्विएकाबद्धभमुकलोमो वा जालबद्धेन विय नलानेन समन्नागतो।

सम्बद्धभमुको वा निल्लोमभमुको वा मवक्तभमुको वा अतिमहन्तकिख वा अतिखद्वक्तिख वा महिसचम्पे वासिकोणेन पहरित्वा कत्तिछद्वसदिसंहि अकर्त्तीहि समन्नागतो, विसमकिख वा एकेन महन्तेन, एकेन खुदकेन अकिखना समन्नागतो, विसमचकलो वा एकेन उङ्ग, एकेन अधोति एवं विसमजातोहि अकिखचक्कोहि समन्नागतो, केकरो वा गम्भीरकिख वा यस्स गम्भीरे उदपाने उदकतारका विय अकिखतारका पञ्चायन्ति, निकखन्ताकिख वा यस्स कवक्तस्सेव अकिखतारका निकखन्ता हाँति, हथिकण्णो वा महन्ताहि कण्णसकखलाहि समन्नागतो, मूसिककण्णो वा जतुककण्णो वा खुदकाहि कण्णसकखलाहि समन्नागतो, छिद्मतकण्णो वा यस्स विना कण्णसकखलाहि कण्णच्छिद्मतमवेहाँति, अबद्वकण्णो वा, योनकजातिको पन परिसद्सूसको न हाँति, सभावोयेव हि सों तस्स। कण्णभगादरिको वा निच्यपुतिना कण्णेन समन्नागतो, गण्डकण्णो वा सदा पग्यरितपुञ्जेन कण्णेन समन्नागतो, टड्किकण्णो वा गोभतनाळिकाय अगासदिसंहि कण्णेहि समन्नागतो, अतिपङ्गलकिख वा, मधपङ्गलूँ पन पब्द्याजेत वड्रति। निष्पखमकिख वा अस्सपग्यरणकिख वा पफितकिख वा अविखपाकेन समन्नागतकिख वा।

अतिखुदकनासिको वा अतिखुदकनासिको वा चिपिटनासिको वा मञ्जे अप्पातिद्विहित्वा एकपस्से ठितवङ्गनासिको वा दीघनासिको वा सुक्तुण्डसदिसाय जिव्हाय लोहितं सकृगेष्याय नासिकाय समन्नागतो, निचं पग्धरितसिङ्गाणिकनासो वा, महामुखो वा यस्स पट्टमण्डकस्से वृग्निमित्यं वयं महन्तं होति, मुखं पन लाबुसदिसं अतिखुदकं, भिन्मुखो वा वङ्गमुखो वा महाओडो वा उक्खलिमुखविडिसेहि ओडेहि समन्नागतो, तनुकओडो वा भेरिचम्पसदिसेहि दन्ते पिदहितुं असमत्येहि ओडेहि समन्नागतो, महाधरेडो वा तनुकउत्तरोडो वा महाउत्तरोडो वा ओडुछिन्को वा एळमुखो वा उपवक्मुखो वा सङ्घतुष्टको वा बहि सेतेहि अन्तो अतिरत्तहि ओडेहि समन्नागतो, दुग्गन्धकुण्पमुखो वा, महादन्तो वा अडकदन्तसर्दिसेहि दन्तेहि समन्नागतो, असुरदन्तो वा हेडो वा उपरि वा बहि निव्वखन्तदन्तो, यस्स पन सक्का होति ओडेहि पिदहितुं, कथेन्तस्सेव पञ्चायाति, नो अकथेन्तास्स, तं पब्बाजेतुं वट्टति । पूर्तिदन्तो वा निदन्तो वा अतिखुदकदन्तो वा यस्स पन दन्तन्तरे कलन्दकदन्तो विय सुखुमदन्तो होति, तं पब्बाजेतुं वट्टति ।

महानुको वा गोनुनसदिसेन हनुना समन्नागतो, दीघनुको वा चिपिटहनुको वा अन्तोपविडुन विय अतिरस्सेन हनुकेन समन्नागतो, भिन्हनुको वा वङ्गहनुको वा निम्मस्सुदाठिको वा भिन्खुनीसदिसमुखो, दीघगलो वा बकगलसदिसेन गलेन समन्नागतो, रस्सगलो वा अन्तोपविडुन विय गलेन समन्नागतो, भिन्नगलो वा भुडुअंसकूटो वा अहत्यो वा एकहत्यो वा अतिरस्सहत्यो वा अतिदीघत्यो वा भिन्नउरो वा भिन्नपिडु वा कच्छुगत्तो वा दुग्गत्तो वा गोधागत्तो वा यस्स गोधाय विय गत्तते चुण्णानि पतन्ति । सब्बज्येत विस्तप्पकरणं सन्धाय वित्थारितवसेन वुत्तं, चिन्छ्यो पनेथं पञ्चायाधेसु वुत्तनयेन वेदितब्बो ।

भट्टकटिको वा महाआनिसदो वा उडुनकूटसदिसेहि आनिसदमंसेहि अच्छुगत्तोहि समन्नागतो, महाऊरुको वा वातपिडिको वा महाजाणुको वा सङ्घटुनजाणुको वा दीघजङ्गो वा यट्टिसदिसजङ्गो, विकटो वा सङ्घटो वा उब्बद्विपिणिको वा, सो दुविधो हेडो ओरुळहाहि वा उपरि आरुळहाहि वा महतीहि जङ्गपिणिडिकाहि समन्नागतो, महाजङ्गो वा थूलजङ्गपिणिको वा महापादो वा महापणि वा पिट्टिकापादो वा पादवमज्जतो उडुतजङ्गो, वङ्गपादो वा, सो दुविधो अन्तो वा बहि वा परिवत्तपादो, गणिठकङ्गुलि वा सिङ्गिवरकणसदिसाहि अङ्गुलीहि समन्नागतो, अन्धनखो वा काळवण्णाहि पूर्तिनखोहि समन्नागतो, सब्बोपि एस परिसदूसको । एवरुपो परिसदूसको न पब्बाजेतब्बो ।

१३४. काणोति पसन्नन्धो वा होतु पुफादीहि वा उपहतपसादो, द्वीहि वा एकेन वा अकिखना न पस्सति, सो न पब्बाजेतब्बो । महापच्चरियं पन एकविखकाणो ‘काणो’ति वुत्तो, द्विअकिखकाणो अन्धेन सङ्घहितो । महाअडुकथायं जच्चन्धो ‘अन्धो’ति वुत्तो । तस्सा उभयमिय परियायेन युज्जन्ति । कूणीति हत्थकूणी वा पादकूणी वा अङ्गुलिकूणी वा, यस्स एतेसु हत्थादीसु य किञ्चिव वङ्गं पञ्चायाति । खञ्जोति नतजाणुको वा भिन्नजङ्गो वा मञ्जे संकुटिपादता कुण्ठपादको वा पिट्टिपादमज्जेन चङ्गमन्तो, अगो संकुटिपादता कुण्ठपादको वा पिट्टिपादगगेन चङ्गमन्तो, आगापादेनेव चङ्गमनखञ्जो वा पणिकाय चङ्गमनखञ्जो वा पादस्स बाहिरन्नेन चङ्गमनखञ्जो वा गोफकानं उपरि भगगता सकलेन पिट्टिपादेन चङ्गमनखञ्जो वा । सब्बोपेस खञ्जोयेव, न पब्बाजेतब्बो ।

पक्खहतोति यस्स एको हत्यो वा पादो वा अङ्गसरीरं वा सुखं न वहति । छिन्निरियापथोति पीठस्पी वुच्याति । जरादुब्बलोति जिण्णभावेन दुब्बलो अत्तनो चीवररजनादिकम्पिमि कातुं असमत्यो । यो पन महल्लकोपि वलवा होति, अत्तनान पटिजगितुं सक्कोति, सो पब्बाजेतब्बो । अन्धोति जच्चन्धो वुच्याति । मूरांति यस्स वचीभेदो न पवत्तति, यस्सपि पवत्तति, सरणगमनं पन परिपुण्णं भासितुं न सक्कोति, तादिसं मप्पनमिय पब्बाजेतुं न वट्टति । यो पन सरणगमनमं परिपुण्णं भासितुं सक्कोति, तं पब्बाजेतुं वट्टति । बधिराति यो सब्बेन सब्बं न सुणाति । यो पन महासद युणाति, तं पब्बाजेतुं वट्टति । अन्धमूगादयो उभयदोसवसेन वुत्ता । येसञ्च पब्बज्ञा पटिकिखत्ता, उपसम्पदापि तेसं पटिकिखत्ताव । सचे पन ने सङ्घो उपसम्पादेति, सब्बोपि सूपसम्पन्ना, कारकसङ्घो पन आचारयुपज्ञाया च आपत्तितो न मुच्यन्ति ।

१३५. पण्डको उभतोब्बज्जनको थेय्यसंवासको तिथियपकन्तको तिरच्छानगतो मातुशातको पितुशातको अरहन्तशातको लोहितुप्पादको सङ्घभेदको भिन्खुनीदूसकोति इमे पन एकादस पुगला ‘‘पण्डको, भिक्खुवो, अनुपसम्पन्नो न उपसम्पादेतब्बो, उपसम्पन्नो नासेतब्बो’’ति (महाव० १०१) आदिवचनतो अभ्बवा, नेव नेसं पब्बज्ञा, न उपसम्पदा च रुहति, तस्मा न पब्बाजेतब्बा न उपसम्पादेतब्बा, जानित्वा पब्बाजेत्तो उपसम्पादेत्तो च दुक्कटं आपज्जति । अजानित्वापि पब्बाजिता उपसम्पादिता च जानित्वा लिङ्गनासानाय नासेतब्बा ।

तथ्य पण्डकोति आपिसत्तपण्डको उसूयपण्डको ओपककिमिकपण्डको पक्खपण्डको नपुंसकपण्डकोति पच्च पण्डका । तेसु यस्स परेसं अङ्गजातं मुखेन गहेत्वा असुचिना आसित्तस्स परिलाहो वूपसम्पति, अयं आसित्तपण्डको । यस्स परेसं अङ्गाचारं पस्ततो उसूयाय उपन्नाय परिलाहो वूपसम्पति, अयं उसूयपण्डको । यस्स उपककमेन बीजानि अपनीतानि, अयं ओपककिमिकपण्डको । एकच्चो पन अङ्गुसलविपाकानुभावेन कालपक्खे पण्डको होति, जुण्हपक्खे पनस्स परिलाहो वूपसम्पति, अयं पक्खपण्डको । यो पन पटिसन्धियं वेव अभावको उपन्नो, अयं न पुंसकपण्डको । तेसु आसित्तपण्डकस्स च उसूयपण्डकस्स च पब्बज्ञा न वारिता, इतरेसं तिण्णं वारिता । ‘‘तेसुपि पक्खपण्डकस्स यर्तिं पक्खे पण्डको होति, तस्मिंयेवस्स पक्खे पब्बज्ञा वारिता’’ति कुरुन्दियं वुत्तं ।

१३६. उभतोब्बज्जनकोति (महाव० अदु० ११६) इत्थिनिमितुप्पादनकम्पतो च पुरिसनिमित्तुप्पादनकम्पतो च उभतोब्बज्जनकम्पस्स अत्यैति उभतोब्बज्जनको । सो दुविधो होति इत्थिउभतोब्बज्जनको पुरिसउभतोब्बज्जनकोति । तथ्य इत्थिउभतोब्बज्जनकस्स इत्थिनिमित्तं पाकटं होति, पुरिसनिमित्तं पाकटं, इत्थिनिमित्तं पटिच्छन्नं । पुरिसउभतोब्बज्जनकस्स पुरिसनिमित्तं पाकटं, इत्थिउभतोब्बज्जनकस्स पुरिसनिमित्तं पाकटं । पुरिसउभतोब्बज्जनकस्स पुरिसनान इत्थिभावं उणगच्छन्तस्स पुरिसनिमित्तं पटिच्छन्नं होति, इत्थिनिमित्तं पाकटं होति । इत्थिउभतोब्बज्जनको सयञ्च गब्बं गण्हाति, परञ्च गण्हापेति, पुरिसउभतोब्बज्जनको पन सयं न गण्हाति, परं पन गण्हापेतीति इदमेतेसं नानाकरणं । इमस्स पन दुविधस्सपि उभतोब्बज्जनकस्स नेव पब्बज्ञा अथि, न उपसम्पदा ।

१३७. थेय्यसंवासकोति तयो थेय्यसंवासको संवासत्येनको उभयत्येनकोति । तथ्य यो सयं पब्बजित्वा विहारं गन्त्वा न भिक्खुवस्सानि गणेति, न यथावुदु वन्दनं सादियति, न आसनेन पटिबाहति, न उपोसथपवारणादीसु सन्दिस्सति, अयं लिङ्गमत्ससेव थेनितता लिङ्गन्तेनको नाम । यो पन भिक्खुवहि पब्बाजितो सामणरो समानो विदेसं गन्त्वा “अहं दसवस्रो वा दीसतिवस्सो वा”ति मुसा वत्ता भिक्खुवस्सानि गणेति, यथावुदु वन्दनं सादियति, आसनेन पटिबाहति, उपोसथपवारणादीसु सन्दिस्सति, अयं संवासमत्ससेव थेनितता संवासत्येनको नाम । भिक्खुवस्सानि गणेति, यथावुदु वन्दनं सादियति, आसनेन पटिबाहति, उपोसथपवारणादीसु सन्दिस्सति, अयं लिङ्गस्स चेव संवासस्स च थेनितता उभयत्येनको नाम । अयं तिविधोपि थेय्यसंवासको अनुपसम्पन्नो न उपसम्पादेतब्बो, उपसम्पन्नो नासेतब्बो, पुन पब्बज्ञं याचन्तोपि न पब्बाजेतब्बो ।

१३८. एथ्य च असमोहत्यं इदं पकिणणकं वेदितब्बं –

‘‘राजदुभिक्खकन्तार, रोगवेरिभयेन वा ।
चीवारहरणत्यं वा, लिङ्गं आदियतीय थो ॥

‘‘संवासं नाधिवारेति, याव सो सुदमानसो ।
थेय्यसंवासको नाम, ताव एस न वुच्यती’’ति ॥ (महाव० अदु० ११०) ।

तत्रायं वित्थारनयो – इधेकच्चस्स राजा कुडो होति, सो ‘एवं मे सोत्थि भविस्सती’ति सयमेव लिङ्गं गहेत्वा पलायति । तं दिस्वा रञ्जो आरोचेति, राजा ‘सचे पब्बजितो, न तं लब्मा किञ्चि कातु’न्ति तस्मिं कोधं पटिविनेति । सो ‘वूपसन्तं मे राजभय’न्ति सङ्घमज्जं अनोसरित्वाव गिहालिङ्गं गहेत्वा आगतो पब्बाजेतब्बो । अथापि ‘सासनं निस्साय मया जीवितं लङ्घ, हन्द दानि अहं

पब्बजामों ति उपन्नसंबंगे तेनेव लिङ्गेन आगन्त्वा आगन्तुकवत्तं न सादियति, भिक्खुहि पुटो वा अपटु वा यथाभूतमत्तानं आविकत्वा पब्बज्जं याचति, लिङ्गं अपनेत्वा पब्बजेतब्बो। सचे पन सो वत्तं सादियति, पब्बजितालयं दस्सेति, सब्बं पुष्टे वुत्तं वस्सगणनादिभेदं विधिं पटिपञ्जति, अयं न पब्बजेतब्बो।

इधं पनेकच्चो दुष्प्रिक्खे जीवितुं असक्कोन्तो सयमेव लिङ्गं गहेत्वा सब्बपासण्डियभत्तानि भुञ्जन्तो दुष्प्रिक्खे वीतिवत्ते सङ्घमञ्जं अनोसरित्वाव गिहिलिङ्गं गहेत्वा आगतोति सब्बं पुरिमसदिसमेव।

अपरो महाकन्तारं निथरितुकामो होति, सत्थवाहो च पब्बजिते गहेत्वा गच्छति। सो “एवं मं सत्थवाहो गहेत्वा गमिस्सती” ति सयमेव लिङ्गं गहेत्वा सत्थवाहेन संदिं कन्तारं निथरित्वा खेमन्तं पत्वा सङ्घमञ्जं अनोसरित्वाव गिहिलिङ्गं गहेत्वा आगतोति सब्बं पुरिमसदिसमेव।

अपरो रोगभये उपन्ने जीवितुं असक्कोन्तो सयमेव लिङ्गं गहेत्वा सब्बपासण्डियभत्तानि भुञ्जन्तो रोगभये वूपसन्ते सङ्घमञ्जं अनोसरित्वाव गिहिलिङ्गं गहेत्वा आगतोति सब्बं पुरिमसदिसमेव।

अपरस्स एको वेरिको कुद्गो होति, घातेत्कामो न विचरित। सो “एवं मे सात्यि भविस्सती” ति सयमेव लिङ्गं गहेत्वा पलायति। वेरिको “कुहि सों” ति परिवेसन्ते “पब्बजित्वा पलातो” ति सुत्वा “सचे पब्बजितो, न तं लब्धा किञ्चित् कातु” त्ति तस्मिं कोधं पटिविनेति। सो “वूपसन्तं मे वेरिभय” त्ति सङ्घमञ्जं अनोसरित्वाव गिहिलिङ्गं गहेत्वा आगतोति सब्बं पुरिमसदिसमेव।

अपरो जातिकुलं गन्त्वा सिक्खं पच्छक्खाय गिही दुत्ता “इमानि चीवरानि इधं निस्ससन्ति, सचेपि इमानि गहेत्वा विहारं गमिस्सामि, अन्तरामगे मं ‘चोरो’ ति गहेसन्ति, यंत्रानहं कायपरिहारियानि कत्वा गच्छेत्य” त्ति चीवराहरणत्यं निवासेत्वा च पारुपत्त्वा च विहारं गच्छति। तं दूरतोव आगच्छन्तं दिस्वा सामणेरा च दहरा च अव्युगच्छन्ति, वत्तं दस्सेन्ति। सो न सादियति, यथाभूतमत्तानं आविकरोति। सचे भिक्खु “न दानि मयं तं मुञ्चिस्सामा” ति बलक्कारेन पब्बजेत्कामा होन्ति, कासायानि अपनेत्वा पुन पब्बजेतब्बो। सचे पन “नयिमे मं हीनायावत्तभावं जानन्ती” ति तंयेव भिक्खुभावं पटिजानित्वा सब्बं पुष्टे वुत्तं वस्सगणनादिभेदं विधिं पटिपञ्जति, अयं न पब्बजेतब्बो।

अपरो महासामणेरो जातिकुलं गन्त्वा उपब्बजित्वा कम्पन्नानुडानेन उब्बाल्हो पुन “दानि अहं समाणेरो भविस्सामि, थेरोपि मे उपब्बजित्वावं न जानन्ती” ति तदेव पत्तचीवरं आदाय विहारं गच्छति, तमत्यं भिक्खुनं न आरोचेति, सामणेरभावं पटिजानाति, अयं थेय्यसंवासकोयेव, पब्बज्जं न लभति। सचेपिस्स लिङ्गंगाहणकाले एवं होति “नाहं कस्सचि आरोचेस्सामी” ति, विहारञ्च गतो आरोचेति, गहणेव थेय्यसंवासको। अथापिस्स गहणकाले “अचिकिखस्सामी” ति चित्तं उपन्नं होति, विहारञ्च गन्त्वा “कुहि त्वं, आवुपो, गतों” ति वुतो “न दानि मं इमे जानन्ती” ति वज्चेत्वा नाचिक्खति, “नाचिकिखस्सामी” ति सह धुरिनक्खेपेन अयमि थेय्यसंवासकोव। सचे पनस्स गहणकालोपि “अचिकिखस्सामी” ति होति, विहारं गन्त्वापि अचिक्खति, अयं पुन पब्बज्जं लभति।

अपरो दहरसामणेरो महन्तो वा पन अव्यतो। सो पुरिमनयेनेव उपब्बजित्वा घेरे वच्छक्खगोरक्खणादीनि कम्पानि कातुं न इच्छति। तमेनं जातका तानियेव कासायानि अच्छादेत्वा थालकं वा पत्तं वा हत्ये दत्ता “गच्छ, समाणोव होहों” ति घरा नीहरन्ति। सो विहारं गच्छति, नेव नं भिक्खु जानन्ति “अयं उपब्बजित्वा पुन सयमेव पब्बजितो” ति, नापि सवं जानन्ति “यो एवं पब्बजितो, सो थेय्यसंवासको नाम होती” ति, तेन “मया एवं कत” त्ति भिक्खुनं आचिकिष्टत्वं। एवं पुन पब्बज्जं लभति। सचे पन “दानि न मं कोर्चि जानन्ती” ति नारोचेति, धुरं निक्खित्वमत्तेयेव थेय्यसंवासको।

भिक्खु सिक्खं पच्छक्खाय लिङ्गं अनपनेत्वा दुस्सोलकमं कत्वा वा अकत्वा वा पुन सब्बं पुष्टे वुत्तं वस्सगणनादिभेदं विधिं पटिपञ्जति, थेय्यसंवासको होति। सिक्खं अप्पच्छक्खाय सलिङ्गे ठितो मेथुनं पटिसेवित्वा वस्सगणनादिभेदं विधिं आपञ्जन्तो थेय्यसंवासको न होति, पब्बज्जामत्तं लभति। सचे पन कासाये धुरं निक्खिपत्त्वा ओदातं निवासेत्वा मेथुनं पटिसेवित्वा पुन कासायानि निवासेत्वा वस्सगणनादिभेदं विधिं आपञ्जति, अयमि थेय्यसंवासको न होति, पटिसेवित्वा वासेत्वा वस्सगणनादिभेदं विधिं आपञ्जति, थेय्यसंवासको होति। सामणेरो सलिङ्गे ठितो मेथुनादिअस्समणकरणधमं आपञ्जित्वापिथेय्यसंवासको न होति। सचेपि कासाये सउस्साहोव कासायानि अपनेत्वा मेथुनं पटिसेवित्वा पुन कासायानि निवासेति, नेव थेय्यसंवासको होति। सचे पन कासाये धुरं निक्खिपत्त्वा नगगो वा ओदातवत्तेय वा मेथुनसेवनादीहि अस्समणो हुत्वा कासायं निवासेति, थेय्यसंवासको होति।

सचे गिहिभावं पथ्यमानो कासायं ओवटुकं कत्वा वा आकारेन गिहिनिवासनेन निवासेति “सोभति नु खो मे गिहिलिङ्गं, न सोभती” ति वीमंसनर्थं, रक्खति ताव। “सोभती” ति सम्पाटिच्छित्वा पन पुन लिङ्गं सादियन्तो थेय्यसंवासको होति। ओदातं निवासेत्वा वीमंसनसम्पाटिच्छित्वा मेथुनपि एसेव नयो। सचे पन निवत्थकासावस्स उपरि ओदातं निवासेत्वा वीमंसति वा सम्पाटिच्छित्वा वा, रक्खतियेव। भिक्खुनियापि एसेव नयो। सापि गिहिभावं पथ्यमाना सचे कासायं गिहिनिवासं निवासेति “सोभति नु खो मे गिहिलिङ्गं, न सोभती” ति वीमंसनर्थं, रक्खतियेव। सचे “सोभती” ति सम्पाटिच्छित्वा, न रक्खति। ओदातं निवासेत्वा वीमंसनसम्पाटिच्छित्वा मेथुनपि एसेव नयो। निवत्थकासायस्स पन उपरि ओदातं निवासेत्वा वीमंसतु वा सम्पाटिच्छित्वा वा, रक्खतियेव।

सचे कोर्चि वुडुपब्बजितो वस्सानि अगणेत्वा पाल्लियमि अद्वुत्ता एकपस्सेन गन्त्वा महापेलादीसु कटच्छुना उक्खिते भर्तपिण्डे पत्तं उपनामेत्वा सेनो विय मंसपर्सि गहेत्वा गच्छति, थेय्यसंवासको न होति, भिक्खुवस्सानि पन गणेत्वा गणहन्तो थेय्यसंवासको होति। सयं सामणेरोव सामणेरपटिपाटिया कूटवस्सानि गणेत्वा गणहन्तो थेय्यसंवासको न होति। भिक्खु भिक्खुपटिपाटिया कूटवस्सानि गणेत्वा गणहन्तो भण्डार्घेन कारेतब्बो।

१३९. तित्थियपक्कन्तकोति तित्थियेसु पक्कन्तो पविद्वितो तित्थियपक्कन्तको, सोपि न पब्बजेतब्बो। तत्रायं विनिछ्युतो — उपसम्पन्नो भिक्खु “तित्थियो भविस्सामी” ति सलिङ्गेनेव तेसं उपस्संयं गच्छति, पदवारे पदवारे दुक्कर्त, तेसं लिङ्गं आदिन्मते तित्थियपक्कन्तको होति। योपि सयमेव “तित्थियो भविस्स” त्ति कुसचीरादीनि निवासेति, तित्थियपक्कन्तको होतियेव। यो पन नगो नहायन्तो आतनं ओलोकेत्वा “सोभति मे आजीवकभावो, आजीवको भविस्स” त्ति कासायानि अनादाय नगो आजीवकानं उपस्संयं गच्छति, पदवारे पदवारे दुक्कर्त। सचे पनस्स अन्तरामगे हिरोत्तपां उपञ्जति, दुक्कर्तानि देसेत्वा मुच्छिति। तेसं उपस्संयं गन्त्वापि तेहि वा ओवदितो अतना वा “इमेसं पब्बज्जा अतिदुरुक्षा” ति दिस्वा निवत्तनापि मुच्छितियेव। सचे पन “किं तुम्हांकं पब्बज्जा उक्कटु” त्ति पुच्छित्वा “केसमस्सुलुच्चनादीनी” ति वुतो एककेसपि लुच्चापेति, उक्कुटिक्कपथानादीनि वा वत्तानि आदियति, मोरपिञ्चादीनि वा निवासेति, तेसं लिङ्गं गणहाति, “अयं पब्बज्जा सेद्गु” ति सेद्गुवानं वा उपगच्छति, न मुच्छिति, तित्थियपक्कन्तको होति। सचे पन “सोभति नु खो मे गिहिलिङ्गं, न सोभती” ति वीमंसनर्थं कुसचीरादीनि वा निवासेति, जटं वा बन्धति, खारिकाजं वा आदियति, याव न सम्पाटिच्छित्वा लट्ठं, ताव रक्खति, सम्पाटिच्छित्वमत्ते तित्थियपक्कन्तको होति। अच्छन्नचीवरो पन कुसचीरादीनि निवासेत्वा राजभयादीहि वा तित्थियलिङ्गं गणहन्तो लट्ठिया अभावेन नेव तित्थियपक्कन्तको नाम उपसम्पन्नभिक्खुना कथितो, तस्मा उपसम्पन्नो कूटवस्सं गणेन्तोपि अस्समणो न होति। लिङ्गं सउस्साहो पारजिकं आपञ्जित्वा भिक्खुवस्सादीनि गणहन्तोपि थेय्यसंवासको न होति।

१४०. तिरच्छानगतोति नागो वा होतु सुपृणमाणवकादीनं वा अज्जतरो अन्तमसो सकं देवराजानं उपादाय यो कोर्चि अमनुस्सजातियो, सब्बोव इमस्मिं अत्ये “तिरच्छानगतो” ति वेदितब्बो।

१४१. मातुघातकादीसु पन येन मनस्सित्थिभूता जनिका माता सयम्पि मनुस्सजातिकेनेव सभा सञ्चिच्य जीविता वोरोपिता, अयं आनन्दरियेन मातुघातककम्मेन मातुघातको। एतस्स पब्बज्जा च उपसम्पदा च पटिक्खित्वा। येन पन मनस्सित्थिभूतापि अजनिका पोसावनिका माता वा चूळमाता वा जनिकापि वा न मनुस्सित्थिभूता माता घातिता, तस्स पब्बज्जा न वारिता, न च आनन्दरियेन

होति। येन सयं तिरच्छानभूतेन मनुस्सिन्थिभूता माता धातिता, सोपि आनन्दरिको न होति, तिरच्छानगतता पनस्स पब्ज्ञा पटिक्रिहता। पितुधातकेपि एसेव नयो। सचेपि हि वेसिया पुतो होति, “अयं मे पिता”ति न जानाति, यस्स सम्भवेन निब्बतो, सो चे अनेन धातितो, पितुधातकोत्वे सङ्ख्यं गच्छति, आनन्दरियज्ञ फुसति।

अरहन्तधातकोपि मनुस्सअरहन्तवसेनेव वेदितब्बो। मनुस्सजातियज्ञह अन्तमसो अपब्बतिम्पि खीणासं दारकं वा दारिकं वा सञ्चिच्छ जीविता वोरोपेन्तो अरहन्तधातकोव होति। आनन्दरियज्ञ फुसति, पब्ज्ञा चर्स्स वारिता। अमनुस्सजातिकं पन अरहन्तं मनुस्सजातिकं वा अवसेसं अरियपुगलं धातेत्वा आनन्दरिको न होति, पब्ज्ञापिस्स न वारिता, कम्मं पन बलवं होति। तिरच्छानो मनुस्सअरहन्तम्पि धातेत्वा आनन्दरिको न होति, कम्मं पन भारियन्ति अयमेत्य विनिष्ठ्यो।

यो पन देवदतो विय दुष्कृचितेन वधकचितेन तथागतस्स जीवमानकसरारे खुद्धकमिक्रिकाय पिवनमतम्पि लोहितं उपादेति, अयं लोहितुपादको नाम। एतस्स पब्ज्ञा च उपसम्पदा च वारिता। यो पन रोगवूपसम्यं जीवको विय सत्येन फालेत्वा पूतिमंसलोहितं हरित्वा फासुकं करोति, वहुं सो पुञ्चं पसवतीति।

यो देवदतो विय सासानं उद्गम्मं उब्बिनयं कत्वा चतुर्नं कम्मानं अञ्जतरवसेन सङ्कं भिन्नति, अयं सङ्कुभेदको नाम। एतस्स पब्ज्ञा च उपसम्पदा च वारिता।

यो पन पकततं भिक्खुनिं तिणं मग्गानं अञ्जतरसिं दूसेति, अयं भिक्खुनीदूसको नाम। एतस्स पब्ज्ञा च उपसम्पदा च वारिता। बलक्कारेन ओदातवथ्यवसनं कत्वा अनिष्ठ्यमानयेव दूसन्तोपि भिक्खुनीदूसकोयेव, बलक्कारेन पन ओदातवथ्यवसनं कत्वा इच्छमानं दूसेन्तो भिक्खुनीदूसको न होति। कस्मा? यस्मा गिहभावे सम्पादित्तिं तमत्तेयेव सा अभिक्खुनी होति। सकिंसीलतिवपनं पच्छा दूसन्तो सिक्खमानसामणेरीसु च विषटिपञ्जन्तो नेव भिक्खुनीदूसको होति, पब्ज्ञापिम्प उपसम्पदम्पि लभति। इति इमे एकादस अभवपुगला वेदितब्बा।

१४२. ऊनवीसतिवस्सस्स पन उपसम्पदायेव पटिक्रिहता, न पब्ज्ञा, तस्मा पटिसन्धिगहणतो पड्डाय परिपुण्णवीसतिवस्सो उपसम्पादेतब्बो। गव्भवीसोपि हि परिपुण्णवीसतिवस्सोत्वेव सङ्ख्यं गच्छति। यथाह भगवा —

“यं, भिक्खुवे, मातुकुच्छिसिं पठमं चित्तं उपन्नं, पठमं विज्ञाणं पातुभूतं, तदुपादाय सावस्स जाति। अनुजानामि, भिक्खुवे, गव्भवीसं उपसम्पादेतु”न्ति (महाव० १२४)।

तथ्य (पाचिं अद्भु ४०४) यो द्वादस मासे मातुकुच्छिसिं विस्तिवा महापावाराणाय जातो, सो ततो पड्डाय याव एकूनवीसतिमे वस्से महापावाराणा, तं अतिवक्मित्वा पाटिपदे उपसम्पादेतब्बो। एतेनुपायेन हायनवद्वृत्तं वेदितब्बं। पोराणकत्येव पन एकूनवीसतिवस्सं सामणेरं निक्खमनीयपुण्णमासि अतिवक्म पाटिपदिवसे उपसम्पादेत्ति। कस्मा? एकसिं वस्से छ चातुर्दासिकउपोसथा होन्ति, इति वीसतिया वस्सेसु चत्तारो मासा परिहायन्ति, राजानो ततिये गस्से वस्सं उक्कड्वृत्ति, इति अट्टारसवस्सेसु छ मासा वड्वृत्ति, ततो उपोसथवसेन परिहीने चत्तारो मासे अपनेत्वा द्वे मासा अवसेसा होन्ति, ते द्वे मासे गहेत्वा वीसति वस्सानि परिपुण्णनि होन्तीति निक्खमनीयपुण्णमासि अतिवक्म पाटिपदे उपसम्पादेत्ति।

एत्य पन यो पवारेत्वा वीसतिवस्सो भविस्सति, तं सन्ध्या “एकूनवीसतिवस्स”न्ति वुतं। तस्मा यो मातुकुच्छिसिं द्वादस मासे वसि, सो एकवीसतिवस्सो होति। यो सत्त मासे वसि, सो सत्तमासाधिकवीसतिवस्सो। छमासजातो पन न जीवति, ऊनवीसतिवस्सं पन “परिपुण्णवीसतिवस्सो”ति सञ्चाय उपसम्पादेत्तस्स अनापत्ति, पुगलो पन अनुपसम्पन्नोव होति। सचेपन सो दसवरस्सच्येन अञ्जं उपसम्पादेति, तच्चे मुच्यित्वा गणो पूरति, सूपसम्पन्नो। सोपि च याव न जानाति, तावस्स नेव सागन्तरायो न मोक्खन्तरायो, जत्वा पन पुन उपसम्पज्जितब्बं।

१४३. इति इमेहि पब्ज्ञादोसेहि विरहितोपि “न, भिक्खुवे, अनुञ्जातो मातापितूहि पुतो पब्ज्ञाजेतब्बो”ति (महाव० १०५) वचनतो मातापितूहि अनुञ्जातो न पब्ज्ञाजेतब्बो। तथ्य (महाव० अद्भु १०५) मातापितूहीत जनके सन्ध्या वुतं। सचेद्वेपि अत्यि, द्वेपि आपुच्छितब्बा। सचेपिता मतो होति माता वा, यो जीवति, सो आपुच्छितब्बो, पब्ज्ञितापि आपुच्छितब्बाव। आपुच्छन्तेन सयं वा गन्त्वा आपुच्छितब्बं, अञ्जो वा पेसेतब्बो। सो एव वा पेसेतब्बो “गच्छ मातापितरो आपुच्छित्वा एही”ति। सचें “अनुञ्जातोपासी”ति वदति, सद्वहन्तेन पब्ज्ञाजेतब्बो। पिता सयं पब्ज्ञितो पुत्रम्पि पब्ज्ञाजेतुकामो होति, मातारं आपुच्छित्वा पब्ज्ञाजेतु। माता वा धीतरं पब्ज्ञाजेतुकामा पितरं आपुच्छित्वाव पब्ज्ञाजेतु। पिता पुत्रदारेन अनतियको पलायि, माता “इमं पब्ज्ञजेथा”ति पुत्रं भिक्खूनं देति, “पितास्स कुहि”न्ति वुते “चिक्केळिं कीर्तिं पलातो”ति वदति, तं पब्ज्ञाजेतुं वट्टित। माता केनचिपि पुरिसेन सङ्किं पलाता होति, पिता पन “पब्ज्ञजेथा”ति वदति, एत्यापि एसेव नयो। पिता विष्पवुत्थे होति, माता पुत्रं “पब्ज्ञजेथा”ति अनुजानाति, “पितास्स कुहि”न्ति वुते “किं तुम्हाकं पितरा, अहं जानिस्सामी”ति वदति, पब्ज्ञाजेतुं वट्टीतीति कुरुन्दियं वुतं।

मातापितरो मता, दारको चूल्मातादीनं सन्तिके संबंद्धो, तस्मि पब्ज्ञाजियमाने जातका कलहं वा करोन्ति खिय्यन्ति वा, तस्मा विवादुपच्छेदनत्यं आपुच्छित्वा पब्ज्ञाजेतब्बो, अनापुच्छित्वा पब्ज्ञाजेतब्बो अनुस्स पन आपत्ति नित्य। दहरकाले गहेत्वा पोसका मातापितरो नाम होन्ति, तेसुपि एसेव नयो। पुतो अतानं निस्साय जीवति, न मातापितरो। सचेपि राजा होति, आपुच्छित्वाव पब्ज्ञाजेतब्बो। मातापितूहि अनुञ्जातो पब्ज्ञित्वा पुन विभूमिति, सचेपि सत्कर्त्तुं पब्ज्ञित्वा विभूमिति, आगतागतकाले पुनपुत्रं आपुच्छित्वाव पब्ज्ञाजेतब्बो। सचेपि एवं वंवन्ति “अयं विभूमित्वा गेहं आगतो, अह्सकं कम्मं न करोति, पब्ज्ञित्वा तुहाकं वक्तं न पूरेति, नित्य इमस्स अपुच्छन्किच्यं, आगतागतं न पब्ज्ञजेय्याथा”ति, एवं निस्सद्वं पुन अनापुच्छापि पब्ज्ञाजेतुं वट्टित।

योपि दहरकाले येव “अयं तुम्हाकं दिनो, यदा इच्छ्य, तदा पब्ज्ञजेय्याथा”ति एवं दिनो होति, सोपि आगतागतो पुन अनापुच्छित्वाव पब्ज्ञाजेतब्बो। यं पन दहरकाले येव “इमं, भन्ते, पब्ज्ञाजेय्याथा”ति अनुजानित्वा पच्छा वुहिपत्तकाले नानुजानन्ति, अयं न अनापुच्छा पब्ज्ञाजेतब्बो। एको मातापितूहि संदिं भण्डित्वा “पब्ज्ञजेथ मं”न्ति आगच्छति, “आपुच्छित्वा एही”ति च वुतं “नाहं गच्छामि, सचे मं न पब्ज्ञाजेथ, विहारं वा झारीम, सत्येन वा तम्हे पहारीम, तुम्हाकं जातकानं वा उपदुकानं वा आरामच्छेदनादीह अनश्य उपारीम, रुक्खा वा पतित्वा मरामि, चोरमज्जं वा पविसामि, देसन्तरं वा गच्छामी”ति वदति, तं तस्सेव रक्खणत्याय पब्ज्ञाजेतुं वट्टित। सचेपन सामापितरो आगत्वा “कस्मा अम्हाकं पुत्रं पब्ज्ञजेय्याथा”ति वदन्ति, तेसं तमत्यं आरोचेत्वा “रक्खणत्याय न पब्ज्ञाजेय्यम्, पब्ज्ञायथ तुम्हे पुत्रेना”ति वत्तब्बा। “रुक्खा पतिस्सामी”ति अभिरुहित्वा पन हत्यापादे मुज्जन्तं पब्ज्ञाजेतुं वट्टितयेव।

एको विदेसं गन्त्वा पब्ज्ञजेत्वा याचिति, आपुच्छित्वा चे गतो, पब्ज्ञाजेतब्बो। नो चे, दहरभिक्खुं पेसेत्वा आपुच्छित्वा पब्ज्ञाजेतब्बो। अतिदूरज्जे होति, पब्ज्ञाजेत्वा भिक्खूहि संदिं पेसेत्वा दस्सेनुं वट्टित। कुरुन्दियं पन वुतं “सचे दूरं होति, मग्गो च महाकन्तारो, गन्त्वा आपुच्छिस्सामी”ति पब्ज्ञाजेतुं वट्टीत”ति। सचेपन मातापितूहि बहुं पुत्रा होन्ति, एवं वंवन्ति “भन्ते, एतेसं दारकानं यं इच्छ्य, तं पब्ज्ञाजेय्याथा”ति, दारके वीर्मसित्वा यं इच्छ्यति, सो पब्ज्ञाजेतब्बो। सचेपि सकलेन कुलेन वा गामेन वा अनुञ्जातो होति “भन्ते, इमस्से कुले वा गामे वा यं इच्छ्य, तं पब्ज्ञाजेय्याथा”ति, यं इच्छ्यति, सो पब्ज्ञाजेतब्बोति।

१४४. एवं (महाव० अद्भु ३४) पब्ज्ञादोसविरहितं मातापितूहि अनुञ्जातं पब्ज्ञाजेत्वेनपि च सचे अच्छिन्तेको होति, एकसीमायज्ञ अञ्जेपेपि भिक्खू अत्यि, केसच्छेदेनत्याय भण्डुकमं आपुच्छितब्बं। तत्राय आपुच्छन्विधि (महाव० अद्भु १८) — सीमापरियापने भिक्खू सन्निपातेत्वा पब्ज्ञापेक्खं तत्य नेत्वा “सङ्कं, भन्ते, इमस्स दारकस्स भण्डुकमं आपुच्छामी”तिपि “इमस्स समणकरणं आपुच्छामी”तिपि “अयं समणो होतुकामो”तिपि “अयं पब्ज्ञितुकामो”तिपि वरुं वट्टितयेव। सचे सभागद्वानं होति, दस वा वीसत्वा तिंसं वा भिक्खू वसन्तीति परिछेदो पज्जायति, तेसं ठितोकासं वा निसिनोकासं वा गन्त्वापि गुरिमनयेनेव आपुच्छितब्बं। पब्ज्ञापेक्खं विनाव दहरभिक्खू वा समणो वा पेसेत्वापि “एको, भन्ते, पब्ज्ञापेक्खो अत्यि, तस्स भण्डुकमं आपुच्छामा”तिआदिना नयेन आपुच्छापेतुं वट्टित। सचे केचि भिक्खू सेनासनं वा गुम्बादीनि वा पविसित्वा निदायन्ति वा समणधम्मं वा करोन्ति, आपुच्छका च परियेसन्तापि अदिस्वा “सब्बे आपुच्छिता अद्वेही”ति सञ्जिनो होन्ति, पब्ज्ञा नाम लहुककम्मं, तस्मा पब्ज्ञितो सुपब्जितो, पब्ज्ञाजेत्वेनपि अनापति।

सचे पन विहारो महा होति अनेकभिक्खुसहस्रावासो, सब्बे भिक्खू सन्निपातापेतुमि दुकरं, पगव पटिपाटिया आपुच्छितुं, खण्डसीमाय वा ठत्वा नदीसमुदादीनि वा गन्त्वा पब्बाजेतब्बो । यो पन नवमुण्डो वा होति विभन्नतको वा निगणठादीसु अञ्जतरो वा द्वाङ्कुलेक्सो वा ऊनद्वाङ्कुलेक्सो वा, तस्स केसच्छेदनकिच्चं नत्थि, तस्मा भण्डुकम्मं अनापुच्छित्वापि तादिसं पब्बाजेतुं वट्टति ।

१४५. एवं आपुच्छित्वा पब्बाजेन्नेन च परिपुण्णपत्तचीवरोप पब्बाजेतब्बो । सचे तस्स नत्थि, याचितकेनपि पत्तचीवरेन पब्बाजेतुं वट्टति, सभागद्वाने विस्सासेन गहेत्वापि पब्बाजेतुं वट्टति । सचे (महाव० अड० १८) पन अपबकं पत्तं चीवरुपापानि च वत्थानि गहेत्वा आगतो होति, याव पत्तो पच्छति, चीवरानि च करीयन्ति, ताव विहारे वसन्तस्स अनामदुष्पिणधपातं दातुं वट्टति, थालकेसु भुजितुं वट्टति । पुरेष्वन्तं सामणेरभागसमको आमिसभागो दातुं वट्टति, सेनासनगाहो पन सलाकभत्तउद्देशभत्तनिमन्तनार्दीनि च न वट्टति । पच्छाभान्तमि सामणेरभागसमो तेलतण्डलमधुफालितादिभेसज्जभागो वट्टति । सचे गिलानो होति, भेसज्जमस्स कार्तुं वट्टति, सामणेरस्स विय सब्बं पटिजगनकम्मं । उपसम्पदापेक्खं पन याचितकेन पत्तचीवरेन उपसम्पादेतुं न वट्टति । “न, भिक्खुवे, याचितकेन पत्तचीवरेन उपसम्पादेतब्बो, यो उपसम्पादेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० १८) वुत्तं । तस्मा सो परिपुण्णपत्तचीवरोपेये उपसम्पादेतब्बो । सचे तस्स नत्थि, आचरियुपज्ञाया चस्स दातुकामा होन्ति, अञ्जे वा भिक्खू निरपेक्खेहि निस्सज्जित्वा अधिडुनुपां पत्तचीवरं दातब्बं । याचितकेन पन पत्तेन वा चीवरेन वा उपसम्पादेत्तस्सेव आपत्ति होति, कम्मं पन न कुप्पति ।

१४६. परिपुण्णपत्तचीवरं (महाव० अड० ३४) पब्बाजेन्नेनपि सचे ओकासो होति, सब्बं पब्बाजेतब्बो । सचे उद्देसपरिपुच्छादीहि व्यावटो होति, ओकासं न लभति, एको दहरभिक्खु वत्तब्बो “एतं पब्बाजेही”ति । अवुत्तोपि चे दहरभिक्खु उपज्ञायां उद्देसपव्वजेति, वट्टति । सचे दहरभिक्खु नत्थि, सामणेरोपि वत्तब्बो “एतं खण्डसीमं नेत्वा पब्बाजेत्वा कासायानि अच्छादेत्वा एही”ति । सरणानि पन सब्बं दातब्बानि । एवं भिक्खुनाव पब्बाजितो होति । पुरिसज्जि भिक्खुतो अञ्जो पब्बाजेतुं न लभति, मातुगामं भिक्खुनीतो अञ्जो, सामणेरो पन सामणेरी वा आणतिया कासायानि दातुं लभन्ति, केसारोपनं येन कर्त्तव्यं सकुरं ।

सचे पन भव्वरूपो होति सहेतुको जातो यसस्सी कुलपुत्तो, ओकासं कत्वापि सयमेव पब्बाजेतब्बो, “मत्तिकामुद्दिं गहेत्वा नहायित्वा आगच्छाही”ति च न पन विस्सज्जेतब्बो । पब्बजितुकामानज्जि पठमं बलवउत्साहो होति, पच्छा पन कासायानि च केसहरणसत्थकज्ज दिस्वा उत्रसन्ति, एतोयेव पलायन्ति, तस्मा सयमेव नहार्नातिथ्य नेत्वा सचे नातिदहरो, “नहाही”ति वत्तब्बो, केसा पनस्स सयमेव मत्तिकं गहेत्वा धोवितब्बा । दहरक्मारको पन सब्बं उदकं आतरित्वा गोमयमत्तिकाहि धीसत्वा नहापेतब्बो । सचेपिस्स कच्छु वा पिलका वा होन्ति, यथा माता पुत्तं न जिगुच्छति, एवमेवं अजिगुच्छन्नेन साधुकं हथ्यापादतो च सीसातो च पद्मावं धीसित्वा धीसित्वा नहापेतब्बो । कस्मा? एत्केन हि उपकारेन कुलपुत्ता आचरियुपज्ञायेसु च सासने च बलवासिनेहा तिब्बगारवा अनिवत्तिधम्मा होन्ति, उपन्नं अनभिराति विनादेत्वा थेरभावं पापुणन्ति, कतञ्जुकतर्वेदिनो होन्ति ।

एवं नाहापनकाले पन केसमस्सु ओरोपनकाले वा “त्वं जातो यसस्सी कुलपुत्तो, इदानि मयं तं निस्साय पच्छयेहि न किलमिस्सामा”ति न वत्तब्बो, अञ्जापि अनियानिककथा न वत्तब्बा, अथ ख्वस्स “आवुसो, सङ्कु उपथरोहि, सर्ति उपडुपेही”ति वत्ता तच्यपञ्चकम्पद्वानं आचिक्षितब्बं । आचिक्षितनेन च वाण्णसंठानगन्थासयोकासवसेन असुचिजेगुच्छपटिक्कूलभावं निज्जीवनिस्सत्तभावं वा पाकटं करोन्नेन आचिक्षितब्बं । सचे हि सो पुब्बे मदितसङ्घारो होति भावितभावनो कण्टकवेधापेक्खो विय परिपक्कगण्डे सूरियुगमानापेक्खं विय च परिणतपदुमं, अथस्स आरङ्गमत्तेन कम्पद्वानं मनसिकां इदासनि विय पव्वते किलेसपव्वते चुण्णयामनयेव जार्णं पवत्तति, खुग्गयेव अहरन्त पापुणति । ये हि केचिखुरग्गे अहरतं पत्ता, सब्बे ते एवरुपं सब्बन लभित्वा कल्याणपित्तेन आचरियेन दिन्ननयं निस्साय, नो अनिस्साय । तस्मास्स अदितोव एवरुपी कथा कथेतब्बाति ।

केसेसु पन ओरोपेत्तु हलिदिच्युणेन वा गन्धचुणेन वा सीसञ्च सरीरज्ज उब्बटेत्वा गिहगन्थं अपनेत्वा कासायानि तिक्खत्तुं वा द्विक्खत्तुं वा सकिं वा पटिगाहापेतब्बो । अथापिस्स हत्ये अदत्वा आचरियो वा उपज्ञायो वा सयमेव अच्छादेति, वट्टति । सचे अञ्जं दहरं वा सामणेरो वा उपासकं वा आणारोते “आवुसो, एतानि कासायानि गहेत्वा एतं अच्छादेही”ति, तज्जेव वा आणारोते “एतानि गहेत्वा अच्छादेही”ति, सब्बं तेन भिक्खुनाव दिन्नं होति । यं पन निवासानं वा पारुपनं वा आणान्तिया निवासेति वा पारुपति वा, तं अपनेत्वा पुन दातब्बं । भिक्खुना हि सहत्थेन वा आणान्तिया वा दिन्नमेव कासायं वट्टति, अदिन्नं न वट्टति । सचेपि तस्से वन्नतं होति, को पन वादो उपज्ञायमूलके ।

१४७. एवं पन दिनानि कासायानि अच्छादापेत्वा एकंसं उत्तरासङ्कं कारापेत्वा ये तथ्य सन्निपातिता भिक्खू, तेसुं पादे बन्द्वपेत्वा अथ सरणगहणत्थं उक्कुटिकं निसीदापेत्वा अञ्जलिं पगाण्डापेत्वा “एवं वदेही”ति वत्तब्बो, “यमहं वस्ति, तं वदेही”ति वत्तब्बो । अथस्स उपज्ञायेव वा आचरियेव वा “बुद्धं सरणं गच्छामी”ति आदिना नयेन सरणानि दातब्बानि यथावुतपटिपाटियाव, न उपटिपाटियाव । सचे हि एकपदम्मि एकक्खरपिम्मि उपटिपाटिया देति, बुद्धं सरणयेव वा तिक्खत्तुं दत्वा पुन इतरेसु एकेकं तिक्खत्तुं देति, अदिन्नानि होन्ति सरणानि ।

इमञ्च पन सरणगमनुपस्मरं पटिक्खिपित्वा अनुञ्जातउपसम्पदं पटिक्खिपित्वा एकतोसुर्द्धिया वट्टति, सामणेरपब्बज्जा पन उभतोसुर्द्धियाव वट्टति, नो एकतोसुर्द्धिया । तस्मा उपसम्पदय सचे आचरियो जतिदोसञ्चयं कम्पावाचादोसञ्चयं वज्जेत्वा कम्मं करोति, सुकुतं होति । पब्बज्जाय पन इमानि तीणि सरणानि बु-कार ध-कारादीनं ठानकरणसम्पदं अहोपन्नेन आचरियेनपि अन्तेवासिकेनपि वत्तब्बानि । सचे आचरियो वानुं सक्कोति, अन्तेवासिको न सक्कोति, आचरियो न सक्कोति, आचरियोपाव न सक्कोत्ति, न वट्टति । सचे पन उभारोप सक्कोत्ति, वट्टति । इमानि च पन दमानेन “बुद्धं सरणं गच्छामी”ति एवं एकसम्बन्धानि अनुनासिकन्तानि वा कत्वा दातब्बानि, “बुद्धम सरणम गच्छामी”ति एवं विच्छिन्नित्वा मकारन्तानि वा कत्वा दातब्बानि । अन्यकटुकथायं “नामं सावेत्वा अहं, भन्ते, बुद्धरक्षितो यावकीवं बुद्धं सरणं गच्छामी”ति वुत्तं, तं एकटुकथायम्मि नत्थि, पाळियम्मि न वुत्तं, तेसुं रुचिमत्तमेव, तस्मा न गहेतब्बं । न हि तथा अवदन्तस्स सरणं कुप्पति । एतावता च सामणेरभूमियं पतिद्वितो होति ।

१४८. सचे पनेस गतिमा होति पणिडतजातिको, अथस्स तस्सियेव ठाने सिक्खापदानि उद्दिसितब्बानि । कथं? यथा भगवता उद्दिडानि । वुत्तञ्जेतं —

“अनुजानामि, भिक्खुवे, सामणेरानं दस सिक्खापदानि, तेसुं च सामणेरोहि सिक्खितुं । पाणातिपाता वेरमणि, अदिनादाना वेरमणि, अब्रह्मचरिया वेरमणि, मुसावाद वेरमणि, सुरामेरयमन्जपमादङ्गाना वेरमणि, विकालभाजना वेरमणि, नच्यगीतवादित विसूकदस्सना वेरमणि, मालागन्थ विलेपन धारण माण्डन विभूसनङ्गाना वेरमणि, उच्चासयनमहासयना वेरमणि, जातरूपरज्जतपटिगग्णा वेरमणी”ति (महाव० १०६) ।

अन्यकटुकथायं पन “अहं, भन्ते, इत्थनामो यावकीवं पाणातिपाता वेरमणिसिक्खापदं समादिवामी”ति एवं सरणदानं विय सिक्खापददानम्मि वुत्तं, तं नेव पाळियं, न अट्कथासु अत्थि, तस्मा यथापलियाव उद्दिसितब्बानि । पब्बज्जा हि सरणगमनेहेव सिद्धा, सिक्खापदानि पन केवल सिक्खापदपूराणत्थं जानितब्बानि, तस्मा पालिया आगतनयेनव उगाहेतुं असवकोन्तस्स याय कायचि भासाय अत्थवसेपि अचिक्षितुं वट्टति । याव पन अतना सिक्खितब्बसिक्खापदानि न जानाति, सङ्काटिपत्तचीवरधारणामानसज्जादीसु पानभोजनादिविधिम्भि च न कुसलो होति, ताव भोजनसारां वा सलाकभाजनङ्गानं वा अञ्जं वा तथारूपङ्गानं न पेसेतब्बो, सन्तिकावचरोपेये कातब्बो, बालदारको विय पटिजितब्बो, सब्बमस्स कपियाकपियं अचिक्षितब्बं, निवासनारूपनादीसु अभिसमाचारिकेसु विनेतब्बो । तेनपि —

“अनुजानामि, भिक्खुवे, दसहङ्गेहि समन्नागत सामणेरो नासेतुं । पाणातिपाती होति, अदिन्नावायी होति, अब्रह्मचारी होति, मुसावादी होति, मज्जपायी होति, बुद्धस्स अवण्णं भासाति, धम्मस्स अवण्णं भासाति, सङ्क्रस्स अवण्णं भासाति, मिच्छादिडिको होति, भिक्खुनीदूसको होती”ति (महाव० १०८) —

एवं वुत्तानि दस नासनङ्गानि आरका परिवज्जेत्वा आभिसमाचारिकं परिपूरेन्नेन दसविधे सीले साधुकं सिक्खितब्बं ।

१४९. यो पन (महाव० अड० १०८) पाणातिपातादीसु दससु नासनङ्गेसु एकम्मि कम्मं करोति, सो लिङ्गनासनाय नासेतब्बो । तीसु हि नासनासु लिङ्गनासनाय नासेतब्बो । यथा च भिक्खुन्

पाणातिपातादेसु ता ता आपत्तियो होन्ति, न तथा सामणेरानं। सामणेरो हि कुन्थ किपिलिकम्पि मारेत्वा मङ्गुलण्डकम्पि भिन्दित्वा नासेतब्बतयेव पापुणाति, तावदेवस्स सरणगमनानि च उपज्ञायगहणञ्च सेनासनगाहो च पटिपस्सम्भान्ति, सङ्गलाम्बं न लभति, लिङ्गमत्तमेव एकं अवसिंहं होति। सो सचे आकिणदोसोव होति, आयति संवरे न तिद्विति, निककडित्वब्बो। अथ सहस विरज्जित्वा ‘ददु मया कत’न्ति पुन संवरे ठातुकामो होति, लिङ्गानासनकिंचं न नियि, यथानिवत्यापारुतस्सेवे सरणानि दातब्बानि, उपज्ञायो दातब्बो। सिक्खापदानि पन सरणगमनेनेव इज्जित्वा। सामणेरानज्जित्वा सरणगमनं भिक्खून् उपसम्पदकम्पवाचासदिसं, तस्मा भिक्खून् विय चतुपारिसुद्धिसीलं इमिनापि दस सीलानि समादिन्नानेव होन्ति, एवं सन्तोषिपि दद्वाकरणत्यं आयति संवरे पतिद्वापनत्यं पुन दातब्बानि। सचे पुरिमिकाय पुन सरणानि गहितानि, पच्छिमिकाय वस्त्रावासिंकं लच्छति। सचे पच्छिमिकाय गहितानि, सङ्घेन अपलोकेत्वा लाभो दातब्बो। अदिनादाने तिणसलाकमतेनपि वत्थुना, अब्रहाचरिये तीसु मागेसु यत्थ कत्याचि विष्टिपत्तिया, मुसावादे हसाधिष्यायतायपि मुसा भणिते अस्समगे होति, नासेतब्बतं आपज्जति, मज्जपाने पन भिक्खूनो अजानित्वापि बीजतो पट्टय मज्जं पिवन्तस्स पाचित्तियं। सामणेरो जानित्वा पिवतोव सीलभेदं आपज्जति, न अजानित्वा। यानि पनस्स इतरानि पञ्च सिक्खापदानि, एतेसु भिन्नेसु न नासेतब्बो, दण्डकम्पं कातब्बं। सिक्खापदे पन पुन दिन्नोपि अदिन्नोपि वड्विति, दण्डकम्पेन पन पीठेत्वा आयति संवरे ठपनत्याय दातब्बमेव।

अवण्णभासने पन “अरहं सम्मासम्बुद्धो”ति आदीनं पटिपक्खवसेन बुद्धस्स वा “स्वाक्खातो”ति आदीनं पटिपक्खवसेन सङ्घस्स वा अवण्णं भासन्तो रतनत्यं निन्दन्तो गरहन्तो आचरियुपज्ञायादीहि “मा एवं अवचा”ति अवण्णभासने आदीनवं दस्सेत्वा निवारेतब्बो। “सचे यावतीत्यं वुच्यमानो न ओरमति, कण्टकनासनाय नासेतब्बो”ति कुरुन्दियं वुतं। महाअटुकथायं पन “सचे एवं वुच्यमानो तं लङ्घि निस्सञ्जति, दण्डकम्पं कारेत्वा अच्ययं देसापेतब्बो। सचे पच्छिमिकाय गहितानि, सङ्घेन अपलोकेत्वा लाभो दातब्बो। अदिनादाने तिणसलाकमतेनपि वत्थुना, अब्रहाचरिये तीसु मागेसु यत्थ कत्याचि विष्टिपत्तिया, मुसावादे हसाधिष्यायतायपि मुसा भणिते अस्समगे होति, नासेतब्बतं आपज्जति, मज्जपाने पन भिक्खूनो अजानित्वापि बीजतो पट्टय मज्जं पिवन्तस्स पाचित्तियं। सामणेरो जानित्वा पिवतोव सीलभेदं आपज्जति, न अजानित्वा। यानि पनस्स इतरानि पञ्च सिक्खापदानि, एतेसु भिन्नेसु न नासेतब्बो, दण्डकम्पं कातब्बं। सिक्खापदे पन पुन दिन्नोपि अदिन्नोपि वड्विति, दण्डकम्पेन पन पीठेत्वा आयति संवरे ठपनत्याय दातब्बमेव।

१५०. “अनुजानामि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समनागतस्स सामणेरास्स दण्डकम्पं कातुं। भिक्खूनं अलाभाय परिसक्कति, भिक्खूनं अनत्याय परिसक्कति, भिक्खू अक्कोसति, परिभासति, भिक्खू भिक्खूहि भेदेती”ति (महाव० १०७) “वचनतो पन इमानि पञ्च अङ्गानि, सिक्खापदेसु च पच्छिमानि विकालभोजानादीनि पञ्चाति दस दण्डकम्पवत्थूनि। किंपनेत्थ दण्डकम्पं कातब्बं”न्ति? “अनुजानामि, भिक्खुवे, यत्थ वा वसति, यत्थ वा पटिकमति, तथा आवरणं कातु”न्ति (महाव० १०७) वचनतो यत्थ (महाव० अट्ठ० १०७) वसति वा पविसति वा, तथा आवरणं कातब्बं “मा इधं पविसा”ति। उभयेनपि अत्तनो परिवण्यच वस्सगेन पत्तरेनासनञ्च वुतं। तस्मा न सब्बो सङ्घारामो आवरणं कातब्बो, करोन्तो च दुक्कटं आपज्जति “न, भिक्खुवे, सब्बो सङ्घारामो आवरणं कातब्बो, यो करेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति वुतता। न च मुखद्वारिको आहारो आवरणं कातब्बो, करोन्तो च दुक्कटं आपज्जति “न, भिक्खुवे, मुखद्वारिको आहारो आवरणं कातब्बो, यो करेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति वुतता। तस्मा “अज्ज मा खाद मा भूज्ञा”ति वदतोपि “आहारापि निवारेस्सामी”ति पत्तचीरं अत्तो निकिखपतोपि सब्बपयोगेसु दुक्कटं। अनाचारस्स पन दुब्बचसमाप्तेरास्स दण्डकम्पं कात्वा यागुं वा भन्तं वा पत्तचीरं वा दस्सेत्वा “एत्तके नाम दण्डकम्पे आटहे इदं लच्छसी”ति वुतुं वट्टिति। भगवता हि आवरणमेव दण्डकम्पं वुतं। धम्मसङ्घाकत्येरहि पन “अपराधानुरूपं उदकदारवालिकादीनं आहारापनिष्ठा कातब्बं”न्ति वुतं, तस्मा तम्यि कातब्बं, तत्त्वं खो “ओरमिस्सती विरमिस्सती”ति अनुकम्प्या, न “नस्सिस्सती”ति विवर्भमिस्सती”ति आदिनयपवत्तेन पापज्ञासयेन। “दण्डकम्पं करोमी”ति च उण्हपासाणे वा निपज्जापेतुं पासाणिङ्गुकारीनि वा सोंसे निकिखपापेतुं उदकं वा पवसेतुं न वट्टिति।

इति पालिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्गे

पब्बज्ञाविनिच्छयकथा समता।

२३. निस्सयविनिच्छयकथा

१५१. निस्सयोति एत्थ पन अयं निस्सयो नाम केन दातब्बो, केन न दातब्बो, केस्स दातब्बो, केस्स न दातब्बो, कथं गहितो होति, कथं पटिपस्सम्भति, निस्सय केन वसितब्बं, केन च न वसितब्बत्ति? तथ्य केन दातब्बोति एत्थ ताव “अनुजानामि, भिक्खुवे, व्यतेन भिक्खूना पटिबलेन दसवस्सेन वा अपसम्पादेतुं निस्सयं दातु”न्ति (महाव० ७६, ८२) च वचनतो यो व्यतो होती पटिबलो उपसम्पदाय दसवस्सो वा अतिरेकदसवस्सो वा, तेन दातब्बो, इतरेन न दातब्बो। सचे देति, दुक्कटं आपज्जति।

एत्थ (पाचिं अट्ठ० १४५-१४७) च “व्यतो”ति इमिना परिसुपट्टापकबहुस्सुतो वेदितब्बो। परिसुपट्टापकेन हि सब्बन्तिमेन परिच्छेदेन परिसं अभिविनये विनेतुं द्वे विभङ्गा पगुणा वाचुगता कातब्बा, असक्कोन्तेन तीव्रं जिर्नेहि संदिग्धिवित्तनविक्खामा कातब्बा, कम्माकम्मज्ज खन्धकवत्तच उग्गहेतब्बं, परिसाय पन अभिधम्मे विनवत्तरं सचे मञ्जित्वमभासको होति, मूलपण्णासको उग्गहेतब्बो, दीघभासाकेन महावग्गो, संयुतभासाकेन हेद्विमा वा तयो वग्गा महावग्गो वा, अङ्गुत्तरभासाकेन हेद्विमा वा उपरि वा उपडुर्निकायो उग्गहेतब्बो, असक्कोन्तेन तिकिनिपाततो पट्टाय उग्गहेतुम्पि वट्टिति। महापच्चरियं पन “एकं गणहन्तेन चतुर्वक्तिनिपातं वा पञ्चकनिपातं वा उग्गहेतुं वट्टती”ति वुतं। जातकभासाकेन सादुक्कथं जातकं उग्गहेतब्बं, ततो औरं न वट्टिति। “धम्मपदम्पि सह वत्थुना उग्गहेतुं वट्टती”ति महापच्चरियं वुतं। ततो ततो सम्युच्यं कत्वा मूलपण्णासकमतं वट्टिति, “न वट्टती”ति कुरुन्दुक्कथायं पटिक्खितं, इतरासु विचारणायेव न नियि। अभिधम्मे किञ्चिच गहेतब्बत्ति न वुतं। यस्स पन सादुक्कथम्पि विनयपिटकं अभिधम्मपिटकञ्च पगुं, सुत्तने च वृत्तपक्कारो गन्धो न नियि, परिसं उपट्टापेतुं न लभति। येन पन सुत्तन्तो च विनयतो च वृत्तप्पमाणो गन्धो उग्गहितो, अयं परिसुपट्टाको बहुस्सुतो होति, दिसापामोक्खो येनकामंगमो परिसं उपट्टापेतुं लभति, अयं इम्सिं अथे “व्यतो”ति अधिष्ठेतो।

यो पन अन्तेवासिनो वा सदिग्विहारिकस्स वा गिलानस्स सक्कोति उपट्टानादीन कातुं, अयं इथ “पटिबलो”ति अधिष्ठेतो। यं पन वुतं –

“पञ्चहि, भिक्खुवे, अङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खूना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपट्टापेतब्बो। न असेक्खेन सीलकवच्येन समन्नागतो होति, न असेक्खेन समाधिकवच्येन समन्नागतो होति, न असेक्खेन विमुत्तिकवच्येन समन्नागतो होति, न असेक्खेन विमुत्तिज्ञाणदस्सनकवच्येन समन्नागतो होति। इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खूना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपट्टापेतब्बो।

“अपरेहिपि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खूना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपट्टापेतब्बो। अत्तना न असेक्खेन सीलकवच्येन समन्नागतो होति, न परं असेक्खे सीलकवच्ये समादपेता। अत्तना न असेक्खेन समाधिकवच्येन समन्नागतो होति, न परं असेक्खे समाधिकवच्ये समादपेता। अत्तना न असेक्खेन विमुत्तिकवच्येन समन्नागतो होति, न परं असेक्खे विमुत्तिज्ञाणदस्सनकवच्येन समन्नागतो होति, न परं असेक्खे विमुत्तिज्ञाणदस्सनकवच्येन समन्नागतो होति। इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खूना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो

उपद्वापेतब्बो ।

“अपरेहिपि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खुना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपद्वापेतब्बो । अस्सद्वो होति, अहिरिको होति, अनोतप्पी होति, कुसीतो होति, मुद्गस्सति होति । इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खुना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपद्वापेतब्बो ।

“अपरेहिपि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खुना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपद्वापेतब्बो । अथिसीले सीलविपन्नो होति, अज्ञाचारे आचारविपन्नो होति, अतिदिग्धिया दिद्विविपन्नो होति, अप्सस्तुतो होति, दुष्पञ्चो होति । इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खुना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपद्वापेतब्बो ।

“अपरेहिपि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खुना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपद्वापेतब्बो । न पटिबलो होति अन्तेवासिं वा सद्विविहारिं वा गिलानं उपद्वापेतब्बं वा, अनभित्तं वूपकासेतुं वा वूपकासापेतुं वा, उपन्नं कुकुच्यं धम्मतो विनेदेतुं, आपर्ति न जानाति, आपित्तया वुडानं न जानाति । इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खुना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपद्वापेतब्बो ।

“अपरेहिपि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खुना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपद्वापेतब्बो । न पटिबलो होति अन्तेवासिं वा सद्विविहारिं वा आभिसमाचारिकाय सिक्खापेतुं, आदिब्रह्मचरियकाय सिक्खाय विनेतुं, अभिधम्मे विनेतुं, अभिविनये विनेतुं, उपन्नं दिद्विगतं धम्मतो विवेचेतुं । इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खुना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपद्वापेतब्बो ।

“अपरेहिपि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खुना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपद्वापेतब्बो । आपर्ति न जानाति, अनापर्ति न जानाति, लहुकं आपर्ति न जानाति, गरुकं आपर्ति न जानाति, उभयानि खो पनस्स पातिमेक्खानि वित्थारेन न स्वागतानि होन्ति न सुविभत्तानि न सुप्पवर्तीनि न सुविनिच्छितानि सुत्तसो अनुब्यञ्जनसो । इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खुना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपद्वापेतब्बो ।

“अपरेहिपि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खुना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपद्वापेतब्बो । आपर्ति न जानाति, अनापर्ति न जानाति, लहुकं आपर्ति न जानाति, गरुकं आपर्ति न जानाति, उन्दसवस्सो होति । इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतेन भिक्खुना न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपद्वापेतब्बो” तिआदि (महाव० ८४) । तथ्य—

“अनुजानामि, भिक्खुवे, व्यत्तेन भिक्खुना पटिबलेन दसवस्सेन वा अतिरेकदसवस्सेन वा उपसम्पादेतुं निस्सयं दातुं” निति (महाव० ७६, ८२) च एवं सङ्क्षेपतो बुत्तस्सेव उपज्ञायाचरियलक्खणस्स वित्थारदस्सनत्यं वुतं ।

तथ्य (महाव० ८५ अडु० ८४) किञ्चित् अयुत्तवसेन पटिक्खित्तं, किञ्चित् आपत्तिअङ्गवसेन । तथा हि “न असेक्खेन सीलक्खन्धेना” तिच “अत्तना न असेक्खेना” तिच आदीसु तीसु पञ्चकेसु अयुत्तवसेन पटिक्खित्तेऽकतो, न आपत्तिअङ्गवसेन । यो हि असेक्खेहि सीलक्खन्धार्दिहि असमन्नागतो परेच तत्थ समादपेतुं असक्कोन्तो अस्सद्विद्यादिदोस्युत्तोव हुत्वा परिसंपरिहरति, तस्य परिसा सीलादीहि परियायित्येव न वृद्धिति, तस्या “तेन न उपसम्पादेतब्बं” निति आदि अयुत्तवसेन वुतं, न आपत्तिअङ्गवसेन । न हि खीणासवस्सेव उपज्ञायाचरियभावो भगवता अनुञ्जातो, यदि तस्सेव अनुञ्जातो अभिवस्स, “सचे उपज्ञायास्स अनीभरति उपन्ना होती” निति आदि न वदेय्य, यस्या पन खीणासवस्सेव उपरिसा सीलादीहि न परिहायिति, तस्या “पञ्चहि, भिक्खुवे, अङ्गहि समन्नागतेन भिक्खुना उपसम्पादेतब्बं” निति आदि वुतं ।

अधिसीले सीलविपन्नोति आदीसु पाराजिकञ्च सङ्घादिसेसञ्च आपन्नो अधिसीले सीलविपन्नो नाम । इतरे पञ्चापत्तिक्खन्धे आपन्नो अज्ञाचारे आचारविपन्नो नाम । सम्मादिङ्दु पहाय अन्तगाहिकाय दिद्विया समन्नागतो अतिदिग्धिया दिद्विविपन्नो नाम । यतकं सुतं परिसंपरिहरत्तस्स इच्छितब्बं, तेन विरहितता अप्सस्तुतो । यं तेन जानितब्बं आपत्तादि, तस्स अजाननतो दुष्पञ्चो । इमस्मिं पञ्चके पुरिमानि तीणि पदानि अयुत्तवसेन वुतानि, पच्छिमानि द्वे आपत्तिअङ्गवसेन ।

आपर्ति न जानातीति “इदं नाम मया कत” निति वुते “इमं नाम आपर्ति अयं आपन्नो” तिनि न जानाति । बुद्धानं न जानातीति “बुद्धानगामिनितो वा देसनागामिनितो वा आपत्तितो एवं नाम बुद्धानं होतो” तिनि न जानाति । इमस्मिङ्गि पञ्चके पुरिमानि द्वे पदानि अयुत्तवसेन वुतानि, पच्छिमानि तीणि आपत्तिअङ्गवसेन ।

आभिसमाचारिकाय सिक्खायाति खन्धकवत्ते विनेतुं न पटिबलो होतीति अत्थो । आदिब्रह्मचरियकायाति सेक्खपण्णतियं विनेतुं न पटिबलोति अत्थो । अभिधम्मेति नामरूपरिच्छेदे विनेतुं न पटिबलोति अत्थो । अभिविनयेति सकले विनयपिटके विनेतुं न पटिबलोति अत्थो । विनेतुं न पटिबलोति च सब्बत्य सिक्खापेतुं न सक्कोतीति अत्थो । धम्मतो विवेचेतुति धम्मेन कारणेन विस्सज्जापेतुं । इमस्मिं पञ्चके सब्बपदेसु आपत्ति ।

“आपत्ति न जानातीति” तिआदिपञ्चकस्मिं वित्थारेनाति उभतोविभङ्गेन सर्दिं । न स्वागतानीति न सुदु आगतानि । सुविभत्तानीति सुदु विभत्तानि पदपच्चाभट्टसङ्घरदोसरअतानि । सुप्पवर्तीनीति पगुणानि वाचुगगतानि सुविनिच्छितानि । सुत्तसोति खन्धकपरिवारतो आहरितब्बसुत्तवसेन सुदु विनिच्छितानि । अनुब्यञ्जनसोति अक्खरपदपारिपूरिया च सुविनिच्छितानि अखण्डानि अविपरीतक्खरानि । एतेन अडुक्यादीपत्ता । अडुक्यातो हि एस विनिच्छयो होतीति । इमस्मिं पञ्चके पञ्चके पञ्चके पञ्चके एसेव नयो । इति आदितो तयो पञ्चका, चतुर्थ्ये तीणि पदानि, पञ्चमे द्वे पदानीति सब्बेये पञ्चका अयुत्तवसेन वुता, चतुर्थ्ये पञ्चके द्वे पदानि, पञ्चमे तीणि, छट्टसत्तमद्वामा तयो पञ्चकाति सब्बेये पञ्चका आपत्तिअङ्गवसेन वुता ।

सुकपक्खे पन वुताविपरियावेन “पञ्चहि, भिक्खुवे, अङ्गहि समन्नागतेन भिक्खुना उपसम्पादेतब्बं, निस्सयो दातब्बो, सामणेरो उपद्वापेतब्बो । असेक्खेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो होतो” तिआदिना (महाव० ८४) अडु पञ्चका आगतायेव । तथ्य सब्बत्येव अनापत्ति ।

१५२. कस्स दातब्बो, कस्स न दातब्बोति एत्य पन यो लज्जी होति, तस्स दातब्बो । इतरस्स न दातब्बो “न, भिक्खुवे, अलज्जीन निस्सयो दातब्बो, यो ददेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा” तिं (महाव० १२०) वचनतो । निस्साय वसन्नेनपि अलज्जी निस्साय न वसितब्बं । वुत्तज्जेते “न, भिक्खुवे, अलज्जीन निस्साय वत्थब्बं, यो वसेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा” तिं (महाव० १२०) । एत्य (महाव० ८५० १२०) च अलज्जीनन्ति उपयोगात्ये सामिवचनं, अलज्जिपुगले निस्साय न वसितब्बन्ति वुतं होति । तस्मा नवं ठानं गतेन “एहि, भिक्खु, निस्सय गणहारी” ति वुच्यमानेनपि चतुर्थपञ्चाहं निस्सयदायकस्स लज्जिभावं उपपरिक्खित्वा निस्सयो गहेतब्बो । “अनुजानामि, भिक्खुवे, चतुर्थपञ्चाहं आगमेतुं याव भिक्खुसभागतं जानामी” तिं (महाव० १२०) हि वुतं । सचे “थेरो लज्जी” तिं भिक्खुन सन्तिके सुत्ता आगतादिवसेयेव गहेतुकाम्यो होति, थेरो पन “आगमेहि ताव, वसन्तो जानिस्ससो” ति कतिपाह आचारं उपपरिक्खित्वा निस्सय देति, वृद्धिति, पक्कतिया निस्सयगहणद्वानं गतेन पन तदेव गहेतब्बो, एकदिवसम्पि परिहारो नत्यि । सचे पठमयामे आचारियस्स ओकासो नत्यि, ओकासं अलभन्तो “पच्च्युससमये गहेस्सामी” ति सवत्ति, अरुणं उगताम्पि न जानाति, अनापत्ति । सचे पन “गणिहस्सामी” ति आगमेहि अक्त्वा सयति, अरुणगम्मने दुक्कटं । अगतपूर्वं ठानं गतेन द्वे तीणि दिवसानि वसित्वा गन्तुकामेन अनिस्सिसेतेन वसितब्बं । “सत्ताहं वसिस्ससामी” ति आलयं करोनेन पन निस्सयो गहेतब्बो । सचे थेरो “किं सत्ताहं वसन्तस्स निस्सयेना” ति वदति, पटिक्खित्कालतो पद्धाय लद्धपरिहारो होति ।

“अनुजानामि, भिक्खवे, अद्वानमगणपटिपन्नेन भिक्खुना निस्सयं अलभमानेन अनिस्सितेन वत्थुं” न्ति वचनतो पन अद्वानमगणपटिपन्नो सचे अत्तना संदिं अद्वानमगणपटिपन्न निस्सयदायकं न लभति, एवं निस्सयं अलभमानेन अनिस्सितेन बहुनिपि दिवसानि गन्तुं वट्टुति। सचे पुष्टे निस्सयं गहेत्वा वृथ्युपुष्टं किञ्चित् आवासं पविसति, एकरत्वं वसन्नेनपि निस्सयो गहेतब्बो। अन्तरामगे विस्ममन्तो वा सत्यं वा परियेसन्तो कतिपाहं वसति, अनापत्ति। अन्तोवस्से पन निबद्धवासं वसितब्बं, निस्सयो च गहेतब्बो। नावाय गच्छन्तस्स पन वस्साने आगतेपि निस्सयं अलभन्तस्स अनापत्ति। सचे अन्तरामगे गिलानो होति, निस्सयं अलभमानेन अनिस्सितेन वसितुं वट्टुति।

गिलानुपट्टाकोपि गिलानेन याचियमानो अनिस्सितो एव वसितुं लभति। वुत्तज्जेतं “अनुजानामि, भिक्खवे, गिलानेन भिक्खुना निस्सयं अलभमानेन अनिस्सितेन वत्थुं” न्ति (महाव० १२१)। सचे पन “याचाहि म” न्ति वुच्चमानोपि गिलानो मानेन न याचति, गन्तब्बं।

“अनुजानामि, भिक्खवे, आरञ्जिकेन भिक्खुना फासुविहारं सल्लक्ष्यत्वेन निस्सयं अलभमानेन अनिस्सितेन वत्थुं” यदा पतिरूपो निस्सयदायको आगच्छस्ति, तदा तस्स निस्साय वसिस्मार्मी” ति वचनतो पन यथ वसन्तस्स समथविपस्सानानं पटिलाभवरेन फासु होति, तदिदं फासुविहारं सल्लक्ष्यत्वेन निस्सयं अलभमानेन अनिस्सितेन वत्थब्बं। इमञ्च पन परिहारं नेव सोतापन्नो, न सकदागामिअमागामिअरहन्तो लभति, न थापातस्स समाधिनो वा विपस्सनाय वा लाभी, विस्डुकम्मदुने पन बालपुत्रुजने कथाव नत्यि। यस्स खो पन समयो वा विपस्सना वा तत्त्वाणा होति, अयं इमं परिहारं लभति, पवारणासङ्कहोपि एतस्सेव अनुञ्जातो। तस्मा इमिना पुगालेन आचरिये पवारेत्वा गतेपि “यदा पतिरूपो निस्सयदायको आगच्छस्ति, तं निस्साय वसिस्मार्मी” ति आपोगं कत्वा पुन याव आसाळ्हीपुण्णमा, ताव अनिस्सितेन वत्थुं वट्टुति। सचे पन आसाळ्हीमासे आचरियो नागच्छति, यथ निस्सयो लभति, तथ गन्तब्बं।

१५३. कथं गहितो होतीति एत्य उपज्ञायस्स सन्तिके ताव उपञ्जं गणहन्तेन एकसं उत्तरासङ्कं करित्वा पादे वदित्वा उक्कुटिकं निर्सीदित्वा अञ्जालि पग्गेत्वा “उपज्ञायो मे, भन्ते, होहीं” ति तिक्खतुं वत्थब्बं। एवं सद्भिविहारिकेन वुते सचे उपज्ञायो “साहू” ति वा “लहू” ति वा “ओपायिकं” न्ति वा “पतिरूपं” न्ति वा “पासादिकेन सम्पादेही” ति वा कायेन विज्ञापेति, वाचाय विज्ञापेति, कायेन वाचाय विज्ञापेति, गहितो होति उपज्ञायाऽयो। इदमेव हेत्य उपज्ञायागाहणं, यदिदं उपज्ञायस्स इमेसु पञ्चसु पदेसु यस्स कस्तस्य पदस्स वाचाय सावनं कायेन वा अत्थविज्ञापनन्ति। केचि पन “साधू” ति सम्पटिच्छनं सन्धाय वदन्ति, न तं पमाणं। आयाचनदानमतेन हि गहितो होति उपज्ञायाऽयो, न एत्य सम्पटिच्छनं अङ्गं। सद्भिविहारिकेनपि न केवल “इमिना मे पदेन उपज्ञायो गहितों” ति जातु वट्टुति, “अज्जतगो दानि थेरो मम्ह भारो, अहम्पि थेरस्स भारों” ति इदम्पि जातुं वट्टुति (महाव० ८४)। वुत्तज्जेतं —

“उपज्ञायो, भिक्खवे, सद्भिविहारिकम्हि पुत्राचितं उपटुपेस्सति, सद्भिविहारिको उपज्ञायाम्हि पितुरुचितं उपटुपेस्सति, एवं ते अञ्जमञ्जं सगारवा सप्तिस्सा सभागवुतिनो विहरन्ता इस्मिं धम्मविनये वृद्धुं विरुद्धिं वेपुलं आपञ्जिस्मन्तों” ति (महाव० ६५)।

आचरियस्स सन्तिके निस्सयगाहेपि अयमेव विनिच्छयो। अयं पनेत्य विसेसो — आचरियस्स सन्तिके निस्सयं गणहन्तेन उक्कुटिकं निर्सीदित्वा “आचरियो मे, भन्ते, होहीं, आयस्मतो निस्साय वच्छामी” ति (महाव० ७७) तिक्खतुं वत्थब्बं, सेसं वुत्तनयमेव।

१५४. कथं पठिप्पस्सभतीति एत्य ताव उपज्ञायम्हा पञ्चहाकारेहि निस्सयपटिप्पस्सद्विं वेदितब्बा, आचरियम्हा छाहि आकारेहि। वुत्तज्जेतं —

“पञ्चिमा, भिक्खवे, निस्सयपटिप्पस्सद्वियो उपज्ञायम्हा। उपज्ञायो पक्कन्तो वा होति, विभन्नतो वा, कालकतो वा, पक्खसङ्कन्तो वा, आणतियेव पञ्चमी। इमा खो, भिक्खवे, पञ्च निस्सयपटिप्पस्सद्वियो उपज्ञायम्हा।

छयिमा, भिक्खवे, निस्सयपटिप्पस्सद्वियो आचरियम्हा। आचरियो पक्कन्तो वा होति, विभन्नतो वा, कालकतो वा, पक्खसङ्कन्तो वा, आणतियेव पञ्चमी, उपज्ञायेन वा समोधानगतो होति। इमा खो, भिक्खवे, छ निस्सयपटिप्पस्सद्वियो आचरियम्हा” ति (महाव० ८३)।

तत्रायं विनिच्छयो (महाव० ८३) — पक्कन्तीति दिसं गतो। एवं गते च पन तस्मिं सचे विहारे निस्सयदायको अत्थि, यस्स सन्तिके अञ्जदापि निस्सयो वा गहितपुब्बो होति, यो वा एकसम्प्रोगपरिभोगो, तस्स सन्तिके निस्सयो गहेतब्बो, एकदिवसापि परिहारो नत्यि। सचे तादिसो नत्यि, अञ्जो लज्जी पेसलो अत्थि, तस्स पेसलभावं जानन्तेन तदहेव निस्सयो याचितब्बो। सचे देति, इच्छेतं कुसलं। अथ पन “तुम्हाकं उपज्ञायो लहुं आगमिस्मार्मी” ति पुच्छति, उपज्ञायेन चे तथा वुतं, “आम, भन्ते” ति वत्थब्बं। सचे वरति “नेन हि उपज्ञायायस्स आगमनं आगमेथो” ति, वट्टुति। अथ पनस्स पक्तिया पेसलभावं न जानाति, चत्तारि पञ्च विवासानि तस्स भिक्खुसु सभागातं आलोकेत्वा ओकासं कंकरेत्वा निस्सयो गहेतब्बो। सचे पन विहारे निस्सयदायको नत्यि, उपज्ञायो च “अहं कतिपाहेन आगमिस्मापि, मा उक्कणिठ्था” ति वत्वा गतो, याव आगमना परिहारो लभति, अथापि न तथ मनुस्सा परिच्छिन्नकालतो उत्तरिपि पञ्च वा दस वा दिवसानि वासन्तियेव, तेन विहारं पवति पेसेतब्बा “दहरा मा उक्कणिठ्नु, अहं असुक्दिवसं नाम आगमिस्मार्मी” ति, एवम्पि परिहारो लभति। अथ आगच्छतो अन्तरामगे नदीपूरेन वा चोरादीहं वा उपद्वयो होति, थेरो उदकोसक्कनं वा आगमेति, सहाये वा परियेसति, तं चे पवति दहरा सुणन्ति, याव आगमना परिहारो लभति। सचे पन सो “इधेवाहं वसिस्मार्मी” ति पहिणति, परिहारो नत्यि। यथ निस्सयो लभति, तथ गन्तब्बं। विभन्नते पन कालकते पक्खसङ्कन्ते वा एकदिवसापि परिहारो नत्यि, यथ निस्सयो लभति, तथ गन्तब्बं।

आणतीति पन निस्सयपणामना वृच्छति, तस्मा “पणामेमि त” ति वा “मा इध पटिकमी” ति वा “नीहर ते पत्तचीवर” न्ति वा “नाहं तया उण्डापेतब्बो” ति वाति इमिना पालिनयेन “मा मं गामप्पवेसनं आपुच्छी” ति आदिना पालिमुक्तनयेन वा यो निस्सयपणामाया पणामितो होति, तेन उपज्ञायो खमापेतब्बो। सचे आदितोव न खमति, दण्डकम्मं आहरित्वा तिक्खतुं ताव सयमेव खमापेतब्बो। नो चे खमति, तस्मिं विहारे महायेरे गहेत्वा खमापेतब्बो। नो चे खमति, सामन्तविहारे भिक्खु गहेत्वा खमापेतब्बो। सचे एवम्पि न खमति, अञ्जत्य गन्त्वा उपज्ञायस्स सभागानं सन्तिके वसितब्बं “अपेक्षावाम सभागानं मे सन्तिके वसितीति जत्पापि खमेय्ये” ति। सचे एवम्पि न खमति, तत्रव वसितब्बं। तत्र चे दुष्मिक्खादिदोसेन न सक्का होति वसितुं, तंयेव विहारं आगन्त्वा अञ्जस्स सन्तिके निस्सयं गहेत्वा वसितुं वट्टुति। अयमाणतीत्य विनिच्छयो।

आचरियामा निस्सयपटिप्पस्सद्विसु आचरियो पक्कन्तो वा होतीति एत्य कार्याचारियो आपुच्छित्वा, अन्तेवासिकोपि एवमेव। तत्र सचे अन्तेवासिको आचरियं अपुच्छति “असुकं नाम, भन्ते, ठानं गन्तुं इच्छामि केनचिदेव करणीयेन” ति, आचरियेन च “कदा गमिस्सासो” ति वुतो “सायन्ते वा रत्ति वा उडुहेत्वा गमिस्मार्मी” ति वदति, आचरियो “साधू” ति सम्पटिच्छति, तं खण्णयेव निस्सयो पटिप्पस्सम्भति। सचे पन “भन्ते, असुकं नाम ठानं गन्तुकामोम्ही” ति वुते आचरियो “असुकस्मिन्नाम गमेण पिण्डाय चरित्वा पच्छा जानिस्ससो” ति वदति, सो च “साधू” ति सम्पटिच्छति, ततो चे गतो सुगतो। सचे पन न गच्छति, निस्सयो न पटिप्पस्सम्भति। अथापि “गच्छामी” ति वुते आचरियेन “मा ताव गच्छ, रत्ति मन्तेत्वा जानिस्समा” ति वुतो मन्तेत्वा गच्छति, सुगतो। नो चे गच्छति, निस्सयो न पटिप्पस्सम्भति। आचरियं अनापुच्छाणा पक्कमन्तस्स पन उपचारसीमातिकम्मे निस्सयो पटिप्पस्सम्भति, अन्तोउपचारसीमतो पटिनिवत्तन्तस्स न पटिप्पस्सम्भति। सचे पन आचरियो अन्तेवासिकं आपुच्छति “आवुसो, असुकं नाम ठानं गमिस्मार्मी” ति, अन्तेवासिकेन च “कदा” ति वुते “सायन्ते वा रत्तिभागं वा” ति वदति, अन्तेवासिकोपि “साधू” ति सम्पटिच्छति, तं खण्णयेव निस्सयो पटिप्पस्सम्भति, सचे पन आचरियो “स्वे पिण्डाय गमिस्मार्मी” ति वदति, इतरो च “साधू” ति सम्पटिच्छति, एकदिवसं ताव निस्सयो न पटिप्पस्सम्भति। अथापि “गच्छामी” ति वुते अन्तेवासिकेन “मा ताव गच्छथ, रत्ति मन्तेत्वा जानिस्सथा” ति वुतो मन्तेत्वा पिण्डाय चरित्वा निवत्तति, निस्सयो न पटिप्पस्सम्भति। सचे उभयोपि आचरियत्वेवासिका केनचिदेव करणीयेन बहिसीमं गच्छति, ततो चे आचरियो गमियचित्ते उपन्ते अनापुच्छाण गन्त्वा द्विनं लेङुपातानं अन्तोयेव निवत्तति, निस्सयो न पटिप्पस्सम्भति। सचे द्वे लेङुपाते अतिकमित्वा निवत्तति, पटिप्पस्सद्वो होति। आचरियुपज्ञाया द्वे लेङुपाते अतिकम्म अञ्जस्मिं विहारे वसन्ति, निस्सयो पटिप्पस्सम्भति। आचरिये विभन्नते कालकते पक्खसङ्कन्ते च तं खण्णयेव पटिप्पस्सम्भति।

आणतिंयं पन आचरियो मुज्चितुकामोव हुत्वा निस्सयपणामनाय पणामेति, अन्तेवासिको च “किञ्चापि मं आचरियो पणामेति, अथ खो हदयेन मुदको”ति सालयो होति, निस्सयो न पटिष्पसम्भति। सचोप आरियो सालयो, अन्तेवासिको निरालयो “न दानि इमं निस्सय वरिस्सामो”ति धूरं निकिखपति, एवमि न पटिष्पसम्भति। उभिन्नं सालयभावे पन न पटिष्पसम्भतयेव, उभिन्नं धुरनिकवेपेन पटिष्पसम्भति, पणामितेन दण्डकम्मं आहरित्वा तिक्खत्तु खुमापेतब्बो। नो चे खमति, उपज्ञाये बुत्तनयेन पटिपञ्जितब्बं। यथापञ्जतं पन आचरियुपज्ञायवत्तं परिपूरेन्तं अधिमत्तमादिपञ्चङ्गसम्नागतं अन्तेवासिकं सद्विविहारिकं वा पणामेत्तस्स दुक्कटं, इतरं अणामेत्तस्सपि दुक्कटमेव। वुत्तज्जेतं –

“न, भिक्खुवे, सम्मावत्तन्तो पणामेतब्बो, यो पणामेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स। न च, भिक्खुवे, असम्मावत्तन्तो न पणामेतब्बो, यो न पणामेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स (महाव० ८०)।

“पञ्चहि, भिक्खुवे, अङ्गेहि सम्नागतं अन्तेवासिकं अणामेत्तो आचरियो सातिसारो होति, पणामेत्तो अनतिसारो होति। आचरियमि नाधिमत्तं पेमं होति, नाधिमत्तो पसादो होति, नाधिमत्ता हिरी होति, नाधिमत्तो गारवो होति, नाधिमत्ता भावना होति। इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि सम्नागतं अन्तेवासिकं अणामेत्तो आचरियो सातिसारो होति, पणामेत्तो अनतिसारो होतीं”तिआदि (महाव० ८१)।

“पञ्चहि, भिक्खुवे, अङ्गेहि सम्नागतं सद्विविहारिकं अणामेत्तो उपज्ञायो सातिसारो होति, पणामेत्तो अनतिसारो होति। उपज्ञायमि नाधिमत्तं पेमं होति, नाधिमत्तो पसादो होति, नाधिमत्ता हिरी होति, नाधिमत्तो गारवो होति, नाधिमत्ता भावना होति। इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि सम्नागतं सद्विविहारिकं अणामेत्तो उपज्ञायो सातिसारो होति, पणामेत्तो अनतिसारो होतीं”तिआदि (महाव० ८८)।

तत्य (महाव० अङ्ग० ६८) नाधिमत्तं पेमं होतीति उपज्ञायमि अधिमत्तं गैहस्तिपेमं न होति। नाधिमत्ता भावना होतीति अधिमत्ता मेत्ताभावना न होतीति अत्थो।

उपज्ञायेन वा समोधानगतोति एत्य (महाव० अङ्ग० ८३) दस्सनसवनवसेन समोधानं वेदितब्बं। सचे हि आचरियं निस्सय वसन्तो सद्विविहारिको एकविहारे चेतियं वा वन्दनं, एकगामे वा पिण्डाय चरन्तं उपज्ञायं पस्सति, निस्सयो पटिष्पसम्भति। उपज्ञायो पस्सति, सद्विविहारिको न पस्सति, न पटिष्पसम्भति। मणगपटिपन्नं वा आकासेन वा गच्छन्तं उपज्ञाय दिस्वा दूरता “भिक्खु”ति जानाति, “उपज्ञायो”ति न जानाति, न पटिष्पसम्भति। उपरिपासारे उपज्ञायो वसति, हेड्वा सद्विविहारिको, तं अदिस्वाव याणुं पिवित्वा पटिकमति, आसनसालाय वा निसिन्नं अदिस्वाव एकमन्ते भूजित्वा पवकमति, धम्मस्वनमण्डपे वा निसिन्न्यति तं अदिस्वाव धम्मं सुत्वा पवकमति, निस्सयो न पटिष्पसम्भति। एवं ताव दस्सनवसेन समोधानं वेदितब्बं। सवनवसेन पन सचे उपज्ञायस्स विहारे वा अन्तरघे वा धम्मं वा कथेन्तस्स अनुमोदनं वा करेन्तस्स सद्वं सुत्वा “उपज्ञायस्स मे सद्वो”ति सञ्चानाति, निस्सयो पटिष्पसम्भति, असञ्जानन्तस्स न पटिष्पसम्भति। अयं समोधाने विनिच्छयो।

१५५. निस्सय केन वसितब्बं, केन न वसितब्बन्ति एत्य पन “अनुजानामि, भिक्खुवे, व्यतेन भिक्खुना पटिबलेन पञ्च वरसानि निस्सय वत्युं, अव्यतेन यावजीव”ति (महाव० १०३) वचनतो यो अव्यतीं होती, तेन यावजीव निस्सयेव वसितब्बं। सचायं (महाव० अङ्ग० १०३) वुड्तरं आचरियं न लभति, उपसम्पदाय सद्विवस्सो वा सत्तिवस्सो वा होति, नवकतरस्सपि व्यत्तस्स सन्तिके उक्कुटिकं निसीदित्वा अञ्जलं पग्महेत्वा “आचरियो मे, आयुसो, होति, आयस्मतो निस्सय वच्छामी”ति एवं तिक्खत्तु वत्वा निस्सयो गहेतब्बोव। गामप्पवेसनं आपुच्छन्तेनपि उक्कुटिकं निसीदित्वा अञ्जलं पग्महेत्वा “गामप्पवेसनं आपुच्छामि आचरिया”ति वत्तब्बं। एस नयो सब्बाआपुच्छनेसु।

यो पन व्यतीं होती उपसम्पदाय पञ्चवस्सो, तेन अनिस्सितेन वत्युं वट्टुति। तस्मा निस्सयमुच्चनकेन (पाचिं अङ्ग० १४५-१४७) उपसम्पदाय पञ्चवस्सेन सब्बनित्मेन परिच्छेदेन द्वे मातिका पगुणा वाचुगाता कत्तब्बा, पञ्चविदिसेसु धम्मस्वनत्याय सुन्ततां चत्तारे भाणवारा, सम्पत्तानं परिसानं परिकथनत्याय अन्धकविन्द (अ० निं ५.११४) महाराहुलोवाद (म० निं २.११३ आदयो) अम्बु (दृश्य० निं १.२५४ आदयो) सदिसो एको कथामग्गो, सङ्घभत्तमङ्गलामङ्गलेसु अनुमोदनत्याय तिस्सो अनुमोदना, उपासथपवारणादिजाननत्यं कम्माकम्मविनिच्छयो, समणधम्मकरणत्यं समाधिवसेन वा विपस्सनावसेन वा अरहतपरियासानमेकं कम्मद्वानं, एतकं उगाहेतब्बं। एतावता हि अयं बहुस्सुतो होती चातुर्दिसो, यत्थ कर्त्यचि अज्ञानो इस्सरियेन वसितुं लभति। यं पन वुतं –

“पञ्चहि, भिक्खुवे, अङ्गेहि सम्नागतेन भिक्खुना न अनिस्सितेन वत्यब्बं। न असेक्खेन सीलक्खयेन सम्नागतो होति, न असेक्खेन समाधिक्खयेन... न असेक्खेन पञ्चाक्खयेन... न असेक्खेन विमुत्तिक्खयेन... न असेक्खेन विमुत्तित्राणादस्सनक्खयेन सम्नागतो होति। इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि सम्नागतेन भिक्खुना न अनिस्सितेन वत्यब्बं।

“अपरोहेपि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि सम्नागतेन भिक्खुना न अनिस्सितेन वत्यब्बं। अधिसीले सीलविपन्नो होति, अज्ञाचारे आचारविपन्नो होति, अतिदिद्युया दिद्युविपन्नो होति, अपस्सुतो होति, दुपञ्जो होति। इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि सम्नागतेन भिक्खुना न अनिस्सितेन वत्यब्बं।

“अपरोहेपि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि सम्नागतेन भिक्खुना न अनिस्सितेन वत्यब्बं। आपत्तिं न जानाति, अनापत्तिं न जानाति, लहुकं आपत्तिं न जानाति, गरुकं आपत्तिं न जानाति, उभयनि खो नपस्स पातिमोक्खानि वित्यारेन न स्वागतानि होत्तिनि न सुविभत्तानि न सुप्पवर्तीनि न सुविनिच्छितानि सुत्तसो अनुव्यञ्जनसो। इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि सम्नागतेन भिक्खुना न अनिस्सितेन वत्यब्बं।

“अपरोहेपि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि सम्नागतेन भिक्खुना न अनिस्सितेन वत्यब्बं। आपत्तिं न जानाति, अनापत्तिं न जानाति, लहुकं आपत्तिं न जानाति, गरुकं आपत्तिं न जानाति, उभयनि खो नपस्स पातिमोक्खानि वित्यारेन न स्वागतानि होत्तिनि न सुविभत्तानि न सुप्पवर्तीनि न सुविनिच्छितानि सुत्तसो अनुव्यञ्जनसो। इमेहि खो, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि सम्नागतेन भिक्खुना न अनिस्सितेन वत्यब्बं।

“अपरोहेपि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि सम्नागतेन भिक्खुना न अनिस्सितेन वत्यब्बं। आपत्तिं न जानाति, अनापत्तिं न जानाति, लहुकं आपत्तिं न जानाति, गरुकं आपत्तिं न जानाति, उभयनि खो नपस्स पातिमोक्खानि वित्यारेन न स्वागतानि होत्तिनि (महाव० १०३)। एत्यापि पुरिमवेनेव अयुतवसेन आपत्तिअङ्गवसेन च पटिक्खेपो कतोति दुष्टं।

बालानं पन अव्यतीनं दिसंगमिकानं अन्तेवासिकसद्विविहारिकानं अनुञ्जा न दातब्बा। सचे देत्ति, आचरियुपज्ञायानं दुक्कटं। ते चे अननुञ्जाता गच्छन्ति, तेसम्पि दुक्कटं। वुत्तज्जेतं –

“इधं पन, भिक्खुवे, साबहुला भिक्खु वाला अव्यता दिसंगमिका आचरियुपज्ञायेहि आपुच्छन्ति। ते, भिक्खुवे, आचरियुपज्ञायेहि पुछ्छतब्बा “कहं गमिस्सथ, केन संद्वं गमिस्सथा”ति। ते चे, भिक्खुवे, वाला अव्यता अञ्जे वाले अव्यते अपादिसेयुं। न, भिक्खुवे, आचरियुपज्ञायेहि अनुञ्जानेयुं चे, आपत्ति दुक्कटस्स। ते चे, भिक्खुवे, वाला अव्यता अननुञ्जाता आचरियुपज्ञायेहि गच्छेयुं चे, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० १६३)।

इति पालिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्गहे

निस्सयविनिच्छयकथा समत्ता।

२४. सीमाविनिच्छयकथा

१५६. सीमाति एत्य (कहुः ० अट० निदानवण्णना) सीमा नामेसा बद्धसीमा अबद्धसीमाति दुविधा होति । तत्य एकादस विपत्तिसीमायो अतिवकमित्वा तिवधसम्पत्तियुता निमित्तेन निमित्तं बन्धित्वा सम्मता सीमा बद्धसीमा नाम । अतिखुद्धका, अतिमहती, खण्डनिमित्ता, छायानिमित्ता, अनिमित्ता, बहिसीमे ठित्सम्मता, नदिया सम्मता, समुद्रे सम्मता, जातस्सरे सम्मता, सीमाय सीमं सम्भिन्दन्तेन सम्मता, सीमाय सीमं अज्ञोत्थरन्तेन सम्मताति इमहि एकादसहि आकारेहि सीमतो कम्मानि विपञ्जन्तीति वचनतो एता विपत्तिसीमायो नाम ।

तत्य अतिखुद्धका नाम यथ्य एकवीसति भिक्षु निर्सीदितुं न सक्पोन्ति । अतिमहती नाम या केसगमत्तेनपि तियोजनं अतिवकमित्वा सम्मता । खण्डनिमित्ता नाम अघटितनिमित्ता वृच्छति । पुरात्थिमाय दिसाय निमित्तं कित्तेत्वा अनुक्रमेन दक्षिणाय दिसाय पच्छिमाय उत्तराय दिसाय कित्तेत्वा पुन् पुरात्थिमाय दिसाय पूष्टकित्तिं पटिकित्तेत्वा ठपेतुं वद्धति, एवं अखण्डनिमित्ता होति । सचे पन अनुक्रमेन आहरित्वा उत्तराय दिसाय निमित्तं कित्तेत्वा तथेव ठपेति, खण्डनिमित्ता होति । अपरापि खण्डनिमित्ता नाम या अनिमित्पापां तचसारस्कर्वं वा खण्डुकं वा पंसुपुञ्जं वा वालुकपुञ्जं वा अञ्चतरं अन्तरा एकतिमितं कत्वा सम्मता । छायानिमित्ता नाम पब्बतछायादीनं यं किञ्चित् छायं निमित्तं कत्वा सम्मता । अनिमित्ता नाम सब्बेन सब्बं निमित्तानि अकित्तेत्वा सम्मता । बहिसीमे ठित्सम्मता नाम निमित्तानि कित्तेत्वा निमित्तेन बहि ठितेन सम्मता । नदिया, समुद्रे, जातस्सरे सम्मता नाम एतेसु नदिआदीसु सम्मता । सा हि एवं सम्मतापि “सब्बा, भिक्षुवे, नदी असीमा, सब्बो समुद्रो असीमो, सब्बो जातस्सरो असीमो”ति (महाब० १४७) वचनतो असम्मताव होति । सीमाय सीमं सम्भिन्दन्तेन सम्मता (महाब० १४८) नाम अत्तनो सीमाय परेसं सीमं सम्भिन्दन्तेन सम्मता । सचे हि पोराणकस्स विहारस्स पुरात्थिमाय दिसाय अब्दो चेव जम्बु चाति द्वे रुक्खा अञ्चमञ्जं संसद्वित्यपा होन्ति, तेसु अब्दस्स पच्छिमित्यभागे जम्बु, विहारसीमा च जम्बु अन्तोकत्वा अम्बं कित्तेत्वा बद्धा होति । अथ पच्छा तस्स विहारस्स पुरात्थिमाय दिसाय विहारे कते सीमं बन्धन्ता भिक्षु तं अम्बं अन्तोकत्वा जम्बुं वित्तेत्वा बन्धन्ति, सीमाय सीमं सम्भिन्दन्ता होति । तस्सा सचे पठमतरं कत्स्स विहारस्स सीमा असम्मता होति, सीमाय उपचारो ठपेतब्बो । सचे सम्मता होति, पच्छिमकटिया हथ्यमत्ता सीमन्तरिका ठपेतब्बा । कुरुनिदयं “विदत्थिमत्थमिष्य”, महापच्चरियं “चतुर्हूलमत्थमिष्य वद्धती”ति वृत्तं । एकरुक्खोपि च द्विन्नं सीमानं निमित्तं होति । सो पन वद्धन्तो सीमसङ्करं करोति, तस्मा न कातब्बो । सीमाय सीमं अज्ञोत्थरन्तेन सम्मता । सचे हि परेसं बद्धसीमं सकलं वा तस्सा पदेसं वा अन्तोकत्वा अत्तनो सीमं सम्भिन्दन्ति, सीमाय सीमं अज्ञोत्थरिता नाम होति । भिक्षुनीनं पन सीमं अज्ञोत्थरित्वा अन्तोपि भिक्षुनं सीमं सम्भिन्दन्तुं वद्धति । भिक्षुनीनमिष्य भिक्षुनं सीमाय एसेव नयो । न हि ते अञ्चमञ्जस्स कम्मे गणपूरका होन्ति, न कम्पवाचं वगं करोति । इति इमा एकादस विपत्तिसीमायो अतिवकमित्वा सीमा सम्भिन्दन्तेवा ।

१५७. तिवधसम्पत्तियुता नाम निमित्तसम्पत्तिया परिससम्पत्तिया कम्पवाचासम्पत्तिया च युता । तत्य निमित्तसम्पत्तिया युता नाम पब्बतनिमित्तं पासाणनिमित्तं वननिमित्तं रुक्खनिमित्तं मग्निमित्तं वभ्मिकनिमित्तं नदीनिमित्तं उदकनिमित्तन्ति एवं वुतेसु अट्टुसु निमित्तेसु तस्मिं तस्मिं दिसाभागे यथालद्वानि निमित्तुपगानि निमित्तानि “पुरात्थिमाय दिसाय किन्ति निमित्तं । पब्बतो, भन्ते । एसो पब्बतो निमित्तं”न्ति आदिना नयेन सम्मा कित्तेत्वा सम्मता ।

तत्रायं विनिच्छयो (महाब० ३२० १३८) — विनयधरेन पुच्छितब्बं “पुरात्थिमाय दिसाय किन्ति निमित्तं”न्ति । “पब्बतो, भन्ते”ति । इदं पन उपसम्पन्नो वा आचिक्खतु अनुपसम्पन्नो वा, वद्धतियेव । पुन विनयधरेन “एसो पब्बतो निमित्तं”न्ति एवं निमित्तं कित्तेत्वब्बं, “एं पब्बतं निमित्तं करोम, करिस्साम, निमित्तं कतो, निमित्तं होतु, होति, भविस्सती”ति एवं पन कित्तेत्वं न वद्धति । पासाणादीसुपि एसेव नयो । पुरात्थिमाय दिसाय, पुरात्थिमाय अनुदिसाय, दक्षिणाय दिसाय, दक्षिणाय अनुदिसाय, पच्छिमाय दिसाय, पच्छिमाय अनुदिसाय, उत्तराय दिसाय, उत्तराय अनुदिसाय किन्ति निमित्तं? उदकं, भन्ते । एं उदकं निमित्तानि कित्तेत्वब्बं । एथं पन अट्टुपेत्वा पुन “पुरात्थिमाय दिसाय किन्ति निमित्तं? पब्बतो, भन्ते । एसो पब्बतो निमित्तं”न्ति एवं पठमं कित्तिनिमित्तं कित्तेत्वब्बं ठपेतब्बं । एवज्जि निमित्तेन निमित्तं घटितं होति, निमित्तानि सर्कि कित्तिनानिपि कित्तितानेव होन्ति । अन्यकृद्गायां एन “तिक्खतुं सीमामण्डलं बन्धन्तेन निमित्तं कित्तेत्वब्बं”न्ति वृत्तं ।

१५८. इदानि निमित्तुपगानि पब्बतादीनि वेदितब्बानि — तिविधो पब्बतो सुङ्कपुञ्पब्बतो सुङ्कपासाणपब्बतो उभयमिस्सकोति । सो तिविधोपि वद्धति, वालिकरासि पन न वद्धति । इतरोपि हात्यिपमाणातो ओमकरतो न वद्धति, हात्यिपमाणातो पद्गाय सिनेहृपमाणांपि वद्धति । सचे चतूर्सु दिसासु चतारो तीसु वा तयों पब्बतो होन्ति, चतूर्हि वा तीर्हि वा पब्बतनिमित्तंहि सम्भिन्दन्तुपि वद्धति, द्वीर्हि पन निमित्तंहि एकेन वा सम्भिन्दन्तुं न वद्धति । इतो परेसु पासाणनिमित्तादीसुपि एसेव नयो । तस्मा पब्बतनिमित्तं करोत्तेन पुच्छितब्बं “एकाबद्धो, न एकाबद्धो”ति । सचे एकाबद्धो होति, न कातब्बो । तज्जि चतूर्सु वा अट्टुसु वा दिसासु कित्तेत्वेनपि एकमेव निमित्तं कित्तितं होति, तस्मा यो एवं चक्कक्षणानेन विहारमिष्य परिक्खिपित्वा ठितो पब्बतो, तं एकदिसाय कित्तेत्वा अज्ञासु दिसासु तं बहिद्वा कत्वा अन्तो अज्ञानि निमित्तानि कित्तेत्वानि । सचे पब्बतस्स तत्यभागं वा उपडुं वा अन्तोसीमाय कत्कुकामा होन्ति, पब्बतं अकित्तेत्वा यत्कं पदेसं अन्तो कत्कुकामा, तस्स परतो तस्मिंयेव पब्बते जातरुक्खवमिकादीसु अञ्चतरं निमित्तं कित्तेत्वब्बं । सचे एकयोजनद्वियोजनपमाणां सब्बं पब्बतं अन्तो कत्कुकामा होन्ति, पब्बतस्स परतो भूमियं जातरुक्खवमिकादीनि निमित्तानि कित्तेत्वानि ।

पासाणनिमित्ते अयगुणोपि पासाणसङ्ख्यमेव गच्छति, तस्मा यो कोचि पासाणो वद्धति । पमाणतो पन हात्यिपमाणो पब्बतसङ्ख्यं गतो, तस्मा सो न वद्धति, महागोणमहामहिंसपमाणो पन वद्धति । हेद्विमपरिच्छेदेन द्वित्तिसपलगुणिपद्ध्यमाणो वद्धति, ततो खुदकरतो इद्धका वा महतीपि न वद्धति, अनिमित्तुपगासाणानं रासिपि न वद्धति, पगेव पंसुवालुकरासि । भूमिसमो खलमण्डलसदिसो पिंडिपासाणो वा भूमितो खण्डुको विय उट्टिपासाणो वा होति, संप्रेय पमाणुपगो चे, वद्धति । पिंडिपासाणो अतिमहतीपि पासाणसङ्ख्यमेव गच्छति, तस्मा सचे महतों पिंडिपासाणस्स एकप्पदेसं अन्तोसीमाय कत्कुकामा होन्ति, तं अकित्तेत्वा तस्सुपि अञ्चो पासाणो कित्तेत्वब्बो । सचे पिंडिपासाणुपरि विहारं करोन्ति, विहारमज्जेन वा पिंडिपासाणो विनिविज्ञित्वा गच्छति, एवरुपो पिंडिपासाणो न वद्धति । सचे हि तं कित्तेत्वनि, निमित्तस्स उपरि विहारो होति, निमित्तच नाम बहिसीमाय होति, विहारोपि बहिसीमायं आपञ्जति । विहारं परिक्खिपित्वा ठितपिंडिपासाणो एकत्थ कित्तेत्वा अञ्चतथ कित्तेत्वं न वद्धति ।

चतुर्पञ्चरुक्खमत्थमिष्य, ततो ओरं न वद्धति, परं योजनसतिकम्पि वद्धति । सचे पन वनमज्जे विहारं करोन्ति, वनं न कित्तेत्वब्बं । एकदेसं अन्तोसीमाय कातुकामेहिपि वनं अकित्तेत्वा तत्य रुक्खपासाणादयो कित्तेत्वानि । विहारं परिक्खिपित्वा ठितवण्णनेन एकत्थ कित्तेत्वा अञ्चतथ कित्तेत्वं न वद्धति ।

रुक्खनिमित्ते तचसारो तालनालिकेरादिरुक्खवनं वा न वद्धति, अन्तोसारानं पन साकसालादीनं अन्तोसारमिस्सकानं वा रुक्खानं वनं वद्धति, तज्ज खो हेद्विमपरिच्छेदेन ततुपञ्चरुक्खमत्थमिष्य, ततो ओरं न वद्धति, अन्तोसारो जीवमानको अन्तमसो उब्बेधतो अट्टुलुलो परिणाहतो सूचिदण्डकपमाणांपि वद्धति । ततो ओरं न वद्धति, परं द्वादसयोजनो सुप्पतिंदित्वानिपोपि वद्धति । वंसनलक्षसरावादीसु बीजं रोपेत्वा वद्धापितो पमाणुपगोपि न वद्धति, ततो अपनेत्वा पन तं खण्मिप्य भूमियं रोपेत्वा कोडुकं कत्वा उदकं असिज्जित्वा कित्तेत्वं होति । नवमूलसाखानिगमनं अकारणं, खन्यं छिन्दित्वा रोपेत्वे पन एतं युञ्जति । कित्तेत्वेन च “रुक्खां”तिपि वनं वद्धति “साकरुक्खां”तिपि “सालरुक्खां”तिपि । एकाबद्धं पन सुप्पतिंदित्वानिपोधसदिसं एकत्थ कित्तेत्वा अञ्चतथ कित्तेत्वं न वद्धति ।

मग्ननिमित्ते अरञ्जखेतनदीतलाकमगादयो न वद्धति, जङ्घमगागो वा सकटमगागो वा वद्धति । यो निब्बिज्ञित्वा द्वे तीर्णि गमन्तरानि गच्छति, यो पन जङ्घमगासकटमगागो ओकमित्वा पुन सकटमगमेव आतरति, यो वा जङ्घमगासकटमगाग अवलज्जा, ते न वद्धत्वा, जङ्घसत्येह वलज्जियमानयेव वद्धत्वा । सचे द्वे मगा निब्बिमित्वा पच्छा सकटधुरमिव एकाभवन्ति, द्वेधा भिन्नद्वाने वा सम्बन्धद्वाने वा सर्कि कित्तेत्वा पुन न कित्तेत्वा । एकाबद्धनिमित्तद्वेत्वं होति । सचे विहारं परिक्खिपित्वा चतारो मगा चतूर्सु दिसासु गच्छति, मज्जे एकं कित्तेत्वा अपनं कित्तेत्वं न वद्धति । एकाबद्धं पन सुप्पतिंदित्वानिपोधसदिसं पञ्चोपज्जनं करोन्ति, मगागो बहिसीमाय होति, सचे वाहिरचक्कमगां निमित्तं करोन्ति, बाहिरचक्कमगागो बहिसीमाय होति, सेमं अन्तोसीमं भजति । मगां कित्तेत्वेन “मगां पञ्चो पथो पञ्चो पञ्चो पथो”तिपि आदीसु दससु येन केनचि नामेन च कित्तेत्वं वद्धति, परिखासण्डानेन विहारं परिक्खिपित्वा गतमगागो एकत्थ कित्तेत्वा अञ्चतथ कित्तेत्वं न वद्धति ।

वभ्मिकनिमित्ते हेद्विमपरिच्छेदेन तं दिवसं जातो अट्टुलुलुब्बेधो गोविसाणपमाणांपि वभ्मिको वद्धति, ततो ओरं न वद्धति । परं हिमवन्तपब्बतसदिसोपि वद्धति, विहारं परिक्खिपित्वा ठितं पन एकाबद्धं एकत्थ कित्तेत्वा अञ्चतथ कित्तेत्वं न वद्धति ।

नदीनिमित्त यस्सा धम्मिकानं राजनं काले अन्वृद्धामासं अनुदसाहं अनुपञ्चाहन्ति एवं देवे वस्सन्ते वलाहकेसु विगतमत्तेसु सोतं पच्छिज्जति, अयं नदीसङ्ख्यं न गच्छति । यस्सा पन ईदिसे सुवृद्धिकाले वस्सन्सस्सा चातुर्मासे सोतं न पच्छिज्जति, यथं तिथ्येन वा अतित्येन वा सिक्खाकरणीये आगतलक्षणेन तिमण्डलं पठिच्छादेत्वा अन्तरवासां अनुक्खिपित्वा उत्तरनित्या मिक्खुनिया एकहुलद्वृलमत्तम्पि अन्तरवासांको तेमियति, अयं नदी सीमं बन्धनानं निमित्तं होति । पिक्खुनिया नदीपारगमनेपि उपोसथादिसङ्ख्यकम्पकरणेपि नदीपारसीमासम्मननेपि अयमेव नदी । या पन मग्गो विय सकट्पुसण्ठानेन वा परिखासण्ठानेन वा विहारं परिक्खिपित्वा गता, तं एकत्य कित्तेत्वा अञ्जत्य कित्तेत्वा अञ्जत्य न वद्विति । विहारस्स चतूर्सु दिसासु अञ्जमञ्जं विनिब्बिज्ञित्वा गते नदीघतुकेपि एसेव नयो । असमिस्सा नदियो पन चतस्रोपि कित्तेत्वा वद्विति । सचे वर्तं करोन्तो विय रुखपादे निखणित्वा वल्लिपलालादीहि नदीसोतं रुच्छन्ति, उदकं अञ्जोत्थरित्वा आवरणं पवत्ततियेव, निमित्तं कातुं वद्विति । यथा पन उदकं न पवत्तति, एवं सेतुम्भिः करे अपवत्तमाना नदीनिमित्तं कातुं न वद्विति, पवत्तनद्वाने नदीनिमित्तं, अपवत्तनद्वाने उदकनिमित्तं कातुं वद्विति । या पन दुष्कुडिकाले वा गिर्वे वा निरुदकमावेन न पवत्तति, सा वद्विति । महानवितो उदकमातिकं नीहरन्ति, सा कुन्दनीसर्विसा हुत्वा तीर्णि सस्तानि सम्पदेन्तो निच्चं पवत्तति, किञ्चापि पवत्तति, निमित्तं कातुं न वद्विति । या पन मूले महानदितो नीहतापि कालन्तरेन तेनेव नीहतमग्गेन नदिं भिन्नित्वा सचं गच्छति, गच्छन्ती परतो सुसुमारादिसमाकिण्णा नावार्दीहि सञ्चरितब्बा नदी होति, तं निमित्तं कातुं वद्विति ।

उदकनिमित्ते निरुदकद्वाने नावाय वा चाटिआदीसु वा उदकं पूरेत्वा उदकनिमित्तं कित्तेत्वा अञ्जत्य न वद्विति, भूमिगतमेव वद्विति । तज्ज खो अप्पवत्तनउदकं आवाटोप्रकरणीयत्वां आवाटादीसु उदकेपिं उदकं निमित्तं न कातब्बं न्ति वृत्तं, तं दुवृत्तं, अन्तर्मोत्तमत्तमेव । ठितं पन अन्तमसो सूक्रखत्यापि गामदारकानं कीलनवापियम्पि तं खण्ज्येव पथवियं आवाटं कत्वा कुटेहि आहरित्वा पूरितउदकम्पि सचे याव कम्पवाचापरियोसाना तिद्विति, अप्पं वा होतु वहुं वा, वद्विति । तस्मिं पन ताने निमित्सञ्ज्ञाकरणत्यं पासाणवालिकापेसु अदिरासि वा पासाणत्यभ्यो वा दारुत्यभ्यो वा कातब्बो । तं कातुं कारेतुञ्ज्य भिक्खुस्स वद्विति, लाभसीमायं पन न वद्विति । समानसंवासकसीमा कस्सचि पीढ़नं न करोति, केवलं भिक्खुनं विनयकम्पमेव सधोति, तस्मा एत्य वद्विति ।

इमेहि च अटुहि निमित्तेहि असमिस्सेहिपि अञ्जमञ्जं सम्मिस्सेहिपि सीमा सम्पन्नितुं वद्वितयेव । सा एवं सम्मनित्वा बज्जमाना एकेन द्वीहि वा निमित्तेहि अबद्धा होति, तीर्णि पन आदिं कत्वा वृत्तपकारान निमित्तानं सतेनपि बद्धा होति । सा तीर्णि सिङ्गाटकसण्ठाना होति, चतूर्हि चतुरस्सा वा सिङ्गाटकअद्वचन्दमुद्भादिसण्ठाना वा, ततो अधिकेहि नानासण्ठाना । एवं वृत्तनयेन निमित्तानि कित्तेत्वा सम्पत्ता “निमित्सम्पत्तियुता” ति वेदितब्बा ।

१५९. परिससम्पत्तियुता नाम सब्बनिमेन परिच्छेदेन चतूर्हि भिक्खूहि सन्निपतित्वा यावितिका तस्मिं गामधेते बद्धसीमं वा नदीसमुद्भातस्सरे वा अनोक्कमित्वा ठिता भिक्खू, ते सब्बे हत्थपासे वा कत्वा छन्दं वा आहरित्वा सम्पत्ता ।

१६०. कम्पवाचासम्पत्तियुता नाम —

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, यावता समन्ता निमित्ता कित्तिता, यदि सङ्ख्यस्स पत्तकल्लं, सङ्घो एतेहि निमित्तेहि सीमं सम्पन्नेय समानसंवासां एकूपोसर्थं, एसा जर्ति ।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, यावता समन्ता निमित्ता कित्तिता, सङ्घो एतेहि निमित्तेहि सीमं सम्पन्नति समानसंवासां एकूपोसर्थं, यस्सायस्मतो खमति एतेहि निमित्तेहि सीमाय सम्पुति समानसंवासाय एकूपोसथाय, सो तुण्हस्स । यस्स नक्खमति, सो भासेय ।

“सम्पत्ता सीमा सङ्घेन एतेहि निमित्तेहि समानसंवासा एकूपोसथा, खमति सङ्ख्यस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी” ति (महाव० १३९) —

एवं वृत्ताय परिसुद्धाय जर्तिद्वितयकम्पवाचाय सम्पत्ता । कम्पवाचापरियोसाने निमित्तानं अन्तो सीमा होति, निमित्तानि सीमतो वहि होत्ति ।

१६१. एवं बद्धाय च सीमाय तिचीवरेन विष्पवाससुखत्यं दल्हीकम्पत्यञ्च अविष्पवाससम्पुति कातब्बा । सा पन एवं कत्वा —

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, या सा सङ्घेन सीमा सम्पत्ता समानसंवासा एकूपोसथा, यदि सङ्ख्यस्स पत्तकल्लं, सङ्घो तं सीमं तिचीवरेन अविष्पवासं सम्पन्नति ठपेत्वा गामञ्ज गामञ्ज गामूपचारञ्च, यस्सायस्मतो खमति एतिस्सा सीमाय तिचीवरेन अविष्पवासाय सम्पुति ठपेत्वा गामञ्ज गामूपचारञ्च, सो तुण्हस्स । यस्स नक्खमति, सो भासेय ।

“सम्पत्ता सा सीमा सङ्घेन तिचीवरेन अविष्पवासा ठपेत्वा गामञ्ज गामूपचारञ्च, खमति सङ्ख्यस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी” ति (महाव० १४३) ।

एत्य (महाव० अटु० १४४) च निगमनगरानम्पि गामेनेव सङ्घो वेदितब्बो । गामूपचारोति परिक्खितस्स परिक्खेपो, अपरिक्खितस्स परिक्खेपोकासो । इमेसु पन गामगामूपचारोसु अधिद्वितेचीवरिको भिक्खु परिहारं न लभति । अयज्जि अविष्पवाससीमा “ठपेत्वा गामञ्ज गामूपचारञ्च” ति वृत्तता गामञ्ज गामूपचारञ्च न ओत्थरति, समानसंवासकसीमाव ओत्थरति । समानसंवासकसीमा चेत्य अत्तनो धम्मताय गच्छति, अविष्पवाससीमा पन यथं समानसंवासकसीमा, तथेव गच्छति । न हि तस्स विसु निमित्तकत्तनं अत्थ, तथ्य सचे अविष्पवासाय सम्पुतिकाले गामो अत्थ, तं सा न ओत्थरति । सचे पन सम्पत्ताय सीमाय पच्छा गामो निविसति, सोपि सीमसङ्ख्येव गच्छति । यथा च पच्छा निविद्धो, एवं पठमं निविद्धस्स पच्छा वद्वितपदेसोपि सीमसङ्ख्येव गच्छति । सचे सीमासम्पुतिकाले गेहानिकत्तानि, “पविसिस्सासा” ति आलयोपि अत्थ, मनुस्सा पन अप्पविद्धा, पोराणकगामं वा सचे गेहमेव छडेत्वा अञ्जत्य गता, अगामोयेव एस, सीमा ओत्थरति । सचे पन एकम्पि कुलं पविद्धं वा अगतं वा अत्थ, गामोयेव, सीमा न ओत्थरति । अयमेत्य सङ्घेपो ।

१६२. अयं पन वित्यारो (महाव० अटु० १३८) सीमं बच्छित्कालेन हि सामन्तवारारेसु भिक्खू तस्स विहारस्स सीमापरिच्छेदं पुच्छित्वा बद्धसीमविहारानं सीमाय सीमतरिकं, अबद्धसीमविहारानं सीमाय उपचारं ठपेत्वा दिसाचारिकभिक्खुनं निस्सञ्चारसमये सचे एकस्मिं गामधेते सीमं बच्छित्कामा, ये तथेव बद्धसीमविहारा, तेसु भिक्खुन् “मयं अज्जं सीमं बच्छिस्साम, तुम्हे सकसीमाय परिच्छेदो मा निक्खिमित्वा” ति पेसेतत्वं । ये अबद्धसीमविहारा, तेसु भिक्खु एकज्ञं सन्निपातेत्वा, छन्दाराहानं छन्दो आहरापेतत्वो । “सचे अञ्जानिपि गामधेत्तानि अन्तोकातुकामा, तेसु गामेसु ये भिक्खु वसन्ति, तेलिपि आगन्तव्यं, अनागच्छन्तानं छन्दो आहरितब्बो” ति महापुमत्यरो पन “नानागामधेत्तानि नाम पाठियेकं बद्धसीमसदिसानि, न ततो छन्दपरिसुद्धि आगच्छति, अन्तोनिमित्तगतेहि पन भिक्खूहि आगन्तब्बं न्ति वत्वा पुन आह “समानसंवासकसीमासम्मन्नकाले आगमनम्पि अनागमनम्पि अनागमनम्पि अनागमनम्पि अन्तोनिमित्तगतेहि आगन्तब्बं, अनागच्छन्तानं छन्दो आहरितब्बो” ति ।

एवं सन्निपतिसु भिक्खुसु छन्दाराहानं छन्दे आहटे तेसु तेसु मगेसु नदीतत्थगामद्वारारोसु च आगन्तुकभिक्खुनं सीमं सीधं हत्थपासे वा ठपेत्वा भेसिक्खञ्चं वा कत्वा निमित्तकत्तनानं वृत्ताय “सुणातु मे भन्ते सङ्घो” ति आदिकाय कम्पवाचाय सीमा बच्छित्वा । कम्पवाचापरियोसानेयेव निमित्तानि बहिकत्वा हेद्धा पथवीसञ्चारकं उदकपरियन्तं कत्वा सीमा गता होति ।

१६३. इमं पन समानसंवासकसीमं सम्मन्नोहि पब्ज्जूपसम्पदादीनं सङ्खकम्पानं सुखकरणत्यं पठमं खण्डसीमा बच्छित्वा । तं पन बन्धन्तोहि वत्तं जानितब्बं । सचे हि बोधिचेतियभत्सालादीनं

सब्बवत्थून पतिद्वापेत्वा कतविहारे बन्धन्ति, विहारमज्जे बहुनं समोसरणद्वाने अबन्धित्वा विहारपच्चन्ते विवितोकासे बन्धितब्बा । अकतविहारे बन्धन्तेहि बोधिचेतियादीनं सब्बवत्थून ठानं सल्लक्षेत्वा यथा पतिद्वितेसु वृत्थसु विहारपच्चन्ते विवितोकासे होति, एवं बन्धितब्बा । सा हेट्परिच्छेदेन सचे एकवीसति मिक्खू गण्हाति, वट्रिति, ततो आरेन वट्रिति, परं मिक्खुसहसं गण्हन्तीपि वट्रिति । तं बन्धन्तेहि सीमालङ्कस्स समन्ता निमित्तुपुगा पासाणा ठपेतब्बा, न खण्डसीमाय ठिरोहि महासीमाय बन्धितब्बा, न महासीमाय ठिरोहि खण्डसीमा, खण्डसीमायेव पन ठत्वा खण्डसीमा बन्धितब्बा ।

तत्रायं बन्धनविधि — समन्ता ‘‘एसो पासाणो निमित्त’’न्ति एवं निमित्तानि कित्तेत्वा कम्पवाचाय सीमा सम्पन्नितब्बा । अथ तस्सा एव दल्हीकम्भत्यं अविप्पवासकम्भवाचा कातब्बा । एवज्जि ‘‘सीमं समूहनिस्सामा’’ति आगता समूहनितु न सक्षिखस्सन्ति । सीमं सम्पन्नित्वा वहि सीमन्तरिकपासाणा ठपेतब्बा । सीमन्तरिका पच्छिमकोटिया एकत्रनप्पमाणा वट्रिति । ‘‘विवितिप्पमाणापि वट्रिती’’ति कुरुन्दियं, ‘‘चतुरङ्गलप्पमाणापि वट्रिती’’ति महापच्चरियं वुत्तं । सचे पन विहारे महा होति, द्वेषि तिस्सापि तुत्तरिप्पि खण्डसीमायो बन्धितब्बा ।

एवं खण्डसीमं सम्पन्नित्वा महासीमसमूहिकाले खण्डसीमातो निक्खिपित्वा महासीमाय ठत्वा समन्ता अनुपरियायन्तेहि सीमन्तरिकपासाणा कित्तेत्वा, ततो अवसरेसनिमित्तानि कित्तेत्वा हत्थपासं अविजन्तेहि कम्पवाचाय समानसंवासकसीमं सम्पन्नित्वा तस्सा दल्हीकम्भत्यं अविप्पवासकम्भवाचायपि कातब्बा । एवज्जि ‘‘सीमं समूहनिस्सामा’’ति आगता समूहनितु न सक्षिखस्सन्ति । सचे पन खण्डसीमाय निमित्तानि कित्तेत्वा ततो सीमन्तरिकाय निमित्तानि कित्तेत्वा महासीमाय निमित्तानि कित्तेत्वा यं सीमं इच्छन्ति, तं पठमं बन्धितु वट्रिति । एवं सन्तेपि यथावृत्तनयेन खण्डसीमातोव पट्टय बन्धितब्बा । एवं बद्धासु पन सीमासु खण्डसीमाय ठिता मिक्खू महासीमाय कम्भं करोन्तानं न कोपेत्ति, महासीमाय वाठिता खण्डसीमाय करोन्तानं, सीमन्तरिकाय पन ठिता उभिन्नपि न कोपेत्ति । गामखेते ठत्वा कम्भं करोन्तानं पन सीमन्तरिकाय ठिता कोपेत्ति । सीमन्तरिका हि गामखेते भजिति ।

सीमा च नामेसा न केवला पथवीततेयेव बद्धा बद्धा नाम होति, अथ खो पिट्टिपासाणेपि कुटिरोहेपि लेणेपि पासादेषि पब्बतमत्थकेपि बद्धा बद्धायेव होति । तत्य पिट्टिपासाणे बन्धन्तेहि पासाणपिट्टियं राजिं वा कोट्टेवा उदुक्खलं वा खणित्वा निमित्तं न कातब्बं, निमित्तुपुगापासाणे ठपेत्वा निमित्तानि कित्तेत्वा । कम्पवाचापरियोसाने सीमा पथवीसन्धारके उदकपरियन्तं कत्वा ओतरति । निमित्तासाणा यथाताने न तिद्वित्ति, तस्सा समन्ततो राजिं वा उपद्वापेत्वा, चतूर्सु वा कोणेषु पासाणा विज्ञितब्बा, ‘‘अयं सीमारिच्छेदो’’ति वत्वा अक्खारानि वा छिन्दितब्बानि । केत्ति उसूयका ‘‘सीमं झापेस्वामा’’ति अग्निं देत्ति, पासाणाव झायन्ति, न सीमा ।

कुटिरोहेपि भित्ति अकित्तेत्वा एकवीसतिया भिक्खुनं ओकासद्वानं अन्तोकरित्वा पासाणनिमित्तानि उपेत्वा सीमा सम्पन्नितब्बा, अन्तोकुट्टमेव सीमा होति । सचे अन्तोकुट्टे एकवीसतिया भिक्खुनं ओकासो नस्यि, पमुखे निमित्तासाणे ठपेत्वा सम्पन्नितब्बा । सचे एवम्पि नप्पहोति, बहि निब्बोदकपतनद्वानेपि निमित्तानि उपेत्वा सम्पन्नितब्बा । एवं सम्पत्य पन सब्बं कुटिरोहं सीमद्वमेव होति ।

चतुभित्तियतेषेपि बन्धन्तेहि कुट्टं अकित्तेत्वा पासाणाव कित्तेत्वा, अन्तो ओकासे असति पमुखेपि निमित्तानि उपेत्वानि, एवं लेणस्स अन्तो च बहि च सीमा होति ।

उपरिपासादेषि भित्ति अकित्तेत्वा अन्तोपासाणे उपेत्वा सीमा सम्पन्नितब्बा । सचे नप्पहोति, पमुखेपि पासाणे उपेत्वा सम्पन्नितब्बा । एवं सम्पत्ता उपरिपासादेषेव होति, हेट्टा न ओतरति । सचे पन बहूसु थम्पेसु तुलानं उपरि कतपासादस्स हेट्पिततेले कुट्टो यथा निमित्तानं अन्तो होति, एवं उड्हित्वा तुलारक्ष्यहि एकसम्बन्धो ठिता, हेट्पिपि ओतरति, एकथम्भापासादस्स पन उपरितले बद्धा सीमा । सचे थम्पमत्थके एकवीसतिया भिक्खुनं ओकासो होति, हेट्टा ओतरति । सचे पासादभित्तितो निगतेसु निय्यूहकादीसु पासाणे उपेत्वा सीमं बन्धन्ति, पासादभित्ति अन्तोसीमाय होति । हेट्टा पनस्सा ओतरणानोतरणं वुत्तनयेनेव वेदितब्बं ।

हेट्पापासादे कित्तेहेपि भित्ति च रुक्खत्थम्भा च न कित्तेत्वा, भित्तिलगे पन पासाणत्थम्भे कित्तेत्वं वट्रिति । एवं कित्तिता सीमा हेट्पापासादस्स परियन्तथम्भानं अन्तोयेव होति । सचे पन हेट्पापासादस्स कुट्टो उपरिमतलेन सम्बद्धो होति, उपरिपासादम्पि अभिरुहति । सचे पासादस्स बहि निब्बोदकपतनद्वानेन निमित्तानि करोन्ति, सब्बो पासादो सीमद्वो होति ।

पब्बतमत्थके तलं होति एकवीसतिया भिक्खुनं ओकासारहं, तथ्य पिट्टिपासाणे विय सीमं बन्धन्ति, हेट्पापब्बतेपि तेनेव परिच्छेदेन सीमा ओतरति । तालमूलकपब्बतेपि उपरि सीमा बद्धा हेट्टा ओतरतेव । यो पन वितानसप्टानो होति, उपरि एकवीसतिया भिक्खुनं ओकासो नस्यि, हेट्टा नस्यि, तस्सुपरि बद्धा सीमा हेट्टा न ओतरति । एवं मुदिङ्गसप्टानो वा होतु पाणवसप्टानो वा, यस्स वेट्टा वा मज्जे वा सीमप्पमाणं नस्यि, तस्सु उपरि बद्धा सीमा हेट्टा न ओतरति । यस्स पन द्वे कूटनानि आसन्ने ठित्तानि, एकस्सपि उपरि सीमप्पमाणं नप्पहोति, तस्स कूटन्तरं चिन्तित्वा वा पूरेत्वा वा एकाकुट्टे कत्वा उपरि सीमा सम्पन्नितब्बा । एको सप्पफणसदिसो पब्बतो, तस्स उपरि सीमप्पमाणस्स अत्यिताय सीमं बन्धन्ति, तस्स चे हेट्टा आकासपभारं होति, सीमा न ओतरति । सचे पनस्स वेमज्जे सीमप्पमाणो सुसिरपासाणो होति, ओतरति, सो च पासाणो सीमद्वयेव होति । अथापिस्से हेट्पालेणस्स कुट्टो अगाकर्तं आहच्च ठित्तिति, ओतरति, हेट्टा च उपरि च सीमायेव होति । सचे पन हेट्टा उपरिमस्स सीमापरिच्छेदस्स पारतो अन्तोलेणं होति, बहि सीमा न ओतरति । अथापि उपरिमस्स सीमापरिच्छेदेव खुद्को, हेट्टा लेणं महत्तं सीमापरिच्छेदमतिक्रिमित्वा ठितं, सीमा उपरियेव होति, हेट्टा न ओतरति । यदि पन लेणं खुद्कं सब्बपच्छिमसीमापरिमाणं, उपरि सीमा महती नं अज्ञेत्यरित्वा ठिता, सीमा ओतरति । अथ लेणं अतिखुद्कं सीमप्पमाणं न होति, सीमा उपरियेव होति, हेट्टा न ओतरति । सचे पन उपद्वं भिज्जित्वा पतति, सीमप्पमाणं चेपि होति, बहि पतितं असीमा । अपतितं पन यदि सीमप्पमाणं, सीमा होतियेव ।

खण्डसीमा च नीचवत्थुका होति, तं पूरेत्वा उच्चवत्थुकं करोन्ति, सीमायेव । सीमाय गेहं करोन्ति, सीमद्वमेव होति । सीमाय पोक्खरणिं खण्नन्ति, सीमायेव । ओघो सीमामण्डलं ओत्थरित्वा गच्छति, सीमामाळके अटुं बन्धित्वा कम्भं कातुं वट्रिति । सीमाय हेट्टा उमङ्गनदी होति, इद्धिमा भिक्खू वृत्थसु तथ्य निसीदति । सचे सा नदी पठमं गता, सीमा पच्छा बद्धा, कम्भं न कोपेति । अथ पठमं सीमा बद्धा, पच्छा नदी गता, कम्भं कोपेति, हेट्पापथवीततेले ठितो पन कोपेत्वेव ।

सीमामाळके वटरुक्खो होति, तस्स साखा वा ततो निगतपारोहो वा महासीमाय पथवीततेले वा तत्यजातरुक्खादीनि वा आहच्च तिद्विति, महासीमं वा सोधेत्वा कम्भं कातब्बं, ते वा साखापारोहा छिन्तित्वा बहिडुक्का कातब्बा । अनाहच्च ठितासाखादीसु आरुळभिक्खू हत्थपासं आनेत्वा । एवं महासीमाय जातरुक्खस्स साखा वा पारोहो वा वुत्तनयेनेव सीमामाळके पतिद्वाति, वुत्तनयेनेव सीमं सोधेत्वा वा कम्भं कातब्बं, ते वा साखापारोहा छिन्तित्वा बहिडुक्का कातब्बा । सचे माळके कम्भे करियमाने कोचि भिक्खू माळकस्स अन्तो पविसित्वा वेहासं ठितासाखाय निसीदति, पादा वास्स भूमिता होतिनि, निवासनपारुपनं वा भूमिं फुसति, कम्भं कातुं वट्रिति । पादे पन निवासनपारुपनञ्च उक्खिपापेत्वा कातुं कम्भं वट्रिति, इद्यच्च लक्खणं पुरिमयेपि वेदितब्बं । अयं पन विसेसो — तत्र उक्खिपापेत्वा कातुं न वट्रिति, हत्थपासमेव आनेत्वो । सचे अन्तोसीमतो पब्बतो अभ्युगच्छति, तत्रद्वे भिक्खू हत्थपासं आनेत्वो । इद्धिमा अन्तोपब्बतं पविद्वेपि एसेव नयो । बज्जमाना एव हि सीमा पमाणरहितं पदेसं न ओतरति, बद्धाय सीमाय जातं यं किञ्चित्य यत्थ कत्यचिं एकसम्बन्धेन गतं सीमासङ्ख्यमेव गच्छतीति ।

तियोजनपरमं पन सीमं सम्पन्नन्तेन मज्जे ठत्वा यथा चतूर्सु दियडुरियडुयोजनं होति, एवं सम्पन्नितब्बा । सचे पन मज्जे ठत्वा एकेकदिसतो तियोजनं करोन्ति, छयोजनं होतीति न वट्रिति । चतुरसं वा तिकोणं वा सम्पन्नन्तेन यथा कोणतो कोणं तियोजनं होति, एवं सम्पन्नितब्बा । सचे हि येन केन्चित्पि परियन्तेन केसगामत्थप्पि तियोजनं अतिक्रामति, आपतित्यच आपज्जति, सीमा च असीमा होति ।

१६४. “न, भिक्खवे, नदीपारसीमा सम्पन्नितब्बा, यो सम्पन्नेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० १४०) वचनतो नदीपारसीमा न सम्पन्नितब्बा । यत्र पन धुवनावा वा धुवसेतु वा अभिमुखित्येव अत्यि, एवरूपं नदीपारसीमं सम्पन्नितु वट्रिति । “अनुजानामि, भिक्खवे, यत्थस्स धुवनावा वा धुवसेतु वा, एवरूपं नदीपारसीमं सम्पन्नितु”न्ति हि वुत्तं । सचे धुवनावा वा धुवसेतु वा अभिमुखित्येव नस्यि, ईसकं उद्गुं अभिरुहित्वा अधो वा ओरोहित्वा अत्यि, एवम्पि वट्रिति । करियकितस्सत्येवो पन “गावुत्तमत्थन्तरेपि वट्रिती”ति आह ।

इमच्च पन नदीपारसीमं सम्पन्नन्तेन एकस्मिज्ज्य तीरे ठत्वा उपरिसोते नदीतीरे निमित्त कित्तेत्वा ततो पट्टय अत्तानं परिक्खिपन्नेन यत्तकं परिच्छेदं इच्छति, तस्स परियोसाने अधोसोतेपि नदीतीरे

निमित्तं कित्तेत्वा परतीरे सम्मुखद्वाने नदीतीरे निमित्तं कित्तेतब्बं । ततो पट्टाय यत्कं परिच्छेदं इच्छति, तस्स वसेन याव उपरिसोते पठमं कित्तिनिमित्तस्स सम्मुखा नदीतीरे निमित्तं, ताव कित्तेत्वा पच्चाहरित्वा पठमकित्तिनिमित्तेन संदिं घटेतब्बं । अथ सब्बानिमित्तानं अन्तो ठिते भिक्खु हृत्यासगते कत्वा कम्मवाचाच्य सीमा सम्मन्तितब्बा । नदिया ठिता अनागतापि कम्मं न कोपेत्ति, सम्मुतिपरियोसाने ठपेत्वा नदिं निमित्तानं अन्तो परतीरे च ओरिमतीरे च एकसीमा होति, नदी पन बद्धसीमासङ्ग्यं न गच्छति । विसुं नदीसीमा एव हि सा ।

सचे अन्तोनदियं दीपको होति, त अन्तोसीमाय कातुकामेन पुरिमनवेव अतना ठितीरे निमित्तानि कित्तेत्वा दीपकस्स आरिमन्ते च पारिमन्ते च निमित्तं कित्तेतब्बं । अथ परतीरे नदिया ओरिमतीरे निमित्तस्स सम्मुखद्वाने निमित्तं कित्तेत्वा ततो पट्टाय पुरिमनयेनेव याव उपरिसोते पठमं कित्तिनिमित्तस्स सम्मुखा निमित्तं, ताव कित्तेतब्बं । अथ दीपकस्स पारिमन्ते च आरिमन्ते च निमित्तं कित्तेत्वा पच्चाहरित्वा पठमं कित्तिनिमित्तेन संदिं घटेतब्बं । अथ द्वीसु तीरेसु दीपकेसु च भिक्खु सब्बे हृत्यासगते कत्वा कम्मवाचाच्य सीमा सम्मन्तितब्बा, नदियं ठिता अनागच्छन्तापि कम्मं न कोपेत्ति, सम्मुतिपरियोसाने ठपेत्वा नदिं निमित्तानं अन्तो तीरद्वयञ्च दीपको च एकसीमा होति, नदी पन नदीसीमायेव ।

सचे पन दीपको विहारसीमापरि छेदेतो उद्धं वा अधो वा अधिकतरो होति, अथ विहारसीमापरि छेदेनिमित्तस्स उजुकमेव सम्मुखीभूते दीपकस्स आरिमन्ते निमित्तं कित्तेत्वा ततो पट्टाय दीपकस्सिवर परिक्षिपत्तेन पुन दीपकस्स ओरिमन्ते निमित्तं कित्तेतब्बं । ततो पंरं पुरिमनयेनेव परतीरे सम्मुखनिमित्तमादि कत्वा परतीरे निमित्तानि च दीपकस्स पारिमन्त ओरिमन्ते निमित्तानि च कित्तेत्वा पठमकित्तिनिमित्तेन संदिं घटेतब्बं । एवं कित्तेत्वा सम्मता सीमा पब्बतसण्ठाना होति । सचे पन दीपको विहारसीमापरि छेदेतो उद्धमि अधोपि अधिकतरो होति, पुरिमनयेनेव दीपकस्स उभोपि सिखरानि परिक्षिपत्ता निमित्तानि कित्तेत्वाने निमित्तघटना कातब्बा । एवं कित्तेत्वा सम्मता सीमा मुदिङ्गसण्ठाना होति । सचे दीपको विहारसीमापरि छेदेत्वा अन्तो खुद्दको होति, सब्बपठमेन नयेन दीपके निमित्तानि कित्तेतब्बानि । एवं कित्तेत्वा सम्मता सीमा पणवसण्ठाना होति । एवं ताव सीमाबन्धनं वेदितब्बं ।

१६५. एवं बद्धा पन सीमा कदा असीमा होतीति? यदा सङ्घो सीमं समूहनति, तदा असीमा होति । कथं पनेसा समूहनितब्बाति? ‘‘सीमं, भिक्खवे, सम्मन्तन्नेन पठमं समानसंवाससीमा सम्मन्तितब्बा, पच्छा तिचीवरेन अविष्पवासो सम्मन्तितब्बा । सीमं, भिक्खवे, समूहनत्तेन पठमं तिचीवरेन अविष्पवासो समूहनत्तब्बा, पच्छा समानसंवाससीमा समूहनत्तब्बा’’ति वचनतो पठमं अविष्पवासो समूहनितब्बा, पच्छा सीमा समूहनितब्बाति । कथं? व्यतेन भिक्खुपाणी पठिवलेन सङ्घो जापेतब्बो ।

‘‘सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, यो सो सङ्घेन तिचीवरेन अविष्पवासो सम्मतो, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो तं तिचीवरेन अविष्पवासं समूहनेय, एसा जत्ति ।

‘‘सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, यो सो सङ्घेन तिचीवरेन अविष्पवासो सम्मतो, सङ्घो तं तिचीरेन अविष्पवासं समूहनति । यस्सायस्मतो खमति एतस्स तिचीवरेन अविष्पवासस्स समुग्धातो, सो तुण्हस्स । यस्स नक्खमति, सो भासेय ।

‘‘समूहतो सो सङ्घेन तिचीवरेन अविष्पवासो, खमति सङ्घस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामो’’ति (महाव० १४५) —

एवं ताव अविष्पवासो समूहनितब्बो ।

‘‘सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, या सा सङ्घेन सीमा सम्मता समानसंवासा एकूपोसथा, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो तं सीमं समूहनेय समानसंवासं एकूपोसथं, एसा जत्ति ।

‘‘सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, या सा सङ्घेन सीमा सम्मता समानसंवासा एकूपोसथा, सङ्घो तं सीमं समूहनति समानसंवासं एकूपोसथं । यस्सायस्मतो खमति एतिस्सा सीमाय समानसंवासाय एकूपोसथाय समुग्धातो, सो तुण्हस्स । यस्स नक्खमति, सो भासेय ।

‘‘समूहता सा सीमा सङ्घेन समानसंवासा एकूपोसथा, खमति सङ्घस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामो’’ति (महाव० १४६) —

एवं सीमा समूहनितब्बा ।

समूहनत्तेन पन भिक्खुना वर्त्तं जानितब्बं । तत्रिदं वर्तं (महाव० अट्ठ० १४४) — खण्डसीमाय ठत्वा अविष्पवाससीमा न समूहनत्तब्बा, तथा अविष्पवाससीमाय ठत्वा खण्डसीमाय पन भित्तेन खण्डसीमाव समूहनितब्बा, तथा इतराय ठितेन इतरा । सीमं नाम द्वीहि कारणेहि समूहनिति पक्तिया खुद्दकं पुन आवासवडुनत्याय महर्ति वा कातुं, पक्तिया महर्ति पुन अज्जरं विहारोकासदानत्याय खुद्दकं वा कातुं । तथ्य सचे खण्डसीमञ्च अविष्पवाससीमञ्च जानन्ति, समूहनितज्जेव बन्धितुञ्च सक्तिखस्सन्ति । खण्डसीमं पन जानन्ता अविष्पवासं अजानन्तापि समूहनितज्जेव बन्धितुञ्च सक्तिखस्सन्ति । खण्डसीमं अजानन्ता अविष्पवासंयेव जानन्ता चेतियङ्गणोर्भयङ्गापउ अपेत नाम समूहनितुं सक्तिखस्सन्ति, पटिबन्धितुं पन न सक्तिखस्सन्तेव । सचे बन्धेयुं, सीमासम्पदं कन्त्वा विहारं अविहारं करेयुं, तस्मा न समूहनितब्बा । ये पन उभोपि न जानन्ति, ते नेव समूहनितुं, न बन्धितुं सक्तिखस्सन्ति । अयज्ञि सीमा नाम कम्मवाचाय वा असीमा होति सासनरथानेन वा, न च सक्का सीमं अजानन्तोहि कम्मवाचा कातुं, तस्मा न समूहनितब्बा, साधुकं पन जत्वायेव समूहनितब्बा चेव बन्धितब्बा चाति । अयं ताव बद्धसीमाय विनिछ्यो ।

१६६. अबद्धसीमा पन गामसीमा सत्तब्बन्तरसीमा उदकुक्खेपसीमाति तिविधा । तथ्य यावता एकं गामखेत्तं, अयं गामसीमा नाम, गामगाहणेन चेत्य (महाव० अट्ठ० १४७) नगरम्पि निगमम्पि गहितमेव होति । तथ्य यत्के पदेसे तस्स गामस्स गामभोजका बर्लं लभन्ति, सो पदेसो अप्यो वा होतु महन्तो वा, गामसीमात्वेव सङ्ग्यं गच्छति । नगरनिगमसीमासुपि एसेव नयो । यम्पि एकमिंयेव गामखेत्ते एकं पदेसं ‘‘अयं विसुंगामो होतु’’ति परिच्छिन्दित्वा राजा कस्सचि देति, सोपि विसुंगामसीमा होतियेव, तस्मा सा च इतरा च पक्तिगामनगरनिगमसीमा बद्धसीमासदिसायेव होत्ति, केवलं पन तिचीवरविष्पवासपरिहारं न लभन्ति ।

अगामके पन अरज्जे समन्ता सत्तब्बन्तरसीमा नाम । तथ्य अगामकं नाम अरज्जं विज्ञात्वीआदीसु वा समूद्रमज्जे वा मच्छबन्धनं अगमनपये दीपकेसु लभति । समन्ता सत्तब्बन्तराति मज्जे ठितानं सब्बदिसासु सत्तब्बन्तरा विनिबेनेव चुहुस होत्ति । तथ्य एकं अब्बन्तरं अद्भुतीसत्तिहृत्यामाणं होति । अयञ्च सीमा परिसवसेन वडुति, तस्मा समन्ता परिसपरियन्ततो पट्टाय अब्बन्तरपरिच्छेदो कातब्बो । सचे पन द्वे सङ्घा विसुं उपोसथं करोत्ति, द्विन्नं सत्तब्बन्तरानं अन्तरे अज्जमेकं अब्बन्तरं उपचारत्याय ठपेतब्बं ।

१६७. या पनेसा ‘‘सब्बा, भिक्खवे, नदी असीमा, सब्बो समुद्रो असीमो’’ति (महाव० १४७) एवं नदीआदीनं बद्धसीमभावं पटिक्षिपत्त्वा पुन ‘‘नदिया वा, भिक्खवे, समुद्रे वा जातस्सरे वा यं मज्जमित्वासु पुरिसस्स समन्ता उदकुक्खेपो, अयं तथ्य समानसंवासा एकूपोसथं’’ति (महाव० १४७) वुता, अयं उदकुक्खेपसीमा नाम । तथ्य नदी नदीनिमित्ते वुत्तलक्खणाव, समुद्रापि पाकटोयेव । यो पन येन केनचि खणित्वा अकतो सवंजातो सोब्बो समन्तातो आगतेन उदकेन पूरितो तिडुति, यथ्य नदियं वुत्तप्यकारे वस्सकाले उदकं सन्तिडुति, अयं जातस्सरो नाम । योपि नदं वा समुद्रं वा भित्तित्वा निक्खन्तउदकेन खतो सोब्बो एतं लक्खणं गायुणाति, अयम्पि जातस्सरोयेव । एतेसु नदीआदीसु यं ठानं थामज्जिमास्स पुरिसस्स समन्ततो उदकुक्खेपेन परिच्छिन्नं, अयं उदकुक्खेपसीमा नाम ।

कथं पन उदकुक्खेपो कातब्बोति? यथा अबद्धखुत्ता दारुगुलं खिपन्ति, एवं उदकं वा वालुकं वा हृत्येन गहेत्वा थामज्जिमामेन पुरिसेन सब्बथामेन खिपतब्बं । यथ्य एवं खित्तं उदकं वा वालुकं पत्ताति, अयमेको उदकुक्खेपो, तस्स अन्तोहृत्यापासं विजाहित्वा ठितो कम्मं कोपेति । याव परिसा वडुति, ताव सीमापि वडुति, परिसपरियन्ततो उदकुक्खेपोयेव पमाणं, अयं पन एतेसु नदीआदीं

अन्तोयेव लब्धति, न बहि । तस्मा नदिया वा जातस्सरे वा यत्कं पदेसं पक्तिवस्सकाले चतूर्सु मासेसु उदकं ओथरति, समुद्रे यस्मिं पदेसे पक्तिवीचियो ओसरित्वा सण्ठहन्ति, ततो पट्टाय कपियभूमि, तथ्य ठत्ता उपासथादिकम्मं कातुं वट्टति, दुष्कुडिकाले वा गिर्हे वा नदीजातस्सरेसु सुक्षेपुषि सा एव कपियभूमि । सचे पन सुखे जातस्सरे वापि वा खणन्ति, वर्णं वा करोन्ति, तं ठानं गामखेत्तं होति । या पनेसा “कपियभूमि”ति वुता, ततो बहि उदकुक्खेपसीमा न गच्छति, अन्तो गच्छति, तस्मा तेसं अन्तो परिसपरियन्ततो पट्टाय समन्ता उदकुक्खेपरिच्छेदो कातबो, अयमेत्य सङ्घेषो ।

अयं पन वित्थारो — सचे नदी नातिदीया होति, पभवतो पट्टाय याव मुखद्वारा सब्बत्य सङ्घो निसीदति, उदकुक्खेपसीमाय कम्मं नत्थि, सकलापि नदी एतेसंयेव भिक्खुनं पहोति । यं पन महासुमत्येन वृत्तं “योजनं पवत्तमानायेव नदीं, तत्रापि उपरि अङ्गयोजनं पहाय हेट्टा अङ्गयोजने कम्मं कातुं वट्टीं”ति, तं महापुमत्येनेव पटिच्छादेत्वा यथ्य कर्त्थचि उत्तरनित्या भिक्खुनिया अन्तरवासको तीमयतीं”ति (पाचिं ६९२) इदं नदिया पमाणं वृत्तं, न योजनं वा अङ्गयोजनं वा, तस्मा या इमस्स सुन्तस्स वसेन पुब्बे वुत्तलक्खणा नदी, तस्सा पभवतो पट्टाय सङ्घकम्मं कातुं वट्टति । सचे पनेत्य बहू भिक्खु विसुं विसुं कम्मं करोन्ति, सब्बेहि अन्तो च अञ्जेसञ्च उदकुक्खेपरिच्छेदस्स अन्तरा अञ्जो उदकुक्खेपो सीमन्तरिक्तथाय ठपेतबो, ततो अधिकं वट्टतियेव, ऊनं पन न वट्टीतीति वृत्तं । जातस्सरसमुद्देपि एसेव नयो ।

नदिया पन “कम्मं करिस्सामा”ति गतेहि सचे नदी परिपुणा होति समतितिका, उदकसाटिकं निवासेत्वा अन्तोनदियंयेव कम्मं कातब्बं । सचे न सक्कोन्ति, नावायपि ठत्त्वा कातब्बं । गच्छन्तिया पन नावाय कातुं न वट्टति । कस्मा? उदकुक्खेपमत्तमेव हि सीमा । तं नावा सीधेमेव अतिकक्षति, एवं सति अञ्जिस्सा सीमाय जति, अञ्जिस्सा अनुसावना होति, तस्मा नावं अरित्तेन वा ठपेत्वा पासापे वा लम्बेत्वा अन्तोनदियं जातस्सरेव वा बन्धित्वा कम्मं कातब्बं । अन्तोनदियं जातस्सरेव कम्मं कातब्बं । अन्तोनदियं बद्ध अङ्गकेपि अन्तोनदियं जातस्सरेव विरोहि कातुं वट्टति । सचे पन रुक्खस्स साखा वा ततो निक्खन्तपरोहो वा बहिनदीतीरे विहारसीमाय वा गामसीमाय वा पतिद्विता, सीमं वा सोधेत्वा साखां वा छिन्दित्वा कम्मं कातब्बं । बहिनदीतीरे जातस्सरेवस्स अन्तोनदियं पविड्दुसाखाय वा पाराहं वा नावं बन्धित्वा कम्मं कातुं न वट्टति, करोन्तेहि सीमा वा सोधेत्वा, छिन्दित्वा वास्स बहिपतिद्वितावो नासेत्वापो । नदीतीरे पन खणुकं कोट्टेत्वा तत्य बद्धनावाय न वट्टतियेव । नदियं सेतुं करोन्ति, सचे अन्तोनदियंयेव सेतुं च सेतुपादा च होन्ति, सेतुमुळि ठिरेहि कम्मं कातुं वट्टति । सचे पन सेतु वा सेतुपादा वा बहितीरे पतिद्विता, कम्मं कातुं न वट्टति, सीमं सोधेत्वा कातब्बं । अथ सेतुपादा अन्तो, सेतु पन उभिन्नम्य तीरानं उपरिआकासे ठितो, वट्टति ।

अन्तोनदियं पासापो वा दीपको वा होति, तथ्य यत्कं पदेसं पुब्बे वुत्तप्पकारे पक्तिवस्सकाले वस्सानस्स चतूर्सु मासेसु उदकं ओथरति, सो नदीसङ्घयमेव गच्छति । अतिवुडिकाले ओधेन ओथ्यतोकासो न गहेतब्बो । सो हि गामसीमासङ्घयमेव गच्छति । नदितो मातिकं नीहरन्ना नदियं आवरणं करोन्ति, तं चे ओथरित्वा वा विनिबिज्ञित्वा वा उदकं गच्छति, सब्बत्य पवत्तनद्वाने कम्मं कातुं वट्टति । सचे पन आवरणेन वा कोट्टकबन्धनेन वा सोतं पच्छिन्तति, उदकं नप्पवत्तति, अप्पवत्तनद्वाने कातुं न वट्टति, आवरणमत्तकेपि कातुं न वट्टति । सचे कोचि आवरणप्पेसो पुब्बे वुत्तपासाणदीपकपरेसो विय उदकेन अञ्जांस्तरीयति, तथ्य वट्टति । सो हि नदीसङ्घयमेव गच्छति । नदिं विनासेत्वा तलाकं करोन्ति, हेट्टा पालिङ्गद्वा उदकं आगन्त्या तलाकं पूरेत्वा तिड्डति, एत्य कम्मं कातुं न वट्टति, उपरि पवत्तनद्वाने हेट्टा च छिङ्गोदकं नदिं ओतरित्वा सन्दनद्वानतो पट्टाय वट्टति । देवे अवस्सन्ते हेमन्तिगिर्हे सु वा सुक्खनदियापि वट्टति, नदितो नीहटमातिकाय न वट्टति । सचे सा कालन्तरेन मिजित्वा नदी होति, वट्टति । काचि नदी उप्पत्तिया गामनिगमसीमं ओथरित्वा पवत्तति, नदीयेव होति, कम्मं कातुं वट्टति । सचे पन विहारसीमं ओथरति, विहारसीमात्वेव सङ्घयं गच्छति ।

समुद्रेपि कम्मं करोन्तेहि यं पदेसं उद्दं वडुनउदकं वा पक्तिवीचि वा वेगेन आगन्त्या ओथरति, तथ्य कातुं न वट्टति । यस्मिं पन पदेसे पक्तिवीचियो ओसरित्वा सण्ठहन्ति, सो उदकन्ततो पट्टाय अन्तो समुद्रो नाम, तथ्य पतिहेहि कम्मं कातब्बं । सचे ऊमिवेगो बाधति, नावाय वा अङ्गके वा ठत्त्वा कातब्बं । तेसु विनिच्छयो नदियं वुत्तनयेनेव वेदितब्बो । समुद्रे पिड्डिपासाणो होति, तं कदाचि ऊमियो आगन्त्या ओथरित्वांति, कदाचि न ओथरन्ति, तथ्य कम्मं कातुं न वट्टति । सो हि गामसीमासङ्घयमेव गच्छति । सचे पन वीचीसु आगतासुपि अनागतासुपि पक्तिउदकेनव ओथरीयति, वट्टति । दीपको वा पब्बतो वा होति, सो चे दूरै होति मच्छवन्धाने अगमनपथे, अरञ्जसीमासङ्घयमेव गच्छति । तेसं गमनपरियन्तस्स ओरतो पन गामसीमासङ्घयं गच्छति, तथ्य गामसीमं असोधेत्वा कम्मं कातुं न वट्टति । समुद्रो गामसीमं वा आथरित्वा तिड्डति, समुद्रो होति, तथ्य कम्मं कातुं वट्टति । सचे पन विहारसीमं ओथरति, विहारसीमात्वेव सङ्घयं गच्छति ।

जातस्सरे कम्मं करोन्तेहि यथ्य पुब्बे वुत्तप्पकारे वस्सकाले वस्से पच्छिन्नमते पिविरुं वा हात्यपादे वा धोविरुं उदकं न होति, सुक्खति, अयं न जातस्सरे, गामयेत्तसङ्घयमेव गच्छति, तथ्य कम्मं न कातब्बं । यथ्य पन वुत्तप्पकारे वस्सकाले उदकं सन्तिड्डति, अयेवेव जातस्सरो । तस्स यत्के पदेसे वस्सानं चातुरामे उदकं तिड्डति, तथ्य कम्मं कातुं वट्टति । सचे गम्भीरं उदकं, अङ्गकं बन्धित्वा तथ्य ठिरेहिपि जातस्सरस्स अन्तोजातरुक्खमुळि बद्ध अङ्गकेपि कातुं वट्टति । पिड्डिपासाणदीपकेसु पनेत्य नदियं वुत्तसदिसेव विनिच्छयो । समवस्सदेवकाले पहेनकजातस्सरो पन चोपे दुष्कुडिकाले वा गिम्फेमन्नेसु वा सुक्खति, निरुदको होति, तथ्य सङ्घकम्मं कातुं वट्टति । यं अन्धकुडुक्कथायं वृत्तं “सब्बो जातस्सरो सुक्खो अनोदको गामयेवेनेव भजती”ति, तं न गहेतब्बं । सचे पनेत्य उदकत्याय आवाटं वा पोक्खरणीआदीनि वा खणन्ति, तं ठानं अजातस्सरो होति, गामसीमासङ्घयं गच्छति । लाबुतिपुस्कादिवप्पें केतेपि एसेव नयो । सचे पन नं पूरेत्वा थलं वा करोन्ति, एकस्मिं दिसाभागे पाठिं बन्धित्वा सब्बमेव नं महातलाकं वा करोन्ति, सब्बोपि अजातस्सरो होति, गामसीमासङ्घयं गच्छति । वस्सिसे चत्तारो मासे उदकट्टानोकासे कम्मं कातुं वट्टतीति । अयं अबद्धसीमाय विनिच्छयो ।

इति पालिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्घे

सीमाविनिच्छयकथा समता ।

२५. उपासथपवारणाविनिच्छयकथा

१६६. उपासथपवारणाति एत्य (कहुण० अङ्ग० निदानवण्णना) दिवसवसेन तयो उपोसथा चातुर्द्विसिको पनरसिको सामग्रीउपोसथोति । तथ्य हेमन्तिगिर्हवस्सानानं तिण्णं उत्तनं ततियस्तमपक्खेसु द्वे द्वे कत्वा छ चातुर्द्विसिका, सेसा पन्नरसिकाति एवं एकसंवच्छे चतुर्वासित उपोसथा । इदं ताव पक्तिवारित्वांति । तथारुपपच्यये सति अञ्जासिम्यि चातुर्द्वासे उपोसथं कातुं वट्टति । पुरीमवस्सवृद्धानं पन पुब्बकत्तिकपुण्णामा एव वाति इपे तयो पवारणादिवसापि होन्ति । इदम्य पक्तिवारित्वांति । तथारुपपच्यये सति द्विन्नं कर्तिकपुण्णामानं पुरीमेसु चातुर्द्वासेपि पवारणं कातुं वट्टति । यदा पन कोसम्बकक्खन्धके (महाव० ४५१ आद्यो) आगतन्येनेव भिन्ने भिक्खुसङ्घे ओसरिते तस्मिं भिक्खुसङ्घे अस्त्रोपिते उपोसथोति । इदम्य पक्तिवारित्वांति । तथारुपपच्यये सति अञ्जित्वांति उपोसथोति । लाबुतिपुस्कादिवप्पें केतेपि एसेव नयो । सचे पन नं पूरेत्वा थलं वा करोन्ति, एकस्मिं दिसाभागे पाठिं बन्धित्वा सब्बमेव नं महातलाकं वा करोन्ति, सब्बोपि अजातस्सरो होति, गामसीमासङ्घयं गच्छति । वस्सिसे चत्तारो मासे उदकट्टानोकासे कम्मं कातुं वट्टतीति । अयं अबद्धसीमाय विनिच्छयो ।

१६७. सङ्घे उपोसथो (कहुण० अङ्ग० निदानवण्णना), गणे उपोसथो, पुगले उपोसथोति एवं कारकवसेन अपरेपि तयो उपोसथा वुता, कत्त्वाकारवसेन पन सुतुदेसो पारिसुद्धिउपोसथो अधिड्वानुपोसथोति अपरेपि तयो उपोसथा । तथ्य सुतुदेसो नाम “सुतानु मे, भन्ते, सङ्घे”ति आदिवा नयेन वुत्तो पाठिमोक्खुदेसो । ये पनितरे द्वे उपोसथा, तेसु पारिसुद्धिउपोसथो ताव अञ्जेसञ्च सन्तिके अञ्जमञ्जन्य आरोग्यवसेन रुविधो । तथ्य यावं अञ्जेसं सन्तिके करीयति, सोपि पवारितानञ्च अप्पवारितानञ्च सन्तिके करणवसेन दुविधो । तथ्य महापवारणय पवारितानं सन्तिके पच्छिमिकाय उपगतेन वा अनुपगतेन वा छिन्नवसेन वा चातुर्मासिनियं पन पवारितानं सन्तिके अनुपगतेन वा छिन्नवसेन वा कायसामिं दत्वा “परिसुद्धो अहं भन्ते, पारिसुद्धोति मं धारेया”ति तिक्खतुं वत्वा

कातब्बो । ठपेत्वा पन पवारणादिवसं अञ्जस्मिं काले आवासिकेहि उद्दिष्टमते पातिमोक्खे अवृद्धिताय वा एकच्चाय वृद्धिताय वा सब्बाय वा वृद्धिताय परिसाय ये अञ्जे समसमा वा थोकतरा वा आगच्छन्ति, तोहं तेसं सन्तिके वुत्तनयेनेव पारिसुद्धि आरोचेतब्बो ।

यो पनायं अञ्जमञ्जं आरोचनवसेन करीयति, सो जर्ति ठपेत्वा करणवसेन च अट्टपेत्वा करणवसेन च दुविधो । तथ्य यस्मिं आवासे तयो भिक्खु विहरन्ति, तेसु उपासथदिवसे सन्निपतितेसु एकन भिक्खुना “सुणन्तु मे आयसमन्ता, अञ्जुपोसथो चातुद्दसो”ति वा “पन्नरसो”ति वा चत्वा “यदायस्मत्तानं पत्तकल्लं, मयं अञ्जमञ्जं पारिसुद्धिउपोसथं करेय्यामा”ति जत्तिया ठपिताय थेरेन भिक्खुना एकनं उत्तरासङ्गं करित्वा उकुटिकं निसादित्वा अञ्जलिं पगगेत्वा “परिसुद्धो अहं, आवुसो, परिसुद्धो मं धरेथा”ति तिक्खत्तुं वत्तब्बं । इतरेहि “भन्ते”ति वत्वा एवमेव वत्तब्बं । एवं जर्ति ठपेत्वा कातब्बो । यत्र पन द्वे भिक्खु विहरन्ति, तत्र जर्ति अट्टपेत्वा वुत्तनयेनेव पारिसुद्धि आरोचेतब्बाति अयं पारिसुद्धिउपोसथो ।

सचे पन एको भिक्खु होति, सब्बे पुब्बकरणीयं कत्वा अञ्जेसं अनागमनं जत्वा “अञ्ज मे उपोसथो चातुद्दसो”ति वा “अधिद्वामी”ति वत्तब्बं । अयं अधिद्वानुपोसथोति एवं कत्तब्बाकारवसेन तयो उपोसथा दीपिता होन्ति । तेसु दिवसवसेन पन्नरसिको, कारकवसेन सङ्घायोसथो, कत्तब्बाकारवसेन सुनुदेसोति एवं तिलक्खणसम्पन्ने उपोसथं पवत्तमाने उपोसथं अकत्वा तदहुपोसथं अञ्जं अभिक्खुकं नानासंवासकेहि वा सभिक्खुकं आवासं वा अनावासं वा वासत्याय अञ्जत्र सङ्घेन अञ्जत्र अन्तराया गच्छन्तस्स दुक्कटं होति ।

१७०. उपोसथकरण्यं सन्निपतिते सङ्घे बहि उपोसथं कत्वा आगतेन सन्निपातद्वानं गन्त्वा कायसामिं अदेन्तेन छन्दो दातब्बो । योषि गिलानो वा होति किच्चपसुनो वा, तेसी पारिसुद्धि देन्तेन छन्दोपि दातब्बो । कथं? एकस्स भिक्खुनो सन्तिके “छन्दं दम्पि, छन्दं मे हर, छन्दं मे आरोचेही”ति अयमत्यो कायेन वा वाचाय वा उभयेन वा विज्ञापेतब्बो, एवं दिन्ना होति पारिसुद्धि दातब्बा । कथं? एकस्स भिक्खुनो सन्तिके “परिसुद्धि दम्पि, परिसुद्धि मे हर, परिसुद्धि मे आरोचेही”ति अयमत्यो कायेन वा वाचाय वा उभयेन वा विज्ञापेतब्बो, एवं दिन्ना होति पारिसुद्धि । तं पन देन्तेन छन्दोपि दातब्बो । वुत्तज्जेतं भगवता “अनुजानामि, भिक्खुवे, तदहुपोसथं पारिसुद्धि देन्तेन छन्दमिपि दातुं, सन्ति सङ्घस्स करणीय”त्ति (महाव० १६५) । तथ्य पारिसुद्धिदानं सङ्घस्सापि अन्तनोपि उपोसथकरणं सम्पादेति, न अवसेसं सङ्घकिच्चं, छन्ददानं सङ्घस्सेव उपोसथकरणं यसेकिच्चव्य सम्पादेति, अन्तनो पनस्स उपोसथो अकत्तोयेव होति, तस्मा पारिसुद्धि देन्तेन छन्दोपि दातब्बो । पुब्बे वुतं पन सुद्धिक्छन्दं वा परिसुद्धि वा इमं वा छन्दपारिसुद्धि एकेन बहूनम्पि आहरितुं वृत्ति । सचे पन सो अन्तरामांगो अञ्जं भिक्खु वृप्सित्वा येसं तेन छन्दो वा पारिसुद्धि वा गहिता, तेसञ्च अत्तनो च छन्दपारिसुद्धि देति, तसेव आगच्छति । इतरा पन बिळालसङ्खिलिका छन्दपारिसुद्धि नाम होति, सा न आगच्छति, तस्मा सयेव सन्निपातद्वानं गन्त्वा आरोचेतब्बं । सचे पन सञ्चिच्च नारोचेति, दुक्कटं आपञ्जति, छन्दपारिसुद्धि पन तस्मिं हत्यपासं उपगतमतेये आगता होति ।

१७१. पारिवासिवेन पन छन्ददानेन यं किञ्चिं सङ्घकम्मं कातुं न वृत्तिं । तथ्य (पाच० अडु० १६७) चतुर्भिं पारिवासियं परिसपारिवासियं रत्तिपारिवासियं छन्दपारिवासियं अज्ञासयपारिवासियन्ति । तेसु परिसपारिवासियं नाम भिक्खु केनचिदेव करणीयेन सन्निपतिता होन्ति, अथ मेघो वा उड्डेति, उत्सारणा वा करीयति, मनुस्सा वा अज्ञात्यरन्ता आगच्छन्ति, भिक्खु “अनोकासा मयं, अञ्जत्य गच्छामा”ति छन्दं अविस्सज्जेत्वाव उड्डहन्ति । इदं परिसपारिवासियं । किञ्चापि परिसपारिवासियं, छन्दस्स पन अविस्सद्वत्ता कम्मं कातुं वृत्ति ।

पुन भिक्खु “उपोसथादीनि करिस्सामा”ति रत्ति सन्निपतित्वा “याव सब्बे सन्निपतित्वा, ताव धम्मं सुणिस्सामा”ति एकं अञ्जेसन्ति, तस्मिं धम्मकथं कथेत्तेये अरुणो उगच्छति । सचे “चतुद्वासिकं उपोसथं करिस्सामा”ति निसिन्ना, पन्नरसोति कातुं वृत्ति । सचे पन्नरसिकं कातुं निसिन्ना, पाटिपदे अनुपोसथं उपोसथं कातुं न वृत्ति, अञ्जं पन सङ्घकिच्चं कातुं वृत्ति । इदं रत्तिपारिवासियञ्चये अन्तरामांगं नाम ।

पुन भिक्खु “किञ्चिदेव अभ्यानादिसङ्घकम्मं करिस्सामा”ति निसिन्ना होन्ति, तत्रेको नक्खत्तपाठको भिक्खु एवं वदति “अञ्ज नक्खत्तं दारुणं, मा इमं करोशा”ति । ते तस्स वचनेन छन्दं विसञ्जेत्वा तत्येव निसिन्ना होन्ति । अथज्जो आगन्त्वा “नक्खत्तं पतिमानेत्तं, अत्थो बालं उपच्यगा”ति (जा० १.१.४९) वत्वा “किं नक्खत्तेन, करोथा”ति वदति । इदं छन्दपारिवासियञ्चये अज्ञासयपारिवासियञ्च । एतस्मि पारिवासिये पुन छन्दपारिसुद्धि अनानेत्वा कम्मं कातुं न वृत्ति ।

१७२. सचे कोचि भिक्खु गिलानो न सक्कोति छन्दपारिसुद्धि दारुं, सो मज्जेन वा पीठेन वा सङ्घमज्जं आनेतब्बो । सचे गिलानुपाद्वाकानं भिक्खु एवं वृत्ति “सचे खो मयं गिलानं ठाना चावेरस्याम, आबाधो वा अभिद्विस्सति, कालकिरिया वा भविस्सती”ति, न सो भिक्खु ठाना चावेतब्बो, सङ्घेन तथ्य गन्त्वा उपोसथो कातब्बो । सचे बहू तदिसा गिलाना होन्ति, सङ्घेन पटिपाटिया ठत्वा सब्बे हत्यपासे कातब्बो । सचे दुरे होन्ति, सङ्घो नप्हेति, तं दिवसं उपोसथो न कातब्बो । न त्वेव वग्गेन सङ्घेन उपोसथो कातब्बो, करेय्य चे, दुक्कटं ।

सचे (महाव० अडु० १४९) एकस्मिं विहारे चतुसु भिक्खुसु वसन्तेसु एकस्स छन्दपारिसुद्धि आहरित्वा तयो पारिसुद्धिउपोसथं करोन्ति, तीसु वा वसन्तेसु एकस्स छन्दपारिसुद्धि आहरित्वा द्वे पातिमोक्खं उद्दिसन्ति, अथम्मेन वग्गं उपोसथं कम्मं होति । सचे पन चत्तरारोपि सन्निपतित्वा गणजिपि उपेत्वा पवारेत्वा, चतुर्भिं पतिमानेत्तं, अत्थो बालं उपच्यगा”ति निसु एकस्स पारिसुद्धि आहरित्वा तयो पातिमोक्खं उद्दिसन्ति, तीसु वा जनेसु एकस्स पारिसुद्धि आहरित्वा द्वे पारिसुद्धिउपोसथं करोन्ति, धम्मेन वग्गं नाम होति । सचे पन चत्तारो एकत्थ वसन्ता सन्त्वे सन्निपतित्वा पातिमोक्खं उद्दिसन्ति, तयो पारिसुद्धिउपोसथं करोन्ति, द्वे अञ्जमञ्जं पारिसुद्धिउपोसथं करोन्ति, धम्मेन सम्पादग्नं नाम होति ।

१७३. पवारणाकम्मेसु (महाव० अडु० २१२) पन सचे एकस्मिं विहारे चतुसु भिक्खुसु वसन्तेसु एकस्स पवारणं आहरित्वा चत्तारो गणजिं ठपेत्वा पवारेत्वा, चतुसु वा तीसु वा वसन्तेसु एकस्स पवारणं आहरित्वा तयो वा द्वे वा सङ्घजिं ठपेत्वा पवारेत्वा, सब्बमेतं अथम्मेन वग्गं पवारणाकम्मं । सचे पन सब्बेपि पञ्च जना एकतो सन्निपतित्वा गणजिं ठपेत्वा पवारेत्वा, चत्तारो वा तयो वा द्वे वा वसन्ता एकतो सन्निपतित्वा सङ्घजिं ठपेत्वा पवारेत्वा, सब्बमेतं अथम्मेन वग्गं पवारणाकम्मं । सचे पञ्च जनेसु एकस्स पवारणं आहरित्वा चत्तारो सङ्घजिं ठपेत्वा पवारेत्वा, चतुसु वा तीसु वा एकस्स पवारणं आहरित्वा तयो वा द्वे वा गणजिं ठपेत्वा पवारेत्वा, सब्बमेतं अथम्मेन वग्गं पवारणाकम्मं । सचे पन सब्बेपि पञ्च जना एकतो सन्निपतित्वा सङ्घजिं ठपेत्वा पवारेत्वा, चत्तारो वा तयो वा एकतो सन्निपतित्वा गणजिं ठपेत्वा पवारेत्वा, द्वे अञ्जमञ्जं पवारणाकम्मं करोति, सब्बमेतं अथम्मेन सम्पादग्नं नाम पवारणाकम्मन्ति ।

एत्थ सचे चातुद्वासिका होति, “अञ्ज मे पवारणा चातुद्दसी”ति, सचे पन्नरसिका, “अञ्ज मे पवारणा पन्नरसी”ति एवं अधिद्वानुपोसथं । पवारणं देन्तेन पन “पवारणं दम्पि, पवारणं मे हर, ममत्याय पवारेही”ति कायेन वा वाचाय वा कायवाचाही वा अयमत्यो चिक्कापेतब्बो । एवं दिन्याय (महाव० अडु० २१३) पवारणाय पवारणाहारकेन सङ्घं उपसङ्खिमत्वा एवं पवारेतब्बं “तिस्सो, भन्ते, भिक्खु सङ्घं पवारेत्वा चतुद्वासिका होति । दुतियम्पि, भन्ते...पै०... ततियम्पि, भन्ते, तिस्सो भिक्खु सङ्घं पवारेत्वा...पै०... । पटिकरिस्सती”ति । सचे पन बुद्धतोरो होति, “आयस्मा, भन्ते, तिस्सो”ति वत्तब्बं । एवज्जिं तेन तस्सत्याय पवारेत्वा होति । पवारणं देन्तेन पन छन्दोपि दातब्बो, छन्ददानं हेद्वा वुत्तनयेनेव देवितब्बं । इधापि छन्ददानं अवसेसकम्पत्याय । तस्मा सचे पवारणं देन्तो छन्दं देवित, बुद्धतोरो होति, अथ पवारणामेव देति, न छन्दं, तस्स च पवारणाय आरोचिताय सङ्घेन च पवारिते सब्बेसं सुप्पवारित होति, अञ्जं पन कम्मं कुप्पति । सचे छन्दमेव देति, न पवारणं, सङ्घस्स पवारणा च सेसकम्पानि च न कुप्पति, तेन पन भिक्खुना अप्पवारित होति, पवारणादिवसे पन बहिसीमाय पवारणं अधिद्विहित्वा आगतेनपि छन्दो दातब्बो तेन सङ्घस्स पवारणाकम्मं न कुप्पति ।

सचे पुरिमिकाय पञ्च भिक्खु वस्सं उपगता, पच्छिमिकायपि पञ्च, पुरिमेहि जर्ति ठपेत्वा पवारिते पच्छिमेहि तेसं सन्तिके पारिसुद्धिउपोसथो कातब्बो, न एकस्मिं उपोसथगो द्वे जातियो ठपेतब्बा । सचे पच्छिमिकाय पञ्च भिक्खु वस्सं उपगता योग्य वाहाय वा द्वे एको वा होति, एसेव नयो । अथ पुरिमिकाय पच्छिमिकायपि चत्तारो तयो द्वे एको वा, एसेव नयो । अथापि पुरिमिकायाय तयो द्वे एको वा, एसेव नयो । इद्यहेत्व लक्खणं ।

सचे पुरिमिकाय उपगतेहि पच्छिमिकाय उपगता थोकतरा चेव होन्ति समसमा च, सङ्घपवारणाय च गणं पूरेन्ति, सङ्घपवारणावसेन जर्ति ठपेतब्बा । सचे पन पच्छिमिकाय एको होति, तेन सङ्घं ते

चत्तारो होन्ति, चतुनं सङ्गजं ठपेत्वा पवारेतुं न वटृति । गणजित्या पन सो गणपूरको होति, तस्मा गणवसेन जंति ठपेत्वा पुरिमेहि पवारेतब्बं, इतरेन तेसं सन्तिके पारिसुद्धिउपासथो कातब्बोति । पुरिमिकाय दे, पच्छिमिकाय द्वे वा एको वा एसेव नयो । पुरिमिकाय एको पच्छिमिकाय एकोत्त एकेन एकस्स सन्तिके पवारेतब्बं, एकेन पारिसुद्धिउपासथो कातब्बो । सचे पुरिमेहि वस्पूपगतोहि पच्छा वस्पूपगता एकेनपि अधिकतरा होन्ति, पठमं पातिमोक्खं उद्दिसित्वा पच्छा थोकतरोहि तेसं सन्तिके पवारेतब्बं ।

कतिमिकाय चातुमासिनपवारणाय पन सचे पठमवस्पूपगतोहि महापवारणाय पवारितेहि पच्छा उपगता अधिकतरा वा समसमा वा होन्ति, पवारणाजंति ठपेत्वा पवारेतब्बं । तेहि पवारिते पच्छा इतरोहि पारिसुद्धिउपासथो कातब्बो । अथ महापवारणाय पवारिता बहू होन्ति, पच्छा वस्पूपगता थोका वा एको वा, पातिमोक्खे उद्दिते पच्छा तेसं सन्तिके तेन पवारेतब्बं । किं पनेतं पातिमोक्खं सकलमेव उद्दिसितब्बं, उदाहु एकदेसमीन्ति? एकदेसमिय उद्दिसितुं वटृति । वृत्तज्ञतं भावता —

“पञ्चिमे, भिक्खुवे, पातिमोक्खुदेसा, निदानं उद्दिसित्वा अवसेसं सुतेन सावेतब्बं, अयं पठमो पातिमोक्खुदेसो । निदानं उद्दिसित्वा चत्तारि पाराजिकानि उद्दिसित्वा अवसेसं सुतेन सावेतब्बं, अयं दुतियो पातिमोक्खुदेसो । निदानं उद्दिसित्वा चत्तारि पाराजिकानि उद्दिसित्वा तेसं सङ्गादिसेसे उद्दिसित्वा अवसेसं भुतेन सावेतब्बं, अयं चतुर्थो पातिमोक्खुदेसो । वित्थारेनेव पञ्चमो”ति (माहाव० १५०) ।

तत्य (महाव० १५०) निदानं उद्दिसित्वा अवसेसं सुतेन सावेतब्बन्ति “सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो...पे०... आविकता हिस्स फासु होतो”ति इमं निदानं उद्दिसित्वा “उद्दितु खो आयस्मन्तो निदानं, तत्थायस्मन्ते पुच्छामि पुच्छामि...पे०... एवमेतं धारयामि । सुता खो पनायस्मन्तेहि चत्तारो पाराजिका धम्मा ...पे०... अविवदमार्नेहि स्क्रितब्ब”ति एवं अवसेसं सुतेन सावेतब्बं । एतेन नयेन सेपाणि चत्तारो पातिमोक्खुदेसा वेदितब्बा ।

१७४. “अनुजानामि, भिक्खुवे, सति अन्तराये संखितेन पातिमोक्खं उद्दिसितुं । न, भिक्खुवे, असति अन्तराये संखितेन पातिमोक्खं उद्दिसितब्बं, यो उद्दिसेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० १५०) वचनतो पन विना अन्तराया संखितेन पातिमोक्खं न उद्दिसितब्बं । तत्रिमे अन्तराया — राजन्तरायो चोरन्तरायो अग्नन्तरायो उदकन्तरायो मनुस्सन्तरायो अमनुस्सन्तरायो वाल्लन्तरायो सरासपन्तरायो जीवितन्तरायो ब्रह्मचरियन्तरायोति ।

तत्य सचे भिक्खुसु उपोसथं करिस्सामाति निसिन्नेसु राजा आगच्छति, अयं राजन्तरायो । चोरा आगच्छति, आवासे वा अग्नि उड्डाति, अयं अग्नच्छति, अयं वाल्लन्तरायो । मेघो वा उड्डेति, ओघो वा आगच्छति, अयं उदकन्तरायो । बहू मनुस्सा आगच्छति, अयं मनुस्सन्तरायो । भिक्खुं यक्खो गणहति, अयं अमनुस्सन्तरायो । व्याघादयो चण्डमिगा आगच्छति, अयं वाल्लन्तरायो । भिक्खुं सप्पादयो डंसन्ति, अयं सरीसपन्तरायो । भिक्खुं गिलानो वा होति, कालं वा करोति, वरिसो वा तं मारेतुकामा गणहति, अयं जीवितन्तरायो । मनुस्सा एकं वा बहू वा भिक्खुं ब्रह्मचरिया चावेतुकामा गणहति, अयं ब्रह्मचरियन्तरायो । एवरुपेसु अन्तरायेसु संखितेन पातिमोक्खो उद्दिसितब्बो, पठमो वा उद्देसो उद्दिसितब्बो । आदिमिहि द्वे तयो चत्तारो वा । एत्य दुतियादेसु उद्देसेसु यस्मिं अपरियोसिते अन्तरायो होति, सोपि सुतेनेव सावेतब्बो । निदानुद्देसे पन अनिद्विते सुतेन सावेतब्बं नाम नत्यि ।

पवारणाकमीपि सति अन्तराये द्वेवाचिकं एकवाचिकं समानवस्सिके वा पवारेतुं वटृति । एत्य (महाव० २३४) जंति ठपेन्नेनपि “यदि सङ्गस्स पत्तकल्लं, सङ्गो द्वेवाचिकं पवारेय्या”ति वत्तब्बं । एकवाचिके “एकवाचिकं पवारेय्या”ति, समानवस्सिकेपि “समानवस्सिकं पवारेय्या”ति वत्तब्बं । एत्य च बहूपि समानवस्सा एकतो पवारेतुं लभन्ति । “सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, अज्ञ पवारणा पन्नरसी, यदि सङ्गस्स पत्तकल्लं, सङ्गो पवारेय्या”ति इमाय पन सङ्गसङ्गाहिकाय जंतिया ठपितया तेवाचिकं द्वेवाचिकं एकवाचिकञ्च पवारेतुं वटृति, समानवस्सिकं न वटृति । “तेवाचिकं पवारेय्या”ति वुत्ते पन तेवाचिकमेव वटृति, अज्ञं न वटृति । “द्वेवाचिकं पवारेय्या”ति वुत्ते द्वेवाचिकं तेवाचिकञ्च वटृति, एकवाचिकञ्च समानवस्सिकञ्च न वटृति । “एकवाचिकं पवारेय्या”ति वुत्ते पन एकवाचिकद्वेवाचिकतेवाचिकानि वटृत्ति, समानवस्सिकमेव न वटृति । “समानवस्सिकं”ति वुत्ते सब्बं वटृति ।

१७५. केन पन पातिमोक्खं उद्दिसितब्बन्ति? “अनुजानामि, भिक्खुवे, थेराधिकं पातिमोक्खं”ति (महाव० १५४) वचनतो थेनेन वा पातिमोक्खं उद्दिसितब्बं, “अनुजानामि, भिक्खुवे, यो तत्य भिक्खुं व्युत्तो पटिवल्लो, तस्मस्येष्यं पातिमोक्खं”ति (महाव० १५५) वचनतो नवकतरेन वा । एत्य (महाव० १५५) च किञ्चापि नवकतरस्यपि व्यत्तस्स पातिमोक्खं अनुज्ञातं, अयं खो एत्य अयं अधिपायो — सचे थेरस्स पञ्च वा चत्तारो वा तयो वा पातिमोक्खुदेसा नागच्छति, द्वे पन अखण्डा सुविसदा वाचयाता होन्ति, थेरायत्तं पातिमोक्खं । सचे पन एत्कपिय विसर्वं कातुं न सककोति, व्यत्तस्स भिक्खुनो आयत्यं होति, तस्मा सयं वा उद्दिसितब्बं, अज्ञो वा अज्ञेसितब्बो । “न, भिक्खुवे, सङ्गमज्जेन अनिज्ञादेन पातिमोक्खं उद्दिसितब्बं, यो उद्दिसेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० १५४) वचनतो अनिज्ञादेन पातिमोक्खं न उद्दिसितब्बं । न केवलं पातिमोक्खंयेव, धम्मोपि न भासितब्बो “न, भिक्खुवे, सङ्गमज्जेन धम्मो भासितब्बो, यो भासेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० १५०) वचनतो ।

अज्ञेसना चेत्य सङ्गेन सम्मतधम्मज्जेसकायत्ता वा सङ्गत्ये रायत्ता वा, तस्मा धम्मज्जेसके असति सङ्गत्येर आपुच्छित्वा वा तेन याचितो वा भासितुं लभति । सङ्गत्येरेनपि सचे विहारे बहू धम्मकथिका होन्ति, वारपटिपाटिया वत्तब्बो । “त्वं धम्मं भण, धम्मदानं देही”ति वा वुत्तेन तीर्हिपि विधीहि धम्मो भासितब्बो, “ओसारेही”ति वुत्तो पन ओसारेतुमेव लभति, “कथेही”ति वुत्तो कथेतुमेव, “सरभञ्जं धणाही”ति वुत्तो सरभञ्जमेव । सङ्गत्येरपि च उच्चतरे आसने निसिन्नो याचितुं न लभति । सचे उपज्ञायायो चेव सङ्गत्येरिहारिको च होति, उपज्ञायो च न उच्चासने निसिन्नो “धणा”ति वदति, सङ्गत्येर अधिहित्वा भणितब्बं । सचे पनेत्य दहरिमिक्खु होन्ति, “तेसं धणामो”ति भणितब्बं । सचे विहारे सङ्गत्येरो अत्तनोयेव निसिस्तके धणापेति, अज्ञे मधुरभाणकेपि नाज्ञेसति, सो अज्ञेहि वत्तब्बो — “भन्ते, असुकं नाम धणापेमो”ति । सचे “धणापेथो”ति वदति, तुष्णी वा होति, धणापेतुं वटृति । सचे पन पटिवाहति, न धणापेतब्बं । यदि पन अनागतेयेव सङ्गत्येरे धम्मस्ववनं आरद्धं, पुन आगते उपेत्वा आपुच्छनकिच्यं नत्यि । ओसारेत्वा पन कथेनेन आपुच्छित्वा अद्वपेत्वयेव वा कथेतब्बं । कथेन्तस्स पुन आगतेपि एसेव नयो ।

उपनिस्नकथायपि सङ्गत्येरो समी, तस्मा तेन सयं वा कथेतब्बं, अज्ञो वा भिक्खुं “कथेही”ति वत्तब्बो, नो च खो उच्चतरे आसन्ने निसिन्नेन, मनुस्सानं पन “धणाही”ति वत्तुं वटृति । मनुस्सा अत्तनो जाननकं भिक्खुं पुच्छान्ति, तेन थेरं आपुच्छित्वापि कथेतब्बं । सचे सङ्गत्येरो “भन्ते, इमं पञ्चं पुच्छन्नो”ति वुत्तो “कथेही”ति वुत्तो पन ओसारेतुमेव लभति, “कथेही”ति वुत्तो कथेतुमेव, “सरभञ्जं धणाही”ति वुत्तो सरभञ्जमेव । सचे उपज्ञायायो चेव सङ्गत्येरिहारिको च होति, उपज्ञायो च न उच्चासने निसिन्नो “धणा”ति वदति, सङ्गत्येर अधिहित्वा भणितब्बं । सचे पनेत्य दहरिमिक्खु होन्ति, “तेसं धणामो”ति भणितब्बं । सचे विहारे सङ्गत्येरो अत्तनोयेव निसिस्तके धणापेति, अज्ञे मधुरभाणकेपि नाज्ञेसति, सो अज्ञेहि वत्तब्बो — “भन्ते, असुकं नाम धणापेमो”ति । सचे “धणापेथो”ति वदति, तुष्णी वा होति, धणापेतुं वटृति । सचे पन पटिवाहति, न धणापेतब्बं । यदि पन अनागतेयेव सङ्गत्येरे धम्मस्ववनं आरद्धं, पुन आगते उपेत्वा आपुच्छनकिच्यं नत्यि । ओसारेत्वा पन कथेनेन आपुच्छित्वा अद्वपेत्वयेव वा कथेतब्बं । कथेन्तस्स पुन आगतेपि एसेव नयो ।

यस्मिं पन विहारे सब्बेव भिक्खु बाला होन्ति अव्यता न जानन्ति पातिमोक्खं उद्दिसितुं, तत्य किं कातब्बन्ति? तेहि भिक्खुहि एको भिक्खु सामन्ता आवासा सज्जुकं पाहेतब्बो “गच्छावुसो, संखितेन वा वित्थारेन वा पातिमोक्खं परियापुणित्वा आगच्छाही”ति । एवज्येत लभेथ, इच्छेत कुसलं । नो चे लभेथ, तेहि भिक्खुहि सब्बेहेव यत्थ तादिसा भिक्खु होन्ति, सो आवासो उपोसथकरणत्याय अन्वडुमासं गन्तब्बो, आगच्छान्तानं दुक्कटं । इद्य उतुवस्सरेयेव, वस्साने पन पुरिमिकाय पातिमोक्खुदेसकेन विना न वस्सं उपगच्छितब्बं । सचे सो वस्सूपगतानं पक्कमति वा विभमति वा कालं वा करोति, अज्ञस्मिं सतियत्वं पच्छिमिकाय वसितुं वटृति, असति अज्ञत्य गन्तब्बं, अगच्छान्तानं दुक्कटं । सचे पन पच्छिमिकाय पक्कमति वा विभमति वा कालं वा करोति, मासद्वयं वसितब्बं ।

यत्थ पन ते बाला भिक्खु विहरन्ति अव्यता, सचे तत्य कोचि भिक्खु आगच्छति बहुसुतो आगतागमो धम्मधरो विनयधरो मातिकाधरो पण्डितो व्यतो मेधावी लज्जी कुकुच्चको सिक्खाकामो, तेहि भिक्खुहि सो भिक्खु सङ्गहेतब्बो अनुगाहेतब्बो उपलापेतब्बो, उपटुपेतब्बो चुणेन मत्तिकाय दन्तकटेन मुखोदकेन । नो चे सङ्गहेय्यु अनुगाहेय्यु उपलापेय्यु, उपटुपेय्यु चुणेन मत्तिकाय दन्तकटेन मुखोदकेन, सब्बेसं दुक्कटं । इथ नेव येरा, न दहरा मुच्चन्ति, सब्बेहावरेन उपटुपेतब्बो । अत्तनो वारे अनुपडुहन्तस्स आपत्ति । तेन पन महायेरानं परिवेसम्मज्जनदन्तकटुदानादीनि न सादितब्बनि,

एवम्यि सति महाथेरेहि सायंपातं उपटुनं आगन्तब्बं, तेन पन तेसं आगमनं ज्ञत्वा पठमतरं महाथेरेनं उपटुनं गन्तब्बं। सचस्स सद्भिर्ज्ञरा भिक्खु उपटुका अत्थि, “ममकुं उपटुका अत्थि, तुम्हे अप्पोस्सुक्का विहरथा”ति वत्तब्बं। अथापिस्स सद्भिर्ज्ञरा निथि, तस्मिंयेव विहरे एको वा द्वे वा वत्सम्पन्ना वदन्ति “मयं थेरस्स कत्तब्बं करिस्साम, अवसेसा फासु विहरन्तु”ति, सब्बेसं अनापत्ति।

१७६. “यस्स सिया आपत्ति, सो आविकरेया”ति(महाव० १३४) आदिवचनतो न सापत्तिकेन उपोसथो कातब्बो, तस्मा तदहुपासये आपत्ति सरन्तेन देसेतब्बा। देसेतने च एकं भिक्खुं उपसङ्कमित्वा एकंसं उत्तरासङ्कुं करित्वा उक्कुटिकं निसीदित्वा अज्ञलिं पगाहेत्वा एवं वत्तब्बो “अहं, आवुसो, इथ्यन्नाम आपत्ति आपन्नो, तं पटिदेसेमी”ति। सचे नवकरतरो होति, “अहं, भन्ते”ति वत्तब्बं। “तं पटिदेसेमी”ति इदं पन अन्तनो अन्तनो अनुरूपवसेन “तं तुष्मूले, तं तुष्मूले पटिदेसेमी”ति वृत्तेषि सवुत्तमेव होति। पटिगाहकेनपि अन्तनो अन्तनो अनुरूपवसेन “पस्सथ, भन्ते, तं आपत्ति, पस्समि, आवुसो, तं आपत्ति”न्ति वा वत्तब्बं, पुन देसकेन “आम, आवुसो, पस्समि, आम, भन्ते, पस्समी”ति वा वत्तब्बं। पुन पटिगाहकेन “आयति, भन्ते, संवरेय्याथ, आयति, आवुसो, संवरेय्यासी”ति वा वत्तब्बं। एवं वुने देसकेन “साधु सुदु आवुसो संवरिस्सामि, साधु सुदु, भन्ते, संवरिस्सामी”ति वा वत्तब्बं। सचे आपत्तिया वेमतिको होति, एकं भिक्खुं उपसङ्कमित्वा एकंसं उत्तरासङ्कुं करित्वा उक्कुटिकं निसीदित्वा अज्ञलिं पगाहेत्वा एवं वत्तब्बो “अहं, आवुसो, इथ्यन्नामाय आपत्तिया वेमतिको, यदा निब्बेमतिको भविस्सामि, तदा तं आपत्ति पटिकरिस्सामी”ति वत्त्वा उपोसथो कातब्बो, पातिमोक्खं सोतब्बं, न त्वेव तप्पच्या उपोसथस्स अन्तरायो कातब्बो। “न, भिक्खुवे, सभागा आपत्ति देसेतब्बा, यो देसेय, आपत्ति दुक्कटस्स। न, भिक्खुवे, सभागा आपत्ति पटिगाहेतब्बा, यो पटिगण्डेय, आपत्ति दुक्कटस्स”ति(महाव० १६१) वचनतो यं द्वेषिपि जना विकालभोजनादिना सभागवत्युना आपत्ति आपज्ञन्ति, एवरूपा वत्युसभागा आपत्ति नेव देसेतब्बा, न च पटिगाहेतब्बा। विकालभोजनपच्या आपन्नं पन आपत्तिसभागां अनतिरितभोजनपच्या आपन्नस्स सन्तिके देसेतु वडुति।

सचे पन सब्बो सङ्घो विकालभोजनादिना सभागवत्युना लहुकापत्ति आपज्ञति, तत्थ किं कातब्बन्ति? तोहि भिक्खूहि एको भिक्खु सामन्ता आवासा सञ्जुक्तं पाहेतब्बो “गच्छावुसो, तं आपत्ति पटिकरित्वा आगच्छ, मयं ते सन्तिके आपत्ति पटिकरिस्सामी”ति। एवज्ञतं लभेय, इच्छेतं कुसलं। नो चं लभेय, व्यतेन भिक्खुना पटिकलेन सङ्घो जापतब्बो — “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, अयं सब्बो सङ्घो सभागां आपत्ति आपन्नो, यदा अज्ञं भिक्खुं सुदु अनापत्तिकं पस्सिस्सति, तदा तस्स सन्तिके तं आपत्ति पटिकरिस्सती”ति(महाव० १७१) वत्त्वा उपोसथो कातब्बो। सचे पन वेमतिको होति, “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, अयं सब्बो सङ्घो सभागाय आपत्तिया वेमतिको, यदा निब्बेमतिको भविस्सति, तदा तं आपत्ति पटिकरिस्सती”ति(महाव० १७१) वत्त्वा उपोसथो कातब्बो। सचे पनेत्थ कोचि “तं सभागां आपत्ति देसेतु वडुती”ति मज्जमानो एकरस्स सन्तिके देसेति, देसिता सुदेसिताव। अज्ञं पन देसनापच्या देसको पटिगण्डेयाय पटिगाहको चाति उभेषि दुक्कटं आपज्ञन्ति, तं नानावत्युक्तं होति, तस्मा अज्ञमञ्जं देसेतब्बं। एतावता ते निरापत्तिको होन्ति, तेसं सन्तिके सेसेहि सभागापत्तियो देसेतब्बा वा आरोचेतब्बा वा। सचे ते एवं अकत्त्वा उपोसथं करोन्ति, “पारिसुद्धिं आयस्मन्तो आरोचेथा”ति आदिना नयेन सापत्तिकस्स उपोसथकरणे पञ्जतं दुक्कटं आपज्ञन्ति।

१७७. “अनुजानामि, भिक्खुवे, उपोसथागारं सम्मज्जितु”ति(महाव० १५९) आदिवचनतो —

“सम्मज्जनी पदीपो च, उदकं आसनेन च।
उपोसथस्स एतामि, पुष्पकरणन्ति वुच्यती”ति॥ (महाव० अद्द० १६८) —

एवं वुतं चतुर्बिधं पुष्पकरणं कत्तवाउपोसथो कातब्बो। केन पन तं कातब्बन्ति? “अनुजानामि, भिक्खुवे, थेरेन भिक्खुना नवं भिक्खुं आणापेतुं, न, भिक्खुवे, थेरेन आणतेन अगिलानेन न सम्मज्जनब्बं, यो न सम्मज्जेय, आपत्ति दुक्कटस्स”ति आदिवचनतो यो थेरेन आणतो, तेन कातब्बं। आणापेन्नेन च किञ्चिकम्मं करोन्तो वा सदाकालमेव एको वा भारनित्थरणको वा सरभाणकधम्मकथिकदीसु अज्ञतरो वा न उपोसथागारसम्मज्जनत्थं आणापेतब्बो, अवसेसा पन वारेन आणापेतब्बा। सचे आणतो सम्मज्जनिं तावकालिकम्पि न लभति, साखाभङ्गं कम्पिं एकरेत्वा सम्मज्जनब्बं, तम्हि अलभन्तस्स लद्भकपियं होति।

आसनपञ्चापनत्थं आणतेन च सचे उपोसथागारे आसनानि निथि, सङ्घिकावासतो आहरित्वा पञ्चपेत्वा पुन आहरित्वानि, आसनेसु असति कटसारकेपि ताढुकायोपि पञ्चापेतुं वडुति, ताढुकायोपि असति साखाभङ्गानि कम्पियं कारेत्वा पञ्चपेत्वानि, कम्पियकारकं अलभन्तस्स लद्भकपियं होति।

पदीपकरणत्थं आणापेन्नेन पन “असुकस्मिं नाम ओकासे तेलं वा वडु वा कपलिलका वा अत्थि, तं गहेत्वा करोही”ति वत्तब्बो। सचे तेलादीनि निथि, परियेसित्वानि, परियेसित्वा अलभन्तस्स लद्भकपियं होति। अपिच कपाले अगिष्ठि जालेतब्बो।

“चन्दपारिसुद्धिउत्क्रघ्यानं, भिक्खुगणनाच ओवादो।
उपोसथस्स एतामि, पुष्पकिच्चन्ति वुच्यती”ति॥ (महाव० १६८) —

एवं वुतं पन चतुर्बिधिम्पि पुष्पकिच्चन्ति पुष्पकरणतो पच्छा कातब्बं। तम्हि हि अकत्त्वा उपोसथो न कातब्बो।

१७८. यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो उपोसथं करेया”ति (महाव० १४३) वचनतो यदा सङ्घस्स उपोसथकम्मं पत्तकल्लं होति, तदा तं कातब्बं, पत्तकल्लज्ञ नामेतं चूढूहि अङ्गेहि सङ्घहितं। तेनाहु अदुक्कथाचरिया —

“उपोसथो यावतिका च भिक्खु कम्मपत्ता,
सभागापत्तियो च न विज्ञन्ति।
वज्जनीया च पुण्याला तस्मिं न होन्ति,
पत्तकल्लन्ति वुच्यती”ति॥ (महाव० अद्द० १६८)।

तत्थ उपोसथोति तीसु उपोसथादिवसेसु अज्ञतरादिवसो। तस्मिंहि सति इदं सङ्घस्स उपोसथकम्मं पत्तकल्लं नाम होति, नासति। यथाह “न च, भिक्खुवे, अनुपोसथे उपोसथो कातब्बो”ति (महाव० १४३)।

यावतिका च भिक्खु कम्मपत्ताति यत्का भिक्खु तस्स उपोसथकम्मस्स पत्ता युत्ता अनुरूपा सब्बन्तिमेन परिच्छेदेन चत्तारो पकतता, ते च खो हत्थ्यासं अविजहित्वा एकसीमायं ठिता। तेसु हि चतूसु भिक्खुसु एकसीमायं हत्थ्यासं अविजहित्वा ठितेस्वेत तं सङ्घस्स उपोसथकम्मं पत्तकल्लं नाम होति, न इतरथा। यथाह “अनुजानामि, भिक्खुवे, चतुन्नं पातिमोक्खं उद्दिसितु”ति (महाव० १६८)।

सभागापत्तियो च न विज्ञन्तीति एथं यं सब्बो सङ्घो विकालभोजनादिना सभागवत्युना लहुकापत्ति आपज्ञति, एवरूपा वत्युसभागा सभागाति वुच्यति। एतासु अविज्ञमानासुपि सभागासु

विज्ञमानासुपि पत्तकल्लं होतियेव।

वज्जनीया च पुगला तस्मि न होन्नीति ‘‘न, भिक्खुवे, सगहड्डाय परिसाय पातिमोक्खं उद्दिसितब्ब’’न्ति (महाव० १५४) वचनतो गहड्डो च, ‘‘न, भिक्खुवे, भिक्खुनिया निसिन्नपरिसाय पातिमोक्खं उद्दिसितब्ब’’न्ति आदिना (महाव० १८३) नयेन वृत्त भिक्खुनी, सिक्खमाना, सामणेरो, सामणेरो, सिक्खापच्चक्खातको, अन्तिमवत्थुअञ्जापन्नको, आपत्तिया अदस्सने उक्खितको, आपत्तिया अपटिकम्मे उक्खितको, पापिकाय दिट्ठिया अपटिनिस्सगं उक्खितको, पण्डको, थेव्यसंवासको, तिवियपक्कन्तको, तिरच्छानगतो, मातुधातको, पितुधातको, अरहन्तधातको, भिक्खुनीदूसको, सङ्कभेदको, लोहितपादको, उभतोब्बज्जनकोति इमे वीसति चाति एकवीसति पुगला वज्जनीया नाम। ते हत्थपासतो बहिकाणवसेन वज्जेतब्ब। एतेसु हि तिविधे उक्खितके सति उपोसथं करोन्तो सङ्को पाचित्यं आज्ञाति, सेसेसु दुवकटं, एथ च तिरच्छानगतोति यस्स उपसम्पदा पटिक्खित्वा। तिविधा गहड्डेव सङ्कहिता। एतेपि हि वज्जनीया। एवं पत्तकल्लं इमेहं चतूर्हं अङ्गहि सङ्कहितिं वीदतब्बं। इदब्ब सब्बं पवारणाकर्म्मपि योजेत्वा दस्सेतब्बं। ‘‘न, भिक्खुवे, पातिमोक्खुदेसकेन सञ्चिच्छ्य न सावेत्वा, यो न सावेय्य, आपत्ति दुवकटस्स। अनुजानामि, भिक्खुवे, पातिमोक्खुदेसकेन परिसं सावेतुं वायमितब्बन्ति।

इति पालिमुक्तविविनिच्छयसङ्गे

उपोसथपवारणाविविनिच्छयकथा समता।

२६. वस्सूपनायिकविविनिच्छयकथा

१७९. वस्सूपनायिकाति एथ पुरिमिका पञ्चिमिकाति दुवे वस्सूपनायिका। तथ्य (महाव० ॲड० १८४ आदयो) आसाळ्हीपुण्णमाय अनन्तरे पाटिपददिवसे पुरिमिका उपगन्तब्बा, पञ्चिमिका पन आसाळ्हीपुण्णमायो अपराय पुण्णमाय अनन्तरे पाटिपददिवसे। उपगच्छन्तेन च विहारं पटिजगित्वा पानीयं परिभोजनीयं उपडुपेत्वा सब्बं चेतियवन्दनादिसामीचिकम्म निद्वापेत्वा ‘‘इमस्मि विहारे इमं तेमासं वस्सं उपेमी’’ति सर्कि वा द्वात्क्षब्बतुं वा वाचं निच्छारेत्वा वस्सं उपगन्तब्बं। सर्चोपि ‘‘इधं वासिस्सामी’’ति आलयो अत्थि, असांतया पन वस्सं न उपेति, गहितसेनासनं सुगाहितं, छिन्नवस्सो न होति, पवारेतुं लभतियेव। विनापि हि वचीभेदं आलयकरणमतेनपि वस्सं उपगतमेव होति। ‘‘इधं वस्सं वासिस्सामी’’ति चितुपादावेयेत्थ आलयो नाम।

‘‘न, भिक्खुवे, तद्ववस्सूपनायिकाय वस्सं अनुपगन्तुकामेन सञ्चिच्छ्य आवासो अतिकमितब्बो, यो अतिकमेय्य, आपत्ति दुवकटस्सा’’ति (महाव० १८६) वचनतो वस्सूपनायिकदिवसे वस्सं अनुपगन्तुकामो विहारसीमं अतिकमिति, विहारगणाय दुवकटं। सचे हि तं दिवसं विहारसत्स्स उपचारं ओकमित्वा अतिकमिति, सतं आपत्तियो। सचे पन विहारं अतिकमित्वा अञ्जस्स विहारस्स उपचारं अनोकमित्वाव निवत्तिति, एकाव आपत्ति। केनचि अन्तरायेन पुरिमिकं अनुपगतेन पञ्चिमिका उपगन्तब्बा।

‘‘न, भिक्खुवे, असेनासनिकेन वस्सं उपगन्तब्बं, यो उपगच्छेय्य, आपत्ति दुवकटस्सा’’ति (महाव० २०४) वचनतो यस्स पञ्चनन्नं छदनानं अञ्जतरेन छन्नं योजितद्वारबन्धनं सेनासनं नित्यि, तेन न उपगन्तब्बं। ‘‘न, भिक्खुवे, छवकुटिकाय वस्सं उपगन्तब्बं, यो उपगच्छेय्य, आपत्ति दुवकटस्सा’’ति (महाव० २०४) आदिवचनतो छवकुटिकायं छत्ते चाटियज्ज्व उपगन्तुं न वट्टिति। तथ्य छवकुटिका नाम टङ्कितमज्ज्वादिभेदा कुटि। तत्येव उपगन्तुं न वट्टिति, सुसाने पन अञ्जं कुटिकं कत्वा उपगन्तुं वट्टिति, छत्तेपि चतूर्सु थम्मेसु छत्तं ठपेत्वा आवरणं कत्वा द्वारं योजेत्वा उपगन्तुं वट्टिति, छत्तकुटि नामेसा होति। चाटियापि महन्तेन कपल्लेन छत्ते वुत्तनयेन कुटिकं कत्वा उपगन्तुं वट्टिति।

‘‘न, भिक्खुवे, रुक्खसुसिरे वस्सं उपगन्तब्बं, यो उपगच्छेय्य, आपत्ति दुवकटस्सा’’ति (महाव० २०४) वचनतो सुद्धे रुक्खसुसिरे उपगन्तुं न वट्टिति, महन्तस्स पन रुक्खसुसिरस्स अन्तो पदरच्छदनं कुटिकं कत्वा पविसनद्वारं योजेत्वा उपगन्तुं वट्टिति, रुक्खं छिन्दित्वा खाणुकमथके पदरच्छदनं कुटिकं कत्वापि वट्टियेव। ‘‘न, भिक्खुवे, रुक्खविट्टिभ्या’’ति (महाव० २०४) आदिवचनतो सुद्धे विटमिमते उपगन्तुं न वट्टिति, महाविटपे पन अञ्जं बन्धित्वा तथ्य पदरच्छदनं कुटिकं कत्वा द्वारं योजेत्वा उपगन्तब्बं।

‘‘अनुजानामि, भिक्खुवे, वजे वस्सं उपगन्तुं’’ति आदिवचनतो वजे सत्थे नावायज्ज्व उपगन्तुं वट्टिति। तथ्य वजोति गोपालकानं निवासद्वान्। वजे वुट्टिते वजेन सङ्दिः गतस्स वस्सच्छेदे अनापत्ति ‘‘अनुजानामि, भिक्खुवे, येन वजो, तेन गन्तु’’ति (महाव० २०३) वुत्तता। सत्थे वस्सं उपगच्छन्तेन पन वस्सूपनायिकदिवसे उपासका वत्तब्बा ‘‘कुटिका लादुं वट्टिती’’ति। सचे करित्वा देन्ति, तथ्य पविसित्वा ‘‘इधं वस्सं उपेमी’’ति तिक्खतुं वत्तब्बं। नो चे देन्ति, सालासङ्गेपेन ठित्सकटस्स हेद्वा उपगन्तब्बं। तम्य अलभन्तेन आलयो कातब्बो, सत्थे पन वस्सं उपगन्तुं न वट्टिति। आलयो नाम ‘‘इधं वस्सं वासिस्सामी’’ति चितुपादमतं। सचे मग्गार्पितान्नेवे सत्थे पवारणादिवसो होति, तथ्येव पवारेतब्बं। अथ सत्थो अन्तोवस्सेयेव अन्तरा एकस्मिं गामे तिद्विति वा विष्पकिरति वा, तस्मिंयेव गामे भिक्खूहि सङ्दिः वसित्वा पवारेतब्बं, अप्पवारेत्वा ततो परं गन्तुं न वट्टिति। नावाय वस्सं उपगच्छन्तेनपि कुटियेव उपगन्तब्बं, परियेसित्वा अलभनेन आलयो कातब्बो। सचे अन्तोत्वामासं नावा समुद्रेयेव होति, तत्येव पवारेतब्बं। अथ नावा कूलं लभति, अयज्ज्व परतो गन्तुकामो होति, गन्तुं न वट्टिति, नावाय लङ्घगामेयेव वसित्वा भिक्खूहि सङ्दिः पवारेतब्बं। सर्चोपि नावा अनुजानीमेव अञ्जत्य गच्छति, भिक्खु च पठमं लङ्घगामेयेव वसित्कामो, नावा गच्छतु, भिक्खुना तथेय वसित्वा भिक्खूहि सङ्दिः पवारेतब्बं। इति वजे सत्थे नावायन्ति तोसु ठानेसु नित्यि वस्सच्छेदे आपत्ति, पवारेत्ज्ज्व लभति।

‘‘न, भिक्खुवे, वस्सं उपगन्त्वा पुरिमं वा तेमासं पञ्चिमं वा तेमासं अवसित्वा चारिका पक्कमितब्बा, यो पक्कमेय्य, आपत्ति दुवकटस्सा’’ति (महाव० १८६) वचनतो पुरिमं तेमासं, पञ्चिमिका या उपगतेन पञ्चिमं तेमासं अवसित्वा चारिका न पक्कमितब्बा, वस्सं उपगन्त्वा पन अरुणं अनुद्वापेत्वाय तद्वेव सत्ताहकरणीयेन पक्कमन्तस्स अन्तोसत्ताहेन निवत्तन्तस्स।

१८०. ‘‘अनुजानामि, भिक्खुवे, सत्तन्नं सत्ताहकरणीयेन पहिते गन्तुं, न त्वेव अप्पहिते। भिक्खुस्स भिक्खुनिया सिक्खमानाय सामणेरस्स सामणेरिया उपासकस्स उपासिकाया’’ति (महाव० १८७) वचनतो पञ्चनन्नं सहधम्मिकानं अञ्जतरेन सहगणपुगाले उदिस्स अन्तो वा अत्थाय विहारं अञ्जयोगं पासादं हमियं गुहं परिवेणं कोटुकं उपडुनसालं अगिसालं कपियकुटिं वच्चकुटिं चङ्गमं चङ्गमनसालं उदपानसालं जन्ताघरसालं पोक्खराणं मण्डपं आरामं आरामं आरामवत्थुं वा कारेत्वा ‘‘आगच्छन्तु भिक्खू, इच्छामि दानञ्च दातुं धम्मञ्च सोतुं भिक्खू च पस्सितु’’ति एवं निर्विसित्वा पेसंते गन्तव्यं सत्ताहकरणीयेन, न त्वेव अप्पहिते। उपासको वा उपासिका वा तथेव सहगणपुगाले उदिस्स विहारादीसु अञ्जतरं कारेत्वा अन्तो वा अत्थाय निवेसनसर्वादासु अञ्जतरं कारापेत्वा अञ्जं वा किच्चकरणीयं निर्विसित्वा गिलानो वा हुत्वा भिक्खूनं सन्तिके दूतं पहिणेय्य ‘‘आगच्छन्तु भदन्ता, इच्छामि दानञ्च दातुं धम्मञ्च सोतुं भिक्खू च पस्सितु’’ति, गन्तब्बं सत्ताहकरणीयेन, न त्वेव अप्पहिते।

‘‘अनुजानामि, भिक्खुवे, सत्तन्नं सत्ताहकरणीयेन अप्पहितेपि गन्तुं, पोवे पहिते। भिक्खुस्स भिक्खुनिया सिक्खमानाय सामणेरस्स सामणेरिया मातुया च पितुस्स चा’’ति (महाव० १९८) वचनतो ‘‘गिलानानं एतेसं भिक्खुआदीनं सहधम्मिकानं मातापितूनञ्च गिलानानेयेव गिलानभत्तं वा गिलानुपद्वाकभत्तं वा भेसज्जनं वा परियेसिस्सामि वा उपडुहिस्सामि वा’’ति इमिना कारणेन अप्पहितेपि गन्तब्बं, पोवे पहिते। अन्यकद्विकथायं पन ‘‘ये मातापितूनं उपडुकाका जातका वा अञ्जातका वा, तेसामि अप्पहिते गन्तुं वट्टीती’’ति वुत्त, तं नवे अटुकथाय, न पालियं वुत्त, तस्मा न गहेतब्बं।

सचे पन भिक्खुनो भाता वा अञ्जो वा जातको गिलानो होति, सो चे भिक्खुस्स सन्तिके दूतं पहिणेय्य ‘‘अहं गिलानो, आगच्छतु भदन्तो, इच्छामि भदन्तस्स आगत’’ति, गन्तब्बं सत्ताहकरणीयेन, न त्वेव अप्पहिते। सचे एकस्मिं विहारे भिक्खूहि सङ्दिः वसन्तो भिक्खुभत्तिको गिलानो होति, सो चे भिक्खुनं सन्तिके दूतं पहिणेय्य ‘‘अहं गिलानो, आगच्छन्तु भिक्खू, इच्छामि भिक्खुनं आगत’’ति, गन्तब्बं सत्ताहकरणीयेन, न त्वेव अप्पहिते।

सचे भिक्खुसूभिक्खुनिया सिक्खमानाय सामणेरस्स सामणेरिया अनभिरति वा कुकुच्चं वा दिङ्गतं वा उपनन्न होति, गन्तव्यं संताहकरणीयेन अप्पहितेषी “अनभिरति वृपकासेस्सामि वा वृपकासापेस्सामि वा कुकुच्चं विनांदेस्सामि वा विनांदापेस्सामि वा दिङ्गतं विवेचेस्सामि वा विवेचापेस्सामि वा धम्मकथं वा करिस्सामी”ति, पगेव पहिते। सचे कोंचि भिक्खु गरुधम्मं अज्ञापन्नो होति परिवासारहो मूलायपटिकस्सनारहो मानतारहो अब्बानारहो वा, अप्पहितेषी गन्तव्यं “परिवासानादोषु उत्सुकं आपज्जिस्सामि, अनुसावेस्सामि, गणपूरको वा भविस्सामी”ति, पगेव पहिते। भिक्खुनियापि मानतारहाय मूलायपटिकस्सनारहाय अब्बानारहाय वा एस्व नयो। सचे सामणेरो उपसम्प्रज्ञतुकामो होति, वस्सं वा पुच्छतुकामो, सिक्खमाना वा उपसम्प्रज्ञतुकामा होति, सिक्खा वास्सा कुपिता, सामणेरो वा सिक्खा समादिव्यतुकामा होति, वस्सं वा पुच्छतुकामा, अप्पहितेषी गन्तव्यं, पगेव पहिते।

सचे भिक्खुस भिक्खुनिया वा सङ्गो कम्मां कातुकाये होति, तज्जनीयं वा नियस्यं वा पव्याजनीयं वा उत्क्रेपनीयं वा, अपहितेप गन्त्ब्वं, पगेव पहिते “किं नु खो सङ्गो कम्मां न करेय, लहुकाय वा परिणामेया” ति । सचेपि कर्तयेव होति कम्मां, अपहितेप गन्त्ब्वं “किं नु खो सम्पा वत्तेय, लोमं पातेय, नेत्यां वत्तेय, सङ्गो तं कम्मं पटिप्पस्सम्पेया” ति ।

૧૯૧. “અનુજાનામિ, ભિકુખે, સહ્યકરણીયન ગન્તું”નિ (મહાવો ૧૯૧) વચનનો સેનાસનપટિબુદ્ધસહ્યકરણીયનાનિ ગન્તું વટતિ। એથી (મહાવો ૨૦૧ ૧૯૧) હિ યં કિચ્છિ ઉપાસથાગારાર્દાસુસેનાસનસુ ચેતિયછત્તરવેદિકાદીસુ વા કત્તર્બ, અન્તમસો ભિકુખુનો પુરાલિકસેનાસનમિસ સબ્બ સહ્યકરણીયમેવતિ અધિપેતં, તસ્મા તસ્મ નિપાદનતંદ્વ દબ્બસમ્ભારાર્દાનિ વા આહરિતું વડ્કાંપોભૂતોનભત્તવેતનાર્દાનિ વા દાંતું ગન્તબ્બં। અપિચેથી અયામ્ય પાલિમુત્તકનયો વેદતબ્બો – ધમ્મસ્સવનત્થાય અનિમત્તિન ગન્તું ન વટતિ, સચે એકમિસ્મિની મહાવાસે પઠમંયેવ કત્કિતા કત્કિતા હોતિ ‘અસુકદિવસં નામસનીનપાતિતબ્બ’નિ, નિમત્તિયેવ નામ હોતિ, ગન્તું વટતિ। ‘ભણ્ડકં ધોવિસ્સામી’તિ ગન્તું ન વટતિ। સચે પણ આચિરિયપુજ્ઞાયા પણિણતિ, વટતિ। નાતિરૂરે વિદારો હોતિ, ‘તત્થ ગન્ત્વા અજ્જેવ આગમિસ્સામી’તિ સમ્પાદિતું ન સક્રાતીત, વટતિ। ઉદ્દેસપરિચુચ્છાર્દાનં અત્થાયપિ ગન્તું ન લભતિ, ‘આચિરિય પણ પરિસ્સસામી’તિ ગન્તું લભતિ। સચે ન આચિરિયો ‘અન્જ મા ગઢ્છા’તિ વદતિ, વટતિ, ઉપડ્યકુલં વા જાતિકુલં વા દસ્સનાય ગન્તું ન લભતિ।

सचे भिक्खुसू वस्तुपातेसु गामो चोरेह बुद्धाति, तथ्य किं कातब्दन्ति? येन गामो, तेन गन्तब्दं। सचे गामो द्विषा भिज्जति, यथ्य बहुतरा मनुस्सा, तथ्य गन्तब्दं। सचे बहुतरा अस्सद्वा होन्ति अप्पसन्ना, यथ्य सङ्गा पसन्ना, तथ्य गन्तब्दं। एत्य च सचे गामो अविद्यागतो होति, तत्थ पिण्डाय चरित्वा विहारमेव आगन्त्या वसितब्दं। सचे दूरं गातो, सत्ताहवारेन अरुणो उड्डापेतब्दो, न सक्का चे हीन्ति, तथ्येव सभागद्वाने वसितब्दं। सचे मनुस्सा यथापवत्तिनि सलाकभत्तादीनि देन्ति, “न मयं तस्मिं विहारे वसिम्हा” ति वत्तब्दा। “मयं विहारस्स वा पासादस्स वा न देम, तुम्हाकं देम, यथ्य कथ्यचि वसित्वा भुज्जथा” ति वृत्ते पन यथासुख भुज्जितब्दं, तेसेयेव तं पाणुणाति। “तुम्हाकं वसनद्वाने पाणुणापेत्वा भुज्जथा” ति वृत्ते पन यथ्य वसन्ति, तथ्य नेत्वा वस्सगेन पाणुणापेत्वा भुज्जितब्दं। सचे पवारितकाले वस्सावासिकं देन्ति, यदि सत्ताहवारेन अरुणं उड्डापियंसु, गहेतब्दं। छिन्नवस्सेहि पन “न मयं तथ्य वसिम्ह, छिन्नवस्सा मयं” त्ति वत्तब्दं। यदि “येसं अम्हाकं सेनासनं पापितं, ते गणहन्तु” ति वदन्ति, गहेतब्दं। यं पन “विहारे उपनिक्षितकं मा विनस्सी” ति इध आहटं चीवारादिवेभङ्गियभण्डं, तं तथ्येव गन्त्या अपलोकेत्वा भाजेतब्दं। “इतो अश्यानं चंतारो पच्येदेया” ति कपिप्यकारकान दिनें खेत्तवयुआदिके ततुपादिपि एसेव नयो। सङ्किञ्चित्वा विभङ्गियभण्डं अन्तर्वाहरे वा वहसीमाय वा होते, वहसीमाय ठितानं अपलोकेत्वा भाजेतु न वृद्धति। उभयत्थ ठितम्हि पन अन्तोसीमाय ठितानं अपलोकेत्वा भाजेतु वृद्धतयेव।

सचे पन वस्सुपगता भिक्खु वालोंहि उब्बाळ्हा होन्ति, गणहन्तिपि परिपातेन्तिपि, सररसोहे वा उब्बाळ्हा होन्ति, दंखन्तिपि परिपातेन्तिपि, चोरेहि वा उब्बाळ्हा होन्ति, विलुप्मन्तिपि आकोटेन्तिपि, पिसावेहि वा उब्बाळ्हा होन्ति, आविसन्तिपि हन्तिपि, “एसेव अन्तरायो”ति पवक्मितब्बं, नत्यि वस्सच्छेदे अपार्ति । सचे गामो अगिना वा दडो होति, उदकेन वा बुळ्डं, भिक्खु सेनासनेन किलमन्ति, “एसेव अन्तरायो”ति पवक्मितब्बं, वस्सच्छेदे अनापार्ति । सेनासनं अगिना वा दडु होति, उदकेन वा बुळ्डं, भिक्खु सेनासनेन किलमन्ति, “एसेव अन्तरायो”ति पवक्मितब्बं, वस्सच्छेदे अनापार्ति । सचे वस्सुपगता भिक्खु न लभन्ति लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थं पारिपूर्णि, “एसेव अन्तरायो”ति पवक्मितब्बं । सचे लभन्ति लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थं पारिपूर्णि, लभन्ति सप्पायानि भोजनानि, न लभन्ति सप्पायानि भेसज्जानि, “एसेव अन्तरायो”ति पवक्मितब्बं । सचे लभन्ति लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थं पारिपूर्णि, लभन्ति सप्पायानि भोजनानि, लभन्ति सप्पायानि भेसज्जानि, न लभन्ति पतिरूपं उपद्रुकं, “एसेव अन्तरायो”ति पवक्मितब्बं, सब्बत्थ वस्सच्छेदे अनापार्ति ।

सचे पन वस्सुपातं भिक्खु इत्थी निमन्त्रिति । एहि, भन्ते, हिरञ्जन् वा ते देशि, सुवर्णण् वा खेत्रं वा वर्त्युं वा गाविं वा दासं वा दासिं वा ते देशि, धीतरं वा ते देशि भरियत्याय, अहं वा ते भरिया होमि, अब्जं वा ते भरियं आनेमा ति, तत्र चे भिक्खुनो एवं होति । “लहुपरिवर्त्त खो चित्तं वुतं भगवता, सियापिमे ब्रह्मचरियस्स अन्तरायोः” ति, पक्कमितब्बं, नन्थ वस्सच्छेदे आपत्ति । वुत्तनयेनेव वेसी वा निमन्त्रेति, थुल्कुमारी वा निमन्त्रेति, पण्डको वा निमन्त्रेति, जातका वा निमन्त्रेति, राजानो वा निमन्त्रेति, चोरा वा निमन्त्रेति, धुता वा निमन्त्रेति, एसेव नयो । सचे वस्सुपातो भिक्खु पर्स्सति असापिकं निष्ठं, तत्र चे भिक्खुनो एवं होति । “लहुपरिवर्त्त खा चित्तं वुतं भगवता, सियापि मे ब्रह्मचरियस्स अन्तरायोः” ति, पक्कमितब्बं, अनापत्ति वस्सच्छेदे ।

सचे वस्सूपगते भिक्खु प्रस्ताति सम्बहुले भिक्खु सङ्खभेदया परककमन्ते, सुणाति वा “सम्बहुला भिक्खु सङ्खभेदया परककमन्ती” ति, तत्र चे भिक्खुनो एवं होति “गरुको खो सङ्खभेदो वृत्तो भगवता, मा मयि सम्पुद्धीभूते सङ्खो भिज्जी” ति, पक्कमितब्बं, अनापत्ति वस्सच्छेदे। सचे वस्सूपगते भिक्खु सुणाति “असुकर्मिं किर आवासे सम्बहुला भिक्खु सङ्खभेदया परककमन्ती” ति, तत्र चे भिक्खुनो एवं होति “ते च खो मे भिक्खु मिता, त्याहं वक्तव्याभिं ‘गरुको खो, आयुसो, सङ्खभेदो वृत्तो भगवता, मा आयस्मत्तानं सङ्खभेदो रुच्यत्वा’ ति, करिस्मति मे वचनं सुस्तूपिस्मन्ति, सोतं ओदहिस्तन्ती” ति, पक्कमितब्बं, अनापत्ति वस्सच्छेदे, भिन्ने पन सङ्खे गन्त्वा करणीयं नविथि।

सचे पन कोचि मिक्कु “इमं तेमासं इथ वस्सं वस्था” ति बुते पटिस्युणित्वा विसंवादेति, दुक्कर्ट। न केवलं तस्सेव पटिस्सवस्स विसंवादे दुक्कर्ट, “इमं तेमासं भिक्खवं गणहथ, उभोपि मयं इथ वस्सं वसिस्थाम, एकतो उद्दिष्टापेस्थाम” ति एवाग्निपि तस्स तस्स पटिस्सवस्स विसंवादे दुक्कर्ट। तज्य खो पठम सु-द्रुचित्तस्स पच्छा विसंवादनपच्च्या, पठमप्पि असु-द्रुचित्तस्स पन पटिस्सवे पाचित्यां। विसंवादे दुक्कर्टनि पाचित्यानेन संदिग्द दुक्कर्ट यज्ञति।

१८२. वस्सूपार्टेहि (चूळवः अंडु० ३१८) अन्तोवस्से निबद्धवत्तं ठपेत्वा वस्सूपागता मिक्खुः ‘सम्पुज्जनियो वन्धथा’ ति वत्तब्बा। सुलभा चें दण्डका चेव सलाकायो च होन्ति, एककेन छ पञ्च मुट्ठिसम्पुज्जनियो द्वे तिस्सो यद्विसम्पुज्जनियो वा बन्धितब्बा। दुल्लभा होन्ति, द्वे तिस्सो मुट्ठिसम्पुज्जनियो एका यद्विसम्पुज्जनी बन्धितब्बा। सामणेरोह पञ्च पञ्च उक्ता वा कोट्टेतब्बा, वसन्दुन्नेसु कसावपरिभण्डं कातब्बं। वत्तं करन्तेरोह च न उद्दिसितब्बं न उद्दिसापेतब्बं, न सज्जायो कातब्बो, न पब्बाजेतब्बं न उपसम्पादेतब्बं, न निस्सयो दातब्बो, न धम्मस्सवनं कातब्बं। सञ्चेव हि एते पपञ्चा, निषपण्चु हुक्ता सम्पादम्मेव करिस्सामाति वा सञ्चे तेस धुतङ्गानि समादियन्तु, सञ्चयं अकप्पेत्वा ठानचङ्क्कमैहि वीर्तिनामेन्तु, मूलब्बं गण्डहन्तु, सत्ताहकरणीयेन गतापि भाजनीयभण्डं लभन्नौति वा एवरूपं अशम्मिकवत्तं न कातब्बं। एवं पन कातब्बं – परियत्तिथमानो नाम तिविधम्मि सङ्घट्टम्मं पतिद्वापेति, तस्मा सक्कच्चं उद्दिसथ उद्दिसापेथ, सज्जायं करोथ, पधानघरे वसन्नानां सङ्घट्टनं अकत्वा अन्तोविहारे निसींदित्वा उद्दिसथ उद्दिसापेथ, सज्जायं करोथ, पब्बाजेन्ता सोधेत्वा पब्बाजेथ, सोधेत्वा उपसम्पादेथ, सोधेत्वा निस्सयं देथ। एकोपि हि कुलपुत्रो पब्बज्जञ्चय उपसम्पदञ्च लभित्वा सकलं सासनं पतिद्वापेति, अत्तनो थापेन यत्तकानि सक्कोथ, तत्कानि धुतङ्गानि समादियथ, अन्तोवस्सं नामेतं सकलदिवसं रतिया च पठमयामपच्छिमयामेसु अप्पमरोह भवितब्बं, वीरियं अराभितब्बं। पोराणकमहावेरापि सब्बपलिबाधे छिन्नित्वा अन्तोवस्से एकचारियवत्तं पूर्यिंसु, भस्से मत्तं जानित्वा दसवथ्युक्तं दसअसुभदसानुस्सति अड्डिंत्सारमणकथं कातुं वट्टिति, आगन्तकानं वत्तं कातं, सत्ताहकरणीयेन गतानं अपलोकेत्वा दातं वट्टितीत एवरूपं वत्तं कातब्बं।

अपिच भिक्खु ओवदितब्बा ‘विगगाहिकपिसुणफूरसवचनानि मा वदथ, दिवसे दिवसे सीलानि आवज्जेन्ना चतुरारक्षं अहापेन्ना मनसिकारबहुला विहरथा’ति। दन्तकटुखादनवत्तं अचिक्रिखतब्बं, चेतियं वा बोधिं वा वन्दन्तेन गन्धमालं वा पूजेन्तेन पतं वा थविकाय पक्षिवप्तनेन कथेतब्बं, भिक्खाचारवत्तं अचिक्रिखतब्बं, अन्तोगामे मनुस्सोहि सर्दिं पच्ययसञ्जुतकथा वा विसभागकथा वा न कथेतब्बा, रक्षितार्तिन्द्रियेभि भवितब्बं, खन्धकवत्तञ्च संविधवत्तञ्च पूरेतब्बन्ति एवरूपा बहकपि निय्यानिककथा अचिक्रिखतब्बाति।

इति पालिमुत्तकविनविनिच्छयसङ्ग्रहे

वस्सूपानायिकविनिच्छयकथा समता ।

२७. उपज्ञायादिवत्तविनिच्छयकथा

१८३. वत्तन्ति एत्य पन वत्तं नामेतं उपज्ञायवत्तं आचरियवत्तं आगन्तुकवत्तं आवासिकवत्तं गमिकवत्तं भत्तगगवत्तं पिण्डचारिकवत्तं आरञ्जिकवत्तं सेनासनवत्तं जन्ताधरवत्तं वच्चकुटिवत्तन्ति बहुविधं । तत्य उपज्ञायवत्तं ताव एवं वेदितब्बं – सद्विविहारिकेन कालस्सेव उड्डाय उपाहाना ओमुच्चित्वा एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा उपज्ञायस्स दन्तकद्धुं दातब्बं, मुखोदकं दातब्बं । तत्य दन्तकद्धुं देन्तन महन्तं मञ्जिमं खुद्वकन्ति तीणि दन्तकद्धुनि उपनेत्वा इती यं तीणि दिवसानि गणहाति, चतुर्थदिवसतो पट्टाय तादिसमेव दातब्बं । सचे अनियमं कत्वा यं वा तं वा गणहाति, अथ यादिसं लभति, तादिसं दातब्बं । मुखोदकं देन्तेनपि सीतञ्च उष्णञ्च उदकं उपनेत्वा ततो यं तीणि दिवसानि वलञ्जेति । चतुर्थदिवसतो पट्टाय तादिसमेव मुखधोवनोदकं दातब्बं । सचे दुविधम्पि वलञ्जेति, दुविधम्पि उपनेतब्बं । उतंकं मुखधोवनद्वाने उपेत्वा वच्चकुटितो पट्टाय सम्भज्जितब्बं । थेरे वच्चकुटितो परिवेणं सम्भज्जितब्बं, एवं परिवेणं असुञ्जं होति । थेरे वच्चकुटितो अनिकवन्नेवेव आसनं पञ्जपेतब्बं । सरीरकिच्चं कत्वा आगन्त्वा तस्मि निसिन्नस्स सचे यागु होति, भाजनं धोवित्वा यागु उपनामेत्वा, यागु पवित्रस्स उदकं दत्वा भाजनं पटिगाहेत्वा नीचं कत्वा साधुकं अपाठिघंसन्त्वनं धोवित्वा पटिसामेतब्बं । उपज्ञायाम्हि वुद्विते आसनं ऊद्वितब्बं । सचे सो देसो उक्लापो होति केनचिकं कचवरेन संकिणो, सो देसो सम्भज्जितब्बो । सचे पन अञ्जो कचवरो नर्थि, उदकफुसितानेव होत्ति, हत्येन पमञ्जितब्बो ।

सचे उपज्ञायो गामं पविसितुकामो होति, निवासनं दातब्बं, पटिनिवासनं पटिगाहेतब्बं, कायबन्धनं दातब्बं, सगुणं कत्वा सङ्घाटियो दातब्बा, धोवित्वा पत्तो सउदको दातब्बो । सचे उपज्ञायो पच्छासमणं आकहुति, तिमण्डलं पटिच्छादेन्तेन परिमण्डलं निवासेत्वा कायबन्धनं बन्धित्वा सगुणं कत्वा सङ्घाटियो पारुपित्वा गणित्पि कं पटिमुच्चित्वा धोवित्वा पत्तं गहेत्वा उपज्ञायस्स पच्छासमणेन होतब्बं, नातिदूरे गन्तब्बं, नाच्चासन्ने गन्तब्बं । एत्य पन सचे उपज्ञायां निवित्तिता आलोकेन्तं एकेन वा द्वीर्हि वा पदवीत्तिहारेहि सम्पापुणिति, एत्तावता नातिदूरे नाच्चासन्ने गतो होतीति वेदितब्बं । सचे उपज्ञायेन भिक्खाचारो यागुया वा भर्ते वा लद्दे पत्तो उण्हो वा भारिको वा होति, अत्तनो पत्तं तस्स दत्वा सो पत्तो गहेत्वो, न उपज्ञायस्स भणमानस्स अन्तरन्तरा कथा ओपातेतब्बा । इतो पट्टाय पन यत्थ यथ न-कारेन पटिसेधो करीयति, सब्बत्य दुक्कातप्ति वेदितब्बा । उपज्ञायो आपत्तिसामन्ता भणमानो निवारेतब्बो । निवारेन्तेन च “भन्ते, ईंदिसं नाम वत्तुं वट्टति, आपत्ति न होती”ति एवं पुच्छन्तेन विय वारेतब्बो, “वारेस्सामी”ति पन कत्वा “महल्लक, मा एवं भणा”ति न वत्तब्बो ।

सचे आसने गामो होति, विहारे वा गिलाने भिक्खु होति, गमतो पठमतरं आगन्तब्बं । सचे रूपे गामो होति, उपज्ञायेन सङ्घं आगच्छन्तोपि नर्थि, तेवेव सङ्घं गमतो निक्खमित्वा चीवरेन पतं वेठेत्वा अन्तरामगातो पठमतरं आगन्तब्बं । एवं पठमतरं आगतेन आसनं पञ्जपेतब्बं, पादोदकं पादपीठं पादकथालिकं उपनिक्खिपितब्बं, पच्युग्नात्वा पत्तचीवरं पटिगाहेतब्बं, पटिनिवासनं दातब्बं, निवासनं पटिगाहेतब्बं । सचे चीवरं सेदगाहितं होति, मुहूर्तं उण्हे ओतापेतब्बं, न च उण्हे पत्तो निदहितब्बं, चीवरं सङ्घरनेन च चतुर्हूलं कण्णं उस्सरेत्वा चीवरं सङ्घरितब्बं । किंकारणा? मा मञ्जो भङ्गो अहोसीति । समं कत्वा सङ्घरितस्स हि मञ्जो भङ्गो होति, ततो निच्छं भिज्जामानं दृब्बलं होति, तं निवारणात्यमेतं वुत्तं । तस्मा यथा अज्ज भङ्गद्वानेयेव स्वे न भिज्जस्ति, तथा दिवसे दिवसे चतुर्हूलं उस्सरेत्वा सङ्घरितब्बं, ओपोगो कायबन्धनं कातब्बं ।

सचे पिण्डपातो होति, उपज्ञायो च भुजितुकामो होति, उदकं दत्वा पिण्डपातो उपनामेतब्बो, उपज्ञायो पानीयेन पुच्छितब्बो । पुच्छनेन च तिक्खतुं “पानीयं, भन्ते, आहरीयत्”ति पानीयेन पुच्छितब्बो । सचे कालो अतिथि, उपज्ञाये भुते सयं भुजितब्बं । सचे उपकद्धु कालो, पानीयं उपज्ञायस्स सान्तिके उपेत्वा सयम्पि भुजितब्बं । भुताविस्स उदकं दत्वा पत्तं पटिगाहेत्वा नीचं कत्वा साधुकं अपाठिघंसन्तेन धोवित्वा वादकं कत्वा मुहूर्तं उण्हे ओतापेतब्बो, न च उण्हे पत्तो निदहितब्बो, पत्तचीवरं निक्खिपितब्बं । पत्तं निक्खिपन्तेन एकेन हत्येन पत्तं गहेत्वा एकेन हत्येन हेड्विमञ्चं वा हेड्विपीठं वा परामसित्वा पत्तो निक्खिपितब्बो, न च तटिकचम्मण्डलीहि अनन्तरहिताय भूमिया पत्तो निक्खिपितब्बो । सचे पन काळवणिकता वा सुधावद्वा वा भूमि होति निरजमतिका, तथारूपाय भूमिया ठपेतुं वृद्धिति, धोतावलिकायापि ठपेतुं वृद्धिति, पंसुजासक्खरादीसु न वृद्धिति । तत्र पन पण्णं वा आधारकं वा ठपेत्वा तत्र निक्खिपितब्बो । चीवरं निक्खिपन्तेन एकेन हत्येन चीवरं गहेत्वा एकेन हत्येन चीवरं गहेत्वा एकेन हत्येन चीवरजं वा पमज्जित्वा पारतो अन्तं ओरतो भोगं कत्वा चीवरं निक्खिपितब्बं । इदञ्च चीवरवंसादीनं हेड्हा हत्यं पवेसेत्वा अभिमुखेन हत्येन सणिकं निक्खिपन्तर्थं वुत्तं । अत्ते पन गहेत्वा भोगेन चीवरवंसादीनं उपरि चिपन्तस्स भित्तियं भोगो पटिहञ्जति, तस्मा तथा न कातब्बं । उपज्ञायाम्हि वुद्विते आसनं ऊद्वितब्बं, पादोदकं पादपीठं पादकथालिकं पटिसामेतब्बं । सचे सो देसो उक्लापो होति, सो देसो सम्भज्जितब्बो ।

सचे उपज्ञायो नहायितुकामो होति, नहानं पटियादेतब्बं । सचे सीतेन अत्थो होति, सीतं पटियादेतब्बं । सचे उहेन अत्थो होति, उण्हं पटियादेतब्बं ।

सचे उपज्ञायो जन्ताधरं पविसितुकामो होति, चुण्णं सन्तेब्बं, मत्तिका तेमेतब्बो । जन्ताधरपीठं आदाय उपज्ञायस्स पिण्डितो पिण्डितो गन्त्वा जन्ताधरपीठं दत्वा चीवरं पटिगाहेत्वा एकमन्ते निद्धमद्वाने उपेतब्बं, चुण्णं दातब्बं, मत्तिका दातब्बं । सचे उस्सहित, जन्ताधरं पविसितब्बं, पविसन्नेन मत्तिकाय मुखं मक्खेत्वा पुरुतो च पच्छतो च पटिच्छादेत्वा जन्ताधरं पविसितब्बं । न थेरे भिक्खु अनुपखज्ज निसीदितब्बं, न नवा भिक्खु आसनेन पटिबाहितब्बो, जन्ताधरे उपज्ञायस्स परिकम्मं कातब्बं । जन्ताधरे परिकम्मं नाम अङ्गारमतिकाउण्होदेकदानादिकं सब्बकिच्चं । जन्ताधरा निक्खमन्तेन जन्ताधरपीठं आदाय पुरतो च पच्छतो च पटिच्छादेत्वा जन्ताधरा निक्खमितब्बं ।

उदकेपि उपज्ञायस्स अङ्गच्छङ्गंसन्तादिकं परिकम्मं कातब्बं, नहानेन पठमतरं उत्तरित्वा अत्तनो गन्तं वोदकं कत्वा निवासेत्वा उपज्ञायस्स गत्तो उदकं पमज्जितब्बं, निवासनं दातब्बं, सङ्घाट दातब्बं, जन्ताधरपीठं आदाय पठमतरं आगन्त्वा आसनं पञ्जपेतब्बं, पादोदकं पादपीठं पादकथालिकं उपनिक्खिपितब्बं, उपज्ञायो पानीयेन पुच्छितब्बो । जन्ताधरे हि उण्हसन्तापेन पिपासा होति । सचे उदिसापेतुकामो होति, उदिसितब्बो । सचे परिपुच्छितुकामो होति, परिपुच्छितब्बो ।

यस्मिं विहारे उपज्ञायो विहरिति, सचे सो विहारे उक्लापो होति, सचे उस्सहित, केनचिं गेलत्वेन अनभिधूतो होति, सोधेतब्बो । अग्निलोनेन हि सद्विविहारिकेन सद्विवसेनपि सब्बं उपज्ञायवत्तं कातब्बं, अनादरेन अकरोन्तस्स वत्तपेते दुक्कटं, न-कारपटिसंयुतेसु पन पदेसु गिलानस्सपि पटिक्खित्तिकिरियं करानेत्वास दुक्कटमेव । विहारं सोधेत्वेन पठमं पत्तचीवरं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं, निसीदेनपच्चत्यरणं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं, मञ्चो नीचं कत्वा साधुकं अपाठिघंसन्तेन असङ्घटेत्वेन कवाटपीठं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं, मञ्चपटिपादकं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बो । एकमन्तं निक्खिपितब्बो, अपस्सेनफलकं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं । भूमत्थरणं यथापञ्चतं सल्लक्षेत्वा नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं । सचे विहारे उपेत्वा अस्त्वानेन नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं । अहोरेतब्बं, आलोकसंधिकण्णभागा पमज्जितब्बो । सचे गेरुकपरिकम्कता भित्ति कण्णिकता होति, चोळकं तेमेत्वा पीळेत्वा पमज्जितब्बो । सचे काळवणिकता भूमि कण्णिकता होति, चोळकं तेमेत्वा पीळेत्वा पमज्जितब्बो । सचे अकता होति भूमि, उदकेन परिफोसित्वा परिफोसित्वा सम्भज्जितब्बो “मा विहारो रजेन उहञ्जो”ति, सङ्घारं विचिनित्वा एकमन्तं छडेतब्बं ।

भूमत्थरणं ओतापेत्वा सोधेत्वा अभिहरित्वा यथा पठमं पञ्जपेतब्बं । एतदत्यमेवे हि “यथापञ्चतं सल्लक्षेत्वा नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं”न्ति वुत्तं । सचे पन पठमं अज्ञानेनेन केनचिं पञ्जपतं अहोसि, समन्तते भित्ति द्वङ्गुलमरेन वा तिवक्लमरेन वा मोरेत्वा पञ्जपेतब्बं । इदञ्चत्य पञ्जपानवत्तं – सचे कटसारको होति अतिमहन्तो च, छिन्दित्वा कोटिं निवत्तेत्वा बन्धित्वा पञ्जपेतब्बो । मञ्चपटिपादकं ओतापेत्वा पमज्जित्वा यथाठानेन ठपेतब्बो, मञ्चो ओतापेत्वा सोधेत्वा पफोटेत्वा नीचं कत्वा साधुकं अपाठिघंसन्तेन असङ्घटेत्वेन कवाटपीठं अतिहरित्वा यथापञ्चतं पञ्जपेतब्बो, पीठं ओतापेत्वा सोधेत्वा पफोटेत्वा नीचं कत्वा साधुकं अपाठिघंसन्तेन असङ्घटेत्वेन असङ्घटेत्वेन कवाटपीठं अतिहरित्वा यथापञ्चतं पञ्जपेतब्बं, निसीदेनपच्चत्यरणं ओतापेत्वा सोधेत्वा पफोटेत्वा अतिहरित्वा यथापञ्चतं पञ्जपेतब्बं,

खेलमल्लको ओतापेत्ना पमजित्त्वा अतिहरित्वा यथाठाने ठपेतब्बो, अपस्सेनफलकं ओतापेत्त्वा पमजित्त्वा अतिहरित्वा यथाठाने ठपेतब्बं। पत्तचीवरं निकिखिपितब्बं, पत्तं निकिखिपन्तेन एकेन हत्येन पत्तं गहेत्वा एकेन हत्येन हेट्टुमञ्चं वा हेट्टुपांठं वा परामसित्वा पत्तो निकिखिपितब्बो, न च अनन्तरहतिव्य भूमिया पत्तो निकिखिपितब्बो। चीवरं निकिखिपन्तेन एकेन हत्येन चीवरवंसं वा चीवररज्जुं वा पमजित्त्वा पारतो अन्तं, ओरतो भोगं कत्वा चीवरं निकिखिपितब्बं।

सचे पुरत्थिमा सरजा वाता वायन्ति, पुरत्थिमा वातपाना थकेतब्बा। सचे पछिमा, उत्तरा, दक्षिणणा सरजा वाता वायन्ति, दक्षिणणा वातपाना थकेतब्बा। सचे सीतकालो होति, दिवा वातपाना विवरितब्बा, रत्ति थकेतब्बा। सचे उण्हकालो होति, दिवा थकेतब्बा, रत्ति विवरितब्बा।

सचे उक्लापं होति, परिवेणं सम्पमितब्बं, कोट्टको सम्पमितब्बो, उपद्वानसाला सम्पमितब्बा, अगिसाला सम्पमितब्बा, वच्चकुटि सम्पमितब्बा, पानीयं परिभोजनीयं उपद्वेष्टब्बं, आचमनकुम्भिया उदकं आसिज्जितब्बं।

सचे उपज्ञायस्स अनभिरत उपन्ना होति, सद्दिविहारिकेन अञ्जत्य नेतब्बो, अञ्जो वा भिक्खु वत्तब्बो “थेरं गहेत्वा अञ्जत्य गच्छा”ति, धम्मकथा वास्स कातब्बा। सचे उपज्ञायस्स दिव्विग्रहं उपन्नं होति, सद्दिविहारिकेन विस्सज्जेतब्बं, अञ्जो वा वत्तब्बो “थेरं दिव्विग्रहं विस्सज्जायेही”ति, धम्मकथा वास्स कातब्बा। सचे उपज्ञायो गरुधर्मं अञ्जायन्तो होति परिवासारहो, सद्दिविहारिकेन उस्सुकं कातब्बं, परिवासदानत्यं सो सो भिक्खु उपसङ्कुम्भित्वा याचितब्बो। सचे अन्तना पटिबलो होति, अञ्जनाव दातब्बो। नो चे पटिबलो होति, अञ्जन दापेतब्बो। सचे उपज्ञायो मूलायपिक्टकसनारहो होति मानतारहो अभानारहो वा, वुत्तनयेनव उस्सुकं कातब्बं। सचे सङ्गो उपज्ञायस्स कम्मं कत्तुकामो होति तज्जनीयं वा नियस्सं वा पाटिसारीयं वा उक्तेपनीयं वा, सद्दिविहारिकेन उस्सुकं कातब्बं “केन नु खो उपायेन सङ्गो उपज्ञायस्स कम्मं न करेय, लहुकाय वा परिगामेया”ति। सद्दिविहारिकेन हि “उपज्ञायस्स उक्तेपनीयकम्मं कत्तुकामो सङ्गो”ति जत्वा एकमेकं भिक्खु उपसङ्कुम्भित्वा “मा, भन्ते, अम्हाकं उपज्ञायस्स कम्मं करित्वा”ति याचितब्बा। सचे करोन्तियेव, “तज्जनीयं वा नियस्सं वा लहुककम्मं करोशा”ति याचितब्बा। सचे करोन्तियेव, अथ उपज्ञायो “सम्मा वत्तथ, भन्ते”ति याचितब्बा। इति तं सम्मा वत्तापेत्त्वा “पटिपासम्पेथ, भन्ते, कम्म”न्ति भिक्खु याचितब्बा।

सचे उपज्ञायस्स चीवरं धोवितब्बं होति, सद्दिविहारिकेन धोवितब्बं, उस्सुकं वा कातब्बं “किन्ति नु खो उपज्ञायस्स चीवरं धोवियेथा”ति। सचे उपज्ञायस्स चीवरं कातब्बं होति, रजनं वा परिचतब्बं, चीवरं वा रजेतब्बं होति, सद्दिविहारिकेन सब्बं कातब्बं, उस्सुकं वा कातब्बं “किन्ति नु खो उपज्ञायस्स चीवरं रजियेथा”ति। चीवरं रजन्तेन साधुकं संपरिवत्तेत्वा रजेतब्बं, न च अच्छन्ने थेवे पक्कमितब्बं।

न उपज्ञायाय अनापुच्छा एकच्चस्स पत्तो दातब्बो, न एकच्चस्स पत्तो पटिगाहेतब्बो, न एकच्चस्स चीवरं दातब्बं, न एकच्चस्स चीवरं पटिगाहेतब्बं, न एकच्चस्स परिक्खारो दातब्बो, न एकच्चस्स परिक्खारो पटिगाहेतब्बो, न एकच्चस्स केसा छेदेपेतब्बा, न एकच्चेन केसा छेदेपेतब्बा, न एकच्चस्स परिकम्मं कातब्बं, न एकच्चेन परिकम्मं कारातेब्बं, न एकच्चस्स वेव्यावच्चो कातब्बो, न एकच्चेन वेव्यावच्चो कारापेतब्बो, न एकच्चस्स पछासमेन होतब्बं, न एकच्चो पछासमेन आदातब्बो, न एकच्चस्स पिण्डापातो नीहारेपेतब्बो, न उपज्ञायाय अनापुच्छा गामो पविसितब्बो, पिण्डाय वा अञ्जेन वा करपायेन पविसितुकामेन आपुच्छित्त्वाय पविसितब्बो। सचे उपज्ञायो कालस्सेव वुद्धाय दूरं भिक्खाचारं गत्तुकामो होति, “दहरा पिण्डाय पविसन्तू”ति वत्वा गन्तब्बं। अवत्वा गते परिवेणं गन्त्वा उपज्ञायाय अपस्सन्तेन गामं पविसितु वट्टित। सचे गामं पविसन्तोपि पस्सति, दिड्डानतो पटाय आपुच्छित्तुयेव वट्टित। न उपज्ञायाय अनापुच्छा वासत्याय वा असुभद्ससनत्याय वा सुसानं गन्तब्बं, न दिसा पक्कमितब्बा, पक्कमितुकामेन पन कम्मं अचिक्षित्वा यावतितयं याचितब्बो। सचे अनुजानाति, साधु, नो चे अनुजानाति, तं निस्साय वसतो चस्स उद्देसो वा परिपुच्छा वा कम्मटुनं वा न सम्पज्जनि, उपज्ञायो बालो होति अब्यतो, केवलं अन्तनो सन्तिके वसापेतुकमताय एव गन्तु न देति, एवरुपे निवारेन्तोपि गन्तु वट्टित। सचे उपज्ञायो गिलानो होति, यावजीवं उपद्वापेतब्बो, वुद्धानमस्स आगमेतब्बं, न कर्त्यच गन्तब्बं। सचे अञ्जो भिक्खु उपद्वाको अथिय, भैसज्जं परियेसित्वा तस्स हत्ये दत्वा “भन्ते, अयं उपद्वहस्ती”ति वत्वा गन्तब्बं। इदं ताव उपज्ञायवत्तं।

१८४. इदमेव च अन्तेवासिकेन आचरियस्स कत्तब्बता आचरियवत्तन्ति वुच्याति। नाममत्तमेव हेत्य नानं। तत्य याव चीवररज्जनं, ताव वत्ते अकरियमेव हेत्य नानं। तत्य याव चीवररज्जनं, ताव वत्ते अकरियमेव उपज्ञायस्स आचरियस्स च परहानि होति, तस्मा तं अकरोत्तेस्स निस्सयमुत्तकस्सपि अमुतकस्सपि आपत्तियेव, एकच्चस्स पत्तदानतो पटाय अमुतनिस्सयस्सेव आपत्ति। उपज्ञाये आचरियो वा वत्ते सादियन्ते सद्दिविहारिकेन अन्तेवासिका च बहुकापि होन्तु, सब्बं स आपत्ति। सचे उपज्ञायो आचरियो वा “मर्हं उपद्वाको अथिय, तुम्हे अन्तनो सञ्ज्ञायमनसिकारादीसु योगं करोशा”ति वदति, सद्दिविहारिकादीन अनापत्ति। उपज्ञायो वा आचरियो वा आचरियो वा नामादियनं वा नामानाति, बालो होति, सद्दिविहारिकादयो बहु, तेसु एको वत्तसम्पन्नो भिक्खु “उपज्ञायस्स वा आचरियस्स वा किच्चं अहं करिस्सामि, तुम्हे अपोस्पुक्का विहरथा”ति एवज्जे अन्तनो भारं कत्वा इतरे विस्सज्जेति, तस्स भारकरणतो पटाय तेसं अनापत्ति। एथ अन्तेवासिकेसु पन निस्सयन्तेवासिकेन याव आचरियं निस्साय वसति, ताव सब्बं आचरियवत्तं कातब्बं। पब्ज्जउपसम्पद्धमन्तेवासिकेहि पन निस्सयमुत्तकेहिपि आदितो पटाय याव चीवररज्जनं, ताव वत्ते कातब्बं। अनापुच्छित्वा पत्तदानादिहि पन एतेसं अनापत्ति।

एतेसु पब्ज्जउपसम्पद्धमन्तेवासिको च उपसम्पद्धमन्तेवासिको च आचरियस्स कत्वा आपत्तियेवा वापासीपे वसन्ति, ताव आचरियस्स च परहानि होति, अन्तेवासिकसद्दिविहारिका सङ्गहेतब्बा अनुगाहेतब्बा उद्देसेन परिपुच्छाय आवादेन अनुसासनिय। सचे अन्तेवासिकसद्दिविहारिकानं पत्तो वा चीवरं वा अञ्जो वा कोचि परिक्खारो निथि, अन्तनो अतिरेकपत्तचीवरं अतिरेकपरिक्खारो वा अतिथ, दातब्बं। नो चे, धम्मियेन नयेन परियेसनत्याय उस्सुकं कातब्बं। सचे अन्तेवासिकसद्दिविहारिका गिलानो होन्ति, उपज्ञायवत्ते वुत्तनयेन दन्तकटुडानं आदिं कत्वा आचमनकुम्भिया उदकसिज्जनपरियोसानं सब्बं वत्तं कातब्बमेव, अकरोन्तानं आपत्ति। तस्मा आचरियुपज्ञायेहिपि अन्तेवासिकसद्दिविहारिकेसु सम्मा वत्तितब्बं। आचरियुपज्ञायादीसु हि यो यो न सम्मा वत्तति, तस्स तस्स आपत्ति। उपज्ञायायदिवत्तकथा।

१८५. इदानि आगान्तुकवत्तादीनि वेदितब्बनि। आगान्तुकेन भिक्खुना उपचारसीमासपीयं गन्त्वा उपाहना ओमुच्छित्वा नीचं कत्वा पफोटेत्वा उपाहनदण्डकेन गहेत्वा छत्तं उपनामेत्वा सीसं विवरित्वा सीसे चीवरं खन्धे करित्वा साधुकं अतरमानेन आरामो पविसितब्बो, आरामं पविसित्वाने सल्लक्षेतब्बं “कथं आवासिका भिक्खु सन्निपत्तनी”ति। यथ आवासिका भिक्खु सन्निपत्तनि उपद्वानसाला या मण्डो वा रुक्खमूले वा, तथ गन्त्वा एकमन्तं पत्तो निकिखिपितब्बो, एकमन्तं चीवरं निकिखिपितब्बं, पातिरुपं आसनं गहेत्वा निसीदितब्बं, पानीयं पुच्छितब्बं, परिभोजनीयं पुच्छितब्बं “कतमं पानीयं, कतमं परिभोजनीय”ति। सचे पानीयेन अत्यो होति, पानीयं गहेत्वा पातब्बं। सचे परिभोजनीयेन अत्यो होति, परिभोजनीयं गहेत्वा पादा धोवितब्बा। पादे धोवन्तेन एकेन हत्येन उदकं आसिज्जितब्बं, एकेन हत्येन पादा धोवितब्बा, न तेनेव हत्येन उदकं आसिज्जितब्बं, न तेनेव हत्येन पादा धोवितब्बा, उपाहनपुञ्जनचोलकं पुञ्जित्वा उपाहना पुञ्जन्तेन पठमं सुक्खेन चोलकेन पुञ्जितब्बा, पछा अल्लेन, उपाहनपुञ्जनचोलकं धोवितब्बा एकमन्तं पथरितब्बं।

सचे आवासिको भिक्खु बुढो होति, अभिवादेतब्बो। सचे नवको होति, अभिवादेतब्बो। सेनासनं पुच्छितब्बं “कतमं मे सेनासनं पापुणाती”ति, अञ्जावुडं वा अनञ्जावुडं वा पुच्छितब्बं, “गोचररगामो आसन्ने, उदाहु दूरे, कालस्सेव पिण्डाय चरितब्बं, उदाहु दिवा”ति एवं भिक्खाचारो पुच्छितब्बो, गोचरो पुच्छितब्बो। अगोचरो नाम मिच्छादिङ्कानं गामो परिच्छिन्भिक्खो वा गामो, यथ एकस्स वा द्विन्द्रं वा भिक्खा दीयति, सेक्खसम्महानि कुलानि पुच्छितब्बानि, वच्चद्वानं पुच्छितब्बं, पस्सावद्वानं पुच्छितब्बं, “किं इमिस्सा पोक्खरणिया पानीयंयेव पिवन्ति, नहानादिपरिभोगामि करोन्ती”ति एवं पानीयच्चेव परिभोजनीयज्ज्वलं पुच्छितब्बं, कत्तरदण्डो पुच्छितब्बो, सङ्गस्स कतिकसप्तानं पुच्छितब्बं, केसुचि ठानेसु वाळमिगा वा अमुस्सा वा होन्ति, तस्मा “कं कालं पविसितब्बं, कं कालं निकिखिपितब्बं”ति पुच्छितब्बं। सचे विहारो अनञ्जावुडो होति, कवाटं आकोटेत्वा महुत्तं आगमेत्वा धटिकं उग्घाटेत्वा कवाटं पणामेत्वा वहि ठितेन निल्लोकेतब्बो।

सचे सो विहारो उक्लापो होति, मञ्चे वा मञ्चो आरोपितो होति, पीठे वा पीठं आरोपितं होति, सेनासनं उपरि पुज्जीकरं होति, सचे सवकोति, सब्बो विहारो सोधेतब्बो, असक्कोन्तेन अत्तनो

वसनोकासो जगित्ब्बो । सब्बं सोधेतुं सकोन्तने पन उपज्ञायवत्ते वृत्तनयेन भूमत्थरणमञ्चपीठादीनि बहि नीहरित्वा विहारं सोधेत्वा पुन अतिहरित्वा यथाठाने पञ्चपेतब्बानि ।

सचे पुरुथिमा सरजा वाता वायन्ति, पुरुथिमा वातपाना थकेतब्बा । सचे पञ्चिमा, उत्तरा, दक्षिणा सरजा वाता वायन्ति, दक्षिणा वातपाना थकेतब्बा । सचे सीतकालो होति, दिवा वातपाना विवरितब्बा, रत्ति थकेतब्बा । सचे उण्हकालो होति, दिवा थकेतब्बा, रत्ति विवरितब्बा ।

सचे उक्लापं होति, परिवेणं सम्पञ्जितब्बं, कोट्को सम्पञ्जितब्बो, उपट्टानसाला सम्पञ्जितब्बा, अग्गिसाला सम्पञ्जितब्बा, वच्चकुटि सम्पञ्जितब्बा, पानीयं परिभोजनीयं उपट्टापेतब्बं, आचमनकृम्या उदर्कं आसिञ्चितब्बं । इदं आगन्तुकवर्त ।

१८६. आवासिकवर्ते आवासिकेन मिक्खुना आगन्तुकं भिक्खुं बुडुतरं दिस्वा आसनं पञ्चपेतब्बं, पादोदकं पादपीठं पादकथलिकं उपनिकिखपितब्बं, पच्चुगान्त्वा पत्तचीवरं पटिगगहेतब्बं, पानीयेन पुच्छितब्बो, पुच्छन्तेन पन सर्कि आनींतं पानीयं सब्बं पवित, “पुन आनेमोंति पुच्छितब्बोयेव । बीजनेनपि बीजितब्बो, बीजन्तेन सर्कि पादपिङ्गियं बीजित्वा सर्कि मञ्जे, सर्कि सीसे बीजितब्बो, “अलं होत्”ति वृत्तेन मन्दतं बीजितब्बं, पुन “अलं”ति वृत्तेन ततो मन्दतं बीजितब्बं, ततियवारं वृत्तेन बीजनी ठपेतब्बा, पादपिस्स धोवितब्बा । सचे अत्तनो तेलं अत्थि, तेलेन मक्खेतब्बा । नो चे अत्थि, तस्स सन्तकेन मक्खेतब्बा । सचे उस्सहति, उपाहना पुञ्छन्तेन पठमं सुखेन चोळेन पुञ्छितब्बा, पच्छा अल्लेन, उपाहनपुञ्छनयोळकं धोवित्वा एकमन्तं विस्सज्जेतब्बं ।

आगन्तुको भिक्खु अभिवादेतब्बो, सेनासनं पञ्चपेतब्बं “एतं सेनासनं पापुणातींति । अज्ञावुदुं वा अनज्ञावुदुं वा आचिक्खितब्बं, गोचरो आचिक्खितब्बो, सेन्द्रवसम्पातानि कुलानि आचिक्खितब्बानि, वच्चटुनं आचिक्खितब्बं, पस्सावटुनं आचिक्खितब्बं, पानीयं आचिक्खितब्बं, परिभोजनीयं आचिक्खितब्बं, कत्तरएण्डो आचिक्खितब्बो, सङ्घस्स कत्तिकसण्ठानं आचिक्खितब्बं “इमं कालं पविसितब्बं, इमं कालं निक्खिमितब्बं”न्ति ।

सचे आगन्तुको नवको होति, निसिन्केनेव आचिक्खितब्बं “अत्र पत्तं निक्खिपाहि, अत्र चीवरं निक्खिपाहि, इदं आसनं, निसीदाहींति । पानीयं आचिक्खितब्बं, परिभोजनीयं आचिक्खितब्बं, उपाहनपुञ्छनयोळकं अधिविष्टतब्बं, आगन्तुको भिक्खु अभिवादेतब्बो, सेनासनारीनिपि निसिन्केनेव आचिक्खितब्बानि । बुडुतरे पन आगारे आसनं पञ्चपेतब्बानि एवमादि सब्बं चीवरकम्पं वा नवकम्पं वा ठपेत्वापि कातब्बं । चेतियङ्गं सम्पञ्जनेन सम्पुञ्जनिनि निक्खिपित्वा तस्स वत्तं कातुं आरभितब्बं । पाणितो हि आगन्तुको “सम्पञ्जाहि ताव चेतियङ्गं”ति वक्खति । गिलानस्स भेसज्जं करोन्तेन पन सचे नातिआतुरो गिलानो होति, भेसज्जं अकत्वा वत्तमेव कातब्बं, महागिलानस्स पन भेसज्जमेव कातब्बं । पणितो हि आगन्तुको “करोहि ताव भेसज्जं”ति वक्खति । इदं आवासिकवर्त ।

१८७. गमिकवर्ते गमिकेन भिक्खुना मञ्चपीठादिरुभण्डं मत्तिकाभण्डम्पि रजनभाजनादि सब्बं अग्गिसालायं वा अञ्चासिं वा गुत्टाने पटिसामेत्वा द्वारवातपानं थकेत्वा सेनासनं आपुञ्छित्वा पक्कमितब्बं । सचे भिक्खु न होति, सामणेरो आपुञ्छितब्बो । सचे सामणेरो न होति, आरामिको आपुञ्छितब्बो । सचे न होति भिक्खु वा सामणेरो वा आरामिको वा, चतूर्सु पासाणेसु मञ्चं पञ्चपेत्वा मञ्चे मञ्चं आरापेत्वा पीठे पीठं आरापेत्वा सेनासनं उपरि पुञ्जं करित्वा दारुभण्डं मत्तिकाभण्डं पटिसामेत्वा द्वारवातपानं थकेत्वा पक्कमितब्बं । सचे विहारो आवरसति, सचे उस्सहति, सब्बो छादेतब्बो, उस्सुकं वा कातब्बं “किन्ति नु खो विहारो छादियेत्वा”ति, एवज्येतं लभेथ, इच्येतं कुसलं । नो चे लभेथ, यो देसो अनोवस्सको होति, तथ्य चतूर्सु पासाणेसु मञ्चं पञ्चपेत्वा मञ्चे मञ्चं आरापेत्वा पीठे पीठं आरापेत्वा सेनासनं उपरि पुञ्जं करित्वा दारुभण्डं मत्तिकाभण्डं पटिसामेत्वा तिणेन वा पण्णेन वा पटिच्छादेत्वा पक्कमितब्बं “अप्पेव नाम अङ्गानिपि सेसेयु”ति । इदं गमिकवर्त ।

१८८. भत्तगगवर्ते सचे आरामे कालो आरामेचितो होति, तिमण्डलं पटिच्छादेन्तेन परिमण्डलं निवासेत्वा कायबन्धनं बन्धित्वा सगुणं कत्वा सङ्घाटियो पारुपित्वा गणितं पटिमुञ्चित्वा धोवित्वा पत्तं गहेत्वा साधुकं अतरमानेन गामो पविसितब्बो ।

न ओक्कम्प थेरानं भिक्खून् पुरो गन्तब्बं । सुप्पटिच्छन्नेन, सुसंवुवेन, ओक्किखत्तच्छखुना, अप्पसदेन अन्तरधरे गन्तब्बं, न उक्किखत्तकाय, न उज्जगिधिकाय अन्तरधरे गन्तब्बं, न कायप्पचालकं, न बाहुप्पचालकं, न सीसप्पचालकं अन्तरधरे गन्तब्बं, न खम्पकतेन, न ओगुण्ठितेन, न उक्कुटिकाय अन्तरधरे गन्तब्बं, न ओगुण्ठितेन, न उक्कुटिकाय अन्तरधरे गन्तब्बं ।

सुप्पटिच्छन्नेन, सुरंबेतेन, ओक्किखत्तच्छखुना, अप्पसदेन अन्तरधरे निसीदितब्बं, न उक्किखत्तकाय अन्तरधरे निसीदितब्बं, न कायप्पचालकं, न बाहुप्पचालकं, न सीसप्पचालकं अन्तरधरे निसीदितब्बं, न खम्पकतेन, न ओगुण्ठितेन, न पल्लतियकाय अन्तरधरे निसीदितब्बं, न थेरे भिक्खु अुपुखज्ज निसीदितब्बं । सचे महाथेरस्स निसिन्नासनेन समकं आसनं होति, बहूसु आसनेसु सति एंकं द्वे आसनानि ठपेत्वा निसीदितब्बं । भिक्खु गणेत्वा पञ्चतासनेसु अनिसीदित्वा महाथेरेन “निसीदां”ति वृत्तेन निसीदितब्बं । नो चे महाथेरो वदति, “इदं, भन्ते, आसनं उच्चं”ति वत्तब्बं । “निसीदां”ति वृत्तेन निसीदितब्बं । सचे पन एवं आपुञ्छितेपि न वदति, निसीदन्तस्स अनापत्ति, महाथेरस्सेव आपत्ति । नवको हि एवरुपे आसने अनापुच्छा निसीदन्तो आपञ्जति, थेरे आपुञ्छिते अननुजानन्तो । न नवा भिक्खु आसनेन पटिवाहितब्बो, न सङ्घाटिकं ओत्तरित्वा अन्तरधरे निसीदितब्बं ।

पत्तधोवनोदके दीयमाने उभाहि हत्थेहि पत्तं पटिगहेत्वा उदकं पटिगहेतब्बं, दक्खिणोदके पन पुरो आधारके पत्तं ठपेत्वा गहेतब्बं, नीचं कत्वा उदकसहं अकरोन्तेन अपिटिंघंसन्तेन पत्तो धोवितब्बो । सचे उदकपटिगाहको होति, नीचं कत्वा उदकं पटिगाहके उदकेन आसिञ्चितं “मा उदकपटिगाहको उदकेन ओसिञ्चित, मा सामन्ता भिक्खु उदकेन ओसिञ्चिंसु, मा सङ्घाटि उदकेन ओसिञ्ची”ति । सचे उदकपटिगाहको न होति, नीचं कत्वा छामाय उदकं आसिञ्चितब्बं “मा सामन्ता भिक्खु उदकेन ओसिञ्चिंसु, मा सङ्घाटि उदकेन ओसिञ्ची”ति ।

ओदने दीयमाने उभाहि हत्थेहि पत्तं पटिगहेत्वा ओदनो पटिगहेतब्बो । यथा सूपस्स ओकासो होति, एवं मत्ताय ओदनो गणितब्बो । सचे होति सप्ति वा तेलं वा उत्तरिभङ्गं वा, थेरेन वत्तब्बो “सब्बेसं समकं सम्पादेहींति”ति । इद्यं न केवलं सप्ति वाहींत, एवं चारोंपाशु पत्तं संपादेहींति वृत्तेन निसीदितब्बं । सचे निसीदितब्बं भिक्खु अुपुखज्ज निसीदितब्बं । सचे महाथेरस्स निसिन्नासनेन समकं आसनं होति, बहूसु आसनेसु सति एंकं द्वे आसनानि ठपेत्वा निसीदितब्बं । सचे निसीदित्वा महाथेरेन “निसीदां”ति वृत्तेन निसीदितब्बं । सचे पन एवं आपुञ्छितेपि न वदति, निसीदन्तस्स अनापत्ति, महाथेरस्सेव आपत्ति । नवको हि एवरुपे आसने अनापुच्छा निसीदन्तो आपञ्जति, थेरे आपुञ्छिते अननुजानन्तो । न नवा भिक्खु आसनेन पटिवाहितब्बो, न सङ्घाटिकं ओत्तरित्वा अन्तरधरे निसीदितब्बं ।

सक्कच्चं पिण्डपातो भुजितब्बो, पत्तसञ्चिना पिण्डपातो भुजितब्बो, सपदानो पिण्डपातो भुजितब्बो, समसूपको पिण्डपातो भुजितब्बो, न थूपकतो ओमदित्वा पिण्डपातो भुजितब्बो, न सूपं वा बज्जनं वा ओदनेन पटिच्छादेतब्बं भिय्योकम्यतं उपादाय, न सूपं वा ओदनं वा अग्गिलानेन अन्तरो अत्थाय विज्ञापेत्वा भुजितब्बं, न उज्जानसञ्चिना परेसं पत्तो ओलोकेतब्बो, नातिमहन्तो कबलो कातब्बो, परिमण्डलं आलोपो कातब्बो, न अनाटेवे कबले मुखद्वारं विवरितब्बं, न भुजितानेन सब्बो हय्यो मुखे पक्खिपितब्बो, न सक्कबले मुखेन व्याहरितब्बं, न पिण्डुक्खेपकं भुजितब्बं, न कबलावच्छेकं, न अवगण्डकरकं, न हत्थनिदुनकं, न सित्थावकरकं, न जिव्वानिच्छारकं, न चपुचुपुकरकं, न सुरुसुरुकरकं, न हत्थनिल्लोहकं, न ओडुनिल्लोहकं भुजितब्बं ।

न समिसेन हत्थेन पानीयथालको पटिगहेतब्बो, न ताव थेरेन हत्थधेवनउदकं पटिगहेतब्बं, याव न सब्बे भुत्ताविनो होत्ति । सचे मनुस्सा “धोवेत्वा भन्ते, पत्तच्च हत्थेच्च वा”ति वदति, भिक्खु वा “तुम्हे उदकं गणह्या”ति वदति, वडुति । उदकं दीयमाने उभाहि हत्थेहि पत्तं पटिगहेतब्बं, नीचं कत्वा उदकसहं अकरोन्तेन अपिटिंघंसन्तेन पत्तो धोवितब्बो । सचे उदकपटिगाहको होति, नीचं कत्वा उदकं पटिगाहके उदकेन आसिञ्चित, मा सामन्ता भिक्खु उदकेन ओसिञ्चिंसु, मा सङ्घाटि उदकेन आसिञ्ची”ति । सचे उदकपटिगाहको न होति, नीचं कत्वा छामाय उदकं आसिञ्चितब्बं “मा सामन्ता भिक्खु उदकेन ओसिञ्चिसु, मा सङ्घाटि उदकेन आसिञ्ची”ति, न ससित्थेन पत्तधोवेन अन्तरधरे छडेतब्बं ।

भत्तगातो उड्डय निवत्तन्तेसु नवकोहि भिक्खुहि पठमतरं निवत्तितब्बं, पच्छा थेरोहि । सम्पाद्यसु हि घरेसु महापेरान निक्खमनोकासो न होति, तस्मा एवं वृत्तं । एवं निवत्ततोहि पन नवकोहि गोहद्वारे ठाथा थेरेसु निक्खमन्तेसु पटिपाटिया गन्तब्बं । सचे पन महाथेरा धुरे निसिन्ना होत्ति, नवका अन्तागेहे, थेरासनतो पटाय पटिपाटिया एवं निक्खमितब्बं, कायेन कायं असङ्घटेत्तेन यथा अन्तरेन मनुस्सा गन्तुं सकोप्ति, एवं विरलाय पालिया गन्तब्बं ।

“अनुजानामि, भिक्खुवे थेरेन भिक्खुना भत्तगगे अनुमोदितुं” त्ति (चूळवं ३६२) वचनतो सङ्ख्यथेरेन भत्तगे अनुमोदितब्दं। तं एकमेव ओहाय सेसेहि न गन्त्वब्दं।

“अनुजानामि, भिक्खुवे, तत्तगे चतूर्हि पञ्चाहि थेरानुयोरेहि भिक्खूर्हि आगमेतु”न्ति (चूल्हव० ३६२) वचनतो सङ्कृत्येरेन अनुमोदनत्याय निसिन्दे हेडा पटिपाटिया चतूर्हि निसीदितब्बं, अनुयोरे निसिन्दे महाथेरेन च हेडा च तीर्ति निसीदितब्बं, पञ्चमे निसिन्दे उपरि चतूर्हि निसीदितब्बं, सङ्कृत्येरेन हेडा दहराभिक्खुस्मि अञ्जिद्वैष्णप सङ्कृत्येरेतो पट्टाय चतूर्हि निसीदितब्बमेव। सचे पन अनुमोदको भिक्खु “गच्छथ, भन्ते, आगमेतब्बिक्त्यं नत्या”ति वदति, गन्तु वट्टुति। महाथेरेन “गच्छाम, आयुसां”ति वुते “गच्छथ”ति वदति, एवम्पि वट्टुति, “वहिगामे आगमिस्सामा”ति आभोगं कत्वापि बहिगामं गन्त्वा अत्तो निसिन्दतके “तुर्हे तस्स आगमेथा”ति वत्वापि गन्तु वट्टुतियेव। सचे पन मनुस्सा अत्तो रोचितेन एकेन अनुमोदनेकारोत्ति, नेव तस्स अनुमोदतो आपाति, न महाथेरस्स भरारो होति। उपरिनिसन्ककथायेव हि मनुस्सेसु कथायेनेसु थेरो आपुच्छितब्बो। महाथेरेन च अनुमोदनाय अञ्जिद्वैष्णव आगमेतब्बितो इदमेत्य लक्खणं। “अनुजानामि, भिक्खुवे, सति करणीये आनन्तरिकं भिक्खुं आपुच्छित्वा गन्तु”न्ति (चूल्हव० ३६२) वचनतो पन वच्चादिपीडित्वेन अनन्तरं भिक्खुं आपुच्छित्वा गन्तव्यन्ति। इदं भद्रतगवत्तं।

१८९. पिण्डाचारिकवते पन पिण्डाचारिकेन भिक्खुणा “इदानि गामं परिस्ससामी” ति तिमण्डलं पटिछ्यादेत्तेन परिमण्डलं निवासेत्वा कायबन्धनं बन्धित्वा सापुणं कत्वा सङ्घाटियो पारुपित्वा गणिंकं पटिमृच्छित्वा धोवित्वा पत्तं गहेत्वा साधुकं अतरमानेन गामो परिसित्तब्बो । सुपटिछ्यादेत्तेन अन्तरधेरे गन्तब्बन्ति आदि सङ्भं भग्गागवते वृथनयेनेव इधापि वैदतत्त्वं ।

निवेसनं पविसन्तेन सल्लक्षेतब्बं “इमिना पविसिस्सामि, इमिना निक्खिमिस्सामी”ति, नातिसहसा पविसितब्बं, नातिदूरे नाच्यासन्ते ठातब्बं, नातिचिरं ठातब्बं, नातिलहुकं निवित्तितब्बं, ठितेन सल्लक्षेतब्बं “भिक्खुं दातुकामा वा अदातुकामा वा”ति। सचे कम्मं वा निक्खिपति, आसना वा वुट्हाति, कटच्छुं वा परामसति, भाजनं वा परामसति, ठपेति वा, “दातुकामस्सा”ति ठातब्बं। भिक्खाय दीयमानाय वामेन हृत्येन सङ्घाटिं उच्चारेत्वा दक्खिणेन हृत्येन पत्तं पणामेत्वा उपेहि हृत्येहि पत्तं पटिगग्हेत्वा भिक्खा पटिगग्हेतब्बा, इथी वा होतु पुरिसो वा, भिक्खादानसमये मुखं न ओलोकेतब्बं, सल्लक्षेतब्बं “सूपं दातुकामा वा अदातुकामा वा”ति। सचे कटच्छुं वा परामसति, भाजनं वा परामसति, ठपेति वा, “दातुकामस्सा”ति ठातब्बं। भिक्खाय दिन्नाय सङ्घाटिया पत्तं पटिच्छादेत्वा साधुकं अतरमानेन निवित्तितब्बं।

यो पठम गामतो पिण्डाय पटिकमति, तेन आसनं पञ्चपेतब्बं, पादोदकं पादपीठं पादकथलिकं उपनिखिपितब्बं, अवकारापाति धोवित्वा उपटुपेतब्बा, पानीयं परिभोजनीयं उपटुपेतब्बं। यो पच्छा गामतो पिण्डाय पटिकमति, सचे होति भूतावसेसो, सचे आकृत्ति, भुजितब्बं। नो चे आकृत्ति, अप्पहरिते वा छडेतब्बं, अप्पाणके वा उदके ओपिलापेतब्बं, तेन आसनं उद्रितब्बं, पादोदकं पादपीठं पादकथलिकं पटिसामेतब्बं, अवकारापाति धोवित्वा पटिसामेतब्बा, पानीयं परिभोजनीयं पटिसामेतब्बं, भत्तगं सम्प्रजितब्बं। यो पस्सति पानीयठं वा परिभोजनीयघटं वा वच्चघटं वा रितं तुच्छं, तेन उपटुपेतब्बं। सचस्स होति अविसर्ह, ज्ञात्वा त्रैरुपयं आमन्तेत्वा हत्थिवल्लक्ष्मकेन उपटुपेतब्ब, न च तप्पच्चया वाचा विनिदितब्बाति। इदं पिण्डचारिकवतं।

१९०. आरअ्जिकवते आरअ्जिकेन भिकखुना कालस्सेव उडाय पन्तं थविकाय पक्खिपित्त्वा अंसे लगेत्वा चीवरं खन्दे करित्वा उपाहना आरोहित्वा दारभण्डं मत्तिकाभण्डं पटिसामेत्वा द्वारावातपानं थकेत्वा वसनद्वानते निक्खमितब्बं । “इदानि गामं पविसिस्सामा” ति उपाहना ओमुच्चित्वा नीचं कत्वा पफोटेत्वा थविकाय पक्खिपित्त्वा अंसे लगेत्वा तिमण्डलं पटिच्छादेन्तेन परिमण्डलं निवासेत्वा कायवन्धनं बन्धित्वा सगुणं कत्वा सङ्घटियो पासपित्त्वा गणिठं पटिमुच्चित्वा धोवित्वा पन्तं गहेत्वा साधुकं अतरमानेन गामो पविसितब्बो । सुप्पिटिच्छान्नेन अन्तरघरे गन्तब्बिन्निआदि सब्बं गमनविधानं इथापि भत्तगगवते वुत्तनयनेव वर्दितब्ब ।

१९१. सेनासंवरने यस्मिं विहारे विहरति, सचे सो विहारो उक्तापो होति, सचे उस्सहति, सो धेतब्बो । विहारं सोधेतन पठमं पत्तीवरं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं, निसीदनपत्त्वयरणं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं, भिसिवष्ट्वाहनं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं, मञ्चो नीचं कत्वा साधुकं अपटिघंसन्तेन असङ्घटेत्तेन कवाटपीठं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं, मञ्चपटिपादका नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बा, खेळमल्लको नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बो, अपसेनफलकं नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं, भूमय्यरणं यथापञ्चतं सल्लखेत्वा नीहरित्वा एकमन्तं निक्खिपितब्बं । सचे विहारे सन्तानकं होति, उल्लोका पठमं ओहरेतब्बं, आलोकसंथिकण्ठभागा पमज्जितब्बा । सचे गेरुकपरिकम्कता भित्ति कण्ठिकता होति, चोळकं तेमेत्वा पीळेत्वा पमज्जितब्बा । सचे काळवण्णकता भूमि कण्ठिकता होति, चोळकं तेमेत्वा पीळेत्वा पमज्जितब्बा । सचे अकाता होति भूमि, उदकेन परिएकोसित्वा परिएकोसित्वा सम्पज्जितब्बा “मा विहारो रेजेन उहञ्ची” ति, सङ्घारं विचिनित्वा एकमन्तं छडेतब्बं ।

न भिक्खुसामन्ता सेनासनं पष्पोटेत्वं, न विहारसामन्ता सेनासनं पष्पोटेत्वं, न पानीयसामन्ता सेनासनं पष्पोटेत्वं, न परिशोजनीयसामन्ता सेनासनं पष्पोटेत्वं, न पटिवाते अङ्गे सेनासनं पष्पोटेत्वं, अथेवाते सेनासनं पष्पोटेत्वं।

भूमत्थरण ओतापेत्वा सोधेत्वा पफ्कोटेत्वा अतिहरित्वा यथापञ्जतं पञ्जपेतब्बं, मञ्चपिटापदका एकमन्तं ओतापेत्वा पमजित्त्वा अभिहरित्वा यथाठाने ठपेतब्बा, मञ्चो एकमन्तं ओतापेत्वा सोधेत्वा पफ्कोटेत्वा नीचं कत्वा साधुकं अपाठिंसन्तेन असङ्गवैन्तेन कवाटीपं अतिहरित्वा यथापञ्जतं पञ्जपेतब्बा, पीठं एकमन्तं ओतापेत्वा सोधेत्वा पफ्कोटेत्वा नीचं कत्वा साधुकं अपिटिंसन्तेन असङ्गवैन्तेन कवाटीपं अतिहरित्वा यथापञ्जतं पञ्जपेतब्बं, निसीदनपच्चत्थरणं ओतापेत्वा पफ्कोटेत्वा अतिहरित्वा यथापञ्जतं पञ्जपेतब्बं, खेलमल्लका एकमन्तं ओतापेत्वा पमजित्त्वा अतिहरित्वा यथाठाने ठपेतब्बो, अपस्सनफलकं एकमन्तं ओतापेत्वा पमजित्त्वा यथाठाने ठपेतब्बं। पत्तचीवरं निकिखिपितब्बं, पत्तं निकिखिपन्तेन एकन हथ्येन पत्तं गहेत्वा एकन हथ्येन हेड्डामज्जं वा हेड्डापीठं वा पारमसित्ता पत्तो निकिखिपितब्बो, न च अनन्तरहिताय भूमिया पत्तो निकिखिपितब्बो। चीवरं निकिखिपन्तेन एकन हथ्येन चीवरं गहेत्वा एकन हथ्येन चीवरवंसं वा चीवररज्जुं वा पमजित्त्वा पारतो अन्तं, ओरतो भोगं कत्वा चीवरं निकिखिपितब्बं।

सचे पुरत्थिमा सरजा वाता वायन्ति, पुरत्थिमा वातपाना थकेतब्बा । सचे पच्छिमा, उत्तरा, दक्खिणा सरजा वाता वायन्ति, दक्खिणा वातपाना थकेतब्बा । सचे सीतकालो होति, दिवा वातपाना विवरितब्बा, रंगि थकेतब्बा । सचे उड़कालो होति, दिवा वातपाना थकेतब्बा, रंगि विवरितब्बा ।

सचे उक्तावाणं होति, परिवेणं सम्प्रज्ञितब्बं, कोटुको सम्प्रज्ञितब्बा, उपद्वानसाला सम्प्रज्ञितब्बा, अग्निसाला सम्प्रज्ञितब्बा, वच्चकुटि सम्प्रज्ञितब्बा । सचे पानीयं न होति, पानीयं उपद्वापेतब्बं । सचे परिभोजनीयं न होति, परिभोजनीयं उपद्वापेतब्बं । सचे आचमनकम्भिया उदकं न होति, आचमनकम्भिया उदकं आसिज्यतब्बं ।

सचे वृद्धन सदिं एकविहारे विहरति, न वृद्धं अनापुच्छा उद्देसो दातब्बो, न परपुच्छा दातब्बा, न सञ्जायो कातब्बो, न धम्मो भासितब्बो, न पदीपो कातब्बो, न पदीपो विज्ञापेतब्बो, न वातपाना विवरितब्बा, न वातपाना थकेतब्बा । द्वारा नाम यस्मा महावक्त्रज्ञ, तरम्या तथ्य आपच्छनकिच्चन् नन्ति, सेसानि पन उद्देसदानार्दीनि आपच्छित्त्वाव कातब्बानि, देवसिकम्पि आपच्छित्तं वडति । अथापि

“भन्ते, आपुच्छितमेव होतूंति वुते वुद्धुतरो “साधूं”ति सम्पटिच्छति, सयमेव वा “त्वं यथासुखं विहराहों”ति वदति, एवम्पि वद्वति। सभागस्स विस्सासेनपि वद्वतियेव। सचे वुडेन सङ्क्षिं एकचङ्कमे चङ्कमति, येन वुडे, तेन परिवत्तेतब्बं, न च वुडो सङ्क्षिटिकणेन घट्टेतब्बो। इदं सेनासनवतं।

१९२. जन्ताधरवत्ते यो पठमं जन्ताधरं गच्छति, सचे छारिका उत्सन्ना होति, छारिका छडेतब्बा। सचे उक्तापं होति, जन्ताधरं सम्पज्जितब्बं, परिवेणं सम्पज्जितब्बं, कोट्को सम्पज्जितब्बो, जन्ताधरसाला सम्पज्जितब्बा, चुणं सन्नेतब्बं, मत्तिका तेमेतब्बा, उदकदोणिया उदकं आसिज्जितब्बं। जन्ताधरं पविसन्तेन मत्तिकाय मुखं मक्खेत्वं पुरतो च पच्छतो च पटिच्छादेत्वा जन्ताधरं पविसितब्बं, न थेरे भिक्खु, अनुपखञ्ज निसीदितब्बं, न नवा भिक्खु आसेनेन पटिबहितब्बा। सचे उत्सहति, जन्ताधरे थेरानं भिक्खूनं परिकम्मं कातब्बं। जन्ताधरा निक्खमन्तेन जन्ताधरपीठं आदाय पुरतो च पच्छतो च पटिच्छादेत्वा जन्ताधरा निक्खमितब्बं। सचे उत्सहति, उद्रेकपि थेरानं भिक्खूनं परिकम्मं कातब्बं, न थेरानं भिक्खूनं पुरतो नहायितब्बं, न उपरितो नहायितब्बं, नहातेन उत्तरन्तेन ओतरन्तानं मग्गो दातब्बो। यो पच्छा जन्ताधरा निक्खमति, सचे जन्ताधरं चिक्खल्लं होति, धर्वातब्बं, मत्तिकादोणिं धर्वित्वा जन्ताधरपीठं परिटासमेत्वा अग्गिं विज्ञापेत्वा द्वारं थकेत्वा पक्कमितब्बं। इदं जन्ताधरवतं।

१९३. वच्चकुटिवते यो वच्चकुटिं गच्छति, वहि ठितेन उक्कासितब्बं, अन्तो निसिन्नेनपि उक्कासितब्बं, चीवरवंसे वा चीवरं निक्खिपित्वा साधुकं अतरमानेन वच्चकुटि पविसितब्बा, नातिसहसा पविसितब्बा, न उभ्यजित्वा पविसितब्बा, वच्चपादुकाय ठितेन उभ्यजितब्बं, न नित्युनन्तेन वच्चो कातब्बो, न दन्तकदुं खादन्तेन वच्चो कातब्बो, न बहिद्वा वच्चदोणिकाय वच्चो कातब्बो, न बहिद्वा पस्सावदोणिकाय पस्सावो कातब्बो, न पस्सावदोणिकाय खेळो कातब्बो, फालितेन वा खरेन वा गषिकेन वा कण्टकेन वा सुसिरेन वा पूतिना वा कडेन न अवलोकेतब्बं, अवलोखनकदुं पुर अगाहेत्वा परिवृद्धस्स आपाति नत्यि, न अवलोखनकदुं वच्चकूपमि पातेतब्बं, वच्चपादुकाय ठितेन पटिच्छादेतब्बं, नातिसहसा निक्खमितब्बं, न उभ्यजित्वा निक्खमितब्बं, आचमनपादुकाय ठितेन उभ्यजितब्बं, न चुप्चुपुकारकं आचमेतब्बं, न आचमनसरावकं उदकं सेसेतब्बं। इदं च बस्बासधारणाटुनं सन्धाया वृत्तं। तत्र हि अज्जे अज्जे आगच्छन्ति, तस्मा उदकं न सेसेतब्बं। यं पन सङ्क्षिकेपि विहारे एकदेसे निबद्धामनन्त्याय कतं ठानं होति पुगालिकडानं वा, तस्मिं वद्वति। विरेचनं पवित्वा पुनप्युनं पविसन्तस्सपि वद्वतियेव। आचमनपादुकाय ठितेन पटिच्छादेतब्बं।

सचे वच्चकुटि उहात होति वहि वच्चमविखता, उदकं आहरित्वा धर्वितब्बं। उदकं अत्यि, भाजनं नत्यि, असन्तं नाम होति। भाजनं अत्यि, उदकं नत्यि, एतम्पि असन्तं। उभयस्मिं असति असन्तमेव, कडेन वा केनचि वा पुञ्जित्वा गन्तब्बं। सचे अवलोखनपिटको पूरतो होति, अवलोखनकदुं छडेतब्बं। सचे कच्चवं अत्यि, वच्चकुटि सम्पज्जितब्बा, परिभण्डं सम्पज्जितब्बं, परिवेणं सम्पज्जितब्बं, कोट्को सम्पज्जितब्बो। सचे आचमनकुम्भिया उदकं न होति, आचमनकुम्भिया उदकं आसिज्जितब्बं।

“न, भिक्खुवे, वच्चं कत्वा सति उदके नाचमेतब्बं, यो नाचमेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चुल्हव० ३७३) वचनतो उदके सति उदककिच्चं अकरोन्तस्स आपत्ति। सचे उदकं अत्यि, पटिच्छन्नद्वानं पन नत्यि, भाजने नोहरित्वा आचमितब्बं। भाजने असति पत्तेन नोहरितब्बं, पत्तेपि असति असन्तं नाम होति। “इदं अतिविटं, पुरतो अज्जं उदकं भविस्ती”ति गतस्स उदकं अलभन्तस्सेव भिक्खुवाचारवेला होति, कडेन वा केनचि वा पुञ्जित्वा गन्तब्बं, भुजित्वुमि अनुमोदेदित्वुमि वद्वति। “न, भिक्खुवे, वच्चकुटिया यथावृद्धं वच्चो कातब्बो, यो करेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खुवे, आगतपटिपाटिया वच्चं कातुं”ति (चुल्हव० ३७३) वचनतो वच्चकुटिं पविसन्तेन आगतपटिपाटिया पविसितब्बं। वच्चकुटियं पस्सावद्वाने नहानतियेति तीसुपि आगतपटिपाटियेव पमाणं। इदं वच्चकुटिवतं।

इति पालिमुन्तकविनयविनिच्छयसङ्गहे

उपज्ञायादिवत्तविनिच्छयकथा समता।

२८. चतुपच्चयभाजनीयविनिच्छयकथा

१९४. चतुपच्चयभाजनति चीवरादीनं चतुर्नं पच्यथानं भाजनं। तत्य चीवरभाजने ताव चीवरपटिगाहको वेदितब्बो, चीवरनिदहको वेदितब्बो, भण्डागारिको वेदितब्बो, भण्डागारं वेदितब्बं, चीवरभाजको वेदितब्बो, चीवरभाजनं वेदितब्बं।

तत्य (महाव० ३४०-३४१) “अनुजानामि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतं भिक्खुं चीवरपटिगाहकं सम्मन्नितुं, यो न छन्दागतिं गच्छेय्य, न दोसागतिं गच्छेय्य, न मोहागतिं गच्छेय्य, न भयागतिं गच्छेय्य, गहितागहितञ्च जानेय्या”ति (महाव० ३४२) वचनतो इमेहि पञ्चहङ्गेहि समन्नागतो चीवरपटिगाहको सम्मन्नितब्बो। तत्य पच्छा आगतानम्पि अत्तनो जातकादेनं पठमतरं पटिगण्हन्तो वा एकच्चस्मिं पेमं दस्तेत्वा गण्हन्तो वा लोभपक्तिताय अत्तनो परिणामेन्तो वा छन्दागतिं गच्छति नाम। पठमतरं आगतस्सपि कोशवसेन पच्छा गण्हन्तो वा दुग्गतमनुस्सेसु अवमज्जं कत्वा गण्हन्तो वा “किं यो धरे ठपनोकासो नत्यि, तुम्हाकं सन्तकं गहेत्वा गच्छति”ति एवं सङ्क्षेप्त्वा लाभन्तरावं करोन्तो वा दोसागतिं गच्छति नाम। यो पन मुद्रस्सति असम्जानो, अर्यं मोहागतिं गच्छति नाम। पच्छा आगतानम्पि इस्सरानं धयेन पठमतरं पटिगण्हन्तो वा “चीवरपटिगाहकडानं नामेत्वं भारिया”ति सन्तसन्तो वा भयागतिं गच्छति नाम। “मया इदञ्चिदञ्च गहितं, इदञ्चिदञ्च न गहितं”ति एवं जानतो गहितागहितं जानाति नाम। तस्मा यो छन्दागतिआदिवसेन न गच्छति, जातक अञ्जातक अडुलगतेसु विसेसं अकत्वा आगतपटिपाटिया गण्हति, सीलाचारपटिपत्तियुतो होति सतिमा मेधावी बहुसुतो, सककोति दायकानं विस्सद्वय वाचाय परिमण्डलेहि पदब्यञ्जनेहि अनुमोदनं करोन्तो पसादं जनेतुं, एवस्पो सम्पन्नितब्बो।

एवञ्च पन सम्पन्नितब्बो। पठमं भिक्खु याचित्वा व्यतेन भिक्खुना पटिबलेन सङ्गो जापेतब्बो —

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, यदि सङ्क्षेप्त्वा पत्तकल्लं, सङ्गो इत्थन्नामं भिक्खुं चीवरपटिगाहकं सम्पन्नेय्य, एसा ज्रति।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, सङ्गो इत्थन्नामं भिक्खुं चीवरपटिगाहकं सम्पन्नति, यस्सायस्मतो खमति इत्थन्नामस्स भिक्खुनो चीवरपटिगाहकस्स सम्मुति, सो तुण्हस्स। यस्स नक्खमति, सो भासेय।

“सम्पतो सङ्गेन इत्थन्नामो भिक्खु चीवरपटिगाहको, खमति सङ्क्षेप्त्वा, तस्मा तुप्ही, एवमेत्वं धारयामी”ति (महाव० ३४२) —

इति इमाय कम्मवाचाय वा अपलोकनेन वा अन्तोविहारे सब्बसङ्क्षेप्त्वा परिमण्डलेहि पदब्यञ्जनेहि अनुमोदनं करोन्तो पसादं जनेतुं, एवस्पो सम्पन्नितब्बो।

१९५. चीवरनिदहकोपि “अनुजानामि, भिक्खुवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतं भिक्खुं चीवरनिदहकं सम्पन्नितुं, यो न छन्दागतिं गच्छेय्य, न दोसागतिं गच्छेय्य, न मोहागतिं गच्छेय्य, न भयागतिं गच्छेय्य, निहितागहितञ्च जानेय्या”ति वचनतो पञ्चहङ्गसमन्नागतो भिक्खु —

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, यदि सङ्क्षेप्त्वा पत्तकल्लं, सङ्गो इत्थन्नामं भिक्खुं चीवरनिदहकं सम्पन्नेय्य, एसा ज्रति।

“सुणातु मे भन्ते सङ्गो, सङ्गो इत्थन्नामं भिक्खुं चीवरनिदहकं सम्पन्नति, यस्सायस्मतो खमति इत्थन्नामस्स भिक्खुनो चीवरनिदहकस्स सम्मुति, सो तुण्हस्स। यस्स नक्खमति, सो

भासेय।

“सम्पतो सङ्घेन इथन्नामो भिक्खु चीवरनिदहको, खमति सङ्घस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी”ति (महाव० ३४२) —

इति इमाय कम्मवाचाय वा अपलोकनेन वा वुचनयेनेव सम्पन्नितब्बो ।

१९६. भण्डागारिकोपि “अनुजानामि, भिक्खवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतं भिक्खुं भण्डागारिकं सम्पन्नितुं, यो न छन्दागतिं गच्छेय्य, न दोसागतिं गच्छेय्य, न मोहागतिं गच्छेय्य, न भयागतिं गच्छेय्य, गुत्तागुत्तज्ज्ञ जानेय्या”ति (महाव० ३४३) वचनतो पञ्चङ्गसमन्नागतो भिक्खु “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो इथन्नामं भिक्खुं भण्डागारिकं सम्पन्नेय्या”तिआदिना (महाव० ३४३) नयेन कम्मवाचाय वा अपलोकनेन वा सम्पन्नितब्बो ।

एत्य (महाव० अट्ठ० ३४३) च यत्थ छदनादीसु कोर्चि दोसो नत्यि, तं गुन्त । यत्थ पन छदनितिं वा छदनिटुका वा यत्थ कर्त्याचि पतिता, येन ओवस्सति वा, मूसिकादीनं वा पवेसो होति, भित्तिआदीसु वा कर्त्याचि छिद्दं होति, उपचिका वा उड्हान्ति, तं सब्बं अगुन्त नाम । तं सल्लक्षेत्वा भण्डागारिकेन पटिसङ्घरितब्बं । सीतसमये द्वारज्ञ वातपानञ्च सुषीहितं कातब्बं । सीतेन हि चीवरानि कण्णकितानि होन्ति । उण्हसमये अन्तरन्तरा वातपवेसनत्यं विवरितब्बं । एवं करोन्तो हि गुत्तागुत्तं जानाति नाम ।

१९७. “अनुजानामि, भिक्खवे, भण्डागारं सम्पन्नितुं, वं सङ्घो आकृतिं विहारं वा पासादं वा हमियं वा गुरुं वा”ति (महाव० ३४३) वचनतो भण्डागारं सम्पन्नित्वा ठपेतब्बं । एत्य च यो आरामञ्जे आरामिकसामणेरादेहि अविवितो सब्बेसं समोसरणद्वाने विहारो वा अड्हयोगो वा होति, सो सम्पन्नितब्बो । पञ्चन्तसेनासनं पन न सम्पन्नितब्बं । इमं पन भण्डागारं खण्डसीमं गन्त्वा खण्डसीमाय निसिन्नोहि सम्पन्नितुं न वट्हति । विहारमञ्ज्ञेयेव “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो इथन्नामं विहारं भण्डागारं सम्पन्नेय्या”तिआदिना (महाव० ३४३) नयेन कम्मवाचाय वा अपलोकनेन वा सम्पन्नितब्बं ।

चीवरपटिगाहकारीहि पन तीहिपि अतन्तो वत्तं जानितब्बं । तत्थ चीवरपटिगाहकेन ताव यं यं मनुस्सा “कालचीवर”न्ति वा “अकालचीवर”न्ति वा “अच्चेकचीवर”न्ति वा “वस्सिकसाटिक”न्ति वा “निसीदन”न्ति वा “पञ्चतरण”न्ति वा “मुख्युञ्जनचोऽ”न्ति वा वेन्ति, तं सब्बं एकरासि कत्वा मिसेत्वा न गणितब्बं, विसुं विसुं कत्वाव गणित्वा चीवरनिदहकस्स तथेव आचिकित्वा दातब्बं । चीवरनिदहकेनपि भण्डागारिकस्स ददमानेन “इदं कालचीवरं...पै... इदं मुख्युञ्जनचोऽ”न्ति आचिकित्वाव दातब्बं । भण्डागारिकेनपि तथेव विसुं विसुं सब्बाणं कत्वा ठपेतब्बं । ततो सङ्घेन “कालचीवरं आहरा”न्ति वुते कालचीवरमेव दातब्बं...पै... “मुख्युञ्जनचोऽ आहरा”ति वुते तदेव दातब्बं । इति भगवता चीवरपटिगाहको अनुज्ञातो, चीवरनिदहको अनुज्ञातो, भण्डागारिको अनुज्ञातो, भण्डागारं अनुज्ञातं, न बाहुलिकताय, न असन्तुष्टिताय, अपिच खो सङ्घानुग्राहय । सचे हि आहटाहटं गहेत्वा भिक्खु भाजेय्युं नेव आहटं, न अनाहटं, न दिन्नं, न अदिन्नं, न लङ्घं, न अलङ्घं जानेय्युं, आहटाहटं थेरासेन वा ददेय्युं, खण्डावाहण्डं वा छिन्दित्वा गणेय्युं, एवं सति अयुतपरिशेगो च होति, न च सब्बेसं सङ्घो कतो होति । भण्डागारे पन चीवरं ठपेतब्बं उस्सन्काले एककस्स भिक्खुनो तिर्यिवरं वा द्वे वा एकेकं वा चीवरं दस्सन्ति, लङ्गालङ्गं जानिस्सन्ति, अलङ्गालावं जत्वा सङ्घाहं कातुं मञ्जिस्सन्तीति ।

१९८. चीवरभाजकोपि “अनुजानामि, भिक्खवे, पञ्चहङ्गेहि समन्नागतं भिक्खुं चीवरभाजकं सम्पन्नितुं, यो न छन्दागतिं गच्छेय्य, न दोसागतिं गच्छेय्य, न मोहागतिं गच्छेय्य, न भयागतिं गच्छेय्य, भाजिताभाजितञ्ज्ञ जानेय्या”ति (महाव० ३४३) वचनतो पञ्चहङ्गेहि समन्नागतोयेव “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो इथन्नामं भिक्खुं चीवरभाजकं सम्पन्नेय्या”ति (महाव० ३४३) आदिना नयेन कम्मवाचाय वा अपलोकनेन वा सम्पन्नित्वा ठपेतब्बो ।

एत्य सभागानं भिक्खुनं अपापुणन्तम्य महग्धचीवरं देन्तो छन्दागतिं गच्छति नाम । अज्जेसं वुड्हतरानं पापुणन्तम्य महग्धचीवरं अदत्त्वा अपाप्य देन्तो दोसागतिं गच्छति नाम । मोहमूल्हो चीवरदानवतं अजानन्तो मोहागतिं गच्छति नाम । मुखरानं नवकानमिष्य भयेन अपापुणन्तं एव महायं चीवरं देन्तो भयागतिं गच्छति नाम । यो एवं न गच्छति, सब्बेसं तुलाभूतो पमाभूतो मञ्जत्तो, सो सम्पन्नितब्बो । तेनपि चीवरं भाजेन्नेन पठमं “इदं शूलं, इदं सङ्घं, इदं धनं, इदं तुक्तं, इदं परिभूतं, इदं अपरिभूतं, इदं दीघतो एतकं, पुश्युलो एतकं”न्ति एवं वर्त्थानि विचिनित्वा “इदं एतकं अग्धति, इदं एतकं”न्ति एवं अग्धपरिच्छेदं कत्वा सचे सब्बेसं एकेकमेव ददसदस्य अग्धनकं पापुणाति, इच्छेत कुसलं । नो चे पापुणाति, यं नवं वा अट्ठ वा अग्धति, तं अज्जेन एकाग्धनकेन च द्विअग्धनकेन च सद्दिं बन्धित्वा एतेन उपायेन समे पटिवीसे ठपेत्वा कुसो पातेतब्बो । सचे एकेकस्स दीघामाने चीवरे दिवसो नप्हाहोति, दस दस भिक्खू गणेत्वा दस दस चीवरपटिवीसे एकतो बन्धित्वा भण्डिकं कत्वा एको चीवरपटिवीसो ठपेतब्बो । एवं ठपेतेसु चीवरपटिवीसु कुसो पातेतब्बो । तेहिपि भिक्खुहि पुन कुसपातं कत्वा भाजेतब्बं ।

“अनुजानामि, भिक्खवे, सामणेरानं उपङ्गपटिवीसं दातु”न्ति (महाव० ३४३) वचनतो ये सामणेरा अतिस्सरा भिक्खुसङ्घस्स कत्वाक्षमं न करोन्ति, उद्देसपरिपुच्छासु युता आचरियुपञ्ज्ञायानयेव वर्तपटिवतं करोन्ति, अज्जेसं न करोन्ति, एतेसंयेव उपङ्गभागो दातब्बो । ये पन पुरेभत्तञ्ज्ञ पच्छाभत्तञ्ज्ञ भिक्खुसङ्घस्स सेवक कत्वाक्षिच्छं करोन्ति, तेसं समको दातब्बो । इदञ्च्य पिद्धिसमये उप्पन्नेन भण्डागारे ठपेतेन अकालचीवरेनेव कथितं, कालचीवरं पन समकंयेव दातब्बं । ततुपादवस्सावासिकं सम्पूज्ननीवन्धनादि सङ्घस्स कातिकमं कत्वा गहेतब्बं । एतक्षेत्र सब्बेसं वत्तं । भण्डागारचीवरेपि सचे सामणेरा आगान्त्वा “भन्ते, मयं यागं पचाम, भन्ते पचाम, खञ्जकं पचाम, अपरिहरितं करोम, दन्तकुं आहराम, रङ्गलिं कपिष्यं कत्वा देम, किं अम्होहि न कतं नामा”ति उक्तुष्टुं करोन्ति, समभागोव दातब्बो । एतंयेव विरज्ञित्वा करोन्ति, येसञ्च करणभावो न पञ्चायति, ते सन्ध्या वुत्तं “अनुजानामि, भिक्खवे, सामणेरानं उपङ्गपटिवीसं दातु”न्ति । कुरुन्दिद्यं पन “सचे सामणेरा कस्मा मयं, भन्ते, सङ्घकमं न करोम, करिसामाप्तिं याचन्ति, समपटिवीसो दातब्बो”ति वुत्तं ।

सचे कोचि भिक्खुं सकं भागं गहेत्वा सत्यं लभित्वा नदिं वा कन्तारं वा उत्तरित्वा दिसापक्कमितुकामो होति, तस्स “अनुजानामि, भिक्खवे, उत्तरन्तस्स सकं भागं दातु”न्ति (महाव० ३४३) वचनतो चीवरेसु भण्डागारातो वहि नीहटेसु घण्टिं पहरित्वा भिक्खुसङ्घे सल्लिपितते चीवरभाजकेन “इमस्स भिक्खुसु कोड्हासेन एत्केन भवितव्बं”न्ति तत्वेत्वा नयगाहेन समभागेन चीवरं दातब्बं । तुलाय तुलितमिष्य हि समसमं दातुं न सक्का, तस्मा ऊनं वा होतु अधिकं वा, एवं तत्केन नयेन दिन्नं सुदिन्नं । नेव ऊनं कुन दातब्बं, नातिरितं पटिगमिहतब्बं । सचे दस भिक्खू होन्ति, साटकापि दसेव, तेसु एको द्वादस अग्धति, सेसो दसग्धनका । सब्बेसु दसग्धनकवसेन कुसे पातिते यस्स भिक्खुनो द्वादसग्धनको कुसो पातितो, तेन यत्कं तस्मिं पटिवीसे अधिकं, तत्कं अग्धनकं यं किञ्चित्त अत्तनो सन्तकं कपिष्यभण्डं दत्त्वा सो अतिरेकभागो गहेत्वा । सचे सब्बेसं पञ्च पञ्च वर्त्थानि पत्तानि, सेसानिपि अत्यि, एकेकं पन न पापुणाति, छिन्दित्वा दातब्बानि ।

छिन्दितेन च अट्ठुमण्डलादीनं वा उपाहनत्यविकादीनं वा पहोकानि खण्डानि कत्वा दातब्बानि । हेट्टुमपरिच्छेदेन चतुरङ्गुलिकित्वारम्पि अनुवातप्तेहोनकायामं खण्डं कत्वा दातुं वट्हति, अपरिभोगं पन न कातब्बं । सचेपि एकसु भिक्खुनो कोड्हासेपे एकं वा द्वे वा वर्त्थानि नप्हाहोति, तथ्य अज्जं सामणकं परिक्खारं ठपेत्वा यो तेन तुस्सति, तस्स तं भागं कत्वा पच्छा कुसपातो कातब्बो । सचे दस भिक्खू गणेत्वा वागं करोन्तानं एको वागो न पूरीत, अट्ठ वा नव वा होन्ति, तेसं अट्ठ वा नव वा कोड्हासा “तुम्हे इमे गहेत्वा विसुं भाजेया”ति दातब्बा । एवं दत्त्वा पच्छा कुसपातो कातब्बो ।

१९९. इदानि “अट्ठुमा, भिक्खवे, मातिका चीवरस्स उपादाय, सीमाय देति, कतिकाय देति, भिक्खापञ्चत्तिया देति, सङ्घस्स देति, उभतोसङ्घस्स देति, वस्सन्वुडसङ्घस्स देति, आदिस्स देति, पुण्गलस्स देती”ति (महाव० ३७९) चीवरानं पटिलाभवेत्तदस्सनर्थं या ता अट्ठ मातिका वुत्ता, तासं वसेन विनिच्छयो वेदितब्बो ।

तथ्य “सीमाय दमी”ति एवं सीमं परामसित्वा देन्तो सीमाय देति नाम । एवं सीमाय दिन्नं यावतिका भिक्खु अन्तोसीमायता, तेहि भाजेतब्बं । सीमा च नामेसा खण्डसीमा उपचारसीमा अविप्पवाससीमा लाभसीमा गामसीमा निगमसीमा नगरसीमा अव्यन्तरसीमा उद्कुक्खेपसीमा जनपदसीमा रङ्गसीमा दीपसीमा चक्रवालसीमाति पन्नरसविधा होति । तथ्य खण्डसीमा सीमाकथायं वुत्ताव । उपचारसीमा नाम परिक्खित्वास्स विहारस्स परिक्खेप, अपरिक्खित्वास्स परिक्खेपहुद्वानेन परिच्छिन्ना होति । अपिच भिक्खुनं धुवसन्निपातद्वानतो परियन्ते ठित्भोजनसालतो वा निबद्धवसनआवासतो वा थाममञ्जित्वास्स पुरिसस्स द्विन्नं लेहुपातानं अन्तो उपचारसीमाति परिच्छिन्ना होति । सा पन आवासेसु वट्हन्तेसु वट्हति, परिहायन्तेसु परिहायति । **महापच्छरियं**

पनं भिक्खुसुपि वृद्धन्तेसु वृद्धतीं तिं वृत्तं । तस्मा सचे विहारे सन्निपतितभिक्खूहि सङ्घि एकाबद्धा हुत्वा योजनसतम्पि पूरेत्वा निसीदन्ति, योजनसतम्पि उपचारसीमाव होति, सब्बेसं लाभो पापुणाति । समानसंवासअविष्वावासीमाद्यमयि वृत्तमेव । लाभसीमा नाम नेव सम्मासम्बुद्धेन अनुञ्जाता, न धम्मसङ्घाक्षयेरेहि ठिपता, अपिच खो राजराजमहामत्ता विहारं कारेत्वा गावुतं वा अड्योजनं वा योजनं वा समन्ततो परिच्छिन्दित्वा “अयं अम्भाकं विहारस्स लाभसीमा” तिं नामितिवितके थम्पे निखणित्वा “यं एत्यन्तरे उपज्ञति, सब्बं अम्भाकं विहारस्स देमा” तिं सीमा ठपेन्ति, अयं लाभसीमा नाम । गामनिगमनगरअब्भन्तरउदकुक्खेपसीमापि वृत्ता एव ।

जनपदसीमा नाम कासिकोसलरद्धादीनं अन्तो बूहू जनपदा होन्ति, तत्य एकेको जनपदपरिच्छेदो जनपदसीमा । रद्धसीमा नाम कासिकोसलादिरद्धुपरिच्छेदो । रज्जसीमा नाम “चोळभोगो केरळभोगो” तिं एवं एकेकस्स रळो आणापविनिद्वान् । दीपसीमा नाम समुद्धन्तेन परिच्छिन्नमहादीपा च अन्तरदीपा च । चक्रवालसीमा चक्रवालपञ्चतेनेव परिच्छिन्ना । एवमेतासु सीमासु खण्डसीमाय केनचिकम्मेन सन्निपतितं सङ्घं दिस्वा “एथेव सीमाय सङ्घस्स देमीं” तिं वृत्ते यावतिका भिक्खु अन्तोखण्डसीमागत, तेऽहि भाजेतब्बं । तेसंयेव हि तं पापुणाति, अब्जेसं सीमन्तरिकाया वा उपचारसीमाया वा ठितानम्पि न पापुणाति । खण्डसीमाय ठिते पन रुक्खे वा पब्बते वा ठितस्स हेड्वा वा पथवीवेमज्जगत्स्स पापुणातियेव । “इमिस्सा उपचारसीमाय सङ्घस्स दम्मीं” तिं दिन्नं पन खण्डसीमासीमन्तरिकासु ठितानं न पापुणाति । अविष्वावासीमालाभसीमासु दिन्नं तासु सीमासु अन्तोगतानं पापुणाति । गामसीमादीसु दिन्नं तासं सीमानं अब्भन्तरे बद्धसीमाय ठितानम्पि पापुणाति । अब्भन्तरसीमाउदकुक्खेपसीमासु दिन्नं तत्य अन्तोगतानयं वापुणाति । जनपदद्वरज्जदीपचक्रवालसीमासुपि गामसीमादीसु वृत्तसंदिसोयेव विनिच्छयो ।

सचे पन जम्बुरीपे ठिठो “तम्भवणिणीपे सङ्घस्स दम्मीं” तिं वदति, तम्भपणिणीपतो एकोपि आगन्त्वा सब्बेसं गणितुं लभति । सचेपि तत्रेव एको सभागभिक्खु सभागानं भागं गणहाति, न वारेतब्बो । एवं ताव या सीमं परामासित्वा देति, तस्स दाने विनिच्छयो वेदितब्बो । यो पन “असुक्सीमाय” निति वृत्तं न जानाति, केवल “सीमा” तिं वचनमत्तमेव जानन्तो विहारं आगन्त्वा “सीमाय दम्मीं” तिं वा “सीमटुकसङ्घस्स दम्मीं” तिं वा भणति, सो पुच्छितब्बो “सीमा नाम बहुविधा, करतरसीमं स्थाय भणसीं” तिं । सचे वदति “अहं असुक्सीमाय” तिं न जानामि, सीमटुकसङ्घो भाजेत्वा गणहूं” तिं, करतरसीमाय भाजेतब्बं? महासीवधेरो किराह “अविष्वावासीमाय” तिं । ततो न अहंसु “अविष्वावासीमा नाम तियोजनापि होति, एवं सन्ते तियोजने ठिता लाभं गणित्सन्ति, तियोजने ठत्वा आगन्तुकवत्तं पूरेत्वा आरामं पवित्रतब्बं भविस्सति, गमिको तियोजनं गन्त्वा सेनासानं आपुच्छिस्सति, निस्स्यपटिपन्नस्स तियोजनातिकमे निस्स्ययो पटिप्पस्मिस्सति, पारिवासिकेन तियोजनं अतिकमित्वा अरुणं उद्गेतब्बं भविस्सति, भिक्खुनिया तियोजने ठत्वा आरामपवेसनं आपुच्छितब्बं भविस्सति, सब्बम्पेतं उपचारसीमापरिच्छेदवसेनेव कातुं वद्वति, तस्मा उपचारसीमाय भाजेतब्बं” निति ।

२००. कतिकाय देतीति एत्य पन कतिका नाम समानलाभकतिका । तत्रेव कतिका कातब्बा, एकस्मिं विहारे सन्निपतितेहि भिक्खूहि यं विहारं सङ्घाणितुकामा समानलाभं कातुं इच्छन्ति, तस्स नामं गहेत्वा “असुको नाम विहारो पोराणको” तिं वा “बुद्धाधिवृयो” तिं वा “अपलामो” तिं वा य किञ्चिकाराणं वत्वा “तं विहारं इमिना विहारेन सङ्घि एकलाभं कातुं सङ्घस्स रुच्यते” तिं तिक्खवत्तुं सावेतब्बं । एतावता तस्मिं विहारे निसिन्नोपि इधं निसिन्नोपि होति । तस्मिं विहारेपि सङ्घेन एवमेव कातब्बं । एतावता इधं निसिन्नोपि तस्मिं निसिन्नोपि होति । एकस्मिं विहारे लाभे भाजियमाने इतरस्मिं ठितस्स भागं गहेतुं वद्वति । एवं एकेन विहारेन सङ्घि बहूपि आवासा एकलाभा कातब्बा । एवज्ज कते एकस्मिं आवासे दिन्ने सब्बत्थ दिन्नं होति ।

२०१. भिक्खापञ्चन्ति नाम अतनो परिच्छायपञ्चन्द्वानं, यथं सङ्घस्स धुवकारा करीयन्ति । एत्य च यस्मिं विहारे इमस्स चीवरदायकस्स सन्तकं सङ्घस्स पाकवद्वं वा वत्तति, यस्मिं विहारे भिक्खू अतनो भारं कत्वा सदा गेहे भोजेति, यथं वा तेन आवासो करितो, सलाकभत्तादीनि वा निबद्धानि, इमे धुवकारा नाम । येन पन सकलोगिं विहारे पतिद्वापितो, तथं वत्तब्बमेव नित्य, तस्मा सचे सो “यथं मङ्गं धुवकारा करीयन्ति, तथ्य दम्मीं” तिं वा “तथ्य देशा” तिं वा य भणति, बहूसु चेंपे ठानेसु धुवकारा होन्ति, सब्बत्थ दिन्नमेव होति । सचे पन एकस्मिं विहारे भिक्खु बहुतरा होन्ति, तेऽहि वत्तब्बं “तुम्हाकं धुवकारे एकत्थं भिक्खु बूहू, एकत्थं अपकाका” तिं । सचे “भिक्खुगुणनाथं गणहूं” तिं भणति, तथा भाजेत्वा गणितुं वद्वति । एत्य च वत्थभेसंज्ञादि अपकमियं सुखेन भाजीयति । यदि पन मञ्जो वा पीठं वा एकमेव होति, तं पुच्छित्वा यस्स विहारस्स, एकविहारेपि वा यस्स सेनासानस्स सो विचारेति, तथ्य दातब्बं । सचेपि “असुक्भिक्खु गणहूं” तिं वदति, वद्वति । अथ “मङ्गं धुवकारे देथा” तिं वत्वा अविचारेत्वा गच्छति, सङ्घस्सपि विचारेतुं वद्वति । एवं पन विचारेतब्बं, “सङ्घत्येरस्स वसन्द्वाने देशा” तिं वत्तब्बं । सचे तथं सेनासानं परिपुण्णं होति, यथं नप्हाति, तथ्य दातब्बं । सचे एको भिक्खु “मङ्गं वसन्द्वाने सेनासनपरिभोगभण्डं नयो” तिं वदति, तथ्य दातब्बं ।

२०२. सङ्घस्स देतीति एत्य पन सचे विहारं पविसित्वा “इमानि चीवरानि सङ्घस्स दम्मीं” तिं देति, उपचारसीमाय ठितेन सङ्घेन घणिटं पहरित्वा कालं घोसेत्वा भाजेत्वानि, सीमटुकस्स असम्पत्स्सपि भागं गणहन्तो न वारेतब्बो । विहारो महा होति, थेरासनतो पट्टाय वयेसु दीयमानेसु अलसज्ञातिका महाथेरा पच्छा आगच्छन्ति, “भन्ते, वीसतिवस्सानं दीयति, तुम्हाकं ठितिका अतिकम्ता” तिं न वत्तब्बा, ठितिकं ठपेत्वा तेसं दत्वा पच्छा ठितिभाय दातब्बं । “असुक्विहारे किर बहुं चीवरं उपन्नं” तिं सुत्वा योजनन्तरिकविहारतोपि भिक्खू आगच्छन्ति, सप्ततस्सप्तानं ठितेन्द्रानां पट्टाय दातब्बं, असम्पत्तानियं उपचारसीमां पविद्वानं अन्तोवासिकादीसु गणहन्तेसु दातब्बमेव । “बहिउपचारसीमाय ठितानं देशा” तिं वदति, न दातब्बं । सचे पन उपचारसीमां ओककन्तेहि एकाबद्धा हुत्वा अतनो विहारद्वारे वा अन्तोवाहारेयेव वा होन्ति, परिसवसेन वद्विता नाम सीमा होति, तस्मा दातब्बं । सङ्घनवकस्स दिन्नेपि विचारेत्वा आगतानं दातब्बमेव । दुतियभागे पन थेरासनं आरुङ्गे आगतानं पठमभागो न पापुणाति, दुतियभागो वस्सग्गेन दातब्बं ।

एकस्मिं विहारे दस भिक्खु होन्ति, दस वत्थानि “सङ्घस्स देमा” तिं देति, पाटेकं भाजेतब्बानि । सचे “सब्बानेव अम्भाकं पापुणन्ती” तिं गहेत्वा गच्छन्ति, दुपापितानि चेव दुग्गहितानि च, गतगद्वाने सङ्घिकानेव होन्ति । एकं पन उद्धरित्वा “इदं तुम्हाकं पापुणन्ती” तिं भिक्खुसङ्घस्स पापेत्वा “सेसानि अम्भाकं पापुणन्ती” तिं गहेतुं वद्वति । एकमेव वत्थं “सङ्घस्स देमा” तिं आहरन्ति, अभाजेत्वाव “अम्भाकं पापुणन्ती” तिं गणहन्ति, दुपापितञ्चेव दुग्गहितञ्च । सत्यकेन वा हलिदिआदिना वा लेखं कत्वा एककोद्वासं “इदं ठानं तुम्हाकं पापुणन्ती” तिं सङ्घत्येरस्स पापेत्वा “सेसं अम्भाकं पापुणन्ती” तिं गहेतुं वद्वति । यं पन वत्थस्सेव उपेक्षं वालि वा, तेन परिच्छेदं कातुं न वद्वति । सचे एकं तन्तं उद्धरित्वा “इदं ठानं तुम्हाकं पापुणन्ती” तिं थेरस्स दत्वा “सेसं अम्भाकं पापुणन्ती” तिं गणहन्ति, वद्वति । एकस्मिं विहारे भिक्खुसङ्घस्स अपेक्षावित्वा दिन्नेपि विचारेत्वा आगतानं दातब्बमेव ।

एकभिक्खुके विहारे सङ्घस्स चीवरेसु उपन्नेसु सचे पुब्बे वुत्तनयेनेव सो भिक्खु “सब्बानि मङ्गं पापुणन्ती” तिं गणहाति, सुगाहितानि, ठितिका पन न तिड्विति । सचे एकेकं उद्धरित्वा “इदं मङ्गं पापुणन्ती” तिं गहेत्वा गच्छन्ति, यस्मां छिन्दित्वा द्वीर्हापि गहेतब्बं । ठितिभाय पुन अज्ञस्मिं चीवरेत्वा अद्वितीया अगच्छति, ठितिका हेड्वा आगच्छति, ठितिका उद्ध आगच्छति । अथ अज्ञो नित्य, पुन अतनो पापेत्वा गहेतब्बं । “सङ्घस्स देमा” तिं वा “भिक्खुसङ्घस्स देमा” तिं वा येन केनचिआकारेन सङ्घं आमित्वानि दिन्नं पन पंसुक्लिकानम्पि विहारेत्वा न वद्वति । एवं सन्तेपि धुतङ्गं न भिज्जति । “भिक्खुन देम, थेरान देमा” तिं वृत्ते पन पंसुक्लिकानम्पि विहारेत्वा न वद्वति । यं पन भिक्खुसङ्घस्स देम, इमिना उपाहनत्यविकपत्तत्यविकआयोग अंसबद्धकादीनि करोन्तूं तिं दिन्नम्पि वद्वति । पत्तत्यविकादीनं अथाय दिन्नानि बहूनिपि होन्ति, चीवरत्थायपि फहेन्ति, ततो चीवरं कत्वा पारुपितुं वद्वति । सचे पन सङ्घो भाजितातिरितानि वत्थानि छिन्दित्वा उपाहनत्यविकादीनं अथाय भाजेति, ततो गहेतुं न वद्वति । सामिकेहि विचारितमेव हि वद्वति, न इतरं । पंसुक्लिकं “सङ्घस्स धम्मकरणपटादीनं अथाय देमा” तिं वृत्तेपि गहेतब्बो । यं तथं अतिरेकं होति, तं चीवरेपि उपनेतुं वद्वति । सुतं सङ्घस्स देत्वा, पंसुक्लिकोहपि गहेतब्बं । अयं ताव विहारं पविसित्वा “इमानि चीवरानि सङ्घस्स दम्मीं” तिं दिन्नेसु विनिच्छयो । सचे पन बहिउपचारसीमाय अद्वानमग्गापिटपन्ने भिक्खु दिव्या “सङ्घस्स दम्मीं” तिं सङ्घत्येरस्स वा अरोचेति, सचेपि योजनं फरित्वा परिसा ठिता होति, एकाबद्धा चेव, सब्बेसं पापुणाति । ये पन द्वाद्वसहि हत्येहि परिसं असम्पत्ता, तेसं न पापुणाति ।

२०३. उभतोसङ्घस्स देतीति एत्य “उभतोसङ्घस्स दम्मीं” तिं वृत्तेपि “द्विधा सङ्घस्स दम्मीं” तिं, “द्विन्नं सङ्घानं दम्मीं” तिं, “भिक्खुसङ्घस्स च भिक्खुनीसङ्घस्स च दम्मीं” तिं वृत्तेपि उभतोसङ्घस्स दिन्नमेव होति । तथ्य सचे बहुकापि भिक्खु होन्ति, एका भिक्खुनी होन्ति, उपङ्गं दातब्बं, द्वे भागे समे कत्वा एको भागे दातब्बोति अत्यो । सचे बहुकापि भिक्खुनियो होन्ति, एको भिक्खु होन्ति, उपङ्गं

दातब्ब। “उभतोसङ्घस्स च तुक्षज्ज्व दम्पी” तिं वुते सचे देस दस भिक्खु च भिक्खुनियो च होति, एकवासित पटिवीसे कत्वा एको पुगलस्स दातब्बो, दस भिक्खुसङ्घस्स, दस भिक्खुनीसङ्घस्स। येन पुगालिको लद्धो, सो सङ्घतांपि अत्तनो वस्सगणन गहेतुं लभति। कस्मा? उभतोसङ्घग्गहणेन गहितता। “उभतोसङ्घस्स च चेतियस्स च दम्पी” तिं वुतपि एसेव नयो। इध पन चेतियस्स सङ्घतो पापुणनकोड्वासो नाम नविथ, एकपुगलस्स पत्तकोड्वासमोव कोड्वासो होति। “उभतोसङ्घस्स च तुक्षज्ज्व चेतियस्स चां” तिं वुते पन द्वावीसति कोड्वासे कत्वा दस भिक्खुनून, दस भिक्खुनीनं, एको पुगालस्स, एको चेतियस्स दातब्बा। तथ्य पुगालो सङ्घतांपि अत्तनो वस्सगणन गहेतुं लभति, चेतियस्स एकोयैव।

“भिक्खुसङ्गस्स च भिक्खुनीनच्च दम्पती” ति वृत्ते पन न मञ्जे भिन्नित्वा दातब्बं, भिक्खु च भिक्खुनियो च गणेत्वा दातब्बं। “भिक्खुसङ्गस्स च भिक्खुनीनच्च तुक्षज्ञा” ति वृत्ते पन पुगालो विसुं न लभति, पाणुणदानतो एकमेव लभति। कस्मा? भिक्खुसङ्गगणेन गहितता। “भिक्खुसङ्गस्स च भिक्खुनीनच्च तुक्षज्ञ चेतियस्स चा” ति वृत्तेपि चेतियस्स एकपुगालपटिवीसो लभति, पुगालस्स विसुं न लभति, तस्मा एकं चेतियस्स दत्वा अवसरें भिक्खु च भिक्खुनियो च गणेत्वा भजेतब्बं।

“भिक्खुनञ्च भिक्खुनीनञ्च दम्पी” ति वृत्तेपि मञ्जे भिन्नित्वा न दातब्बं, पुगलागणाया एव विभजितब्बं । “भिक्खुनञ्च भिक्खुनीनञ्च तुक्षञ्च, भिक्खुनञ्च भिक्खुनीनञ्च चेतियस्स च” ति एवं वृत्तेपि चेतियस्स एकपटिवीसो लब्धति, पुगलस्स विसुनन्ति, भिक्खू च भिक्खुनियो च गणेत्वा एव भाजेतब्बं । यथा च भिक्खुसङ्कु आदिकत्वा नयो नीतो, एवं भिक्खुनीसङ्कु आदिकत्वापि नेतब्बो ।

“भिक्खुसङ्घस्स च तुङ्गञ्चा” ति वुते पुगालस्स विसुं न लब्धति, वर्सग्गोनेव गहेतब्बं। “भिक्खुसङ्घस्स च चेतियस्स चा” ति वुते पन चेतियस्स विसुं पटिवासो लब्धति। “भिक्खुसङ्घस्स च तुङ्गञ्च चेतियस्स चा” ति वुतेपि चेतियस्सेव विसुं लब्धति, न पुगालस्स। “भिक्खूनञ्च तुङ्गञ्च” ति वुतेपि विसुं न लब्धति, “भिक्खूनञ्च चेतियस्स चा” ति वुते पन चेतियस्स लब्धति। “भिक्खूनञ्च तक्फञ्च चेतियस्स चा” ति वुतेपि चेतियस्सेव विसुं लब्धति, न पुगालस्स। भिक्खुनीसङ्गं आदि कत्थापि एवमेव योजेतब्बं।

पुब्वे बुद्धप्रमुखस्स उभतोसहस्रस दानं देन्ति, भगवा मज्जे निसीदति, दक्षिणां प्रभिक्खु, वामतो भिक्खुविनयो निसीदति, भगवा उभिर्न्य सङ्घत्थेरे, तदा भगवा अन्तना लङ्घप्रच्ये अत्तनापि परिभुज्जित, भिक्खुनिम्य दापेति । एतरहि पन पणिंडतमनुस्सा सधातुकं पटिमं वा चेतियं वा ठपेत्वा बुद्धप्रमुखस्स उभतोसहस्रस दानं देन्ति, पटिमाय वा चेतियस्स वा पुरतो आधारके पांतं ठपेत्वा दक्षिणोदकं दत्वा “बुद्धानं देमा” ति, तथ्य पठमं खादनीयभोजनीयं देन्ति, विहारं वा आहरित्वा “इदं चेतियस्स देमा” ति पणिंडप्रातञ्च मालागन्धादीनि च देन्ति, तथ्य कथं पटिपञ्जितबृन्ति? मालागन्धादीनि ताव चेतिये आरोपेतब्बानि, वर्यहि पटिका, तेलेन परीपा काटब्बा । पणिंडप्रातमुकाणितदीनि पन यो निबुद्धर्येतियजग्गको होति पब्जितो वा गहड्हो वा, तस्स दातब्बानि निबुद्धजग्गके असति आहटभन्तं ठपेत्वा वर्तं कंत्वा परिभुज्जितुं वढुति, उपकटे काले भुजित्वा पच्छापि वर्तं कातुं वढुतियेव । मालागन्धादीसु चं किञ्चिं “इदं हरित्वा चेतिये पूजं करोथा” ति वुते दूरम्पि हरित्वा पूजेतब्बं, “भिक्खुसहस्रस्स हारा” ति वुतेपि हरितब्बं । सचे पन “अहं पणिंडा य चारामि, आसनसालाय प्रिक्खु अत्थि, ते हरिस्सन्तीं” ति वुते “भन्ते, तुक्षमेव दम्मां” ति वदति, भुजितुं वढुति । अथ पन “भिक्खुसहस्रस् दस्सामी” ति हरन्तस्स गच्छतो अन्तराव कालो उपकटो होति, अन्तनो पापेत्वा भुजितुं वढुति ।

२०४. वस्सांवुद्धसङ्ख्या स देतीति एत्य पन सचे विहारं पर्वसित्वा “इमानि चीवरानि वस्सांवुद्धसङ्ख्या स दम्मो” ति देति, यतका मिक्खु तस्मि आवासे वस्सांच्छेदं अकत्वा पुरिमवस्सांवुद्धा, तेहि भाजेतब्बं, अञ्चेसं न पापुणाति । दिसापक्वन्तस्सं सति गाहके याव कथिनस्सुभारा दातब्बं । “अनत्थते पन कथिने अन्ताहेमन्ते एवज्ज वत्वा दिन्नं पच्छिमवस्सांवुद्धानप्य पापुणाती” ति लक्खणञ्जू वदन्ति । अट्टकथासु पनेतं न विचारितं । सचे पन बहिउपचारसीमायं ठितो “वस्सांवुद्धसङ्ख्या स दम्मो” ति वदति, सम्पत्तानं सब्बेसं पापुणाति । अथ “असुकविहारे वस्सांवुद्धसङ्ख्या स्सा” ति वदति, तत्र वस्सांवुद्धानप्ये याव कथिनस्सुभारा पापुणाति । सचे पन गिळ्हानं पठमिदवस्तो पट्ट्या एवं वदति, तत्र सम्मुखीभूतानं सब्बेसं पापुणाति । कस्मा? पिंडिसमये उपन्नता । अन्तोवस्सायेव “वस्सां वसन्तानं दम्मो” ति वुते छिन्नवस्सा न लभन्ति, वस्सं वसन्ताव लभन्ति । चीवरामासे पन “वस्सां वसन्तानं दम्मो” ति वुते पच्छिमिकाय वस्सूपगतानयेव पापुणाति, पुरिमिकाय वस्सूपगतानज्य छिन्नवस्सानज्य न पापुणाति ।

चीवरमासतो पट्टाय याव हेमन्तस्स पच्छिमो दिवसो, ताव “वस्सावासिकं देमा” तिवुते कथिनं अत्थं वा होतू अनत्यं वा, अतीतवस्संबुद्धान्मेव पापुणाति। गिर्हानं पठमदिवसतो पट्टाय वुते पन मातिका आरोपेतब्बा “अतीतपस्सावासस्स पञ्च मासा अतिकक्त्ना, अनागतो चातुमासच्यवेन भविस्सति, कतरवस्सावासस्स देसींति। सचे “अतीतवस्संबुद्धानं दम्मींति वदति, तं अन्तोवस्संबुद्धान्मेव पापुणाति, दिसापक्कन्तानिमि सभागा गणितुं लभन्ति। सचे “अनागते वस्सावासिकं दम्मींति वदति, तं येत्वा वस्सूपनायिकदिवसे गहेतब्बं। अथ “अग्रुतो विहारे, चोरभयं अतिथि, न सक्का ठपेतुं गणित्वा वा आहिण्डितुं” तिवुते “सम्पत्तानं दम्मींति वदति, भाजेत्वा गहेतब्बं। सचे वदति “इतो मे, भन्ते, ततिये वस्से वस्सावासिकं न दिन्न, तं दम्मींति, तस्मिं अन्तोवस्से वुट्टभिक्खुं पापुणाति। सचे ते दिसा पक्कन्ता, अङ्गो विस्सासिको गणहाति, दातब्बं। अथेकोयेव अवसिंहो, सेसा कालकता, सब्बं एकस्सेव पापुणाति। सचे एकोपि नत्थि, सङ्घिकं होति, सम्मुखीभूते हि भाजेतब्बं।

२०५. आदिस्स देतीति एत्य पन यागुया वा भर्ते वा खादनीये वा चीवरे वा सेनासेने वा भेसज्जे वा आदिसित्त्वा परिच्छिन्नित्वा देन्तो आदिस्स दर्ति नाम। तत्रायं विनिच्छयो – भिक्खु अञ्जनताय वा स्वातनाय वा यागुया निमन्तेत्वा तेसं घरं पविड्वानं यागु देति, यागु दत्त्वा पीताय यागुया “इमान् चीवरानि येहि मरहं यागु पीता, तेसं दम्पत्ति देति, येहि निमन्तिरहि यागु पीता, तेसंयेव पापुणाति। येहि पन भिक्खुचाचारवत्तेन घरद्वारेन गच्छन्नेहि वा घरं पविड्वेहि वा यागु लङ्घा, येसं वा आसनसालतो पत्तं आहरित्वा मनुसर्थेहि नीता, येसं वा येरेहि पेसिता, तेसं न पापुणाति। सचे पन निमन्तिरभिक्खुहि सन्दिं अञ्जेपि बहू आगन्त्वा अत्तोगेहञ्च वाहिगेहञ्च पूरेत्वा निसिन्ना, दायको च एवं वदित “निमन्तिता वा होन्तु अनिमन्तिता वा, येसं मया यागु दिन्ना, सब्बेसं इमानि वत्थानि होन्तु”ति, सब्बेसं पापुणाति। येहि पन थरानं हथत्या यागु लङ्घा, तेसं न पापुणाति। अथ सो “येहि मरहं यागु पीता, सब्बेसं होन्तु”ति वदीत, सब्बेसं पापुणाति। भज्ञादनीयेसुपि एसेव नयो। चीवरे पन पुब्बेपि तेन वस्सं वासरेत्वा भिक्खुनं चीवरं दिन्पुच्छं होति, सो चे भिक्खु भोजेत्वा वदित “येसं मया पुब्बे चीवर दिन्नं, तेसंयेव इमं चीवरं वा सुन्त वा सप्तिमधुपृष्ठाणितादीनि वा होन्तु”ति, सब्बं तेसंयेव पापुणाति। सेनासन्नेपि “यो मया कारिते विहारे वा परिवेशे वा वसति, तस्सिदं होन्तु”ति वुते तस्सेव होति। भेसज्जेपि “मयं कालेन कालं थेरानं सप्तिआदीनि भेसज्जानि देम, येहि तानि लङ्घानि, तेसंयेव होन्तु”ति वृत्ते तेसंयेव होति।

२०६. पुगललस्स देतीति एत्य पन “इंमं चीवरं इथ्यन्नामस्स दम्पी” ति एवं परम्पुखा वा, पादमूले थपेत्वा “इदं, भन्ते, तुमाकं दम्पी” ति एवं सम्मुखा वा देति, तं तस्येव होतं। सचे पन “इदं तुमाकञ्ज्य तुम्हाकं अन्नेवासिकानञ्ज्य दम्पी” ति एवं वदति, थेरस्स च अन्नेवासिकानञ्ज्य पापुणाति। उद्देसं गहेत्वा गच्छन्तो च अथिति, तस्यपि पापुणाति। “तुम्हेहि सन्दिनिभद्रचारिकभिक्खुनं दम्पी” ति वक्ते उद्देसन्नेवासिकानं वक्तं कत्वा उद्देसपरिपच्छादीनि गहेत्वा विचरत्नानं सब्बेसं पापणाति। अयं “पुगललस्स देतीं” ति इमसिं पदे विनिच्छयो।

सचे कोर्चि भिक्खु एकोव वस्सं वसति, तत्य मनुस्सा “सङ्घस्स देमा” ति चीवरानि देन्ति, तत्य किं कातब्धन्ति? “अनुजानापि, भिक्खुवे, तस्सेव तानि चीवरानि याव कथिनस्स उभारा” ति (महाब० ३६३) वचनातो सचे (महाब० अट० ३६३) गणारूपे भिक्खु लभित्वा कथिनं अत्थतं होति, पञ्च मासे, नो चे अत्थतं होति, एकं चीवरामासं अञ्जत्य गहेत्वा नीतानिपि तस्सेव तानि चीवरानि, न तेसं अञ्जो कोंचि इस्सरो। यं याङ्गि “सङ्घस्स देमा” ति वा “सङ्घ उदिस्स देमा” ति वा “वस्संवुद्धसङ्घस्स देमा” ति वा “वस्सावासिकं देमा” ति वा देन्ति, सचेपि मतकचीवरं अविभवित्वा तं विहारं पविसति, तं सब्दं तस्सेव भिक्खुनो होति। यामि सो वस्सावासत्यय वर्द्धि पयोजेत्वा ठिपतिउपनिक्खेपो वा ततुपादितो वा वस्सावासिकं गणहाति, सब्दं सुगाहितमेव होति। इदंहेत्य लक्खणं – येन तेनाकारेन सङ्घस्स उपन्नवर्यं अत्थतकथिनस्स एकं चीवरामासं पाणुपाणिति। सचे पन कोर्चि भिक्खु वस्सानातो अञ्जनिमें उतुकाले एकको वसति, तत्य मनुस्सा “सङ्घस्स देमा” ति चीवरानि देन्ति, तेन भिक्खुना अधिडुत्तब्धं “मण्डिमानि चीवरानी” ति। अधिडुहन्तेन पन वत्त जानितब्धं। तेन हि भिक्खुना घिण्ठं वा पहरित्वा काल वा घोसेत्वा थोके आगमेत्वा सचे घण्टिसञ्ज्ञाय वा कालसञ्ज्ञाय वा भिक्खु आगच्छन्ति, तेहि संदिः भाजेत्वानि। तेहि चे भिक्खुहृति तस्मि चीवरे भाजियमाने अपातिते कुसे अञ्जो भिक्खु आगच्छन्ति, समको दातब्धो भागो, पातिते कुसे अञ्जो भिक्खु आगच्छन्ति, न अकामा दातब्धो भागो। एककोड्डासेपि हि कुसदण्डके पातितमत्ते सचेपि भिक्खुसहस्रं होति, गहितमेव नाम चीवरं, तस्मा न अकामा भागो दातब्धो। सचे पन अत्थनो रुचया दातकामा होन्ति, देन्त। अनभागेपि एसेव नयो।

अथ घटिंसञ्जाया वा कालसञ्जाया वा अज्जे भिक्खू न आगच्छन्ति, “महिमानि चीवरानि पापुणन्ती”ति अधिड्रुतब्बानि। एवं अधिड्रुते सब्बानि तस्सेव होन्ति, ठितिका पन न तिड्रुति। सचे एकेकं उद्धरित्वा “अयं पठमभागो मङ्क पापुणति, अयं दुतियभागो”ति एवं गण्हाति, गहितानि च सुग्हाहितानि होन्ति, ठितिका च तिड्रुति, एवं पापेवा गण्हन्तेनपि अधिड्रुतमेव होति। सचे पन घटिं पहरित्वा वा अप्पहरित्वा वा कालम्पि घोसेत्वा वा अघोसेत्वा वा “अहमेवेत्य, मक्षमेव इमानि चीवरानी”ति गण्हाति, दुग्गहितानि होन्ति। अथ “अज्जो कोचि इथ नाथ्यि, मङ्क एतानि पापुणन्ती”ति गण्हाति, सुग्हाहितानि। अथ अनधिडुहित्वाव तानि चीवरानि गहेत्वा अज्जं विहारं उदिस्स गच्छति “तत्य भिक्खुद्दि सर्द्दि भाजेस्सामी”ति, तानि चीवरानि गतगद्वाने सङ्घिकानेव होन्ति। भिक्खुद्दि दिद्वमत्मेवेत्य पमाणं। तस्मा सचे केवि पटिपथं आगच्छन्ता “कुहि, आवुसो, गच्छसी”ति पुच्छित्वा तमत्यं सुत्वा “कि, आवुसो, मयं सङ्घो न होमा”ति तत्येव भाजेत्वा गण्हन्ति, सुग्हाहितानेव। एस मग्गा ओक्कमित्वा कव्जि विहारं वा आसनसालं वा पिण्डाय चरन्ते एकगेमेव वा पविसति, तत्र च नं भिक्खू दिस्वा तमत्यं पुच्छित्वा भाजेत्वा गण्हन्ति, सुग्हाहितानेव।

“न, भिक्खवे, अज्जत्र वस्संवुद्धेन अज्जत्र चीवरभागो सादितब्बो, यो सारियेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० ३६४) वचनतो अज्जत्र वस्संवुद्धो अज्जत्र भागं गण्हाति, दुक्कटं। एत्य पन किञ्चापि लहुका आपत्ति, अथ खो गहितानि चीवरानि गहितद्वाने दातब्बानि। सचेपि नद्वानि वा जिण्णानि वा होन्ति, तस्सेव गीवा। “देही”ति वुते अदेन्तो धुरनिकखेपे भण्डगधेन कारेतब्बो।

एको भिक्खु द्वीपै आवासेसु वरसं वसति “एवं मे बहु चीवरं उपजिज्स्ती”ति, एकं पुग्गलपटिवीसंवेव लभति। तस्मा सचे एकेकस्मिं विहारे यं एको पुग्गलो लभति, ततो ततो उपहुं उपहुं दातब्बं। एवज्जि एकपुग्गलपटिवीसोयेव दिन्नो होति। एवमिं नानालाभेहि नानूपचारोहि एकसीमाविहारेहि कथितं, नानासीमाविहारे पन सेनासनगाहो पटिपरस्सम्भति। तस्मा तत्य चीवरपटिवीसो न पापुणाति, सेसं पन आमिसभेसज्जादि सब्बं सब्बत्य अन्तोसीमागतस्स पापुणाति।

२०७. “भिक्खुस्स, भिक्खवे, कालकते सङ्घो सामी पत्तचीवरे, अपिच गिलानुपद्वाका बृहपकारा, अनुजानामि, भिक्खवे, सङ्घेन तिचीवरञ्च पत्तञ्च गिलानुपद्वाकानं दातुं, यं तत्य लहुभण्डं लहुपरिक्खारं, तं सम्मुखीभूतेन सङ्घेन भाजेतुं, यं तत्य गरुभण्डं गरुपरिक्खारं, तं आगतानागतचातुर्दिस्स सङ्घस्स अविसञ्जिकं अवेभिक्किकं”त्ति (महाव० ३६१) वचनतो भिक्खुस्मिं कालकते अपलोकेत्वा वा —

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, इत्यन्नामो भिक्खु कालकतो, इदं तस्स तिचीवरञ्च पत्तो च, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो इमं तिचीवरञ्च पत्तञ्च गिलानुपद्वाकानं ददेय्य, एसा जति।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, इत्यन्नामो भिक्खु कालकतो, इदं तस्स तिचीवरञ्च पत्तो च, सङ्घो इमं तिचीवरञ्च पत्तञ्च गिलानुपद्वाकानं देति, यस्सायस्मतो खमति इमस्स तिचीवरस्स च पत्तस्स च गिलानुपद्वाकानं दानं, सो तुण्हस्स। यस्स नक्खमर्ति, सो भासेय।

“दिन्नं इदं सङ्घेन तिचीवरञ्च पत्तो च गिलानुपद्वाकानं, खमति सङ्घस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी”ति (महाव० ३६७) —

एवं कम्मवाचं वा सावेत्वा गिलानुपद्वाकानं पत्तचीवरं दत्वा सेसं लहुपरिक्खारं सम्मुखीभूतेन सङ्घेन भाजेत्वा गहेतब्बं।

२०८. गिलानुपद्वाकानं लाभे पन अयं विनिच्छयो — सचे सकले भिक्खुसङ्गे उपडहन्ते कालं करोति, सब्बेषि सामिका। अथ एकच्छेहि वारे कते एकच्छेहि अकतेयेव कालं करोति, तत्र एकच्चे आचरिया वदन्ति “सब्बेषि अन्तो वारे सम्पत्ते करेयुं, तस्मा सब्बेषि सामिका”ति। एकच्चे वदन्ति “येहि जगितो, ते एव लभन्ति, इतरे न लभन्ती”ति। सामणरेषि कालकते सचे चीवरं अत्यि, गिलानुपद्वाकानं दातब्बं। नो चे अत्यि, यं अत्यि, तं दातब्बं। अज्जस्मिं परिक्खारे सति चीवरभागं कत्त्वा दातब्बं। भिक्खु च सामणेरो च सचे सम उपडहिंसु, समको भागो दातब्बो। अथ सामणरोव उपडहति, भिक्खुस्स सविदहनमत्मेव होति, सामणेरस्स जेड्कोड्हुसो दातब्बो। सचे सामणेरो भिक्खुनो आनीतउदकेन याणुं पवित्वा पटिग्गहापनमत्मेव करोति, भिक्खु उपडहति, भिक्खुस्स जेड्हुभागो दातब्बो। बहु भिक्खु सब्बे समग्गा हुत्वा उपडहति, सब्बेसं समको भागो दातब्बो। यो पनेत्य विसेसेन उपडहति, तस्स विसेसो कातब्बो।

येव पन एकदिवसम्भि गिलानुपद्वाकवसेन यागुभतं वा पवित्वा दिन्नं, न्हानं वा पटिसादितं, सौषीप गिलानुपद्वाकोव। यो पन समीपं अनागन्त्वा भेसज्जतण्डलादीनि पेसेति, अयं गिलानुपद्वाको न होति। यो परियेसेत्वा गाहेत्वा आगच्छति, अयं गिलानुपद्वाकोव। एको वत्सरीसेन जगाति, एको पच्चासाय, मतकाले उभरीप पच्चासासन्ति, उभिन्नमि दातब्बं। एको उपडहित्वा गिलानस्स वा कम्मेन अन्तो वा कम्मेन कत्याचि गतो “पुन आगन्त्वा जगिस्सामी”ति, एतस्सपि दातब्बं। एको चिरं उपडहित्वा “इदानि न सक्कोमी”ति धुरं निकिखिपत्वा गच्छति, सचेपि तं दिवसमेव गिलानो कालं करोति, उपडाकभागो न दातब्बो। गिलानुपद्वाको नाम गिही वा होतु पब्जितो वा अन्तमसो मातुगामोपि, सब्बे भागं लभन्ति। सचे तस्स भिक्खुनो पत्तचीवरमत्मेव होति, अज्जं नत्यि, सब्बं गिलानुपद्वाकानंयेव दातब्बं। सचेपि सहस्रं अधर्ति, अज्जं पन बहुम्पि परिक्खारं ते न लभन्ति, सङ्घस्सेव होति। अवसेसं भण्डं बहु चेव महग्धञ्च, तिचीवरं अप्पायं, ततो गहेत्वा तिचीवरपरिक्खारो दातब्बो, सब्बञ्चयंते सङ्घिकातो लभन्ति। सचे पन सो जीवामानोयेव सब्बं अन्तो परिक्खारं निस्सञ्जित्वा कस्यति अदासि, काचि वा विस्सारं अगाहरेसि, यस्स दिन्नं, येन च गहितं, तस्सेव होति, तस्स रुचिया एव गिलानुपद्वाका लभन्ति। अज्जेसं अदत्ता दूरे ठापितपरिक्खारापि तथ्य तथ्य सङ्घस्सेव होति। द्विन्नं सन्तकं होति अविभानं, एकस्मिं कालकते इतरो सामी। बहुनम्भि सन्तके एसेव नयो। सब्बेसु मतेसु सङ्घिकं होति। सचेपि अविभिज्जित्वा सङ्घिविहारिकादीनं देति, अदिन्मनेव होति, विभिज्जित्वा दिन्नं पन सुदिन्नं। तं तेसु मतेसुपि सङ्घिविहारिकादीनंयेव होति, न सङ्घस्स।

सचे वस्संवुद्धो भिक्खु अनुप्पन्ने वा उपन्ने वा चीवरे अभाजिते वा पक्कमति, उम्मत्तको खित्तचित्तो वेदनाट्टो उक्खित्तको वा होति, सन्ते पतिरुपे गाहके भागो दातब्बो। सचे पन विभ्वमति वा कालं वा करोति सामणेरो वा पटिजानाति, सिक्खं पच्यक्खातको, अन्तिमवत्युं अज्जापन्नको, पण्डको, थेयसंवासको, तित्यियपक्कन्तको, तिरच्छानगतो, मातुघातको, पितुघातको, अरहन्तघातको, भिक्खुनीदूसको, सङ्घभेदको, लोहितुपाणदको, उभतोब्यज्जनको वा पटिजानाति, सङ्घो सामी, भागो न दातब्बो।

सचे वस्संवुद्धो भिक्खु अनुप्पन्ने वा उपन्ने वा चीवरे अभाजिते वा पक्कमति, कोसम्बकभिक्खु विय द्वे कोडासा होन्ति, तथ्य मनुस्सा एकस्मिं पक्खे दक्खिणोदकञ्च गन्धादीनि च देन्ति, एकस्मिं चीवरानि देन्ति “सङ्घस्स देमा”ति, यत्थ वा उदकं दिन्नं, यस्सियेव पक्खे चीवरानि देन्ति “सङ्घस्स देमा”ति, सङ्घस्सेव तानि चीवरानि, द्विन्नम्भि कोडासानं पापुणन्ति, घण्टिं पहरित्वा द्वीहिपि पक्खेहि एकतो भाजेतब्बानि। सचे पन मनुस्सा एकस्मिं पक्खे दक्खिणोदकञ्च गन्धादीनि च देन्ति, एकस्मिं पक्खे चीवरानि देन्ति “पक्खस्स देमा”ति, पक्खस्सेव तानि चीवरानि। एवज्जि दिन्नं यस्स कोडासस्स उदकं दिन्नं, तस्स उदकमेव होति। यस्स चीवरं दिन्नं, तस्सेव चीवरं। यस्सिं पदेसे दक्खिणोदकञ्च पमाणं होति, तथ्य एको पक्खो दक्खिणोदकस्स लङ्घता चीवरानि लभति, एको चीवरानमेव लङ्घता चीवरानि लभति उभरोहि एकतो हुत्वा यथावुं भाजेतब्बं। सचे यस्सिं पक्खे उदकं दिन्नं, तस्सियेव पक्खे चीवरानि देन्ति “पक्खस्स देमा”ति, पक्खस्सेव तानि चीवरानि, इतरो पक्खो अनिस्सरायेव। सचे पन वस्संवुद्धों भिक्खुनूं उपन्ने वा चीवरे अभाजिते सङ्घे भिज्जति, सब्बेसं समकं भाजेतब्बं।

सचे सम्बहुलेसु भिक्खुसु अद्वानमगप्पटिपनेसु केचि भिक्खु पंसुक्लत्याय सुसानं ओक्कमन्ति, केचि अनागमेन्तानं न अकामा भागो दातब्बो, आगमेन्तानं पन अकामापि दातब्बो भागो। यदि पन मनुस्सा “इधागता एव गण्हन्तु”ति देन्ति, सज्जाणं वा कत्वा गच्छन्ति “सम्पत्ता गण्हन्तु”ति, सम्पत्तानं सब्बेसम्भि पापुणति। सचे छडेत्वा गता, येन गहितं, सो एव सामी। सचे केचि भिक्खु पृथमं सुसानं ओक्कमन्ति, केचि पच्छा, तथ्य पठमं ओक्कन्ता पंसुक्लं लभन्ति, पच्छा ओक्कन्ता न लभन्ति। “अनुजानामि, भिक्खवे, पच्छा ओक्कन्तानं न अकामा भागं दातु”त्ति (महाव० ३४१) वचनतो पच्छा ओक्कन्तानं अकामा भागो न दातब्बो। सचे पन सब्बेषि समं ओक्कन्ता, केचि लभन्ति, केचि न लभन्ति। “अनुजानामि, भिक्खवे, सदिसानं ओक्कन्तानं अकामापि भागं दातु”त्ति (महाव० ३४१) वचनतो समं ओक्कन्तानं अकामा भागो दातब्बो। सचे पन “लङ्घं पंसुक्लं सब्बे भाजेत्वा गण्हस्सामा”ति बहिमेव करिकं कत्वा सुसानं ओक्कन्तानं केचि लभन्ति, केचि न लभन्ति, “अनुजानामि, भिक्खवे, करिकं कत्वा ओक्कन्तानं अकामा भागं दातु”त्ति (महाव० ३४१) वचनतो करिकं कत्वा ओक्कन्तानम्भि अकामा भागो दातब्बो। अयं ताव चीवरभाजनीयकथा।

२०९. पिण्डपातभाजने पन “अनुजानामि, भिक्खवे, सङ्ख्यतं उद्देशभत्तं निमन्तनं सलाकभत्तं परिखकं उपोसथिकं पाटिपदिकं”न्ति (चूल्हवा० ३२५) एवं अनुब्जातेसु सङ्ख्यतादीसु अयं विनिच्छयो (चूल्हवा० अद्द० ३२५) —

सङ्ख्यभूतं नाम सकलस्स सङ्ख्यस्स दातव्यं भर्तं। तस्मा सङ्ख्यभूते ठितिका नाम नन्थि, ततोयेव च “अम्हाकं अज्ज दस द्वाराद्व दिवसा भुज्जन्तान्, इदानि अज्जतो भिक्खु आनेथा” ति न एवं तथ्य वर्तव्यं, “पुरीमद्विवेष्य अस्फेहि न लङ्घं, इदानि तं अम्हाकं गाहेथा” ति एवम्पि वर्तु न लभिति। तज्जि आगतागतान् पापणितयेव।

उद्देशभान्तीसु पन अयं नयो – रज्ञा वा राजमहामत्तेन वा “सङ्खाते उद्दिसित्वा एतके भिक्खु आनेन्ने” ति पहिते कालं धोसेत्वा ठितिका पुच्छित्वा । सचे अत्यि, ततो पट्टुया गाहेत्बं । नो चे, थेरासनतो पट्टुया गाहेत्बं । उद्देसकेन पिण्डपतिकानमिं न अतिक्रामेत्बं । ते पन धृतङ्गं रक्षन्ता सयमेव अतिक्रमिसन्ति । एवं गाहियमाने अलसजातिका महाथेरा पच्छा आगच्छन्ति, “भन्ते, वीसतिवस्सानं गाहीयति, तुम्हाकं ठितिका अतिक्रन्ता” ति न वत्त्वा, ठितिकं ठपेत्वा तेसं गाहेत्वा पच्छा ठितिकाय गाहेत्बं । “असुकविहारे बहु उद्देशभत्तं उप्पन्” ति सुत्वा योजनन्तरिकविहारतेपि भिक्खु आगच्छन्ति, सम्पत्तसम्पत्तानं ठित्वानतो पट्टुया गाहेत्बं, असप्तत्तानमिं उत्तरासीमं पवित्रित्वानं अन्तोवासिकादीसु गहन्त्सु गाहेत्बमेव । “बाहिउपचारसीमाय ठितानं गाहेत्या” ति वदन्ति, न गाहेत्बं । सचे उपचारसीमं ओक्कवर्त्तेह एकाबद्धा हुत्वा अन्ततो विहारद्वारे वा अन्तोवाहरेयेव वा होन्ति, परिसवसेन वाङ्मीता नाम सीमा होन्ति, तस्मा गाहेत्बं । सङ्खनवकस्स दिन्नेपि पच्छा आगतानं गाहेत्बमेव । दुतियधारे पन थेरासनं आरूळे पूरु आगतानं पठमधारो न पापाणाति, दुतियधारो वस्सगेन गाहेत्बं ।

एकस्मिन् विहारे एकं भृत्येसद्गुणं परिच्छिद्दित्वा गावुतप्पमाणायपि उपचारसीमाय यथं कर्त्यच्च आरोचेत्त उत्तेसभ्यं तस्मिंयेव भन्दुदेसद्गुणे गाहेतब्धं । एको एकस्स भिक्खुनो पहिणति “स्वे सङ्गते उद्दिसित्वा दस्य भिक्खु पहिणथा”ति, तेन सो अथो भन्दुदेसकस्स आरोचेतब्धो । सचे तं दिवसं पमुस्सति, दुर्तियदिवसे पातोव आरोचेतब्धो, अथ पमुस्सित्वाव पिण्डाय पविसन्तो सरति, याव उपचारसीमं नातिकमति, ताव या भोजनसालाय पकर्तितिका, तस्सायेव वसेन गाहेतब्धं । सचेपि उपचारसीमं अतिकक्तो, भिक्खु च उपचारसीमुद्भुक्तेह एकाबद्धा होन्ति, अञ्जमञ्जं द्वादसहन्थ्यन्नरं अविजहित्वा गच्छन्ति, पकर्तितिकाय वसेन गाहेतब्धं । भिक्खुन् पन तादिसे एकाबद्धे असति वाहुउपचारसीमाय यस्मिं ठाने सरति, तथ्य नवं ठितिकं कत्वा गाहेतब्धं । अन्तागामे आसनसालाय सरन्त्वे आसनसालाय ठितिकाय गाहेतब्धं । यथं कर्त्यच्च सरित्वा गाहेतब्धमेव, आगहारेन न वधुति । न हि एतं दुर्तियदिवसे लभ्यतीति ।

सचे सकविहारतो अज्जं विहारं गच्छन्ते भिक्खु दिस्वा कोचि उद्देसभूतं उद्दिशयेति, याव अन्तोउपचारे वा उपचारसीमटुकेहि सङ्घि वुत्तनयेन एकाबद्धा वा होन्ति, ताव सकविहारे ठित्कावसेन गाहेतब्बं । बहिउपचारे ठितानं दिन्नं पन “सङ्घतो, भन्ते, एतके नाम भिक्खु उद्दिश्य” ति वुत्ते सम्पत्तसम्पत्तानं गाहेतब्बं । तथ्य द्वादसहत्थन्तरं अविजहित्वा एकाबद्धनयेन दूरे ठितापि सम्पत्तायेवाति वैदेतब्बा । सचे यं विहारं गच्छन्ति, तथ्य पविध्वानं आरोचेन्ति, तस्य विहारस्य ठित्कावसेन गाहेतब्बं । सचेपि गामद्वारे वा वीथियं वा चतुक्ते वा अन्तरघरे वा भिक्खु दिस्वा कोचि सङ्घद्वेसं आरोचेति, तस्य तस्मि ठाणे अन्तोउपचारगतानं गाहेतब्बं ।

घरूपचारो चेत्य एकघरं एकूपचारं, एकघरं नानूपचारं, नानाघरं एकूपचारं, नानाघरं नानूपचारितम् इमेसं वसेन वेदितब्बो । तत्य यं एककुलस्स धरं एकवलञ्जनं होति, तं सुप्रपापतपरिच्छेदस्स अन्तो एकूपचारं नाम, तथ्युपन्नो उद्देसलाभो एकस्मिं उपचारे भिक्खाचारवत्तेनपि ठितानं सब्बेसं पापुणाति । एतं एकघरं एकूपचारं नाम । यं पन एकघरं द्विन्नं भरियानं सुखविहारत्थाय मज्जे भित्ति उटुपेत्वा नानाद्वारवलञ्जनं करं, तथ्युपन्नो उद्देसलाभो भित्तिअन्तरिकस्स न पापुणाति, तस्मिं तस्मिं ठाने निसिन्नसेव पापुणाति । एतं एकघरं नानूपचारं नाम । यस्मिं पन धरे बहु भिक्खु निमन्त्रत्वा अन्तोगेहतो पट्टाय एकावडे कल्पा परिविस्सकधरानिपि पूरेत्वा निसीदापेणिति, तत्य उपन्नो उद्देसलाभो सब्बेसं पापुणाति । यथि नानाकुलस्स निवेसेन मज्जे भित्ति अकत्वा एकद्वारेव वलञ्जनिति, तत्रपि एसेव नयो । एतं नानाघरं एकूपचारं नाम । यो पन नानानिवेसनेसु निसिन्नानं भिक्खून् उद्देसलाभो उपज्जनिति, किञ्चापि भित्तिच्छिदेन भिक्खू दिस्सन्ति, तस्मिं तस्मिं निवेसने निसिन्नानंयेव पापुणाति । एतं नानाघरं नानूपचारं नाम ।

यो पन गमप्रावीथियतुक्तेसु अञ्जतरस्मि ठाने उद्देसभत्तं लभित्वा अञ्जस्मि भिक्खुस्मि असति अत्तनोव पापुणापेत्वा दुरिथयदिवसेपि तस्मिंवेत ठाने अञ्जं लभति, तेन यं अञ्जं नवकं वा वृुङ् वा भिक्खुं पस्सति, तस्य गाहेतब्दं। सचे कोचि नस्यि, अत्तनोव पापेत्वा भुजितब्दं। सचे आसनसालाय निसर्दित्वा कालं पटिमानन्तेसु भिक्खुसु कोचि आगान्त्वा—“सङ्कुदेसपत्तं देथ, उद्देसपत्तं देथ, सङ्कुतो उद्दिसित्वा पत्तं देथ, सङ्कुकं पत्तं देथा” ति वा वदति, उद्देसपत्तं ठितिकाय गाहेत्वा दातब्दं। “सङ्कुदेसभिक्खु देथ, सङ्कुतो उद्दिसित्वा भिक्खुं देथ, सङ्कुकं भिक्खुं देथा” ति वृत्तेपि एसेव नयो।

उद्देसको पनेत्र येसलो लज्जी मेथावी इच्छितव्बा, तेन तिक्खतुं ठितिकं पुच्छित्वा सचे कोंचि ठितिकं जानन्तो नथि, थेरासनतो गाहेतब्बं। सचे पन् “अहं जानामि, दसवस्सेन लङ्घं” तिं कोंचि भणति, “अत्यावुसो, दसवस्सा भिक्खूं” तिं पुच्छित्वब्ब। सचे तस्स सुत्वाव “दसवस्सम्ह दसवस्सम्ह” तिं वबू आगच्छन्ति, “तुर्कं पापुणाति, तुर्कं पापुणातीं” तिं अगत्वा “सब्ब अप्पसद्व होथा” तिं वत्वा पटिपाटिया ठपेत्वा, ठपेत्वा “करि भिक्खू इच्छथा” तिं उपासको पुच्छित्वब्बो, “एक्ते नाम, भन्ते” तिं वुर्ते “तुर्कं पापुणाति, तुर्कं पापुणातीं” तिं अवत्वा सब्बनवकस्स वस्सगञ्ज्व उतु च दिवसभागो च छाया च पुच्छित्वब्बा। सचे छायाचायी पुच्छित्वमानावय अज्जो बुडुतरो आगच्छति, तस्स दातब्बं। अथ छायं पुच्छित्वा “तुर्कं पापुणातीं” तिं वुर्ते बुडुतरो आगच्छति, न लभति। कथापञ्जन हि निस्सन्नस्सपि निदायन्त्सस्पि गाहितं सुगाहितं, अतिवकन्तं सुअतिवकन्तं। भाजनीयभण्डजिः नामेतं सम्पत्तस्सेव पापुणाति, तथ्य सम्पत्तभावो उपचारेन परिच्छिन्दित्वब्बो। आसनसालाय च अन्तोपरिखेषो उपचारो, तस्मि ठितस्स लाभो पापुणाति।

कोचि आसनसालतो अटु उद्देसपत्रे आहरापेत्वा सत्त पत्ते पणीतोभोजनानं, एकं उदकस्स पूरेत्वा आसनसालं पहिणाति, गहेत्वा आगता किञ्चित् अवत्वा भिक्खून् हंथ्यै सुपतिदुपेत्वा पवक्मन्ति, येन यं लङ्घं, तस्सेव तं होती। येन पन उदके लङ्घं, तस्स अतिकक्नाम्पि ठितिकं ठपेत्वा अञ्जं उद्देसभत्तं गाहेतब्बं, तज्ज्य लुखं वा लभतु पणीतं वा तिचोवरपरिवारं वा, तस्सेव तं होती। ईदिसो हिस्स पुञ्जविसेसो, उदकं पन यस्मा आमिसं न होति, तस्मा अञ्जं उद्देसभत्तं लभति। सचे पन ते गहेत्वा आगता “इदं किर, भन्ने, सब्बं भाजेत्वा भुञ्जन्था” तिव वत्वा गच्छन्ति, सब्बेहं भाजेत्वा भुञ्जन्त्वा उदकं पातब्बं। “सङ्घुतो उद्दिसित्वा अटु महाथेरे देथ, मज्जिमे देथ, नवके देथ, परिपुण्यावस्से सामणेरे देथ, माज्जिमयाणकदायो देथ, मर्झं जातिभिक्खु देथा” तिव वदन्तस्स पन “उपासक, त्वं एवं वदसि, ठितिकाय पन तेसं न पापुणाती” तिव वत्वा ठितिकावसेनेव दातब्बा। दहरसामणेरहि पन उद्देसभत्तेसु लङ्घेसु सचे दायकानं घरे मङ्गलं होती, “तुम्हाकं आचारयुपञ्जाये पेसेथा” तिव वत्तब्बं। यस्मिं पन उद्देसभत्ते पठमधारो सामणेरानं पापुणाति, अनुभागो महारेणान, न तत्य सामणेरा “मर्झं पठमधारं लंभिष्या” तिपुरुतो गन्तु लभन्ति, यथापिटायिटा एव गन्तब्बं। “सङ्घुतो उद्दिसित्वा तुम्हे एथा” तिव वुते “मर्झं अञ्जदापि जानिस्ससि, ठितिका पन एवं गच्छती” तिव ठितिकावसेनेव गाहेतब्बं। अथ “सङ्घुदेसपत्रं देथा” तिव वत्वा आगाहिहोयेव पत्ते यस्स कस्साचि पत्तं गहेत्वा पूरेत्वा आहरति, आहटम्पि ठितिकाय एव गहेतब्बं।

एको “सहृदैसपत्र आहरा” ति पेसितो “भन्ने, एकं पतं देथ, निमन्तनभतं आहरिस्सामी” ति वरति, सो चे “उद्देसभथरतो अयं आगतो” ति जत्वा भिक्खुहि “ननु त्वं असुकधरतो आगतो” ति वृत्तो “आम, भन्ने, न निमन्तनभतं, उद्देसभतं” न्ति भणति, ठित्काया गाहेतब्बं। यो पन “एकं पतं आहरा” ति वृत्ते “किन्ति वत्वा आहरामो” ति वत्वा “यथा ते रुच्यती” ति वृत्तो आगच्छति, अयं विस्सटुद्वूतो नाम। उद्देसपत्र वा पटिपाटिपत्रं वा पुण्यलिकपत्रं वा यं इच्छति, तं एतस दातब्बं। एको बालो अव्यतो “उद्देसपत्र आहरा” ति पेसितो वब्बं न जानाति, तुण्हीभूतो तिडुति, सो “कस्स सन्तिकं आगतोसे” ति वा “कस्स पतं हारिस्सामी” ति वा न वत्तब्बो। एवज्जि वृत्तो पुण्यासभागेन “तुम्हाकं सन्तिकं आगतोक्षो” ति वा “तुम्हाकं पतं हारिस्सामी” ति वा वदश्य। ततो तं भिक्खुं अज्जे भिक्खूं जिगच्छन्ता न आलेक्येण, “कर्हि गच्छसि, किं करोन्तो आहिण्डसी” ति पन वत्तब्बो। तस्स “उद्देसपत्राया आगतोक्षो” ति वदन्तस्स गाहेत्वा पत्तो दातब्बो।

एक कृदितिका नाम होति। अज्जो वा राजमहामतस्स वा गेहे अतिपीणीतानि अद्भु उद्देशभत्तानि निच्यं दीयन्ति, तानि एकचारिकभत्तानि कत्वा भिक्खु विसुं ठितिकाय परिभुजन्ति। एकच्चे भिक्खू “स्वे दानि अम्फाकं पापुणिस्सन्ती” ति अत्तनो ठितिकं सल्लक्षेत्वा गता। तेसु अनातेसुयेव अज्जो आगन्त्वा कु आगन्त्वा आसनसालाय निसीदन्ति। तङ्गणञ्जेव राजपुरिस्सा आगन्त्वा “पीणीतभत्पते देथा” ति वदन्ति, आगन्त्वा ठितिकं अजानन्ता गाहेत्ति, तङ्गणञ्जेव च ठितिकं जानकभिक्खु आगन्त्वा “किं गाहेथा” ति वदन्ति। राजगेहे पीणीतभत्तन्ति। कठितवस्सतो पट्टायाति। एत्कवस्सतो नामाति। “मा गाहेथा” ति निवरेत्वा ठितिकाय गाहेत्वं। गाहिते आगतेहिपि, पत्तदानकाले आगतेहिपि, दिन्काले आगतेहिपि, राजगेहो पते पेरेत्वा आहटकाले आगतेहिपि, राजा

“अज्ज भिक्खुयेव आगच्छन्तु”ति पेसेत्वा भिक्खून्येव हत्ये पिण्डपातं देति, एवं दिन्नं पिण्डपातं गहेत्वा आगतकाले आगतेहिपि ठितिकं जाननकभिक्खूहि “मा भुज्जित्था”ति वारेत्वा ठितिकायमेव गाहेतब्बं।

अथ ने राजा भोजेत्वा पत्तेयि नेसं पूरेत्वा देति, यं आहटं, तं ठितिकाय गाहेतब्बं। सचे पन “मा तुच्छहत्या गच्छन्तु”ति योकमेव पत्तेसु पक्षिखत्तं होति, तं न गाहेतब्बं। “अथ भुज्जित्वा तुच्छपत्ताव आगच्छन्ति, यं तेहि भुतं, तं नेसं गीवा होती”ति महासुमत्येरो आह। महापदुमत्येरो पनाह “गीवाकिच्चं एत्य नत्थि, ठितिकं पन अजानन्तेहि याव जाननका आगच्छन्ति, ताव निसीदितब्बं सिया, एवं सन्तोषि भिक्खूहि भुतं सुभुतं, इदानि पत्तद्वानेन गाहेतब्बं”न्ति।

एको तिचाचरपरावारो सताघनको पिण्डपातो अवस्सिकस्स भिक्खुनो पत्तो, विहारे च “एवस्स्पो पिण्डपातो अवस्सिकस्स पत्तो”ति तिलिखित्वा ठपेसु। अथ सङ्किवस्सच्चयेन अञ्जो तथारुपो पिण्डपातो उप्पन्नो, अयं किं अवस्सिकठितिकाय गाहेतब्बो, उदाहु सङ्किवस्सठितिकायाति? सङ्किवस्सठितिकायाति बुतं। अयज्जि भिक्खुठितिकं गहेत्वायेव वड्डिताति। एको उद्देसभत्तं भुज्जित्वा सामणोरो जातो, पुनं तं भृतं सामणोरितिकाय पत्तं गण्हितुं लभति। अयं किर अन्तराभृत्को नाम। यो पन परिउण्णवस्सो सामणोरो “स्वे उद्देसभत्तं लभिस्सती”ति अज्जेव उपसम्पज्जति, अतिक्रन्ता तस्स ठितिका। एकस्स भिक्खुनो उद्देसभत्तं पत्तं, पत्तो चस्स न तुच्छो होति, सो अञ्जस्स समीपे निसिन्नन्सं पत्तं दारीत, तं चे थेय्याय हरन्ति, गीवा होति। सचे पन सो भिक्खु “मर्हं पत्तं दम्ही”ति सयमेव देति, अस्स गीवा न होति। अथापि तेन भत्तेन अनतिको हुत्वा “अलं मर्हं, तवेतं भत्तं दम्ही, पत्तं पेसेत्वा आहरापेही”ति अञ्जं वदति, यं ततो आहरीयति, सब्बं पत्तसामिकस्स होति। पत्तं चे थेय्याय हरन्ति, सुहाटा, भत्तस्स दिन्नत्वा गीवा न होति।

विहारे दस भिक्खु होन्ति, तेसु नव पिण्डपातिका, एको सारियनको, “दस उद्देसपत्ते देथा”ति वुते पिण्डपातिका गाहेतुं न इच्छन्ति। इतरो भिक्खु “सब्बानि मर्हं पापुणन्ती”ति गण्हाति, ठितिका न होति। एकेकं चे पापेत्वा गण्हाति, ठितिका तिड्डिति। एवं गाहेत्वा दसहिपि पत्तेहि आहरापेत्वा “भन्ते, मर्हं सङ्कहं करोया”ति नव पत्ते पिण्डपातिकानं देति, भिक्खुठितियं नामेतं, गहेतुं वड्डिति। सचे सो उपासको “भन्ते, घरं आगन्तब्बं”न्ति वदति, सो च भिक्खु ते भिक्खु “एश, भन्ते, मर्हं सहाया होया”ति तस्स घरं गच्छति, यं तत्य लभति, सब्बं तस्सेव होति, इतरे तेन दिन्नं लभन्ति। अथ नेसं घरेयेव निसीदापेत्वा दक्षिणोदकं दत्त्वा यागुखज्जकादेवि देत्ति “भन्ते, यं मनुस्सा देत्ति, तं गण्हथा”ति, तस्स भिक्खुनो वचनेनेव इतरेसं वड्डिति। भुत्तावीनं पत्ते पूरेत्वा गण्हित्वा गमनत्थाय देत्ति, सब्बं तस्सेव भिक्खुनो होति, तेन दिन्नं इतरेसं वड्डिति। यादि पन ते विहारेयेव तेन भिक्खुनो “भन्ते, मर्हं भिक्खुं गण्हथ, मनुस्सानं वचनं कातुं वड्डी”ति वुता गच्छन्ति, तथ्य यं भुज्जन्ति चेव नीहरन्ति च, सब्बं तं तेसंयेव सन्तकं। अथापि “मर्हं भिक्खुं गण्हथा”ति अवुत्ता “मनुस्सानं वचनं कातुं वड्डी”ति गच्छन्ति, तत्र चे एकस्स मध्येरुन सरेन अनुमोदनं करोन्तस्स सुत्वा थेरानज्ज उपसमे पसीदित्वा बहुं समणपरिक्खारं देत्ति, अयं थेरेसु पसादेन उप्पन्नो अकतभागो नाम, तस्मा सब्बेसं पापुणाति।

एको सङ्कहो उद्दिसपेत्वा ठितिकाय गाहितपत्तं हरित्वा पणीतस्स खाणीयभोजानीयस्स पूरेत्वा आहरित्वा “इमं, भन्ते, सब्बो सङ्कहो परिभुज्जन्तु”ति देति, सब्बेहि भाजेत्वा परिभुज्जितब्बं। पत्तसामिकस्स पन अतिक्रन्तम्पि ठितिकं ठपेत्वा अञ्जं उद्देसभत्तं दातब्बं। अथ पठमयेव “सब्बं सङ्किवपत्तं देथा”ति वदति, एकस्स लज्जिभिक्खुनो सन्तको पत्तो दातब्बो। आहरित्वा च “सब्बो सङ्कहो परिभुज्जन्तु”ति वुते भाजेत्वा परिभुज्जितब्बं। एको पापिया भत्तं आहरित्वा “सङ्कहेसं दम्ही”ति वदति, एकेकं आलोपं अदत्त्वा ठितिकाय एकस्स यापनमत्तं कत्वा दातब्बं। अथ सो भत्तं आहरित्वा किञ्चिय वन्तु अजानन्तो तुण्णीभूतो अच्छति, “कस्स ते आीतं, कस्स दातुकामोसी”ति न वदत्वा। पुच्छासभागेन हि “तुफाकं आीतं, तुफाकं दातुकामोसी”ति वदेय, ततो ते भिक्खु चिक्खू जिगुच्छनीयो अस्स। “कुहिं गच्छसि, कि करोन्तो आहिण्डसी”ति वुते “उद्देसभत्तं गहेत्वा आगतोम्ही”ति वदति, एकेन लज्जिभिक्खुना ठितिकाय गाहेतब्बं। सचे आभतं बहुं होति, सब्बेसं पहोति, ठितिकाकिच्चं नविति। थेरासनतो पद्धाय पत्तं पूरेत्वा दातब्बं।

“सङ्कहेसपत्तं देथा”ति वुते “किं आहरिस्ससी”ति अवत्वा पकतिठितिकाय एव गाहेतब्बं। यो पन यावासो वा रसापिण्डपातो वा निच्छं लभति, एवरुलानं पणीतभोजनानं आवेणिका ठितिका कातब्बा, तथा सपरिवाराय यागुया महग्यानं फलानं पणीतानज्ज खज्जकानं। पकतिभत्तायागुफलखज्जकानं एकाव ठितिका कातब्बा। “सप्पिं आहरिस्सामी”ति वुते सब्बसप्पीनं एकाव ठितिका वड्डिति, तथा सब्बतेलानं। “मध्यं आहरिस्सामी”ति वुते पन मध्युनो एकाव ठितिका वड्डिति, तथा फाणिणतस्स लङ्घिमधुकादीनज्ज भेसज्जानं। सचे पन गन्धमालं सङ्कहेसं देत्ति, पिण्डपातिकस्स वड्डिति, न वड्डितीति? आमिसस्पेव परिक्खितत्वा वड्डिति। “सङ्कहो उद्दिसित्वा तुम्हे एथ”ति वुतेपि ठितिकाय गाहेतब्बं।

उद्देसभत्तकथा निड्डिता।

२१०. निमन्तनं पुगलिकं चे, सयमेव इस्सरो। सङ्किंकं पन उद्देसभत्ते वुत्तनयेनेव गाहेतब्बं। सचे पत्तेय दूतो व्यती होति, “भन्ते, राजगेहे भिक्खुसङ्कहेस्स भत्तं गण्हथा”ति अवत्वा “भिक्खुं गण्हथा”ति वदति, पिण्डपातिकानिम्पि वड्डिति। अथ दूतो अव्यतो “भत्तं गण्हथा”ति वदति, भरुदेसको व्यतो “भन्ते”ति अवत्वा “भन्ते, तुम्हे याथ, तुम्हे याथा”ति वदति, एवम्पि पिण्डपातिकानं वड्डिति, “तुम्हे च तुम्हे च गच्छथा”ति वत्तब्बं। सचे “अदु भिक्खु देथा, भत्तं गण्हथा, अदु पत्ते देथा, भत्तं गण्हथा”ति वा वदति, परिपाटिया गाहेतब्बं। गाहेन्नेन पन विच्छिन्दित्वा “भत्त”ति अवदन्तेन “तुम्हे च तुम्हे च गच्छथा”ति वुते पिण्डपातिकानं वड्डिति। “भन्ते, तुम्हाकं पत्तं देथ, तुम्हे एथा”ति वुते पन “साधु उपासका”ति गन्तब्बं। “सङ्कहो उद्दिसित्वा तुम्हे एथ”ति वुतेपि ठितिकाय गाहेतब्बं।

निमन्तनभत्तघरतो पन पत्तथाय आगतस्स उद्देसभत्ते वुत्तनयेनेव ठितिकाय पत्तो दातब्बो। एको “सङ्कहो परिपाटिया पत्त”ति अवत्वा केवलं “एकं पत्तं देथा”ति वत्वा अगाहितेयेव पत्ते यस्स कस्सचि पत्तं गहेत्वा पूरेत्वा आहरित्वा, तं पत्तसामिकस्सेव होति। उद्देसभत्ते विय ठितिकाय न गहेतब्बं। इधापि यो आगन्त्वा तुण्णीभूतो तिड्डिति, सो “कस्स सन्तिकं आगतोसी”ति वा “कस्स पत्तं हरिस्ससी”ति वा न वत्तब्बो। पुच्छासभागेन हि “तुफाकं सन्तिकं आगतो, तुफाकं दातुकामोसी”ति वदेय, ततो सो भिक्खु भिक्खूहि जिगुच्छनीयो अस्स। “कुहिं गच्छसि, कि करोन्तो आहिण्डसी”ति पन वुते “तस्स पत्तथाय आगतोम्ही”ति वदति, परिपाटिया गाहेतब्बं। “भत्तहरणपत्तं देथा”ति वुतेपि परिपाटिभत्तड्डितिकाय एव दातब्बो। सचे आहरित्वा “सब्बो सङ्कहो भुज्जतू”ति वदति, भाजेत्वा भुज्जितब्बं। पत्तसामिकस्स अतिक्रन्तम्पि ठितिकं ठपेत्वा अञ्जं परिपाटिभत्तं गाहेतब्बं।

एको पापिया भत्तं आहरित्वा “सङ्कहसं दम्ही”ति वदति, आलोपभत्तड्डितिकानो पद्धाय आलोपसङ्केपेन भाजेतब्बं। सचे पन तुण्णीभूतो अच्छति, “कस्स ते आभतं, कस्स दातुकामोसी”ति वा न वत्तब्बो। सचे पन “कुहिं गच्छसि, कि करोन्तो आहिण्डसी”ति वुते पन “सङ्कहसं भत्तं आभतं, थेरानं मे भत्तं आभतं”ति वदति, गहेत्वा आलोपभत्तड्डितिकाय भाजेतब्बं। सचे पन एवं आभतं भत्तं बहुं होति, सकलसङ्कहेस्स पहोति, अभिहटभिक्खा नाम, पिण्डपातिकानिम्पि वड्डिति, ठितिकापुच्छनिकिच्चं नविति, थेरासनतो पद्धाय पत्तं पूरेत्वा दातब्बं।

उपासको सङ्कहेयरस्स वा गन्धथतङ्गवसेन अभिज्ञातस्स वा भरुहेसकस्स वा पहिणति “अम्हाकं भत्तगहणत्थाय अदु भिक्खु गहेत्वा आगच्छथा”ति, सचेपि जातिउपद्वाकेहि पेसितं होति, इमे तयो जना पुच्छितुं न लभन्ति, आरुक्कहायेव मातिकं। सङ्कहो अदु भिक्खु उद्दिसापेत्वा अजनवमेहि गन्तब्बं। कस्स्मा? भिक्खुसङ्कहेस्स हि एते भिक्खु निस्साय लापो उप्पज्जतीति। गन्धथुतङ्गारीहि पन अनभिज्ञातो आवासिकभिक्खु आपुच्छितुं लभति, तस्सा तेन “किं सङ्कहो गण्हामि, उदाहु ये जानामि, तेहि सङ्कहो आगच्छामी”ति मातिकं आरोपेत्वा यथा दायका वदन्ति, तथा पटियज्जितब्बं। “तुम्हाकं निस्सितके वा ये वा जानाय, ते गहेत्वा एथा”ति वुते पन ये इच्छन्ति, तेहि सङ्कहो गन्तुं लभति। सचे “अदु भिक्खु पहिणथा”ति पेसन्ति, सङ्कहोव पेसेतब्बा। अतना सचे अञ्जस्में गमे सकका होति भिक्खा लभितुं, अञ्जो गामो गन्तब्बो। न सकका चे होति लभितुं, सोयेव गामो पिण्डाय पविसितब्बो।

निमन्तिभिक्खू आसनसालाय निसिन्ना होन्ति, तत्र चे मनुस्सा “पत्ते देथा”ति आगच्छन्ति, अनिमन्तितेहि न दातब्बा, “एते निमन्तिता भिक्खू”ति वत्तब्बं, “तुम्हेपि देथा”ति वुते पन दारुं वड्डिति। उस्सवादासु मनुस्सा सयमेव परिवेणानि च पधानवरानि च गन्त्वा तिपिक्के च धम्मकथिके च भिक्खुस्तेनपि सङ्कहेनिमन्तेन्ति, तदा तेहि ये जानन्ति, ते गहेत्वा गन्तुं वड्डिति। कस्सा? न हि

महाभिक्खुसङ्घेन अत्थिका मनुस्सा परिवेणपथानवरानि गच्छन्ति, सन्निपातद्वानतोव यथासति यथाबलं भिक्खु गणित्वा गच्छन्तीति।

सचे पन सङ्घत्येरो वा गन्धितङ्गवसेन अभिज्ञातो वा भन्दुसको वा अञ्चत्र वा वस्सं वसित्वा कथयित्वा गन्त्वा पुन सकट्टानं आगच्छति, मनुस्सा च आगन्तुकस्स सक्वारं करोन्ति, एकवारं ये जानन्ति, ते गहेत्वा गन्तब्बं। पटिबद्धकालातो पट्टाय दूरित्यवारे आरद्धे सङ्घत्येव गहेत्वा गन्तब्बं। अभिनवआगन्तुकाव हृत्वा “जाती वा उपट्टाके वा पस्सिस्सामो”ति गच्छन्ति, तत्र चे तेसं जाती च उपट्टाका च सक्वारं करोन्ति, एत्य पन ये जानन्ति, ते गहेत्वा गन्तुम्पि वट्टिति। यो पन अतिलाभी होति, सकट्टानञ्च आगन्तुकट्टानञ्च एकसदिसं, सब्बत्य मनुस्सा सङ्घभत्तं सज्जेत्वाव निसीदन्ति, तेन सङ्घतोव गहेत्वा गन्तब्बन्ति अयं निमन्त्ने विसेसो। अवसेसो सब्बपङ्को उद्देसभत्ते वृत्तनयेनेव वेदितब्बो। कुरुन्दियं पन “अद्भु महाथेरे देथाति वुते अद्भु महाथेराव दातब्बा”ति वुतं। एस नयो मञ्ज्ञामारीसु। सचे पन अविसेसेत्वा “अद्भु भिक्खु देथा”ति वरति, सङ्घतो दातब्बाति।

निमन्तनभत्तकथा निद्विता।

२११. सलाकभत्तं पन “अनुजानामि, भिक्खवे, सलाकाय वा पट्टिकाय वा उपनिबन्धित्वा ओपुञ्जित्वा भत्तं उद्दिसित्”न्ति (चूल्हवं ३२६) वचनतो रुक्खसारमया सलाकाय वा वेळुविलीवतालपण्णादिमयाव पट्टिकाय वा “असुक्स्स नाम सलाकभत्तं”न्ति एवं अक्खरानि उपनिबन्धित्वा पच्छियं वा चीवरभागे वा कत्वा सब्बसलाकायो ओपुञ्जित्वा पुनप्पुनं हैंदुपरियवसेन आलोळेवा पञ्चङ्गसमन्नागतेन भन्दुदेसकेन सचे ठितिका अत्थि, ठितिकतो पट्टाय, नो चे अत्थि, थेरासनतो पट्टाय सलाका दातब्बा। पच्छा आगतानम्पि एकाबद्धवसेन दूरे ठितानम्पि उद्देसभत्ते वृत्तनयेनेव दातब्बा।

सचे विहारस्स समन्तातो बहु गोचरगामा, भिक्खु पन न बहु, गमवसेनपि सलाका पापुणिति। “तुम्हाकं असुकगामे सलाकभत्तं पापुणीती”ति गमवसेनेव गहेतब्बं। एवं गहेत्तेन सचेपि एकमेकस्मिं गामे नानपकारानि सङ्घि सलाकभत्तानि, सब्बानि गहितानेव होन्ति। तस्स पत्तगामासमाप्ते अञ्जानिपि द्वे तीणि सलाकभत्तानि होन्ति, तानि तस्सेव दातब्बानि। न हि सक्वा तेसं कारणं अञ्च भिक्खुं पहिणितुन्ति।

सचे एकच्छेसु गामेसु बहुनि सलाकभत्तानि सल्लक्खेत्वा सत्तनम्पि अद्वन्नम्पि भिक्खुनं दातब्बानि। देन्तेन पन चतुर्नं पञ्चनन्भत्तानं भत्तानं सलाकायो एकतो बन्धित्वा दातब्बा। सचे तं गामं अतिकमित्वा अञ्जो गामो होति, तस्मित्वं एकमेव सलाकभत्तं, तं पन पातोव देन्ति, तम्पि एतेसु भिक्खुसु एकस्स निगाहेन दत्वा “पातोव तं गहेत्वा पच्छा ओरिमगामे इतरानि भत्तानि गण्हाही”ति वत्तब्बो। सचे ओरिमगामे सलाकभत्तेसु अग्गितेस्वेव गहितसञ्चाय गच्छति, परभागामे सलाकभत्तं गहेत्वा पुन विहारं आगन्त्वा इतरानि गहेत्वा ओरिमगामो गन्तब्बो। न हि बहिसीमाय सङ्घाभाषे गाहेत्वानि होन्ति। गाहेत्वानि वलभत्ताति अयं नयो कुरुन्दियं वुत्ता। सचे पन भिक्खु बहु होन्ति, गमवसेन सलाका न पापुणिति, वीर्यवसेन वा वीर्यिं एकाग्गवसेन वा एककुलवसेन वा गाहेतब्बं। वीर्यिआदीसु च यथ बहुनि भत्तानि, तथ्य गामे वृत्तनयेनेव बहुनि भिक्खुनं गाहेतब्बानि, सलाकासु असति उद्दिसित्वायि गाहेतब्बानि।

२१२. सलाकदायकेन पन वत्तं जानितब्बं। तेन हि कालस्सेव बुट्टाय पत्तचीवरं गहेत्वा भोजनसालं गन्त्वा असम्पट्टानं सम्मन्जित्वा पानीयं परिभोजनीयं उपट्टापेत्वा “इतानि भिक्खुहि वत्तं कं भविस्सती”ति कालं सल्लक्खेत्वा घण्टं पहरित्वा भिक्खुसु सन्निपतितेसु पठमेव वारगामे सलाकभत्तं गहेतब्बं, “तुरुं असुक्स्मिं नाम वारगामे सलाकाय पापुणिति, तत्र गच्छा”ति वत्तब्बं। सचे अभिरेकगावुते गामो होति, तं दिवसं गच्छन्ता किलमन्ति, “स्वे तुरुं वारगामे पापुणीती”ति अज्जेव गहेतब्बं। यो वारगामं पेस्यमानो न गच्छति, अञ्जं सलाकं मगति, न दातब्बा। सङ्डानज्जि मनुस्सानं पुञ्जहानि च सङ्घस्स च लाभच्छेदो होति, तस्मा तस्स दुतियेवे ततियेवे दिवसे अञ्जा सलाका न दातब्बा, “अत्तनो पत्तडुनं गन्त्वा भुञ्जाही”ति वत्तब्बो, तीणि पन दिवसानि अगच्छन्तस्स वारगामातो ओरिमवारगामे सलाका गाहेतब्बा। तज्जे न गण्हाति, ततो पट्टाय तस्स अञ्जं सलाकं दातुं न वट्टित, दण्डकम्मं दक्षं कातब्बं। सङ्घितो वा पण्णासातो वा न परिहापेतब्बं। वारगामे गाहेत्वा विहारवारो गाहेतब्बो, “तुरुं विहारवारो पापुणीती”ति वत्तब्बं। विहारवारिकस्स द्वे तिस्सो यागुसलाकायो तिस्सो चतस्सो भत्तसलाकायो च दातब्बा, निबद्धं कत्वा पन न दातब्बा। यागुभत्तदायका हि “आहाकं यागुभत्तं विहारगोपकावभुञ्जन्ती”ति अञ्जथतं आपज्जेयं, तस्मा अञ्जेसु कुलेसु दातब्बा।

सचे विहारवारिकानं सभागा आहरित्वा देन्ति, इच्छेत कुलसं। नो चे, वारं गहेत्वा तेसं यागुभत्तं आहरिपेतब्बं, ताव नेसं सलाका फातिकम्ममेव भवन्ति। वस्सगामेन पत्तडुने पन अञ्जम्पि पणीतभत्तसलाकं गण्हितुं लभन्तियेव। अतिरेकउत्तरभङ्गस्स एकचारिकभत्तस्स विसुं ठितिकं कत्वा सलाका दातब्बा। सचे येन सलाका लळा, सो तं दिवसं तं भत्तं न लभति, पुन दिवसे गाहेतब्बं। भत्तञ्जेव लभति, न उत्तरभङ्गं, एवम्पि पुन गाहेतब्बं। खीरभत्तसलाकायपि एसेव नयो। सचे पन खीरमेव लभति, न भत्तं, खीरलाभतो पट्टाय पुन न गाहेतब्बं। द्वे तीणि एकचारिकभत्तानि एकस्सेव पापुणिति, दुष्मिक्खसमये सङ्घनवकेन लळकाले विजेत्वा विसुं गाहेतब्बानि। पाकतिकसलाकभत्तं अलळस्सपि पुनदिवसे गाहेतब्बं।

सचे खुदको विहारो होति, सब्बे भिक्खु एकस्मेगा, उच्छुसलाकं गाहेन्तेन यस्स कस्सचि सम्मुखीभूतस्स पापेत्वा महाथेरादीनं दिवा तच्छेत्वा दातुं वट्टित। रससलाकं पापेत्वा पच्छाभत्तम्पि परिस्सावेत्वा फाणितं वा कारेत्वा पिण्डपातिकादीनम्पि दातब्बं, आगन्तुकानं आगतानागतभावं जत्वा गाहेतब्बा। महाआवासे वृत्तनयेनेव पटिपञ्जितब्बं। फलसलाकपूवसलाकभेसञ्जगन्धमालासलाकायोपि विसुं ठितिकाय गाहेतब्बा। भेसञ्जादिसलाकायो चेत्य किञ्चापि पिण्डपातिकानम्पि वट्टिति, सलाकवसेन पन गाहितात्ता न सादितब्बा। अग्गभिक्खामत्तं सलाकभत्तं देन्ति, ठितिकं पुञ्चित्वा पच्छियं गाहेतब्बं। असतिया ठितिकाय थेरासनतो पट्टाय गाहेतब्बं। सचे तादिसानि भत्तानि वहुनि होन्ति, एकेकस्मेव दत्वा पटिपाटिया गताय पुन थेरासनतो पट्टाय दातब्बं। अथ अन्तराव उपच्छिज्जति, ठितिका सल्लक्खेत्वा। यदि पन तादिसं भत्तं निबद्धमेव होति, यस्स पापुणिति, सो वत्तब्बो “लळा वा अलळा वा स्वेपि गण्हेय्यासी”ति। एकं अनिबद्धं होति, लभनदिवसे पन यावदत्यं लभति। अलभनदिवसा बहुतरा होन्ति, तं यस्स पापुणिति, सो अलभित्वा “स्वे गण्हेय्यासी”ति वत्तब्बो।

यो सलाकासु गहितासु पच्छा आगच्छति, तस्स अतिकम्ताव सलाका न उपट्टापेत्वा दातब्बा। सलाकं नाम घण्टं पहरणतो पट्टाय आगन्त्वा हत्यं पसरेन्नोव लभति, अञ्जस्स आगन्त्वा समीपे ठितिस्सपि अतिकम्ताव अतिकम्ताव होति। सचे पनस्स अञ्जो गण्हन्तो अथि, सयं अनागतोपि लभति, सभागद्वाने “असुको अनागतो”ति जत्वा “अयं तस्स सलाका”ति ठपेतुं वट्टित। सचे “अनागतास्स न दातब्बा”ति कतिकं करोन्ति, अधमिका होति। अन्तोउपचारे ठितिस्स हि भाजनीयभण्डं पापुणिति। सचे पन “अनागतास्स देशा”ति महासह करोन्ति, दण्डकम्मं ठपेतब्बं, “आगन्त्वा गण्हन्तू”ति वत्तब्बं। छ पञ्चसलाका नदा होन्ति, भत्तुदेसको दायकानं नामं न सररति, सो चे नदुसलाका महाथेरास्स वा अत्तनो वा पापेत्वा भिक्खु वदेय “मया असुकगामे सलाकभत्तं मर्हं पापितं, तुरुं तत्य लळसलाकभत्तं भुञ्जेय्याथा”ति, वट्टित, विहारे अपापितं पन आसनसालाय तं भत्तं लभित्वा तथेव पापेत्वा भुञ्जितुं न वट्टित। “अञ्ज पट्टाय मर्हं सलाकभत्तं गण्हथा”ति वुते तत्र आसनसालाय गाहेतुं न वट्टित, विहारं आनेत्वा गाहेतब्बं। “स्वे पट्टाय”ति वुते पन भत्तुदेसकस्स आचिकितब्बं “स्वे पट्टाय असुककुलं नाम सलाकभत्तं देति, सलाकगाहणकाले सरेय्यासी”ति। दुष्मिक्खे सलाकभत्तं पच्छिन्दित्वा सुभिक्खे जाते कञ्जि भिक्खु विस्वा “अञ्ज पट्टाय अम्हाकं सलाकभत्तं गण्हथा”ति पुन पट्टायन्ति, अन्तागामे आगहेत्वा विहारं आनेत्वा गाहेतब्बं। इदज्जि सलाकभत्तं नाम उद्देसभत्तसं न होति, विहारमेव सन्धाय दीयति, तस्मा वहिउपचारे गाहेतुं न वट्टित, “स्वे पट्टाय”ति वुते पन विहारे गाहेतब्बमेव।

गमिको भिक्खु यं दिसाभागं गन्तुकामो, तथ्य अञ्जेन वारगामसलाका लळा होति, तं गहेत्वा इतरं भिक्खुं “मर्हं पत्तसलाकं त्वं गण्हाही”ति वत्त्वा गन्तुं वट्टित। तेन पन उपचारसीमं अनतिकम्ताव अतिकम्ताव होति। तस्चे नेसु भिक्खु वदेय “बायिचित्तियादीनिं जगित्वा भुञ्जन्तू”ति सलाकभत्तं पट्टायन्ति, भिक्खु सभागद्वानेसु विसित्वा कालस्सेव गन्त्वा तथ्य वर्तं करित्वा तं भत्तं भुञ्जन्ति, वट्टित। सचे तेसु स्वातनाय अत्तनो पापेत्वा गतेसु आगन्तुको भिक्खु छङ्गितविहारे विसित्वा कालस्सेव वर्तं कत्वा घण्टं पहरित्वा “धुरागामे सलाकभत्तं मर्हं पापुणीतो”ति गच्छति, तस्स तं चोरिकाय गहिताता न पापुणिति, वर्तं कत्वा पापेत्वा पच्छागतभिक्खुंयेव होति।

एको गामे अतिरुद्रे होति, भिक्खू निच्छं गन्तु न इच्छन्ति, मनुस्सा “मयं पुञ्जेन परिबाहिरा होमा” ति वदन्ति, ये तस्स गामस्स आसन्नविहारे सभागमिक्खु, ते वत्तब्बा “इमेसं भिक्खुनं अनागतदिवसे तुम्हे भुज्ञथा” ति, सलाका पन देवसिकं पापेतब्बा। ता च खो पन घण्टपहरमत्तेन वा पच्छिचालनमत्तेन वा पापिता न होति, पच्छे पन गहेत्वा सलाका पीठके आकिरितब्बा, पच्छे पन मुखवटियं न गहेतब्बा। सचे हि तथ्य अहि वा विच्छिको वा भवेत्य, दुक्खं उप्पादेत्य, तस्मा हेडा गहेत्वा पच्छे परम्पुञ्जं कल्पा सलाका आकिरितब्बा “सर्वेषि सप्तो भविस्सति, एत्तेव पलायिस्सती” ति। एवं सलाका आकिरित्वा गामादिवसेन पुञ्जे वुत्तनयेन गाहेतब्बा।

अपिच एकं महाधेरस्स पापेत्वा “अवसेसा मङ्गं पापुणती” ति अत्तनो पापेत्वा वत्तं कल्पा चेतियं वन्दित्वा वितकमाळके ठितेहि भिक्खूहि “पापिता, आवुसो, सलाका” ति वुते “आम, भन्ते, तुम्हे गतगतामे सलाकभत्तं गणहथा” ति वत्तब्बं। एवज्जि पापितपि सुपापिताव होति। भिक्खू सब्बरतिं धम्मस्सवन्त्यं अज्जं विहारं गच्छन्ता “मयं तत्य दानं अगहेत्वाव अम्हाकं गोचरगामे पिण्डाय चरित्वा आगामिस्सामा” ति सलाका अगहेत्वाव गता विहारे थेरस्स पत्तं सलाकभत्तं भुज्जितुं आगच्छन्ति, वट्टति। अथ महाथेरोपि “अहं इधं किं करोपी” ति तीतेहेव संदिं गच्छति, तोहि गतिविहारे अभुज्जित्वाव गोचरगामं अनुपत्तेहो “देथ, भन्ते, पते, सलाकायागुआदीन आहरिस्सामा” ति वुते पत्ता न दातब्बा। कस्मा, भन्ते, न देथाति। विहारद्वं भत्तं विहारे वुथानं पापुणाति, मयं अञ्जविहारे वुथाति। “देथ, भन्ते, न मयं विहारे पालिकाय देम, तुम्हाकं देम, गणहथ अम्हाकं भिक्खवा” ति वुते पन वट्टति।

सलाकभत्तकथा निङ्गिता।

२१३. पक्षिकादीसु पन यं अभिलक्षितेसु चातुदसी पञ्चदसी पञ्चमी अद्वमीति इमेसु पक्षेसु कम्पपसुतो हउ उपोसथं कातुं सतिकरणत्थाय दीयति, तं पक्षिकं नाम। तं सलाकभत्तगतिकमेव होति, गहेत्वा भुज्जितब्बं। सचे सलाकभत्तमि पक्षिकभत्तमि वहं सब्बेसं विनिविज्ञित्वा गच्छति, द्वेषि भत्तानि विसुं विसुं गहेतब्बानि। सचे भिक्खुसङ्गो महा, पक्षिकं गहेत्वा तस्स ठितिकाय सलाकभत्तं गहेतब्बं, सलाकभत्तं वा गाहपत्त्वा तस्स ठितिकाय पक्षिकं गहेतब्बं। येसं न पापुणाति, ते पिण्डाय चरिस्सन्ति। सचे द्वेषि भत्तानि बहूनि, भिक्खू मन्दा, सलाकभत्तं नाम देवसिकं लब्धति, तस्मा तं ठपेत्वा “पक्षिकं, आवुसो, भुज्जिथा” ति पक्षिकमेव दातब्बं। पक्षिकं पणीते देन्ति, विसुं ठितिका कातब्बा, “स्वे पक्षवा” ति अज्जं पक्षिकं न गहेतब्बं। सचे पन दायका वदन्ति “स्वेपि अम्हाकं घरे लूब्बभत्तं भविस्सति, अञ्जेव पक्षिकभत्तं ठिदस्त्वा” ति, एवं वट्टति।

उपोसथिकं नाम अन्वडुमासे उपोसथिदिवसे उपोसथङ्गानि समादिवित्वा यं अत्तना भुज्जति, तदेव दीयति। पाटिपदिकं नाम “उपोसथे बहू सङ्गा पसन्ना भिक्खूनं सक्कारं करोन्ति, पाटिपदे पन भिक्खू किलमन्ति, पाटिपदे दिन्नं दुविभक्खदानसदिदिसं महफलं होति, उपोसथकम्पेन वा परिसुङ्गसोलानं दुतियदिवसे दिन्नं महफलं होती” ति सल्लखेत्वा पाटिपदे दीयमानकदानं। तम्य उभयं सलाकभत्तगतिकमेव। इति इमानि सत्तपि भत्तानि पिण्डपातिकानं न वट्टन्ति, धृतङ्गभद्रं करोन्तियेव।

२१४. अपरानिपि चीवरक्खन्धके (महाव० ३५०) विसाखाय वरं याचित्वा दिन्नानि आगन्तुकभत्तं गमिकभत्तं गिलानभत्तं गिलानुपट्टाकभत्तन्ति चत्तारि भत्तानि पालियं आगतानेव। तथ्य आगन्तुकानं दिन्नं भत्तं आगन्तुकभत्तं। एस नयो सेसेसु। सचे पनेत्य आगन्तुकभत्तानिपि आगन्तुकापि बहू होत्ति, सब्बेसं एकेकं गहेतब्बं। भत्तेसु अप्पहोन्तेसु ठितिकाय गहेतब्बं। एको आगन्तुको पठमव आगन्त्वा सब्बं आगन्तुकभत्तं अत्तनो गहेत्वा निसीदति, सब्बं तस्सेव होति। पच्छा आगतेहि आगन्तुकेहि तेन दिन्नानि परिभुज्जितब्बानि। तेनपि एकं अत्तनो गहेत्वा सेसानि दातब्बानि। अयं उत्तराता। सचे पन पठमं आगन्त्वापि अत्तनो अगहेत्वा तुष्णीभूतो निसीदति, पच्छा आगतेहि संदिं पटिपाटिया गणहेतब्बं। सचे निच्छं आगन्तुका आगच्छन्ति, आगतदिवसेयेव भुज्जितब्बं। अन्तरन्तरा चे आगच्छन्ति, द्वे तीणि दिवसानि भुज्जितब्बं। महापञ्चरियं पन “सत्त दिवसानि भुज्जितुं वट्टती” ति वुते। आवासिको कर्त्यचि गन्त्वा आगतो, तेनपि आगन्तुकभत्तं भुज्जितब्बं। सचे पन तं विहारे निबन्धायितं होति, विहारे गहेतब्बं। अथ विहारो दूरे होति, आसनसालाय निबन्धायितं, आसनसालाय गहेतब्बं। सचे पन दायका “आगन्तुकेसु असति आवासिकापि भुज्जन्तू” ति वदन्ति, वट्टति, अवुते पन न वट्टति।

गमिकभत्तेपि अयमेव कथामागो। अयं पन विसेसो — आगन्तुको आगन्तुकभत्तमेव लभति, गमिको आगन्तुकभत्तमि गमिकभत्तमि। आवासिकोपि पवकमितुकामो गमिको होति, गमिकभत्तं लभति। यथा पन आगन्तुकभत्तं, एवमिदं द्वे तीणि वा सत्त वा दिवसानि न लभति। “गमिस्सामो” ति भुज्जोपि तं दिवसं केनचि कारणेन न गतो, पुनर्दिवसेपि भुज्जितुं वट्टति सउस्सहत्ता। “गमिस्सामो” ति भुत्तस्स चोरा वा पञ्चं रुध्यन्ति, उदकं वा देवो वा वस्सति, सत्थो वा न गच्छति, सउस्सहेन भुज्जितब्बं। “एते उपद्वे ओलोकेन्तेन द्वे तयो दिवसे भुज्जितुं वट्टती” ति महापञ्चरियं वुतं। “गमिस्सामि गमिस्सामो” ति पन लेसं औंडेत्वा भुज्जितुं न लभति।

गिलानभत्तमिं सचे सब्बेसं गिलानानं पहोति, तं सब्बेसं दातब्बं। नो चे, ठितिकं कल्पा गहेतब्बं। एको गिलानो अरोगरूपो सक्कोति अन्तोगामं गन्तु, एको न सक्कोति, अयं महागिलानो नाम, एतस्स गिलानभत्तं दातब्बं। द्वे महागिलाना, एको लाभी अभिज्ञातो वहु खादनीयभाजनीय लभति, एको अनाथो अप्पलाभताय अन्तोगामं पविसति, एतस्स गिलानभत्तं दातब्बं। गिलानभत्तं दिवसपरिच्छेदो नित्य, याव रोगो न वृपसम्पति, सप्तायभोजनं अभुज्जन्तो न यापेति, ताव भुज्जितब्बं। यदा पन मिस्सकयागु वा मिस्सकभत्तं वा भुत्तस्सपि रोगो न कुप्पति, ततो पट्टव न भुज्जितब्बं।

गिलानुपट्टाकभत्तमिं सचे सब्बेसं पहोति, तं सब्बेसं दातब्बं। नो चे पहोति, ठितिकं कल्पा गहेतब्बं। इदमिं द्वीसु गिलानेसु महागिलानुपट्टाकस्स गहेतब्बं, द्वीसु महागिलानेसु अनाथगिलानुपट्टाकस्स। यं कुलं गिलानभत्तमिं देति गिलानुपट्टाकभत्तमिं, तथ्य यस्स गिलानस्स गिलानभत्तं पापुणाति, तदुपट्टाकस्सपि दिवसपरिच्छेदो नित्य, याव गिलानो लभति, तावस्स उपट्टाकोपि लभतीति। इमानि चत्तारि भत्तानि सचे एवं दिन्नानि होन्ति “आगन्तुकभत्तगमिकगिलानगिलानुपट्टाका मम भिक्खं गणहन्तू” ति, पिण्डपातिकानमि वट्टति। सचे पन “आगन्तुकादीनं चतुर्नं भत्तं निबन्धायेमि, मम भत्तं गणहन्तू” ति एवं दिन्नानि होन्ति, पिण्डपातिकानं न वट्टति।

२१५. अपरानिपि धुरभत्तं कूटिभत्तं वारकभत्तन्ति तीणि भत्तानि। तथ्य धुरभत्तन्ति निच्यभत्तं वुच्यति, तं दुविधं सङ्क्षिप्तज्ज्वलं पुगलिकज्ज्वलं। तथ्य यं “सङ्क्षस्स धुरभत्तं देमा” ति निबन्धायितं, तं सलाकभत्तगतिकं। “मम निबद्धभिक्खं गणहन्तू” ति वत्ता दिन्नं पन पिण्डपातिकानमि वट्टति। पुगलिकेपि “तुम्हाकं धुरभत्तं दम्पी” ति वुते पिण्डपातिको चे, न वट्टति, “मम निबद्धभिक्खं गणहथा” ति वुते पन वट्टति, सादितब्बं। सचे पच्छा कतिपाहं वीतिवत्ते “धुरभत्तं गणहथा” ति वदति, तमूले सुदुर सम्पर्चित्वात्ता वट्टति।

कूटिभत्तं नाम यं सङ्क्षस्स आवासं कारेत्वा “अम्हाकं सेनासनवासिनो अम्हाकंयेव भत्तं गणहन्तू” ति एवं निबन्धायितं, तं सलाकभत्तगतिकमेव होति, गहेत्वा भुज्जितब्बं। “अम्हाकं सेनासनवासिनो अम्हाकंयेव भिक्खं गणहन्तू” ति वुते पन पिण्डपातिकानमि वट्टति। यं पन पुगाले पसीदित्वा तस्स आवासं कल्पा “तुम्हाकं देमा” ति दिन्नं, तं तस्सेव होति, तस्मि कर्त्यचि गते निस्सितकेहि भुज्जितब्बं।

वारकभत्तं नाम दुविभक्खसमये “वारेन भिक्खू जगिस्सामा” ति धुरगेहतो पट्टव दिन्नं, तम्य भिक्खावचनेन दिन्नं पिण्डपातिकानमि वट्टति। यं पन पुगाले पसीदित्वा तस्स आवासं कल्पा “तुम्हाकं देमा” ति दिन्नं, तं तस्सेव होति, सह चृद्दस भत्तानि होन्ति।

२१६. अटुकथायं पन विहारभत्तं अटुकभत्तं चतुर्कभत्तन्ति अञ्जानिपि चत्तारि भत्तानि वुत्तानि। तथ्य विहारभत्तं चतुर्नाम विहारेत ततुप्पादभत्तं, तं सङ्क्षभत्तेन सङ्क्षितं। तं पन तिस्सम्भाविहारचित्तलपब्बतादीसु पटिसम्भदाप्तर्तेहि खीणासरेहि यथा पिण्डपातिकानमि सक्का होन्ति परिभुज्जितुं, तथा पटिगहिताता तादेसु पिण्डपातिकानमि वट्टति। “अटुन्नं भिक्खून्

पिण्डपातभाजनीयं निदृतं।

२१७. गिलानपच्चयभाजनीयं पन एवं वेदितब्बं (चूल्हवं अटु० ३२५ पक्षिखकभत्तादिकथा) — सप्तिआदीसु भेसज्जेसु राजराजमहामत्ता सप्तिस्स ताव कुम्भसतम्पि कुम्भसहस्रसम्पि विहारं पेसेन्ति, घण्टं पहरित्वा थेरासनतो पट्टाय गहितभाजनं पूरेत्वा दातब्बं, पिण्डपातिकानम्पि वडुति। सचे अलसज्जातिका महाथेरा पच्छा आगच्छन्ति, ‘‘भन्ते, वीसतिवस्सानं दीयति, तुम्हाकं ठितिका अतिकन्ता’’ति न वत्तब्बा, ठितिकं ठपेत्वा तेसं दत्ता पच्छा ठितिकाय दातब्बं। ‘‘असुकविहारे बहु सप्तिउपन्नं’’न्ति सुत्वा योजनन्तरविहारतोंगि भिक्खु आगच्छन्ति, सम्पत्तसम्पत्तानम्पि ठितद्वानतो पट्टाय दातब्बं। असप्तानम्पि उपचारसीमं पविद्वानं अन्तेवासिकारीसु गणन्त्सु दातब्बमेव। ‘‘वहिउपचारसीमाय ठितानं देथा’’ति वदन्ति, न दातब्बं। सचे पन उपचारसीमं ओवकन्तोहि एकाबद्वा हुत्वा अतनो विहारद्वारे अन्तोविहारेयेव वा होति, परिसवसेन वडुता नाम सीमा होति, तस्मा दातब्बा। सङ्क्षेपकस्स दिन्नेपि पच्छा आगतानं दातब्बमेव। दुतियभागे पन थेरासनं आरुह्ये आगतानं पठमभागे न पापुणाति, दुतियभागतो वस्सगेन दातब्बं। अन्तोउपचारसीमं पविसित्वा यत्थ कथ्यत्वा दिन्नं होति, सबं सन्निपातद्वानेयेव भाजेतब्बं।

यस्मिं विहारे दस भिक्खु, दसेव च सप्तिकुम्भा दीयन्ति, एकेकुम्भवसेन भाजेतब्बं। एको सप्तिकुम्भो होति, दसभिक्खुभि भाजेत्वा गहेतब्बं। सचे ‘‘यथाठितंयेव अम्हाकं पापुणाती’’ति गणहन्ति, दुग्धाहितं, तं गतगातद्वाने सङ्क्षिकमेव होति। कुम्भं पन आवज्जेत्वा थालकं शांकं सप्तिं कत्वा ‘‘इदं महाथेरस्स पापुणाति, अवसेसं अम्हाकं पापुणाती’’ति वत्ता तम्पि कुम्भयेव आकिरित्वा यथिच्छितं गहेत्वा गन्तब्बं। सचे थिनं सप्ति होति, लेखं कत्वा ‘‘लेखतो परभागो महाथेरस्स पापुणाति, अवसेसं अम्हाका’’ति गहितच्छेदतो ऊनाधिकेसु भिक्खुसु सप्तिकुम्भेसु च एतेवेव उपायेन भाजेतब्बं। सचे पनेको भिक्खु, एको कुम्भो होति, घण्टं पहरित्वा ‘‘अयं मङ्गं पापुणाती’’तिपि गहेतु वडुति। ‘‘अयं पठमभागो मङ्गं पापुणाति, अयं दुतियभागो’’ति एवं थोकं थोकमिपि पापेतु वडुति। एस नयो नवनीतादीसुपि। यस्मिं पन विप्सन्नतिलतेलादिम्हि लेखा न सन्निदृति, तं उद्ग्रस्तिवा भाजेतब्बं। सिङ्गिवेरमर्चादिभेसज्जमिपि अवसेसपत्तथालकादिसमापरिक्खारोपि सब्बो वुत्तानुरूपेनेव नयेन सुदु॒ सल्लक्खेत्वा भाजेतब्बं। अयं गिलानपच्चयभाजनीयत्वा।

२१८. इदानि सेनासनन्गाहे विनिच्छ्यो वेदितब्बो (चूल्हवं अटु० ३१८) — अयं सेनासनन्गाहो नाम दुविधो होति उतुकाले च वस्सावासे च। तत्थ उतुकाले ताव केचि आगन्तुका भिक्खु पुरेभतं आगच्छन्ति, केचि पच्छाभतं पठमयामं मञ्जिमयामं पच्छिमयामं च। ये यदा आगच्छन्ति, तेसं तदाव भिक्खु उद्गापेत्वा सेनासनं दातब्बं, अकालो नाम नत्यि। सेनासनपञ्जापकेन पन पण्डितेव भवितब्बं, एकं वा द्वे वा मञ्जिद्वानानि ठपेत्वानि। सचे विकाले एको वा द्वे वा थेरा आगच्छन्ति, ते वत्तब्बा ‘‘भन्ते, आदितो पट्टाय वुद्गापियमाने सब्बोपि भिक्खु उभाणिङ्का भविसन्ति, तुम्हे अम्हाकं वसनद्वाने वसथा’’ति।

वहुसु पन आगतेसु वुद्गापेत्वा पटिपाटिया दातब्बं। सचे एकेकं परिवेणं पहोति, एकेकं परिवेणं दातब्बं। तत्थ अग्निसालादीघसालामण्डलमाळादयो सब्बोपि तस्सेव पापुणन्ति। एवं अप्पहोन्ते पासादगेन दातब्बं, पासादेसु अप्पहोन्तेसु ओवरकगेन दातब्बं, ओवरकेसु अप्पहोन्तेसु सेय्यगेन दातब्बं, सेय्यगेसु अप्पहोन्तेसु मञ्जिद्वानेन दातब्बं, मञ्जिद्वाने अप्पहोन्तेसु एकपीठकद्वानवसेन दातब्बं, भिक्खुनो पन ठितोकासमतं न गहेतब्बं। एतद्विं सेनासनं नाम न होति। पीठकद्वाने पन अप्पहोन्तेसु एकं मञ्जिद्वानं वा एकं पीठद्वानं वा ‘‘वारेन वारेन, भन्ते, विस्समथं’’ति तिण्णं जनानं दातब्बं। न हि सक्का सीतसमये सब्बरतिं अञ्जोकासेव वरितुं। महाथेरेन पठमयामं विस्समित्वा दुतियथेरेस्स वत्तब्बं ‘‘आयुषो इधं पविसाही’’ति। सचे महाथेरो निदागरुको होति, कालं न जानाति, उक्कासित्वा द्वारं आकोटेत्वा ‘‘भन्ते कालो जातो, सीतं अनुदर्तो’’ति वत्तब्बं। तेन निक्खमित्वा ओकासो दातब्बो, अदातु न लभति। दुतियथेरेस्सं पञ्जिमयामं विस्समित्वा पुरिमन्त्रेनेव इतरस्स दातब्बं। निदागरुको वुत्तनवेनेव वुद्गापेत्वो। एवं एकरतिं एकमञ्जिद्वानं तिण्णं दातब्बं। जम्बुदीपे पन एकच्चे भिक्खु ‘‘सेनासनं नाम मञ्जिद्वानं वा पीठद्वानं वा किञ्चिदेव कस्सचि सप्तायं होति, कस्सचि असप्तायं’’ति आगन्तुका होन्तु वा मा वा, देवसिकं सेनासनं गाहेत्वा। अयं उतुकाले सेनासनन्गाहो नाम।

२१९. वस्सावासे पन अथिआ आगन्तुकवरं, अथिआ आवासिकवरं। आगन्तुकेन ताव सकद्वानं मुञ्चित्वा अञ्जत्य गन्त्वा वासिस्तुकमेन वस्सूपनायिकदिवसमेव तत्थ न गन्तब्बं। वसनद्वानं वा हि तत्र सम्बाधं भवेत्य, भिक्खाचारो वा न सप्तमज्जेय, तेन न फासुकं विहरेत्य, तस्मा ‘‘इदानि मासमतेन वस्सूपनायिका भविस्सती’’ति तं विवारं पविसितब्बं। तत्थ मासमतं वसन्तो सचे उद्देस्यिको, उद्देस्यपर्ति सल्लक्खेत्वा, सचे कम्पद्वानिको, कम्पद्वानसप्तायतं सल्लक्खेत्वा, सचे पच्छयत्विको, पच्छयलाभं सल्लक्खेत्वा अन्तोवस्से सुखं विस्सपति। सकद्वानतो च तत्थ गच्छन्तेन न गोचरगामो घटेतब्बो। न तत्थ मनुस्सा वत्तब्बा ‘‘तुम्हे निस्साय सलाकभत्तादीनि वा यागुखज्जकारीनि वा वस्सावासिकं वा नत्यि, अयं चेत्यस्स परिक्खारो, अयं उपोसथागारस्स, द्वं ताल्ज्येव सूचि च, सम्पटिच्छथ तुम्हाकं विहार’’त्वा। सेनासनं पन जग्मित्वा दारुभण्डमत्तिकाभण्डानि पटिसामेत्वा गमिकवरं पूरेत्वा गन्तब्बं।

एवं गच्छन्तेनपि दहरेहि पत्तचीवरभणिङ्कायो उक्खिपापेत्वा तेलनाठिकतरदण्डादीनि गाहेत्वा छन्ते पग्गह अतानं दस्सेनेन गामद्वारेनेव न गन्तब्बं, पटिच्छन्तेन अटविमगेन गन्तब्बं। अटविमगेन असति गुम्बादीनि मद्वन्तेन न गन्तब्बं, गमिकवरं पन पूरेत्वा वितक्कं ठिन्दित्वा सुद्धयित्वेन गमनवत्तेनेव गन्तब्बं। सचे पन गामद्वारेन गमगो होति, गच्छन्तज्ज नं सपरिवारं दिस्वा मनुस्सा ‘‘अम्हाकं थेरो विया’’ति उपधावित्वा ‘‘कुर्हि, भन्ते, सब्बपरिक्खारे गत्वेत्वा गच्छथा’’ति वदन्ति, तेसु चे एको एवं वदति ‘‘वस्सूपनायिककालो नामाभं, यत्थ अन्तोवस्सेनिबद्धभिक्खाचारो भण्डपाठ्चानदञ्ज लभति, तत्थ भिक्खु गच्छन्ती’’ति, तस्स चे सुत्वा ते मनुस्सा ‘‘भन्ते, इमस्मिपि गामे जनो भुज्जति चेव निवासेति च, मा अञ्जत्य गच्छथा’’ति वत्ता मित्तामच्चे पक्कोंसित्वा सब्बे सम्मन्तयित्वा विवारे निबद्धवत्तज्य सलाकभत्तादीनि च वस्सावासिकञ्ज ठपेत्वा ‘‘इधेर, भन्ते, वस्सा’’ति याचन्ति, सब्बेसं सादितुं वडुति। सब्बच्येतं कपिण्यज्येव अनवज्जञ्ज। कुरुन्दियं पन ‘‘कुर्हि गच्छथाति वुते असुकद्वानं निति वत्ता ‘‘कस्मा तत्थ गच्छथा’’ति वुते ‘‘कराणं आचिकित्तब्ब’’ति वुति। उभयमिपि पनेते सुद्धयित्वताव अनवज्जं। द्वं आगन्तुकवरं नाम।

इदं पन आवासिकवरं। पटिकच्येव हि आवासिकेहि विहारो जग्मित्वो, खण्डफुल्लपटिसङ्कुरणपरिभण्डानि कात्तब्बानि, रतिद्वानदिवाद्वानवच्युक्टिपस्सावद्वानानि पधानधरविहारमगोति इमानि सब्बानि पटिजगित्वानि। चेत्येसु सुधाकम्पं मुण्डवेदिकाय तेलमक्खेनं मञ्चयीठज्जगानन्ति इदम्पि सब्बं कात्तब्बं। सचे मनुस्सा वदन्ति ‘‘यस्स अम्हाकं वस्सावासिकं पापुणाति, सो तेमासं पानीयं उपडुपेतु, विहारमगं जग्गतु, चेत्यङ्गवाचेद्यिधिङ्गानानि जग्गतु, बोधिस्क्खेव उदकं आसिज्ज्यतू’’ति, यस्स तं पापुणाति, तस्स आचिकित्तब्बं। यो पन गमो पटिकक्ष्य योजनद्वियोजनन्तरे होति, तत्र चे कुलानि उपरिक्खेपे ठपेत्वा पहारे वस्सावासिकं देन्तियेव, तानि कुलानि आपुच्छित्वापि तेसं सेनासने वर्तन कत्वा वसन्तस्स वस्सावासितं गाहेतब्बं। सचे तानि कुलानि सङ्क्षेपस्स दानुं न इच्छन्ति, ‘‘तुम्हाकंयेव देमा’’ति वदन्ति, सभागो भिक्खु ‘‘वर्तन कत्वा गणहाही’’ति वत्तब्बो। पंसुकूलिकस्स वसति, आगतज्ज तं दिस्वा ‘‘तुम्हाकं वस्सावासिकं देमा’’ति वदन्ति, तेन सङ्क्षेपस्स आचिकित्तब्बं। सचे तानि कुलानि सङ्क्षेपस्स दानुं न इच्छन्ति, ‘‘तुम्हाकंयेव देमा’’ति वदन्ति, सभागो भिक्खु ‘‘वर्तन कत्वा गणहाही’’ति वत्तब्बो।

पुच्छन्तेन ‘‘तुम्हाकं वस्सावासिकं गाहणकालो उपकद्वे’’ति वत्तब्बं। सचे वदन्ति ‘‘भन्ते, इमं संच्चरं छातकादीहि उपदृष्टक, न सक्कोम दातु’’त्वा ‘‘यं पुब्वे देम, ततो ऊनतरं दस्सामा’’ति वा ‘‘इदानि कण्पासो सुलभो, यं पुब्वे देम, ततो बुहरं दस्सामा’’ति वा, तं सल्लक्खेत्वा तदनुरूपेन नयेन तेसं सेनासेनेभिक्खुनं वस्सावासिकं गाहेतब्बं। सचे मनुस्सा वदन्ति ‘‘यस्स अम्हाकं वस्सावासिकं पापुणाति, सो तेमासं पानीयं उपडुपेतु, विहारमगं जग्गतु, चेत्यङ्गवाचेद्यिधिङ्गानानि जग्गतु, बोधिस्क्खेव उदकं आसिज्ज्यतू’’ति, यस्स तं पापुणाति, तस्स आचिकित्तब्बं। यो पन गमो पटिकक्ष्य योजनद्वियोजनन्तरे होति, तत्र चे कुलानि उपरिक्खेपे ठपेत्वा पहारे वस्सावासिकं देन्तियेव, तानि कुलानि आपुच्छित्वापि तेसं सेनासने वर्तन कत्वा वसन्तस्स वस्सावासितं गाहेतब्बं। सचे तानि कुलानि सङ्क्षेपस्स दानुं न इच्छन्ति, ‘‘तुम्हाकंयेव देमा’’ति वदन्ति, सभागो भिक्खु ‘‘वर्तन कत्वा गणहाही’’ति वत्तब्बो।

ततुपादे पन कपिण्यकारका पुच्छित्वापि। कयं, आबुसो, सङ्क्षेपस्स भण्डपटिच्छादनं भविस्सतीति? सचे वदन्ति ‘‘भविस्सति, भन्ते, एकेकस्स नवहत्यास्तं दस्साम, वस्सावासिकं गाहेथा’’ति, गाहेतब्बं। सचे वदन्ति ‘‘भविस्सति, भन्ते, एकेकस्स नवहत्यास्तं दस्साम, वस्सावासिकं गाहेथा’’ति, गाहेतब्बं। सचे वदन्ति ‘‘भविस्सति, भन्ते, एकेकस्स नवहत्यास्तं दस्साम, वस्सावासिकं गाहेथा’’ति, गाहेतब्बं। सचे वदन्ति ‘‘भविस्सति, भन्ते, एकेकस्स नवहत्यास्तं दस्साम, वस्सावासिकं गाहेथा’’ति, गाहेतब्बं। यो एक वेदितब्बं। चीवरवसेनेव पन चतुपच्छयवसेन वा दिन्नं चीवरे उपनामेन्तानं अपलोकनकम्पिक्ष्यत्वात्। अपलोकनकम्पिक्ष्यत्वात् चीवरवसेनेव च वडुति। तं पन एवं कात्तब्बं ‘‘इदानि सुभिक्खुं सुलभपिण्डं, भिक्खु चीवरेन किलमन्ति, एतकं नाम तण्डुलभागं भिक्खुनं चीवरं कात्तु रुच्यती’’ति, ‘‘गिलानपच्छयो सुलभो, गिलानो वा नत्यि, एतकं नाम तण्डुलभागं भिक्खुनं चीवरं कात्तु रुच्यती’’ति।

एवं चीवरपच्यं सल्लक्षेत्वा सेनासनस्स काले घोसिते सम्पन्नितते सङ्क्षे सेनासनगाहको सम्मनितब्बो । सम्पन्नतेन च द्वे सम्मनितब्बाति वुंत । एवज्ञि नवको वुहुस्स, बुडु च नवकस्स गाहैस्सतीति । महन्ते पन महाविहारसदिसे विहारे तयो चत्तारो जना सम्मनितब्बा । कुरुन्दियं पन “अद्विष्ठोऽस्त्रियं जने सम्मनितं वृत्तीं” ति वुंत । तेसं सम्मुति कम्पवाचायपि अपलोकनेनपि वद्वितयेव । तेहि सम्पर्तो हि भिक्खुहि सेनासनं सल्लक्षेत्वब्ब । चेतिवधरं बोधधरं आसनधरं सम्मुज्जनिअद्वे दारुअद्वे वच्छकुटि इद्वकसाला वडुकिसाला द्वारकोट्टुको पानीयमालो मग्गो पोक्तरणीति एतानि हि असेनासनानि, विहारो अद्वियोगां पासादो हामियेव गुहा मण्डपो रुख्खमूल वंशगुम्बाति इमानि सेनासनानि, तानि गाहेतब्बानि ।

२२०. गाहन्तेर च “अनुजानामि, भिक्खुवे, पठमं भिक्खु गणेतुं, भिक्खु गणेत्वा सेव्या गणेतुं, सेव्ये गणेत्वा सेव्यगणेन गाहेतुं” त्ति (चूल्हबृ ३१८) आदिवचनतो पठमं विहारे भिक्खु गणेत्वा मञ्चडुनानि गणेत्वानि, ततो एकेकं मञ्चडुनं एकेकसं भिक्खुनो गाहेत्वं। सचे मञ्चडुनानि अतिरेकानि होन्ति, विहारगणेन गाहेत्वं। सचे विहारपि अतिरेका होन्ति, परिवेणगणेन गाहेत्वं। परिवेणेसुपि अतिरेकेसु पुन अपरेपि भागो दातव्यो। अतिमद्देसु हि भिक्खुसु एकेकसं भिक्खुनो द्वे तीर्ण परिवेणानि दातव्यानि। गहिते पन दुतियभागे अज्ञो भिक्खु आगच्छति, न अत्तनो अरुचिया सो भागो तस्य दातव्यो। सचे पन येन गहितो, सो अत्तनो रुचिया तं दुतियभागं वा पठमभागं वा देति, ब्रह्मति।

“न, भिक्खुवे, निस्सीमे ठित्स्स सेनासनं गाहेतब्बं, यो गाहेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा” ति (चूळव० ३१८) वचनतो उपचारसीधतो बहि ठित्स्स न गाहेतब्बं, अन्तोउपचारसीमाय पन दूरे ठित्स्सपि लभ्यतयेव।

“अनुजानामि, भिक्षवदेवे, गिलानसंपत्तिरूपं सेयं दातु”न्ति (चूल्हब० ३१६) वचनतोयो (चूल्हब० ४७० ३१६) कासासासभग्नादरातिसारदीहि गिलानो होति, खेळमल्लकवच्चकपालादीनि ठपेतब्बानि होन्ति, कुट्टी वा होति, सेनासनं दूसीति, एवरूपस्तु हेड्वागासादपण्णसालादीसु अञ्जतरं एकमन्त्रं सेनासनं दातब्बान् । यस्मिं वसन्ते सेनासनं दुस्सति, तस्स वरसेव्यापि दातब्बाव । योपि सिनेहपानविरेचननयन्त्यक्षमादीसु यं किञ्चिं भ्रसज्जं करोति, सब्बो सो गिलानोयेव । तस्मपि सल्लक्ष्वत्वा पतिरूपं सेनासनं दातब्बान् ।

“न, भिक्खुवे, एकेन द्वे पटिवाहेतत्वा, यो पटिवाहेय्य, आपात दुक्कटस्सा’ति (चूल्हब० ३१९) वचनतो एकेन द्वे सेनासनानि न गहेतत्वानि। सचेपि गाहेय्य, पच्छिमेन गहणेन पुरिमगहणं पटिप्रस्सम्भाति। गहणेन हि गहणं पटिप्रस्सम्भति, गहणेन आलयो पटिप्रस्सम्भति, आलयेन गहणं पटिप्रस्सम्भति, आलयेन आलयो पटिप्रस्सम्भाति। कथं? इधेकच्चो (चूल्हब० अठ० ३१९) वस्सूपनायिकवसे एकस्मिं विहारे सेनासनं गहेत्वा सामन्तविहारं गन्त्वा तत्रापि गणहाति, तस्स इमिना गहणेन पुरिमगहणं पटिप्रस्सम्भाति। अरारो “इध वसिस्सामी”ति आलयमत्तं कत्वा सामन्तविहारं गन्त्वा तत्य सेनासनं गणहाति, तस्स इमिना गहणेन वपुरिमो आलयो पटिप्रस्सम्भाति। एको “इध वसिस्सामी”ति सेनासनं वा गहेत्वा आलयं वा कत्वा सामन्तविहारं गन्त्वा “इधेव दानि वसिस्सामी”ति आलयं करोति, इच्छस्स आलयेन वा गहणं, आलयेन वा आलयो पटिप्रस्सम्भति, सब्बत्य पच्छिमे गहणे वा आलये वा तिद्विति। यो पन एकस्मिं विहारे वसिस्सामी”ति गच्छति, तस्स उपचारसीमातिककमे सेनासनगाहो पटिप्रस्सम्भाति। यदि पन “तत्य फासु भविस्सति, वसिस्सामि, नो चे, आगमिस्सामी”ति गन्त्वा अफासुकभावं जत्वा पच्छा वा गच्छति, बहुति।

सेनासनग्राहकेन च सेनासनं गाहेत्वा वस्रावासिकं गातेत्वब्बं । गाहेत्नेन सचे सङ्खिको च सद्भवेदेयो चाति द्वे चौवरपच्यया होन्ति, तेसु यं मिक्खु पठमं गंहातुं इच्छन्ति, तं गहेत्वा तस्स ठितिकतो पट्टाय इतरो गाहेत्वब्बो । “सचे भिक्खून् अपताय परिवेणगमेन सेनासने गाहियमाने एकं परिवेणं महालाभं होति, दस वा द्वादस वा चौवरानि लभन्ति, तं विजटेत्वा अज्जेसु अलाभके सु आवासेसु पक्षिविपत्वा अज्जेसमि भिक्खून् गाहेत्वब्बं”न्ति महासुमत्थेरो आह । महापद्मत्थेरो पनाह “न एवं कातब्बं । मनुस्सा हि अत्तनो आवासपटिजगनन्त्याय पच्यय देन्ति, तस्मा अज्जेहि भिक्खूहि तत्थ पविसितब्बं”न्ति ।

२११. सचे पनेत्र महाथेरो पटिक्कोसाति ‘मा, आवुसो, एवं गाहेथ, भगवतो अनुसिद्धि करोथ। वृत्तज्ञेत्रं भगवता “अनुजानामि, भिक्खुवे, परिवरणगणेन गाहेतु” तिं (चूल्घ० ३१८)। तस्स पटिक्कोसाय अद्वत्ता “भन्ते, भिक्खु बहू, पच्चयो मन्तो, सङ्गहं कातुं वद्वतीं तिं सञ्जापेत्वा गाहेतव्यमेव। गाहेत्तेन च सम्मतेन भिक्खुना महाथेरस्स सन्तिकं गन्त्वा एवं वत्तज्ञं “भन्ते, तुम्हाकं सेनासनं पापुणाति, पच्चयं धारेथा” तिं। असुककुलस्स पच्चयो असुकसेनासनञ्च मम्हं पापुणाति, आवुसांति। पापुणाति भन्ते, गण्थ नन्ति। गण्थामि, आवुसोति। गहितं होति। “सचे पन् गहितं वो, भन्ते तिं वृत्तं “गहितं मेति वा, “गण्थहस्ति, भन्ते तिं वृत्तं “गण्थहस्तामीं तिं वा वर्दित, अग्नाहितं होतीं तिं महासुमत्थेरो आह। महापदमत्थेरो पनाह “अतीतानागतवचनं वा हातु वत्तमानवचनं वा, सतप्पादमत्तं आलयकरणमत्थेरो चेत्य पमाणं, तस्मा गहितमेव होतीं तिं।

योपि पंसुकूलिको भिक्खु सेनासनं गहेत्वा पच्चयं विस्सज्जन्ति, अयमिन् न अञ्जस्मिं आवासे पक्षिपितब्बो, तस्मिंशेव परिवेण अग्निसालाय वा रुक्षमूले वा अञ्जस्स गाहेतु वद्धति । पंसुकूलिको “वसामी” ति सेनासनं जग्निसति, इतरो “पच्चयं गण्हामी” ति एवं द्वीपां कारणेहि सेनासनं सुजग्निततं भविस्सति । महापच्चरियं पन वृत्तं “पंसुकूलिके वासतथ्य सेनासनं गण्हन्ते सेनासनगाहकेन वत्तब्बं, ‘भन्ते इध पच्चये अत्थि, सो किं कातब्बोति । तेन हेडा अञ्जं गाहापेहीति वत्तब्बो । सचे पन किञ्च अवत्वाव वसति, वुड्वस्सस्स च पादमूले ठपेत्वा साटकं देन्ति, वद्धति । अथ ‘वस्सावासिकं देमा ति वरदनि, तास्मि सेनासने वस्सावुभिक्खुन् पापुणाती’ ति । येसं पन सेनासनं नात्यि, केवलं पच्चयमेव देन्ति, तेसं पच्चयं अवस्सावासिकसेनासने गाहेतु वद्धति । मनुस्सा थूपं कत्वा वस्सावासिकं गाहापेन्ति । थूपो नाम असेनासनं, तस्स समीपे रुक्षते वा मण्डपे वा उपनिबन्धित्वा गाहेतब्बं । तेन भिक्खुना चर्तीयं जग्नितब्बं । वोधिरुक्खबोधिघर आसनघरसम्बूजनिअट्टुदारुअट्टुवच्चकूटिद्वाकोट्टुकपानीयकूटिपानीयमालकदत्तकट्टमालकेसुपि एसेव नयो । भोजनसाला पन सेनासनमेव, तस्मा तं एकस्स वा बहूनं वा परिछिन्दित्वा गाहेतु वद्धतीति सब्बिमिदं वित्यारेन महापच्चरियं वृत्तं ।

सेनासनगाहकेन पन पाठिपदअरुणतो पट्टाय याव पुन अरुणं न भिज्ञति, ताव गाहेतब्बं । इदज्जि सेनासनगाहहस्स खेतं । सचे पातोव गाभिते सेनासने अञ्जो वितकचारिको भिक्खु आगन्त्या सेनासनं याचति, “गहितं, भन्ते, सेनासनं, वस्सूपाणतो सङ्घो, रमणीयो विहारो, रुखमूलादीसु यथ्य इच्छथ, तथ्य वसथा” ति वत्तब्बो । पञ्चमवस्सूपनायिकदिवसे पन सचे कालं धोसेत्वा सन्निपतिते सङ्घे कोचि दसहत्यं वत्थं आहरित्वा वस्सावासिकं देति, आगन्तुको चे भिक्खु सङ्घत्येरो होति, तस्म दातब्बं । नवको चे होति, सम्मतेन भिक्खुना सङ्घत्येरो वत्तब्बो “सचे, भन्ते, इच्छथ, पठमभागं मुच्यत्वा इदं वत्थं गणहथा” ति, अमुच्यत्वात्स न दातब्बं । सचे पन पुणे गाहितं मुच्यत्वा गणहाति, दातब्बं । एतेनेव उपायेन दुतियत्वेरंतो पट्टाय परिवत्तत्वा पत्तद्वनेव आगन्तुकस्स दातब्बं । सचे पन पठमवस्सूपाणा द्वे तीर्णि चत्तारि पञ्च वा वत्थानि अलत्यु, लद्धं लद्धं एतेनेव उपायेन विस्सञ्जापेत्वा याव आगन्तुकस्स समकं होति, ताव दातब्बं । तेन समके लद्धे अवसिष्टो अनुभागो थेरासने दातब्बो । पच्यपन्ने लाभे सति ठिकाय गाहेतुं कतिकं कातं वड्डति ।

सचे दुष्कृतव्य होति, द्वीपुणि वस्सूपानियकासु वस्सूपागता भिक्खु भिक्खुया किलमन्ता “आवुसो, इध वसन्ता स्वेच्छ किलमाम, साधु वत द्वे भगा होम, येसं जातिपवरितद्वानानि अथि, ते तथ्य वसित्वा पवारणाय आगन्त्वा अत्तनो पत्तं वस्सावासिकं गण्हन्त्” ति बदन्ति, तेसु ये तथ्य वसित्वा पवारणाय आगच्छन्ति, तेसं अपलोकेत्वा वस्सावासिकं दातब्बं। सादिवन्त्यापि हि तेनेव वस्सावासिकस्य समिनो, खीयन्तपि च आवासिका नेव अदातु लभन्ति। कुरुन्दियं पन वृत्तं “कतिकवत्तं कातब्बं सब्बेसं नो इध यागभृतं नप्होति, सभागटुने वसित्वा आगच्छ्य, तुम्हाकं पत्तं वस्सावासिकस्य लभिस्स्थाति। तज्जे एको पटिवाहति, सुपटिवाहति। नो चे पटिवाहति, कतिका सुकाता। पच्छा तेसं तथ्य वसित्वा आगतानं अपलोकेत्वा दातब्बं, अपलोकनकाले पटिवाहतुं न लभतीं”ति। पुणिपि वृत्तं “सचे वस्सूपागतेसु एकच्चान् वस्सावासिके अपाणुन्ते भिक्खु कतिकं करोन्ति छिन्नवस्सानं वस्सावासिकञ्च इदानि उपज्ञनकवस्सावासिकञ्च इमेसं दातु रुच्यतींति, एवं कतिकाय कतया गाहितसदिसमेव होति, उपन्युपन्यन्ते तेसमेव दातब्बं”न्ति। तेमासं पानीयं उपटुपेत्वा विहारमगर्यवंतेयङ्गवेदियङ्गवेदियङ्गणानि जगित्वा वार्षायक्षये उदकं सिञ्चित्वा पक्कन्तोपि विव्वमन्तोपि वस्सावासिकं लभतीयेव। भतिनिविद्विज्ञि तेन कर्त, सङ्क्रियं पन अपलोकनकम्मं कल्पा गाहितं अन्तोवस्ते विव्वमन्तोपि लभतेव, पच्यवसेन गाहितं पन न लभतीति बदन्ति।

सचे बुद्धवस्तो दिसंगमिको मिक्खु आवासिकस्य हृत्यतो किञ्चिदेव कपियधण्डं गहेत्वा “असुकुले मध्य वस्तावासिकं पत्तं, तं गण्ठा” ति वत्ता गत्ताने विभमित, वस्तावासिकं सङ्घकं होति। सचे पन मनस्से सम्भासा सम्पत्तिच्छापेत्वा गच्छति, लभति। “इदं वस्तावासिकं अम्हाकं सेनासेने वृथ्यभिक्खुनो देमा” ति वत्ते यस्स गाहितं, तस्सेव होति। सचे पन सेनासनसामिकस्य

पियकम्यात चूतसानेदो बहूनि वत्थानि आहरित्वा “अम्हाकं सेनासने देमा” तिवै देन्ति, तथ्य वस्सुपगतस्स एकवेच वत्थां दाताबळं, सेनासनि सङ्क्रिकानि होन्ति। वस्सावासिकठितकाय गाहेतब्बानि, ठितकाय असती थेरासनतो पट्टाय गाहेतब्बानि। सेनासने वस्सुपगतं भिक्खुं निस्साय उपन्नेन चित्पसादेन बहूनि वत्थानि आहरित्वा “सेनासनस्स देमा” तिवै दिन्नेसुषी एसेव नयो। सचे पन पादमूले ठपेत्वा “एतस्स भिक्खुनो देमा” तिवै वहन्ति, तस्सेव होन्ति।

एकस्स गेहे द्वे वस्सावाचिकानि, पठमभागो सामणेरस्स गाहितो होत, दुतियो थेरासने। सो एकं दसहायं, एकं अद्भुत्यां साठकं पेसेति “वस्सावाचिकं पत्तमध्यवून देया” ति, विचिनित्वा वरभागं सामणेरस्स दत्या अनुभागो थेरासने दातब्बो। सचे पन उभोपि घरं नेत्या भोजत्वा सयमेव पादमूलं ठरेति, यं यस्स दिन्नं, तदेव तस्स होति। इतो परं महापच्छरियं आगतन्यो होति — एकस्स घरे दहरसामणेरस्स वस्सावाचिकं पापुणाति, सो चे पुच्छति “अम्हाकं वस्सावाचिकं कस्स पत्तं” न्ति, “सामणेरस्सा” ति अवत्वा “दानकाले जानिस्ससीं” ति बत्वा दानादिवसे एकं महाथेरं पेसेत्वा नीहरापेतब्बं। सचे यस्स वस्सावाचिकं पत्तं, सो विष्मरित वा कालं वा करोति, मनुस्सा चे पुच्छति “कस्स अम्हाकं वस्सावाचिकं पत्तं” न्ति, तेसं यथाभूतं आचिक्खितब्बं। सचे ते वदन्ति “तुक्हाकं देमा” ति, तस्स भिक्खुनो पापुणाति। अथ सङ्घस्स वा गणस्स वा देन्ति, सङ्घस्स वा गणस्स वा पापुणाति। सचे वस्सूपूगता सुदृपंसुकूलिकायेव होति, आनेत्या दिन्नं वस्सावाचिकं सेनासनपरिक्खारं वा कत्वा ठरेतब्बं, बिश्वोहनार्दनि वा कातब्बार्नीति।

अयं ताव अन्तोवस्से वस्सूपनायिकदिवसवसेन

सेनासनग्गाहकथा ।

२२२. अयमपरोपि उत्काले अन्तरामुत्तको नाम सेनासनगाहो वेदितब्बो । दिवसवसेन हि तिविधो सेनासनगाहो पुरिमो पछिभको अन्तरामुत्तकोति । वृत्तज्ञेत—

‘‘त्योमे, भिक्खुवे, सेनासनग्राही, पुरिमको पच्छिमको अन्तरामुतको। अपरज्जुगताय आसाङ्गिह्या पुरिमको गाहेतब्बो, मासगताय आसाङ्गिह्या पच्छिमको गाहेतब्बो, अपरज्जुगताय पवारणाय आयांति वस्त्रावासत्थाय अन्तरामत्को गाहेतब्बे’’ति (महाव० ३४)।

एतेसु (चूल्हवः अद्भु० ३१८) तीसु सेनासनगाहे सु परिमको पञ्चिमको चाति इमे द्वे गाहा थावरा, अन्तरामुतको पन सेनासनपटिजग्गनतर्थं भगवाता अनुज्ञातो। तथा हि एक्सिंग्विहारे महालाभं सेनासनं होति, सेनासनसामिका वस्सूपगतं भिक्खुं सब्बपच्ययेहि सककच्चं उपडुहित्वा पवारेत्वा गमनकाले बहुं समणपरिक्षिवारं देत्ति, महाथेरा दूरतोव आगन्त्वा वस्सूपनायिकदिवसे तं गहेत्वा फासुं वसित्वा वृद्धवस्सा लाभं गणित्वा पवक्मन्ति। आवासिका “मयं अत्युपन्नं लाभं न लभाम, निच्चं आगन्तुकमहाथेराव लभन्ति, तयेव न आगन्त्वा पटिजग्गिसस्ती” तिं पलुज्जन्तम्पि न आलोकेत्ति। भगवा तस्स पटिजग्गनतर्थं “अपरज्जग्गाताय पवारणाय आयतिं वस्सावासन्थाय अन्तरामुतको गहेतब्बो” तिं आह।

तं गाहेन्तन सङ्कृत्यरो वत्तब्बोऽभन्ते, अन्तरामुतकसेनासनं गणह्या॑ति । सचे गणहाति, दातब्बं । नो च, एतेनेव उपायेन अनुयेरे आदिं कल्पा यो गणहाति, तस्य अन्तमसो सामाणरस्सपि दातब्बं । तेन तं सेनासनं अदु मासे पटिजग्नितब्बं, छदनभिरभूमीसु वं किञ्चित् खण्डं वा फुल्लं वा होति, तं सब्बं पटिसङ्कृतब्बं । उद्देसपरिपुच्छादीहि दिवसं खेपत्वा रस्तं तत्य वसिस्तु वृत्ति, रस्तं परिवेण वसित्वा तत्य दिवसं खेपत्युपि वृत्ति, रतिद्विवं तत्येव वसित्युपि वृत्ति, उत्काले आगातानं वृडानं न पटिबाहितब्बं । वस्सूपानायिकदिवसे पन सम्पत्ते सचे सङ्कृत्यरो “महं इदं पन सेनासनं देथ्या॑ति वरति, न लभाति ।” भन्ते, इदं अन्तरामुतकं ग्रहेत्वा एकेन भिक्खुना पटिजग्नितं निति वत्ता न दातब्बं, अदु मासे पटिजग्नितभिक्खुस्से वग्नहातितं होति । यस्मिं पन सेनासनं एकसंवच्छरे द्विक्खतुं पच्यये देन्ति छमासच्ययेन छमासच्ययेन, तं अन्तरामुतकं न गाहेतब्बं । यस्मिं वा तिक्खतुं देन्ति चतुर्मासच्ययेन चतुर्मासच्ययेन, यस्मिं वा चतुर्क्खतुं देन्ति तेमासच्ययेन तेमासच्ययेन, तं अन्तरामुतकं न गाहेतब्बं । पच्ययेनेव हि तं पटिजग्ननं लभिस्सति । यस्मिं पन एकसंवच्छरे सकिदेव वृहू पच्यये देन्ति, एतं अन्तरामुतकं ग्रहेतब्बन्ति ।

२२३. “अनुजानामि, भिक्खवे, अकंतं वा विहारं विष्पकं वा नवकम्मं दातुं, खुद्धके विहारे कम्मं आलोकेत्वा छप्पच्चास्सिंकं नवकम्मं दातुं, अड्ययेगे कम्मं आलोकेत्वा सन्तुद्वास्सिंकं नवकम्मं दातुं, महल्लके विहारे पासादे वा कम्मं आलोकेत्वा दसद्वादसवस्सिंकं नवकम्मं दातुं”न्ति (चूल्घव० ३२३) वचनतो अकंतं विष्पकं वा सेनासनं एकस्स भिक्खुनो अपलोकनेन वा कम्मवाचाय वा सावेत्वा नवकम्मं कंत्वा वसितुं यथावुक्तकालपरिच्छेदवसेन दातब्बं। नवकम्मिको भिक्खु अन्तोवस्से तं आवासं लभति, उतुकाले पटिबाहितुं न लभति। लद्धनवकम्मेन पन भिक्खुना वासिफरसुनिखादनादर्दिनि गहेत्वा सयं न कातब्बं, कताकंतं जानितब्बं। सचे सो आवासो जीरति, आवाससामिकरस्स वा तस्स वंसे उप्पन्नस्स वा कस्साचिं कथेतब्बं “आवासो ते नस्पति, जगथ एतं आवासं”न्ति। सचे सो न सवकोति, भिक्खुही जाताहि वा उपद्धाकेहि वा समादापेत्वा जगिगतब्बो। सचे तेपि न सवकोन्ति, सङ्किनेन पच्चयेन जगिगतब्बो, तस्मिमि असति एकं आवासं विस्सञ्जेत्वा अवसेसा जगिगतब्बा, बहु विस्सञ्जेत्वा एकं सण्ठेपेतुमि वटुतयेव।

दृष्टिकोण से भिन्नता से प्रकरण तत्त्वों को आवासा नस्ति, तस्मा एकं वा द्वे वा तयो वा आवासे विस्पज्जेत्वा ततो यागभृतचीवरादीनि परिभृतजन्तेहि सेसावासा जगितब्बायेव।

कुस्तिन्दियं पन वृत्तं “सङ्किंके पच्चये असति एको भिक्खु ‘तुरुं एकमञ्चद्वानं गहेत्वा जगाहीति वत्तब्बो। सचे बहुतरं इच्छति, तिभागं वा उपडुभागं वा दत्त्वापेतब्बं। अथ थम्ममत्मेवेत्य अवसिद्धं, बहुकम्मां कातब्बिन्नि न इच्छति, ‘तुरुं पुण्यालिकमेव कत्वा जगाहीति दातब्बं। एवमिं हि ‘सङ्कुस्स भण्डकठपनद्वानञ्च नवकानञ्च वसनद्वानं लभिस्सतीति जगापेतब्बो। एवं जगितो पन तस्मिं जोवन्ते पुण्यालिको होति, मते सङ्किंकोव। सचे सङ्किंविहारिकानं दातुकामो होति, कम्म ओलोकेत्वा तिभागं वा उपडुं वा पुण्यालिकं कत्वा जगापेतब्बो। एवज्जि सङ्किंविहारिकानं दातुं लभति। एवं जगनके पत असति एकं आवासं विस्सञ्चत्वातिआदिना नयेन जगापेतब्बो” ति वृत्तं। इदमिं च अञ्जं तथेव वृत्तं।

द्वे भिक्षु सङ्खिकभूमि गहेत्वा सोधेत्वा सङ्खिकसेनासनं करोन्ति, येन सा भूमि पठमं गहिता, सो सामी। उभयोपि पुगलिकं करोन्ति, सोयेव सामी। सो सङ्खिकं करोति, इतरो पुगलिकं करोति, अज्जं चे बहु सेनासन्दृढनं अत्यधि, पुगलिकं करोन्तेऽपि न वारेतब्बो। अज्जस्यिं पन तादिसे पतिरूपे ठाने असति तं पटिबाहेत्वा सङ्खिकं करोन्तेनेव कातब्बं। यं पन तस्य तत्य वयक्तमं कंत, तं दातब्बं। सचे पन कतावासे वा आवासकरण्डाने वा छायूपगफलूपगा रुक्खा होन्ति, अपलोकेत्वा हारेतब्बा। पुगलिका चे होन्ति, सामिका आपुच्छितब्बा। नो चे देन्ति, यावत्तियकं आपुच्छित्वा “रुक्खं अग्रघनकमलं दस्सामा” ति हारेतब्बा।

२२४. यो पन सङ्घिकं वलिमतमि आगहेत्वा आहरिमेन उपकरणेन सङ्घिकाय भूमिया पुगालिकविहारं करोति, उपर्दुं सङ्घिकं होति, उपर्दुं पुगलिकं। पासादो चे होती, हेड्पापासादो सङ्घिको, उपरि पुगालिको। सचे यो हेड्पापासादं इच्छति, हेड्पापासादं तरस्य होति। अथ हेद्धा च उपरि च इच्छति, उभयत्थ उपर्दुं लभति। द्वे सेनासमानानि करोति, एक सङ्घिकं, एकं पुगलिकं। सचे विहारे उद्दितेन दब्खसम्भारेन करोति, तिभागां लभति। सचे अकृतद्वाने चयं वा पम्बुं वा करोति बहिकडे, उपर्दुं सङ्घस्स, उपर्दुं तस्स। अथ महन्तं विसंपं परेत्वा अपदे वर्दं दस्तेत्वा करतं होति, अनिस्परो तत्य सङ्घो।

सचे भिक्खु सङ्खिकविहारतो गोपानसि आदीनि गहेत्वा अञ्जस्मिं सङ्खिकावासे योजेति, सुयोजितानि । पुगलिकावासे योजेत्वेह पन मूत्रं वा दातब्बं, पटिपक्तिकं वा कातब्बं । छाडितविहारतो मञ्चपीठादीनि थेय्यचित्तेन गणहन्तो उङ्घारेयेव भण्डग्येन करेतब्बो । “पुन आवासिककाले दस्सामींति गहेत्वा सङ्खिकपरिभोगेन परिभुञ्जन्तस्स नदुं सुनदुं, जिणं सुजिणं । अरोगं चे, पाकतिकं कातब्बं, पुगलिकपरिभोगेन परिभुञ्जन्तस्स नदुं वा जिणं वा गीवा होति । ततो द्वारावातपानादीनि सङ्खिकावासे वा पुगलिकावासे वा योजितानि, पटिदातब्बानियेव । सचे कोचि सङ्खिको विहारो उडियाति, यं तत्थ मञ्चपीठादिकं, तं गुत्तथ्या अञ्जत्र हरितुं वट्टित । तस्मा अञ्जत्र हरित्वा सङ्खिकपरिभोगेन परिभुञ्जन्तस्स नदुं सुनदुं, जिणं सुजिणं । सचे अरोगं, तस्मि विहारे पटिसङ्खृते पुन पाकतिकं कातब्बं । पुगलिकपरिभोगेन परिभुञ्जतो नदुं वा जिणं वा गीवा होति, तस्मि पटिसङ्खृते दातब्बमेव । अयं सेनासनगाहकथा ।

२४५. अयं पनेत्य चतुपच्छयसाधारणकथा (चुल्लब अद्भु ३२५ पक्षिक्षभास्त्रादिकथा) — सम्बनेन अप्यमतकविस्सज्जनकेन भिक्खुना चीरवरकम्यं करोत्तरस्य “सर्वं देहो” ति वस्तो एका दीघा,

एका रस्साति द्वे सूचियो दातब्बा । “अविभत्तं सङ्घिकभण्डं” ति पुच्छित्वकिच्चं नन्थि । पिफ्लत्यिकस्स एको पिफ्लको, कन्तारं पटिपञ्जितुकामस्स उपाहनयुग्मार्घं, कायबन्धनन्थिकस्स कायबन्धनं, “अंसबद्धको मे जिणां” ति आगतस्स अंसबद्धको, परस्सावनन्थिकस्स परस्सावनं दातब्बं, धम्मकरणन्थिकस्स धम्मकरणो । सचे पृष्ठको न होति, धम्मकरणो पृष्ठकेन सर्दिं दातब्बो । “आगन्तुकपत्तं आरोपेस्सार्मी” ति याचन्तस्स कुसिया च अडुकुसिया च पहोनकं दातब्बं । “मण्डलं नप्पहोती” ति आगतस्स मण्डलं एकं दातब्बं, अडुमण्डलानि द्वे दातब्बानि, द्वे मण्डलानि याचन्तस्स न दातब्बानि । अनुवातपरिभण्डत्यिकस्स एकस्स चीवरस्स पहोनकं दातब्बं, सम्पिनवनीतादिअत्यिकस्स गिलानस्स एकं भेसज्जनं नालिमत्तं कत्त्वा ततो ततियकोडुसो दातब्बो । एवं तीणि दिवसानि दत्त्वा नालिया परिपुण्णाय चतुर्थदिवसतो पट्टाय सङ्घं आपुच्छित्वा दातब्बं, गुल्फिण्डेपि एकदिवसं ततियभागो दातब्बो । एवं तीणि दिवसानि दत्त्वा नालिया परिपुण्णाय चतुर्थदिवसतो पट्टाय सङ्घं आपुच्छित्वा दातब्बं । सम्मन्त्वा ठपितयागुभाजकादीहि च भाजनीयद्वानं आगतमनुस्सानं अनापुच्छित्वाव उपभागो दातब्बो । असम्मतेहि पन अपलोकेत्वा दातब्बोति ।

सङ्घस्स सन्तकं सम्पत्तेन वा आणतेहि वा आरामिकादीहि दीयमानं, गिहीनञ्च सन्तकं समिकेन वा आणतेन वा दीयमानं “अपरस्स भागं देही” ति असन्तं पुगालं वत्वा गणहतो भण्डादेयं । अञ्जेन दीयमानं गणहतो भण्डग्येन कारेतब्बो । असम्पत्तेन वा अनाणतेन वा दीयमाने “अपरमिभागं देही” ति वत्वा वा कूटवस्सानि गणेत्वा वा गणहतो उद्गारेयेव भण्डग्येन कारेतब्बो । इतरेहि दीयमानं एवं गणहतो भण्डादेयं सामिकेन पन “इमस्स देही” ति दिवसेहि निंदिते पिण्डे ततो परं सङ्घं आपुच्छित्वा दातब्बं ।

पिण्डाय पविद्धस्पि ओदनपटिवासो अन्तोउपचारसीमायं ठित्स्सेव गहेतुं वट्टति । यदि पन दायका “बहिउपचारसीमद्वानम्पि, भन्ते, गणहथ, आगन्त्वा परिभुजिस्सन्तो” ति वदन्ति, एवं अन्तोगामद्वानम्पि गहेतुं वट्टति ।

पाळि अडुकथञ्चेव, ओलोकेत्वा विचक्खणो ।
सङ्घिके पच्चये एवं, अप्पमत्तोव भाजयेति ॥

इति पाळिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्घहे सब्बाकारतो

चतुपच्चयभाजनीयविनिच्छयकथा समता ।

२९. कथिनत्थारविनिच्छयकथा

२२६. कथिनन्ति एत्य (महाव० अडु० ३०६) पन कथिनं अत्थरितुं के लभन्ति, के न लभन्ति? गणनवसेन ताव पच्छिमकोटिया पञ्च जना लभन्ति, उद्दं सतसहस्रम्पि, पञ्चन्तं हेद्वा न लभन्ति । बुद्धवस्सावसेन पुरिमिकाय वस्सं उपगन्त्वा पठमपवाणाय पवारिता लभन्ति । छिन्वस्सा वा पच्छिमिकाय उपगता वा न लभन्ति । “अञ्जस्मिं विहारे बुद्धवस्सापि न लभन्ती” ति महापच्चरियं वुत्तं । पुरिमिकाय उपगतानं पन सब्बे गणपूरका होन्ति, आनिसंसं न लभन्ति, आनिसंसे इतरेसंयेव होति । सचे पुरिमिकाय उपगता चत्तारो वा होन्ति तयो वा द्वे वा एको वा, इरे गणपूरके कत्त्वा कथिनं अत्थरितब्बं । अथ चत्तारो मिक्खु उपगता, एको परिपुण्णवस्सो सामणेरो, सो चे पच्छिमिकाय उपसम्पञ्जति, गणपूरको चेव होति आनिसंसञ्च लभति । तयो मिक्खु द्वे सामणेरा, द्वे मिक्खु तयो सामणेरा, एको मिक्खु चत्तारो सामणेराति एत्थापि एसेव नयो । सचे पुरिमिकाय उपगता कथिनत्थारकुसला न होन्ति, अत्थारकुसला खन्धकभाणकत्येरा परियेसित्वा आनेतब्बा । कम्पवाचं सावेत्वा कथिनं अत्थरापेत्वा दानञ्च भुजित्वा गमिस्सन्ति, आनिसंसे पन इतरेसंयेव होति ।

कथिनं केन दिन्नं वट्टति? येन केनचिदेवेन वा मनुस्सेन वा पञ्चन्वां वा सहधम्मिकानं अञ्जतरेन दिन्नं वट्टति । कथिनदायकस्स वत्तं अत्थि, सचे सो तं अजानन्तो पुच्छति — “भन्ते, कथं कथिनं दातब्बं” ति, तस्स एवं आचिकिखतब्बं “तिणां चीवरानं अञ्जतरप्पहोनकं सूरियुगमनसमये वत्यं” कथिनचीवरं देमा” ति दातुं वट्टति । तस्स परिकम्पत्थं एत्का नाम सूचियो, एत्कं सुतं, एत्कं रजनं, परिकम्पं करोन्तानं एत्कानं एत्कानं भिक्खुन् यागुभत्तञ्च दातुं वट्टती” ति ।

कथिनत्थारकेनपि धम्मेन समेन उपन्नं कथिनं अत्थरन्तेन वत्तं जानितब्बं । तन्तवायगेहोतो हि आभतसन्तानेव खलिमकिखतसाटको न वट्टति, मलीनसाटकोपि न वट्टति, तस्मा कथिनत्थारसाटकं लमित्वा सुदु ध्रुवित्वा सूचिआदीनि चीवरकम्पूपकरणानि सज्जेत्वा बहौहि भिक्खुहि सर्दिं तदहेव सिब्बित्वा निंदितसूचिकम्पं रेजत्वा कपविन्दुं दत्त्वा कथिनं अत्थरितब्बं । सचे तस्मिं अनत्थतेयेव अञ्जं कथिनसाटकं आहरति, अञ्जानि च बहूनि कथिनानिसंसवथानि दर्ति, यो आनिसंसं बहुं देति, तस्स सन्तकेन अत्थरितब्बं । इतरो तथा तथा ओविदित्वा सञ्जापेतब्बो ।

कथिनं पन केन अत्थरितब्बं? यस्स सङ्घो कथिनचीवरं देति । सङ्घेन पन कस्स दातब्बं? यो जिण्यचीवरो होति । सचे बहु जिण्यचीवरा, बुद्धस्स दातब्बं । बुद्धेसुपि यो महापरिसो तदहेव चीवरं कत्त्वा अत्थरितुं सक्कोति, तस्स दातब्बं । सचे बुद्धो न सक्कोति, नवकरतो सक्कोति, तस्स दातब्बं । अपिच सङ्घेन महाप्रेस्स सङ्घहं कातुं वट्टति, तस्मा “नुहे, भन्ते, गणहथ, मयं कत्त्वा दस्सामा” ति वत्तब्बं । तीसु चीवरेसु यं जिणं होति, तदथाय दातब्बं । पकतिया दुपट्टुचीवरस्स दुपट्टुत्थायेव दातब्बं । सचेपिस्स एकपट्टुचीवरं घनं होति, कथिनसाटका च पेलवा, सारुपत्थाय दुपट्टुप्पहोनकमेव दातब्बं, “अहं अलभन्ता एकपट्टु पारुपामी” ति वदन्तस्सपि दुपट्टु दातुं वट्टति । यो पन लाभपकातिको होति, तस्स न दातब्बं । तेनापि “कथिनं अत्थरित्वा पच्छा विसिब्बित्वा द्वे चीवरानि करिस्सामी” ति न गहेतब्बं । यस्स पन दीयति, तस्स —

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, इदं सङ्घस्स कथिनदुस्सं उपन्नं, यदि सङ्घस्स पत्कल्लं, सङ्घो इमं कथिनदुस्सं इत्थन्नामस्स भिक्खुनो ददेय्य कथिनं अत्थरितुं, एसा जत्ति ।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, इदं सङ्घस्स कथिनदुस्सं उपन्नं, सङ्घो इमं कथिनदुस्सं इत्थन्नामस्स भिक्खुनो देति कथिनं अत्थरितुं, यस्सायस्मतो खमति इमस्स कथिनदुस्सस्स इत्थन्नामस्स भिक्खुनो दानं कथिनं अत्थरितुं, सो तुहेत्वा । यस्स नक्खमति, सो भासेय ।

“दिन्नं इदं सङ्घेन कथिनदुस्सं इत्थन्नामस्स भिक्खुनो कथिनं अत्थरितुं, खमति सङ्घस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी” ति (महाव० ३०७) —

एवं दुतियकम्मवाचाय दातब्बं ।

एवं दिन्ने पन कथिने सचे तं कथिनदुस्सं निंदितपरिकम्मेव होति, इच्छेतं कुसलं । नो चे निंदितपरिकम्पं होति, “अहं थेरो” ति वा “बहुस्सुतो” ति वा एकेनपि अकातुं न लभति, सब्बेहेव सनिपतित्वा धोवनसिब्बनरजनानि निंदितब्बानि । इदजिह कथिनवत्तं नाम बुद्धपत्थं । अतीते पदमुत्तरोपि भगवा कथिनवत्तं अकासि । तस्स किर अगगसावको सुजातत्थेरो नाम कथिनं गणिहि । तं सत्था अडुसट्टिया भिक्खुसत्सहस्रेहि सर्दिं निसीदित्वा अकासि ।

कतपरियोसितं पन कथिनं गहेत्वा अत्थारकेन भिक्खुना सचे सङ्घाटिया कथिनं अत्थरित्कामो होति, पोराणिका सङ्घाटि पच्छुद्विरितब्बा, नवा सङ्घाटि अधिडातब्बा, “इमय सङ्घाटिया कथिनं अत्थरामी” ति वाचा भिन्दितब्बा । सचे उत्तरासङ्घेन कथिनं अत्थरित्कामो होति, पोराणिको उत्तरासङ्घो पच्छुद्विरितब्बो, नवो उत्तरासङ्घो अधिडातब्बा, “इमिना उत्तरासङ्घेन कथिनं अत्थरामी” ति वाचा भिन्दितब्बा । सचे अन्तरावासकेन कथिनं अत्थरित्कामो होति, पोराणिको अन्तरावासको पच्छुद्विरितब्बो, नवो अन्तरावासको अधिडातब्बो, “इमिना अन्तरावासकेन कथिनं अत्थरामी” ति वाचा भिन्दितब्बा ।

तेन (परि० ४१३) कथिनत्थारकेन भिक्खुना सङ्घं उपसङ्गमित्वा एकंसं उत्तरासङ्घं करित्वा अञ्जलि पग्गहेत्वा एवमस्स वचनीयो “अत्थतं, भन्ते, सङ्घस्स कथिनं, धम्मिको कथिनत्थारो, अनुमोदथा”ति । तेन कथिनत्थारकेन भिक्खुना सम्बहुले भिक्खु उपसङ्गमित्वा एकंसं उत्तरासङ्घं करित्वा अञ्जलि पग्गहेत्वा एवमस्स वचनीयो “अत्थतं, आवुसो, सङ्घस्स कथिनं, धम्मिको कथिनत्थारो, अनुमोदामा”ति । तेन कथिनत्थारकेन भिक्खुना एकंसं उत्तरासङ्घं करित्वा अञ्जलि पग्गहेत्वा एवमस्स वचनीयो “अत्थतं, आवुसो, सङ्घस्स कथिनं, धम्मिको कथिनत्थारो, अनुमोदामा”ति । तेन कथिनत्थारकेन भिक्खुना एकंसं उत्तरासङ्घं करित्वा अञ्जलि पग्गहेत्वा एवमस्स वचनीयो “अत्थतं, आवुसो, सङ्घस्स कथिनं, धम्मिको कथिनत्थारो, अनुमोदामी”ति । तेन कथिनत्थारकेन भिक्खुना एकंसं उत्तरासङ्घं करित्वा अञ्जलि पग्गहेत्वा एवमस्स वचनीयो “अत्थतं, आवुसो, सङ्घस्स कथिनं, धम्मिको कथिनत्थारो, अनुमोदाही”ति । तेन कथिनत्थारकेन भिक्खुना एकंसं उत्तरासङ्घं करित्वा अञ्जलि पग्गहेत्वा एवमस्स वचनीयो “अत्थतं, आवुसो, सङ्घस्स कथिनं, धम्मिको कथिनत्थारो, अनुमोदामी”ति । एवं सब्बेसं अत्थत होति कथिनं । वृत्तज्ञेतं परिवारे “हिन्नं पुगलानं अत्थतं होति कथिनं अत्थारकस्स चां”ति (परि० ४०३) । पुनपि वृत्तं “न सङ्घो कथिनं अत्थरति, न गणो कथिनं अत्थरति, पुगलो कथिनं अत्थरति, सङ्घस्स अनुमोदनाय गणस्स अनुमोदनाय पुगलास्स अत्थराय सङ्घस्स अत्थतं होति कथिनं, गणस्स अत्थतं होति कथिनं, पुगलास्स अत्थतं होति कथिनं”ति (परि० ४१४) ।

एवं अत्थते पन कथिने सचे कथिनचीवरेन सङ्घं आभतं आनिसंसं दायका “येन अम्हाकं कथिनं गहितं, तरसेव देमा”ति देन्ति, भिक्खुसङ्घो अनिस्सरो । अथ अविचारेत्वा दत्त्वा गच्छन्ति, भिक्खुसङ्घो इस्सरो । तस्मा सचे कथिनत्थारकस्स सेसचीवरानिपि दुब्बलानि होन्ति, सङ्घेन अपलोकेत्वा तेसामि अत्थाय वित्तानि दातब्बानि, कम्मवाचा पन एकायेव वट्टित । अवसेसकथिनानिसंसं बलववत्थानि वस्सावावासिकर्तिकाय दातब्बानि, ठितिकाय अभावे थैरासनतो पट्टाय दातब्बानि, गरुभण्डं न भाजेतब्बं । सचे पन एकसीमाय बहू विहारा होन्ति, सब्बोहि भिक्खुहि सन्निपातापेत्वा एकत्थ कथिनं अत्थरितब्बं, विसु विसुं अत्थरितुं न वट्टित ।

“अत्थतकथिनानं वा, भिक्खुवे, पञ्च कपिस्सन्ति, अनामन्तचारारो असमादानचारो गणभोजनं यावदत्थचीवरं यो च तत्थ चीवरुप्पादो । सो नेसं भविस्सती”ति (महाव० ३०६) वचनतो अत्थतकथिनानं भिक्खुहूं अनामन्तचारादयो पन पञ्चानिसंसं लब्धन्ति । तत्थ अनामन्तचारारेति अनामन्तेत्वा चरणं, याव कथिनं न उद्धरीयति, ताव चारित्तसिक्खापदेन अनापत्तीति वृत्तं होति । असमादानचारारेति चीवरं असमादाय चरणं, चीवरविप्रवासीति अत्थो । गणभोजनन्ति गणभोजनस्क्खादेन अनापत्ति वृत्ता । यावदत्थचीवरन्ति यावता चीवरेन अत्थो, तावतकं अनधिद्वितं अविकप्तिं वट्टीति अत्थो । यो च तत्थ चीवरुप्पादेति तत्थ कथिनत्थतसीमाय मतकचीवरं वा होतु सङ्घं उद्दिस्स दिन्नं वा सङ्घेन ततुप्पादेन आभतं वा, येन केनचि आकारेन यं सङ्घकं चीवरं उप्ज्जति, तं तेसं भविस्सतीति अत्थो ।

इति पालिमुन्तकविनयविनिच्छयसङ्घहे

कथिनत्थारविनिच्छयकथा समता ।

३०. गरुभण्डविनिच्छयकथा

२२७. गरुभण्डानीति एत्थ “पञ्चमानि, भिक्खुवे, अविस्सज्जियनि न विस्सज्जेतब्बानि सङ्घेन वा गणेन वा पुगलेन वा, विस्सज्जितानिपि अविस्सज्जितानि होन्ति, यो विस्सज्जेय, आपत्ति थुल्लच्ययस्सा”ति आदिना (चूल्व० ३२१) नयेन दर्सितानि आरामे आरामवत्यु, विहारो विहारवत्यु, मञ्चो पीठं भिसि विम्बाहेन, लोहकुम्भी लोहभाणके लोहकटाहं वासिस फरसु कुठारी कुदालो निखादनं, वल्ल वेळु मुञ्जं पब्बं तिं मत्तिका दारुभण्डं मत्तिका भिण्डान्ति इमानि पञ्च गरुभण्डानि नाम ।

तत्थ (चूल्व० ३२१) आरामो नाम पुफ्कारामो वा फलारामो वा । आरामवत्यु नाम तेसंयेव आरामानं अत्थाय परिच्छिन्दित्वा ठपितोकासो, तेसु वा आरामेसु विनदेसु तेसं पोराणक भूमिभागो । विहारो नाम यं किञ्चित् पासादादि सेनासनं । विहारवत्यु नाम तस्स पतिद्वानोकासो । मञ्चो नाम मसारको बुन्दिकाबद्धो कुलीरपादको आहच्यपादकोति इमेसं चतुन्नं मञ्चानं अञ्जतरो । पीठं नाम मसारकादीनंयेव चतुन्नं पीठानं अञ्जतरं । भिसि नाम उण्णभिसि आदीनं पञ्चन्नं अञ्जतरा । बिम्बाहेन नाम रुक्खतूललतातूलपोटकीतूलानं अञ्जतरं । लोहकुम्भी नाम काळ्लोहेन वा तम्बलोहेन वा येन केनचि लोहेन कतुकुम्भी । लोहभाणकादीसुपि एसेव नयो । एत्थ पन भाणकन्ति अरञ्जरो वुच्यति । वारकरोति घटो । कटाहं कटाहमेव । वासिस आदीसु वल्ल आदीसु च दुविज्जेयं नाम नत्यि । पञ्चात्ति च रसिवसेन वृत्तं, सरुपवसेन पनेतानि पञ्चवीसतिविधनि होन्ति । वृत्तज्ञेतं —

“द्विसङ्घाहानि द्वे होन्ति, ततियं चतुर्सङ्घं ।

चतुर्थं नवकोट्टासं, पञ्चमं अद्भुपेदनं ॥

“इति पञ्चहि रासीहि, पञ्चनिम्मलतोचनो ।

पञ्चवीसतिवं नाथो, गरुभण्डं पकासायो”ति ॥

तत्रायं विनिच्छयकथा — इदज्ञि सब्बमि गरुभण्डं सेनासनक्खन्त्वके “अविस्सज्जिय”ति वृत्तं, कौटागिरिवत्युस्मि “अवेभङ्ग्य”ति दर्सितं, परिवारे पन —

“अविस्सज्जियं अवेभङ्ग्यं,

पञ्च वृत्ता महीसिना ।

विस्सज्जेन्तस्स परिभुज्जन्तस्स अनापत्ति,

पञ्चामेसा कुसलोहि चिन्तिता”ति ॥ (परि० ४७९) —

आगतं । तस्मा मूलच्छेज्जवसेन अविस्सज्जियज्ज्व अवेभङ्ग्यज्ज्व, परिवत्तनवसेन पन विस्सज्जेन्तस्स परिभुज्जन्तस्स च अनापत्तीति एवमेत्य अधिष्यायो वेदितब्बो ।

२२८. तत्रायं अनुभुविकथा — इदं ताव पञ्चविधमि चीवरपिण्डपातभेसज्जत्थाय उपनेतुं न वट्टित, थावरेन च थावरं, गरुभण्डं परिवतेतुं वट्टित । थावरे पन खेतं वत्थु तत्ताकं मातिकाति एवरुपं भिक्खुसङ्घस्स विहारेतुं वा सम्पटिच्छितुं वा अधिवासेतुं वा न वट्टित, कपियकारकेहेव विचारिततो कपियभण्डं वट्टित । आरामेन आरामवत्यु विहारवत्थुति इमानि चत्तारपि परिवतेतुं वट्टित ।

तत्रायं परिवत्तनयो — सङ्घस्स नालिकेरामो द्रे होति, कपियकारका बहुतं खादन्ति, यम्पि न खादन्ति, ततो सकटवेतनं दत्त्वा अपमेव आहरन्ति, अञ्जेसं पन तस्स आरामस्स अविदूरे गामवासीनं मनुस्सानं विहारस्स समीपे आरामो होति, ते सङ्घं उपसङ्गमित्वा सकेन आरामेन तं आरामं याचन्ति, सङ्घेन “रुच्यति सङ्घस्सा”ति अपलोकेत्वा सम्पटिच्छितब्बो । सचेपि भिक्खुनं रुक्खसहस्रं होति, मनुस्सानं पञ्च सतानि, “तुक्काकं आरामो खुदको”ति न वत्तब्बं । किञ्चापि हि अयं खुदको, अथ खो इतरतो बहुतरं आयं देति । सचेपि समकमेव देति, एवमि इच्छितिच्छितब्बेन उक्तवानि चत्तारपि परिभुज्जन्तु सक्वातित गेहत्वमेव । सचे पन मनुस्सानं बहुतरा रुक्खा होन्ति, “न तु तुक्काकं बहुतरा रुक्खा”ति वत्तब्बं । सचे “अतिरेकं अम्हाकं पुञ्जं होतु, सङ्घस्स देमा”ति वदन्ति, जानापेत्वा सम्पटिच्छितब्बमेव । मनुस्सानं रुक्खा फलधारिनो, भिक्खुनं रुक्खा न ताव फलं गणहन्ति, “न तु तुक्काकं रुक्खा फलधारिनो”ति वत्तब्बं । सचे “गणहन्ति, भन्ते, अम्हाकं पुञ्जं भविस्सती”ति देन्ति, जानापेत्वा सम्पटिच्छितब्बमेव । एवं आरामेन आरामो परिवतेतब्बो । एतेनेव नयेन आरामवत्युपि विहारोपि विहारवत्युपि आरामेन आरामवत्युना च महन्तेन वा खुदकेन वा आरामआरामवत्युविहारवत्थूनि ।

कथं विहारेन विहारो परिवतेत्बाऽ? सङ्घस्स अन्तोगामे गेहं होति, मनुस्सानं विहारमञ्जे पासादो होति, उभोपि अग्धेन समका, सचे मनुस्सा तेन पासादेन तं गेहं याचन्ति, सम्पटिच्छितुं वद्वति। भिक्खुन् चे महाग्धतं गेहं होति, ‘‘महाग्धतरं अम्हाकं गेहं’’ति वुते च ‘‘किञ्चिपि महाग्धतं पब्बजितानं असारूपं, न सक्वा तत्थ पब्बजितेहि विसितुं, इदं पन सारूपं, गणथा’’ति वदन्ति, एवमि सम्पटिच्छितुं वद्वति। सचे पन मनुस्सानं महाग्धं होति, ‘‘ननु तम्हाकं गेहं महाग्धं’’न्ति वत्तब्बं। ‘‘होतु, भन्ते, अम्हाकं पुञ्जं भविस्सति, गणथा’’ति वुते पन सम्पटिच्छितुं वद्वति। एवमि विहारेन विहारो परिवतेत्बाऽ। एतेनेव नयेन विहारवत्थ्युपि आरामापि आरामवत्थ्युपि विहारेन परिवतेत्बं, विहारवत्थुना च महाग्धेन वा अप्पग्धेन वा विहारविहारवत्थ्युआरामआरामवत्थ्युनि। एवं थावरेन थावरपरिवत्तनं वेदितब्बं।

गरुभण्डेन गरुभण्डपरिवत्तने पन मञ्चपीठं महन्तं वा होतु खुदकं वा, अन्तमसो चतुरङ्गुलपादकं गामदारकेहि पंस्वागारकेसु कीलन्तरेहि कतमिं सङ्घस्स दिन्नकालतो पद्वाय गरुभण्डं होति। सचेपि राजाराजमहामत्तादयो एकप्पारेनेव मञ्चसतं वा मञ्चसहस्रं वा देन्ति, सब्बे कपियमञ्जा सम्पटिच्छित्वा, सम्पटिच्छित्वा ‘‘वृद्धप्रिटायिया सङ्घिकपरिषोगेन परिभुज्ञथा’’ति दातब्बा, पुण्गलिकवत्तेन न दातब्बा। अतिरेकमञ्जे भण्डागारादीसु पञ्जपेत्ता पत्तचीवरं निकिखिपुष्टिमि वद्वति। विहारीमाय ‘‘सङ्घस्स देमा’’ति दिन्नमञ्जो सङ्घत्वेरस्स वसनद्वाने दातब्बो। तत्थ चे बहू मञ्जा होन्ति, मञ्चेन कम्मं नत्थि। यस्स वसनद्वाने कम्मं अतिथ, तत्थ ‘‘सङ्घिकपरिभोगेन परिभुज्ञथा’’ति दातब्बो। महायेन सतग्धनकेन वा सहस्रग्धनकेन वा मञ्जेन अञ्जं मञ्चसतं लभति, परिवतेत्वा गहेत्बां। न केवल मञ्जेन मञ्जोयेव, आरामआरामवत्थ्युपि विहारवत्थ्युपि भिसिविम्बोहनानिपि परिवतेत्वुं वद्वति। एस नयो पीठाभिसिविम्बोहनेसुपि। एतेसु पन अकपियं न परिभुज्ञतब्बं, कपियं सङ्घिकपरिषोगेन परिभुज्जितब्बं। अकपियं वा महाग्धं कपियं वा परिवतेत्वा वुत्तवत्थ्युनि गहेत्बानि। अगरुभण्डपां पन भिसिविम्बोहन नाम नत्थि।

२२९. लोहकुम्भी लोहभाणकं लोहकटाहन्ति इमानि तीणि महन्तानि वा होन्तु खुदकानि वा, अन्तमसो पसतमतउदकगण्हनकानिपि गरुभण्डानियेव। लोहवारको पन काळ्लोहतम्बलोहवड्लोहकसलाहानं येन केनचिं कतो सोहळदीपे पादगण्हनको भाजेत्बाऽ। पादो च नाम मगाधनालिया पञ्चनालिभमत्तं गणहाति, ततो अतिरेकगण्हनको गरुभण्डं। इमानि ताव पालिय आगतानि लोहभाजनानि। पालियं पन अनागतानि भिङ्गारपटिग्गह उल्लङ्घदब्बिकट्चुपातितद्वकसरकसमुग्गाङ्गारकपल्लथूमकटच्छु आदीनि खुदकानि वा महन्तानि वा सब्बानि गरुभण्डानि। पत्तो अयथालकं तम्बलोहथालकन्ति इमानि पन भाजनीयानि। कंसलोहवड्लोहभाजनविकति सङ्घिकपरिभोगेन वा गिहिविकटा वा वद्वति, पुण्गलिकपरिषोगेन न वद्वति। कंसलोहादिभाजनं सङ्घस्स दिन्नमिं हि परिहारियं न वद्वति, पिहिविकटानीहारेनेव परिभुज्जितब्बन्ति महापच्चरियं वुत्तं।

ठपेत्वा पन भाजनविकति अञ्जस्मिपि कपियलोहभण्डे अञ्जनी अञ्जनिसलाका कण्णमलहरणी सूचि पण्णसूचि खुदको पिफ्लको खुदकं आरकण्टकं कुञ्जिका ताळं कत्तरयद्विवेधको नत्युदानं भिण्डिवालो लोहकूटो लोहगुळो लोहपिण्डि लोहचक्कलिं अञ्जमिपि विप्पकतलोहभण्डं भाजनीयं। धूमनेत्तफालीदीपरुक्खदीपकल्लोहपिण्डिपुरिसितरच्छानातरच्छुपाकानि पन अञ्जनानि वा भित्तिच्छदनकवाटादीसु उपनेत्वानि अन्तमसो लोहग्खिलकं उपादाय सब्बानि लोहभण्डानि गरुभण्डानियेव होन्ति, अन्तना लङ्घानिपि परिहरित्वा पुण्गलिकपरिषोगेन न परिभुज्जितब्बानि, सङ्घिकपरिभोगेन वा वद्वति। तिपुभण्डेपि एसेव नयो। खोरपासाणमयानि तट्टकसरकारीनि गरुभण्डानियेव।

घटको पन तेलभाजनं वा पादगण्हनकतो अतिरेकमेव गरुभण्डं। सुवण्णरजतहारकूटनातिफलिकभाजनानि गिहिविकटानिपि न वद्वति, पगेव सङ्घिकपरिभोगेन वा पुण्गलिकपरिषोगेन वा सेनासनपरिषोगेन अनामासमिं अनामासमिं सब्बं वद्वति।

वासिआदीसु याय वासिया ठपेत्वा दन्तकट्च्छेदनं वा उच्छुतच्छनं वा अञ्जं महाकम्मं कातुं न सक्वा, अयं भाजनीय। ततो महन्ततरा येन केनचिं आकारेन कता वासिगरुभण्डमेव। फरसु पन अन्तमसो वेज्जानं सिरावेधनफरसुपि गरुभण्डमेव। कुठियं फरसुसदिसेवेव विनिच्छयो। या पन आयुधसङ्गेपेन कता, अयं अनामासा। कुदालो अन्तमसो चतुरङ्गुलमत्तोपि गरुभण्डमेव। निखादनं चतुरस्समुखं वा होतु दोणमुखं वा वढ़ुं वा उजकं वा, अन्तमसो सम्मञ्जनोदण्डकवेधनमिपि दण्डबद्धं चे, गरुभण्डमेव। सम्मञ्जनोदण्डखण्णकं पन अदण्डकं फलतमत्तमेव। यं सक्वा सिपाटिकाय पकिखिपित्वा परिहरितुं तं भाजनीयं। सिखरामिपि निखादनेनेव सङ्गहितं। येहि मनुस्सोहि विहारे वासिआदीनि दिन्नानि होन्ति, ते चे घरे दडे वा चोरेहि वा विलुत्ते ‘‘देथ नो, भन्ते, उपकरणे, पुन पाकतिके करिस्सामा’’ति वदन्ति, दातब्बा। सचे आहरन्ति, न वारेत्बाऽ, अनाहरन्त्यापि न चोदेत्बाऽ।

कम्मारतच्छकारचुन्दकारनळकारमणिकारपत्तवन्धकानं अधिकरणिमुट्टिकसण्डासतुलादीनि सब्बानि लोहमयउपकरणानि सङ्घे दिन्नकालतो पद्वाय गरुभण्डानि। तिपुकोट्टकसुवण्णाकारचम्मकारउपकरणेसुपि एसेव नयो। अयं पन विसेसो – तिपुकोट्टकउपकरणेसुपि तिपुच्छेदनकसत्थकं, सुवण्णकारउपकरणेसु सुवण्णच्छेदनकसत्थकं, चम्मकारउपकरणेसु कतपरिकम्मचम्मच्छेदनकखुदकसत्थकन्ति इमानि भाजनीयभण्डानि। नहापितुन्तन्कारउपकरणेसुपि ठपेत्वा महाकत्तरि महासण्डासं महापिफलिकञ्च सब्बं भाजनीयं, महाकत्तरिआदीनि गरुभण्डानि।

वल्लिआदीसु वेत्तवल्लिआदिका या काचि अडुबाहुप्पमाणा वल्लित सङ्घस्स दिन्ना वा तत्थजातका वा रकिखतगोपिता गरुभण्डं होति, सा सङ्घकम्मे च चेतियकम्मे च कते सचे अतिरेका होति, पुण्गलिककम्मोपि उपनेतुं वद्वति। अरकिखिता पन गरुभण्डमेव न होति। सुतमकचिचावकानालिकेरहरीचम्ममया रज्जुका वा योतानि वा वाके च नालिकेरहीरे च वद्वेत्त्वा कता एकवट्टा वा द्विवट्टा वा सङ्घस्स दिन्नकालतो पद्वाय गरुभण्डं। सुतं पन अवट्टेत्वा दिन्नं मकचिचावकानालिकेरहीरा च भाजनीय। येहि पनेतानि रज्जुक्योतादीनि दिन्नानि होन्ति, ते अन्तनो करणीयेन हरन्ता न वारेत्बा।

यो कोचि अन्तमसो अडुङ्गुलसूचिदण्डकमत्तोपि वेळुं सङ्घस्स दिन्नो वा तत्थजातको वा रकिखतगोपितो गरुभण्डं, सोपि सङ्घकम्मे च चेतियकम्मे च कते अतिरेको पुण्गलिककम्मे च दातुं वद्वति। पादगण्हनकतेलानालिपि वेळुं सङ्घस्स दिन्नो वा तत्थजातको वा रकिखतगोपितो गरुभण्डं, सोपि सङ्घकम्मे च चेतियकम्मे च कते अतिरेको पुण्गलिककम्मे च दातुं वद्वति। अरकिखिता पन गरुभण्डमेव न होति। रकिखतगोपितं वेळुं गणहन्तेन समकं वा अतिरेकं वा थावरं अन्तमसो तं अग्धनकवल्लिकायपि फातिकम्मं कत्वा गहेत्बाऽ, फातिकम्मं अकत्वा गणहन्तेन तत्थेव वल्लजेत्बाऽ। गमनकाले सङ्घिके आवासे ठपेत्वा गन्तब्बं, असतिया गहेत्बा गतेन पहिणित्वा दातब्बो। देसन्तरगतेन सम्पत्तविहारो सङ्घिकावासे ठपेत्बाऽ।

तिणित्वु मञ्जञ्च पब्बजञ्च ठपेत्वा अवसेसं यं किञ्चित्वा तिणं। यत्थ पन तिणं नत्थ, तत्थ पण्णेहि छादेन्ति, तस्मा पण्णमिपि तिणेनेव सङ्घहितं। इति मञ्जादीसु यं किञ्चित्वा मुट्टिप्पमाणं तिणं तालपण्णादीसु च किञ्चित्वा अकण्डपरिकम्माण्डिपि दिन्नं वात्थजातकं वा बहारामे सङ्घस्स तिणवत्थुतो जातित्वा वा रकिखतगोपितं गरुभण्डं होति, तमिपि सङ्घिकम्मे च चेतियकम्मे च कते अतिरेके पुण्गलिककम्मे च दातुं वद्वति।

मत्तिका पकतिमत्तिका वा होतु पञ्चवण्णा वा सुधा वा सञ्जुरसकहुङ्गिलेसादीसु वा यं किञ्चित्वा दुल्लभट्टाने आनेत्वा दिन्नं तत्थजातकं वा, रकिखतगोपितं तालफलपकमत्तं गरुभण्डं होति, तमिपि सङ्घिकम्मे च चेतियकम्मे च मिट्टिआदिकम्मे च चेतियकम्मे च कते अतिरेके पुण्गलिककम्मे च दातुं वद्वति, दहुङ्गेमनुस्सा गहेत्त्वा गच्छन्ता न वारेत्बा।

दाश्वभण्डे ‘‘यो कोचि अडुङ्गुलसूचिदण्डकमत्तोपि वेळुं सङ्घस्स दिन्नो वा तत्थजातको वा रकिखतगोपितो गरुभण्डं, सोपि सङ्घिकम्मे च चेतियकम्मे च कते अतिरेको पुण्गलिककम्मे च दातुं वद्वति। रकिखितानिति वेळुं गणहन्तेन समकं वा फलकं कोच्छं पलालपाठनि इमेसु ताव यं किञ्चित्वा खुदकं वा होतु महन्तं वा, सङ्घस्स दिन्नं गरुभण्डं होति। पलालपाठेन चेत्य कदलिपत्तादीपाठेनि पहिणितानि। अग्धचम्मओन्डामिपि वाल्रूपरपरिकिखितं रत्नपरिसिल्वितं कोच्छं गरुभण्डमेव, वङ्गफलकं दीघफलकं चीवरधोवनफलकं घट्टनफलकं घट्टनमुग्गरो दन्तकट्च्छेदनालिपिका दण्डमुग्गरो अम्बणं रजनदोणि उदककपीठं उल्लङ्गो कट्च्छु पार्नीयसरावं पानीयसङ्घोति एतेसुपि यं किञ्चित्वा सङ्घे दिन्नं गरुभण्डं। सङ्घथालकं पन भाजनीयं, तथा दारुमयो उदककपीठं।

पादकथलिकमण्डलं दारमयं वा होतु चोऽपणादिमयं वा, सब्बं गरुभण्डं । आधारको पत्तपिधानं तालवण्टं बीजनी चङ्गेटकं पच्छि यद्विसम्मुञ्जनीर्ति एतेसुपि यं किञ्चिं खुदकं वा होतु महन्तं वा, दारुबेळृपणाचम्मारीसु येन केनचिं कतं गरुभण्डमेव । थम्पतुलासोपानफलकारीसु दारमयं वा पासाणमयं वा यं किञ्चिं गेहसम्भाररूपं यो कर्त्तव्यं कठसारको यं किञ्चिं भूमत्थराणं यं किञ्चिं अक्षिप्यचम्मं, सब्बं सङ्घे दिनं गरुभण्डं, भूमत्थरणं कातुं वट्टति । एळकचम्मं पन पच्चात्थरणगतिकं होति, तम्पि गरुभण्डमेव । कपियचम्मानि भाजनीयानि । कुरुन्दियं पन ‘‘सब्बं मञ्चप्रमाणं चम्मं गरुभण्ड’’न्ति वुत्तं ।

उद्बलवलं मुसलं सुपि निसदं निसदपोतो पासाणदोणि पासाणकटाहं तुरिवेमभस्तादि सब्बं पेसकारादिभण्डं सब्बं कसिभण्डं सब्बं चक्रव्युतकं यानं गरुभण्डमेव । मञ्चपादो मञ्चअटनी पीठपादो पीठअटनी वासिफरसुआदीनं दण्डाति एतेसु यं किञ्चिं विपक्ततच्छकम्मं अनिदित्तमेव भाजनीयं, तच्छित्तमुं पन गरुभण्डं होति । अनुञ्जातवासिया पन दण्डो छत्तमुडिपण्णं कत्तरयद्विउपहाना अरणिसहितं धम्मकरणो पादगण्हनकतो अनतिरितं आमलकतुं आमलकघटो लावुकतुम्बं लावुपटो विसाणकतुम्बान्ति सब्बमेवं भाजनीयं, ततो महन्ततरं गरुभण्डं । हत्थिदन्तो वा यं किञ्चिं विसाणं वा अतच्छितं यथागतमेव भाजनीयं । तेहि कतमञ्चपादादीसु पुरिमसदिसोयेव विनिच्छयो । तच्छितनिदितोपि हङ्कुरण्डको गणिका विधो अज्जनी अञ्जनीसलाका उदकपुञ्जनीर्ति इदं सब्बं भाजनीयमेव ।

मत्तिकाभण्डे सब्बं मनुस्सानं उपभोगपरिभोगं घटपीठरादिकुलालभाजनं पत्तकटाहं अङ्गारकटाहं धूमदानं दीपकपल्लिका चयनिङ्का छदनिङ्का शूषिकाति सङ्घस्स दिन्नकालतो पट्टाय गरुभण्डं, पादगण्हनकतो अनतिरितप्पमाणो पन घटको पतं थालकं कञ्चनको कुण्डिकाति इदमेत्य भाजनीयभण्डं । यथा च मत्तिकाभण्डे, एवं लोहभण्डेपि कुण्डिका भाजनीयकोद्वासमेव भजतीर्ति अयमेत्य अनुञ्जिकथा ।

इति पालिमुक्तकविनयविनिच्छयसङ्घे

गरुभण्डविनिच्छयकथा समता ।

३१. चोदनादिविनिच्छयकथा

२३०. चोदनादिविनिच्छयोति एत्थ (पारा० अट्ठ० २.३८५-६) पन चोदेतुं को लभति, को न लभति? दुब्बलचोदकवचनं ताव गहेत्वा कोचि न लभति । दुब्बलचोदको नाम सम्बहुलेसु कथासल्लापेन निसिन्नेसु एको एकं आरभं अनोदिस्सकं कत्त्वा पाराजिकवत्तुं कथेति, अज्जो तं सुत्वा इतरस्स गन्त्वा आरोयते, सो तं उपसङ्घमित्वा ‘‘त्वं किर मं इदञ्चिदञ्च वदसी’’ति भणति, सो ‘‘नाहं एवरूपं जानामि, कथापवत्तियं पन मया अनोदिस्सकं कत्त्वा वुत्तमप्यि । सचे अंतं तव इमं दुख्खुपृष्ठि जानेयं, एत्कामिपि न कथेय्य’’ति । अयं दुब्बलचोदको । तस्सेतं कथासल्लापं गहेत्वा तं भिक्खुं कोचि चोदेतुं न लभति, एतं पन अग्गहेत्वा सीलसम्पन्नो भिक्खुं भिक्खुं वा भिक्खुं वा, सीलसम्पन्ना च भिक्खुनी भिक्खुनीमेव चोदेतुं लभतीर्ति महापदुमत्थेरो आह । महासुमत्थेरो पन ‘‘पञ्चपि सहश्रमिका लभन्ती’’ति आह । गोदतत्त्वेयो ‘‘न कोचि न लभती’’ति वत्त्वा ‘‘भिक्खुस्स सुत्वा चोदेति, भिक्खुनिया सुत्वा... पे... तित्थियसावकानं सुत्वा चोदेती’’ति इदं सुत्तं आहारि । तिणाम्पि थेरानं वादे चुदितकसेव पटिज्ञाय कारेतब्बो ।

अयं पन चोदना नाम विडुचोदना सुत्तचोदना परिसङ्गितचोदनाति तिविधा होति । अपरापि चतुर्बिधा होति सीलविपत्तिचोदना आचारविपत्तिचोदना आजीवविपत्तिचोदनाति । तत्थ गरुकानं द्विन्तं आपातिकवच्छ्वानं वसेन सीलविपत्तिचोदना वेदितब्बा, अवसेसानं वसेन आचारविपत्तिचोदना, मिछ्छादिउअन्तगाहिकरिदिउवसेन दिउविपत्तिचोदना, आजीवहेतु पञ्जतानं छन्नं सिक्खापदानं वसेन आजीवविपत्तिचोदना वेदितब्बा ।

अपरापि चतुर्बिधा होति वत्युसन्दस्सना आपातिसन्दस्सना संवासपटिकव्येपो सामीचिपटिकव्येपोति । तत्थ वत्युसन्दस्सना नाम ‘‘त्वं मेषुनं धम्मं पटिसेवि, अदिन्नं आदिवि, मनुसं घातयिथ, अभूतं आरोचायिथा’’ति एवं पवत्ता । आपातिसन्दस्सना नाम ‘‘त्वं मेषुनधम्मपाराजिकापांति आपनो’’तिएवमादिनयप्पवत्ता । संवासपटिकव्येपो नाम ‘‘नात्य तया सङ्घि उपोसथो वा पवारणा वा सङ्घकम्मं वा’’ति एवं पवत्ता । सामीचिपटिकव्येपो नाम अभिवादनपच्छान्नअञ्जलीकम्भवीजनादिकम्मानं अकरणं । तं पटिपाटिया वन्दनादीनि करोन्तो एकस्स अकत्त्वा सेसानं करणकाले वेदितब्बं । एत्कावतापि चोदना नाम होति । यागुभत्तादिना पन यं इच्छाति, तं आपुच्छाति, न तावता चोदना होति ।

अपरा पातिमोक्खद्वयनक्खव्यक्तिके (चूळव० ३८७) ‘‘एकं, भिक्खवे, अधमिकं पातिमोक्खद्वयनं, एकं धम्मिकं’’न्तिआदिं कत्त्वा याव दस अधमिकानि पातिमोक्खद्वयनानि, दस धम्मिकानीर्ति एवं अधमिका पञ्चपञ्चास, धम्मिका पञ्चपञ्चासाति दसुत्तरसतं चोदना वुत्त । ता दिउने चोदेत्तस्स दसुत्तरसतं, सुतेन चोदेत्तस्स दसुत्तरसतं, परिसङ्गाय चोदेत्तस्स दसुत्तरसतन्ति तिसाधिकानि तीणि सतानि होन्ति । तानि कायेन चोदेत्तस्स, वाचाय चोदेत्तस्स, कायावाचाय चोदेत्तस्साति तिगुणानि कतानि नवुताधिकानि नव सतानि होन्ति । तानि अत्तना चोदेत्तस्सपि परेन चोदापेत्तस्सपि तत्कानेवाति वीसीतुक्तनानि द्वे सहस्रानि होन्ति । पुन दिउदिमेदे समूलिकामूलिकवसेन अनेकसहस्रा चोदना होन्तीर्ति वेदितब्बा ।

२३१. वुत्तप्पभेदासु पन इमासु चोदनासु याय कायचि चोदनाय वसेन सङ्घमज्जो ओसटे वत्युस्मिं चुदितकचोदका वत्तब्बा ‘‘तुम्हे अम्हाकं विनिच्छयेन तुदा भविस्सथा’’ति । सचे ‘‘भविस्सामा’’ति वदन्ति, सङ्घेन तं अधिकरणं सम्पटिच्छितब्बं । अथ पन ‘‘विनिच्छिन्थ ताव, भन्ते, सचे अम्हाकं खमिस्सति, गण्हिस्सामा’’ति वदन्ति, ‘‘चैतियं ताव वन्दथा’’ति आदीनि वत्त्वा दीघसुतं कत्त्वा विसञ्जितब्बं । ते चे चिररतं किलन्ता पक्कन्तपरिसा उपच्छिन्पच्छान्न वुत्त्वा पुन याचन्ति, यावतीतयं पटिक्खिपित्त्वा यदा निम्मदा होन्ति, तदा नेसं अधिकरणं विनिच्छिन्तब्बं । विनिच्छिन्नन्तोहं च सचे अलज्जनुस्सन्ना होति परिसा, उब्बाहिकाय तं अधिकरणं विनिच्छिन्तब्बं । सचे वालुस्सन्ना होति परिसा, ‘‘तुम्हाकं सभागे विनयधरे परियेस्सथा’’ति विनयधरे परियेसापेत्वा येन धम्मेन येन विनयेन येन सत्थुसासनेन तं अधिकरणं वूपसम्मति, तथा तं अधिकरणं वूपसमेतब्बं ।

तत्थ च धम्मोति भूतं वत्थु । विनयेति चोदना चेव सारणा च । सत्थुसासनन्ति जत्तिसम्पदा च अनुस्सावनसम्पदा च । तस्मा चोदकेन वत्युस्मिं आरोचिते चुदितको पुच्छितब्बो ‘‘सन्तमेतं, नो’’ति । एवं वत्थु उपरिक्खित्वा भूतेन वत्थुना चोदेत्वा सारेत्वा जत्तिसम्पदाय च अनुस्सावनसम्पदाय च तं अधिकरणं वूपसमेतब्बं । तत्र चे अलज्जी लज्जिं चोरेति, सो च अलज्जी बालो होति अव्यत्तो, नास्स नयो दातब्बो, एवं पन वत्तब्बो ‘‘किम्हि नं चोदेसी’’ति । अङ्गा सो वक्खति ‘‘किमिं, भन्ते, किम्हि नं नामा’’ति । ‘‘त्वं किम्हि नम्हि न जानासि, न युतं तथा एवरूपेन बालेन परं चोदेतु’’ति उद्योजेतब्बो, नास्स अनुयोगो दातब्बो । सचे पन सो अलज्जी पण्डितो होति व्यत्तो, दिउने वा सुतेन वा अञ्जोत्थरित्वा सम्पादेतुं सक्षकोति, एतस्स अनुयोगं दत्त्वा लज्जस्सेव पटिज्ञाय कम्मं कातब्बं ।

सचे लज्जी अलज्जीं चोदेति, सो च लज्जी बालो होति अव्यत्तो, न सक्षकोति अनुयोगं दातुं, तस्स नयो दातब्बो, न इतरस्साति, न युतं विनयधरानं अगतिगमनन्ति? न युतमेव । इदं पन अगतिगमनं न होति, धम्मानुगग्हो नाम एसो । अलज्जनिगग्हत्याय हि लज्जिपग्हत्याय च सिक्खापदं पञ्चतं । तत्र अलज्जी नयं लभित्वा अञ्जोत्थरन्तो एहिति, लज्जी पन नयं लभित्वा दिउद्विसन्तानेन सुते सुतसन्तानेन पतिद्वयाय कथेस्सति, तस्मा तस्स धम्मानुगग्हो वट्टति । सचे पन सो लज्जी पण्डितो होति व्यत्तो, पतिद्वयाय कथेति, अलज्जी च ‘‘एतम्पि नात्य, एताम्पि नत्या’’ति पटिज्ञाय एव कातब्बं ।

तदथ्यदीपनथञ्च इदं वत्थु वेदितब्बं – तिपिटकचूळाभयत्थेरो किर लोहपासादस्स हेड्वा भिक्खुनं विनयं कथेत्वा सायन्हसमये वुद्वाति, तस्स वुद्वानसमये द्वे अन्तपच्चत्थिका कथं पवतेसु । एको ‘‘एतम्पि नात्य, एताम्पि नत्या’’ति पटिज्ञाय न देति, अथ अप्पावासेसे पठमयामे थेरस्स तस्सिं पुगाले ‘‘अयं पतिद्वयाय कथेति, अयं पन पटिज्ञाय न देति, वहूनि च वत्थूनि आोसटानि, अङ्गा एतं कतं भविस्सतो’’ति असुद्वलद्विउपहाना । ततो बीजनीदण्डकेन पादकथलिकाय सञ्जं दत्त्वा ‘‘अह, आवुसो, विनिच्छिन्तु अनुच्छविकाय, अञ्जनेन विनिच्छिन्नापेहो’’ति आह । ‘‘कस्मा, भन्ते’’ति? थेरो

तमर्थं आरोचेसि । चुदितकपुगालस्स काये डाहो उडितो, ततो सो थेरं वन्दित्वा “भन्ते, विनिच्छिनितुं अनुरूपेन विनयधरेन नाम तुङ्गादिसेनेव भवितुं वट्टति, चोदकेन च ईदिसेनेव भवितुं वट्टीं” ति वत्त्वा सेतकानि निवासेत्वा “चिरं किलमितात्थ मया” ति खमापेत्वा पवकामि ।

एवं लज्जिना चोदियमानो अलज्जी वहसुषी वत्त्वसु उपनेसु पटित्वं न देति, सो नेव “सुद्धों” ति वत्तब्बो, न “असुद्धों” ति, जीवमतको नाम आमकपूतिको नाम चेस । सचे पनस्स अञ्जम्पि तादिसं वत्यु उपज्जति, न विनिच्छिनितब्बं, तथा नासितको भविस्सति । सचे पन अलज्जीयेव अलज्जिन चोदेति, सो वत्तब्बो “आवुसो, तव वचनेनायं किं सक्वा वत्तुं” त्ति । इतरम्पि तथेव वत्त्वा “उभोपि एकसम्भोगपरिभागा हुत्वा जीवथा” ति उत्थोजेतब्बा । सीलत्याय नेसं विनिच्छियो न कातब्बो, पञ्चावरपरिवेणादिअत्याय पन पतिरूपं सकिंचं लभित्वा कातब्बोति ।

अथ लज्जी लज्जिन चोदेति, विवादो च नेसं किस्मित्यिदेव अप्पमतको होति, सञ्ज्ञापेत्वा “मा एवं करोथा” ति अच्यं देसापेत्वा उत्थोजेतब्बा । अथ पनेत्यु चुदितकेन सहसा विरङ्गं होति, आदितो पद्धाय अलज्जी नाम नत्यि । सो च पक्षानुरक्षणत्याय पटित्वं न देति, “मयं सद्वाम, मयं सद्वामा” ति वहू उद्धन्ति, सो तेसं पटित्वाय एकवारं द्वेवारं सुद्धो होतु, अथ पन विरङ्गकालतो पद्धाय ठाने न तिद्विति, विनिच्छियो न दातब्बो ।

२३२. अदिन्नादानवत्यु विनिच्छिनन्तेन (पारा० अट्ठ० १.१२) पन पञ्चवीसति अवहारा साधुकं सल्लक्ष्येतब्बा । तेसु च कुसलेन विनयधरेन आोतिणं वत्युं सहसा अविनिच्छिनित्वाव पञ्च ठानानि ओलोकेतब्बानि, यानि सन्धाय पोराणा आहु —

“वर्तुं कालञ्च देसञ्च, अप्यं परिभोगपञ्चमं ।

तुलयित्वा पञ्च ठानानि, धारेयत्यं विचक्खणो” ति ॥ (पारा० अट्ठ० १.१२) ।

तथ्य वत्युन्ति भण्डं । अवहारकेन हि “मया इदं नाम अवहट्” त्ति वुत्तेपि आपत्तिं अनारोपेत्वाव तं भण्डं “सासामिकं वा असामिकं वा” ति उपपरिक्षितब्बं । सासामिकेपि सामिकानं सालयभावो वा निरालयभावो वा उपपरिक्षितब्बो । सचे तेसं सालयकाले अवहटं, भण्डं अग्धापेत्वा आपत्ति कातब्बा । सचे निरालयकाले, पाराजिकन न कातब्बा । भण्डसामिकेसु पन भण्डं आहरापन्तेसु भण्डं दातब्बं । अवमेत्य सार्माचि ।

इमस्स पनत्यस्स दीपनत्यमिदं वत्यु — भातियाराजकाले किर महार्चेतियपूजाय दक्षिणादिसतो एको भिक्खु सत्तहत्यं पण्डुकासावं अंसे करित्वा चेतियङ्गां पाविसि । तद्वाणमेव च राजापि चेतियवन्दनत्यं आगतो । ततो उत्सारणाय वत्तमानाय महाजनसम्भद्धे अहोसि । अथ सो भिक्खु जनसम्भारीक्षतो अंसंतो पतन्तं कासावं अदिस्वाव निक्खन्तो, निक्खमित्वा कासावं अपस्सन्तो “को ईदिसे जनसम्भद्धे कासावं लच्छति, न दानि तं मह” त्ति धुरनिक्खयेपं कत्वा गतो । अथज्जो भिक्खु पच्छा आगच्छन्तो तं कासावं दिस्वा थेय्यचित्तेन गहेत्वा पुन विष्टिसारी हुत्वा “अस्समणो दानिन्हि, विष्टिमिस्सामी” तिं चित्ते उपन्ने “विनयधरे पुच्छित्वा जस्सामी” तिं चिन्तोसि ।

तेन समयेन चूल्हसुमनवत्येरो नाम सब्बपरियतिधरो विनयाचरियपामोक्षो महाविहारे पटिवसति । सो भिक्खु येरं उपसङ्गमित्वा वानित्वा ओकासं कारेत्वा अन्तनो कुकुकुच्चं पुच्छि । थेरो तेन भद्दे जनकाये पच्छा आगन्त्वा गहितभावं जत्वा “अत्यि दानि एत्यु ओकासो” ति चिन्तेत्वा आह “सचे कासावसमिकं भिक्खुं आनेयासि, सक्का भवेत्य तव पतित्वा कातु” त्ति । कथाहं, भन्ते, तं दक्षिणसार्माचि । तहिं तहिं गन्त्वा ओलोकेहीति । सो पञ्चविं प्रभाविहारे ओलोकेत्वा नेव अहक्षित । ततो नं थेरो पुच्छि “कतराय दिसाय वहू भिक्खुं आगच्छन्ती” ति? “दक्षिणादिसाय, भन्ते” ति । तेन हि कासावं दीघतो च तिरियज्व यिनित्वा अदिस्वाव निक्खन्तो, निक्खमित्वा कासावं अपस्सन्तो “को ईदिसे जनसम्भद्धे कासावं लच्छति, न दानि तं मह” त्ति धुरनिक्खयेपं कत्वा गतो । अथज्जो पुच्छुं पच्छा आगच्छन्तो तं कासावं दिस्वा थेय्यचित्तेन गहेत्वा पुन विष्टिसारी हुत्वा “अस्समणो दानिन्हि, विष्टिमिस्सामी” तिं चित्ते उपन्ने “विनयधरे पुच्छित्वा जस्सामी” तिं चिन्तोसि । ततो तं थेरो आह “सचे ते सुद्धचित्तेन गहितं अभविस्स, अनापत्तियेव ते अस्स, थेय्यचित्तेन पन गहितता दुक्कटं आपन्नोसि, तं देसेत्वा अनापत्तिको होति, इदञ्च कासावं अन्तनो सन्तकं कत्वा एतसेव भिक्खुनो देही” तिं । सो भिक्खु अपतेनेव अभिसित्तो वरमस्सासप्ततो अहोसि । एवं वत्यु ओलोकेतब्बं ।

कालोति अवहारकालो । तदेव हि भण्डं कदाचि अप्पाचं होति, कदाचि महाचं । तस्मा तं भण्डं यस्मिं देसे यो तस्स अग्धो होति, तेन अग्धेन आपत्ति कारेतब्बा । एवं कालो ओलोकेतब्बो ।

देसोति अवहारदेसो । तज्जि भण्डं यस्मिं देसे अवहटं, तस्मिंयेव देसे यो तस्स अग्धो होति, तेन अग्धेन आपत्ति कारेतब्बा । भण्डुनदेसे हि भण्डं अप्पाचं होति, अञ्जत्य महाचं ।

इमस्पि च अत्यस्स दीपनत्यमिदं वत्यु — अन्तरसमुद्दे किर एको भिक्खु सुसंणठनं नालिकेरं लभित्वा भमं आरोपेत्वा सङ्घातलकसदिसं मनोरमं पानीयालकं कत्वा तत्येव ठपेत्वा चेतियगिरिं अगमासि । अञ्जो भिक्खु अन्तरसमुद्दे गन्त्वा तस्मिं विहारे पटिवसन्तो तं थालकं दिस्वा थेय्यचित्तेन गहेत्वा चेतियारिमेव आगतो । तस्स तथ्य यांगुं प्रवन्तस्स तं थालकं दिस्वा थालकसामिको भिक्खु आह “कुतो ते इदं लङ्घ” त्ति । अन्तरसमुद्धो मे आनीतन्ति । सो तं “नेतं तव सन्तकं, थेय्याय ते गहित” त्ति सङ्घमज्जां आकाङ्क्षि । तथ्य च विनिच्छयं अलभित्वा महाविहारं अगमिसु, तथ्य च भेरिं पहरापेत्वा महार्चेतियसमीपे सन्निपातं कत्वा विनिच्छयं आरंभिसु । विनयधरत्येरा अवहारं सञ्जापेसु ।

तस्मिन्च सन्निपाते आभिधमिकगोदेत्तत्येरो नाम विनयकुसलो होति, सो एवमाह “इमिना इदं थालकं कुर्हि अवहट” त्ति? “अन्तरसमुद्दे अवहट” त्ति । तथ्य तं किं अग्धतीति । न किञ्चित अग्धति । तत्र हि नालिकेरं यिनित्वा मिज्जं खादित्वा कापाल छङ्गति, दारुअत्यं पन फरतीति । इमस्स यिक्खुं गो एत्यु हत्यकामं किं अग्धतीति? मासकं वा ऊनमासकं वाति । अत्यि पन कथाचि सम्मासम्बुद्धेन मासके वा ऊनमासके वा पाराजिकं पञ्जतन्ति । एवं वृत्ते “साधु साधु, सुक्रितं सुविनिच्छित” त्ति एकसाधुकारो अहोसि । तेन च समयेन भातियाराजापि चेतियवन्दनत्यं नगरतो निक्खन्तो तं सदं सुत्वा “किं इद” त्ति पुच्छित्वा सब्बं पटिपाटिया सुत्वा नगरे भेरिं चरापेसि “मयि सन्ते भिक्खुनीप्रियं भिक्खुनीनिप्रियं गिहीनप्रियं अधिकरणं आभिधमिकगोदेत्तत्येरेन विनिच्छितं सुविनिच्छये अतिमानं राजाणाय ठपेमी” तिं । एवं देसो ओलोकेतब्बो ।

अग्धोति भण्डग्धो । नवभण्डस्स हि यो अग्धो होति, सो पच्छा परिहायति । यथा नवधोतो पत्तो अडु वा दस वा वा अग्धति, सो पच्छा भिन्नो वा छिद्रो वा आणिगण्ठिकाहतो वा अप्पाचो होति, तस्मा न सब्बदा भण्डं पक्तिअग्धेनेव कातब्बोति । एवं अग्धो ओलोकेतब्बो ।

परिभोगोति भण्डसम्भोगो । परिभोगोति प्रियं विवासिआदिभण्डस्स अग्धो परिहायति । तस्मा एवं उपपरिक्षितब्बं — सचे कोचि कस्साचि पादग्धनकं वासि हरति, तत्र वासिसामिको पुच्छितब्बो “तथा अयं वासि कित्तकेन कीता” तिं? “पादेन, भन्ते” ति । कि पन ते किणित्वाव ठपिता, उदाहु नं वलज्जेसीति? सचे वदति “एकदिवसं मे दन्तकट्टुं वा रजनछल्लि वा पत्तपचनकदार वा छिन्नं, धंसित्वा वा निसित्वा” तिं, अथस्स पोराणको अग्धो भट्टोति वेदितब्बो । यथा च वासिया, एवं अञ्जनिया वा अञ्जनिसलाकाया वा कुञ्जिकाया वा पलालेन वा थुसैहि वा इडकचुण्णेन वा एकवारं धंसित्वा धोवितमत्तेनपि अग्धो भस्सति । तिपुमण्डलस्स मकरदन्तच्छेदनेनपि परिमज्जनमत्तेनपि अन्तमसो तेऽपि पासाणसक्खरं उद्द्रित्वा छित्तमत्तेनपि, गुप्तपिण्डकस्स मधुरभावाजानन्यं नखेन विज्जित्वा अणुमत्तं गहितमत्तेनपि अग्धो भस्सति । तस्मा यं किञ्चित पादग्धनकं वुत्तनयेनेव सामिकेहि परिभोगेन ऊनं कत्त होति, न तं अवहटो भिक्खु पाराजिकन कातब्बोति । एवं अग्धो ओलोकेतब्बो ।

एवं इमानि तुलयित्वा पञ्च ठानानि धारेय्य अत्यं विचक्खणो, आपत्तिं वा अनापत्तिं वा गरुकं वा आपत्तिं व्यथाठाने ठपेय्याति । तेनाहु अडुकथाचरिया —

‘सिक्खापदं समं तेन, अञ्जं किञ्चि न विज्ञति।
अनेकनयवोकिणं, गम्भीरत्थविनिच्छयं॥

‘तस्मा वत्थुष्टि आ॒तिणे, भिक्खुना विनयञ्जुना।
विनयानुग्रहनेत्य, करोन्तेन विनिच्छयं॥

‘पाञ्चं अट्टकथञ्चेव, साधिष्यायमसेसतो।
ओगङ्ग अप्यमत्तेन, करणीयो विनिच्छयो॥

‘आपत्तिदस्सनुस्साहो, न कत्तब्बो कुदाचनं।
पस्सस्सामि अनापत्ति-मिति कयिराथ मानसं॥

‘पस्तित्वापि च आपत्ति, अवत्वाव पुनप्युनं।
वीर्मसित्वाय विज्ञूहि, संसन्दित्वा च तं वदे॥

‘कपिष्येपि च वत्थुस्मि, चित्तस्स लहुवत्तिनो।
वसेन सामञ्जगुणा, चवन्तीध पुथुज्जना॥

‘तस्मा परपरिक्वारं, आसीविसमिवोरं।
अग्निं विय च सम्पर्सं, नामसेय विचक्षणो’ति॥ (पारा० अट्ट० १.१६०-१ तत्रायं अनुसासनी)।

२३३. उत्तरिमनुस्सधमारोचनं विनिच्छिन्नत्वेन (पारा० अट्ट० २.१९७) पन ‘किं ते अधिगतं, किन्ति ते अधिगतं, कदा ते अधिगतं, कत्तमे ते किलेसा पहीना, कत्तमेसं तं धम्मानं लाभी’ति इमानि छ ठानानि विसोधेत्वानि। सचे हि कोचि भिक्खु उत्तरिमनुस्सधमाधिगमं व्याकरेय, न सो एत्तावता सक्कारो कातब्बो, इमेसं पन छन्नं ठानानं सोधनत्यं एवं वत्तब्बो ‘किं ते अधिगतं, किन्ति ते अधिगतं, इन्द्र नाम मे अधिगतं’न्ति वदति, ततो ‘किन्ति ते अधिगतं’न्ति पुच्छितब्बा, ‘अनिच्चलक्खणादीसु किं धं रं कत्वा अद्वितीयावा आरम्भणेऽसु रूपारूपअञ्जत्वहिङ्कादिपेदेसु वा धम्मेसु केन मुखेन अभिनिविसित्वा’ति। यो हि यस्साभिनिवेसो, सो तस्स पाकटो होति। सचे ‘अयं नाम मे अभिनिवेसो, एवं मया अधिगतं’न्ति वदति, ततो ‘कदा ते अधिगतं’न्ति पुच्छितब्बा, ‘किं पुब्बण्हे, उदाहु रञ्जन्नादीसु अञ्जतरस्मि कालं’ति। सब्बेसङ्गि अत्तना अधिगतकालो पाकटो होति। सचे ‘अमुकस्मिं नाम काले अधिगाकं’न्ति वदति, ततो ‘कत्य ते अधिगतं’न्ति पुच्छितब्बा, ‘किं दिवाडुने, उदाहु रञ्जन्नादीसु अञ्जतरस्मि ओकासे’ति। सब्बेसङ्गि अत्तना अधिगतकालो पाकटो होति। सचे ‘अमुकस्मिं नाम मे ओकासे अधिगतं’न्ति वदति, ततो ‘कत्तमे ते किलेसा पहीना’ति पुच्छितब्बा, ‘किं पठमगगवज्ञा, उदाहु दुत्तियादिमगगवज्ञा’ति। सब्बेसङ्गि अत्तना अधिगतमग्नेन पहीना किलेसा पाकटा होत्ति।

सचे ‘इमे नाम मे किलेसा पहीना’ति वदति, ततो ‘कत्तमेसं तं धम्मानं लाभी’ति पुच्छितब्बा, ‘किं सातापत्तिमगगस्स, उदाहु सकदागामिमगगादीसु अञ्जतरस्सा’ति। सब्बेसङ्गि अत्तना अधिगतथमो पाकटो होति। सचे ‘इमेसं नामाह धम्मानं लाभी’ति वदति, एत्तावतपिस्प वचनं न सङ्कातब्बं। बहुस्सुता हि उग्गहारिपुच्छाकुसला भिक्खु इमानि छ ठानानि सोधेतुं सक्कान्ति, इमस्स पन भिक्खुनो आगमनपटिपदा सोधेतब्बा। यदि आगमनपटिपदा न सुज्ञति, ‘इमाय पटिपदाय लोकुत्तरधम्मो नाम न लब्धतीं’ति अपनेतब्बो। यदि पनस्स आगमनपटिपदा सुज्ञति, दीवरतं तीसु सिक्खासु अप्यमत्तो जागरियमनुसूतो चतुर्सु पच्येसु अलगो आकासे पाणिसमेन चेत्सा विहरतीति पञ्चायति, तस्स भिक्खुनो ब्याकरणं पटिपदाव सर्द्धि संसन्दति। ‘सेव्यथापि नाम गङ्गोदकं यमुनोदकेन संसन्दति समेति, एवमेव सुपञ्चत्ता तेन भगवता सावकानं निब्बानगामिनी पटिपदा, संसन्दति निब्बानञ्च पटिपदा चाँ’ति (सी० निं० २.१९६) बुत्तसदिसं होति। अपिच खो न एत्तकेनपि सक्कारो कातब्बो। कस्मा? एकच्चस्स हि पुथुज्जननस्पि सतो खीणासवस्स पटिपत्तिसदिसा पटिपत्ति होति, तस्मा सो भिक्खु तेहि तेहि उपायेहि उत्तासेतब्बो। खीणासवस्स नाम असनियापि मत्थके पतमानाय भयं वा छम्भिततं वा लोमहरो वा न होति, पुथुज्जनस्स अप्यमत्तकेनपि होति।

त्रिमानि वत्थुनि (म० निं० अट्ट० ३.१०२) – दीघभाणकं अभ्यत्थयेरो किर एकं पिण्डपातिकं परिगणहेतुं असक्कोन्तो दहरस्स सञ्चं अदासि। सो तं नहायमानं कल्याणीनदीमुखद्वारे निमुज्जित्वा पादे अग्गहेसि। पिण्डपातिको ‘कृम्पीलो’ति सञ्चाया महासद्मकासि, तदा न ‘पुथुज्जनो’ति जानिन्सु।

चन्द्रमुखित्सराजकाले पन महाविहारे सङ्कुच्येरो खीणासबो दुब्ललचक्खुको विहारोयेव अच्छिति। गजा “येरं परिगणहस्सामी”ति भिक्खुसु भिक्खाचारं गतेसु अप्यसद्वा उपसङ्कुमित्वा सप्तो विय पादे अग्गहेसि। येरो सिलाथभो विय निच्चलो हुत्वा “को एत्था”ति आह। “अहं, भन्ते, तिस्सो”ति? “सुगन्धं वायसि नो तिस्सो”ति। एवं खीणासवस्स भयं नाम नत्थि।

एकच्चो पन पुथुज्जनोपि अतिसुरो होति निभयो। सो रजनीयेन आरम्भणेन परिगणहेतब्बो। वसभराजापि एकं थेरं परिगणहमानो घेरे निसीदापेत्वा तस्स सन्तिके बदरसाळवं महमानो निसीदि। महाथेरस्स खेळो चलितो, थेरस्स पुथुज्जनभावो आविभूतो। खीणासवस्स हि रसतण्हा नाम सुप्यहीना, दिब्बसपि रसेसु निकन्ति नाम न होति, तस्मा इमेहि उपायेहि परिगणहेत्वा सचस्स भयं वा छम्भिततं वा रसतण्हा वा उपज्ञति, “न च त्वं अरहा”ति अनेतब्बो। सचे पन अभीरु अच्छम्भी अनुत्तारो हुत्वा सीहो विय निसीदति, दिब्बारम्भणेपि निकन्ति न जनेति, अयं भिक्खु सम्पन्नवेय्याकरणो समन्ता राजराजमहामत्तादीहि पेसंत सक्कारं अरहतीति वेदितब्बो। एवं ताव उत्तरिमनुस्सधमारोचनं विनिच्छिन्नत्वं।

२३४. सकले पन विनयविनिच्छये (पारा० अट्ट० १.४५) कोसल्लं पत्थयन्तेन चतुब्बिधो विनयो जानितब्बो।

चतुब्बिधिङ्गि विनयं, महायेरा महिद्धिका।
नोहरित्वा पकासेसु, धम्मसङ्काहका पुरा॥

कतमं चतुब्बिधिं? सुतं सुतानुलोमं आचरियवादं अत्तनोमतिन्ति। यं सन्ध्या युतं “आहच्चपदेन खो, महाराज, रसेन आचरियवंसेन अधिष्याया”ति (मी० प० ४.२.३)। एत्थ हि आहच्चपदन्ति सुतं अधिष्येति। रसोति सुतानुलोमं। आचरियवंसोति आचरियवादो। अधिष्यायोति अत्तनोमति।

तथ्य सुतं नाम सकलविनयपिटके पालि।

सुतानुलोमं नाम चत्तारो महापदेसा। ये भगवता एवं वुत्ता –

“यं, भिक्खुवे, मया ‘इदं न कप्पती’ति अप्यटिक्खितं, तज्जे अकप्पियं अनुलोमेति, कप्पियं पटिबाहति, तं वो न कप्पति। यं, भिक्खुवे, मया ‘इदं न कप्पती’ति अप्यटिक्खितं, तज्जे कप्पियं अनुलोमेति, अकप्पियं पटिबाहति, तं वो कप्पति। यं, भिक्खुवे, मया ‘इदं कप्पती’ति अनुज्ञातं, तं चे अकप्पियं अनुलोमेति, कप्पियं पटिबाहति, तं वो न कप्पति। यं, भिक्खुवे, मया ‘इदं

कप्पतींति अननुज्ञातं, तच्चे कप्पियं अनुलोमेति, अकप्पियं पटिबाहति, तं चो कप्पतींति (महाव० ३०५)।

आचरियवादो नाम धम्मसङ्ग्रहकेहि पञ्चहि अरहन्तासर्तेहि ठिपिता पालिविनिमूला ओककन्तविनिच्छयप्पवत्ता अडुकथातन्ति।

अत्तनोमति नाम सुत्तसुत्तानुलोमआचरियवादे मुञ्जित्वा अनुमानेन अत्तनो अनुबुद्धिया नयगाहेन उपटिताकारकथनं।

अपिच सुत्तनाभिधम्मविनयद्वकथासु आगतो सब्बोपि थेरवादे अत्तनोमति नाम। तं पन अत्तनोमति गहेत्वा कथेन्तेन न दद्वग्गाहं गहेत्वा वोहरितब्बं, कारणं सल्लक्षेत्वा अत्थेन पाठिं, पालिया च अत्थं संसद्वित्वा कथेत्वं, अत्तनोमति आचरियवादे ओतारेतब्बा। सच्चे तथ्य ओतरति चंव समेति च, गहेतब्बा। सच्चे नेव ओतरति न समेति, न गहेतब्बा। अयंहि अत्तनोमति नाम सब्बद्वब्ला, अत्तनोमतितो आचरियवादो बलवतरो।

आचरियवादोपि सुत्तानुलोमे ओतारेतब्बो। तथ्य ओतरन्तो समेन्तो एव गहेतब्बो, इतरो न गहेतब्बो। आचरियवादतो हि सुत्तानुलोमं बलवतरं।

सुत्तानुलोममिं सुत्ते ओतारेतब्बं। तथ्य ओतरन्तं समेन्तमेव गहेतब्बं, इतरं न गहेतब्बं। सुत्तानुलोमतो हि सुत्तमेव बलवतरं। सुत्तज्ञि अपटिवितियं कारकसङ्गसदिसं बुद्धानं ठित्कालसदिसं। तस्मा यदा द्वे भिक्खु साक्षात्तिं, सकवादी सुत्तं गहेत्वा कथेति, परवादी सुत्तानुलोमं। तेहि अञ्जमञ्जं खेपं वा गरहं वा अकत्वा सुत्तानुलोमं सुत्ते ओतारेतब्बं। सच्चे ओतरति समेति, गहेतब्बं, नो चे, न गहेतब्बं, सुत्तस्मिंयेव ठातब्बं। अथायं सुत्तं गहेत्वा कथेति, परो आचरियवाद। तेहिपि अञ्जमञ्जं खेपं वा गरहं वा अकत्वा आचरियवादो सुत्ते ओतारेतब्बो। सच्चे ओतरति समेति, गहेतब्बं। अनोतरन्तो असमेन्तो च गारहाचरियवादो न गहेतब्बो, सुत्तस्मिंयेव ठातब्बं। अथायं सुत्तं गहेत्वा कथेति, परो अत्तनोमति। तेहिपि अञ्जमञ्जं खेपं वा गरहं वा अकत्वा अत्तनोमति सुत्ते ओतारेतब्बा। सच्चे ओतरति समेति, गहेतब्बं। अनोतरन्तो असमेन्तो च गहेतब्बा, नो चे, न गहेतब्बा, सुत्तस्मिंयेव ठातब्बं।

अथायं सुत्तानुलोमं गहेत्वा कथेति, परो सुत्तं, सुत्तानुलोमे ओतारेतब्बं। सच्चे ओतरति समेति, तिस्सो सङ्गीतियो आरुल्लं पालिआगतं पञ्चायति, गहेतब्बं, नो चे तथा पञ्चायति, न ओतरति न समेति, बाहिरकसुत्तं वा होति सिलाको वा अञ्जं वा गारहसुत्तं गुल्वहेस्सरगुल्वहिविनयेवेल्लालीनं अञ्जतरतो आभातं, न गहेतब्बं, सुत्तानुलोमस्मिंयेव ठातब्बं। अथायं सुत्तानुलोमं गहेत्वा कथेति, परो आचरियवाद। आचरियवादो सुत्तानुलोमे ओतारेतब्बो। सच्चे ओतरति समेति, गहेतब्बो। नो चे, न गहेतब्बा, सुत्तानुलोमस्मिंयेव ठातब्बं। अथायं सुत्तानुलोमं गहेत्वा कथेति, परो अत्तनोमति। अत्तनोमति सुत्तानुलोमे ओतारेतब्बा। सच्चे ओतरति समेति, गहेतब्बं। नो चे, न गहेतब्बा, सुत्तानुलोमस्मिंयेव ठातब्बं।

अथायं आचरियवादं गहेत्वा कथेति, परो सुत्तं। सुत्तं आचरियवादे ओतारेतब्बं। सच्चे ओतरति समेति, गहेतब्बं। इतरं गारहसुत्तं न गहेतब्बं, आचरियवादेयेव ठातब्बं। अथायं आचरियवादं गहेत्वा कथेति, परो आचरियवाद। आचरियवादो सुत्तानुलोमे ओतारेतब्बो। सच्चे ओतरति समेति, गहेतब्बो। नो चे, न गहेतब्बा, सुत्तानुलोमस्मिंयेव ठातब्बं। अथायं आचरियवादं गहेत्वा कथेति, परो अत्तनोमति। अत्तनोमति आचरियवादे ओतारेतब्बा। सच्चे ओतरति समेति, गहेतब्बं। नो चे, न गहेतब्बा, आचरियवादेयेव ठातब्बं।

अथ पनायं अत्तनोमतिं गहेत्वा कथेति, परो सुत्तं। सुत्तं अत्तनोमतियं ओतारेतब्बं। सच्चे ओतरति समेति, गहेतब्बं। इतरं गारहसुत्तं न गहेतब्बं, अत्तनोमतियमेव ठातब्बं। अथायं अत्तनोमतिं गहेत्वा कथेति, परो आचरियवाद। आचरियवादो अत्तनोमतियं ओतारेतब्बो। सच्चे ओतरति समेति, गहेतब्बो। इतरो गारहाचरियवादो न गहेतब्बो, अत्तनोमतियमेव ठातब्बं, अत्तनो गहणमेव बलियं कातब्बं। सब्बद्वानेसु च खेपो वा गरहा वा न कातब्बाति।

अथ पनायं कप्पियन्ति गहेत्वा कथेति, परो अकप्पियन्ति, सुत्ते च सुत्तानुलोमे च ओतारेतब्बं। सच्चे कप्पियं होति, कप्पिये ठातब्बं। सच्चे अकप्पियं, अकप्पिये ठातब्बं। अथायं तस्म कप्पियभावासाधकं सुत्ततो बहुं कारणञ्च विनिच्छयञ्च दस्सेति, परो कारणं न विन्दति, कप्पियेव ठातब्बं। अथ परो तस्म अकप्पियभावासाधकं सुत्ततो बहुं कारणञ्च विनिच्छयञ्च दस्सेति, अनेन अत्तनो गहणन्ति कत्वा दल्हं आदाय न ठातब्बं, “साधू”ति सम्पटिच्छत्वा अकप्पिये एव ठातब्बं। अथ द्विन्नमिं कारणच्छाया दिस्सति, पटिक्खित्तभावोयेव साधु, अकप्पिये ठातब्बं। विनयञ्ज्ञि पत्वा कप्पियाकप्पियविचारणं आगम्म रुचितब्बं, गाळ्हं करतब्बं, सोतं पच्छिन्दितब्बं, गरुक्भावेयेव ठातब्बं।

अथ पनायं अकप्पियन्ति गहेत्वा कथेति, परो कप्पियन्ति, सुत्ते च सुत्तानुलोमे च ओतारेतब्बं। सच्चे कप्पियं होति, कप्पिये ठातब्बं। सच्चे अकप्पियं, अकप्पिये ठातब्बं। अथायं बहूहि सुत्तविनिच्छयकारणेहि अकप्पियभावं दस्सेति, परो कारणं न विन्दति, अकप्पिये ठातब्बं। अथ परो बहूहि सुत्तविनिच्छयकारणेहि कप्पियभावं दस्सेति, अयं कारणं न विन्दति, कप्पिये ठातब्बं। अथ द्विन्नमिं कारणच्छाया दिस्सति, अत्तनो गहण न विस्सज्जेतब्बं। यथा चायं कप्पियाकप्पिये अकप्पियकप्पिये च विनिच्छयो वुत्तो, एवं अनापत्तिआपत्तिवादे आपत्तानापत्तिवादे च, लहुकगरुकापत्तिवादे गरुकलहुकापत्तिवादे चापि विनिच्छयो वेदितब्बो। नाममत्तेयेव हि एत्य नानं, योजनानये नानं नत्यि, तस्मा न वित्थारितं।

एवं कप्पियाकप्पियादिविनिच्छये उपन्ते यो सुत्तसुत्तानुलोमआचरियवादअत्तनोमतीसु अतिरेककारणं लभति, तस्स वादे ठातब्बं, सब्बसो पन कारणविनिच्छयं अलभन्तेन सुत्तं न जहितब्बं, सुत्तस्मिंयेव ठातब्बन्ति। एवं सकलविनयविनिच्छये कोसल्लं पत्थयन्तेन अयं चतुष्प्रधो विनयो जानितब्बो।

इमञ्च पन चतुष्प्रधं विनयं जत्वापि विनयधरेन पुगलेन तिलक्खणसम्नागेन भवितब्बं। तीणि हि विनयधरस्स लक्खणानि इच्छितब्बानि। कतमानि तीणि? सुत्तञ्चस्स स्वागतं होति सुप्पवति सुविनिच्छत्वात् सुत्ततो अनुब्यञ्जनसोति इदमेक लक्खणं। विनये खो पन ठितो होति असंहीरीति इदं दुतियं। आचरियपरम्परा खो पनस्स सुगाहिता होति सुमनसिकता सूप्यधारिताति इदं ततियं।

तथ्य सुत्तं नाम सकलं विनयपिटकं। तदस्स स्वागतं होतीति सुदु आगतं। सुप्पवतीति सुदु पवत्तं पगुणं वाच्यगतं। सुविनिच्छितं सुत्तसो अनुब्यञ्जनसोति पालितो च परिपृच्छतो च अडुकथातो च सुविनिच्छितं होति कहुछेदनं कत्वा उगाहितं। विनये खो पन ठितो होतीति विनये लज्जिभावेन पतिष्ठितो होति। अलज्जी हि बहुसुत्तोपि समानो लाभगुरुकताय तन्ति विसंवादेत्वा उद्धमं उद्भवन्ति संस्युसासनं दीपेत्वा सासने महन्तं पदवं करोति, सुदुभेदमिं सङ्ग्राजिप्पि उपादेति। लज्जी पन कुकुच्चको सिक्खाकामो जीवितहेतुपि तन्ति अविसंवादेत्वा धम्ममेव विनयमेव दीपेति, संस्युसासनं गरुकं कत्वा ठपेति। तथा हि पुष्टे महायेता तिक्खत्तुं वाचं निच्छयेरेसु “अनागते लज्जी रक्खित्सस्ति, लज्जी रक्खित्सस्ती”ति (पारा० अड० १.४५)। एवं यो लज्जी, सो विनयं अविजहन्तो अवोकमन्तो लज्जिभावेन विनये ठितो होति सुप्पतिष्ठितो।

असंहीरीति संहीरो नाम यो पालियं वा अडुकथायं वा हेडुतो वा उपरितो वा पदपटिपाटिया वा पुच्छियमाने वित्युनति विफन्दति सन्तिष्ठितुं न सक्करोति, यं यं परेन वृच्छति, तं तं अनुजानाति, सकवादं छुत्वा परवादं गणहति। यो पन पालियं वा अडुकथायं वा हेडुपरियेन वा पदपटिपाटिया वा पुच्छियमानो न वित्युनति न विफन्दति, एकेकलोमं संडागेन गणहन्तो विय “एवं मयं वदाम, एवं नो आचरिया वदन्ती”ति विस्सज्जेति, यद्हि पालि च पालिविनिच्छयो च सुवर्णभाजने पक्खित्तसीहवसा विय परिक्खयं परियादानं अगच्छन्तो तिद्विति, अयं वृच्छति “असंहीरो”ति।

आचरियपरम्परा खो पनस्स सुगाहिता होतीति थेरपरम्परा वंसपरम्परा अस्स सुदु गहिता होति। सुमनसिकता, आवज्जितमते उज्जलितपदीपो विय होति। सूप्यधारिताति सुदु उपधारिता पुब्बापरानुसंभितो अथतो कारणतो च उपधारिता। अत्तनोमतिं पहाय आचरियपुद्धिया वत्ता होति, “महं आचरियो असुक्षमाचरियस्स सन्तिके उगाहिण्हि, सो असुक्षमास्ती”ति एवं सब्बं आचरियपरम्परं थेरवादहु रहित्वा याव उपालित्येरो सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके उगाहिण्हि, दासकत्येरो अत्तनो उपज्ञायस्स उपालित्येरस्स, सोणत्येरो अत्तनो उपज्ञायस्स दासकत्येरस्स, सिग्गवत्येरस्स, मोग्गलिपुत्तिस्सत्येरो अत्तनो उपज्ञायस्स सिग्गवत्येरस्स

चण्डवज्जित्येरस्स चाति एवं सब्दं आचरियपरम्परं थेरवादां आहरित्वा अत्तनो आचरियं पापेत्वा उर्गते। एवं उग्रहिता हि आचरियपरम्परा सुग्रहिता होति। एवं असक्कोन्नेन पन अवस्सं द्वे तयो परिवद्वा उग्रहेतब्बा। सब्दपच्छिमेन हि नयेन यथा आचरियो आचरियाचरियो च पालिङ्ग परिपुच्छञ्च वदन्ति, तथा आतुं वद्वति।

इमेह च पन तीहि लक्खणेहि समन्वयातेन विनयधरेन व्युत्विनिच्छयत्यं सन्मिपतिते सङ्गे आतिणे वत्युस्मि चोदकेन च चुदितकेन च वुत्ते वत्तब्बे सहसा अविनिच्छिनित्वाव छ ठानानि ओलोकेतब्बानि। कतमानि छ? वत्यु ओलोकेतब्बं, मातिका ओलोकेतब्बा, पदभाजनीयं ओलोकेतब्बो, अन्तरापति ओलोकेतब्बा, अनापति ओलोकेतब्बाति।

वर्त्यं ओलोकेत्तोपि हि “तिणेन वा पणेन वा पटिच्छादेत्वा आगन्तब्बं, न त्वेव नगेन आगन्तब्बं, यो आगच्छेय, आपति दुक्कटस्सा”ति (पारा० ५१७) एवं एकच्चं आपति पस्सति, सो तं सुतं आनेत्वा तं अधिकरणं वूपसमेस्सति।

मातिकं ओलोकेत्तोपि “सम्पाजानमुसावादे पाचित्तिय”न्ति आदिना (पाचि० ३) नयेन पञ्चनं आपत्तीनं अञ्जतरं आपत्तिं पस्सति, सो तं सुतं आनेत्वा तं अधिकरणं वूपसमेस्सति।

पदभाजनीयं ओलोकेत्तोपि “अक्खयिते सरीरे मेथुनं धम्मं पटिसेवति, आपत्ति पाराजिकस्स। येभुयेन खयिते सरीरे मेथुनं धम्मं पटिसेवति, आपत्ति थुल्लच्छयस्सा”ति आदिना (पारा० ५९ अत्थतो समानं) नयेन सतन्नं आपत्तीनं अञ्जतरं आपत्तिं पस्सति, सो पदभाजनीयतो सुतं आनेत्वा तं अधिकरणं वूपसमेस्सति।

तिकपरिच्छेदं ओलोकेत्तोपि तिकसङ्गादिसेसं वा तिकपाचित्तियं वा अञ्जतरं वा आपत्ति तिकपरिच्छेदे पस्सति, सो ततो सुतं आनेत्वा तं अधिकरणं वूपसमेस्सति।

अन्तरापति ओलोकेत्तोपि “पटिलातं उक्खिपति, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (पाचि० ३५५) एवं या सिक्खापदन्तरेसु अन्तरापत्ति होति, तं पस्सति, सो तं सुतं आनेत्वा तं अधिकरणं वूपसमेस्सति।

अनापत्ति ओलोकेत्तोपि “अनापत्ति भिक्खु असादियन्तस्स, अथेय्यचित्तस्स, न मरणाधिष्पायस्स, अनुल्लपनाधिष्पायस्स, न मोचनाधिष्पायस्स असञ्चिच्छ असतिया अजानन्तस्सा”ति (पारा० ७२, १३६, १८०, २२५, २६३ थोंकं थोंकं विसदिसं) एवं तस्मिं तस्मिं सिक्खापादे निर्दिदुं अनापत्ति पस्सति, सो तं सुतं आनेत्वा तं अधिकरणं वूपसमेस्सति।

यो हि भिक्खु चतुष्विधाविनयकोविदो तिलकखणसम्पन्नो इमानि छ ठानानि ओलोकेत्वा अधिकरणं वूपसमेस्सति, तस्स विनिच्छयो अप्पतिवित्तियो बुद्धेन सयं निसीदित्वा विनिच्छितसदिसो होति। तं चे एवं विनिच्छयकसंतं भिक्खु कोचिं कर्तसिक्खापदवीतिकमो भिक्खु उपसङ्गमित्वा अत्तनो कुकुच्चं पुच्छेय, तेन साधुकं सल्लक्खेत्वा सचे अनापत्ति होति, “अनापत्ती”ति वत्तब्बं। सचे पन आपत्ति होति, सा देसनागामिनी चे, “देसनागामिनी”ति वत्तब्बं। वुद्धानागामिनी चे, “वुद्धानागामिनी”ति वत्तब्बं। अथस्स पाराजिकच्छाया दिस्सति, “पाराजिकापत्ती”ति न वत्तब्बं। कस्मा? मेथुनधम्मवीतिकमो हि उत्तरिमुनस्सधम्मवीतिकमो च ओलारिको, अदिन्नादानमनउस्सपागगवीतिकमा पन सुख्यामा चित्तलहुका। ते सुख्यमेव आपज्जति, सुख्यमेव रक्खति, तस्मा विसेसेन तंवत्युकं कुकुच्चं पुच्छियमानो “आपत्ती”ति अवत्वा सचस्स आचरियो धर्ति, ततो तेन सो भिक्खु “अम्हाकं आचरियं पुच्छा”ति पेसेतब्बो। सचे सो पुन आगन्त्वा “तुम्हाकं आचरियो सुतोतो नयतो ओलोकेत्वा “सतेकिच्छो”ति मं आदा”ति वदति, ततो तेन सो “साधु सुदु यं आचरियो धर्ति, तं कराही”ति वत्तब्बो। अथ यस्स आचरियो नत्यि, सदिदु उग्राहितत्येरो पन अत्यि, तस्स सन्तिकं पेसेतब्बो “अरहे हि सह उग्राहितत्येरो गणपामोक्खो, तं गन्त्वा पुच्छा”ति। तेनपि “सतेकिच्छो”ति विनिच्छिते “साधु सुदु तस्स वचनं करोही”ति वत्तब्बो। अथ तस्स सदिदु उग्राहितत्येरो पन अत्यि, अन्तेवासिको पणितो अत्यि, तस्स सन्तिकं पेसेतब्बो “असुकदहरं गन्त्वा पुच्छा”ति। तेनपि “सतेकिच्छो”ति विनिच्छिते “साधु सुदु तस्स वचनं करोही”ति वत्तब्बो। अथ दहरस्सपि पाराजिकच्छायाव उपडुति, तेनपि “पाराजिकाकोरोही”ति न वत्तब्बो। दुल्लभो हि बुद्धुप्पादे, ततो दुल्लभतरा पब्बज्ञा च उपसम्पदा च। एवं पन वत्तब्बो “विवित्तं ओकासं सम्मजित्वा दिवाविहारं निसीदित्वा सीलानि विसोधेत्वा द्वातिसाकारं ताव मनसिकरोही”ति। सचे तस्स अरागं सीलं, कम्पद्वानं घटयति, सहारा पाकटा हुत्वा उपडुहन्ति, उपचारपनापत्ति विय चित्तं एकगां होति, दिवसं अतिकक्षन्तपि न जानाति, सो दिवसातिकमे उपडुनं आगतो एवं वत्तब्बो “कीदिसा ते चित्तपवत्तया वत्तब्बो”ति। आराचित्याच चित्तपवत्तया वत्तब्बो, अप्पमतो समणधम्मं करोही”ति।

यस्स पन सीलं भिन्नं होति, तस्स कम्पद्वानं घटयति, पतोदाभितुनं विय चित्तं विकम्पति, विप्पटिसारगिना ड्यहति, तत्पासाणे निसिन्नो विय तङ्गणेयेव बुद्धाति। सो आगतो “का ते चित्तपवत्ती”ति पुच्छितब्बो। आराचित्याच चित्तपवत्तया “नत्यि लोके रहो नाम पापकम्मं पकुब्बतो। सब्बपठमङ्ग्लं पापं करोन्तो अत्तना जानाति। अथस्स अरक्खदेवता परचित्तविदू समणब्राह्मण अञ्जा च देवता जानन्ति, त्वयेव दानि तव सोत्यिं परियेसाही”ति वत्तब्बो। एवं कर्तवीतिकमेनव भिक्खुना सयमेव आगन्त्वा आराचित्ते पटिपञ्जितब्बं।

२३५. इदानि या सा पुच्छे वृत्तपरभेदा चोदना, तस्सायेव सम्पत्तिविपत्तिजानन्तरं आदिमज्जपरियोसानादीनं वसेन विनिच्छयो वेदितब्बो। सेव्यथिदं, चोदनाय को आदि, किं मञ्जो, किं परियोसानं? चोदनाय “अहं तं वत्तुकामो, करोतु मे आयस्मा ओकास”ति एवं ओकासकम्मं आदि। आतिणेन वत्थुना चोदेत्वा सारेत्वा विनिच्छयो मञ्जो। आपत्तियं वा अनापत्ति वा पतिद्वापनेन समथो परियोसानं।

चोदनाय कति मूलानि, कति वत्थुनि, कति भूमियो? चोदनाय द्वे मूलानि समूलिका वा अमूलिका वा। तीणि वत्थुनि दिदुं सुतं परिसङ्गितं। पञ्च भूमियो कालेन वक्खामि, नो अकालेन, भूतेन वक्खामि, नो अभूतेन, साङ्घेन वक्खामि, नो फरसेन, अत्थसंहितेन वक्खामि, नो अनत्यसंहितेन, मेत्तचित्तो वक्खामि, नो देसन्तरेति। इमाय च पन चोदनाय चोदेकेन पुगलेन “परिसुद्धकायसमाचारो नु खोही”ति आदिना (परि० ४३६) नयेन उपालिपञ्चकेसु वुत्तेसु पन्नरससु धम्मेसु पतिद्वातब्बं। चुदितकेन द्वीसु धम्मेसु पतिद्वातब्बं सच्चे च अकुपे चाति।

अनुविज्जकेन (परि० ३६०) च चोदको पुच्छितब्बो “यं खो त्वं, आवुसो, इमं भिक्खुं चोदेसि, किम्हि नं चोदेसि, सीलविपत्तिया चोदेसि, आचारविपत्तिया चोदेसि, दिड्विविपत्तिया चोदेसि”ति। सो चे एवं वदेय्य “सीलविपत्तिया वा चोदेमि, दिड्विविपत्तिया वा चोदेमि”ति। सो एवमस्स वचनीयो “जानासि पनायस्मा सीलविपत्तिं, जानासि आचारविपत्तिं, जानासि दिड्विविपत्तिं”ति। सो चे एवं वदेय्य “जानामि खो अहं, आवुसो, सीलविपत्तिं, जानामि आचारविपत्तिं, जानामि दिड्विविपत्तिं”ति। सो एवमस्स वचनीयो “कतमा पनावुसो, सीलविपत्तिं, कतमा आचारविपत्तिं, कतमा दिड्विविपत्तिं”ति? सो चे एवं वदेय्य “चत्तारि पाराजिकानि तेरस सङ्गादिसेसा, अयं सीलविपत्तिं थुल्लच्छयं पाचित्तियं पाटिदेसनीयं दुक्कटं दुभासितं अज्ञापञ्जन्तो विद्वो, कत्थं चायं भिक्खुं अहोसि, कत्थं च त्वं करोसि, किञ्च त्वं करोसि, किं अयं भिक्खु करोती”ति।

सो एवमस्स वचनीयो “यं खो त्वं, आवुसो, इमं भिक्खुं चोदेसि, दिड्वेन वा चोदेसि, सुतेन वा चोदेसि, परिसङ्गाय वा चोदेसि”ति। सो एवमस्स वचनीयो “यं खो त्वं, आवुसो, इमं भिक्खुं सुतेन चोदेसि, किं ते दिदुं, किन्ति ते दिदुं, कदा ते दिदुं, कत्थं ते दिदुं, पाराजिकं अज्ञापञ्जन्तो विद्वो, सङ्गादिसेसं थुल्लच्छयं पाचित्तियं पाटिदेसनीयं दुक्कटं दुभासितं अज्ञापञ्जन्तो सुतं, भिक्खुस्स सुतं, भिक्खुनिया सुतं, तित्थियसावकानं सुतं, तित्थियसावकानं सुतं”ति।

सो चे एवं वदेय्य “न खो अहं, आवुसो, इमं भिक्खुं दिड्वेन चोदेमि, अपिच सुतेन चोदेमि”ति। सो एवमस्स वचनीयो “यं खो त्वं, आवुसो, इमं भिक्खुं परिसङ्गाय चोदेसि, किं परिसङ्गसि, कदा ते दिडुं, किन्ति ते दिडुं, कत्थं ते दिडुं, पाराजिकं अज्ञापञ्जन्तो विद्वो, सङ्गादिसेसं थुल्लच्छयं पाचित्तियं पाटिदेसनीयं दुक्कटं दुभासितं अज्ञापञ्जन्तो विद्वो, सुतं, भिक्खुस्स सुतं, भिक्खुनिया सुतं, तित्थियसावकानं सुतं, तित्थियसावकानं सुतं”ति।

सो चे एवं वदेय्य “न खो अहं, आवुसो, इमं भिक्खुं सुतेन चोदेमि, अपिच परिसङ्गाय चोदेमि”ति। सो एवमस्स वचनीयो “यं खो त्वं, आवुसो, इमं भिक्खुं परिसङ्गाय चोदेसि, किं परिसङ्गसि, किन्ति ते दिडुं, कत्थं ते दिडुं, पाराजिकं अज्ञापञ्जन्तो विद्वो, सङ्गादिसेसं थुल्लच्छयं पाचित्तियं पाटिदेसनीयं दुक्कटं दुभासितं अज्ञापञ्जन्तो विद्वो, सुतं, भिक्खुस्स सुतं, भिक्खुनिया सुतं, तित्थियसावकानं सुतं, तित्थियसावकानं सुतं”ति।

दिंडुं दिंडुन समेति, दिंडुन संसन्दते दिंडुं।
दिंडुं पटिच्छ न उरोति, असुद्धपरिसङ्कृता।
सो पुगलो पटिज्ञाय, कातब्बो तेनुपोसथो॥

सुतं सुतेन समेति, सुतेन संसन्दते सुतं।
सुतं पटिच्छ न उरोति, असुद्धपरिसङ्कृता।
सो पुगलो पटिज्ञाय, कातब्बो तेनुपोसथो॥

मुतं मुतेन समेति, मुतेन संसन्दते मुतं।
मुतं पटिच्छ न उरोति, असुद्धपरिसङ्कृता।
सो पुगलो पटिज्ञाय, कातब्बो तेनुपोसथो॥

पटिज्ञा लज्जीसु कता, अलज्जीसु एवं न विज्जति।
बहुम्पि अलज्जी भासेय, वत्तानुसन्धितेन कारयेति॥ (परि० ३५९)।

अपिचेत्य सङ्गामावचरेन भिक्खुना सङ्घं उपसङ्घमनेन नीचितेन सङ्घो उपसङ्घमितब्बो रजोहरणसमेन चितेन, आसनकुसलेन भवितब्बं निसञ्जकुसलेन, थेरे भिक्खु अनुपखञ्जन्तेन नवे भिक्खु आसनेन अपटिबाहन्तेन यथापतिरूपे आसने निसीदितब्बं, अनानाकथिकेन भवितब्बं अतिरच्छानकथिकेन, सामं वा धम्मो भासितब्बो, परो वा अज्ञेयसितब्बो, अरियो वा तुण्हीभावो नातिमञ्जितब्बो।

सङ्घेन अनुपमेन पुगलेन अनुविज्जकेन अनुविज्जितकामेन न उपज्ञायो पुच्छितब्बो, न आचरियो पुच्छितब्बो, न सङ्घिविहारिको पुच्छितब्बो, न अन्तेवसिको पुच्छितब्बो, न समानुपञ्ज्ञायको पुच्छितब्बो, न समानावरियको पुच्छितब्बो, न जाति पुच्छितब्बं, न नामं पुच्छितब्बं, न गोत्तं पुच्छितब्बं, न आगमो पुच्छितब्बो, न कुलपदेसो पुच्छितब्बो, न जातिभूमि पुच्छितब्बा। तं किंकारण? अत्रस्य ऐमं वा दोसो वा, पेमे वा सति दोसे वा छन्दापि गच्छेय दोसापि गच्छेय मोहापि गच्छेय भयापि गच्छेय्यात्।

सङ्घेन अनुपमेन पुगलेन अनुविज्जकेन अनुविज्जितकामेन न उपज्ञायो पुच्छितब्बो, न आचरियो पुच्छितब्बो, न सङ्घिविहारिको पुच्छितब्बो, न अन्तेवसिको पुच्छितब्बो, न समानुपञ्ज्ञायको पुच्छितब्बो, न आकालेन, भूतेन अनुविज्जितब्बं, नो अभूतेन, सङ्घेन अनुविज्जितब्बं, नो फरुसेन, अत्यर्थसंहेन अनुविज्जितब्बं, नो अनत्थसंहेन, मेत्तचितेन अनुविज्जितब्बं, नो दोसन्तरेन, न उपकण्णकजपिना भवितब्बं, न जिम्हं पेक्खिपतिब्बं, न अकिखि निखिपतिब्बं, न भमुकं उक्खिपतिब्बं, न सीसं उक्खिपतिब्बं, न हत्थविकारो कातब्बो, न हत्थमुद्दा दस्सेतब्बा।

आसनकुसलेन भवितब्बं निसञ्जकुसलेन, युगमतं पेक्खन्तेन अत्यं अनुविधियन्तेन सके आसने निसीदितब्बं, न च आसना वुद्गतब्बं, न वीतिहातब्बं, न कुम्मग्गो सेवितब्बो, न बाहाविक्खेपकं भणितब्बं, अतुरितेन भवितब्बं असाहसिकेन, अचण्डिकतेन भवितब्बं वचनक्षवयेन, मेत्तचितेन भवितब्बं हितानुकम्मिना, कारणिकेन भवितब्बं हितपरिसकिना, असम्प्लापिना भवितब्बं परियन्तभागिना, अवेरवसिकेन भवितब्बं अनसुरुतेन, अत्ता परिगग्हेतब्बो, परो परिगग्हेतब्बो, चोदको परिगग्हेतब्बो, चुदितको परिगग्हेतब्बो, अधम्मचादको परिगग्हेतब्बो, अधम्मचुदितको परिगग्हेतब्बो, धम्मचोदको परिगग्हेतब्बो, धम्मचुदितको परिगग्हेतब्बो, वुतं अहापेत्तेन अवुतं अप्पकासेत्तेन ओतिण्णानि पदब्जज्ञनानि साधुकं उग्गहेत्वा परो परिगुच्छित्वा यथापटिज्ञाय कारेतब्बो, मन्दो हासेतब्बो, भीरु अस्सासेतब्बो, चण्डो निसेधेतब्बो, असुचि विभावेतब्बो, उजुमदवेन न छन्दागति गन्तब्बा, न दोसागति गन्तब्बा, न मोहागति गन्तब्बा, न भयागति गन्तब्बा, मज्जतेन भवितब्बं धम्मेसु च पुगलेसु च, एवज्य पन अनुविज्जको अनुविज्जमानो सत्यु चेव सासनकरो होति, विज्ञूनञ्च सब्रह्मचारीनं पियो च होति मनापो च गरु च भावनीयो चाति।

इति पालिमृतकविनयविनिच्छ्यसङ्घे

चोदनादिविनिच्छ्यकथा समता।

३२. गरुकापत्तिवुद्वानविनिच्छ्यकथा

२३६. गरुकापत्तिवुद्वानन्ति परिवासमानतादेहि विनयकम्हेहि गरुकापतितो वुद्वानं। तत्य (चूल्व० अष्ट० १०२) तिविधो परिवासो पटिच्छन्नपरिवासो सुद्धन्तपरिवासो समोधानपरिवासोति। तेसु पटिच्छन्नपरिवासो ताव यथापटिच्छन्नाय आपतिया दातब्बो। कस्सचि हि एकाहपटिच्छन्ना आपति होति, कस्सचि द्वीहपटिच्छन्ना, कस्सचि एकापति होति, कस्सचि द्वे तिस्सो ततुर्ति वा। तस्मा पटिच्छन्नपरिवासं देतेन पठमं ताव पटिच्छन्नभावो जानितब्बो। अयज्हि आपति नाम दसहाकारीहि पटिच्छन्ना होति।

तत्रायं मातिका — आपति च होति आपतिसज्जी च, पकतत्तो च होति पकततसज्जी च, अनन्तरायिको च होति अनन्तरायिकसज्जी च, पहु च होति पहुसज्जी च, छादेतुकामो च होति छादेति चाति। तत्य आपत्ति च होति आपत्तिसज्जी चाति यं आपन्नो, सा आपत्तियेव होति, सोपि च तत्य आपत्तिसज्जीयेव। इति जानन्तो छादेति, छन्ना होति, अथ पनायं तत्य अनापत्तिसज्जी, अच्छन्ना होति। अनापति पन आपत्तिसज्जायापि अनापत्तिसज्जायापि छादेतेन अच्छादिताव होति, लहुकं वा गरुकाति गरुकं वा लहुकाति छादेति, अलम्जिपत्तेन द्वितीया, आपति पन अच्छन्ना होति, गरुकं लहुकभावं न जानाति, आपत्ति छादेमीति छादेति, छन्नाव होति।

पकतत्तोति तिविधं उक्खेपनीयकम्हं अकतो। सो चे पकततसज्जी हुत्वा छादेति, छन्ना होति। अथ ‘मङ्गं सङ्घेन कम्हं कतं’ न्ति अपकततसज्जी हुत्वा छादेति, अच्छन्ना होति। अपकततेन पन पकततसज्जना वा अपकततसज्जिना वा छादितापि अच्छन्नाव होति। वुत्तम्पि चेतं —

‘आपज्जति गरुकं सावसेसं,
छादेति अनावरियं पटिच्छ।
न भिक्खुनो नो च फुसेय वज्जं,
पज्जा मेसा कुसलेहि चिन्तिता’ति॥ (परि० ४८१) —

अयज्हि पज्जो उक्खितकेन कथितो।

अनन्तरायिकोति यस्स दस्सु अनन्तरायेसु एकोपि नत्थि, सो चे अनन्तरायिकसज्जी हुत्वा छादेति, छन्ना होति। सचेपि सो भीरुजातिकताय अन्धकारे अमनुस्सचण्डमिगभयेन अनन्तरायिकसज्जी हुत्वा छादेति, अच्छन्नाव होति। यस्सपि पब्बतविहारे वसन्तस्स कन्दरं वा नदि वा अतिवक्मित्वा आरोचेतब्बं होति, अन्तरामग्गे च चण्डवाल अमनुस्सादिभवं अत्थ, मग्गे अजगरा निपज्जन्ति, नदी पूरा होति, एतस्मिं पन सतियेव अनन्तराये अनन्तरायिकसज्जी छादेति, अच्छन्ना होति। अनन्तरायिकस्स पन अनन्तरायिकसज्जाय छादयतो अच्छन्नाव।

पहूति सो सक्कोटि भिक्खुनो सन्तिकं गन्तुञ्चेव आरोचेतुञ्च, सो चे पहुसञ्जी हुत्वा छादेति, छन्ना होति। सचस्स मुखे अपमत्तको गण्डो वा होति, हनुकवातो वा विज्ञाति, दन्तो वा रुज्जति, भिक्खा वा मन्दा लङ्घा होति, तावत्केन पन नेव वत्तु न सक्कोटि, न गन्तु, अपिच खो “न सक्कोमी” ति सञ्जी होति, अयं पहु हुत्वा अप्पहुसञ्जी नाम। इमिना छादितापि अच्छादिता। अप्पहुना पन वत्तु वा गन्तु वा असमयेन पहसञ्जिना वा अप्पहुसञ्जिना वा छादिता होति, अच्छादिता।

छादेतुकामो च होति छादेति चाति इदं उत्तानत्थमेव। सचे पन “छादेसमामी” ति धुरनिक्खेषं कत्वा पुरेभते वा पच्छाभते वा पठमयामादीसु वा लज्जिधम्मं ओक्कमित्वा अन्तोअरुणेव आरोचेति, अयं छादेतुकामो न छादेति नाम। यस्स पन अभिक्खु ठाने वसन्तस्स आपजित्वा सभागस्स भिक्खुनो आगमनं आगमेन्तस्स, सभागस्स सन्तिकं वा गच्छन्तस्स अडुमासोपि मासोपि अतिक्रमति, अयं न छादेतुकामो छादेति नाम, अयमि अच्छन्नाव होति। यो पन आपन्मत्तोव अग्गिं अवक्तुपुरिसो विय सहसा पक्कमित्वा सभागद्वानं गन्त्वा आविकरोति, अयं न छादेतुकामोव न छादेति नाम। सचे पन सभागं दिस्वापि “अयं मे उपज्ञायो वा आचरियो वा” ति लज्जाय नारोचेति, छन्नाव होति आपत्ति। उपज्ञायादिभावो हि इध अप्पमागं, अवोरेसभागमत्तमेव पमाणं। तस्मा अवोरेसभागस्स सन्तिके आरोचेतब्बा। यो पन विसभागो होति सुत्तु पकासेतुकामो, एवरूपस्स उपज्ञायस्सपि सन्तिके न आरोचेतब्बा।

तथ पुरेभत्तं वा आपत्ति आपन्नो होतु पच्छाभत्तं वा दिवा वा रर्ति वा, याव अरुणं न उगाच्छति, ताव आरोचेतब्बं। उद्गुस्ते अरुणे पटिच्छन्ना होति, पटिच्छातनपच्चया च दुक्कटं आपन्नति, सभागसङ्कादिसेसं आपन्नस्स पन सन्तिके आविकातुं न वड्हति। सचे आविकरोति, आपत्ति आविकता होति, दुक्कटा पन न मृच्छति। तस्मा सुद्गुस्स सन्तिके आविकातब्बा। आविकरोत्तो च “तुद्धं सन्तिके एकं आपत्ति आविकरोमी” ति वा “आचिक्खामी” ति वा आरोचेमी” ति वा “मम एकं आपत्ति आपन्मावं जानाही” ति वा वदतु, “एकं गरुकापत्ति आविकरोमी” ति आदिना वा नयन वदतु, सब्बेहिपि आकरोहि अप्पटिच्छन्नाव होतीति कुरुदिन्यं वुत्तं। सचे पन “लहुकापत्ति आविकरोमी” ति आदिना नयन वदति, पटिच्छन्नाव होति। वर्त्यु आरोचेति, आपत्ति आरोचेति, उभयं आरोचेति, तिविधनपि आराचिताव होति।

२३७. इति इमानि दस कारणानि उपपरिक्खित्वा पटिच्छन्नपरिवासं देन्तेन पठममेव पटिच्छन्नदिवसे च आपत्तियो च सल्लक्खेत्वा सचे एकाहप्पटिच्छन्ना होति, “अहं, भन्ते, एकं आपत्ति आपजिं सञ्ज्वेतिनिके सुक्कविस्सटु एकाहप्पटिच्छन्नं” त्ति एवं याचापेत्वा खन्धके (चूल्वं १८) आगतनयेनेव कम्मवाचं वत्वा परिवासो दातब्बो। अथ द्वीहतीहादिपटिच्छन्ना होति, “द्वीहप्पटिच्छन्नं, तीहप्पटिच्छन्नं, चूहप्पटिच्छन्नं, पञ्चाहप्पटिच्छन्नं...पे०... चुद्दसाहप्पटिच्छन्नं” त्ति एवं याव चुद्दसदिवसनेन योजना कातब्बा, पञ्चदसदिवसपटिच्छन्नायां “पक्खपटिच्छन्नं” त्ति योजना कातब्बा। ततो याव एकूनतिसतिमो दिवसो, ताव “अतिरेकपक्खपटिच्छन्नं” त्ति, ततो “मासपटिच्छन्नं, अतिरेकमासपटिच्छन्नं, अतिरेकद्वेदसमापटिच्छन्नं, तेमास...पे०... अतिरेकएकादसमापटिच्छन्नं” त्ति एवं योजना कातब्बा। संवच्छरे पुण्ये “एकसंवच्छरपटिच्छन्नं” त्ति, ततो परं “अतिरेकसंवच्छरं, द्वेसंवच्छर” त्ति एवं याव “सद्गुसंवच्छरं, अतिरेकसद्गुसंवच्छरपटिच्छन्नं” त्ति वा ततो वा भिय्योपि वत्वा योजना कातब्बा।

सचे पन द्वे तिस्तो ततुत्तरि वा आपत्तियो होत्ति, यथा “एकं आपत्ति” त्ति वुत्तं, एवं “द्वे आपत्तियो, तिस्तो आपत्तियो” ति वत्तब्बं। ततो परं पन सतं वा होतु सहस्रं वा, “सम्बहुला” ति वत्तुं वट्टति। नानावत्युक्तुपि “अहं, भन्ते, सम्बहुला सङ्कादिसेसा आपत्तियो आपजिं एकं सुक्कविस्सटु, एकं कायसंसगं, एकं दुद्गुल्लवाचं, एकं अतकमं, एकं सञ्चरितं, एकाहप्पटिच्छन्नायो” ति एवं गणनवसेन वा “अहं, भन्ते, सम्बहुला सङ्कादिसेसा आपत्तियो आपजिं नानावत्युक्ता एकाहप्पटिच्छन्नायां” त्ति एवं वर्त्युकित्वावसेन वा “अहं, भन्ते, सम्बहुला सङ्कादिसेसा आपत्तियो आपजिं एकाहप्पटिच्छन्नायो” ति एवं नाममत्तवसेन वा योजना कातब्बा। तथ नामं दुविधं सजातिसाधारणं सब्बसाधारणञ्च। तथ सङ्कादिसेसोति सजातिसाधारणं। आपत्तीति सब्बसाधारणं। तस्मा “सम्बहुला आपत्तियो आपजिं एकाहप्पटिच्छन्नायो” ति एवं सब्बसाधारणनामवसेनेपि वट्टति। इदज्ञि परिवासादिविनयकम्मं वस्त्वुवसेन गोत्तवसेन नामवसेन आपत्तिवसेन च कातुं वट्टतियेव।

तथ सुक्कविस्सटुति वस्तु चेव गोत्तञ्च। सङ्कादिसेसोति नामञ्चेव आपत्ति च। तथ “सुक्कविस्सटु कायसंसगा” त्ति आदिना वचनेनपि “नानावत्युक्तायो” ति वचनेनपि वस्तु चेव गोत्तञ्च गहितं होति। “सङ्कादिसेसो” ति वचनेनपि “आपत्तियो” ति वचनेनपि नामञ्चेव आपत्ति च गहिता होति। तस्मा एतेसु यस्य कस्सविय वसेन कम्मवाचा कातब्बा। इध पन सब्बापत्तीन साधारणवसेन सम्बहुलनयेनेव च सब्बत्य कम्मवाचं योजेत्वा दस्सयिस्ताम। एकज्ञि आपत्ति आपजित्वा “सम्बहुला” ति विनयकम्मं करोत्तरसपि वुद्धति एकं विना सम्बहुलानं अभावतो। सम्बहुला पन आपजित्वा “एकं आपजिं” त्ति करोत्तस्स न वुद्धति, तस्मा सम्बहुलनयेनेव योजियस्ताम। संवयिदं – पटिच्छन्नापरिवासं देन्तेन सचे एकाहप्पटिच्छन्ना आपत्ति होति।

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं एकाहप्पटिच्छन्नायो, सोहं, भन्ते, सङ्क्षं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचामि। अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं एकाहप्पटिच्छन्नायो, दुत्यप्पि, भन्ते, सङ्क्षं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचामि। अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं एकाहप्पटिच्छन्नायो, ततियमि, भन्ते, सङ्क्षं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचामीति –

एवं तिक्खत्तु याचापेत्वा –

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्क्षो, अयं इथन्नामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपजिं एकाहप्पटिच्छन्नायो, सो सङ्क्षं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचति, यदि सङ्क्षस्स पत्तकल्लं, सङ्क्षो इथन्नामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं ददेय्य, एसा जत्ति।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्क्षो, अयं इथन्नामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपजिं एकाहप्पटिच्छन्नायो, सो सङ्क्षं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचति, सङ्क्षो इथन्नामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवाससं दार्त, सो तुण्हस्स। यस्स नक्खमति, सो भासेय्य।

“दुतियमि एतमत्थं वदामि...पे०... ततियमि एतमत्थं वदामि...पे०...।

“दिन्नो सङ्क्षो इथन्नामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासो, खमति सङ्क्षस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेत्त धारयामी” ति –

एवं यो यो आपन्नो होति, तस्स तस्स नामं गहेत्वा कम्मवाचा कातब्बा।

कम्मवाचापरियोसाने च तेन भिक्खुना माळकसीमायमेव “परिवासं समादियामि, वत्तं समादियामी” ति वत्तं समादातब्बं, समादियित्वा तत्येव सङ्क्षस्स आरोचेतब्बं। आरोचेत्तन च –

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं एकाहप्पटिच्छन्नायो, सोहं सङ्क्षं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्क्षो सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं अदासि, सोहं परिवसामि, वोदयामहं, भन्ते, वेदियतीति मं सङ्क्षो धारेतू” ति –

एवं आरोचेतब्बं। इमञ्च अत्थं गहेत्वा याय कायचि वाचाय आरोचेतुं वट्टतियेव।

आरोचेत्वा (चूल्वं २०२) सचे निक्खिपित्तकामो होति, “परिवासं निक्खिपामि, वत्तं निक्खिपामी” ति निक्खिपितब्बं। एकपदेनपि चेत्य निक्खिपत्तो होति परिवासो, द्वीहि पन सुनिक्खित्तोयेव। समादानेपि एसेव नयो। निक्खित्तकालतो पद्धुय पक्ततद्वाने तिद्वाति। माळकतो भिक्खूसु निक्खन्तेसु एकस्सापि सन्तिके निक्खिपितुं वट्टति, माळकतो निक्खमित्वा सातिं पाटिलभन्तेन सहगच्छन्तस्स

सन्ति के निक्खिपितबं। सचे सोपि पकन्तो, अञ्जस्स यस्स मालके नारोचितं, तस्स आरोचेत्वा निक्खिपितबं। आरोचेन्तेन च अवसाने “वेदियतीति मं आयस्मा धारेतू” ति वत्तबं। द्विन्नं आरोचेन्तेन “आयस्मन्ता धारेन्तु” ति, तिणं आरोचेन्तेन “आयस्मन्ता धारेन्तु” ति वत्तबं। सचे अपभिक्खुको विहारो होति, सभागा भिक्खु वसन्ति, वत्त अनिक्खिपित्वा विहारेये रत्तपरिगम्हो कातब्बो। अथ न सक्का सोधेतुं वुत्तनयेनेव वत्त निक्खिपित्वा पच्छूसमये एकेन भिक्खुना संदिङ् परिक्खितस्स विहारस्स परिक्खेपतो, अपरिक्खितस्स विहारस्स परिक्खेपतो द्वे लेडुपाते अतिकमित्वा महामग्नां ओक्कम्प गुम्बेन वा वित्या वा पटिच्छन्दाने निसीदितबं, अन्तो अरुणेयेव वुत्तनयेन वत्तं समादियित्वा आरोचेतब्बं। आरोचेन्तेन सचे नवकतरो होति, “आवुसा” ति वत्तबं। सचे वुद्धतरो, “भन्ते” ति वत्तबं। सचे अञ्जो कोचि भिक्खु केनचिदेव करणीयेन तं ठानं आगच्छति, सचे एस तं पस्सति, सदं वास्स सुणाति, आरोचेतब्बं, अनारोचेन्तस्स रत्तच्छेदो चेव वत्तभेदो च। अथ द्वादसहत्यं उपचारं ओक्कमित्वा अजानन्तस्सेव गच्छति, रत्तच्छेदो होतियेव, वत्तभेदो पन ननिथि, उगते अरुणे वत्तं निक्खिपितबं। सचे सो भिक्खु केनचिदेव करणीयेन पकन्तो होति, यं अञ्जं सब्बपठमं पस्सति, तस्स आरोचेत्वा निक्खिपितबं। विहारं गन्त्वापि यं घटमं पस्सति, तस्स आरोचेत्वा निक्खिपितबं। अयं निक्खितवत्तस्स परिहारो।

२३८. एवं यत्कानि दिवसानि आपत्ति पटिच्छन्ना होति, तत्कानि ततो अधिकतरानि वा कुकुच्चविनोदनत्याय परिवासित्वा सङ्कुं उपसङ्कमित्वा वत्तं समादियित्वा मानतं याचितबं। अयज्ञि वत्ते सम्बद्धिन्ने एव मानतारहो होति निक्खितवत्तवत्तेन परिवृत्यत्ता। अनिक्खितवत्तस्स पनु पुन समादानकिच्छं ननिथि। सो हि पटिच्छन्नदिवसातिकमेनेव मानतारहो होति, तस्मा तस्स मानतं दातब्बमेव। तं देन्तेन —

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपज्जिं एकाहप्पटिच्छन्नायो, सोहं सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं अदासि, सोहं, भन्ते, परिवृत्यपरिवासो सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचामि। अहं, भन्ते... पे० ... सोहं परिवृत्यपरिवासो, दुतियम्पि, भन्ते, सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचामी” ति —

एवं तिक्खन्तु याचापेत्वा —

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्कुं, अयं इथन्नामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जिं एकाहप्पटिच्छन्नायो, सो सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचिं, सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचामि। अहं, भन्ते... पे० ... सोहं परिवृत्यपरिवासो, पत्तकल्लं, सङ्कुं इथन्नामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं छारतं मानतं दरेत्य, एसा ज्ञति।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्कुं, अयं इथन्नामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जिं एकाहप्पटिच्छन्नायो, सो सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचिं, सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं अदासि, सोहं, परिवृत्यपरिवासो सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचामि। अहं, भन्ते... पे० ... सोहं परिवृत्यपरिवासो, दुतियम्पि, भन्ते, सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचामी” ति —

“दुतियम्पि एतमत्थं वदामि... पे० ... ततियम्पि एतमत्थं वदामि... पे० ... |

“दिन्नं सङ्कुं इथन्नामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं छारतं मानतं, खमति सङ्कुस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेत धारयामी” ति —

एवं कम्मवाचा कातब्बा।

कम्मवाचापरिवासाने च तेन भिक्खुना मालकसीमायमेव “मानतं समादियामी, वत्तं समादातब्बं, समादियित्वा तत्येव सङ्कुस्स आरोचेतब्बं। आरोचेन्तेन च —

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपज्जिं एकाहप्पटिच्छन्नायो, सोहं सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचामि। अहं, भन्ते... पे० ... सोहं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं छारतं मानतं चरामि, वेदियमहं भन्ते, वेदियतीति मं सङ्कुं धारेतू” ति —

एवं आरोचेतब्बं। इमज्ञ पन अत्थं गहेत्वा याय कायचिच वाचाय आरोचेतुं वट्टियेव।

आरोचेत्वा सचे निक्खिपितुकामो होति, “मानतं निक्खिपामि, वत्तं निक्खिपामी” ति सङ्कुमञ्जो निक्खिपितबं। मालकतो भिक्खुसु निक्खन्तेसु एकस्सपि सन्तिके निक्खिपितु वट्टिति। मालकतो निक्खिपितु वट्टिति। आरोचेन्तेन पन अवसाने “वेदियतीति मं आयस्मा धारेतू” ति वत्तबं। द्विन्नं आरोचेन्तेन “आयस्मन्ता धारेन्तु” ति, तिणं आरोचेन्तेन “आयस्मन्ता धारेन्तु” ति वत्तबं। निक्खितकालतो पट्टाय पकतत्तद्वाने तिद्विति। सचे अपभिक्खुको विहारो होति, सभागा भिक्खु वसन्ति, वत्तं अनिक्खिपित्वा अन्तेविहारेये रत्तियो गणेतब्बा। अथ न सक्का सोधेतुं वुत्तनयेनेव वत्तं निक्खिपित्वा पच्छूसमये चत्तूयि पकतत्तद्वाने निसीदितबं, अन्तो अरुणेयेव वुत्तनयेन वत्तं समादियित्वा आरोचेतब्बं। सचे अञ्जो कोचि भिक्खु केनचिदेव करणीयेन तं ठानं आगच्छति, सचे एस तं पस्सति, सदं वास्स सुणाति, आरोचेतब्बं। अनारोचेन्तस्स रत्तच्छेदो चेव वत्तभेदो च, अथ द्वादसहत्यं उपचारं ओक्कमित्वा अजानन्तस्सेव गच्छति, रत्तच्छेदो होति एव, वत्तभेदो पन ननिथि। आरोचितकालतो पट्टाय एकं भिक्खुं ठपेत्वा सेरोहि सति करणीये गन्तुम्पि वट्टिति, अरुणे उडिते तस्स भिक्खुसु सन्तिके वत्तं निक्खिपितबं। सचे सोपि केनाचि कम्मेन पुरे अरुणेयेव गच्छति, अञ्जं विहारो निक्खन्तां वा आगन्तुकं वा यं पठमं पस्सति, तस्स सन्तिके आरोचेत्वा वत्तं निक्खिपितबं। अयज्ञ यस्मा गणस्स आरोचेत्वा भिक्खुनज्ञ अत्यिभावं सल्लक्खेत्वाव वसि, तेनस्स ऊने गणे चरणदोसो वा विष्वासो वा न होति। सचे न कञ्चित्पस्सति, विहारं गन्त्वापि यं पठमं पस्सति, तस्स आरोचेत्वा निक्खिपितबं। अयं निक्खितवत्तस्स परिहारो।

२३९. एवं छारतं मानतं अखण्डं चारित्वा यत्थ सिया वीसितागामो भिक्खुसङ्कु, तत्थ सो भिक्खु अब्देतब्बो। अब्देत्वाहि च पठमं अब्धानारहो कातब्बो। अयज्ञि निक्खितवत्तता पकतत्तद्वाने ठितो, पकतत्तस्स च अब्धानं कातुं न वट्टिति, तस्मा वत्तं समादापेतब्बो, वत्ते समादिन्ने अब्धानारहो होति। तेनपि वत्तं समादियित्वा आरोचेत्वा अब्धानं याचितब्बं। अनिक्खितवत्तस्स पुन वत्तसमादानकिच्छं ननिथि। सो हि छारतातिकमेनेव अब्धानारहो होति, तस्मा सो अब्देतब्बो। अब्देत्वान च

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपज्जिं एकाहप्पटिच्छन्नायो, सोहं सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचामि। अहं, भन्ते... पे० ... सोहं परिवृत्यपरिवासो, चिण्णमानतो सङ्कुं अब्धानं याचामि। अहं, भन्ते... पे० ... सोहं चिण्णमानतो दुतियम्पि, भन्ते, सङ्कुं अब्धानं याचामि। अहं, भन्ते... पे० ... सोहं चिण्णमानतो ततियम्पि, भन्ते, सङ्कुं अब्धानं याचामी” ति —

एवं तिक्खतुं याचापेत्वा —

“सुणातु मे, भन्ने, सङ्गो, अयं इत्थनामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपअन्जि एकाहप्पिटिच्छन्नायो, सो सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पिटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचि, सङ्गो इत्थनामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पिटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं अदासि, सो परिवृत्थपरिवासो सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पिटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, सङ्गो इत्थनामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पिटिच्छन्नानं छारतं मानतं अदासि, सो चिण्णमानतो सङ्गं अभ्यानं याचति, यदि सङ्गस्स पतकल्लं, सङ्गो इत्थनामं भिक्खुं अव्येष्य, एसा अति।

‘दूतियम्पि एतमत्थं वदामि...पे० ... ततियम्पि एतमत्थं वदामि...पे० ... ।

“अविमितो सङ्घेन इत्थनामो भिक्खु, खमति सङ्घस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी” ति —

एवं कम्मवाचा कातब्बा ।

एवं ताव एकाहपटिछ्नावा आपत्तिया पटिछ्नपरिवासो मानतदानं अव्याप्तज्य वेदितब्जं । इमिनाव नयने द्वीहादिपटिछ्नासुपि तदनुरूपा कम्पवाचा कातब्बा ॥

२४०. सचे पन अप्पिटिच्छन्ना आपत्ति होति, परिवासं अदत्त्वा मानत्तमेव दत्त्वा चिण्णमानत्तो अब्बेतब्बो। कथं? मानत्तं देन्तेन ताव —

“अहं, भन्ते, सम्बुद्धला आपत्तियो आपजिं अपटिच्छनायो, सोहं, भन्ते, सङ्गं सम्बुद्धलानं आपत्तीनं अपटिच्छनानं छारतं मानतं याचामि । अहं, भन्ते...पै... दुतियमि, भन्ते, सङ्गं सम्बुद्धलानं आपत्तीनं अपटिच्छनानं छारतं मानतं याचामि । अहं, भन्ते...पै... ततियमि, भन्ते, सङ्गं सम्बुद्धलानं आपत्तीनं अपटिच्छनानं छारतं मानतं याचामीं ति ।

तिक्खत् याचापेत्वा –

“सुणत मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इत्थनामो मिक्खु सम्बहुला आपत्तिये आपचिन्जि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्ग सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारत्तं मानत्तं याचाति, यदि सङ्गस्स पत्तकल्लं, सङ्गो इत्थनामस्स मिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारत्तं मानत्तं दवेष्य, एसा ऋति।

“सुनातु मे, भन्ने, सङ्गो, अयं इत्यनामो भिक्खु सम्बुलाआ आपत्तिये आपञ्जि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्गं सम्बुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारत्तं मानत्तं याचति, सङ्गो इत्यनामस्स भिक्खुनो सम्बुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारत्तं मानत्तं देति, यस्सायस्मतो खमति इत्यनामस्स भिक्खुनो सम्बुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारत्तं मानत्तरस्स दानं, सो तुण्हस्स। यस्स नवखमति, सो धासेय्य।

‘द्वितीयम्पि एतमत्थं वदामि...पे० ... तत्तियम्पि एतमत्थं वदामि...पे० ... ।

‘दिन्मन् सङ्केन इत्थनामपरस्य भिक्खुनो सम्बहलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं, खमति सङ्कस्स, तस्मा तप्ही, एवमेत्वं धारयामी’ ति ।

एवं कम्मवाचा कातब्बा ।

कम्पवाचापरियोसाने च वत्तसमादानं वत्तनिकखेपो मानत्तचरणञ्च सब्बं वृत्तनयेनेव वेदितब्बं । आरोचेन्तेन पन –

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपत्जिं अप्पटिच्छन्नायो, सोहं सङ्कु सम्बहुलानं आपत्तीनं अप्पटिच्छन्नानं छारतं मानत्तं याचि, तस्स मे सङ्कु सम्बहुलानं आपत्तीनं अप्पटिच्छन्नानं छारतं मानत्तं अदासि, सोहं मानत्तं चरामि, वेदियमहं, भन्ते, वेदियतीति मं सङ्कु धारत्-ति –

एवं आरोचेतन्वं ।

एकस्स द्विन्द्र तिणं वा आरोचेन्नेन पठिच्छन्नमानते वत्तनयेनेव आरोचेतब्बं । चिण्णमानतो च यत्थ सिया वीसितागांगे भिक्खुसङ्गो, तत्थ सो अव्येत्तब्बो । अव्येत्तनं च —

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं अपटिच्छन्नायो, सोहं सङ्कुं सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचिं, तरस् मे सङ्को सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं अदविः, सोहं चिण्णमानतो सङ्कुं अब्धानं याचामि। अहं, भन्ते...पे०... सोहं चिण्णमानतो दुतियम्पि, भन्ते, सङ्कुं अब्धानं याचामि। अहं, भन्ते...पे०... सोहं चिण्णमानतो ततियम्पि, भन्ते, सङ्कुं अब्धानं याचामी”ति –

एवं तिक्खत् याचापेत्वा –

“सुणातु मे, भन्ने, सङ्गो, अयं इत्यनामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तिये आपत्ति अपटिच्छनायो, सो सङ्ग सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छनानं छारत्तं मानत्तं याचि, सङ्गो इत्यनामस्य भिक्खुनो सम्बलानं आपत्तीनं अपटिच्छनानं छारत्तं मानत्तं अदसि, सो चिण्यमानत्तो सङ्गं अब्दानं याचिति, यदि सङ्गस्य पतकल्लं, सङ्गो इत्यनामं भिक्खुं अब्देय, एसा ज्ञाति।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इत्थनामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तिये आपत्तिये अपटिच्छन्नायो, सो सङ्गं सम्बहुलानं अपत्तीनं अपटिच्छन्नायं छारत्तं मानत्तं याचि, सङ्गो इत्थनामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं अपत्तीनं अपटिच्छन्नायं छारत्तं मानत्तं अदासि, सो चिण्णमानत्तो सङ्गं अव्वानं याचति, सङ्गो इत्थनामं भिक्खुं अध्येति, यस्सायास्तो खर्मति इत्थनामस्स भिक्खुनो अव्वानं सो तपाहस्ति। यस्स नक्खवमति, सो भासरेयत्।

‘‘दतियस्मि एतमत्थं बदासि पे० ततियस्मि एतमत्थं बदासि पे० ।

अभितो सहेन इथनामो भिक्खु, खमति सङ्घस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामीं ति —

एवं कम्मवाचं वत्वा अभेतत्बो । एवं अप्पिटिछ्णन्या आपत्तिया वुद्गानं वर्दितब्बं ।

२४१. सचे कस्सचि एकापति पटिछ्णना होति, एका अप्पिटिछ्णना, तस्स पटिछ्णनाय आपत्तिया परिवासं दत्ता परिवृत्थपरिवासस्स मानतं देन्तेन अप्पिटिछ्णनापति पटिछ्णनापत्तिया समोधानेत्वापि दातं बहुत। कथं? सचे पटिछ्णनापति एकाहपटिछ्णना होति –

“आहं, भन्ने, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं एकाहपटिच्छन्नायो, सोहे सङ्हे सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहपटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्हो सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहपटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं अदासि, सोहे परिकुथ्यपरिवासो, आहं, भन्ने, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं अप्पिच्छन्नायो, सोहे, भन्ने, सङ्हे तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अप्पिच्छन्नानञ्च छारतं मानतं याचामी” ती —

तिक्खत्तुं याचापेत्वा —

“सुनातु मे, भन्ने, सङ्गो, अयं इत्यनामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि एकाहप्पटिच्छन्नायो, सो सङ्ग सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचि, सङ्गो इत्यनामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं अदासि, सो परिवृत्थपरिवासो, अयं इत्यनामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि अप्पटिच्छन्नायो, सो सङ्गं तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अप्पटिच्छन्नानञ्च छारतं मानतं याचति, यदि सङ्गस्स पत्तकल्लं, सङ्गो इत्यनामस्स भिक्खुनो तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अप्पटिच्छन्नानञ्च छारतं मानतं ददेष्य, एसा जति।

“सुणातु मे, भन्ने, सङ्गो, अयं इत्यनामो भिक्खु सम्बुलाला आपत्तिये आपज्जि एकाहप्पिच्छन्नायो, सो सङ्गं सम्बुलालानं आपत्तीनं एकाहप्पिच्छन्नानं आपत्तिये आपज्जि एकाहपरिवासं आदासि, सो परवृथपरिवासो, अयं इत्यनामो भिक्खु सम्बुलाला आपत्तियो आपज्जि अपिच्छन्नायो, सो सङ्गं तासं सम्बुलालानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अपिच्छन्नानञ्च छारतं मानतं याचिति, सङ्गो इत्यनामस्स भिक्खुनो तासं सम्बुलालानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अपिच्छन्नानञ्च छारतं मानतं देति, यस्सायस्मतो खमिति इत्यनामस्स भिक्खुनो तासं सम्बुलालानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अपिच्छन्नानञ्च छारतं मानतस्स दानं, सो तप्हस्सि । यस्स नक्खमिति, सो भासेत्य ।

‘‘दत्तियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०... ततियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०...।

“दिनं सुहेत इत्यनामस्स भिक्खुनो तासं सम्बहलानं आपत्तीनं पठिच्छनानञ्च अपठिच्छनानञ्च आरत्तं मानत्तं, खमति सङ्गस्स, तस्मा तथी, एवमेति धारयामि” ति ।

एवं कम्मवाचा कातब्बा ।

कम्मवाचापरियोसाने च वत्तसमादानादि सब्बं वृत्तनयमेव । आगेचेन्तेन पन —

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं एकाहप्टिच्छन्नायो, सोहं सङ्कु सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्टिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचि, तस्स मे सङ्कु सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्टिच्छन्नानं एकाहपरिवासं अदासि, सोहं परिवृत्थपरिवासो, अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं अप्टिच्छन्नायो, सोहं, भन्ते, सङ्कु तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्ज्य अप्टिच्छन्नानञ्ज्य छारतं मानतं याचि, तस्स मे सङ्कु तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्ज्य अप्टिच्छन्नानञ्ज्य छारतं मानतं अदासि, सोहं मानतं चरामि, वेदियामहं, भन्ते, वेदियतीति मं सङ्कु धरेतुं”ति –

एवं आरोचेतन्बं ।

समादिन्मानतेन च अननं कृत्वा वृत्तनयेन छारतं मानतं चरितव्यं । चिण्णमानतो च यत्थ सिया वीसतिगणो भिक्खुसङ्गो, तत्य सो अव्येत्तब्बो । अव्येत्तेन च —

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं एकाहपटिच्छन्नायो, सोहं सङ्कु सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्को सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहपटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं अदासि, सोहं परिवृत्थपरिवासो, अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं अपटिच्छन्नायो, सोहं, भन्ते, सङ्कु तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अपटिच्छन्नानञ्च छारतं मानतं याचिं, तस्स मे सङ्को तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अपटिच्छन्नानञ्च छारतं मानतं अदासि, सोहं, भन्ते, चिण्णमानतो सङ्कु अव्यानं याचामो” ति

एवं तिक्खत्तुं याचापेत्वा —

“सुणातु मे, भन्ने, सङ्गो, अयं इत्यनामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि एकाहप्पिटच्छन्नायो, सो सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पिटच्छन्नायो आपत्तीनं एकाहपरिवासं याचि, सङ्गो इत्यनामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं एकाहप्पिटच्छन्नायो आपत्तीनं एकाहपरिवासं अदासि, सो परिवृत्थपरिवासो, अयं इत्यनामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि अप्पिटच्छन्नायो, सो सङ्गं तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नाज्ज्ञ अप्पिटच्छन्नाज्ज्ञ छारतं मानतं याचि, सङ्गो इत्यनामस्स भिक्खुनो तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नाज्ज्ञ अप्पिटच्छन्नाज्ज्ञ छारतं मानतं अदासि, सो चिण्यामानतो सङ्गं अब्दानं याचित, यदि सङ्गस्स पतकल्लं, सङ्गो इत्यनामं भिक्खुं अब्देय्य, एसा ज्ञति।

“सुनातु मे, भन्ने, सङ्गो, अयं इत्यनामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि एकाहप्पटिच्छन्नायो, सो सङ्गं तासं सम्बहुलानं आपतीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं याचि, सङ्गो इत्यनामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपतीनं एकाहप्पटिच्छन्नानं एकाहपरिवासं अदासि, सो परिवृत्थपरिवासो, अयं इत्यनामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि अप्पटिच्छन्नायो, सो सङ्गं तासं सम्बहुलानं आपतीनं पटिच्छन्नानञ्च अप्पटिच्छन्नानञ्च छारतं मानतं याचि, सङ्गो इत्यनामस्स भिक्खुनो तासं सम्बहुलानं आपतीनं पटिच्छन्नानञ्च अप्पटिच्छन्नानञ्च छारतं मानतं अदासि, सो चिण्णामानतो सङ्गं अब्धानं याचिति, सङ्गो इत्यनामं भिक्खुं अब्धोति, यस्सायस्मतो खमित इत्यनामस्स भिक्खुनो अब्धानं, सो तण्हस्स। यस्स नक्षवूमति, सो भासेय्य।

‘‘दत्तियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०... ततियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०...।

“अभितो सहेन इत्थनामो भिक्खु, खमति सङ्घस्स, तस्मा तण्ही, एवमेतं धारयामी”ति—

एवं कम्मवाचं कत्वा अभेतव्बो ।

पटिछन्नपरिवासकथा निर्दिष्टा ।

२४२. सुद्धन्तपरिवासो समोधानपरिवासोति द्वे अवसेसा । तत्थ (चूल्हव० अट्ठ० १०२) सुद्धन्तपरिवासो दुविधो चूल्हसुद्धन्तो महासुद्धन्तोति । दुविधोपि चेस रत्तिपरिच्छेदं सकलं वा एकच्चं वा अजानन्तस्स च अस्सरन्तस्स च तत्थ वेमतिकस्स च दातब्बो । आपत्तिपरियन्तं पन “एतका अंत आपत्तियो आपत्त्वो” ति जानातु वा मा वा, अकारामेतं, तत्थ यो उपसम्पदतो पट्टय अनुलोमकमेन वा आरोचितदिवसतो पट्टय पटिलोमकमेन वा “असुकञ्च असुकञ्च दिवसं वा पक्खं वा मासं वा संवच्छं वा तव सुद्धभावं जानासी” ति पुच्छियमानो “आम, भन्ने, जानामि, एत्कं नाम कालं अहं सुद्धो” ति वदति, तस्स दिन्नो सुद्धन्तपरिवासो चूल्हसुद्धन्तोति वुच्यति ।

तं गहेत्वा परिवसन्नेन यतकं कालं अत्तो सुद्धिं जानाति, तत्कं अपेत्वा अवसेसं मासं वा द्वेमासं वा परिवसितब्बं । सचे “मासमत्तं असुद्धोम्ही” ति सल्लक्षेत्वा अगगहेसि, परिवसन्तो च पुन अञ्जं मासं सरति, तस्मि मासं परिवसितब्बं, पुन परिवासदानकिच्चं नत्यि । अथ “द्वेमासं असुद्धोम्ही” ति सल्लक्षेत्वा अगगहेसि, परिवसन्तो च “मासमत्तमेवाहं असुद्धोम्ही” ति सन्निद्वानं करोति, मासमेव परिवसितब्बं, पुन परिवासदानकिच्चं नत्यि । अयज्ञि सुद्धन्तपरिवासो नाम उद्धम्पि आरोहति, हेड्डपि ओरोहति । इदमस्स लक्खणं । अञ्जस्मिं पन आपत्तिवुद्धाने इदं लक्खणं – यो अप्पिटिच्छन्नं आपत्ति “पटिच्छन्ना” ति विनयकम्मं करोति, तस्सापत्ति “अप्पिटिच्छन्ना” ति विनयकम्मं करोति, तस्स न वुद्धाति । अचिरपटिच्छन्नं “चिरपटिच्छन्ना” ति करोन्तस्स वुद्धाति । एकं आपत्ति आपज्जित्वा “सम्बहुला” ति करोन्तस्स वुद्धाति एकं विना सम्बहुलानं अभावतो । सम्बहुला पन आपज्जित्वा “एक आपज्जि” निति करोन्तस्स न वुद्धाति ।

यो पन यथावुतेन अनुलोमपटिलोमपेन पुच्छियमानोपि रत्तिपरियन्तं न जानाति नस्सरति, वेमतिको वा होति, तस्स दिन्नो सुद्धन्तपरिवासो महासुद्धन्तोति वुच्यति । तं गहेत्वा गहितदिवसतो पट्टय याव उपसम्पदिवसो, ताव रत्तियो गणेत्वा परिवसितब्बं, अयं उद्धं नारोहति, हेड्डपि ओरोहति । तस्मा सचे परिवसन्तो रत्तिपरिच्छेदे सन्निद्वानं करोति “मासो वा संवच्छरो वा मङ्गं आपन्तस्सा” ति, मासं वा संवच्छरं वा परिवसितब्बं ।

परिवासयाचनदानलक्खणं पनेत्थ एवं वेदितब्बं – तेन भिक्खुना सङ्घं उपसङ्घमित्वा एकंसं उत्तरासङ्घं करित्वा वुद्धानं भिक्खूनं पादे वन्दित्वा उक्तुष्टिकं निसीदित्वा अञ्जलिं पग्गहेत्वा एवमस्स वचनीयो –

“अहं, भन्ने, सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपज्जि, आपत्तिपरियन्तं न जानामि, रत्तिपरियन्तं न जानामि, आपत्तिपरियन्तं नस्सरामि, रत्तिपरियन्तं नस्सरामि, आपत्तिपरियन्ते वेमतिको, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, सोहं सङ्घं तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचाति, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो इत्थन्नामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचामी” ति ।

दुतियम्पि याचितब्बो । तीतियम्पि याचितब्बो ।

व्यत्तेन भिक्खुना पटिबलनेन सङ्घो आपेतब्बो –

“सुणातु मे, भन्ने, सङ्घो, अयं इत्थन्नामो भिक्खु सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपज्जि, आपत्तिपरियन्तं न जानाति, रत्तिपरियन्तं न जानाति, आपत्तिपरियन्तं नस्सराति, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, सो सङ्घं तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचाति, सङ्घो इत्थन्नामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचामी” ति ।

“सुणातु मे, भन्ने, सङ्घो, अयं इत्थन्नामो भिक्खु सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपज्जि, आपत्तिपरियन्तं न जानाति, रत्तिपरियन्तं न जानाति, आपत्तिपरियन्तं नस्सराति, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, सो सङ्घं तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचाति, सङ्घो इत्थन्नामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचामी” ति ।

“दुतियम्पि एतमत्थं वदामि... पै० ... तीतियम्पि एतमत्थं वदामि... पै० ... ।

“दिन्नो सङ्घेन इत्थन्नामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं । सुद्धन्तपरिवासो, खमति सङ्घस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी” ति –

एवं सुद्धन्तपरिवासो दातब्बो ।

कम्मवाचापरियोसाने वत्तसमादानादि सङ्घं वुत्तनयमेव । आरोचेन्नेन पन –

“अहं, भन्ने, सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपज्जि, आपत्तिपरियन्तं न जानामि, रत्तिपरियन्तं न जानामि, आपत्तिपरियन्तं नस्सरामि, रत्तिपरियन्तं नस्सरामि, आपत्तिपरियन्ते वेमतिको, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, सोहं, भन्ने, सङ्घं तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्घो तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्घो तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचामी” ति ।

एकस्स द्विन्नं वा तिण्णं वा आरोचनं वुत्तनयमेव । परिवुत्थपरिवासस्स मानतं देत्तेन –

“अहं, भन्ने, सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपज्जि, आपत्तिपरियन्तं न जानामि, आपत्तिपरियन्तं न जानामि, आपत्तिपरियन्तं नस्सरामि, रत्तिपरियन्तं नस्सरामि, आपत्तिपरियन्ते वेमतिको, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, सोहं, भन्ने, सङ्घं तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्घो तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्घो तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचामी” ति ।

एवं तिक्खत्तुं याचापेत्वा –

“सुणातु मे, भन्ने, सङ्घो, अयं इत्थन्नामो भिक्खु सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपज्जि, आपत्तिपरियन्तं न जानाति, रत्तिपरियन्तं न जानाति, आपत्तिपरियन्तं नस्सराति, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, सो सङ्घं तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचिं, सङ्घो इत्थन्नामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचामी” ति ।

“सुणातु मे, भन्ने, सङ्घो, अयं इत्थन्नामो भिक्खु सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपज्जि, आपत्तिपरियन्तं न जानाति, रत्तिपरियन्तं न जानाति, आपत्तिपरियन्तं नस्सराति, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, सो सङ्घं तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचिं, सङ्घो इत्थन्नामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचामी” ति ।

“दुतियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०... ततियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०... ।

“दिनं सङ्केन इथनामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीन छारतं मानतं, खमति सहस्रं, तस्मा तुष्टी, एवमेतं धारयामी” ति —

एवं कम्मवाचा कातब्बा ।

कम्मवाचापरियोसाने मानत्तसमादानादि सब्बं वुत्तनयमेव । आरोचेन्तेन पन —

“अहं, भन्ने, सम्बहुला सङ्घातिसरेसा आपत्तियो आपञ्जि, आपत्तिपरियन्तं न जानामि, रत्तिपरियन्तं न जानामि, आपत्तिपरियन्तं नस्सरामि, रत्तिपरियन्तं नस्सरामि, आपत्तिपरियन्ते वेमतिको, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, साहं सङ्घं तासं आपतीनं सुङ्गन्तपरिवासं याचि, तस्स मे सङ्घो तासं आपतीनं सुङ्गन्तपरिवासं अदासि, साहं परिवृत्थपरिवासो सङ्घं तासं आपतीनं छारतं मानतं याचि, तस्स मे सङ्घो तासं आपतीनं छारतं मानतं अदासि, साहं मानतं चरामि, वेदियामङ्, भन्ने, वेदियातीति मे सङ्घो धारेतु” ति ।

एवं आरोचेतन्बं ।

चिण्णमानत्तो च यत्थ सिया वीसतिगणो भिक्खुसङ्घो, तथ सो भिक्खु अब्बेतब्बो। अब्बेन्तेन च –

“अहं भन्ते, सम्भवुला सङ्खारिसेसा आपत्तियो आपञ्जि, आपत्तिपरियन्तं न जानामि, रत्तिपरियन्तं न जानामि, आपत्तिपरियन्तं नस्सरामि, रत्तिपरियन्तं नस्सरामि, आपत्तिपरियन्ते वेमतिको, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, सोहं सङ्कृ तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं याचि, तस्स मे सङ्कृ तासं आपत्तीनं सुद्धन्तपरिवासं अदासि, सोहं परिवृत्थपरिवासो सङ्कृ तासं आपत्तीनं छारतं मानतं याचि, तस्स मे सङ्कृ तासं आपत्तीनं छारतं मानतं अदासि, सोहं भन्ते चिण्णमानतो सङ्कृ अब्बानं याचामौ”ति –

एवं तिक्खत्तं याचापेत्वा —

“सुनातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इथनामो भिक्खु सम्बहुला सङ्कटिदिसेसा आपत्तियो आपज्जि, आपत्तिपरियन्तं न जानाति, रत्तिपरियन्तं न जानाति, आपत्तिपरियन्तं नस्सरति, रत्तिपरियन्तं नस्सरति, आपत्तिपरियन्ते वेमतिको, रत्तिपरियन्ते वेमतिको, सो सङ्घं तासं आपत्तीनं सुदृग्नपरिवासं याचि, सङ्गो इथनामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं सुदृग्नपरिवासं अदासि, सो परिवृत्थपरिवासो सङ्घं तासं आपत्तीनं छारत्तं मानत्तं याचि, सङ्गो इथनामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं छारत्तं मानत्तं अदासि, सो चिण्णामानत्तो सङ्घं अब्धानं याचिति, यदि सङ्गस्स पत्तकल्लं, सङ्गो इथनामं भिक्खुं अब्धेय्य, एसा जन्ति।

‘‘सुनातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इत्थनामाभिसंख्या सम्बहुला सङ्गादिसेसा आपत्तियो आपज्जि, आपत्तिपरियन्तं न जानाति, रत्तिपरियन्तं न जानाति, आपत्तिपरियन्तं नस्सरति, रत्तिपरियन्तं नस्सरति, आपत्तिपरियन्ते वेमितको, रत्तिपरियन्ते वेमितको, सो सङ्गं तासं आपत्तीनं सुद्दन्तपरिवासं याचि, सङ्गो इत्थनामास्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं सुद्दन्तपरिवासं अदासि, सो परिवृथ्यपरिवासो सङ्गं तासं आपत्तीनं छारत्तं मानत्तं याचि, सङ्गो इत्थनामास्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं छारत्तं मानत्तं अदासि, सो चिण्णमानत्तो सङ्गं अब्धानं याचाति, सङ्गो इत्थनामां भिक्खुं अव्येति, यस्सायस्तो खमित इत्थनामास्स भिक्खुनो अब्धानं, सो तन्हस्स। यस्स नक्खमति, सो भासेष्य।

‘द्वितीयम् एतमत्थं वदामि...पे० ... तत्त्वियम् एतमत्थं वदामि...पे० ... ।

“अवितो सङ्घेन इत्थन्नामो भिक्खु, खमति सङ्घस्स, तस्मा तण्ही, एवमेतं धारयामी” ति –

एवं कम्मवाचं कत्वा अब्देतब्बो।

सद्गुन्तपरिवासकथा निर्दिष्टा ।

२४३. समोदाहनपरिवारासे पन तिविधो होती — ओधानसमोदाहनो अग्यसमोदाहनो मिस्सकसमोदाहनोति । तथ्य (चूल्हव० अडु० १०२) ओधानसमोदाहनो नाम अन्तरापत्ति आपजित्वा पटिछोदेन्तस्स परिवर्त्थदिवसे ओधानित्वा मधुखेत्वा परिमाय आपत्तिया मूलदिवसपरिच्छेदे पच्छा आपन्नं आपत्ति समोदाहित्वा दातब्बपरिवारो बुच्छति ।

अयं पनेत्र विनिच्छयो – यो पटिच्छन्नाय आपत्तिया परिवासं गहेत्वा परिवसन्तो वा मानतारहो वा मानतं चरन्तो वा अव्यानारहो वा अनिक्षितवत्तो अञ्जनं आपत्तिं आपज्जित्वा पुरिमाय आपत्तिया समा वा उनतरा वा रत्तियो पटिच्छदेति, तस्य मूलायपटिकस्सनेन ते परिवृत्थादिवरसे च मानत्तचिण्णदिवसे च सबे ओधनित्वा अदिवसे कत्वा पच्छा आपन्नापत्ति मूल आपत्तियं समोधाय परिवासो दातब्बो। तेन सचे मूलापत्ति पक्खपटिच्छन्ना, अन्तरापत्ति उनकपक्खपटिच्छन्ना, पुन पक्खमेव परिवासो परिवसितब्बो। अथापि अन्तरापत्ति पक्खपटिच्छन्नाव, पक्खमेव परिवसितब्बं। एतेनुपायेन याव सद्गुवस्सपिटिच्छन्ना मूलापत्ति, ताव विनिच्छयो वेदितब्बो। सद्गुवस्सानिपि परिवासित्वा मानतारहो हुत्पापि हि एकदिवसं अन्तरापत्ति पटिच्छादेत्वा पुन सद्गुवस्सानि परिवासारहो होति। एवं मानत्तचारिकमानतारहकालेपि आपन्नाय आपत्तिया मूलायपटिकस्सने कर्ते मानत्तचिण्णदिवसापि परिवासवृत्थादिवसापि सब्बे मनिखिताव होत्ति। सचे पन निक्षितवत्तो आपञ्जनति, मूलायपटिकस्सनारहो नाम न होति। कस्मा? यस्मा न सो परिवसन्तो आपन्नो, पक्ततत्त्वाने ठितो आपन्नो, तस्या तस्या आपत्तिया विसु मानतं चरितब्बं। सचे पटिच्छन्ना होति, परिवासोपि वसितब्बो।

“...सचे पन अन्तरापति मूलापितातो अतिरेकपटिछ्णना होति, तथ्य किं कातब्दं” नित वुते महासुमध्येरो आह “अतेकिच्छो अयं पुगालो, अतेकिच्छो नाम आविकारापेत्वा विस्सज्जेतब्दो” ति। महापदुमध्येरो पनाह “कस्मा अतेकिच्छो नाम, ननु अयं समुच्चयक्षम्भको नाम बुद्धान् ठितकालसदिसो, आपति नाम पटिछ्णना वा होतु अप्पटिछ्णना वा समक्कान्तर अतिरेकपटिछ्णना वा, विनयधरस्स कम्मवाचं योजेतं सम्मथभावोयेवेत्य पापाणं, तस्मा या अतिरेकपटिछ्णना होति, तं मलापतिं कल्पा तथ्य इतरं समोधाय परिवासो दातब्दो” ति। अयं ओधानसमोधानो नाम।

तं देन्नेन परमं मूलाय पटिकसिस्त्वा पच्छा परिवासो दातव्यो । सचे कोचि भिक्खु पक्षपतिच्छन्नाय आपत्तिया परिवसन्नो अन्तरा अनिक्षितवत्साव पुन पञ्चाहपटिच्छन्नं आपत्तिं आपज्जति, तेन भिक्खुना सङ्कु उत्सङ्कुमित्वा एकसं उत्तरासङ्कु करित्वा बडानं भिक्खुनं पारे विद्यत्वा उक्तकिं निसर्दित्वा अञ्जनिं पग्गहेत्वा एवमस्स वचनीयो—

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं पक्खपटिच्छन्नायो, सोहं सङ्कृ सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्कृ सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं अदर्सि, सोहं परिवसन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपजिं पञ्चाहपटिच्छन्नायो, सोहं, भन्ते, सङ्कृ अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं पञ्चाहपटिच्छन्नानं मलायपटिकस्तनं याचार्मी”ति ।

दूतियम्पि याचितब्बो । ततियम्पि याचितब्बो ।

ब्यत्तेन भिकखूना पटिबलेन सङ्गो जापेतब्बो –

समोधानेत्वा मानत्तं दातब्बं, चिण्णमानत्तो च अब्बेतब्बो । कथं? मूलायपटिकस्सनं करोन्तेन ताव सचे मूलापत्ति पक्खपटिच्छन्ना होति

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपज्ञि पक्खपटिच्छन्नायो, सोहे सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्गो सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं अदासि, सोहं परिवसन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्ञि अप्पिटिच्छन्नायो, सोहे, भन्ते, सङ्गं अन्तरासम्बहुलानं आपत्तीनं अप्पिटिच्छन्नानं मलायपटिकस्तनं याचार्मी”ति –

तिक्खत्तुं याचापेत्वा —

“सुणातु मे, भन्ने, सङ्गो, अयं इत्थनामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्ञिन पक्खपटिच्छन्नायो, सो सङ्कु सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं याचि, सङ्गो इत्थनामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं अदासि, सो परिवसन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्ञिन अप्पिटिच्छन्नायो, सो सङ्कु अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अप्पिटिच्छन्नानं मूलायपटिक्स्सनं याचाति, यदि सङ्कुस्स पत्कल्लं, सङ्कु इत्थनामं भिक्खु अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अप्पिटिच्छन्नानं मूलाय पटिक्स्सेय, एसा जग्ति।

‘‘सुनातु मे, भन्ने, सङ्गो, अयं इत्यन्नामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि पक्षवृपटच्छन्नायो, सो सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्षवृपटच्छन्नानं पक्षवृपरिवासं याचि, सङ्गो इत्यन्नामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्षवृपटच्छन्नानं पक्षवृपरिवासं अदासि, सो परिवसन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्गं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सनं याचति, सङ्गो इत्यन्नामं भिक्खु अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलाय पटिकस्सति, यस्सायस्मतो खमति इत्यन्नामस्स भिक्खुनो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सना, सो तण्हस्स। यस्स नक्खमति, सो भासेय्य।

‘दूतियम्पि एतमत्थं वदामि...पे० ... ततियम्पि एतमत्थं वदामि...पे० ... ।

‘पटिकस्थितो सङ्केन इत्यनामो भिक्खु, अन्तरा सम्बहलानं आपत्तीनं अपठिच्छन्नानं मलाय पटिकस्थिता खमति सङ्केस्त, तस्मा तप्णी, एवमेतत् धारयमी’ ति ।

एवं कम्मवाचा कातब्बा ।

एवं मूलाय पटिकस्सितेन पुन आदितो पद्माय परिवसितब्बं । परिवसन्तेन च —

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपअज्ञि पक्षवपटिच्छन्नायो, सोंहं सहं सहं सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्षवपटिच्छन्नानं पक्षवपरिवासं याचिं, तस्स मे सहं सहं सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्षवपटिच्छन्नानं पक्षवपरिवासं अद्वासि, सोंहं परिवस्त्वो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपअज्ञि पित्तच्छन्नायो, सोंहं सहं सहं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपिटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सनं याचिं, तं में सहं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपिटिच्छन्नानं मूलाय पटिकस्सि, सोंहं परिवसामि, वेदियामं, भन्ते, वेदियतीति में सहं धारेतुं”ति –

आरोचेतन्वं ।

परिवृत्थपरिवासस्स मानत्तं देन्तेन –

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपज्जिं पक्खपटिच्छन्नायो, सोहं सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्गो सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं अदासि, सोहं परिवस्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्जिं अपटिच्छन्नायो, सोहं सङ्गं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सं याचिं, तं मं सङ्गो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलाय पटिकस्सि, सोहं, भन्ते, परिवृत्थपरिवासो सङ्गं तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अपटिच्छन्नानञ्च छारतं मानतं याचामीति —

तिक्खत्तुं याचापेत्वा —

“सुनातु मे, भन्ते, सङ्घो, अयं इथ्यनामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि पक्षवपाटिच्छन्नायो, सो सङ्घ सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्षवपाटिच्छन्नानं पक्षवपरिवासं याचि, सङ्घो इथ्यनामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्षवपाटिच्छन्नानं पक्षवपरिवासं अदासि, सो परिवसन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्घं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सनं याचि, तं सङ्घो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलाय पटिकस्सि, सो परिवृत्थपरिवासो सङ्घं तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अपटिच्छन्नानञ्च छारत्त मानतं याचति, यदि सङ्घस्स पत्तकल्ल, सङ्घो इथ्यनामस्स भिक्खुनो तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अपटिच्छन्नानञ्च छारत्त मानतं ददेय्य, एसा जर्ति।

“सुनातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इत्थन्नामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्ञिन पक्खपटिच्छन्नायो, सो सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं याचि, सङ्गो इत्थन्नामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं अदासि, सो परिवसन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्ञिन अपटिच्छन्नायो, सो सङ्गं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सनं याचि, तं सङ्गो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलाय पटिकस्सि, सो परिवुत्थपरिवासो सङ्गं तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्ज्य अपटिच्छन्नानञ्ज्य छारत मानत्त याचति, सङ्गो इत्थन्नामस्स भिक्खुनो तासं सम्बहुलान आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्ज्य अपटिच्छन्नानञ्ज्य छारत मानत्त दंति, यस्सायस्मतो खमति इत्थन्नामस्स भिक्खुनो तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्ज्य अपटिच्छन्नानञ्ज्य छारत मानत्तस्स दानं, सो तष्ठहस्स। यस्स नक्षबृमति, सो भासेये।

‘दत्तियम् एतमत्थं वदामि...पे० ... तत्तियम् एतमत्थं वदामि...पे० ... ।

“दिन्हं सहेन इत्यनामस्स भिक्खुनो तासं सम्बहलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्ज अपटिच्छन्नानञ्ज छारत्तं मानत्तं, खमति सङ्गस्स, तस्मा तण्णी, एवमेति धारयामी”ति ।

एवं कम्मवाचा कातब्बा ।

कम्मवाचापरियोसाने मानत्तसमादानादि सब्बं वृत्तनयमेव । आरोचेन्तेन पन—

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपज्जिं पक्खपटिच्छन्नायो, सोहं सङ्कु सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं याचि, तस्स मे सङ्गो सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं अदासि, सोहं परिवस्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्जिं अपटिच्छन्नायो, सोहं सङ्कु अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं भूलायपटिकस्सनं याचि, तं मे सङ्गो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मलाय पृष्ठकस्सि, सोहं परिव्युथपरिवासो सङ्कु तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्जय अपटिच्छन्नानञ्जय छारतं मानतं

याचि, तस्स मे सङ्हो तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिछ्यन्नानज्ज अपटिछ्यन्नानज्ज छारतं मानतं अदासि, सोह मानतं चरामि, वेदियामहं भन्ते, वेदियतरीति मं सङ्हो धरेतुः”ति —

एवं आरोचेतन्बं ।

चिण्णमानत्तं अब्धेन्ते च —

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं पक्खपटिच्छन्नायो, सोहं सङ्हं सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्हो सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं अदासि, सोहं परिवसन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपजिं अपटिच्छन्नायो, सोहं सङ्हं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सनं याचिं, तं मं सङ्हो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलाय पटिकस्सि, सोहं परिवृत्थपरिवासो सङ्हं तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्ज अपटिच्छन्नानञ्ज छारत्तं मानतं याचिं, तस्स मे सङ्हो तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्ज अपटिच्छन्नानञ्ज छारत्तं मानतं अदासि, सोहं भन्ते चिण्णमानतो सङ्हं अब्धानं याचामो”ति —

तिक्खत्तुं याचापेत्वा —

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इत्यन्नामेषं पिकवु सम्बहुला आपत्तियो आपत्तियो पक्खपटिच्छन्नायो, सो सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं याचि, सङ्गो इत्यन्नामस्सं भिकुभुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्खपटिच्छन्नानं पक्खपरिवासं अदासि, सो परिवसन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपत्तियो अप्पिटिच्छन्नायो, सो सङ्गं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अप्पिटिच्छन्नानं मूलापटिकस्सनं याचि, तं सङ्गो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अप्पिटिच्छन्नानं मूलाय पटिकस्सि, सो परिवृत्थपरिवासो सङ्गं तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अप्पिटिच्छन्नानञ्च छारतं मानतं याचि, सङ्गो इत्यन्नामस्सं भिकुभुनो तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अप्पिटिच्छन्नानञ्च छारतं मानतं अदासि, सो चिण्णमानतो सङ्गं अब्धानं याचाति, यदि सङ्गं स्सं पत्तकल्लं, सङ्गो इत्यन्नामं भिकवु अब्धेय, एसा जति।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इत्यन्नामप्य भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपत्जि पक्षवपटिच्छन्नायो, सो सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्षवपटिच्छन्नानं पक्षवपरिवासं याचि, सङ्गो इत्थन्नामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं पक्षवपटिच्छन्नानं पक्षवपरिवासं अदासि, सो परिवसन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपत्जि अप्पटिच्छन्नायो, सो सङ्गं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अप्पटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सनं याचि, तं सङ्गो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अप्पटिच्छन्नानं मूलाय पटिकस्सि, सो परिवृत्थपरिवासो सङ्गं तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अप्पटिच्छन्नानञ्च छारतं मानत्तं याचि, सङ्गो इत्थन्नामस्स भिक्खुनो तासं सम्बहुलानं आपत्तीनं पटिच्छन्नानञ्च अप्पटिच्छन्नानञ्च छारतं मानत्तं अदासि, सो चिण्णमानत्तो सङ्गं अभ्यानं याचिति, सङ्गो इत्थन्नामं भिक्खु अधर्मेति, यस्सायस्मतो खमिति इत्थन्नामस्स भिक्खुनो अभ्यानं, सो तुण्हस्स। यस्स नक्खमति, सो भासरेय।

“दुतियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०... ततियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०...।

“अभितो सङ्घेन इत्थनामो भिक्खु, खमति सङ्घस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी” ति —

एवं कम्मवाचा कातब्बा ।

इमिनाव नयन मानतारहमानत्तराचिरक अब्बानारहकालेसुपि अन्तरापर्ति आपज्जित्वा अपृथिव्यादेन्तस्स मूलायपटिकस्सनमेव कत्वा मूलापत्तिया अन्तरापर्ति समोधानेत्वा मानतं दत्वा चिण्णमानतस्स अब्बानं कातब्बं । एत्य पन् “सोहं परिवसन्तोऽति आगतद्वाने” “सोहं परिवृथ्यपरिवासे मानतारहोऽति वा “सोहं मानतं चरन्तोऽति वा “सोहं चिण्णमानत्तो अब्बानारहोऽति वा चत्वब्बं ।

सचे पन अपृथिव्यान्या आपत्तिया मानतं चरन्ते अन्तरापति आपज्जित्वा न पठिच्छादेति, सो मूलाय पठिकस्तिवा अन्तरापत्तिया पुन मानतं दत्वा चिण्णमानतो अब्देतब्दो । कथं? मूलायपठिकस्तुन् करोत्तेन ताव –

‘‘अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपजिं अपटिच्छन्नायो, सोहं सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं यायि, तस्स मे सङ्गो सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं अदासि, सोहं मानतं चरन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपजिं अपटिच्छन्नायो, सोहं, भन्ते, सङ्गं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सनं याचामो’’

तिक्खत्तुं याचापेत्वा –

“सुणातु मे, भन्ने, सङ्घो, अयं इत्थनामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्घ सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, सङ्घो इत्थनामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं अद्वासि, सो मानतं चरन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्घ अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सनं याचति, यदि सङ्घस्स पतकल्लेन, सङ्घो इत्थनामं भिक्खु अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलाय पटिकस्सेय, एसा जर्ति।

“सुनातु मे, भन्ने, सह्यो, अंत इथ्यन्नामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपचिं अपटिच्छन्नायो, सो सह्यं सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, सह्यो इथ्यन्नामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं अद्वासि, सो मानतं चरन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपचिं अपटिच्छन्नायो, सो सह्यं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं भूलायपटिकस्सनं याचिति, सह्यो इथ्यन्नामं भिक्खुं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं भूलाय पटिकस्ति, यस्सायस्मतो खमित इथ्यन्नामस्स भिक्खुनो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं भूलायपटिकस्सना, सो तुण्हस्स। यस्स नवखमति, सो भासेव्य।

“दुतियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०... ततियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०...।

“पटिकस्सितो सङ्गेन इत्थन्मामो भिक्खु, अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अप्पिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सना खमिति सङ्गेस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामांति –

एवं कम्मवाचा कातब्बा ।

एवं मूलाय पटिकस्सित्वा मानत्तं देत्तेन —

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तिये आपजिं अपटिच्छन्नायो, सोंहं सङ्हं सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, तस्से मे सङ्गो सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं अदासि, सोंहं मानतं चरन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तिये आपजिं अपटिच्छन्नायो, सोंहं सङ्हं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सनं याचि, तं मं सङ्गो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलाय पटिकस्सि, सोंहं, भन्ते, सङ्हं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचामींति —

तिक्खतुं याचापेत्वा —

“सुनात मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इत्यन्नाम सिंखु सम्बहुला आपत्तियो आपज्ञि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्गं सम्बहुलानं आपतीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, सङ्गो इत्थन्नामस्स भिंखुनो सम्बहुलानं आपतीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं अदासि, सो मानतं चरन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्ञि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्गं अन्तरा सम्बहुलानं आपतीनं अपटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सनं याचि, तं सङ्गो अन्तरा सम्बहुलानं आपतीनं अपटिच्छन्नानं मूलाय पटिकस्सि, सो सङ्गं अन्तरा सम्बहुलानं आपतीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचति, यदि सङ्गस्स पतकल्लं, सङ्गो इत्थन्नामस्स भिंखुनो अन्तरा सम्बहुलानं आपतीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं ददेव्य, एसा ज्ञति।

“सुणातु मे, भन्ने, सङ्गो, अयं इत्यन्नामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपञ्जि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्घं सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानत्तं याचि, सङ्गो इत्यन्नामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानत्तं अदासि, सो मानत्तं चरन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपञ्जि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्घं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलायपटिकस्सनं याचि, तं सङ्गो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलाय पटिकस्सि, सो सङ्घं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानत्तं याचाति, सङ्गो इत्यन्नामस्स भिक्खुनो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानत्तं देति, यस्सायस्पतो खमति इत्यन्नामस्स भिक्खुनो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानत्तस्स दानं, सो तुण्हस्स। यस्स नक्खमति, सो भासेय्य।

“दुतियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०... ततियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०...।

“दिनं सहे न इत्थन्नामस्स भिक्खुनो अन्तरा सम्बहलानं आपत्तीनं अप्पटिच्छन्नानं छारतं मानतं, खमति सहृद्दस्स, तस्मा तुण्हो एवमेतं धारयामी” ति ।

एवं कम्मवाचा कातब्बा ।

कम्मवाचापरियोसाने मानत्तसमादानादि सब्बं वुत्तनयमेव। आरोचेन्नेन पन —

“अहं भन्ते, सम्बहुला आपत्तियो आपत्तिं अपटिच्छन्नायो, सोहं सङ्कृ सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, तस्म मे सङ्कृ सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं अदासि, सोहं मानतं चरन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपत्तिं अपटिच्छन्नायो, सोहं सङ्कृ अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, तं मे सङ्कृ अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलाय पटिकसि, सोहं सङ्कृ अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, तस्म मे सङ्कृ अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं अदासि, सोहं मानतं चरापि, वेदियमहं भन्ते, वेदियतीर्ति मे सङ्कृ धारतुःति – अर्घिर्घृत्याग्ने छारतं मानतं अदासि, सोहं मानतं चरापि, वेदियमहं भन्ते, वेदियतीर्ति मे सङ्कृ धारतुःति –

एवं आरोचेतन्बं ।

चिण्णमानत्तं अब्धेन्तेन च —

“अहं, भन्ते, सम्बहुला आपत्तिया आपज्ञिं अपटिछ्णनायो, सोहं सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिछ्णनानं छारतं मानतं याचि, तस्स मे सङ्गो सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिछ्णनानं छारतं मानतं अदासि, सोहं मानतं चरत्नो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्ञिं अपटिछ्णनायो, सोहं सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिछ्णनानं मूलायपटिकस्सनं याचि, तं मं सङ्गो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिछ्णनानं मूलाय पटिकस्सि, सोहं सङ्गं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिछ्णनानं छारतं मानतं याचि, तस्स मे सङ्गो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिछ्णनानं छारतं मानतं अदासि, सोहं, भन्ते, चिण्णमानतो सङ्गं अब्धानं याचामोऽति –

तिक्खत्तुं याचापेत्वा —

“सुनातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इत्यन्नामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्गं सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, सङ्गो इत्थनामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं अदासि, सो मानतं चरन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्गं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं भूलायाटिकस्सनं याचि, तं सङ्गो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं भूलाय पटिकस्सि, सो सङ्गं अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, सङ्गो इत्थनामस्स भिक्खुनो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं अदासि, सो चिण्णमानतो सङ्गं अब्धानं याचिति, यदि सङ्गस्स पतकल्लं, सङ्गो इत्थनामं भिक्खु अव्येच्य, एसा उत्ति ।

“सुनातु मे, भन्ते, सङ्को, अयं इत्थन्नामो भिक्खु सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्कु सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, सङ्को इत्थन्नामस्स भिक्खुनो सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं अदासि, सो मानतं चरन्तो अन्तरा सम्बहुला आपत्तियो आपज्जि अपटिच्छन्नायो, सो सङ्कु अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, तं सङ्को अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं मूलया पटिकसि, सो सङ्कु अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं याचि, सङ्को इत्थन्नामस्स भिक्खुनो अन्तरा सम्बहुलानं आपत्तीनं अपटिच्छन्नानं छारतं मानतं अदासि, सो चिण्णमानतो सङ्कु अब्धानं याचाति, सङ्को इत्थन्नामेभिक्खु अवर्भेति, यस्सायस्मतो खर्मति इत्थन्नामस्स भिक्खुनो अव्धानं, सो तुण्हस्स। यस्स नक्खमति, सो भासेय्य।

“द्वितीयमि एतमत्थं वदामि...पे० ... ततियमि एतमत्थं वदामि...पे० ... ।

“अविभितो सङ्घेन इत्थन्नामो भिक्खु, खमति सङ्घस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी” ति —

एवं कम्मवाचं कत्वा अब्धेतब्बो ।

अब्धानारहकालेपि अन्तर्रपतिं आपजित्वा अप्पटिच्छादेन्तस्स इमिनाव नयने मूलायपटिकस्सना मानत्तदानं अब्धानञ्ज्व वेदितब्बं । केवलं पनेथ्य “मानत्तं चरन्तो” ति अवत्वा “चिण्णमानत्तो अब्धानारहो” ति वत्तब्बं ।

ओधानसमोधानपरिवासकथा निर्दिता।

२४४. अग्नसमोधानो (कूलवर्ष ० अड्ड० १०२) नाम सम्बहुलासु आपत्तीसु या एका वा द्वे वा तिस्सो वा सम्बहुला वा आपत्तियो सब्बचरपटिच्छन्नायो, तासं अग्नेन समोधाय तासं रत्तपरिच्छेदवसेन अवसरेसान उन्नतरपटिच्छन्नान आपत्तीनं परिवासा दीयति, अयं वृच्छति अग्नसमोधानो। यस्स सप्त संत आपत्तियो दस्हापटिच्छन्ना, अपराप्ति संत आपत्तियो दस्हापटिच्छन्नाति एवं दस्क्षत्वं कत्वा आपत्तिसहस्रं दिवससंत पटिच्छन्नं होति, तेन किं कातब्बन्ति? सब्बा समोदहित्वा दस दिवस परिवर्तितव्यं। एवं एकनेव दसाहेन दिवससंतप्ति परिवर्तितव्ये होति। वृत्तिम् चेत् –

‘‘दससतं रत्तिसतं, आपत्तियो छादयित्वान्।
दस रत्तियो वसित्वान्, मुच्चेच्य पारिवासिको’’ति ॥ (परिं ४७७)।

अयं अग्धसमोधानो नाम ।

तस्य आरोचनदानलक्खणं एवं वेदितब्बं – सचे कस्यि भिक्खुनो एका आपत्ति एकाहप्पटिच्छन्ना होति, एका आपत्ति द्वीहप्पटिच्छन्ना, एका तीहप्पटिच्छन्ना, एका चतुहप्पटिच्छन्ना, एका पञ्चाहप्पटिच्छन्ना, एका छाहप्पटिच्छन्ना, एका सत्ताहप्पटिच्छन्ना, एका अद्वाहप्पटिच्छन्ना, एका नवाहप्पटिच्छन्ना, एका दसाहप्पटिच्छन्ना होति, तेन भिक्खुना सङ्गं उपसङ्गमित्वा एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा...पे० ... एवमस्य वचनीयो –

“अहं, भन्ते, सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपत्तिज्ञं सम्बहुला आपत्तियो एकाहप्पटिच्छन्नायो सम्बहुला आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, सों सङ्गं, भन्ते, सङ्गं तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं याचामी”ति ।

दुतियम्पि याचितब्बो । ततियम्पि याचितब्बो ।

व्यत्तेन भिक्खुना पटिबलेन सङ्गो जापेतब्बो –

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इथनामो भिक्खु सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपत्तिज्ञं सम्बहुला आपत्तियो एकाहप्पटिच्छन्नायो...पे० ... सम्बहुला आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, सों सङ्गं तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं याचाति, यदि सङ्गस्स पत्तकल्लं, सङ्गो इथनामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं देत्य, एसा जति ।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इथनामो भिक्खु सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपत्तिज्ञं सम्बहुला आपत्तियो एकाहप्पटिच्छन्नायो...पे० ... सम्बहुला आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, सों सङ्गं तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं याचाति, यदि सङ्गस्स पत्तकल्लं, सङ्गो इथनामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासस्स दानं, सो तुण्हस्स । यस्स नक्खमति, सो भासेय ।

“दुतियम्पि एतमत्थं वदामि...पे० ... ततियम्पि एतमत्थं वदामि...पे० ... ।

“दिन्नो सङ्गेन इथनामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासो, खमति सङ्गस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी”ति –

एवं कम्मवाचा कातब्बा ।

कम्मवाचापरिवासोने वक्त्ससमादानादि सब्बं वृत्तनयमेव । आरोचेन्नेन पन –

“अहं, भन्ते, सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपत्तिज्ञं सम्बहुला आपत्तियो एकाहप्पटिच्छन्नायो...पे० ... सम्बहुला आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, सों सङ्गं तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्गो तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं अदासि, सों सङ्गं परिवसामि, वेदियामहं, भन्ते, वेदियतीति मं सङ्गो धारेतू”ति –

एवं आरोचेतब्बं ।

परिवृत्थपरिवासस्स मानतं देन्तेन –

“अहं, भन्ते, सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपत्तिज्ञं सम्बहुला आपत्तियो एकाहप्पटिच्छन्नायो...पे० ... सम्बहुला आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, सों सङ्गं तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्गो तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं अदासि, सों सङ्गं परिवृत्थपरिवासो सङ्गं तासं आपत्तीनं छारतं मानतं याचामी”ति –

तिक्खतुं याचापेत्वा –

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इथनामो भिक्खु सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपत्तिज्ञं सम्बहुला आपत्तियो एकाहप्पटिच्छन्नायो...पे० ... सम्बहुला आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, सों सङ्गं तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं याचिं, सङ्गो इथनामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं अदासि, सों सङ्गं परिवृत्थपरिवासो सङ्गं तासं आपत्तीनं छारतं मानतं याचामी”ति –

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इथनामो भिक्खु सम्बहुला सङ्घादिसेसा आपत्तियो आपत्तिज्ञं सम्बहुला आपत्तियो एकाहप्पटिच्छन्नायो...पे० ... सम्बहुला आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, सों सङ्गं तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं याचिं, सङ्गो इथनामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं अदासि, सों सङ्गं परिवृत्थपरिवासो सङ्गं तासं आपत्तीनं छारतं मानतं याचामी”ति –

“दुतियम्पि एतमत्थं वदामि...पे० ... ततियम्पि एतमत्थं वदामि...पे० ... ।

“दिन्नं सङ्गेन इथनामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं छारतं मानतं, खमति सङ्गस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी”ति –

एवं कम्मवाचा कातब्बा ।

कम्मवाचापरिवासोने च मानत्समादानादि सब्बं वृत्तनयमेव । आरोचेन्नेन पन –

“अहं, भन्ते, सम्बुद्धला सङ्खादिसेसा आपत्तियो आपञ्जि सम्बुद्धला आपत्तियो एकाहप्पटिच्छन्नायो...पे०... सम्बुद्धला आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, सोहं सङ्कृ तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्नेन समोधानपरिवासं याचिं, तस्म मे सङ्कृ तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्नेन समोधानपरिवासं अदासि, सोहं परवित्यपरिवासो सङ्कृ तासं आपत्तीनं छारतं मानन्त याचिं, तस्म मे सङ्कृ तासं आपत्तीनं छारतं मानन्त अदासि, सोहं मानन्त चरायि, वेदियामहं, भन्ते, वेदियतीति मं सङ्कृ धेरते” तिआरोचेत्कब्बं।

चिण्णमानतो अब्मेतव्वो । अब्मेन्तेन च -

“अहं, भन्ते, सम्बुद्धाला सङ्खादिसेसा आपत्तियो आपाज्ञि सम्बुद्धाला आपत्तियो एकाहप्पटिच्छन्नायो...पे०... सम्बुद्धाला आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, सोहें सङ्कुं तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं याचिं, तस्स मे सङ्को तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्पटिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं अदासि, सोहं परिवृत्थपरिवासो सङ्कुं तासं आपत्तीनं छारतं मानतं याचिं, तस्स मे सङ्को तासं आपत्तीनं छारतं मानतं अदासि, सोहं, भन्ते, चिण्णामानतो सङ्कुं अब्धानं याचामी”ति –

तिक्खत्तं याचापेत्वा –

“सुनातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इत्यन्नामे भिक्खु सम्बृहला सङ्गदिसेसा आपत्तियो आपत्तियो एकाहप्तिच्छन्नायो...पे०... सम्बृहला आपत्तियो दसाहप्तिच्छन्नायो, सो सङ्गं तास आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्तिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं याचि, सङ्गो इत्यन्नामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्तिच्छन्नायो, तासं अग्धेन समोधानपरिवासं अदासि, सो परिवृत्थपरिवासो सङ्गं तासं आपत्तीनं छारत्तं मानत्तं याचि, सङ्गो इत्यन्नामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं छारत्तं मानत्तं अदासि, सो चिण्णमानत्तो सङ्गं अव्यानं याचिति, यदि सङ्गस्स पतकल्लं, सङ्गो इत्यन्नामं भिक्खुं अव्येष्य, एसा जन्ति ।

“सुनातु मे, भन्ते, सङ्गो, अयं इत्यन्नामे भिक्खु सम्बहुला सङ्गदिसेसा आपत्तियो आपत्तियो एकाहप्तिच्छन्नायो...पे०... सम्बहुला आपत्तियो दसाहप्तिच्छन्नायो, सो सङ्गं तास आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्तिच्छन्नायो, तासं अग्वेन समेधानपरिवासं याचि, सङ्गो इत्यन्नामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं या आपत्तियो दसाहप्तिच्छन्नायो, तासं अग्वेन समेधानपरिवासं अदासि, सो परिवरुथपरिवासो सङ्गं तासं आपत्तीनं छरत्तं मानतं याचि, सङ्गो इत्यन्नामस्स भिक्खुनो तासं आपत्तीनं छरत्तं मानतं अदासि, सो चिण्णमानतो सङ्गं अव्बानं याचिति, सङ्गो इत्थनामं भिक्खु अब्बेति, यस्सायस्पते खमति इत्थनामस्स भिक्खुनो अब्बानं, सो तप्हहस्ति । यस्स नक्खयमति, सो भाष्येति ।

‘द्वितीयम्पि एतमत्थं वदामि...पे०... तत्त्वियम्पि एतमत्थं वदामि...पे०...।

“अवितो सहेन इत्यनामो भिक्खु, खमति सहस्रस, तस्मा तण्ही, एवमेतं धारयामि” ति —

एवं कम्पवाचं कत्वा अब्धेतब्बो ।

अग्धसमोधानपरिवासकथा निर्दिता।

३४५. मिस्सकसमोधानो (चळवं अद्वं १०२) नाम – यो नानावत्यका आपन्तियो एकत्रे कल्पा दीयति । तत्रायं नयो –

“अहं, भन्ते, सम्बूहला सङ्खादिसेसा आपत्तियो आपत्तिं एकं सुकृकविस्पष्टि, एकं कायासंसर्गं, एकं दुड्ललवाचं, एकं अत्तकामं, एकं सञ्चरितं, एकं कुटिकारं, एकं विहारकारं, एकं दद्धादेसं, एकं अञ्जभागियं, एकं सङ्घभेदकं, एकं सङ्घभेदानवतकं, एकं दद्वचं, एकं कलदसकं, सोऽहं, भन्ते, सङ्घं तासं आपत्तीनं सम्बोधनपरिवासं याचामी” ति ।

तिक्खवत्तं याचापेत्वा तदनरूपाय कम्भवाचाय परिवासो दातब्बो ।

एत्थ च “सङ्खादिसेसा आपत्तियो आपञ्जि नानावत्युकायो” तिपि “सङ्खादिसेसा आपत्तियो आपञ्जि” इतिपि एवं पुब्बे वृत्तनमेन वत्युवसेनपि गोत्तवसेनपि नामवसेनपि आपत्तिवसेनपि योजेत्वा कर्म्मां कार्तुं वट्टियेव, तस्मा न इथ विसुं कर्मवाचं योजेत्वा दस्सयिस्साम पुब्बे सन्धापतिसाधारणं कत्वा योजेत्वा दस्सिताय एव कर्मवाचाय नानावत्युकाहिपि आपत्तीहि वृद्धानसम्भवतो सायेवेत्य कर्मवाचा अलन्ति।

मिस्यकसमोधानपरिवासकथा निदिता।

२४६. सचे कोंचि भिक्खु परिवसन्तो विष्वमति, सामणेरो वा होति, विष्वमन्तस्स सामणेरस च परिवासो न रुहति। सो चे पुन उपसम्पद्ज्ञति, तस्स तदेव पुरिमं परिवासदानं, यो परिवासो दिन्नो, सुदिन्नो, यो परिवृत्यो, सुपरिवृत्यो, अवसरो परिवसितब्बो। सचेपि माननाराहा माननं चरन्ते अभ्यानराहो वा विष्वमति, सामणेरो वा होति, सो चे पुन उपसम्पद्ज्ञति, तस्स तदेव पुरिमं परिवासदानं, यो परिवासो दिन्नो सुदिन्नो यो परिवृत्यो सुपरिवृत्यो यं माननं दिन्नं सुदिन्नं यं माननं चिण्णं तं सचिण्णं स्ये भिक्खु अवधेतब्बो।

सचे कोई भिक्खु परिवासन्तो उम्मतको होति खित्तचित्तो वेदनाद्वी, उम्मतकस्य खित्तचित्तस्य वेदनाद्वृत्स्य च परिवासो न रहति । सो चे पुन अनुम्मतको होति अखित्तचित्तो अवेदनाद्वी, तदेव पुरिमं परिवासदानं या परिवासये बिन्नो महिन्नो या परिवर्तये सम्पर्कवत्ये अवसर्स्ये परिवर्तितब्ये । माननागादीमध्ये प्रस्तुत नयो ।

सचे कोर्की परिवासन्तो उक्खितको होति, उक्खितकस्स परिवासो न रुहति। सचे पुन ओसारीयति, तस्स तदेव पुरिमं परिवासदानं, यो परिवासो दिन्नो, सुदिन्नो, यो परिवृत्थो, सुपरिवृत्थो, अवसेसो परिवृत्थम्ब्यो। माननाराहादीमध्ये एस्व नयो।

सचे कस्सचि भिक्खुनो इत्थिलहङ् पातुभवति, तस्य सायेव उपज्ञा, सायेव उपसम्पदा, पुन उपज्ञा न गहेतब्बा, उपसम्पदा च न कातब्बा, भिक्खुउपसम्पदतो पभूति याव वस्सगणना, सायेव वस्सगणना, न इतो पट्ट्यु वस्सगणना कातब्बा । अपतिरूपं दानिस्सा भिक्खुनं मञ्जे वसितुं, तस्मा भिक्खुनुपसंसयं गन्त्वा भिक्खुनीहि संदिँ वसितब्ब । या देसनागामिनियो वा वुद्धानागामिनियो वा आपत्तियो भिक्खुनं भिक्खुनीहि साधारणा, तासं भिक्खुनीहि कातब्बं, विनयकम्मेव भिक्खुनीं सन्तिके कातब्बं । या पन भिक्खुनं भिक्खुनीहि असाधारणा सुकविस्सद्विआदिका आपत्तियो, ताहि आपत्तिहि अनापनि लिङ्गे परिवते ता आपत्तियो वडिताव होन्नि पन पक्तिलिङ्गे उप्परेणि ताहि आपत्तिहि तस्य अनापत्तियेव । भिक्खवनिया परिसलिङ्गे पातभरतेणि एसेव नयो । वनज्ज्येत –

“तेन खो पन समयेन अञ्जतरस्स मिक्खुनो इथिलिङ्ग पातु भूतं होति । भगवतो एतमर्थं अरोचेसु । अनुजानामि मिक्खुव तंयेव उपज्ञानं, तंयेव उपसम्पदं, तनियेव वस्तुनि मिक्खुनीहि सङ्कमितं या आपन्तिये मिक्खुनं मिक्खुनीहि साधारणा । ता आपन्तिये मिक्खुनीनं सन्ति क्व बद्धतं । या आपन्तिये मिक्खुनं भिक्खुनीहि असाधारणा । ताहि आपन्तिः अनापत्ति ।

“तेन खो पन समयेन अञ्चत्ररिसा भिक्खुनिया पुरिसलिङ्गं पापभूतं हीति । भगवतो एतमत्यं आरोचेसु । अनुजानामि भिक्खुवे तथेव उपज्ञं, तथेव उपसम्पदं, तानियेव वस्सानि भिक्खुहि सङ्कर्मितं या आपत्तियो भिक्खुवानेन भिक्खुहि साधारणा, ता आपत्तियो भिक्खुवानेन सन्ति क्व बडातं । या आपत्तियो भिक्खुवानेन भिक्खुहि असाधारणा, ताहि आपत्तीहि अनपत्तींति (पाठा० ६१) ।

२४७. अयं पनेत्य पालिमुत्तकविनिच्छयो (पारा० अट० १.६९) — इमेसु द्वीसु लिङ्गे सु पुरिसलिङ्गं उत्तमं, इत्थिलिङ्गं हीनं, तस्मा पुरिसलिङ्गं बलव अकुसलेन अन्तरधायति, इत्थिलिङ्गं दुब्बलकुसलेन पतिद्वाति। इत्थिलिङ्गं पन अन्तरधायन्तं दुब्बलअकुसलेन अन्तरधायति, पुरिसलिङ्गं बलवकुसलेन पतिद्वाति। एवं उभयमि अकुसलेन अन्तरधायति, कुसलेन पटिलभ्यति।

तथ्य सचे द्विन्नं भिक्खूनं एकतो सज्जायां वा धर्मसाकच्छं वा कत्वा एकागारे निपञ्जित्वा निदं ओककन्तानं एकस्त्र इत्थिलिङ्गं पातुभवति, उभिन्नमि सहस्रेव्यापत्ति होति। सो चे पटिबुद्धित्वा अत्तनो विष्पकारं दिस्वा दुर्म्माणो रत्तिभागेये वितरस्स आगेचेय, तेन समस्सासेत्वा ‘होतु मा चिन्तयित्थ, बटुस्सेवेसो दोसो, सम्मासम्बुद्धेन द्वारं दिनं, भिक्खु वा होतु भिक्खुनी वा, अनावटो धर्मो, अवारितो सगमयान्न’ति। समस्सासेत्वा एवं वत्तब्बं ‘तुम्हेहि भिक्खुनुपस्सयं गन्तुं वट्टति, अथिं पन ते काचि सन्दिग्गा भिक्खुनियो’ति। सचस्सा होन्ति तादिसा भिक्खुनियो, ‘अर्थी’ति, नो चे होन्ति, ‘नत्यी’ति वत्वा सो भिक्खु वत्तब्बो ‘मम सङ्घं करोथ, इदानि मं पठमं भिक्खुनुपस्सयं नेथा’ति। तेन भिक्खुना तं गहेत्वा तस्मा वा सन्दिग्गुनं अत्तनो वा सन्दिग्गुनं भिक्खुनीनं सन्तिकं गन्तब्बं। गच्छन्तेन च न एककेन गन्तब्बं, चतुर्हि पञ्चाहि भिक्खुहि सद्दिं जांतिकञ्च तक्तरदण्डकञ्च गहेत्वा संविदहनं परिमोचेत्वा ‘मयं असुकं नाम ठानं गच्छामा’ति गन्तब्बं। सचे बहिगामे दूरं विहारो होति, अन्तरामगे गामन्तरनदीपाररतिविष्पवासगण ओहीयनापतीहि अनापत्ति। भिक्खुनुपस्सयं गन्त्वा ता भिक्खुनियो वत्तब्बा ‘असुकं नाम भिक्खुं जानाथा’ति? ‘आम, अया’ति। तस्स इत्थिलिङ्गं पातुभूतं, सङ्घं दानिस्सा करोत्थाति। ता चे ‘साधु अस्या, इदानि मयमि सज्जायिस्साम, धर्मं सोस्साम, गच्छ तुम्हे’ति वत्वा सङ्घं करोत्ति, आराधिका च होन्ति सङ्घाहिका लज्जिनियो, ता कोपेत्वा अञ्जत्वं न गन्तब्बं। गच्छति चे, गामन्तरनदीपाररतिविष्पवासगण ओहीयनापतीहि न मुच्यति।

सचे पन लज्जिनियो होन्ति, न सङ्घाहिकायो, अञ्जत्वं गन्तुं लभ्यति। सचेपि अलज्जिनियो होन्ति, सङ्घं पन करोत्ति, तापि परिच्छित्वा अञ्जत्वं गन्तुं लभ्यति। सचे लज्जिनियो च सङ्घाहिका च, जातिका न होन्ति, आसन्नामे पन अज्ञा जातिका होन्ति पटिजगनिका, तासमि सन्तिकं गन्तुं वट्टतीति वदन्ति। गन्त्वा सचे भिक्खुभावेपि निस्सवपटिपन्नो, पतिरूपाय भिक्खुनिया सन्तिके निस्सयो गहेत्वा, मातिका वा विनयो वा उग्गहितो सुग्गहितो, पुन उग्गहनकारणं नत्यि। सचे भिक्खुभावेपि परिसावचरो, तस्स सन्तिकेयव उपसम्पन्ना सूपसम्पन्ना, अञ्जत्वस्स सन्तिके निस्सयो गहेत्वा। पुब्बे तं निस्साय वसन्तेहिपि अञ्जत्वस्स सन्तिके निस्सयो गहेत्वा। परिपुण्णवस्सामणेरेनपि अञ्जत्वस्स सन्तिके उपज्ञा गहेत्वा।

यं पनस्स भिक्खुभावे अधिङ्गुतं तिचीवरञ्च पत्तो च, तं अधिङ्गुतं विजहति, पुन अधिङ्गुतब्बं। सङ्घच्छिक्या च उदकसाटिका च गहेत्वा। यं अतिरेकवीवरं वा अतिरेकपत्तो वा विनयकम्मं कत्वा ठपितो होति, तम्यि सब्बं विनयकम्मं विजहति, पुन कातब्बं। पटिगगहितेलमधुफाणितार्दीनिपि पटिगगहणं विजहति। सचे पटिगगहणतो सत्तमे दिवसे लिङ्गं परिवत्तति, पुन पटिगगहेत्वा सत्ताहं वट्टति। यं पन भिक्खुकाले अञ्जत्वस्स भिक्खुनो सन्तकं पटिगगहितं, तं पटिगगहणं विजहति। यम्यि उभिन्नं साधारणं अविभजित्वा ठपितं, तं पकततो रक्खति। यं पन विभत्तं एतस्सेव सन्तकं, तं पटिगगहणं विजहति। वुत्तञ्चेतं परिवारे —

‘तेलं मधुं फाणितञ्चापि सम्पिं, सामं गहेत्वा निक्षिपेत्य।

अर्वीतिवत्ते सत्ताहे, सति पच्यये परिभुज्ञतस्स आपत्ति।

पञ्जा मेसा कुसलोहि चिन्तिता’ति॥ (परि० ४८०)।

इदक्षि लिङ्गपरिवत्तनं सन्ध्या वुत्तं। पटिगगहणं नाम लिङ्गपरिवत्तनेन, कालकिरियाय, सिक्खापच्यक्खानेन, हीनायावत्तनेन, अनुपसम्पन्नरस्स दानेन, अनपेक्खविस्सज्जनेन, अच्छिद्वित्त्वा गहणेन च विजहति। तस्मा सचेपि हरीतकखण्डपि पटिगगहेत्वा ठपितमित्यि, सब्बमस्स पटिगगहणं विजहति। भिक्खुविहारे पन यं किञ्चित्स्सा सन्तकं पटिगगहेत्वा वा अपटिगगहेत्वा वा ठपितं, सब्बस्स साव इस्सरा, आहरापेत्वा गहेत्वा। यं पनेत्य थावं तस्सा सन्तकं सेनासनं वा उपरोपका वा, ते यस्सिच्छति, तस्स दातब्बा। तेरससु सम्मुतीसु या भिक्खुकाले लद्धा सम्मुति, सब्बा पटिप्पसम्भति, पुरिमिकाय सेनासनगाहो पटिप्पसम्भति। सचे पच्छिमिकाय सेनासने गहिते लिङ्गं परिवत्तति, भिक्खुसङ्घो चस्सा उपन्नलाभं दातुकामो होति, अपलोकेत्वा दातब्बो।

सचे भिक्खुनीहि साधारणाय परिवसन्तस्स लिङ्गं परिवत्तति, पुन पक्खमानत्तमेव दातब्बं। सचे मानत्तं चरन्तास्स परिवत्तति, पुन पक्खमानत्तमेव दातब्बं। सचे चिण्णमानत्तस्स परिवत्तति, भिक्खुनीहि अभ्यानकम्मं कातब्बं। सचे चिण्णमानत्तस्स परिवत्तति, भिक्खुनीहि अभ्यानकम्मं कातब्बं। सचे चिण्णमानत्तस्स परिवत्तति, भिक्खुनीहि अभ्यानकम्मं कातब्बं।

भिक्खुनिया लिङ्गपरिवत्तनेपि वुत्तनवनेव सब्बो विनिच्छयो वेदितब्बो। अयं पन विसेसो — सचे भिक्खुनिकाले आपन्ना सञ्चरित्तापत्ति पटिच्छन्ना होति, परिवासदानं नत्यि, छारत्तं मानत्तमेव दातब्बं। सचे पक्खमानत्तं चरन्तिया लिङ्गं परिवत्तति, न नेनत्यो, छारत्तं मानत्तमेव दातब्बं। सचे चिण्णमानत्ताय परिवत्तति, पुन मानत्तं अदत्ता भिक्खुहि अब्मेतब्बो। अथ भिक्खुहि मानत्ते अदिन्ने पुन लिङ्गं परिवत्तति, भिक्खुनीहि पक्खमानत्तमेव दातब्बं। अथ छारत्तं मानत्तं चरन्तास्स पुन परिवत्तति, पक्खमानत्तमेव दातब्बं। चिण्णमानत्तस्स पन लिङ्गपरिवत्ते जाते भिक्खुनीहि अभ्यानकम्मं कातब्बं। पुन परिवत्ते च लिङ्गं भिक्खुनियावे ठित्यापि या आपर्तयो पुब्बे पटिप्पसङ्घा, ता सुपटिप्पसङ्घा एवत्ति।

२४८. इतो परं पारिवासिकादीनं वत्तं दस्सयिस्साम — पारिवासिकेन (चूक्लव० अट० ७६) भिक्खुना उपज्ञायेन हुत्वा न उपसम्पादेतब्बं, वत्तं निक्षिपित्वा पन उपसम्पादेतुं वट्टति। आचरियेन हुत्वापि कम्मवाचा न सावेत्वा, अञ्जस्सिमं असति वत्तं निक्षिपित्वा सावेत्वं वट्टति। आगन्तुकान निस्सयो न दातब्बो। योहिपि पक्तियाव निस्सयो गहितो, ते वत्तब्बा ‘अहं विनयकम्मं करोमि, दातब्बं। सचे पक्खमानत्तं चरन्तिया लिङ्गं परिवत्तति, न तेनत्यो, छारत्तं मानत्तमेव दातब्बं। सचे चिण्णमानत्ताय परिवत्तति, पुन मानत्तं अदत्ता भिक्खुहि अब्मेतब्बो। अथ भिक्खुहि मानत्ते अदिन्ने पुन गहेत्वा, उपज्ञं दत्त्वा गहितासामणेरोपि वत्तब्बो। ‘अहं विनयकम्मं करोमि, मर्यं वत्तं मां करोथ, मा मं गामाप्पवेसनं आपुच्छथा’ति। सचे एवं वुत्तेपि करोत्तियेव, वारितकालतो पद्धाय करोन्तेसुपि अनापत्ति। न भिक्खुनोवादकसम्मुति सावेत्वा, सम्पतेनपि भिक्खुनियो न ओवदित्वा, तस्मा भिक्खुसङ्घस्स वत्तब्बं ‘भन्ते, अहं विनयकम्मं करोमि, भिक्खुनोवादकं जानाथा’ति। पटिवलस्स वा भिक्खुसङ्घस्स भारो कातब्बो। आगता भिक्खुनियो ‘सङ्घस्स सन्तिकं गच्छथ, सङ्घो वो ओवाददायकं जानिस्सती’ति वा ‘अहं विनयकम्मं करोमि, असुकभिक्खुसङ्घस्स नाम सन्तिकं गच्छथ, सो वो ओवादं दस्सतीं’ति वा वत्तब्बा।

याय आपन्तिया सङ्घेन परिवासो दिनो होति, सा आपत्ति न आपन्तिया, अज्ञा वा तादिसिका ततो चा पापिद्वत्तरा, कम्मं न गरहितब्ब, कम्मिका न गरहितब्ब, कम्मिका न पकतत्तस्स भिक्खुनो उपोसथो ठपेतब्बो, न पवारणा ठपेतब्बो, पलिबोधत्याय वा पक्कोसनत्याय वा सवचनीयं न कातब्बं। पलिबोधत्याय हि करोत्तो ‘अहं आयस्मन्तं इमस्मिं वत्युस्मिं सवचनीयं करोमि, इमस्मा आवासा परम्य मा पक्कम, याव न तं अधिकरणं वूपसन्तं होती’ति एवं करोत्ति, पक्कोसनत्याय करोन्तो ‘अहं तं सवचनीयं करोमि, एहि मया सद्दिं विनयधरानं सम्मुखीभावं गच्छाही’ति एवं करोत्ति, तदुभवयन्ति न कातब्बं। विहारे जेङ्कड़ुक्कुनं न कातब्बं, पातिमोक्खुद्वेसकेन वा धम्माज्ञेसकेन वा न भवितब्बं, नपि तेरससु सम्मुतीसु एकसम्मुतिवसेनपि इस्सरियकम्मं कातब्बं, ‘करोतु मे आयस्मा ओकासं, अहं तं वत्तुकामो’ति एवं पकतत्तस्स ओकासो न कातब्बो, वथुना वा आपन्तिया वा न चोदेतब्बो, ‘अयं तं दोतो’ति न सारेतब्बो, भिक्खुहि अञ्जमञ्जं योजेत्वा कलहो न कारेतब्बो, सङ्घत्येन हुत्वा पकतत्तस्स भिक्खुनो पुरतो न गन्तब्बं न निसीदितब्बं, द्वादशत्यं उपचारं मुच्चित्वा एककेनेव गन्तब्बञ्चेव निसीदितब्बञ्च, यो होते सङ्घस्स आसनपरियन्तो सेव्यापरियन्तो विहारपरियन्तो, सो तस्स दातब्बो।

तथ्य आसनपरियन्तो नाम भत्तगादीसु सङ्घनवकासनं, स्वस दातब्बो, तथ्य निसीदितब्बं। सेव्यापरियन्तो नाम सेव्यान परियन्तो सब्बलामकं मज्जपीठं। अयज्ञि वस्सगेन अत्तनो पत्तद्वाने सेव्य गहेत्वं न लभति, सब्बभिक्खुहि विचिनित्वा गहितावसेत्वा मङ्गलागृथभरिता वेत्तलातिदिवन्दा लामकसेव्यावस्स दातब्बा। यथा च सेव्या, एवं वसन आवासार्पि वस्सगेन अत्तनो पत्तद्वाने तस्स न वट्टति, सब्बभिक्खुहि विचिनित्वा गहितावसेत्वा पन रजोहतभूमि जतुकमूसिकभरिता पण्णसाला अस्स दातब्बा। सचे पकतत्ता सब्बे रुक्खमूलिका अब्मोकासिका च होति, छन्नं न उपेत्ति, सब्बेपि एतेह विस्सद्वावासा नाम होति, तेसु यं इच्छति, तं लभति।

वस्सपुनायिकदिवसे पच्चयं एकपस्से ठत्ता वस्सगेन गण्हितुं लभति, सेनासनं न लभति, निबद्धवस्सावासिकं सेनासनं गण्हितु कामेन वत्तं निक्षिपित्वा गहेतब्दं । जातिपवारितद्वाने “एतके भिक्खु गहेत्वा आगच्छा” ति निमन्तितेन “भन्ते, असुकं नाम कुलं भिक्खु निमन्तेसि, एथ, तथ्य गच्छामा” ति एवं संविधाय भिक्खुनं पुरेसमेन वा पच्छासमेन वा हृत्वा कुलानि न उपसङ्ख्यमित्बानि, “भन्ते, असुकमिं नाम गामे मनुस्सा भिक्खुनं आगमनं इच्छन्ति, साधु वत्स, सचे तेसं सङ्घां करेयाथा” ति एवं पनस्स विनयपरियायेन कथेतुं वद्वति । आगतागतानं आरोचेतुं हरायमानेन आरञ्जिकधुतद्वं न समादातब्दं । येनपि पक्तिया समादिनं, तेन दुतियं भिक्खु गहेत्वा अरञ्जे अरुणं उड्डपेतब्दं, न एककेन वत्यब्दं । तथा भत्तगारीसु आसनपरियन्ते निसज्ञाय हरायमानेन पिण्डपातिकधुतद्वमिं न समादातब्दं । यो पन पक्तियाव पिण्डपातिको, तस्स पटिसेधो नत्यि, न च तप्पच्यया पिण्डपातो नीहरापेतब्दो, “मा मं जानिसु” ति । नीहटभत्तो हृत्वा विहरेयेव निसीदित्वा भुज्जन्तो “रत्तियो गणयिसामि, गच्छतो मे भिक्खुं दिस्वा अनारोचेत्तस्स रत्तिच्छेदो सिया” ति इमिना कारणेन पिण्डपातो न नीहरापेतब्दो, “मा मं एकभिक्खुणि जानात्” ति च इमिना अज्ञासयेन विहारे सामान्नेरि पचापेत्वा भुज्जितुमि न लभति, गामं पिण्डाय पविसितब्दमेव । गिलानस्स पन नवकम्पआचरियुपज्ञायिकच्चादिपसुतस्स वा विहरेयेव आच्छितुं वद्वति ।

सचेपि गामे अनेकसत्ता भिक्खु विचरन्ति, न सक्का होति आरोचेतुं, गामकावासं गन्त्वा सभागद्वाने वसितुं वद्वति । यस्मा “पारिवासिकेन, भिक्खुवे, भिक्खुना आगन्तुकेन आरोचेतब्दं, आगन्तुकस्स आरोचेतब्दं, उपोसथे आरोचेतब्दं, पवरणाय आरोचेतब्दं, सचे गिलानो होति, दूतेनपि आरोचेतब्दं” ति (चूल्व० ७६) वुत्तं, तस्मा कञ्जिविहारं गतेन आगन्तुकेन तथ्य भिक्खुनं आरोचेतब्दं । सचे सब्दे एकद्वाने ठितेनेव आरोचेतब्दं । अथ रुक्खमूलादासु विसु ठिता होन्ति, तथ्य गन्त्वा आरोचेतब्दं, सञ्चिच्छ अनारोचेत्तस्स रत्तिच्छेदो च होति, वत्तभेदे च दुक्कटं । अथ विचिनन्तो एकच्चे न पस्सति, रत्तिच्छेदोव होति, न वत्तभेदे दुक्कटं ।

आगन्तुकस्सपि अन्तनो वसनविहारं आगतस्स एकस्स वा बहूनं वा वुत्तनयेनेव आरोचेतब्दं, रत्तिच्छेदवत्तभेदपि चेत्य वुत्तनयेनेव वेदितब्दा । सचे आगन्तुका मुहूनं विस्तमित्वा वा अविस्तमित्वा एव वा विहारमज्जन्नगच्छन्ति, तेसम्पि आरोचेतब्दं । सचे तस्स अजानन्तस्सेव गच्छन्ति, अयज्ञ गतकाले जानाति, गन्त्वा आरोचेतब्दं, सम्पागुणितुं वा सावरुं वा असवकान्तास्स रत्तिच्छेदवाहोति, न वत्तभेदे दुक्कटं । सचे विचिनन्तो एकच्चे न पस्सति, रत्तिच्छेदोव होति, न वत्तभेदे दुक्कटं । योपि रत्ति आगन्त्वा रत्तियेव गच्छति, सेपिस्स रत्तिच्छेदं करोति, अज्ञातत्ता पन वत्तभेदे दुक्कटं नत्यि । सचे अजानन्तिवाव अब्दानं करोति, अकामेव होतीति कुरुन्दिद्यं वुत्तं, तस्मा अधिकारित्वाव वाचापेत्वा कातब्दं । अयं अपण्णकपित्यदा ।

नदोआदीसु नावाय गच्छन्तमिं परतेरे ठितमिं आकासे गच्छन्तमिं पब्बततलअरञ्जादीसु दूरे ठितमिं भिक्खुं दिस्वा सचे “भिक्खु” ति ववत्थानं अत्यि, नावादीहि गन्त्वा वा महासंकलन्त्वा वा वेगेन अनुबन्धित्वा वा आरोचेतब्दं, अनारोचेत्तस्स रत्तिच्छेदो चेव वत्तभेदे दुक्कटञ्च । सचे वायमन्त्रोपि सम्पागुणितुं वा सावरुं वा न सवकातीति, रत्तिच्छेदोव होति, न वत्तभेदे दुक्कटं । सङ्क्षेपाभ्यर्थ्ये एवं विसयाविसयेन कथेति “विसये किर अनारोचेत्तस्स रत्तिच्छेदो चेव वत्तभेदे दुक्कटञ्च होति, अविसये पन उभयमिं नत्या” ति । करवीकीतिस्सर्वेरो “समणो अयन्ति ववत्थानमेव पमाणं । सचेपि अविसयो होति, वत्तभेदे दुक्कटमेव नत्यि, रत्तिच्छेदो वन हार्तियेवा” ति आह ।

उपोसथदिवसे “उपोसथं सम्पागुणिस्सामा” ति आगन्तुका भिक्खु आगच्छन्ति, इद्धिया गच्छन्तापि उपोसथभावं जत्वा ओतरित्वा उपोसथं करोति, तस्मा आगन्तुकसोधनत्यं उपोसथदिवसेपि आरोचेतब्दं । पवरणायापि एसेव नयो । गन्तु असपत्थेन गिलानेन भिक्खुं पेसेत्वा आरोचापेतब्दं, अनुपसम्पन्नं पेसेतुं न वद्वति ।

न पारिवासिकेन भिक्खुना सभिक्खुका आवासा वा अनावासा वा अभिक्खुको नानासंवासकेहि वा सभिक्खुको आवासो वा अनावासो वा गन्तव्यो अञ्जत्र पकततेन अञ्जत्र अन्तराया । यत्थ हि एकोपि भिक्खु नत्यि, तथ्य न वसितब्दं । न हि तथ्य बुत्थर्तियो गणनूपिका होन्ति । दसविधे अन्तराये पन सचेपि रत्तियो गणनूपिका न होन्ति, अन्तरायतो परमुच्चनत्थाय गन्तब्यमेव । तेन वुत्तं “अञ्जत्र अन्तराया” ति । नानासंवासकेहि संदिं विनयकमं कातुं न वद्वति, तेसं अनारोचेतेपि रत्तिच्छेदो नत्यि, अभिक्खुकावासासदिसमेव होति । तेन वुत्तं “नानासंवासकेहि वा सभिक्खुको” ति ।

न पारिवासिकेन भिक्खुना सदिं एकच्छन्ने आवासे वा अनावासे वा वत्यब्दं । तथ्य आवासो नाम चेतियधरं बोधिधरं सम्पूज्जनीअट्टको दारुअट्टको पानीयमाळो वच्चकृटि द्वारकोडकाती एवमादि । “एतेसु यथ्य कत्थर्चि एकच्छन्ने छदनतो उदकपतनद्वानपरिच्छिन्ने आकासे उक्खितकोव वसितुं न लभति, पारिवासिको पन अन्तो आवासेयेव न लभती” ति महापच्चरियं वुत्तं । महाअट्टकथां अविसेसेन “उदकपतन वारित” ति वुत्तं | कुरुन्दिद्यं पन “एतेसु एतकेसु पञ्चवणण्छदनबद्धानेसु पारिवासिकस्स च उक्खितकस्स च पकततेन संदिं उदकपतनेवारित” तित वुत्तं । तस्मा नानूपाचारोपि एकच्छन्ने न वद्वति । सचे पनेत्य तद्बुपसम्पन्नोपि पकततेन पठमं पविसित्वा निपन्नोपि सङ्कुचित्सिकोपि पारिवासिको पच्छा पविसित्वा जानन्तो निपञ्जति, रत्तिच्छेदो चेव वत्तभेदे दुक्कटञ्च, अजानन्तस्स रत्तिच्छेदोव, न वत्तभेदे दुक्कटं । सचे पन तस्मिं निसिन्ने पच्छा पकततेन पविसित्वा निपञ्जति, पारिवासिको च जानाति, रत्तिच्छेदो चेव वत्तभेदे दुक्कटञ्च । नो चे जानाति, रत्तिच्छेदोव, न वत्तभेदे दुक्कटं ।

पारिवासिकेन भिक्खुना पकततेन भिक्खुं तद्बुपसम्पन्नमिं दिस्वा आसना बुद्धातब्दं, बुद्धाय च “अहं इमिना सुखनिसिन्नो बुद्धापितो” ति परमुखेनपि न गन्तब्दं, “इदं आचरिय आसनं, एथ निसीदितब्दं” ति एवं पकततेन भिक्खु आसनेन निमन्तेतब्दोयेव । नवकेन पन “महायारं ओबोद्धुं करोमां” ति पारिवासिकत्थरेस्स सन्तिकं न गन्तब्दं । पारिवासिकेन पकततेन भिक्खुना सदिं न एकासने निसीदितब्दं, न नीचे आसने निसिन्ने उच्चे आसने निसीदितब्दं, न छमायं निसिन्ने निसीदितब्दं, द्वादशहत्यं पन उपचारं मुञ्चित्वा निसीदितुं वद्वति । पारिवासिकेन भिक्खुना पकततेन संदिं न एकच्छन्ने च चङ्गमेचङ्गमेच चङ्गमन्ते उच्चे चङ्गमेचङ्गमितब्दं, न छमायं चङ्गमन्ते चङ्गमेचङ्गमितब्दं । एथ्य पन अकतपरिच्छेदाय भूमिया चङ्गमन्ते चरिच्छेदं कत्वा वालुं आकिरित्वा आलम्बनं योजेत्वा कत्वाचङ्गमेच नीरीचेपि न चङ्गमितब्दं, को पन वादो इट्टकचयेन सम्पन्ने वेदिकापारिकिञ्चते । सचे पन पाकारपरिकिञ्चतो होति, द्वारकोइक्कयुतो पब्बततरवनन्तरगुम्बन्तरेसु वा सुप्पाटिच्छन्नो, तादिसे चङ्गमेचङ्गमितब्दं वद्वति, अपणिच्छन्नोपि उपचारं मुञ्चित्वा वद्वति ।

पारिवासिकेन भिक्खुना सदिं मूलायपटिकस्सनारहेन मानतारहेन मानताचारिकेन अभानारहेन भिक्खुना सदिं न एकच्छन्ने आवासे वा अनावासे वा वत्यब्दं । एथ्य पन सचे वुद्धतरे पारिवासिके पठमं निपन्ने इतरो जानन्तो पच्छा निपञ्जति, रत्तिच्छेदो चस्स होति, वत्तभेदे च दुक्कटं । वुद्धतरस्स पन रत्तिच्छेदोव, न वत्तभेदे दुक्कटं । अजानित्वा निपञ्जति, द्विन्मित्य वत्तभेदो नत्यि, रत्तिच्छेदो पन होति । अथ नवकपारिवासिके पठमं निपन्ने वुद्धतरो पच्छा निपञ्जति, नवको च जानाति, रत्ति चस्स छिज्जति, वत्तभेदे च दुक्कटं होति । वुद्धतरस्स रत्तिच्छेदोव, न वत्तभेदो । नो चे जानाति, द्विन्मित्य वत्तभेदो नत्यि, रत्तिच्छेदो पन होति । सचे अपच्छापुरिमं निपञ्जति, वुद्धतरस्स रत्तिच्छेदोव, इतरस्स वत्तभेदोपीति कुरुन्दिद्यं वुत्तं ।

द्वे पारिवासिका समवस्सा, एको पठमं निपन्नो, एको जानन्तोव पच्छा निपञ्जति, रत्ति चस्स छिज्जति, वत्तभेदे च दुक्कटं । पठमं निपन्नस्स रत्तिच्छेदोव, न वत्तभेदो । सचे पच्छा निपञ्जन्तोपि न जानाति, द्विन्मित्य वत्तभेदो नत्यि, रत्तिच्छेदो पन होति । सचे द्वेषी अपच्छापुरिमं निपञ्जति, द्विन्मित्य रत्तिच्छेदोयेव, न वत्तभेदो । सचे हि द्वे पारिवासिका एकतो वसेयुं, ते अञ्जमञ्जस्स अञ्जाचारं जत्वा आगामा वा विपाटिसारिनो वा हृत्वा तं वा आपांति आपञ्जेयुं ततो पापिद्वारं वा, विष्मयेयुं वा, तस्मा नेसं सहस्र्या सब्बपकारेन पटीकिञ्चत । मूलायपटिकस्सनारहेन भिक्खुना सदिं न एकासने निसीदितब्दं, न नीचे आसने निसिन्ने उच्चे चङ्गमेचङ्गमन्ते उच्चे चङ्गमेचङ्गमितब्दं, न छमायं चङ्गमन्ते चङ्गमेचङ्गमितब्दं ।

“न, भिक्खुवे, पारिवासिकेन भिक्खुना सादितब्दं पकततानं भिक्खुनं अभिवादनं पच्छुद्वानं अञ्जलिकमं सार्वोचिकमं आसनाभिहारो सेय्याभिहारो पादोदकं पादकथलिकं पत्तचीवरपत्तिगण्हणं नहानो पिष्टपरिकमं, यो सादियेय, आपांति दुक्कटस्स” ति (चूल्व० ७५) वचनतो पकततानं भिक्खुनं ठपेत्वा नवकरं पारिवासिकं अवसेसानं अन्तमसो मूलायपटिकस्सनारहातीनमि अभिवादनादि सादियन्तस्स दुक्कटं, सङ्कुचित्सिकानमि सादियन्तस्स दुक्कटमेव । तस्मा ते वत्तब्दा “अहं विनयकमं करोमि, मर्कं वत्तं करोथ, मा मं गामपवेसनं आपुच्छया” ति । सचे सङ्कुचित्सिकानो कुलपुता “तुम्हे, भन्ते, तुम्हाकं विनयकमं करोथा” ति बत्वा वत्तं करोन्ति, गामपवेसनमि आपुच्छयेय, वारितकालतो पद्धाय अनापांति ।

“अनुजानामि, भिक्खवे, पारिवासिकानं भिक्खूनं मिथू यथावुद्धु अभिवादनं पच्छुद्गुनं अज्जलिकम्मं सामीचिकम्मं आसनाभिहारं सेष्याभिहारं पादोदकं पादपीठं पादकथलिकं पत्तचीवरपटिगहणं नहाने पिट्ठुपरिकम्मं” त्ति (चूळव० ७५) वचनतो पन पारिवासिकानं भिक्खूनं अञ्जमञ्जं यो यो वुड्रे, तेन तेन नवकतरस्स अभिवादनादिं सादितुं वद्वति।

“अनुजानामि, भिक्खवे, पारिवासिकानं भिक्खूनं पञ्च यथावुद्धु उपोसथं पवारणं वस्सिकसाटिकं ओणोजनं भत्तं” त्ति (चूळव० ७५) वचनतो इमानि उपोसथारीनि पञ्च पकततोहिपि संदिँ वुङ्गपटिपाटिया कातुं वद्वति, तस्मा (चूळव० ३२० ७५) पातिमोक्खे उद्दिस्समाने हत्थपासे निसीदितुं वद्वति। महापच्चरियं पन “पालिया अनिसीदित्वा पालिं विहाय हत्थपासं अमुञ्जन्नेन निसीदितब्बं” त्ति वुतं पारिसुद्धिउपासथे करियमाने सङ्घनवकट्टुने निसीदित्वा तत्थेव निसिन्नेन अत्तनो पालिया पारिसुद्धिउपासथे करियमाने सङ्घनवकट्टुने निसीदित्वा तत्थेव निसिन्नेन अत्तनो पालिया पवारेतब्बं। सङ्घनघण्ठिं पहरित्वा भजियमानं वस्सिकसाटिकम्मि अत्तनो पत्तटुने गहेतुं वद्वति।

ओणोजनन्ति विस्सज्जनं बुच्छति। सचे हि पारिवासिकस्स द्वे त्रिणि उद्देसभत्तारीनि पापुणन्ति, अञ्चा चस्स पुग्गलिकभत्तपच्चासा होति, तानि पटिपाटिया गहेत्वा “भन्ते, हेडा गाहेथ, अञ्ज महं भत्तपच्चासा अत्थ, स्वेव गण्ठिस्सामीं” ति वत्त्वा विस्सज्जेतब्बानि। एवं तनि पुनर्दिवसे सु गण्ठितुं लभति। “पुनर्दिवसे सब्बपठमं तस्स दातब्बं” त्ति कुरुन्दियं वुतं। यदि पन न गण्ठति न विस्सज्जेति, पुनर्दिवसे न लभति। इदं ओणोजनं नाम पारिवासिकस्सेव आदिस्स अनुञ्जातं। कस्मा? तस्स हि सङ्घनवकट्टुने निसिन्नस्स भत्तगो यागुखज्जकारीनि पापुणन्ति वा न वा, तस्मा “सो भिक्खुहारेन मा किलमित्था” ति इदमस्स सङ्घहकरण्याथ्या आदिस्स अनुञ्जातं।

भत्तनि आगतागतेहि वुङ्गपटिपाटिया गहेत्वा गन्तब्बं विहारे सङ्घस्स चतुर्सालभत्तं। एतं यथावुद्धु लभति, पालिया पन गन्तुं वा ठान्तुं वा न लभति, तस्मा पालितो ओसविकत्वा हत्थपासे ठितेन हत्थं पसरेत्वा यथा सेनो निपातित्वा गण्ठाति, एवं गण्ठितब्बं। आरामिकसमण्डुरोह आहारपेतुं न लभति। सचे सवयेव आहारन्ति, वद्वति। रञ्जो महापेशभत्तेपि एसेव नयो। चतुर्सालभत्ते पन सचे ओणोजनं कत्तुकामो होति, अत्तनो अत्थाय उक्खित्वे पिण्डे “अञ्ज मे भत्तं अत्थ, स्वेव गण्ठिस्सामीं” ति वत्तब्बं। “पुनर्दिवसे द्वे पिण्डे लभतीं” त्ति महापच्चरियं वुतं। उद्देसभत्तारीनिपि पालितो ओसविकत्वाव गहेतब्बानि, यथ यन निसीदापेत्वा परिवसन्ति, तत्थ सामणेरानं जेडुकेन, भिक्खूनं सङ्घनवकट्टुने गहेत्वा निसीदितब्बं। इदं पारिवासिकवत्तं।

मूलायपटिकस्सनारहानं मानत्तारहानं मानत्तचारिकानं अव्भानारहानञ्च इदमेव वत्तन्ति वेदितब्बं। मानत्तचारिकस्स वत्ते पन “देवसिकं आरोचेतब्बं” त्ति विसेसो। रत्तिच्छेदेसु च “तयो खो, उपालि, पारिवासिकस्स भिक्खुनो रत्तिच्छेदा, सहवासो विप्पवासो अनारोचना” त्ति (चूळव० ८३) वचनतो य्वायं “एकततेन भिक्खुना संदिँ एकच्छन्ने” त्ति आदिना नयेन वुत्तो सहवासो, यो च एकस्सेव वासो, या चायं आगन्तुकारीनं अनारोचना, एतेसु तीसु एकेनपि कारणेन पारिवासिकस्स भिक्खुनो रत्तिच्छेदो होति।

मानत्तचारिकस्स पन “चत्तारो खो, उपालि, मानत्तचारिकस्स भिक्खुनो रत्तिच्छेदा, सहवासो विप्पवासो अनारोचना, उन्ने गणे चरण” त्ति वचनतो इमेसु चतूर्सु कारणेसु एकेनपि रत्तिच्छेदो होति। गणोत्तिं चेत्य चत्तारो वा अतिरेका वा। तस्मा सचेपि तीहि भिक्खूहि संदिँ वसति, रत्तिच्छेदो होतियेव।

इति पालिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्घे

गरुकापन्तिवुड्रानविनिच्छयकथा समन्ता।

३३. कम्माकम्मविनिच्छयकथा

२४९. कम्माकम्मन्ति एत्थ (परि० ४८२-४८४) पन कम्मानि चत्तारि — अपलोकनकम्मं जत्तिवित्यकम्मं जत्तिचतुर्थकम्मन्ति। इमानि चत्तारि कम्मानि कतिहाकारेहि विपञ्जन्ति? पञ्चहाकारेहि विपञ्जन्ति — वत्थुतो वा जत्तितो वा अनुस्सावनतो वा सीमतो वा परिसतो वा।

कथं वत्थुतो कम्मानि विपञ्जन्ति? सम्मुखाकरणीयं कम्मं असम्मुखा करोति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। पटिपुच्छाकरणीयं कम्मं अपाटिपुच्छा करोति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। सतिविचारहस्स अमूळविविनयं देति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। अमूळविविनयारहस्स तस्स पापियसिकम्मं करोति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। तस्स पापियसिकम्मारहस्स तज्जनीयकम्मं करोति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। तज्जनीयकम्मारहस्स नियस्सकम्मं करोति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। नियस्सकम्मारहस्स पब्बाजनीयकम्मं करोति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। पब्बाजनीयकम्मारहस्स पटिसाराणीयकम्मं करोति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। पटिसाराणीयकम्मारहस्स उक्खेपनीयकम्मं करोति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। मानत्तारहं अब्भेति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। अब्भानारहं उपसमादेति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। अनुपोसथे उपोसथं करोति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। अपवारणाय पवारेति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। पण्डकं उपसमादेति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। थेय्यसंवासकं, तिथ्यियपकन्तकं, तिरच्छानगतं, मातुवातकं, पितुवातकं, अरहन्तवातकं, भिक्खुनिदूसकं, सङ्घभेदकं, लांहितुपादकं, उभतोब्ब्यज्जनकं, ऊनवासीतवस्स पुगलं उपसमादेति, वत्थुविपन्नं अधम्मकम्मं। एवं वत्थुतो कम्मानि विपञ्जन्ति।

कथं जत्तितो कम्मानि विपञ्जन्ति? पञ्चहाकारेहि जत्तितो कम्मानि विपञ्जन्ति — वत्थुं न परामसति, सङ्घं न परामसति, पुगलं न परामसति, जत्ति न परामसति, पच्छा वा जत्तिं ठपेति। इमेहि पञ्चहाकारेहि जत्तितो कम्मानि विपञ्जन्ति।

कथं अनुस्सावनतो कम्मानि विपञ्जन्ति? पञ्चहाकारेहि अनुस्सावनतो कम्मानि विपञ्जन्ति — वत्थुं न परामसति, सङ्घं न परामसति, पुगलं न परामसति, सावनं हापेति, अकाले वा सावेति। इमेहि पञ्चहाकारेहि अनुस्सावनतो कम्मानि विपञ्जन्ति।

कथं सीमतो कम्मानि विपञ्जन्ति? एकादसहि आकारेहि सीमतो कम्मानि विपञ्जन्ति — अतिरुद्धकं सीमं सम्पन्नति, अतिमहतिं सीमं सम्पन्नति, खण्डनिमित्तं सीमं सम्पन्नति, छायानिमित्तं सीमं सम्पन्नति, अनिमित्तं सीमं सम्पन्नति, बहिसीमे ठितो सीमं सम्पन्नति, नदिया सीमं सम्पन्नति, समुद्रं सीमं सम्पन्नति, जातस्सरे सीमं सम्पन्नति, सीमाय सीमं सम्पन्नति, सीमाय सीमं अज्ञातोत्थरित। इमेहि एकादसहि आकारेहि सीमतो कम्मानि विपञ्जन्ति।

कथं परिसतो कम्मानि विपञ्जन्ति? द्वादसहि आकारेहि परिसतो कम्मानि विपञ्जन्ति — चतुर्वगाकरणीये कम्मे यावतिका भिक्खु कम्मपत्ता ते अनागता होन्ति, छन्दारहानं छन्दो अनाहटो होति, सम्मुखीभूता पटिकोसन्ति, चतुर्वगाकरणीये कम्मे यावतिका भिक्खु कम्मपत्ता, ते आगता होन्ति, छन्दारहानं छन्दो अनाहटो होति, सम्मुखीभूता पटिकोसन्ति, चतुर्वगाकरणीये कम्मे यावतिका भिक्खु कम्मपत्ता, ते आगता होन्ति, छन्दारहानं छन्दो आहटो होति, सम्मुखीभूता पटिकोसन्ति। इमेहि द्वादसहि आकारेहि परिसतो कम्मानि विपञ्जन्ति।

चतुर्वगाकरणीये कम्मे...ये० ... दसवगाकरणीये कम्मे...ये० ... वीसतिवगाकरणीये कम्मे यावतिका भिक्खु कम्मपत्ता, ते अनागता होन्ति, छन्दारहानं छन्दो अनाहटो होति, सम्मुखीभूता पटिकोसन्ति, वीसतिवगाकरणीये कम्मे यावतिका भिक्खु कम्मपत्ता, ते आगता होन्ति, छन्दारहानं छन्दो आहटो होति, सम्मुखीभूता पटिकोसन्ति।

चतुर्वगाकरणीये कम्मे चत्तारो भिक्खु पकतता कम्मपत्ता, अवसेसा पकतता छन्दारहा। यस्स सङ्घो कम्मं करोति, सो नेव कम्मपत्तो नापि छन्दारहो, अपिच कम्मारहो। पञ्चवगाकरणीये कम्मे पञ्च

भिक्खु पकतता कम्पणा, अवसेसा पकतता छन्दारहा। यस्स सङ्घो कम्मं करोति, सो नेव कम्पणो नापि छन्दारहो, अपिच कम्मारहो। दसवगाकरणे कम्मे दस भिक्खू पकतता कम्पणा, अवसेसा पकतता छन्दारहा। यस्स सङ्घो कम्मं करोति, सो नेव कम्पणो नापि छन्दारहो, अपिच कम्मारहो।

२५०. अपलोकनकम्मं कति ठानानि गच्छति? जत्तिकम्मं, जत्तिदुतियकम्मं, जत्तिचतुर्थकम्मं कति ठानानि गच्छति? अपलोकनकम्मं पञ्च ठानानि गच्छति। जत्तिकम्मं नव ठानानि गच्छति। जत्तिदुतियकम्मं सत्त ठानानि गच्छति। जत्तिचतुर्थकम्मं सत्त ठानानि गच्छति।

अपलोकनकम्मं कतमानि पञ्च ठानानि गच्छति? आोसारणं निस्सारणं भण्डुकम्मं ब्रह्मदण्डं कम्मलक्खणज्ज्वेव पञ्चमं। अपलोकनकम्मं इमानि पञ्च ठानानि गच्छति।

जत्तिकम्मं कतमानि नव ठानानि गच्छति? आोसारणं निस्सारणं उपोसथं पवारणं सम्मुतिं दानं पटिगहणं पच्युक्कडूनं कम्मलक्खणज्ज्वेव नवमं। जत्तिकम्मं इमानि नव ठानानि गच्छति।

जत्तिदुतियकम्मं कतमानि सत्त ठानानि गच्छति? आोसारणं निस्सारणं सम्मुतिं दानं उद्धरणं देसनं कम्मलक्खणज्ज्वेव सत्तमं। जत्तिदुतियकम्मं इमानि सत्त ठानानि गच्छति।

जत्तिचतुर्थकम्मं कतमानि सत्त ठानानि गच्छति? आोसारणं निस्सारणं सम्मुतिं दानं निगाहं समनुभासनं कम्मलक्खणज्ज्वेव सत्तमं। जत्तिचतुर्थकम्मं इमानि सत्त ठानानि गच्छति। अयं ताव पालिन्यो।

२५१. अयं पनेत्य आदितो पट्टाय विनिच्छयकथा (परिं अट्ठ० ४८२) — अपलोकनकम्मं नाम सीमटुकसङ्घं सोधेत्वा छन्दारहानं छन्दं आहरित्वा समग्रास्स सङ्घस्स अनुमतिया तिक्खतुं सावेत्वा कत्तब्बकम्मं। जत्तिकम्मं नाम वुत्तनयेनेव समग्रास्स अनुमतिया एकाय जत्तिया कत्तब्बकम्मं। जत्तिदुतियकम्मं नाम वुत्तनयेनेव समग्रास्स सङ्घस्स अनुमतिया एकाय जत्तिया एकाय च अनुस्सावनायाति एवं जत्तिदुतियाय अनुस्सावनाय कत्तब्बकम्मं। जत्तिचतुर्थकम्मं नाम वुत्तनयेनेव समग्रास्स सङ्घस्स अनुमतिया एकाय जत्तिया तीहि च अनुस्सावनाहीति एवं जत्तिचतुर्थाहि तीहि अनुस्सावनाहि कत्तब्बकम्मं।

तत्र अपलोकनकम्मं अपलोकेत्वाव कातब्बं, जत्तिकम्मादिवसेन न कातब्बं। जत्तिकम्मिष्य एकं जत्तिं ठपेत्वाव कातब्बं, अपलोकनकम्मादिवसेन न कातब्बं। जत्तिदुतियकम्मं पन अपलोकेत्वा कातब्बकम्मं अकातब्बम्मिष्य अतिथि। तत्थ सीमासम्मुति सीमासमूहनं कथिनदानं कथिनुद्गारो कुटिवत्युदेसना विहारवत्युदेसनाति इमानि छक्कमानि गुरुकानि अपलोकेत्वा कातुं न वट्टति, जत्तिदुतियकम्मावाचं सावेत्वाव कातब्बानि। अवसेसा तेरेस सम्मुतियो सेनासनगाहकमतकचीवरदानादिसम्मुतियो चाति एतानि लहुककम्मानि, अपलोकेत्वापि कातुं वट्टन्ति, जत्तिकम्मजत्तिचतुर्थकम्मवसेन पन न कातब्बमेव। “जत्तिचतुर्थकम्मावसेन कविरमानं दळहतरं होति, तस्मा कातब्बं”न्ति एकच्चे वदन्ति। एवं पन सति कम्मसङ्घरो होति, तस्मा न कातब्बन्ति पटिक्खित्तमेव। सचे पन अव्वरपरिहीनं वा पदपरिहीनं वा दुरुत्पदं वा होति, तस्य सोधनत्यं पुनप्पुनं वर्तुं वट्टति। इदं अकृपकम्मस्स दळहीकम्मं होति, कृपकम्मे कम्मं हुत्वा तिद्विति। जत्तिचतुर्थकम्मं जत्तिच्च तिस्सो च कम्मवाचायो सावेत्वाव कातब्बं, अपलोकनकम्मादिवसेन न कातब्बं।

सम्मुखाकरणीयं कम्मं असम्मुखा करोति, वथ्युविपन्नं अधम्मकम्मन्ति एत्य पन अस्यि कम्मं सम्मुखाकरणीयं, अस्यि कम्मं असम्मुखाकरणीयं। तत्थ असम्मुखाकरणीयं नाम दत्तेनूपसम्पदा, पत्तनिक्कुञ्जनं, पत्तुकुञ्जनं, उम्मतकस्स भिक्खुनो उम्मतकस्सम्मुति, सेक्खानं कुलानं सेक्खसम्मुति, छन्नस्स भिक्खुनो ब्रह्मदण्डो, देवदत्तस्स पकासनीयकम्मं, अपसादनीयं दस्सेन्तस्स भिक्खुनो भिक्खुनिसङ्घेन कातब्बं अविन्दियकम्मन्ति अट्टाविधिष्य अट्टाविधिष्य होति। इदं अट्टाविधिष्य कम्मं असम्मुखा कर्तुं सुकत होति अकुर्पं, सेसानि सब्बकम्मानि सम्मुखा एव कातब्बानि। सङ्घसम्मुखता धम्मसम्मुखता विनयसम्मुखता पुणगलसम्मुखताति इमं चतुर्थिवर्धं सम्मुखाविनयं उपनेत्वाव कातब्बानि। एवं कतानि हि सुकतानि होन्ति, एवं अकातानि इमं सम्मुखाविनयसङ्घातं वर्त्यु विना कतता वथ्युविपन्नानि नाम होन्ति। तेन वूर्णं “सम्मुखाकरणीयं कम्मं असम्मुखा करोति, वथ्युविपन्नं अधम्मकम्मं”न्ति। पटिपुच्छाकरणीयादीसुपि पटिपुच्छादिकरणमेव वथ्यु, तं वर्त्यु विना कतता तेसम्पि वथ्युविपन्नाता वेदितब्बा। अपिच ऊनीवीसतिवस्सं वा अनिमवत्यु अज्ञापन्नपुर्बं वा एकादससु वा अभब्बपुणगलेसु अञ्जतरं उपसम्पादेन्तस्सपि वथ्युविपन्नं अधम्मकम्मं होति। अयं वथ्युतो कम्मविपत्तियं विनिच्छयो।

जत्तितो विपत्तियं पन वर्त्यु न परामसतीति यस्स उपसम्पदादिकम्मं करोति, तं न परामसति, तस्स नामं न गण्हाति। “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, अयं धम्मरक्खितो आयस्मतो बुद्धरक्खितस्स उपसम्पदापेक्खो”ति वदति। एवं वर्त्यु न परामसति।

सङ्घं न परामसतीति सङ्घस्स नामं न गण्हाति। “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, अयं धम्मरक्खितों”ति वत्तब्बे “सुणातु मे, भन्ते, अयं धम्मरक्खितो”ति वदति। एवं सङ्घं न परामसति।

पुगगलं न परामसतीति वो उपसम्पदापेक्खस्स उपज्ञायो, तं न परामसति, तस्स नामं न गण्हाति। “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, अयं धम्मरक्खितो आयस्मतो बुद्धरक्खितस्स उपसम्पदापेक्खो”ति वदति। एवं पुगगलं न परामसति।

जत्ति न परामसतीति सब्बेन सब्बं जत्ति न परामसति, जत्तिदुतियकम्मे जत्ति अट्टपेत्वा द्विक्खतुं कम्मवाचाय एव अनुस्सावनकम्मं करोति, जत्तिचतुर्थकम्मे पित्तिं अट्टपेत्वा चतुर्क्खतुं कम्मवाचाय एव अनुस्सावनकम्मं करोति। एवं जत्ति न परामसति।

पच्छा वा जत्ति ठपेतीति पठमं कम्मवाचाय अनुस्सावनकम्मं कत्वा “एसा जत्तो”ति वत्वा “खमति सङ्घस्स, तस्मा तुण्हो, एवमेतं धारयामो”ति वदति। एवं पच्छा जत्ति ठपेति। इति इमेहि पञ्चहाकरोहि जत्तितो कम्मानि विपञ्चन्ति।

अनुस्सावनतो विपत्तियं पन वथ्युआदीनि ताव वुत्तनयेनेव वेदितब्बानि। एवं पन नेसं अपरामसनं होति — “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो”ति पठमानुस्सावनाय वा “दुतियम्मि एतमत्यं वदामि...पे०... ततियम्मि एतमत्यं वदामि। सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो”ति दुतियतायानुस्सावनासु वा “अयं धम्मरक्खितो आयस्मतो बुद्धरक्खितस्स उपसम्पदापेक्खो”ति वत्तब्बे “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, आयस्मतो बुद्धरक्खितस्सा”ति वदन्तो वर्त्यु न परामसति नाम। “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, अयं धम्मरक्खितो आयस्मतो बुद्धरक्खितस्सा”ति वत्तब्बे “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, अयं धम्मरक्खितो उपसम्पदापेक्खो”ति वदन्तो पुणगलं न परामसति नाम।

सावनं हापेतीति सब्बेन सब्बं कम्मवाचाय अनुस्सावनं न करोति, जत्तिदुतियकम्मे द्विक्खतुं जत्तिमेव ठपेति, जत्तिचतुर्थकम्मे चतुर्क्खतुं जत्तिमेव ठपेति। एवं सावनं हापेति। योपि जत्तिदुतियकम्मे एकं जत्ति ठपेत्वा एकं कम्मवाचाय अनुस्सावनो अक्खरं वा छड्हेति, परं वा दुरुतं करोति, अयम्मि सावनं हापेतियेव। जत्तिचतुर्थकम्मे पन एकं जत्ति ठपेत्वा सकिमेव वा द्विक्खतुं वा कम्मवाचाय अनुस्सावनं करोत्तोपि अक्खरं वा परं वा छड्हेत्तोपि दुरुतं करोत्तोपि अनुस्सावनं हापेतियेवाति वेदितब्बो।

२५२. “दुरुतं करोती”ति एत्य पन अयं विनिच्छयो। यो हि अञ्जस्मिं अक्खरे वत्तब्बे अञ्जतं वदति, अयं दुरुतं करोति नाम। तस्मा कम्मवाचाय करोन्तेन भिक्खुना व्यायं —

‘सिथिलं धनितज्ज्व दीधरस्सं, गरुकं लहुकज्ज्व निगहितं।

सम्बन्धं ववत्तियं विमुतं, दसधा व्यञ्जनबुद्धिया पभेदो’ति —

वृत्तो, अयं सङ्कु उपलक्षेतब्बो । एत्थ हि सिथिलं नाम पञ्चसु वगेसु पठमतीतयं । धनितं नाम तेस्वेव द्रुतियत्तुत्यं । दीर्घन्ति दीघेन कालेन वत्तब्बाआकारादि । रस्सन्ति ततो उपद्वाकालेन वत्तब्बाअकारादि । गरुकन्ति दीघमेव, यं वा “आयस्मतो बुद्धरक्खितयेरस्स यस्स नक्खमती”ति एवं संयोगपरं कत्वा वृच्छति । लहुकन्ति रस्समेव, यं वा “आयस्मतो बुद्धरक्खितयेरस्स यस्स न खमती”ति एवं असंयोगपरं कत्वा वृच्छति । निग्गहितन्ति यं करणानि निग्गहेत्वा अविस्सज्जेत्वा अविवटेन मुखेन सानुनासिकं कत्वा वत्तब्बं । सम्बन्धन्ति यं परपदेन सम्बन्धित्वा “तुण्हस्सा”ति वा “तुण्ह अस्सा”ति वा वृच्छति । विमुत्तन्ति यं करणानि अनिग्गहेत्वा विस्सज्जेत्वा विवटेन मुखेन अनुनासिकं अकत्वा वृच्छति ।

तथ “सुणातु मे”ति वत्तब्बे त-कारस्स थ-कारं कत्वा “सुणाथु मे”ति वचनं सिथिलस्स धनितकरणं नाम, तथा “पत्तकल्लं एसा जर्ती”ति वत्तब्बे “पत्तकल्लं एसा जर्ती”ति आदिवचनं । “भन्ते सङ्कु मे”ति वत्तब्बे भ-कारघ-कारानं ब-कारग-कारे कत्वा “बन्ते संगो”ति वचनं धनितस्स सिथिलकरणं नाम । “सुणातु मे”ति विवटेन मुखेन वत्तब्बे पन “सुणातु मे”ति वा “एसा जर्ती”ति वत्तब्बे “एस जर्ती”ति वा अविवटेन मुखेन अननुनासिकं कत्वा वचनं विमुत्तस्स निग्गहितवचनं नाम । “पत्तकल्लं”न्ति अविवटेन मुखेन अनुनासिकं कत्वा वत्तब्बे “पत्तकल्लं”ति विवटेन मुखेन अनुनासिकं अकत्वा वचनं निग्गहितस्स विमुत्तवचनं नाम । इति सिथिले कत्तब्बे धनितं, धनिते कत्तब्बे सिथिलं, विमुत्ते कत्तब्बे निग्गहितं, निग्गहिते कत्तब्बे विमुत्तिति इमानि चतारि व्यज्जनानि अन्तोकम्मवाचाय कम्मं दूसोन्ति । एवं वदन्तो हि अज्जस्मेण अकब्बे वत्तब्बे अज्जं वदति, दुरुत्तं करोतीति वृच्छति ।

इतरेसु पन दीघरस्सादीसु छसु व्यज्जनेसु दीघमेव, रस्सद्वाने रस्समेवति एवं यथाठाने तं तदेव अकब्बरं भासन्तेन अनुकम्मागतं पवेणि अविनासेन्नेन कम्मवाचा कातब्बा । सचे पन एवं अकत्वा दीघे वत्तब्बे रस्सं, रस्से वा वत्तब्बे दीघे वदति, तथा गरुके वत्तब्बे लहुकं, लहुके वा वत्तब्बे गरुकं वदति, सम्बन्धे वा पन वत्तब्बे ववत्थितं, ववत्थिते वा वत्तब्बे सम्बन्धं वदति, एवं वृत्तेपि कम्मवाचा न कृपति । इमानि हि छ व्यज्जनानि कम्मं न कोपन्ति । यं पन सुत्तन्तिकथ्या “द-कारो त-कारमापज्जति, त-कारो द-कारमापज्जति, च-कारो ज-कारमापज्जति, य-कारो क-कारमापज्जति, क-कारो य-कारमापज्जति, तस्मा द-कारादीसु वत्तब्बेसु त-कारादिवचनं न विरुद्धजाती”ति वदन्ति, तं कम्मवाचं पत्त्वा न वृद्धति । तस्मा विनयधरेन नेव द-कारो त-कारो कातब्बो...पे०... न क-कारो य-कारो । यथापातिथा निरुत्तिं सोधेत्वा दसविधाय व्यज्जननिरुत्तिया वुत्तदोसे परिहरन्तेन कम्मवाचा कातब्बा । इतरथा हि सावनं हापेति नाम ।

अकाले वा सावेतीति सावनाय अकाले अनोकासे जर्तीं अडुपेत्वा पठमयेव अनुस्सावनकम्मं कत्वा पच्छा जर्तीं उर्पेति । इति इमेहि पञ्चहाकरेहि अनुस्सावनातो कम्मानि विपञ्जन्निति ।

२५३. सीमतो विपत्तियं पन अतिखुदकसीमा नाम या एकवीसति भिक्खु न गणहाति । कुरुन्दियं पन “यथ एकवीसति भिक्खु निसीदितुं न सक्वकोन्ती”ति वृत्तं । तस्मा या एवरुपा सीमा, अयं सम्पत्तिपि असम्मता गामखेत्सदिसाव होति, तथ्य कतं कम्मं कुपति । एस नयो सेससीमासुषि । एत्थ पन अतिमहती नाम या केसगमत्तेनपि तिवोजेन अतिकमित्वा सम्मता होति । खण्डनिमित्ता नाम अधिट्टनिमित्ता वृच्छति । पुरात्थिमाय दिसाय निमित्तं कित्तेत्वा अनुकम्मेने वदिखिणाय पछिमाय उत्तराय दिसाय कित्तेत्वा पुन् पुरात्थिमाय दिसाय पुब्बकितितं निमित्तं पटिकितेत्वा ठपेतुं वृद्धति, एवं अखण्डनिमित्ता होति । सचे पन अनुकम्मेन आहरित्वा उत्तराय दिसाय निमित्तं कित्तेत्वा तत्थेव ठपेति, खण्डनिमित्ता होति । अपरापि खण्डनिमित्ता नाम या अनिमित्तपां तचसाररुखं वा खाणुकं वा पंसुउज्जं वा वालुकपुञ्जं वा अज्जतं अन्तरा एकं निमित्तं कत्वा सम्मता होति । छायानिमित्ता नाम या बप्तवत्त्वायादीनं यं किञ्चित्ति छायं निमित्तं कत्वा सम्मता होति । अनिमित्ता नाम या सब्बेन सब्बं निमित्तानि अकितेत्वा सम्पत्ता होति । बहिसोमे दितो सीमं सम्पन्नति नाम या निमित्तानि कित्तेत्वा निमित्तानं वहि दितो सम्पन्नति । नदिया समुद्दे जातस्सरे सीमं सम्पन्नतीति एतेसु नदीआदीसु यं सम्पन्नति, सा एवं सम्पत्तापि “सब्बा, भिक्खुवे, नदी असीमा, सब्बो समुद्रो असीमो, सब्बो जातस्सरो असीमो”ति (महाव० १४७) वचनते असम्मताव होति । सीमाय सीमं सम्भिन्दतीति अत्तनो सीमाय परेसं सीमं सम्भिन्दति । सीमाय सीमं अज्जोत्थरतीति अत्तनो सीमाय परेसं सीमं अज्जोत्थरति । तथ्य यथा सम्भेदो च अज्जोत्थरणच्च होति, तं सब्बं सीमाकथायं वृत्तमेव । इति इमा एकादसपि सीमा असीमा गामखेत्सदिसाएव, तासु निसीदित्वा कतं कम्मं कुपति । तेन वृत्तं “इमेहि एकादसहि आकारेहि सीमतो कम्मानि विपञ्जन्नती”ति ।

परिसतो कम्मविपत्तियं पन किञ्चित्ति अनुत्तानं नाम नविथ्य । यम्मि तथ्य कम्मपत्तछन्दारहलक्खणं वत्तब्बं सिया, तम्मि परतो “चत्तारो भिक्खु पकतत्ता कम्मपत्ता”ति आदिना नदेन वृत्तमेव । तथ्य पकतत्ता कम्मपत्तिति चतुवग्गकरणे कम्मे चत्तारो पकतत्ता अनुखित्वा अनिस्सारिता परिसुद्धसीला चत्तारो भिक्खु कम्मपत्ता कम्मरस्स अरहा अनुच्छविका सामिनो । न तेहि विना तं कम्मं करीयति, न तेसं छन्दो वा परिसुद्धि वा एति, अवसेसा पन संयोगे सहस्सामता होन्ति, सचे समानसंवासका सब्बे छन्दारहाव होन्ति, छन्दपरिसुद्धि दत्त्वा आगच्छन्तु वा मा वा, कम्मं पन तिद्वृत्ति । यस्स पन सङ्कु परिवासादिकम्मं करीति, सो नेव कम्मपत्तो नापि छन्दारहो, अपिच यस्मा तं पुगालं वर्त्युं कत्वा सङ्कु करीति, तस्मा कम्मारहोति वृच्छति । सेसकम्मेसुपि एसेव नयो ।

२५४. अपलोकनकम्मं कतमानि पञ्च ठानानि गच्छति, ओसाराणं निस्साराणं भण्डुकम्मं ब्रह्मदण्डं कम्मलक्खणञ्जेव पञ्चमन्ति एत्थ “ओसाराणं निस्साराणं”ति पदसिलिद्वायेतं वृत्तं, पठमं पन निस्सारणा होति, पच्छा ओसाराणा । तथ्य या सा कण्टकस्स सामपेत्सस दण्डकम्मानासना, सा निस्साराणाति वेदितब्बा । तस्मा एतरहि संयोगे सामपेत्वा बुद्धस्स वा धम्मस्स वा सङ्कुस्स वा अवरणं भणति, अकपियं “कपिय”ति दीपेति, मिच्छादिङ्को होति, अन्तगाहिकाय दिङ्किया समन्नागतो, सो यावतीतियं निवारेत्वा तं लंद्धि विस्सज्जापेतब्बो । नो चे विस्सज्जेति, सङ्कु सन्निपतेत्वा “विस्सज्जेहो”ति वत्तब्बो । नो चे विस्सज्जेति, व्यत्तेन भिक्खुना अपलोकनकम्मं कत्वा निस्सारेतब्बो । एवञ्च पन कम्मं कातब्बं –

“सङ्कु, भन्ते, पुच्छामि ‘अयं इत्थन्नामो सामणेरो बुद्धस्स धम्मस्स अवणणवादी मिच्छादिङ्को, यं अज्जे सामणेरा लभन्ति दिरत्तिरतं भिक्खुहि सङ्कुं सहसेयं, तस्सा अलाभाय निस्सारणा रुच्यति सङ्कुस्सा”ति । द्रुतियम्पि भन्ते सङ्कु पुच्छामि ‘अयं इत्थन्नामो सामणेरो...पे०... रुच्यति सङ्कुस्सा”ति, चर पिरे विनस्सा”ति ।

सो अपरेन समयेन “अहं, भन्ते, बालताय अजानाता अलक्खिकाय एवं अकासिं, स्वाहं सङ्कुं खमापेमो”ति खमापेन्तो यावतीतियं याचापेत्वा अपलोकनकम्मेनेव ओसारेतब्बो, एवञ्च पन ओसारेतब्बो । सङ्कुमञ्जे व्यत्तेन भिक्खुना सङ्कुस्स अनुमतिया सावेतब्बं –

“सङ्कु, भन्ते, पुच्छामि ‘अयं इत्थन्नामो सामणेरो बुद्धस्स धम्मस्स अवणणवादी मिच्छादिङ्को, यं अज्जे सामणेरा लभन्ति दिरत्तिरतं भिक्खुहि सङ्कुं सहसेयं, तस्सा अलाभाय निस्सारितो, स्वायं इदानि सोरतो निवातवुत्ति लज्जिधम्मं ओककन्तो हिरोत्तपे पतिङ्कितो कतदण्डकम्मो अच्यवं देसेति, इमस्स सामणेरस्स यथा पुरे कायसम्भेगसामगिदानं रुच्यति सङ्कुस्सा”ति ।

एवं तिक्कत्तुं वत्तब्बं । एवं अपलोकनकम्मं ओसारणञ्च निस्सारणञ्च गच्छति । भण्डुकम्मं पञ्चज्जाविनिच्छयकथाय वृत्तमेव ।

ब्रह्मदण्डो पन न केवलं छन्दस्सेव पञ्चतो, यो अज्जोपि भिक्खु मुखरो होति, भिक्खु दुरुत्तवचनेहि घटेन्तो खुंसेन्तो वाप्मेन्तो विहरति, सो भिक्खु यं इच्छेय, तं वदेय्य, भिक्खुहि इत्थन्नामो भिक्खु नेव वत्तब्बो, न ओवदितब्बो न अनुसासितब्बो, सङ्कु, भन्ते, पुच्छामि ‘इत्थन्नामस्स भिक्खुनो ब्रह्मदण्डस्स दानं रुच्यति सङ्कुस्सा”ति । द्रुतियम्पि पुच्छामि...पे०... तितियम्पि पुच्छामि ‘इत्थन्नामस्स भिक्खुनो ब्रह्मदण्डस्स दानं रुच्यति सङ्कुस्सा”ति ।

तस्स अपरेन समयेन सम्मा वत्तित्वा खमापेन्तस्स ब्रह्मदण्डो पटिप्पस्सम्भेतब्बो, एवञ्च पन पटिप्पस्सम्भेतब्बो । व्यत्तेन भिक्खुना सङ्कुमञ्जे सावेतब्बं –

“भन्ते, भिक्खुसङ्कु असुकस्स भिक्खुनो ब्रह्मदण्डं अदासि, सो भिक्खु सोरतो निवातवुत्ति लज्जिधम्मं ओककन्तो हिरोत्तपे पतिङ्कितो पटिसङ्कु आयर्ति संवरे तिद्वृत्ति, सङ्कु, भन्ते, पुच्छामि

‘तस्य भिक्खुनो ब्रह्मदण्डस्स पटिप्रसाद्वि रुच्यति सङ्घस्सा’ ति ।

एवं यावततिं वत्वा अपलोकनकम्मेनेव ब्रह्मदण्डो पटिप्रसाद्विभेतब्बोति ।

कम्मलकखण्डज्ञेव पञ्चमन्ति यं तं भगवता भिक्खुनिकब्धन्थके –

“तेन खो पन समयेन छब्बिगिया भिक्खू भिक्खुनियो कहमोरकेन ओसिज्ञन्ति । अपेव नाम अम्हेसु सारज्जेयु न्ति, कायं विवरित्वा भिक्खुनीनं दस्सेन्ति, ऊरु विवरित्वा भिक्खुनीनं दस्सेन्ति, अङ्गजातं विवरित्वा भिक्खुनीनं दस्सेन्ति । भिक्खुनियो ओभासेन्ति, भिक्खुनीनं सद्वि सम्पयोजन्ति । अपेव नाम अम्हेसु सारज्जेयु न्ति (चूल्हव० ४११) –

इमेसु वथ्युसु येसं भिक्खुनं दुक्कटं पञ्चपेत्वा “अनुजानामि, भिक्खुवे, तस्य भिक्खुनो दण्डकम्म कातु” न्ति वत्वा “किं न खो दण्डकम्म कातब्ब” न्ति संसये उपन्ने “अवन्दियो सो, भिक्खुवे, भिक्खु भिक्खुनिसङ्घेन कातब्बो” ति एवं अवन्दियकम्म अनुज्ञात, तं कम्मलकखण्डज्ञेव पञ्चमं, इमस्स अपलोकनकम्मस्स ठानं होति । तस्य हि कम्मज्ञेव लक्खणं, न ओसाराणादीनि, तस्मा कम्मलकखण्डन्ति वुच्चति । तस्य करणं पटिप्रसाद्विया सद्वि विथ्यारतो दस्सयिस्साम । भिक्खुनुपस्सये सन्निपतितस्स भिक्खुनिसङ्घस्स अनुमतिया व्यत्याय भिक्खुनिया सावेतब्बं –

“अय्ये, असुको नाम अय्यो भिक्खुनीनं अपासादिकं दस्सेन्ति, एतस्स अव्यस्स अवन्दियकरणं रुच्यतीं ति भिक्खुनिसङ्घं पुच्छामि । ‘अय्ये, असुको नाम अय्यो भिक्खुनीनं अपासादिकं दस्सेन्ति, एतस्स अव्यस्स अवन्दियकरणं रुच्यतीं ति वुच्यतिष्ठि । ततियम्मि भिक्खुनिसङ्घं पुच्छामी’ ति ।

एवं तिक्खतुं सावेत्वा अपलोकनकम्मेन अवन्दियकम्मं कातब्बं ।

ततो पद्धाय सो भिक्खु भिक्खुनीहि न वन्दितब्बो । सचे अवन्दियमानो हिरोत्तरं पच्छुपद्धुपेत्वा सम्मा वत्तति, तेन भिक्खुनियो खमापेतब्बा । खमापेत्तन भिक्खुनुपस्सयं अगन्त्वा विहारेयेव सङ्घं वा गणं वा एकं भिक्खुं वा उपसङ्गमित्वा उक्कुटिकं निर्सादित्वा अञ्जर्लं पग्महेत्वा “अहं, भन्ते, पटिसङ्गा आर्यां संवरे तिड्डामि, न पुन अपासादिकं दस्सेसामि, भिक्खुनिसङ्घो मक्कं खमत्” ति खमापेतब्बं । तेन सङ्घेन वा गणेन वा एकं भिक्खुं पेसेत्वा एकभिक्खुना वा सयमेव गन्त्वा भिक्खुनियो वत्तब्बा “अयं भिक्खु पटिसङ्गा आर्यां संवरे तितो, इमिना अच्चयं देसेत्वा भिक्खुनिसङ्घो खमापितो, भिक्खुनिसङ्घो इमं भिक्खुं वन्दियं करोत्” ति । सो वन्दियो कातब्बो, एवज्य पन कातब्बो । भिक्खुनुपस्सये सन्निपतितस्स भिक्खुनिसङ्घस्स अनुमतिया व्यत्याय भिक्खुनिया सावेतब्बं –

“अय्ये, असुको नाम अय्यो भिक्खुनीनं अपासादिकं दस्सेन्ति भिक्खुनिसङ्घेन अवन्दियो कतो, सो लज्जधम्मं ओवकमित्वा पटिसङ्गा आर्यां संवरे तितो, अच्चयं देसेत्वा भिक्खुनिसङ्घं खमापेसि, तस्स अव्यस्स वन्दियकरणं रुच्यतीं ति भिक्खुनिसङ्घं पुच्छामी” ति –

तिक्खतुं वत्तब्बं । एवं अपलोकनकम्मेनेव वन्दियो कातब्बो ।

२५५. अयं पनेत्य पालिमुत्तकोपि कम्मलकखण्डविनिच्छयो (परिं अद्व० ४१५-४१६) । इदज्ञि कम्मलकखण्डं नाम भिक्खुनिसङ्घमूलकं पञ्चतं, भिक्खुसङ्घस्सपि पनेतं लब्धतियेव । यज्ञि भिक्खुसङ्घो सलाकभत्तउपोसथगोसु च अपलोकनकम्मं करोति, एतम्पि कम्मलकखण्डमेव । अच्छिन्नचीवरजिण्णचीवरनद्वृचीवरनहि सङ्घं सन्निपातेत्वा व्यतेन भिक्खुना यावततियं सावेत्वा अपलोकनकम्मं कल्पा चीवरं दातुं वद्विति । अप्पमत्कविस्सज्जकेन पन चीवरं करोत्तस्स पच्ययभाजनीयकथायं वुतप्पभेदानि सूचिआर्दीनि अनपलोकेत्वापि दातब्बानि । तेसं दाने सोयेव इस्सरो, ततो अतिरेकं देन्तेन अपलोकेत्वा दातब्बं । ततो हि अतिरेकदाने सङ्घो सामी । गिलानभेसज्जम्पि तत्य वुतप्पकारं सयमेव दातब्बं, अतिरेकं इच्छन्तस्स अपलोकेत्वा दातब्बं । योपि च दुब्लो वा छिन्निरायपथो वा पच्छिन्नभिक्खाचारपथो वा महागिलानो, तस्स महावासेसु ततुपादतो देवसिकं नाल्लि वा उपडुलाल्लि वा, एकदिवसेयेव वा पञ्च वा दस वा तण्डुलाल्लियो देन्तेन अपलोकनकम्मं कल्पाव दातब्बा । पेसलत्सर्प भिक्खुनो ततुपादतो इणपलिबोधिष्ठि बहुस्सुतस्स सङ्घभारनित्यकरस्स भिक्खुनो अनुडापनीयसेनासनम्पि सङ्घकिच्चं करोन्तानं कपियकरकरादीनं भत्तवेतनम्पि अपलोकनकम्मेन दातुं वद्विति ।

चतुपच्ययवसेन दिन्नतुपादतो सङ्घिकं आवासं जग्गापेतुं वद्विति, “अयं भिक्खु इस्सरवताय विचारेती” ति कथापच्छिन्दनत्यं पन सलाकगगादीसु वा अन्तरसन्निपाते वा सङ्घं आपुच्छित्वाव जग्गापेतब्बो । चीवरपिण्डपातत्याय आोदिस्स दिन्नतुपादतोपि अपलोकेत्वा आवासो जग्गापेतब्बो, अनपलोकेत्वापि वद्विति । “सूरो वतायं भिक्खु चीवरपिण्डपातत्याय आोदिस्स दिन्नतो आवासं जग्गापेती” ति एवं उपन्नकथापच्छेदनत्यं पन अपलोकनकम्मेव कल्पा जग्गापेतब्बो ।

चेतिये छत्तं वा वेदिकं वा बोधिधरं वा आसनधरं वा अकतं वा करोन्तेन जिणं वा पटिसङ्गरेन्तेन सुधाकम्मं वा करोन्तेन मनुस्से समादपेत्वा कातुं वद्विति । सचे कारको नत्यि, चेतियस्स उपनिक्षेपतो कारेतब्बं । उपनिक्षेपेपि असति अपलोकनकम्मं कल्पा ततुपादतो कारेतब्बं, सङ्घिकेनपि अपलोकेत्वा चेतियकिच्चं कातुं वद्विति । चेतियस्स सन्तकेन अपलोकेत्वापि सङ्घिकिच्चं न वद्विति, तावकालिकं पन गहेत्वा पटिपाकतिकं कातुं वद्विति । चेतिये सुधाकम्मादीनि करोन्तेहि पन भिक्खाचारतो वा सङ्घतो वा यापनमतं अलभर्त्तीहि चेतियसन्तकतो यापनमतं गहेत्वा परिभुज्जन्तेहि वत्तं कातुं वद्विति, “वत्तं करोमा” ति मच्छमंसादर्हि सङ्घभत्तं कातुं न वद्विति ।

ये विहारे रोपिता फलरुक्खा सङ्घेन परिगहिता होन्ति, जग्गनकम्मं लभन्ति । येसं फलानि धरिंते पहरित्वा भाजेत्वा परिभुज्जन्ति, तेसु अपलोकनकम्मं न कातब्बं । ये पन अपरिगहिता, तेसु अपलोकनकम्मं कातब्बं, तं पन सलाकगगागगभत्तग अन्तरस अपापतेसुपि कातुं वद्विति, उपासथगो पन वद्वितियेव । तथ्य हि अनागतानम्पि छन्दपरिसुद्धि आहरीयति, तस्मा तं सुविसोधित होन्ति । एवज्य पन कातब्बं, व्यतेन भिक्खुना भिक्खुसङ्घस्स अनुमतिया सावेतब्बं –

“भन्ते, यं इमस्मिं विहारे अन्तोसीमाय सङ्घसन्तकं मूलतचपत्त अङ्गरुप्पफलखादनीयादि अत्थि, तं सब्बं आगातागतानं भिक्खुनं यथासुखं परिभुज्जितुं रुच्यतीं ति सङ्घं पुच्छामी” ति –

तिक्खतुं पुच्छितब्बं ।

चतुहि पञ्चहि भिक्खुहि कतं सुकतमेव । यस्मिम्पि विहारे द्वे तयो जना वसन्ति, तेहि निसीदित्वा कतम्पि सङ्घेन कतसदिसमेव । यस्मिं पन एको भिक्खु होन्ति, तेन भिक्खुना उपोसथदिवसे पुब्बकरपुब्बिकिच्चं कल्पा निसिन्नेन कताम्पि कतिकवत्तं सङ्घेन कतसदिसमेव होन्ति । करोन्तेन पन फलवरेन कातम्पि चित्तारो मासे छ मासे एकसंच्छरन्ति एवं परिच्छिन्दित्वापि अपरिच्छिन्दित्वापि कातुं वद्विति । परिच्छिन्ने यथापरिच्छेदं परिभुज्जित्वा पुन कातब्बं । अपरिच्छिन्ने याव रुक्खा धरन्ति, ताव वद्विति । येपि तेसं रुक्खानं बीजेहि अज्जे रुक्खा रोपिता होन्ति, तेसम्पि सा एव कतिका ।

सचे पन अञ्जस्मिं विहारे रोपिता होन्ति, तेसं यथ्य रोपिता, तस्मिंयेव विहारे सङ्घो सामी । येपि अञ्जतो बीजानि आहरित्वा पुरिमविहारे पच्छा रोपिता, तेसु अञ्जा कतिका कातब्बा, कतिकाय कताय पुगलिकद्वाने तिड्डन्ति, यथासुखं फलादीनि परिभुज्जित्वा धरन्ति, सचे तथ्य मूले सब्बपरिच्छिन्दिधरो बहुस्तुभिक्खु विहासि, “अङ्गा एथ दीया कतिका कता भविस्सती” ति निकुकुच्चेन परिभुज्जितब्बं । विहारे फलाफलं पिण्डपातिकानम्पि वद्विति, धुतङ्गं न कोपेति । सामणेरा अत्तनो आचरियुपज्ञायानं बहूनि फलानि देन्ति, अज्जे भिक्खू अलभन्ता खिय्यन्ति,

खिय्यनमत्तमेव तं होति । सचे दुष्प्रकृत्यं होति, एकं पनसरुक्खं निस्साय संदिग्धिं जना जीवन्ति, तादिसे काले सब्बेसं सङ्ग्रहकरणत्थाय भाजेत्वा खादितब्बं । अयं सामीचि । याव पन कतिकवत्तं न पटिप्पसम्भाति, ताव तेर्हि खायितं सुखायितमेव । कदा पन कतिकवत्तं पटिप्पसम्भाति? यदा समग्गो सङ्घो सन्निनित्वा “इतो पट्टाय भाजेत्वा खादन्तू”ति सावेभि, एकमिक्खुके पन विहारे एतेन सावितेपि पुरिमकतिका पटिप्पसम्भातियेव । सचे पटिप्पसङ्घाय कतिकाय सामणेरा नेव रुक्खतो पातेन्ति, न धूमितो गहेत्वा भिक्खुनं देन्ति, पतितफलानि पादेहि पहरन्ता विचरन्ति, तेसं दसमधारातो पट्टाय याव उपडुक्फलभागेन फातिकम्मं कातब्बं । अङ्गा फातिकम्मलोभेन आहरित्वा दस्सेन्ति, पुन सुभिकृत्ये जाते कणियकारकेसु आगन्त्वा साखापरिवारादीनि कत्वा रुक्खे रक्खन्तंसु सामणेरानं फातिकम्मं न कातब्बं, भाजेत्वा परिभुज्जितब्बं ।

“विहारे फलाफलं अत्यै”ति सामन्तगायेहि मनुस्सा गिलानादीनं वा गविभन्नीनं वा अत्थाय आगन्त्वा “एकं नालिकेरं देश, अम्बं देश, लाबुजं देश”ति याचन्ति, दातब्बं, न दातब्बन्ति? दातब्बं । अदीयमाने हि ते दोमनस्सिका होन्ति । देत्तेन पन सङ्घं सन्निपातेत्वा यावतीत्यं सावेत्वा अपलोकनकम्मं कत्वाव दातब्बं, कतिकवत्तं वा कत्वा ठपेतब्बं, एवज्ज्य पन कातब्बं । व्यतेन भिक्खुना सङ्घस्स अनुमतिया सावेतब्बं –

“सामन्तगायेहि मनुस्सा आगन्त्वा गिलानादीनं अत्थाय फलाफलं याचन्ति, द्वे नालिकेरानि द्वे तालफलानि द्वे पनसानि पञ्च अम्बानि पञ्च कदलिफलानि गणहन्तानं अनिवारणं, असुकरुक्खतो च असुकरुक्खतो च फलं गणहन्तानं अनिवारणं रुच्यते भिक्खुसङ्घस्सा”ति –

तिक्खत्तुं वत्तब्बं । ततो पट्टाय गिलानादीनं नामं गहेत्वा याचन्ता “गणथा”ति न वत्तब्बा, वत्तं पन आचिक्खितब्बं “नालिकेरादीनि इमिना नाम परिच्छेदेन गणहन्तानं असुकरुक्खतो च असुकरुक्खतो च फलं गणहन्तानं अनिवारणं कत”त्ति । अनुविचरित्वा पन “अयं मधुरफलो अम्बो, इतो गणथा”तिपि न वत्तब्बा ।

फलभाजनकाले पन आगातानं सम्मतेन उपडुभागो दातब्बो, असम्मतेन अपलोकेत्वा दातब्बं । खीणपरिब्ययो वा मणगमियस्तथवाहो वा अज्ञो वा इस्सरो आगन्त्वा याचति, अपलोकेत्वाव दातब्बं, बलक्करेन गहेत्वा खादन्तो न वारेतब्बो । कुङ्गो हि सो रुक्खेषि छिन्देय्य, अज्ज्वम्पि अनत्यं करेय्य । पुगालिकपरिवेण आगन्त्वा गिलानस्स नामेन याचन्तो “अम्हेहि छायादीनं अत्थाय रोपितं, सचे अत्थ, तुम्हे जानाया”ति वत्तब्बा । यदि पन फलभरिताव रुक्खा होन्ति, कण्टके बन्धित्वा फलवारेन गणहन्ति, अपच्चासीसन्तेन हुत्वा दातब्बं, बलक्करेन गणहन्तो न वारेतब्बो । पुब्बे वुत्तमेवेत्य कारणं ।

सङ्घस्स फलारामो होति, पटिजग्गानं न लभति । सचे तं कोचि वत्तसीसेन जग्गाति, सङ्घस्सेव होति । अथापि कस्सचि पटिबलस्स भिक्खुनो “इमं सप्पुरिस जगित्वा देही”ति सङ्घो भारं करोति, सो चे वत्तसीसेन जग्गाति, एवम्यि सङ्घस्सेव होति । फातिकम्मं पच्चासीसन्तस्स पन तर्तियभागेन वा उपडुभागेन वा फातिकम्मं कातब्बं । “भारियं कम्मं”त्ति वत्त्वा एत्तकेन अनिच्छन्तो पन “सब्बं तवेव सन्तकं कत्वा मूलभागां दसमधारामत्तं दत्वा जगाही”तिपि वत्तब्बो, गरुभण्डत्ता पन न मूलछेज्जवसेन दातब्बं । सो मूलभागं दत्वा खादन्तो अकतावासं वा कत्वा कतावासं वा जगित्वा निस्सितकानं आरामं नियातोति, तोहपि मूलभागो दातब्बोव ।

यदा पन भिक्खु संयं जगित्तुं पहोन्ति, अथ तेसं जगित्तुं न दातब्बं, जगितकाले पन न वारेतब्बा, जगानकालेयेव वारेतब्बा । “बहु तम्हेहि खायिं, इदानि मा जगित्य, भिक्खुसङ्घेयेव जगिस्तीं”ति वत्तब्बं । सचे पन नेव वत्तसीसेन जगन्तो अत्थ, न फातिकम्मेन, न सङ्घो जगित्तुं पहोन्ति, एको अनापुच्छित्वाव जगित्वा फातिकम्मं वडुत्त्वा पच्चासीसति, अपलोकनकम्मेन फातिकम्मं वडुत्त्वाव दातब्बं । इति इमं सब्बम्पि कम्मलक्खणमेव होति । अपलोकनकम्मं इमानि पञ्च ठानानि गच्छति ।

२५६. जत्तिकम्मद्वानभेदे पन (परिं ० अड० ४९५-४९६) –

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, इत्थन्नामो इत्थन्नामस्स आयस्मतो उपसम्पदापेक्खो, अनुसिंहो सो मया, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, इत्थन्नामो आगच्छेय, ‘आगच्छाही’ति वत्तब्बो”ति –

एवं उपसम्पदापेक्खस्स ओसारणा ओसारणा नाम ।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, इत्थन्नामो भिक्खु धम्मकथिको, इमस्स नेव सुतं आगच्छति, नो सुत्तविभङ्गो, सो अत्थं असल्लक्खेत्वा व्यञ्जनच्छायाय अत्थं पटिबाहति, यदायस्मन्तानं पत्तकल्लं, इत्थन्नामं भिक्खु वुद्धापेत्वा अवसेसा इमं अधिकरणं वूपसमेय्यामा”ति –

एवं उब्बाहिकविनिच्छये धम्मकथिकस्स भिक्खुनो निस्सारणा निस्सारणा नाम ।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, अज्जुपोसथो पन्नरसी, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो उपोसथं करेय्या”ति –

एवं उपोसथकम्मवसेन ठपिता जत्ति उपोसथो नाम ।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, अज्जु पवारणा पन्नरसी, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो पवारेय्या”ति –

एवं पवारणकम्मवसेन ठपिता जत्ति पवारणा नाम ।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, इत्थन्नामो इत्थन्नामस्स आयस्मतो उपसम्पदापेक्खो, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, अहं इत्थन्नामं अनुसासेय्य”त्ति, “यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, अहं इत्थन्नामं अन्तरायिके धम्मे पुछेय्या”त्ति, “यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, अहं इत्थन्नामं विनयं पुछेय्या”त्ति, “यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, इत्थन्नामो इत्थन्नामं अन्तरायिके धम्मे पुछेय्या”त्ति, “यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, अहं इत्थन्नामेन विनयं पुडुव विस्सज्जेय्या”त्ति, “यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, इत्थन्नामो इत्थन्नामेन विनयं पुडुव विस्सज्जेय्या”त्ति –

एवं अत्तानं वा परं वा सम्मानितुं ठपिता जत्ति सम्मुति नाम ।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, इदं चीवरं इत्थन्नामस्स भिक्खुनो निस्सगियं सङ्घस्स निस्सदुं, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो इमं चीवरं इत्थन्नामस्स भिक्खुनो ददेय्या”ति, “यदायस्मन्तानं पत्तकल्लं, आयस्मन्ताना इमं चीवरं इत्थन्नामस्स भिक्खुनो ददेय्यु”त्ति –

एवं निस्सदुचीवरपत्तादीनं दानं दानं नाम ।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, अयं इत्थन्नामो भिक्खु आपर्ति सरति विवरति उत्तानि करोति देसेति, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, अहं इत्थन्नामस्स भिक्खुनो आपर्ति पटिगग्छेय्य”त्ति, “यदायस्मन्तानं पत्तकल्लं, अहं इत्थन्नामस्स भिक्खुनो आपर्ति पटिगग्छेय्य”त्ति, तेन वत्तब्बो “पस्ससी”ति । आम, पस्सामीति । “आयर्तिं संवरेय्यासी”ति –

एवं आपत्तिपटिगग्हो पटिगग्हो नाम ।

“सुणन्तु मे आयस्मन्ता आवासिका, यदायस्मन्तानं पत्तकल्लं, इदानि उपोसथं करेय्याम, पातिमोक्षं उद्दिसेय्याम, आगमे काळे पवारेय्यामा”ति ।

ते चे, भिक्खुवे, भिक्खू भण्डनकारका कलहकारका विवादकारका भस्सकारका सङ्गे अधिकरणकारका तं काळं अनुवसेयुं, आवासिकेन भिक्खुना व्यत्तेन पटिबलेन आवासिका भिक्खू आपेतब्बा —

“सुणन्तु मे आयस्मन्ता आवासिका, यदायस्मन्तानं पत्तकल्लं, इदानि उपोसथं करेय्याम, पातिमोक्षं उद्दिसेय्याम, आगमे जुण्हे पवारेय्यामा”ति —

एवं कता पवाराणपच्चुक्कडुना पच्चुक्कडुना नाम ।

सब्बेव एकज्ञं सन्निपतितब्बं, सन्निपतित्वा व्यत्तेन भिक्खुना पटिबलेन सङ्गो जापेतब्बो —

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, अम्हाकं भण्डनजातानं कलहजातानं विवादापन्नानं विहरतं बहुं अस्पामणं अज्ञाचिणं भासितपरिककन्तं, सचे मयं इमाहि आपत्तीहि अञ्जमञ्जं कारेस्साम, सियापि तं अधिकरणं कवचलत्ताय बाल्लत्ताय भेदाय संवत्तेय, यदि सङ्गस्स पत्तकल्लं, सङ्गो इमं अधिकरणं तिणवत्थारकेन वूपसमेय्य उपेत्वा थुल्लवञ्जं ठेदेत्वा गिहिणटिसंवुत्तं”ति —

एवं तिणवत्थारकसमथेन कल्वा सब्बपठमा सब्बसङ्गाहिकत्तिं कम्मलक्खणं नाम ।

तथा ततो परा एकेकस्मिं पक्खे एकेकं कल्वा द्वे जर्तियो । इति यथावृत्तप्पभेदं ओसारणं निस्सारणं...पे०... कम्मलक्खणञ्जेव नवमन्ति जर्तिकम्मं इमानि नव ठानानि गच्छति ।

२५७. अतिदुतियकम्भानभेदे (परि० अटु० ४९५-४९६) पन वडुस्स लिच्छविनो पत्तनिकुञ्जनवसेन खन्धके वुत्ता निस्सारणा, तस्सेव पत्तुकुञ्जनवसेन खन्धके वुत्ता ओसारणा च वेदितब्बा । वुत्तञ्जेतं (चूल्हव० २६५-२६६) —

“अद्भुहि, भिक्खुवे, अङ्गेहि समन्नागतस्स उपासकस्स पत्तो निकुञ्जितब्बो । भिक्खूनं अलाभाय परिसक्कति, भिक्खूनं अनत्थाय परिसक्कति, भिक्खूनं अवासाय परिसक्कति, भिक्खू अवकोसति परिभासति, भिक्खू भिक्खूहि भेदेति, बुद्धस्स अवणं भासति, धम्मस्स अवणं भासति, सङ्गस्स अवणं भासति । अनुजानामि, भिक्खुवे, इमेहि अद्भुहि अङ्गेहि समन्नागतस्स उपासकस्स पत्तं निकुञ्जितुं ।

एवञ्च पन भिक्खुवे निकुञ्जितब्बो । व्यत्तेन भिक्खुना पटिबलेन सङ्गो जापेतब्बो —

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, वङ्गे लिच्छवी आयस्मन्तं दब्बं मल्लपुत्तं अमूलिकाय सीलविपत्तिया अनुदुंसेति, यदि सङ्गस्स पत्तकल्लं, सङ्गो वडुस्स लिच्छविस्स पत्तं निकुञ्जति, असम्भोगं सङ्गेन करेय्य, एसा जर्ति ।

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, वङ्गे लिच्छवी आयस्मन्तं दब्बं मल्लपुत्तं अमूलिकाय सीलविपत्तिया अनुदुंसेति, सङ्गो वडुस्स लिच्छविस्स पत्तं निकुञ्जति, असम्भोगं सङ्गेन करोति, यस्य नक्खमति, सो भासेय्य ।

“निकुञ्जितो सङ्गेन वडुस्स लिच्छविस्स पत्तो असम्भोगो सङ्गेन, खमति सङ्गस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी”ति ।

अद्भुहि, भिक्खुवे, अङ्गेहि समन्नागतस्स उपासकस्स पत्तो उकुञ्जितब्बो । न भिक्खूनं अलाभाय परिसक्कति, न भिक्खूनं अनत्थाय परिसक्कति...पे०... न सङ्गस्स अवणं भासति । अनुजानामि, भिक्खुवे, इमेहि अद्भुहि अङ्गेहि समन्नागतस्स उपासकस्स पत्तं उकुञ्जितुं ।

एवञ्च पन, भिक्खुवे, उकुञ्जितब्बो । तेन, भिक्खुवे, वडेन लिच्छविना सङ्गं उपसङ्गमित्वा एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा भिक्खूनं पादे वन्दित्वा उकुटिकं निसीदित्वा अञ्जलिं पागहेत्वा एवमस्स वचनीयो —

“सङ्गेन मे, भन्ते, पत्तो निकुञ्जितो, असम्भोगोहि सङ्गेन, सोहं, भन्ते, सम्मा वत्तामि, लोमं पातेति, नेत्यारं वत्तामि, सङ्गं पत्तुकुञ्जनं याचामी”ति ।

दुतियम्पि याचितब्बो । ततियम्पि याचितब्बो ।

व्यत्तेन भिक्खुना पटिबलेन सङ्गो जापेतब्बो —

“सुणातु मे, भन्ते, सङ्गो, सङ्गेन वडुस्स लिच्छविस्स पत्तो निकुञ्जितो, असम्भोगो सङ्गेन, सो सम्मा वत्तति, लोमं पातेति, नेत्यारं वत्तति, सङ्गं पत्तुकुञ्जनं याचति, यदि सङ्गस्स पत्तकल्लं, सङ्गो वडुस्स लिच्छविस्स पत्तं उकुञ्जेय्य, सम्भोगं सङ्गेन करेय्य, एसा जर्ति ।

“सुणातु मे, सङ्गो, सङ्गेन वडुस्स लिच्छविस्स पत्तो निकुञ्जितो, असम्भोगो सङ्गेन, सो सम्मा वत्तति, लोमं पातेति, नेत्यारं वत्तति, सङ्गं पत्तुकुञ्जनं याचति, सङ्गो वडुस्स लिच्छविस्स पत्तं उकुञ्जितुं, सम्भोगं सङ्गेन करोति, यस्य नक्खमति, सो भासेय्य ।

“उकुञ्जितो सङ्गेन वडुस्स लिच्छविस्स पत्तो सम्भोगो सङ्गेन, खमति सङ्गस्स, तस्मा तुण्ही, एवमेतं धारयामी”ति ।

एथ्य (चूल्हव० २६५) च अद्भुसु अङ्गेहि एककेनपि अङ्गेन समन्नागतस्स पत्तनिकुञ्जनकम्मं कातुं वट्टति, अन्तोसीमाय वा निस्सीमं गन्त्वा नदीआदीसु वा निकुञ्जितुं वट्टतियेव । एवं निकुञ्जिते पन पत्ते तस्स गेहे कोर्चि देय्यथम्यो न गहेतब्बो, “असुकस्स गेहे भिक्खुं मा गणिहत्था”ति अञ्जविहारेसुपि पेसेतब्बं । उकुञ्जनकाले पन यावत्तियं याचापेत्वा हत्थपासं विजहापेत्वा जर्तिदुतियकम्मेन उकुञ्जितब्बो ।

सीमासम्मुति, तिचीवरेन अविवाचससम्मुति, सन्धतसम्मुति, भरुदेसकसेनासनगग्हापकभण्डागारियचीवरपटिगग्हाहकचीवरभाजकयागुभाजकखज्जभाजकफलभाजकअप्पमतकविस्सञ्जकसाटियगाहापकपत्तगाहापकआरामिकपेसकसामणेरपेसकसम्मुतीति एतासं सम्मुतीनं वेसेन सम्मुति वेदितब्बा । कथिनचीवरदानमतकचीवरदानवसेन दानं वेदितब्बं । कथिनुद्वारवसेन उद्धारो वेदितब्बो । कुटिवत्थुविहारवत्थुदेसनावसेन देसना वेदितब्बा । या पन

तिणवत्थारकसमये सब्बसङ्गहिकञ्चित्य एकेकस्मिं पक्षे एकेकञ्चित्याति तिस्यो अतियो उपेत्वा पुन एकेकस्मिं पक्षे एकेकाति द्वे अतिदृतियकम्भवाचा वुता, तासं वसेन कम्मलक्खणं वेदितब्बं । इति अतिदृतियकम्भं इमानि सत्त ठानानि गच्छति ।

२५८. अतिचतुर्थकम्भट्टानभेदे पन तज्जनीयकम्भादीनं सत्तननं कम्भानं वसेन निस्सारणा, तेसंयेव च कम्भानं पटिप्पस्सम्भवसेन ओसारणा वेदितब्बा । भिक्खुनोवादकसम्मुतिवसेन सम्मुति वेदितब्बा । परिवासदानामानन्तदानवसेन दानं वेदितब्बं । मूलायपटिकस्सनकम्भवसेन निमग्नहो वेदितब्बो । उक्खित्तानुवत्तिका, अद्व यावतीयका, अरिद्वो, चण्डकाळी च इमेते यावतीयकाति इमासं एकादसन्नं समनुभासनानं वसेन समनुभासना वेदितब्बा । उपसम्पदकम्भअभ्यानकम्भवसेन कम्भलक्खणं वेदितब्बं । इति अतिचतुर्थकम्भं इमानि सत्त ठानानि गच्छति । एवं कम्भानि च कम्भविपत्ति च तेसं कम्भानं कारकसङ्गपरिच्छेदो च विपत्तिविरहितानं कम्भानं ठानभेदगमनञ्च वेदितब्बं ।

इति पालिमुक्तकविनयविनिच्छयसङ्गहे

कम्भाकम्भविनिच्छयकथा समता ।

पक्षिण्णककण्डमातिका

गणभोजं परम्परं, नापुच्छा पंसुकूलकं ।
अच्छिन्नं पटिभानञ्च, विपक्तउद्दिसन् ॥

तिवस्सन्तं दीधासनं, गिलानुपट्टवण्णनं ।
अत्तपातमनवेक्खं, सिलापविज्ञालिप्पनं ॥

मिच्छादिविडिगोपदानं, धम्मिकारकखुच्चारादि ।
ह्नानघंसं पण्डकादि, दीधकेसाद्यादासादि ॥

नच्छादङ्ग्हेदनिङ्ग्ह, पत्तो सब्बपंसुकूलं ।
घरिसावनं नग्गो च, पुफ्गग्न्धआसित्कं ॥

मल्लरिकेकभाजनं, चेलपटि पादवंसी ।
बीजनी छत्तनखादि, कायबन्धनिवासनं ॥

काजहरं दन्तकडं, रुक्खारोहो छन्दरोपो ।
लोकायतं खिपितको, लसुणं नक्कमितब्बं ॥

अवन्दियो तूलभिसि, बिम्बोहनआसन्दादि ।
उच्चासनमहासनं, चीवरअधम्मोकासो ॥

सद्गादेय्यं सन्तुतरं, निक्खेपो सत्थकम्भादि ।
नहापितो दसभागो, पाथेय्यं महापदेसो ।
आनिसंसोति मातिका ॥

३४. पक्षिण्णकविनिच्छयकथा

१. इदानि पक्षिण्णककथा च वेदितब्बा । “गणभोजने अञ्चत्र समया पाचित्यान्ति (पाचिं २१७) वुतं गणभोजनं (पाचिं अद्व० २१७-२१८) द्वीहि आकारेहि पसवति विज्ञतितो वा निमन्तनतो वा । कथं विज्ञतितो पसवति? चतारो भिक्खु एकतो ठिता वा निसिन्ना वा उपासकं दिस्वा “अम्हाकं चतुर्न्मिथ भत्तं देहींति वा विज्ञायेयुं पाटेकं वा पासित्वा “मर्हं देहि, मर्हं देहींति एवं एकतो वा नानातो वा विज्ञायेत्वा एकतो वा गच्छन्तु नानातो वा, भत्तं गहेत्वापि एकतो वा भुजन्तु नानातो वा । सचे एकतो गणहन्ति, गणभोजनं होति, सब्बेसं आपत्ति । पटिगग्न्धमेव हेत्थ पमाणं । एवं विज्ञतितो पसवति ।

कथं निमन्तनतो पसवति? चतारो भिक्खु उपसङ्गमित्वा “तुम्हे, भन्ते, आदनेन निमन्तोमि, आदनं मे गण्थ आकङ्ग्हथ आलोकेथ अधिवासेथ पटिमानेथा”ति एवं येन केनचिवेवचनेन वा भासन्तरेन वा पञ्चनं भोजनानं नामं गहेत्वा निमन्तते । एवं एकतो निमन्तिता परिच्छन्नकलावसेन अञ्जतनाय वा स्वातनाय वा एकतो गच्छन्ति, एकतो गणहन्ति, एकतो वा नानातो वा भुजन्ति, आपत्तियेव । एकतो निमन्तिता एकतो वा नानातो वा गच्छन्ति, नानातो गणहन्ति, एकतो वा नानातो वा भुजन्ति, अनापत्ति । चतारि परिवेणानि वा विहारे वा गन्त्वा नानातो निमन्तिता, एकद्वाने ठितेसुयेव वा एको पुत्रेन एको पितरात एवम्पि नानातो निमन्तिता एकतो वा नानातो वा गच्छन्तु, एकतो वा नानातो वा भुजन्तु, सचे एकतो गणहन्ति, गणभोजनं होति, सब्बेसं आपत्ति । एवं ताव निमन्तनतो पसवति ।

तस्मा सचे कोचि सङ्गभत्तं कत्तुकामेन निमन्तनतयाय पेसितो विहारं आगम्य “भन्ते, स्वे अम्हाकं घरे भिक्खुं गण्थाथा”ति अवत्वा “भत्तं गण्थाथा”ति वा “सङ्गभत्तं गण्थाथा”ति वा “सङ्गभत्तं गण्थाथा”ति वा विज्ञायेयुं पाटेकं वर्तत्वा । कथं? एवं ताव वर्तब्बं “स्वे न सक्का उपासका”ति । पुनदिवसे, भन्तेति । पुनदिवसे, भन्तेति । एवं याव अड्हासम्पि हरित्वा पुन वर्तब्बो “किं त्वं अवचा”ति । सचे पुनिपि “सङ्गभत्तं गण्थाथा”ति वदति, ततो “इमं ताव उपासकं पुण्कं कपियं करोहि, इमं तिणं”न्ति एवं विक्खेपं कत्वा वुन “त्वं किं कथयित्था”ति पुच्छितब्बो । सचे पुनिपि तथेव वदति, “आवुसो, त्वं पिण्डपातिकं वा महल्लकत्येरे वा न लच्छसि, सामग्रे लच्छसी”ति वर्तब्बो । “ननु, भन्ते, असुकस्मिं असुकस्मिज्ज गामे भदन्ते भोजेसुं, अहं कस्मा न लभामी”ति च वुते ते निमन्तितुं जानन्ति, त्वं न जानासीति । ते कथं निमन्तेसुं, भन्तेति? ते एवमाहेसु “अम्हाकं, भन्ते, भिक्खुं गण्थाथा”ति । सचे सोपि तथेव “भिक्खुं गण्थाथा”ति वदति, वदति । अथ पुनिपि “भत्तमेवा”ति वदति, ततो वर्तब्बो — “गच्छ त्वं, नत्यम्हाकं तव भदन्तयो, निबद्धगोचरो एस अम्हाकं, मयमेत्थ पिण्डाय चारिस्सामा”ति । तं “चरथ, भन्ते”ति वर्त्वा आगतं पुच्छन्ति “किं

अथ पुनिपि “भत्तमेवा”ति वदति, “न दानि त्वं, आवुसो, बहू भिक्खु लच्छसि, तयो एव, आवुसो, लच्छसी”ति वर्तब्बो । “ननु, भन्ते, अमुकस्मिज्ज अमुकस्मिज्ज गामे सकलं भिक्खुसङ्गं भोजेसुं, अहं कस्मा न लभामी”ति । “त्वं निमन्तितुं न जानासीति । ते कथं निमन्तेसुं, भन्तेति? ते एवमाहेसु “अम्हाकं, भन्ते, भिक्खुं गण्थाथा”ति । सचे सोपि तथेव “भिक्खुं गण्थाथा”ति वदति, वदति । अथ पुनिपि “भत्तमेवा”ति वदति, ततो वर्तब्बो — “गच्छ त्वं, नत्यम्हाकं तव भदन्तयो, निबद्धगोचरो एस अम्हाकं, मयमेत्थ पिण्डाय चारिस्सामा”ति । तं “चरथ, भन्ते”ति वर्त्वा आगतं पुच्छन्ति “किं

‘भो लद्वा भिक्खुं’ति? किं एतेन, बहु एत्य वत्तब्धं, थेरा “स्वे पिण्डाय चरिस्सामा”ति आहंसु, मा दानि तुम्हे पमज्जित्थाति। दृतियदिवसे चेतियवत्तं कल्पा ठितभिक्खू सङ्घत्येरेन वत्तब्धा “आवृत्तो, धुरगामे सङ्घभृतं, अपणितमनुस्सो पन अगमासि, गच्छाम, धुरगामे पिण्डाय चरिस्सामा”ति। भिक्खूहि थेरस्स वचनं कातब्धं, न दुष्वचोहि भवितब्धं, गामद्वारे अद्वृत्ताव पिण्डाय चरितब्धं, तेसु पतानि गहेत्वा निसीदापेत्वा भोजेन्तेसु भुजितब्धं।

सचे आसनसालाय भत्तं ठपेत्वा रथिकासु आहिणन्ता आरोचेन्ति “आसनसालायं, भन्ते, भत्तं गणहथा”ति, न वट्टुति। अथ पन “भत्तं आदाय तत्य गन्त्वा भत्तं गणहथा”ति वदन्ति, पटिकच्छेव वा विहारं अतिहरित्वा पतिरूपे ठाने ठपेत्वा आगतागतान देन्ति, अयं अभिहटभिक्खा नाम वट्टुति। सचे पन भत्तसालाय दानं सज्जेत्वा तं तं परिवेण पहिणन्ति “भत्तसालाय भत्तं गणहथा”ति, वट्टुति। ये पन मनुस्सा पिण्डाचारिके भिक्खू दिस्वा आसनसालं सम्भज्जित्वा तथ्य निसीदापेत्वा भोजेन्ति, न ते पटिकिद्विपितब्धा। ये पन गामे भिक्खूं अलभित्वा गामतो निक्खमन्ते भिक्खू दिस्वा “भत्ते, भत्तं गणहथा”ति वदन्ति, ते पटिकिद्विपितब्धा, न निवत्तितब्धं। सचे “निवत्तथ, भन्ते, भत्तं गणहथा”ति वदन्ति, “निवत्तथ भत्तं गणहथा”ति वदन्ति, निवत्तितुं न वट्टुति। “निवत्तथ भत्तं गणहथा”ति सम्बन्धं कल्पा वदन्ति, निवत्तितुं न वट्टुति। आसनसालायो पिण्डाय चरितुं निक्खमन्ते दिस्वा “निसीदथ, भन्ते, भत्तं गणहथा”ति वुत्तेपि एसेव नयो।

“अञ्जत्र समया”ति वचनतो गिलानसमयो चीवरदानसमयो चीवरकारसमयो अङ्गानगमनसमयो नावाभिरुहनसमयो महासमयो समणभत्तसमयोति एतेसु सत्तसु समयेसु अञ्जतरस्मि अनापत्ति। तस्मा यथा महाचम्मस्स परतो मंसं दिस्सति, एवं अन्तमसो पादापि फलिता होन्ति, वालिकाय वा सक्खराय वा पहटमत्ते दुखं उपादेन्ति, न सक्का च होति अन्तोगामे पिण्डाय चरितुं ईदिसे गेलज्वे गिलानसमयोति भुजितब्धं, न लेसकपिंय कातब्धं।

चीवरदानसमयो नाम अनन्तते कथिने वस्सानस्स पच्छिमो मासो, अत्यन्ते कथिने पञ्चमासा। एत्यन्तरे “चीवरदानसमयो”ति भुजितब्धं। चीवरे करियमाने चीवरकारसमयोति भुजितब्धं। यदा हि साटकज्य सुत्तुत्य लभित्वा चीवरं करोन्ति, अयं चीवरकारसमयो नाम, विसुं चीवरकारसमयो नाम नत्यि, तस्मा यो तत्य चीवरे कतब्धं यं कज्जिच कम्मं करोति, महापच्चरियज्ञि “अन्तमसो सूचिवेषकों”तिपि वुत्तं। तेन “चीवरकारसमयो”ति भुजितब्धं। कुरुन्दिदं पन वित्यरेनव वुत्तं “यो चीवरं विचारेति छिन्दति, मांशसुतकं ठर्पति, आगन्तुकपत्तं ठर्पति, पच्चागतं सिब्बेति, आगन्तुकपत्तं बन्धति, अनुवात छिन्दति घटोति आरोपेति, तथ्य पच्चागतं सिब्बेति, सुतं करोति वलेति, पिफलिकं निसेति, परिवत्तनं करोति, सब्बोपि चीवरं करोतयेवाति वुच्चति। यो पन समीपे निसिन्नो जातकं वा धम्मपदं वा कथेति, अयं चीवरकारको, एतं ठपेत्वा सेसानं गणभोजने अनापत्ती”ति।

अङ्गानगमनसमये अन्तमसो अड्डयोजनं गन्तुकामेन्ति “अङ्गयोजनं गच्छिस्सामी”ति भुजितब्धं, गच्छन्तेन भुजितब्धं, गतेन एकदिवसं भुजितब्धं।

नावाभिरुहनसमये “नावं अभिरुहिस्सामी”ति भुजितब्धं, आरुळ्हेन इच्छितद्वानं गन्त्वापि याव न ओरोहति, ताव भुजितब्धं, औरुळ्हेन एकदिवसं भुजितब्धं।

महासमयो नाम यत्थ द्वे तयो भिक्खू पिण्डाय चरित्वा यापेन्ति, अन्तमसो चतुर्थेपि आगते न यापेन्ति, अयं महासमयो। यत्थ पन सर्त वा सहस्रं वा सन्निपत्तिति, तथ्य वत्तब्धमेव नत्यि, तस्मा तादिसे काले “महासमयो”ति अधिडुहित्वा भुजितब्धं।

समणभत्तसमयो नाम यो कोचिच परिब्बाजकसमापन्नो भत्तं करोति, अयं समणभत्तसमयोव। तस्मा सहधमिकेसु वा अञ्जतरेन येन केनचिक तते भत्ते “समणभत्तसमयो”ति भुजितब्धं। “अनापत्ति समये, द्वे तयो एकतो भुजन्ति, पिण्डाय चरित्वा एकतो सन्निपत्तित्वा भुजन्ति, निच्यभत्तं, सलाकभत्तं, पक्खिक्खं, उपोसथिकं, पाटिपदिकं, पञ्च भोजनानि ठपेत्वा सब्बत्य अनापत्ती”ति (पाचिं २२०) वचनतो येपि अकपियनिमन्तनं सादियित्वा द्वे वा तयो वा एकतो गहेत्वा भुजन्ति, तेसम्पि अनापत्ति।

तथ्य अनिमन्तितचतुर्थं पिण्डपातिकचतुर्थं अनुपसम्मन्चतुर्थं पत्तचतुर्थं गिलानचतुर्थं पञ्चवन्नं चतुर्थानं वसेन विनिच्छयो वेदितब्धो। कथं? इधेकच्छो चत्तारो भिक्खू “भत्तं गणहथा”ति निमन्तेति। तेसु तयो गतो, एको न गतो। उपासको “एको, भन्ते, थेरे कुहि”ति पुच्छति। नागतो उपासकाति। सो अज्जं तंखणपत्तं कज्जिच “एहि, भन्ते”ति घरं पवेसेत्वा चतुर्नाम्पि भत्तं देति, सब्बेसं अनापत्ति। कम्पा? गणपूरकस्स अनिमन्तितता। तयो एव हि तथ्य निमन्तिता गणिहंसु, तेहि गणो न पूरति, गणपूरको च अनिमन्तितो, तेन गणो भिज्जतीति। एतं अनिमन्तितचतुर्थं।

पिण्डपातिकचतुर्थे निमन्तनकाले एको पिण्डपातिको होति, सो नाधिवासेति, गमनवेलायं पन “एहि भन्ते”ति वुत्ते अनधिवासितता अनागच्छन्तम्पि “एथ भिक्खुं लच्छया”ति गहेत्वा गच्छन्ति, सो तं गणं भिन्दति, तस्मा सब्बेसं अनापत्ति।

अनुपसम्मन्चतुर्थे सामणेरेन संदिं निमन्तिता होन्ति, सोपि गणं भिन्दति।

पत्तचतुर्थे एको संयं आगन्त्वा पत्तं पेसेति, एवपि गणो भिज्जति, तस्मा सब्बेसं अनापत्ति।

गिलानचतुर्थे गिलानेन संदिं निमन्तिता होन्ति, तथ्य गिलानस्सेव अनापत्ति, इतरेसं पन गणपूरको होति। न हि गिलानेन गणो भिज्जति, तस्मा तेसं आपत्ति। महापच्चरियं पन अविसेसेन वुत्तं “समयलङ्को सयमेव मुच्चति, सेसानं गणपूरकता आपत्तिकरो होती”ति। तस्मा चीवरदानसमयलङ्कादीन्मिय वसेन चतुर्कानि वेदितब्धानि।

सचे पन अधिवासेत्वा गते सुपि चतुर्थु सुक्ते एको पाणिडतो भिक्खु “अहं तुम्हाकं गणं भिद्दिस्सामि, निमन्तनं सादियाथा”ति वत्तवा यागुबुज्जकावसाने भत्तत्थाय पत्तं गणन्तानं अदत्वा “इमे ताव भिक्खू, मोजेत्वा विसस्ज्जेथ, अहं पच्छा अनुमोदनं कल्पा गमिस्सामी”ति निसिन्नो, तेसु भुत्ता गतेसु “देथ, भन्ते, पत्तं”ति उपासकेन पत्तं गहेत्वा भत्ते दिने भुजित्वा अनुमोदनं कल्पा गच्छति, सब्बेसं अनापत्ति। पञ्चवन्नं किं भोजनानवेत वसेन गणभोजने विसङ्गेत्वं नत्यि, आदेनेन निमन्तेत्वा कुम्मासं गणन्तपि आपज्जन्ति, तानि च तेहि एकतो न गहितानि, यागुआदीहि पन विसङ्गेत्वं होति, तानि तेहि एकतो गहितानीति एवं एको पाणिडतो अञ्जतेसम्पि अनापत्तिं करोति। निच्यभत्तन्ति धुवभत्तं वुच्चति, “निच्यभत्तं गणहथा”ति वदन्ति, बहुनं एकतो गहेत्वं वट्टुति। सलाकभत्तादीसुपि एसेव नयो।

२. “परम्परभोजने अञ्जत्र समया पाचित्याथा”ति (पाचिं २२२-२२३, २२५) वुत्तं परम्परभोजनं पन निमन्तनतोयेव पसवति। यो हि “पञ्चनं भोजनानं अञ्जतरेन भोजनेन भत्तं गणहथा”ति आदिना निमन्तितो तं ठपेत्वा अञ्जं पञ्चनं भोजनानं अञ्जतरभोजनं भुजन्ति, तस्सेतं भोजनं “परम्परभोजन”ति वुच्चति। एवं भुजन्तन्तस्स ठपेत्वा गिलानसमयं चीवरदानसमयब्धं अञ्जतेसम्पि सपये पाचित्याथं वुत्तं, तस्मा निमन्तनपटिपाठियाव भुजितब्धं, न उपटिपाठिया।

“अनुजानामि, भिक्खुवे, विकपेत्वा परम्परभोजनं भुजितु”ति (पाचिं २२६) वचनतो पठमनिमन्तनं अञ्जतस्स विकपेत्वापि परभुजितुं वट्टुति। अयं (पाचिं २२६ आदयो) विकपना नाम सम्मुखापि परम्परभोजन वट्टुति। सम्मुखा दिस्वा “मयं भत्तपच्चासं तुहं विकपेमी”ति वा “दम्मी”ति वा वत्तवा भुजितब्धं, अदिस्वा पञ्चवन्नसु भत्तत्थाय पत्तं गहेत्वा नामं गहेत्वा “मयं भत्तपच्चासं इत्थनामस्स विकपेमी”ति वा “दम्मी”ति वा वत्तवा भुजितब्धं। द्वे तीणि निमन्तनानि पन एकस्मिं पत्ते विकपित्वा मिसेत्वा एकं कल्पा भुजितुं वट्टुति। “अनापत्ति द्वे तयो निमन्तने एकतो भुजन्ती”ति (पाचिं २२९) हि वुत्तं। सचे द्वे तीणि कुलानि निमन्तेत्वा एकस्मिं ठाने निसीदापेत्वा इतो चितो च आहरित्वा भत्तं आकिरन्ति, सूपब्यज्जनं आकिरन्ति, एकमिस्सकं होति, एत्यापि अनापत्ति।

सचे पन मूलनिमन्तनं हेत्वा होति, पाच्छिमं पाच्छिमं उपरि, तं उपरितो पट्टाय भुजन्तन्तस्स आपत्ति, हन्त्यं पन अन्तो पवेसेत्वा पठमनिमन्तनतो एकमिकबलं ऊद्रित्वा भुत्तकालतो पट्टाय यथा तथा वा

भुजन्तस्स अनापत्ति । “संचेपि तत्य खीरं वा रसं वा आकिरन्ति, येन अज्ञोत्थं भृतं एकरसं होति, कोटितो पद्मय भुजन्तस्स अनापत्ती”ति महापच्चरियं वुतं । महाअडुकथायं पन वुतं “खीरभृतं वा रसभृतं वा लभित्वा निसन्नस्स तत्येव अज्ञेपि खीरभृतं वा रसभृतं वा आकिरन्ति, खीरं वा रसं वा पिवतो अनापत्ति, भुजन्तेन पठमं लङ्घमंसखण्डं वा भृतपिण्डं वा मुखे पक्षिवित्वा कोटितो पद्मय भुजितुं वट्टिति । सणियायासेपि एसेव नयो”ति ।

महाउपासको मिक्खुं निमन्तेति, तस्स कुलं उपगतस्स उपासकोपि तस्स पुत्तदारभातुभगिनिआदयोपि अत्तनो अत्तनो कोट्टासं आहरित्वा पत्ते पक्षिवपत्ति, “उपासकेन पठमं दिन्नं अभुजित्वा पच्छा लङ्घं भुजन्तस्स आपत्ती”ति महाअडुकथायं वुतं । कुरुन्दुकथायं “वट्टी”ति वुतं । महापच्चरियं “संचे पाटेकं पचन्ति, अत्तनो अत्तनो पक्षभृततो आहरित्वा देत्ति, तत्य पच्छा आहटं पठमं भुजन्तस्स पाचित्तियं । यदि पन सब्बेसं एकोव पाको होति, परम्परभोजनं न होती”ति वुतं । महाउपासको निमन्तेत्वा निसीदापत्ति, अज्ञो मनुस्सो पत्तं गणहाति, न दातब्बं । किं, भन्ते, न देशाति । ननु उपासक तया निमन्तित्वात्तिः । “होतु, भन्ते, लङ्घं लङ्घं भुजन्था”ति वदति, भुजितुं वट्टिति । “अज्जेन आहरित्वा भृते दिन्ने आमुच्छित्वापि भुजितुं वट्टी”ति कुरुन्दियं वुतं ।

अनुमोदेनं कत्वा गच्छन्तं धम्मं सोतुकामा “स्वेषि, भन्ते, आगच्छेय्याथा”ति सब्बे निमन्तेत्वा, पुनर्दिवसे आगन्त्वा लङ्घं लङ्घं भुजितुं वट्टिति । कस्मा? सब्बेहि निमन्तितत्वा । एकोपि मिक्खु पिण्डाय चरन्तो भृतं लभति, तमज्जो उपासको निमन्तेत्वा धरे निसीदापत्ति, न च ताव भृतं सम्पञ्जति, संचे सो मिक्खु पिण्डाय चरित्वा लङ्घभृतं भुजिति, आपत्ति । अभुजित्वा निसन्ने “किं, भन्ते, न भुजिसी”ति वुते “तया निमन्तितत्वा”ति वदत्वा “लङ्घं लङ्घं भुजन्था, भृते”ति वुते भुजितुं वट्टिति । सकलेन गामेन एकतो हुत्वा निमन्तितस्स यथं कत्थिच भुजितो अनापत्ति । पूरोपि एसेव नयो । “अनापत्ति सकलेन गामेन निमन्तितो तस्मिं गामे यथं कत्थिच भुजिति, सकलेन पूरोगेन निमन्तितो तस्मिं पूरो यथं कत्थिच भुजिति, निमन्तियमानो भिक्खुं गहेस्सामीति भणति, निच्यभृते सलाकभृते पक्षिखेत उपेसथिके पाटिपदिके पञ्च भोजनानि ठपेत्वा सब्बत्य अनापत्ती”ति (पाचिं २२९) वुतं ।

तत्य निमन्तियमानो भिक्खुं गहेस्सामीति भणतीति एत्य “भृतं गणहा”ति निमन्तियमानो “न मधं तव भृतेनस्यो, भिक्खुं गणिहस्सामी”ति वदति, अनापत्तीति अत्थो । एत्य पन महापदुमत्थेरो आह “एवं वदन्तो इमस्मिं सिक्खापदे अनिमन्तनं कारुं सक्कोति, भुजन्तस्याय पन ओकासो कतो होतीत नेव गणभोजनातो, न चारित्तातो मुच्यती”ति । महासुमत्थेरो आह “यदगेन अनिमन्तनं कारुं सक्कोति, तदगेन नेव गणभोजनं, न चारित्तं होती”ति ।

तत्य चारित्तत्वा —

“यो पन मिक्खु निमन्तितो सभृतो समानो सन्तं भिक्खुं अनापुच्छा पुरेभृतं वा पच्छाभृतं वा कुलेसु चारित्तं आपज्जेय्य अज्जत्र समया पाचित्तियं । तत्थायं समयो चीवरदानसमयो चीवरकारसमयो । अयं तत्य समयो”ति (पाचिं २१९) —

एवमागतं चारित्तसिक्खापदं वुतं । इमिना हि सिक्खापदेन यो पञ्चनं भोजनानं अज्जतरेन “भृतं गणहा”ति आदिना अकप्यियनिमन्तनेन निमन्तितो, तेवेव निमन्तनभृतेन सभृतो समानो सन्तं भिक्खुं “अहं इत्थनामस्स धरं गच्छामी”ति वा “चारित्तं आपज्जामी”ति वा ईदिसेन वचनेन अनापुच्छित्वा येन भृतेन निमन्तितो, तं भूत्वा वा अभूत्वा वा अर्वातिवत्तेयेव मञ्जाहिके यस्मिं कुले निमन्तितो, ततो अज्जानिकुलानि पविसेय्य, तस्स बुतलक्खणं दुविधम्यि समयं ठपेत्वा अज्जत्य पाचित्तियं वुतं । तस्मा अकप्यियनिमन्तनेन निमन्तियमानो संचे “भिक्खुं गणिहस्सामी”ति वदति, इमिनापि सिक्खापदेन अनापत्ति ।

३. सन्तं भिक्खुं अनापुच्छाति एत्य (पाचिं अडु० ११८) पन कित्तावता सन्तो होति, कित्तावता असन्तो? अन्तोविहारे यथं ठित्सस कुलानि पविरुपासनचित्तं उपन्नं, ततो पद्मय यं पस्से वा अभिमुखे वा पस्सति, यस्स सक्का होति पक्तिवचनेन आरोचेतुं, अयं सन्तो नाम, इतो चितो च परियोसित्वा आरोचनकिच्चं पन नाथ्यि । यो हि एवं परियोसित्वो, सो असन्तोवेव । अपिच अन्तोउपचारसीमाय भिक्खुं दिस्या “आपुच्छिस्सामी”ति गच्छति । तत्य यं पस्सति, सो आपुच्छित्वो । नो चे पस्सति, असन्तं भिक्खुं अनापुच्छा पविद्वो नाम होति । विकालगामपवेसनेपि अयमेव नयो ।

संचे (पाचिं अडु० ५१२) पन सम्बहुला केनचिकम्मेन गामं पविसन्ति, “विकाले गामपवेसनं आपुच्छामी”ति सब्बोहे अज्जमज्जं आपुच्छित्वं । तस्मिं गामे तं कम्मं न सम्पञ्जतीति अज्जं गामं गच्छन्ति, गामसत्यिमि होतु, पुन आपुच्छनकिच्चं नाथ्यि । संचे पन उत्साहं पटिप्पस्सम्भेत्वा विहारं गच्छन्ता अन्तरा अज्जं गामं पविसितुकामा होन्ति, पुन आपुच्छित्वमेव । कुलधरे वा आसनसालाय वा भृतकिच्चं कत्वा तेलभिक्खाय वा सणिपिक्खाय वा चरित्तुकामो होतीत, संचे पस्से मिक्खु अत्थि, आपुच्छित्वा गन्तब्बं । असन्ते मिक्खुहि “नन्थां”ति गन्तब्बं, वीथि औतरित्वा भिक्खुं पस्सति, आपुच्छनकिच्चं नाथ्यि, अनापुच्छित्वापि चरित्तब्बमेव । गाममज्जेन मागो होति, तेन गच्छन्तस्स “तेलादिभिक्खाय चरिस्सामी”ति चित्ते उपन्ने संचे पस्से मिक्खु अत्थि, आपुच्छित्वा चरित्तब्बं । मग्गा अनोकम्म भिक्खाय चरित्तस्स पन आपुच्छनकिच्चं नाथ्यि । संचे सीहो वा व्यग्यो वा आगच्छति, मेघो वा उड्हेति, अज्जो वा कोचि उपद्वो उपज्जति, एवरुपासु आपदासु अनापुच्छापि वहिगामतो अन्तोगामं पविसितुं वट्टिति ।

४. “न च, मिक्खवे, अभिन्ने सरारे पंसुकूलं गहेतब्बं, यो गणहेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (पारा० १३७) वचनेनो अब्मुहे अल्लसरारे पंसुकूलं न गहेतब्बं, गणहन्तो दुक्कटं आपज्जति । उपद्वा च तस्स होन्ति, भिन्ने पन गहेतुं वट्टिति ।

कित्तावता पन भिन्नं होतिः? काकुललसोणसिङ्गालादीहि मुखतुण्डकेन वा दाठाय वा ईसकं फालितमतेनपि । यस्स पन पत्तो धंसनेन छविमत्तं छिन्नं होति, चम्मं अच्छिन्नं, एतं अभिन्नमेव, चम्मे पन छिन्ने भिन्नं । यस्सापि सज्जीवकालेयेव पाभिन्ना गण्डकुट्टीळका वा वणो वा होतीत, इदम्पि भिन्नं, ततियदिवसतो पभुति उङ्घमातकादिभावेन कुणपभाव उपगतिम्यि भिन्नमेव । सब्बेन सब्बं पन अभिन्नेपि सुशानगोपकेहि वा अज्जाहि वा मनुस्सेहि गाहापेतुं वट्टिति । नो चे अज्जं लभति, सत्थकेन वा केनचिव वा वर्णं कत्वा गहेतब्बं । विसभागसरारे पन संतिं उपटुपेत्वा समणसञ्चं उपादेत्वा सीसे वा वाहत्पादपिण्डियं वा वर्णं कत्वा गहेतुं वट्टिति ।

५. अच्छिन्नचीवरकेन भिक्खुना कथं पटिपञ्जितब्बन्ति? “अनुजानामि, मिक्खवे, अच्छिन्नचीवरस्स वा अनुजातकं गहपति वा गहपतानिं वा चीवरं विज्ञापेतु । यं आवासं पठमं उपगच्छति, संचे तत्य होतिं सङ्घस्स विहारचीवरं वा उत्तरत्थरणं वा भूमत्थरणं वा भिसिच्छिवि वा, तं गहेत्वा पारपितुं लभित्वा आदहिस्सामी”ति । नो चे होति सङ्घस्स विहारचीवरं वा उत्तरत्थरणं वा भूमत्थरणं वा भिसिच्छिवि वा, तिणेन वा पणेन वा पटिच्छादेत्वा आगन्तब्बं, न त्वेव नगेन आगन्तब्बं, यो आगच्छेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (पारा० ५१७) वचनेनो इध वुतनयेन पटिपञ्जितब्बं ।

अयं पनेत्य अनुपुच्कवक्ता (पारा० अडु० २.५१७) । संचे हि चोरे पस्सित्वा दहरा पत्तचीवरानि गहेत्वा पलाता, चोरा थेरानं निवासनपारुपनमत्तेव हरित्वा गच्छन्ति, थेरेहि नेव ताव चीवरं विज्ञापेतब्बं, न साखापलासं भजितब्बं । अथ दहरा सब्बं भण्डकं छड्हेत्वा पलाता, चोरा थेरानञ्च निवासनपारुपनमत्तेव भण्डकं हरित्वा गच्छन्ति, दहरेहि आगन्त्वा अत्तनो निवासनपारुपनानि न ताव थेरानं दातब्बानि । न हि ते अच्छिन्नचीवरा अत्तनो अत्थाय साखापलासं भजितुं लभन्ति, अच्छिन्नचीवरानं पन अत्थाय लभन्ति । अच्छिन्नचीवराव अत्तनोपि परेसम्पि अत्थाय लभन्ति, तस्मा थेरेहि वा साखापलासं भजित्वा वाकादीहि गच्छेत्वा दहरानं दातब्बं, दहरेहि वा थेरानं अत्थाय भजित्वा गच्छेत्वा तेसं हत्थे दत्वा वा अदत्वा वा अत्तना निवासेत्वा अत्तनो निवासनपारुपनानि थेरानं दातब्बानि, नेव भूतगामपातब्बताय पाचित्तियं होति, न तेसं धारणे दुक्कटं ।

संचे अन्तरामगे रजकत्थरणं वा होति, अज्जो वा तादिसे मनुस्से पस्सन्ति, चीवरं विज्ञापेतब्बं । यानि च नेसं ते वा विज्ञत्तमनुस्स अज्जो वा साखापलासनिवासने भिक्खु दिस्वा उस्साहजाता वत्थानि देत्ति, तानि सदसानि वा हान्तु अदसानि वा नीलादिनामावण्णानि वा, कणियानिपि अकणियानिपि सब्बानिपि अच्छिन्नचीवरटुने ठित्ताता तेसं निवासेतुब्बं पारपितुञ्च वट्टिति ।

वृत्तमिहेतं परिवारे —

“अकपकतं नापि रजनाय रत्तं,
तेन निवत्यो येनकामं वजेय्य।
न चस्स होति आपत्ति,
सो च धम्मो सुआतेन देसिता।
पञ्चमेसा कुसलोहि चिन्तिता”ति ॥ (परि० ४८१) ।

अयज्ञि पञ्चो अच्छिल्लचीवरकभिक्षुं सन्ध्याय बुत्तो । अथ पन तित्थियेहि समागच्छन्ति, ते च नेसं कुसचीरवाकचीरफलकचीरानि देन्ति, तानिपि लद्धिं अगगहेत्वा निवासेतुं बद्धन्ति, निवासेत्वापि लद्धि न गहेतब्बा ।

यं आवासं पठमं उपगच्छन्ति, तथ्य विहारचीवरादीसु यं अतिथि, तं अनापुच्छापि गहेत्वा निवासेतुं वा पारपितुं वा लभति । तज्च खो “लभित्वा ओदहिस्सामि, पुन ठपेस्सामी”ति अधिपायेन, न मूलच्छेज्ज्ञाय । लभित्वा च पन जातितो वा उण्डुकतो वा अञ्जतो वा कुत्ताचि पाकतिकमेव कातब्बं । विदेसातेन पन एकस्मिं सङ्घिके आवासे सङ्घिकापरिभोगेन भुञ्जनत्थाय ठपेतब्बं । सचस्स परिभोगेनेव तं जीरति वा नस्सति वा, गीवा न होति । सचे पन एतेसं वृत्तपकारानं गिहिवत्यादीनं भिसिच्छिविपरियन्तानं किञ्चित् न लभति, तेन तिणेन वा पाठच्छादेत्वा आगत्तब्बन्ति ।

६. “न, भिक्खुवे, पटिभान्नचितं कारापेतब्बं इत्थिरूपकं पुरिसरूपकं, यो कारापेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २१९) वचनतो इत्थिरूपरूपं कातुं वा कारापेतुं वा भिक्खुवो न बद्धति । न केवलं (चूल्हव० २१९) इत्थिरूपरूपमेव, तिरच्छानरूपमिं अन्तमसो गण्डुपादरूपं भिक्खुनो संयं कातुं वा “करोही”ति वतुं वा न बद्धति, “उपासक द्वारापालं करोही”ति वतुमिं न लभति । जातकपकरणअसदिसदानारीनि पन पसादनीयानि निविदापटिसंयुतानि वा वत्त्वानि परेहि कारापेतुं लभति, मालाकम्मारीनि सयमिं कातुं लभति ।

७. “न, भिक्खुवे, विष्प्रकतभोजनो भिक्खु वृद्धापेतब्बो, यो वृद्धापेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० ३१६) वचनतो अन्तरघरे (चूल्हव० ३१६) वा विहारे वा अरञ्जे वा यथ्य कथ्यच भुञ्जमानो भिक्खु अनिदित्ते भोजने न वृद्धापेतब्बो, अन्तरघरे पच्छा आगातेन भिक्खुं गहेत्वा गन्तब्बं । सचे मनुस्सा वा भिक्खु वा “पविसथा”ति वदन्ति, “मयि पविसन्ते भिक्खु उद्धिस्सन्ती”ति वतब्बं । “एथ, भन्ते, आसनं अत्यो”ति वतु पन पविसितब्बं । सचे कोंचि किञ्चित् न वदति, आसनसालं गन्त्वा अतिसीमां अगत्त्वा सभागद्वाने थातब्बं । औकासे कते “पविसथा”ति वतुनेन पविसितब्बं । सचे पन यं आसनं तस्स पापुणाति, तथ्य अभुञ्जन्तो भिक्खु निसिन्नो होति, तं उड्डापेतुं बद्धति । यागुखञ्जकादीसु पन यं किञ्चित् पिवित्वा खादित्वा वा याव अञ्जो आगच्छति, ताव निसिन्नं रित्तहत्थमिं उड्डापेतुं न बद्धति । विष्प्रकतभोजनोयेव हि सो होति ।

सचे पन आपत्ति अतिवकमित्वापि वृद्धापेतियेव, यं सो वृद्धापेति, अयज्ञ भिक्खु पवारितो होति, तेन वत्तब्बो “गच्छ उदकं आहराही”ति । वृद्धतरं भिक्खुं आणापेतुं इदमेव एकद्वानं । सचे सो उदकमिं न आहरति, साधुकं सित्थानि गिलित्वा वृद्धस्स आसनं दातब्बं । वृत्तमिं चेते —

“सचे वृद्धापेति, पवारितो च होति, “गच्छ उदकं आहराति वत्तब्बो । एवज्येतं लभेथ, इच्येतं कुसलं । नो चे लभेथ, साधुकं सित्थानि गिलित्वा वृद्धस्स आसनं दातब्बं । नत्वेवाहं, भिक्खुवे, ‘केनचिं परिवायेन वृद्धतरस्स भिक्खुनो आसनं पटिबाहितब्बं निति वदामि, यो पटिबाहेह्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० ३१६) ।

८. “अनुजानामि, भिक्खुवे, नवकेन भिक्खुना उद्दिसन्तेन समके वा आसने निसीदितुं उच्यते वा धम्मगारवेन, थेरेन भिक्खुना उद्दिसापेन्तेन समके वा आसने निसीदितुं नीचतरे वा धम्मगारवेन”ति (चूल्हव० ३२०) वचनतो नवकतरेन भिक्खुना उद्दिसन्तेन उच्यतरेणि आसने निसीदितुं, वृद्धतरेन भिक्खुना उद्दिसापेन्तेन नीचतरेणि आसने निसीदितुं बद्धति ।

९. “अनुजानामि, भिक्खुवे, निवसेहि महन्ततरो वा दहरतरो वा होति, यो पन एकेन वस्सेन महन्ततरो वा दहरतरो वा, यो वा समानवस्सो, तथ्य वत्तब्बमेव नथ्य, इमे सब्बे एकस्मिं मञ्चे वा पीठे वा द्वे द्वे हृत्वा निसीदितुं लभन्ति । “अनुजानामि, भिक्खुवे, दुवगास्स मञ्चं दुवगास्स पीठं”ति (चूल्हव० ३२०) हि वृत्तं ।

१०. यं पन तिणं पहोति, तं संहारिमं वा होतु असंहारिमं वा, तथारुपे अपि फलकखण्डे अनुपसम्पन्नेनपि सङ्घिनिसीदितुं वद्धति । “अनुजानामि, भिक्खुवे, यं तिणं पहोति, एतकं पच्छिमं दीघासन”ति (चूल्हव० ३२०) हि वृत्तं । “अनुजानामि, भिक्खुवे, उपेत्वा पण्डकं मातुगामं उभतोव्यञ्जनकं असमानासनिकेहि सह दीघासने निसीदितुं”ति (चूल्हव० ३२०) वचनतो पन दीघासनेनपि पण्डकादीहि सह निसीदितुं न बद्धति ।

११. गिलानं उपदुहन्तेन “नन्ति वो, भिक्खुवे, माता, नन्ति पिता, ये वो उपदुहेय्युं, तुम्हे चे, भिक्खुवे, अञ्जमञ्चं उपदुहिस्सथ, अथ को चराहि उपदुहिस्सति । यो, भिक्खुवे, मं उपदुहेय्य, सो गिलानं उपदुहेय्या”ति (महाव० ३६५) इमं भगवतो अनुसासनं अनुस्सरत्तेन सक्कच्चं उपदुतब्बो ।

सचे उपज्ञायो होति, उपज्ञायेन यावजीवं उपदुतब्बो, वृद्धानमस्स आगमेतब्बं । सचे आचरियो होति, आचरियेन यावजीवं उपदुतब्बो, वृद्धानमस्स आगमेतब्बं । सचे सङ्घिविहारिको होति, सङ्घिविहारिकेन यावजीवं उपदुतब्बो, वृद्धानमस्स आगमेतब्बं । सचे अन्तेवासिको होति, अन्तेवासिकेन यावजीवं उपदुतब्बो, वृद्धानमस्स आगमेतब्बं । सचे समानुपज्ञायकेन यावजीवं उपदुतब्बो, वृद्धानमस्स आगमेतब्बं । सचे समानाचरियको होति, समानाचरियकेन यावजीवं उपदुतब्बो, वृद्धानमस्स आगमेतब्बं । सचे न होति उपज्ञायो वा आचरियो वा सङ्घिविहारिको वा अन्तेवासिको वा समानुपज्ञायको वा समानाचरियको वा, सङ्घेन उपदुतब्बो । नो चे उपदुहेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० ३६५) —

वचनतो यस्स (महाव० ३६५) ते उपज्ञायादयो तस्मिं विहारे नन्ति, आगन्तुको होति एकचारिकभिक्खु, सङ्घस्स भारो, तस्मा सङ्घेन उपदुतब्बो । नो चे उपदुहेय्य, सकलस्स सङ्घस्स आपत्ति । वारं उपेत्वा जग्नन्तेसु पन यो अत्तनो वारे न जग्नाति, तस्सेव आपत्ति, सङ्घत्वेरोपि वारतो न मुच्यति । सचे सकलो सङ्घेन एकस्स भारं करोति, एको वा वत्तसम्पन्नो भिक्खु “अहमेव जगिस्सामी”ति जग्नाति, सङ्घो आपत्तितो मुच्यति ।

गिलानेन पन —

“पञ्चहि, भिक्खुवे, अङ्गेहि समन्नागतो गिलानो दूपद्वो होति । असप्पायकारी होति, सप्पाये मत्तं न जानाति, भेसज्जं न पटिसेविता होति, अत्थकामस्स गिलानुपद्धाकस्स यथाभूतं आवाहं नाविकता होति ‘अभिक्कमत्तं वा अभिक्कमतीति, पटिक्कमत्तं वा पटिक्कमतीति, ठितो वा ठितो’ति, उपन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिब्बानं खरानं कटुकानं असातानं अमनापानं पाणहरानं अनधिवासकजातिको होती”ति (महाव० ३६६) —

एवं वृत्तानि पञ्च अयुतज्ञानिं आरका परिवज्जेत्वा —

“पञ्चहि, भिक्खुवे, अङ्गेहि समन्नागतो गिलानो सूपद्वो होति । सप्पायकारी होति, सप्पाये मत्तं जानाति, भेसज्जं पटिसेविता होति, अत्थकामस्स गिलानुपद्धाकस्स यथाभूतं आवाहं

आविकता होति ‘अभिकमन्तं वा अभिकमर्तीति, पटिकमन्तं वा पटिकमर्तीति, ठिं वा ठितोति, उपन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिब्बानं खरानं कटुकानं असातानं अमनापानं पाणहरानं अधिवासकजातिको होती’ति (महाव० ३६६) —

एवं वृत्तपञ्चङ्गसमन्नागतेन भवितव्यं ।

गिलानुपट्टाकेन च —

“पञ्चहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो गिलानुपट्टाको नालं गिलानं उपट्टातु । न पटिबलो होति भेसज्जं सर्विधातु, सप्पायासप्पायं न जानाति, असप्पायं उपनामेति, सप्पायं अपनामेति, आमिसन्तरो गिलानं उपट्टाति, नो मेत्तचितो, जेगुच्छी होति उच्चारं वा पस्सावं वा खेळं वा वन्तं वा नीहातु, न पटिबलो होति गिलानं कालेन कालं धम्मिया कथाय सन्दस्सेतुं समादपेतुं समुत्तजेतुं सम्पहंसेतुंन्ति (महाव० ३६६) —

एवं वृत्तपञ्च अयुतज्ञानि आरका परिवज्जेत्वा —

“पञ्चहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो गिलानुपट्टाको अलं गिलानं उपट्टातु । पटिबलो होति भेसज्जं सर्विधातु, सप्पायासप्पायं जानाति, असप्पायं अपनामेति, सप्पायं उपनामेति, मेत्तचितो गिलानं उपट्टाति, नो आमिसन्तरो, अजेगुच्छी होति उच्चारं वा पस्सावं वा खेळं वा वन्तं वा नीहातु, पटिबलो होति गिलानं कालेन कालं धम्मिया कथाय सन्दस्सेतुं समादपेतुं समुत्तजेतुं सम्पहंसेतुंन्ति (महाव० ३६६) —

एवं वृत्तपञ्चङ्गसमन्नागतेन भवितव्यं ।

१२. धम्मिं कथं करोन्तेन (महाव० अद्भ० २.१८०) च “सीलवा हि त्वं कत्कुसलो, कस्मा मीयमाने भायासि, ननु सीलवतो सग्गो नाम मरणमत्पटिब्लौयेवा”ति एवं गिलानस्स भिक्खुनो मरणवण्णो न संवण्णोत्तब्बो । सचे हि तस्स संवण्णनं सुत्वा आहारुपच्छेदादिना उपकमेन एकजवनवारावसरेषि आयुस्मि अन्तरा कालं करोति, इमिनाव मारितो होति । पण्डितेन पन भिक्खुना इमिना नयेन अनुपस्थिति दातब्बा “सीलवतो नाम अनच्छरिया मगाफत्प्रप्ति, तस्मा विहारादीसु आसर्ति अकत्वा बुद्धगतं धम्मगतं सङ्घगतं कायगतज्य सर्ति उपडुपेत्वा मनसिकारे अप्पमादो कातब्बो”ति । मरणवण्णोपि संवण्णिते सो ताय संवण्णनाय किञ्चित्प्रयत्नं अकत्वा अत्तनो धम्मताय यथायुना यथानुसन्धिनाव मरति, तपच्चया संवण्णको आपत्तिया न करेतब्बो ।

१३. “न च, भिक्खवे, अत्तानं पातेत्वं, यो पातेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (पारा० १८३) वचनतो गिलानेन (पारा० अद्भ० २.१८२-१८३) भिक्खुनापि येन केनचित्प्रयत्नं उपकमेन अन्तमसो आहारुपच्छेदनेनपि अत्ता न मारेतब्बो । योपि गिलानो विज्जमाने भेसज्जं च उपट्टाकेसु च मरितुकामो आहारं उपच्छिन्दति, दुक्कटमेव । यस्स पन महाआवाधो चिरानुबन्धो, भिक्खू उपट्टहन्ता किलमन्ति निषुच्छन्ति, “कदा नु खो गिलानातो मुच्छिस्सामा”ति अट्टीयन्ति । सचे सो “अयं अत्तभावो पटित्वाग्यमानापि न तिद्विति, भिक्खू च किलमन्ती”ति आहारं उपच्छिन्दति, भेसज्जं न सर्वति, वट्टिति । यो पन “अयं रोगो खरो, आयुसङ्खारा न तिद्विति, अयज्य मे विसेसाधिगमो हत्येपत्तो विय दिस्सतो”ति उपच्छिन्दति, वट्टितयेव । अगिलानस्सपि उपन्नसंवेगास्स “आहारपरियेसनं नाम पपज्यो, कम्मटानमेव अनुयुज्जिस्सामो”ति कम्मटानसासेन उपच्छिन्दन्तस्स वट्टिति । विसेसाधिगमं व्याकरित्वा आहारं उपच्छिन्दति, न वट्टिति । सभागानज्ञि लज्जीभिक्खुनं कथेतुं वट्टिति ।

१४. “न च, भिक्खवे, अप्पित्वेभिक्खित्वा आसने निर्सीदितवं, यो निसीरेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (पारा० १८०) वचनतो आसनं अनुपापरिक्खित्वा न निर्सीदितवं । कीदिसं (पारा० अद्भ० २.१८०) पन आसनं उपपरिक्खित्वं, कीदिसं न उपपरिक्खित्वं, यं सुद्धं आसनमेव होति अपच्छत्यरणं, यज्य आगन्त्वा ठितानं पस्सतेयव अत्यरीयति, तं न पच्चवेभिक्खित्वं, निर्सीदितुं वट्टिति । यम्मि मनुस्सा सयं हत्येन अकमित्वा “इदं भन्ते निसीदथा”ति देन्ति, तस्मिम्पि वट्टिति । सचेपि पठममेव आगन्त्वापि निसिना पच्छा उद्दं वा अशो वा सङ्कुपन्ति, पटिवेक्खणकिच्चं नस्यि । यम्मि तनुकेन वत्थेन यथा तलं दिस्सति, एवं पटिच्छन्नं होति, तस्मिम्पि पटिवेक्खणकिच्चं नस्यि । यं पन पटिकच्चेव पावारकोजवादीहि अत्थतं होति, तं हत्येन परामिसत्वा सल्लक्खेत्वा निर्सीदितवं । महापच्चरियं पन “घनसाटकेनपि अत्थते यस्मिं वलि न पञ्चायति, तं न पटिवेभिक्खित्वं”न्ति वुत्तं ।

१५. “न, भिक्खवे, दवाय सिला पटिविज्ञितब्बा, यो पटिविज्ञेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (पारा० १८३) वचनतो हसाधिप्पायेन पासाणो न पवट्टेतब्बो । न केवलज्य (पारा० अद्भ० २.१८२-१८३) पासाणो, अज्ञाम्पि यं किञ्चित्प्रयत्नं देति, पाराजिकानन्तरयथुलच्छयपाचित्तियवथून अनुरूपतो पाराजिकादीनि अकुसलासि च होति । “अल्लातिनवनप्पत्यो डहक्तू”ति अगिं देन्तस्स पाचित्तियं, “दब्बूपकरणानि विनसन्तू”ति अगिं देन्तस्स दुक्कटं । “षिद्वाधिप्पायेनपि दुक्कट”न्ति सङ्क्षेपद्वक्तथायं वुत्तं । “यं किञ्चित्प्रयत्नं देन्तस्स वत्थुवसेन पाराजिकथुलच्छयपाचित्तियदुक्कटानि वेदितव्यानि ।

१६. “न, भिक्खवे, दायो आलिम्पितब्बो, यो आलिम्पेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २८३) वचनतो वने अगिं न दातब्बो । सचे (पारा० अद्भ० २.१९०) पन “एत्थन्तरे यो कोचि सत्तो मरतू”ति अगिं देति, पाराजिकानन्तरयथुलच्छयपाचित्तियवथून अनुरूपतो पाराजिकादीनि अकुसलासि च होति । “अल्लातिनवनप्पत्यो डहक्तू”ति अगिं देन्तस्स पाचित्तियं, “दब्बूपकरणानि विनसन्तू”ति अगिं देन्तस्स दुक्कटं । “षिद्वाधिप्पायेनपि दुक्कट”न्ति सङ्क्षेपद्वक्तथायं वुत्तं । “यं किञ्चित्प्रयत्नं देन्तस्स वत्थुवसेन आसिज्जित्युलच्छयपाचित्तियदुक्कटानि वेदितव्यानि ।

१७. “न, भिक्खवे, दायो आलिम्पितब्बो, यो आलिम्पेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २८३) मिच्छादिडिकुलेसु सककच्चं पणीतभोजनं लभित्वा अनुपापरिक्खित्वा नेव अत्तना परिभुजितवं, न परेसं दातब्बं । विसमिस्सम्पि हि तानि कुलानि पिण्डपातं देन्ति । यम्मि अभिदोसिकं भन्तं वा खज्जकं वा ततो लभति, तस्मि न परिभुजितवं । अपिहितवत्यम्पि हि सप्पविच्छिकादीहि अधिसयित छडुनीयधम्मं तानि कुलानि देन्ति । गन्धहलिदादिमवित्तोपि ततो पिण्डपातो न गहेतब्बो । सरीरे रोगट्टानानि पुञ्जित्वा ठापितभत्तम्पि हि तानि दातब्बं मञ्जन्तीति ।

१८. “अनापत्ति, भिक्खवे, गोपकस्स दानेऽति (पारा० १५६) वुत्तं । तत्य (पारा० १५६) कतरं गोपकदानं वट्टिति, कतरं न वट्टिति? महासुमत्येरो ताव आह “यं गोपकस्स परिच्छिन्दित्वा दिन्नं होति एत्तकं दिवसे दिवसे गण्हाऽति, तदेव वट्टिति, ततो उत्तरि न वट्टीति”ति । महापदुमत्येरो पनाह “किं गोपकानं पण्णं आरोपेत्वा निमित्तसञ्जं वा कत्वा दिन्नं अत्थ, एतेसं हत्ये विस्सदुक्कस्स एते इस्सरा, तस्मा यं देति, तं बहुकम्पि वट्टीति”ति । कुरुन्ददुक्कथायं पन वुत्तं “मनुस्सान आरामं वा अज्जं वा फलाफलं दारका रक्खिति, तोह दिन्नं वट्टिति, आहारपेत्वा पन न गहेतब्ब । सङ्क्षिकेपन चेतियस्स सन्तकं च केणिया गहेत्वा रक्खन्तरसेव दानं वट्टिति, वेतेनेन रक्खन्तरस्स अत्तनो भागमत्तं वट्टीति”ति । महापच्चरियं पन “यं गिहानं आरामरक्खवा भिक्खुनं देन्ति, एतम्पि वट्टिति । भिक्खुसङ्क्षस्स आरामापोका यं अत्तनो भत्तिया खण्डित्वा देन्ति, एतं वट्टिति । योपि उपट्टारामं वा केचिदेव रुक्खेवा भर्ति लभित्वा रक्खिति, तस्सपि अत्तनो सम्पत्तरुक्खतोयेव दानं वट्टिति, केणिया गहेत्वा रक्खन्तरस्स पन सब्दम्पि वट्टीति”ति वुत्तं । एतं पन सब्दं व्यज्जनतो नानं, अत्थतो एकमेव, तस्मा अधिष्पायं ज्ञत्वा गहेतब्बं ।

अपिचेत्य अयमि विनिच्छयो वेदितब्बो (पारा० अट० १५६) — यत्थ आवासिका आगन्तुकानं न देन्ति, फलवारे च सम्पत्ते अज्जेसं अभावं दिस्वा चोरिकाय अत्तनाव खादन्ति, तथ्य आगन्तुकेहि घटिं परित्वा भाजेत्वा परिभुज्जितुं वद्वति। यत्थ पन आवासिका रुखेऽरक्षित्वा फलवारे सम्पत्ते भाजेत्वा खादन्ति, चतुर्सु पच्चयेसु सम्मा उपनेन्ति, अनिस्सरा तथ्य आगन्तुका। येषि रुखेऽरक्षित्वा चीवरत्थाय नियमेत्वा दिन्ना, तेसुपि आगन्तुका अनिस्सरा। एस नयो सेसपच्चयत्थाय नियमेत्वा दिन्नेपि। ये पन तथा अनियमेत्वा आवासिका च ते रक्षित्वा गोपेत्वा चोरिकाय परिभुज्जन्ति, न तेसु आवासिकानं कठिकाय ठातब्बं। ये फलपरिभोगत्थाय दिन्ना, आवासिका च ने रक्षित्वा गोपेत्वा सम्मा उपनेन्ति, तेसुयेव तेसं कठिकाय ठातब्बं। महापच्चरियं पन वुत्तं “चतुर्सं पच्ययान् नियमेत्वा दिन्नं थेयचित्तेन परिभुज्जन्तो भण्डं अग्यापेत्वा कारेतब्बो, परिभोगवसेन भाजेत्वा परिभुज्जन्तस्स थुल्लच्ययज्ञ भण्डदेव्यज्ञांति।”

ओदिस्स चीवरत्थाय दिन्नं चीवरेयेव उपनेतब्बं। सचे दुष्मिक्रवं होति, भिक्खु पिण्डपातेन किलमन्ति, चीवरं पन सुलभं, सङ्गसङ्गुताय अपलोकनकम्मं कत्वा तदत्थायपि उपनेतुं वद्वति। ओदिस्स पिण्डपातेन च गिलानपच्चयत्थाय च दिन्नेपि एसेव नयो। ओदिस्स सेनासनत्थाय दिन्नं पन गरुभण्डं होति, तं रक्षित्वा गोपेत्वा तदत्थयेव उपनेतब्बं। सचे पन दुष्मिक्रवं होति, भिक्खु पिण्डपातेन न यापेन्ति, एत्य राजरोगचोरभादीहि अज्जत्य गच्छन्तानं विहारा पलुज्जन्ति, तालानालिकेराइके विनासन्ति, सेनासनपच्चयं पन निस्साय योपेतुं सकवा होति, एवरुपे काल सेनासनं विस्सञ्जेत्वापि सेनासनजग्गन्तथाय परिभोगा भगवता अनुज्ञातो। तस्मा एकं वा द्वे वा वरसेनासनानि ठपेत्वा इतरानि लामककोटिया पिण्डपातत्थाय विस्सञ्जेतुं वद्वति, मूलवत्युच्छेदं पन कत्वा न उपनेतब्बं।

यो पन आरामो चतुरपच्ययत्थाय नियमेत्वा दिन्नो, तथ्य अपलोकनकम्मं न कातब्बं। येन पच्ययेन पन ऊनं, तदत्थं उपनेतुं वद्वति, आरामो पटिजगितब्बो, वेतनं दत्वापि जग्गापेतुं वद्वति। ये पन वेतनं लभित्वा आरामेयेव गेहं कत्वा वसन्ता रक्षन्ति, ते चे आगतानं भिक्खुन नालिक्रवं वा तालपवकं वा देन्ति, यं तेसं सङ्गेन अनुज्ञातं होति “दिवसे दिवसे एत्क नाम खादया”ति, तदेव ते दातुं लभन्ति, ततो उत्तरि तेसं देन्तानिमि गहेतुं न वद्वत्ति। यो पन आरामं केणिया गहेत्वा सङ्गस्स चतुरपच्ययत्थाय कपियधण्डमेव देति, अयं बहुकम्पि दातुं लभति। चेतियस्स पदीपत्थाय वा खण्डफुल्लपाटसङ्गुरणत्थाय वा दिन्नआरामोपि जगितब्बो, वेतनं दत्वापि जग्गापेत्वा वेतनञ्च पन नेत्य चेतियसन्तकम्पि सङ्गसन्तकम्पि दातुं वद्वति। एतम्पि आरामं वेतनेन तत्येव वसित्वा रक्षन्तानञ्जय केणिया गहेत्वा कपियधण्डदायकानञ्जय तत्यातकफलदानं वुत्तनयेनेव वेदितब्बं।

१९. धमिकरक्खं (पाचिं अट० ६७१) याचन्तेन अतीतं अनागतं वा आरब्ब ओदिस्स आचिक्खना, अत्थ अनोदिस्स आचिक्खना, अनागतं आरब्बपि अत्थ ओदिस्स आचिक्खना, अत्थ अनोदिस्स आचिक्खना। कथं अतीतं आरब्ब ओदिस्स आचिक्खना होति? भिक्खुन विहारे गामदारका वा धुतादयो वा ये केचि अनाचारं आचरन्ति, रुखं वा छिन्दन्ति, फलाफलं वा हरन्ति, परिश्वरे वा अच्छिन्दन्ति, भिक्खु वोहारिके उपसङ्गमित्वा “अम्हाकं विहारे दृदं नाम कर्त्ति वद्वति। “केना”ति वुत्ते “असुकेन च असुकेन चां”ति आचिक्खति। एवं अतीतं आरब्ब ओदिस्स आचिक्खना होति, सा न वद्वति। तज्य सुत्वा ते वोहारिका तेसं दण्डं करोन्ति, सब्बं भिक्खुस्स गीवा होति, “दण्डं गण्हिस्सन्ती”ति अविधायेपि सति गीवायेव होति। सचे पन “तस्स दण्डं गण्हया”ति वद्वति, पञ्चमासकमते गहिते पाराजिकं होति। “केना”ति वुत्ते पन “असुकेनाति वतुं अम्हाकं न वद्वति, तुर्हेयेव जानिस्सथ। केवलज्ज्हि मयं रक्खं याचाम, तं नो देते, अवहटभण्डज्ज आहारपेथा”ति वत्तब्बं। एवं अनोदिस्स आचिक्खना होति, सा वद्वति। एवं वुत्ते सर्चेपि ते वोहारिका कारके गवेसित्वा तेसं दण्डं करोन्ति, सब्बं भिक्खुनो गीवा होति। अत्तनो वचनकरं पन “इमानि मे परिखारो गहितो, तं आहारपेहि, मा चस्स दण्डं करोही”ति वतुं वद्वति। दासदासीवापि आदीनम्पि अत्थाय अडूं करोन्ति अयं अक्पियांडो नाम, न वद्वति।

कथं अनागतं आरब्ब ओदिस्स आचिक्खना होति? वुत्तनयेनेव परेहि अनाचारादीसु कतेसु भिक्खु वोहारिके एवं वद्वति “अम्हाकं विहारे इदज्जिदञ्ज्ज करोन्ति, रुखं नो देय आयति अकरणत्थाया”ति। “केन एवं कर्त्ति वुत्ते च “असुकेन च असुकेन चां”ति आचिक्खति। एवं अनागतं आरब्ब ओदिस्स आचिक्खना होति, सापि न वद्वति। तेसज्ज्हि दण्डं कर्ते पुरिमनयेनेव सब्बं भिक्खुस्स गीवा, सेसं पुरिमसदिसमेव। सचे वोहारिका “भिक्खुन विहारे एवरुपं अनाचारं करोन्तान इमं नाम दण्डं करोमा”ति भेति चरापेत्वा आणाय अतिडुमाने परियेसित्वा दण्डं करोन्ति, भिक्खुनो नेव गीवा, न आपत्ति। विहारसीमाय रुक्खादीनि छिन्दन्तानं वासासिफरसु आदीनि गहेत्वा पासाणेहि कोष्ठेन्ति, न वद्वति। सचे धारा भिज्जति, कारापेत्वा दातब्बा। उपधावित्वा तेसं परिक्खारे गण्हन्ति, तम्पि न कातब्बं। लहुपरिवत्तज्जि चित्तं, थेयचेतनाय उपन्नाय मूलचेज्जम्पि गच्छेय्य।

२०. उच्चारं वा पस्सावं वा सङ्गारं वा विद्यासं वा तिरोकृदं वा तिरोपाकारे वा छड्डेतुं वा छड्डापेतुं वा न वद्वति। चत्तारिपि (पाचिं अट० ८२६) वर्त्यून एकपयेमेन छड्डेन्तस्स एकमेव दुक्कटं, पाटेकं छड्डेन्तस्स वत्युगणानाय दुक्कटानि। आणन्तियम्पि एसेव नयो। दन्तकट्टुच्छेष्येपि दुक्कटमेव। ओलोकेत्वा वा अवलम्बे वा उच्चारादीनि छड्डेन्तस्स अनापत्ति। यम्पि मनुस्सानं उपभोगपरिभेगं रोपिमं खेतं होतु नालिक्रविदारामो वा, तत्थापि यत्थ कथित्यचिरोपिमहरितद्वाने एतानि वर्त्यून छड्डेतुं वद्वति। छड्डेन्तस्स पुरिमनयेनेव आपत्तिभेदो वेदितब्बो। खेते वा आरामे वा निसादित्वा भुज्जनानो उच्चारादीनि वा खादमानो गच्छन्तो उच्छिद्वाक्यलकारीनि हरितद्वाने छड्डेति, अन्तमासो उदकं पिवित्वा मत्थकच्छिन्नालिक्रिकरपि छड्डेति, दुक्कटं। कसितद्वाने निकिखितवीजे अडूरे उट्टुतेपि अवुट्टितेपि दुक्कटमेव। अनिकिखितवीजेसु पन खेतकोणादीसु वा असज्जातरोपिमेसु खेतमरियादादीसु वा छड्डेतुं वद्वति, मनुस्सेसु सस्सं उद्दरित्वा गतेसु छिन्ततेत्वं नाम होतो, तथ्य वद्वति। यत्थ पन “लायितम्पि पुष्पणादि पुन उट्टुहिस्सती”ति रक्खन्ति, तथ्य न वद्वति।

२१. “न, भिक्खुवे, नहायमानेन भिक्खुनो रुखेकायो उधर्सेतब्बो, यो उधर्सेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्व० २४३) वचनतो नहायन्तेन (चूल्व० अट० २४३ आदयो) रुखे वा नहानतिये निखनित्वा ठपितत्थम्ये वा इदुक्कसिलादारुकुट्टानं अञ्जतरस्मिं कुट्टे वा कायो न धंसेतब्बो।

“न, भिक्खुवे, अडूने नहायितब्बं, यो नहायेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्व० २४३) वचनतो अडूनेपि नहायितुं न वद्वति। अडूनं नाम रुखं फलकं विय तच्छेत्वा अट्टपदाकारेन राजियो छिन्दित्वा नहानतिये निखनन्ति, तथ्य चुण्णानि आकिरित्वा मनुस्सा कायं धंसान्ति।

“न, भिक्खुवे, गन्धब्बहत्थकेन नहायितब्बं, यो नहायेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्व० २४३) वचनतो नहानतिये ठपितेन दारुमयहत्थेन चुण्णानि गहेत्वा मनुस्सा सरीरं धंसन्ति, तेन नहायितुं न वद्वति।

“न, भिक्खुवे, कुरुविन्दकसुत्तिया नहायितब्बं, यो नहायेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्व० २४३) वचनतो नहायितुं न वद्वति। कुरुविन्दकसुत्ति नाम कुरुविन्दकपासाणचुण्णानि लाखाय बन्धित्वा कतगुळिकलापको वुच्चति, यं उभोसु अन्तेसु गहेत्वा सरीरं धंसन्ति।

“न, भिक्खुवे, विगग्ध परिकम्मं कारापेतब्बं, यो कारापेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्व० २४३) वचनतो अञ्जमञ्जं सरारेन धंसतुं न वद्वति।

“न, भिक्खुवे, मल्लकेन नहायितब्बं, यो नहायेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्व० २४३-२४४) वचनतो मकरदण्डके छिन्दित्वा मल्लकमूलसण्ठानेन कतं “मल्लक”ति वुच्चति, इदं गिलानरस्पि न वद्वति। अकतमल्लकं नाम दन्ते अच्छिन्दित्वा कतं, इदं अगिलानरस्स न वद्वति, इदुक्कखण्डं पन कपालखण्डं वा वद्वति।

“अनुजानामि, भिक्खुवे, उक्कासिकं पुशुपाणिकं”ति (चूल्व० २४४) वचनतो उक्कासिकं पुशुपाणिकञ्ज्ज वद्वति। उक्कासिकं नाम वत्थवद्विं, तस्मा नहायन्तास्स यस्स कस्सन्ति। नहानसाटकवद्विया पिण्डं धंसितुं वद्वति। पुशुपाणिकन्ति हत्थपरिकम्मं वुच्चति, तस्मा सब्बेसं हत्थेन पिण्डपरिकम्मं कातुं वद्वति।

इदं पनेत्य नहानवतं — उदकतित्यं गन्त्वा यत्थ वा तथ्य वा चीवरं निकिखिपित्वा वेगेन ठितकेनेव न ओतरितब्बं, सब्बदिसा पन आलोकेत्वा विवित्तभावं ज्ञात्वा खाणुगुम्बलतादीनि वत्थपेत्वा

तिक्खतुं उक्तासित्वा अवकृञ्ज ठितेन उत्तरासङ्घचीवरं अपनेत्वा पसारेतब्बं, कायबन्धनं मोचेत्वा चीवरपिद्वेवे ठपेतब्बं। सचे उदकसाटिका नत्थि, उदकन्ते उक्कुटिकं निसीदित्वा निवासनं मोचेत्वा सचे निन्दानं अत्थि, आतपे पसारेतब्बं। नो चे अत्थि, संरित्वा ठपेतब्बं। ओतरन्नेन सणिं कं नाभिप्रामाणमतं ओतरत्वा वीचि अनुद्गपेनेन सहं अकरोन्नेन निवासनं परिक्षिप्त्वा उद्ग्राय सुपरिमण्डलं निवासेत्वा कायबन्धनं बन्धित्वा चीवरं पारुपित्वाव ठातब्बं।

२२. “न, भिक्खवे, वल्लिका धारेतब्बा... न पामङ्गो धारेतब्बा... न कण्ठसुतकं धारेतब्बं... न कटिसुतकं धारेतब्बं... न ओवडिकं धारेतब्बं... न कायूरं धारेतब्बं... न हत्थाभरणं धारेतब्बं... न अङ्गुलिमुदिका धारेतब्बा, यो धारेत्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २४५) वचनतो कण्णपिलन्धनापि यं किञ्चित् आभरणं न वटृति। तथ्य (चूल्हव० अड० २४५) वल्लिकाति कण्णानि निवासन्तपुगोलम्बकादीनं एतं अधिवचनं। न केवलज्य वल्लिका एव, यं किञ्चित् कण्णपिलन्धनं अन्तमसो तालपणणमि न वटृति। पामङ्गन्ति यं किञ्चित् पलम्बकसुनं। कण्ठसुतकन्ति यं किञ्चित् गीवूपगं आभरणं। कटिसुतकन्ति यं किञ्चित् कटिपिलन्धनं, अन्तमसो सुततनुमत्तमिष्य। ओवडिकन्ति वलयं। कायूरादीनि पाकटानेव।

२३. “न, भिक्खवे, दीपा केसा धारेतब्बा, यो धारेत्य, आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खवे, द्वेमासिंक वा द्वङ्गुलं चां”ति (चूल्हव० २४६) वचनतो सचे केसा अन्तोद्वेमासे द्वङ्गुलं पापुणन्ति, अन्तोद्वेमासेये छिन्दितब्बा, द्वङ्गुलेहि अतिकामेतुं न वटृति। सचेपि न दीपा, द्वेमासतो एकदिवसमि अतिकामेतुं न लभतियेव। उभयथापि उक्कटपरिच्छेदोव वुत्तो, ततो आरं पन न वटृनभावो नाम नत्थि।

“न, भिक्खवे, कत्तरिकाय केसा छेदापेत्य, यो धारेत्य, आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खवे, आबाधपच्यया कर्त्तरिकाय केसे छेदापेतुं”ति (चूल्हव० २४७) वचनतो आबाधं विना कत्तरिकाय केसे छेदापेतुं न वटृति।

“न, भिक्खवे, कोच्छेन केसा ओसण्ठेतब्बा... न फणकेन केसा ओसण्ठेतब्बा... न हत्थफणकेन केसा ओसण्ठेतब्बा... न सित्थतेलकेन केसा ओसण्ठेतब्बा... न उदकतेलकेन केसा ओसण्ठेतब्बा, यो ओसण्ठेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २४८) वचनतो मण्डनत्याय कोच्छादीहि केसा न ओसण्ठेतब्बा, ऊळामेन पन अनुलोमनिपातनत्यं हत्थं तेमेत्वा सीसं पुञ्छितब्बं, उण्हाभिततरजिसिरामिष्य अल्लहत्येन पुञ्छितुं वटृति।

२४. “न, भिक्खवे, आदासे वा उदकपत्ते वा मुखनिमितं ओलोकेतब्बं, यो ओलोकेत्य, आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खवे, आबाधपच्यया आदासे वा उदकपत्ते वा मुखनिमितं ओलोकेतुं”ति (चूल्हव० २४९) वचनतो आबाधं विना आदासे वा उदकपत्ते वा मुखं न ओलोकेतब्बं। एत्य च कंसपत्तादीनापि येसु मुखनिमितं पञ्चायति, सञ्चानि आदाससङ्गमेव गच्छन्ति, कञ्जियादीनापि च उदकपत्तसङ्गमेव। तस्मा यथ्य कत्थाचि ओलोकेन्तस्स दुक्कटं। आबाधपच्यया पन “सञ्चाचि नु खो मे वणो, उदाहु न तावा”ति जानतत्यं वटृति, “जिणो नु खोहि, नो”ति एवं आयुसङ्गारं ओलोकेन्तस्यमि वटृतीति वुत्तं।

“न, भिक्खवे, मुखं आलिमितब्बं... न मुखं उम्मदितब्बं... न मुखं चुण्णेतब्बं... न मनोरिसिलिकाय मुखं लज्जेतब्बं... न अङ्गरागो कातब्बो... न मुखरागो कातब्बो, यो करेय, आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खवे, आबाधपच्यया मुखं आलिमितुं”ति (चूल्हव० २४९) वचनतो आबाधं विना मुखविलिम्पानादि न कातब्बं।

२५. “न, भिक्खवे, नच्चं वा गीतं वा वादितं वा दस्सनाय गन्तब्बं, यो गच्छेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २४८) वचनतो नच्चादिं दस्सनाय न गन्तब्बं। एत्य (पचिं ० अड० ८३५) च नच्चन्ति नटादयो वा नच्चन्तु सोण्डा वा अन्तमसो मोरसुवमकटादयोपि, सब्बमेतं नच्चमेव, तस्मा अन्तमसो मोरनच्चमिष्य दस्सनाय गच्छन्तस्स दुक्कटं। सयम्पि नच्चन्तस्स वा नच्चापेन्तस्स वा दुक्कटमेव। गीतन्ति नटादीनं वा गीतं होतु अरियानं परिनिब्बानकाले रतनतयगुणूपसज्जितं साधुकीलितगीतं वा असञ्चतभिक्खूनं धम्मभाणकगीतं वा अन्तमसो दन्तगीतमि, “यं गायिस्सामा”ति पुब्भागे ओकूलन्ता करोन्ति, सब्बमेतं गीतमेव, सयं गायन्तस्सपि गायापेन्तस्सपि दुक्कटमेव।

“पञ्चिमे, भिक्खवे, आदीनवा आयतकेन गीतस्सरेन धम्मोपि न गायितब्बो। निकामयमानस्स समाधिस्स भङ्गो होति, पञ्चिमा जनता द्विद्वनुगति आपञ्जति। इमे खो, भिक्खवे, पञ्च आदीनवा आयतकेन गीतस्सरेन धम्मं गायन्तस्स। न, भिक्खवे, आयतकेन गीतस्सरेन धम्मो गायितब्बो, यो गायेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २४९) —

वचनतो आयतकेन गीतस्सरेन धम्मोपि न गायितब्बो।

आयतको (चूल्हव० अड० २४९) नाम गीतस्सरो तं तं वतं भिन्दित्वा अवखरानि विनासेत्वा पवत्तो। धम्मे पन सुत्तन्तवत्तं नाम अत्थि, जातकवत्तं नाम अत्थि, गाथावत्तं नाम अत्थि, तं विनासेत्वा अतिरीयं कातुं न वटृति, चतुरस्सेन वत्तेन परिमण्डलानि पदब्यज्जनानि दस्सेतब्बानि। “अनुजानामि, भिक्खवे, सरभञ्जः”ति (चूल्हव० २४९) वचनतो पन सरेन धम्मं भणितुं वटृति। सरभञ्जे किर तरङ्गवत्तधोतकवत्तगलितवत्तादीनि द्वैतिस वत्तानि अत्थि, तेसु यं इच्छिति, तं कातुं लभति। सब्बेसं पदब्यज्जनं अविनासेत्वा विकारं अकत्वा समणसारुप्येन चतुरस्सेन नयेन पवत्तनयेव लक्षणं।

वादितं नाम तन्त्वद्वादिवादीयभण्डं वादितं वा होतु कुठभेरिवादितं वा अन्तमसो उदकभेरिवादितमि, सब्बमेतं न वटृति। यं पन निदुङ्गन्तो वा सासङ्गे वा ठितो अच्छरिकं वा फोटेति, पणिं वा पहरिति, तथ्य अनापत्ति, सब्बं अन्तरारामे ठित्सस्तो अनापत्ति, परिस्ससामीति विहारते विहारं गच्छन्तस्स आपञ्जयेव। आसानसालायं निसिन्नो पस्सति, अनापत्ति। परिस्ससामीति उडुहित्वा गच्छते आपत्ति, वीथियं ठत्ता गीतं परिवत्तेत्वा पस्सतोपि आपञ्जयेव। सलाकभत्तादीनं वा अत्थाय अञ्जेन वा केनचिकरणीयेन गन्त्वा गतद्वाने पस्सति वा सुणाति वा, अनापत्ति। आपदासु तादिसेन उपवेन उपद्वृतो समज्जुदानं पविसति, एवं पविसित्वा पस्सन्तस्स सुणन्तस्स वा अनापत्ति। “चेंतियस्स उपहारं देय उपासका”ति वुत्तुमि, “तुम्हाकं चेंतियस्स उपहारं करोमा”ति वुत्ते सम्पर्यिच्छितुमि न लभति। “तुम्हाकं चेंतियस्स उपद्वृतानं नाम सुन्दर”ति वुत्तं वटृति।

२६. “न, भिक्खवे, अन्तनो अङ्गजातं छेतब्बं, यो छिन्देय, आपत्ति थुल्लच्ययस्सा”ति (चूल्हव० २५१) वचनतो अङ्गजातं (चूल्हव० २५१) छिन्दन्तस्स थुल्लच्ययं, अञ्जं पन कण्णनासाअङ्गुलिआदिं यं किञ्चित् छिन्दन्तस्स तादिसं वा दुक्कटन्तस्स दुक्कटं। अहिकौटद्वादीसु पन अञ्गाबाधपच्यया वा लोहितं वा मोचेन्तस्स छिन्दन्तस्स वा अनापत्ति।

२७. “न, भिक्खवे, गिहानं उत्तरिमनुस्सधम्मं इङ्गिपाटिहारियं दस्सेतब्बं, यो दस्सेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५२) वचनतो गिहानं विकुल्लनिंदिं दस्सेतुं न वटृति, अधिङ्गानिंदि पन अपटिक्खित्ता।

२८. “न, भिक्खवे, सोवण्णमयो पत्तो धारेतब्बो... पे०... न रूपियमयो... पे०... न मणिमयो... पे०... न वेश्वरियमयो... पे०... न फलिकमयो... पे०... न कंसमयो... पे०... न काचमयो... पे०... न तिपुमयो... पे०... न सीसमयो... पे०... न तम्बलाहमयो पत्तो धारेतब्बो, यो धारेत्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५२) वचनतो सुवण्णमयादिपत्तो न वटृति। सचेपि गिहानं भत्तगो सुवण्णतिंदिकादीसु व्यञ्जनं कत्वा उपनामेत्ति, आपसित्तुमि न वटृति। फलिकमयकाचमयकंसमयानि पन तटिकादीनि भाजनानि पुगालिकपरिभोगेनेव न वटृत्ति, सङ्गिकपरिभोगेन वा गिहिविकटानि वा वटृत्ति। तम्बलोहमर्यापि पत्तोयेव न वटृति, थालकं पन वटृति। “अनुजानामि, भिक्खवे, द्वे पत्ते अयोपत्तं मत्तिकापत्त”ति (चूल्हव० २५२) द्वेयेव च पत्ता अनुज्ञाता।

“न, भिक्खवे, तुम्बकटाहे पिण्डाय चरितब्बं, यो चरेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५५) वचनतो लाबुकटाहं परिहरितुं न वटृति, तं लभित्वा पन तावकालिकं परिभुज्जितुं वटृति।

घटिकटाहेपि एसेव नयो ।

“न, भिक्खुवे, छवसीसपत्तो धारेतब्बो, यो धारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५५) वचनतो छवसीसमयोपि पत्तो न वद्वति ।

“अनुजानामि, भिक्खुवे, पत्ताधारक”ति (चूल्हव० २५४) वचनतो भूमिदारुदण्डव अलवेत्तादीहि करते भूमिआधारके दारुदण्डआधारके च पत्तं ठपेतुं वद्वति । एथं च “भूमिआधारके तयो दण्डाधारके द्वे पत्ते उपरूपरि ठपेतुं वद्वति”ति कुरुन्निदयं वुं । महाअट्टकथायं पन वुं “भूमिआधारके तिण्णं पत्तानं अनोकासो, द्वे ठपेतुं वद्वति । दारुआधारकदण्डाधारके सुपि सुसिजितेसु एसेव नयो । भमकोटिसदिसो पन दारुआधारको तीहि दण्डकेहि बङ्गो, दण्डाधारको च एकस्सपि पत्तस्स अनोकासो, तथ्य ठपेत्वापि हथेन गहेत्वाव निसीदितब्बं, भूमियं पन निकुञ्जित्वा एकमेव ठपेतब्ब”ति ।

“न, भिक्खुवे, मिडुन्ते पत्तो निकिखपितब्बो, यो निकिखपेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५४) वचनतो आलिन्दकमिडुकादीनं अन्ते ठपेतुं न वद्वति । सचे पन परिवत्तेत्वा तत्थेव पतिद्विति, एवरूपाय वित्तिण्णाय मिडुकाय ठपेतुं वद्वति ।

“न, भिक्खुवे, भिक्खुन्ते पत्तो निकिखपितब्बो, यो निकिखपेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५४) वचनतो बाहिरपस्से कताय तनुकमिडुकाय अन्तेपि एसेव नयो । “अनुजानामि, भिक्खुवे, चोलक”ति (चूल्हव० २५४) वचनतो चोलकं पत्तथित्वा तथ्य ठपेतुं वद्वति । तस्मिं पन असति कटसारके वा तडिकाय वा मत्तिकाय वा परिभण्डकताय भूमिया यथ्य न दुस्सति, तथारूपाय वालिकाय वा ठपेतुं वद्वति । पंसुरजादीसु पन खरभूमियं वा ठपेत्तस्स दुक्कटं ।

“न, भिक्खुवे, पत्तो लग्गेतब्बो, यो लग्गेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५४) वचनतो नागदन्तादीसु यथ्य कत्थचिलग्गेतुं न वद्वति, चीवरवंसेपि बन्धित्वा ठपेतुं न वद्वति ।

“न, भिक्खुवे, मज्जे पत्तो निकिखपितब्बो, यो निकिखपेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५४) वचनतो भण्डकद्वपनत्थमेव वा करतं होतु निसीदनसयनत्यं वा, यथ्य कत्थचिलमज्जे वा पीठे वा ठपेत्तस्स दुक्कटं, अज्जेन पन भण्डकेन सार्दिं बन्धित्वा ठपेतुं अट्टनियं बन्धित्वा ओलमिष्टुं वा वद्वति, बन्धित्वापि उपरि ठपेतुं न वद्वतियेव । सचे पन मज्जे वा पीठे वा उकिखिपित्वा चीवरवंसादीसु अट्टकच्छन्नन ठपितं होति, तथ्य ठपेतुं वद्वति । अंसवट्टनकेन अंसकूटे लग्गेत्वा अझे ठपेतुं वद्वति, छत्ते भत्तपूरोपि अंसकूटे लग्गितपत्तोपि ठपेतुं न वद्वति । भण्डकेन पन सार्दिं बन्धित्वा अट्टकं कत्वा वा ठपिते यो कोंचिं ठपेतुं वद्वति ।

“न, भिक्खुवे, पत्तहथेन कवाटं पणामेतब्बं, यो पणामेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५५) वचनतो पत्तहथेन कवाटं न पणामेतब्बं । एथं च न केवलं यस्स पत्तो हत्ये, सो एव पत्तहथ्यो । न केवलञ्च कवाटमेव पणामेतुं न लभति, अपिच खो पन हत्ये वा पिटिपादे वा यथ्य यथित्वा सरीरावयवे पत्तस्मिं सति हत्येन वा पादेन वा सीसेन वा येन केनचि सरीरावयवेन कवाटं वा पणामेतुं घटिकं वा उकिखिपितुं सूचि वा कुञ्चिकाय अवापुरितुं न लभति, अंसकूटे पन पत्तं लग्गेत्वा यथासुखं अवापुरितुं लभति ।

“न, भिक्खुवे, चलकानि वा अट्टिकानि वा उच्छिद्वेदकं वा पत्तेन नीहरितब्बं, यो नीहरेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५५) वचनतो चलकादीनि पत्तेन नीहरितुं न वद्वति । एथं च चलकानीति चब्बेत्वा अपविद्धामिसानि । अट्टिकानीति मच्छमंसअअकानि । उच्छिद्वेदकनिमुखविक्खालितोदकं । एतेसु यं किञ्चिपि पत्तेन नीहरन्तासु दुक्कटं । पत्तं पटिगाहं कत्वा हयं धोवितुम्भि न लभति । हत्यधोतपादधोतउदकमिपि पत्ते आकिरित्वा नीहरितुं न वद्वति, अनुच्छिद्वं सुद्धपत्तं उच्छिद्वहत्येन गणितुं न वद्वति, वामहत्येन पनेत्य उदकं आसिञ्चित्वा एकं उदकगण्डुसं गहेत्वा उच्छिद्वहत्येन गणितुं वद्वति । एतावतापि हि सो उच्छिद्वपत्तो होति, हत्यं पन बहिउदकेन विक्खालेत्वा गहेतुं वद्वति । मच्छमंसफलाफलादीनि च खादितो यं तत्य अद्वे वा चलकं वा छुटेतुकामो होति, तं पत्ते ठपेतुं न लभति । यं पन पटिखादितुकामो होति, तं पत्ते ठपेतुं लभति । अट्टिकण्टकादीनि तत्थेव कत्वा हत्येन लुञ्जित्वा खादितुं वद्वति । मुखोनीहाटं पन यं किञ्चिपि पुन खादितुकामो पत्ते ठपेतुं न लभति, सिङ्गिवरनालिक्केरखण्डादीनि डंसित्वा पुन ठपेतुं लभति ।

२९. “न च, भिक्खुवे, सब्बपंसुकूलिकेन भवितब्बं, यो भवेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५५) वचनतो सब्बपंसुकूलिकेन न भवितब्बं । एथं पन चीवरञ्च मज्जपीठञ्च पंसुकूलं वद्वति, अज्ज्ञाहरणीयं पन दिन्नमेव गहेतब्बं ।

३०. “न च, भिक्खुवे, अद्भानमगाप्तिपन्नेन भिक्खुना परिस्सावनं याचियमानेन न दातब्बं, यो न ददेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५९) वचनतो अपरिस्सावनकस्स (चूल्हव० अद्व० २५९) याचमानस्स परिस्सावनं अदातुं न वद्वति । यो पन अत्तनो हत्ये परिस्सावने विज्ञमानीपि याचति, तस्स न अकामा दातब्बं ।

“न च, भिक्खुवे, अपरिस्सावनकेन भिक्खुना अद्भानमगो पटिपञ्जितब्बो, यो पटिपञ्जेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २५९) वचनतो अपरिस्सावनकेन मगो न गन्तब्बो । सचेपि न होति परिस्सावनं वा धम्मकरणं वा, सङ्घाटिकण्णो अथिडातब्बो “इमिना परिस्सावेत्वा पिवस्सामी”ति ।

“अनुजानामि, भिक्खुवे, दण्डपरिस्सावनं”ति (चूल्हव० २५९) वचनतो दण्डपरिस्सावनम्भि वद्वति । दण्डपरिस्सावनं नाम यथ्य रजकानं खारपरिस्सावनं विय चतूसु पादेसु बद्धनिसंसिणिकाय साटकं बन्धित्वा मज्जे दण्डके उदकं आसिञ्चन्ति, तं उभयो कोडासे पूरेत्वा परिस्सावति ।

“अनुजानामि, भिक्खुवे, ओत्थरक”ति (चूल्हव० २५९) वचनतो ओत्थरकं परिस्सावनम्भि वद्वति । ओत्थरकं नाम यं उदके ओत्थरित्वा घटकेन उदकं गणहन्ति, तज्ज्ञ चतूसु दण्डकेसु वत्यं बन्धित्वा उदके चत्तारो खाणुके निखनित्वा तेसु बन्धित्वा सब्बपरियन्ते उदकतो मोचेत्वा मज्जे ओत्थरित्वा घटेन उदकं गणहन्ति ।

३१. “न, भिक्खुवे, नगेन नगो अभिवादेतब्बो, यो अभिवादेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति आदिवचनतो (चूल्हव० २६१) न नगेन नगो अभिवादेतब्बं, न नगेन नगो अभिवादापेतब्बो, न नगेन अभिवादापेतब्बं, न नगेन नगस्स परिकम्मं कातब्बं, न नगेन नगस्स दातब्बं, न नगेन पटिगहेतब्बं, न नगेन खादितब्बं, न नगेन भुजितब्बं, न नगेन सायितब्बं, न नगेन पातब्बं ।

“अनुजानामि, भिक्खुवे, तिस्सो पटिञ्चादियो जन्ताधरपटिञ्चादिं उदकपटिञ्चादिं वत्थपटिञ्चादिं”ति (चूल्हव० २६१) वचनतो तिस्सो पटिञ्चादियो वद्वति । एथं च जन्ताधरपटिञ्चादि उदकपटिञ्चादिं च परिकम्मं करोन्तस्सेव वद्वति, सेसेसु अभिवादानीसु न वद्वति । वत्थपटिञ्चादिं पन सब्बकम्भेसु वद्वति ।

३२. “न, भिक्खुवे, पुष्काभिकिणोसु सयनेसु सयितब्बं, यो ससेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २६४) वचनतो पुष्केहि सन्धतेसु सयनेसु सयितब्बं, गन्धगन्धं पन गहेत्वा कवाटे पञ्चङ्गुलं दातुं वद्वति पुष्कं गहेत्वा विहारे एकमन्तं निकिखपितुं ।

३३. “न, भिक्खुवे, आसित्तकूपधाने भुजितब्बं, यो भुजेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्हव० २६४) वचनतो आसित्तकूपधाने ठपेत्वा न भुजितब्बं । आसित्तकूपधानन्ति तम्बलोहेन वा रजतेन वा कताय पेत्ताय एतं अधिवचनं, पटिकिखत्तता पन दारुमयापि न वद्वति ।

३४. “अनुजानामि, भिक्खुवे, मलोरिक”ति (चूल्हव० २६४) वचनतो मलोरिकाय ठपेत्वा भुजितब्बं वद्वति । मलोरिकाति दण्डाधारको वुच्चति । यद्विआधारकपण्णाधारकपञ्चिकापीठादीनिपि एथेव पविद्वानि । आधारकसङ्केपगमनतो हि पद्माय छिइं विद्मिपि अविद्मिपि वद्वतियेव ।

३५. “न, भिक्खुवे, एकभाजने भुजितब्बं, यो भुज्जेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २६४) आदिवचनतो न एकभाजने भुजितब्बं, न एकथालके पातब्बं। सचे पन एको भिक्खु भाजनतो फलं वा पूपं वा गहेत्वा गच्छति, तस्मि अपगते इतरस्स सेसकं भुजितुं वट्टुति, इतरस्सपि तस्मि खीणे पुन गहेतुं वट्टुति।

“न, भिक्खुवे, एकमञ्चे तुवट्टुतब्बं, यो तुवट्टेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २६४) आदिवचनतो न एकमञ्चे निपञ्जितब्बं, न एकत्थरणे निपञ्जितब्बं। ववत्थानं पन दस्सेत्वा मञ्जे कासावं वा कत्तरयट्टुं वा अन्तमसो कायबन्धनम्पि ठपेत्वा निपञ्जन्तानं अनापत्ति। एकपावुणेहि एकत्थरणपावुणेहि च न निपञ्जितब्बं। एकं अत्थरणञ्चेव पावुणञ्च एतेसन्ति एकत्थरणपावुणा। संहारिमानं पावारत्थरणकटसाकादीनं एकं अन्तं अत्थरित्वा एकं पारुपित्वा निपञ्जन्तानमतं अधिवचनं।

३६. “न, भिक्खुवे, चेलपट्टिका अकमितब्बा, यो अकमेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २६८) वचनतो न चेलसन्थारो अकमितब्बो, “अनुजानामि, भिक्खुवे, गिहीनं मङ्गलत्थाय याचियमानेन चेलपट्टिकं अकमितुं”न्ति (चूळव० २६८) वचनतो पन काचिइत्यो (चूळव० अट्ट० २६८) अपगतगम्बा वा होति गरुगम्बा वा, एवरुपेसु ठानेसु मङ्गलत्थाय याचियमानेन अकमितुं वट्टुति। “अनुजानामि, भिक्खुवे, धोतपादकं अकमितुं”न्ति (चूळव० २६८) वचनतो पादधोवनद्वाने धोतेहि पादेहि अवकमनत्थाय अत्थतपच्यत्थरणं अकमितुं वट्टुति।

३७. “न, भिक्खुवे, कतकं परिभुजितब्बं, यो परिभुज्जेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २६९) वचनतो कतकं न वट्टुति। कतकं नाम पदुमकणिकाकारं पादवंसनत्थं कण्टके उड्डापेत्वा कर्त। तं वट्टुं वा होतु चतुरस्सादभेदं वा, बाहुलिकानयोगता पटिकिखत्तमेव, नेव पटिगहेतुं, न परिभुजितुं वट्टुति। “अनुजानामि, भिक्खुवे, तिस्सो पादवंसनियो सक्खरं कथलं समुद्रफेणकं”न्ति (चूळव० २६९) वचनतो सक्खरादेहि पादवंसं वट्टुति। सक्खराति पासाणो वुच्चति, पासाणेकाकोपि वट्टुतियेव।

३८. “न, भिक्खुवे, चामरिवीजनी धारेतब्बा, यो धारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २६९) वचनतो चामरिवालेहि कतबीजनी न वट्टुति। “अनुजानामि, भिक्खुवे, मकसवीजनं। अनुजानामि भिक्खुवे तिस्सो बीजनियो वाकमयं उसीरमयं मोरपिञ्चमयं। अनुजानामि, भिक्खुवे, विधूपनञ्च तालवणउच्चा”ति (चूळव० २६९) वचनतो मकसवीजनीआदि वट्टुति। तथ्य विधूपनन्ति बीजनी वुच्चति। तालवण्टं पन तालपणोहि वा कांतं होतु वेळुदन्तविलोवेहि वा मोरपिञ्चेहि वा चम्पमिकरीहि वा, सब्बं वट्टुति। मकसवीजनी दन्तमयविसामणयदणकापि वट्टुति। वाकमयबीजनिया केतकपाराहकुन्तालपण्णादिमयापि सङ्घातिता।

३९. “न, भिक्खुवे, छत्तं धारेतब्बं, यो धारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खुवे, गिलानस्स छत्तं”न्ति (चूळव० २७०) वचनतो अगिलानेन छत्तं न धारेतब्बं। यस्स पन कायडाहो वा पित्तकोपो वा होति चक्खु वा दुब्बलं, अञ्जो वा कोचि आबाधो विना छत्तेन उप्पज्जति, तस्स गामे वा अरञ्जे वा छत्तं वट्टुति। वरसे पन चीवरगुत्तत्थम्पि वाल्मिगचोरभयेसु अत्तगुत्तत्थम्पि वट्टुति, एकपण्णच्छत्तं पन सब्बत्थेव वट्टुति। “अनुजानामि, भिक्खुवे, अगिलानेनपि आरामे आरामूपचारं छत्तं धारेतुं”न्ति (चूळव० २७०) वचनतो पन अगिलानस्सपि आरामआरामूपचारेसु छत्तं धारेतुं वट्टुति।

४०. “न, भिक्खुवे, दीघा नखा धारेतब्बा, यो धारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खुवे, मंसप्पमाणेन नखं छिद्दितुं”न्ति (चूळव० २७४) वचनतो दीघा नखा छिद्दितब्बा। “न, भिक्खुवे, वीसीतमट्टुं कारापेतब्बं, यो कारापेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खुवे, मलमतं अपकट्टितुं”न्ति (चूळव० २७४) वचनतो वीसीतपि नखे लिखितमट्टुं कारापेतुं न वट्टुति, नखतो मलमतं पन अपकट्टितुं वट्टुति।

४१. “न, भिक्खुवे, सम्बाधे लोमं संहरापेतब्बं, यो संहरापेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खुवे, आबाधपच्यया सम्बाधे लोमं संहरापेतुं”न्ति (चूळव० २७५) वचनतो गण्डवणादिआबाधं विना सम्बाधे लोमं संहरापेतुं न वट्टुति। “न, भिक्खुवे, दीधं नासिकालोमं धारेतब्बं, यो धारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २७५) वचनतो सण्डासेन नासिकालोमं संहरापेतुं वट्टुति। सक्खरादीहि नासिकालोमं गाहापेनपि आपत्ति नथि, अनुरक्खण्यं पन “अनुजानामि, भिक्खुवे, सण्डास”न्ति (चूळव० २७५) सण्डासो अनुज्ज्ञातो। “न, भिक्खुवे, पलितं गाहापेतब्बं, यो गाहापेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २७५) वचनतो पलितं गाहापेतुं न वट्टुति। यं पन भमुकाय वा नलाटे वा दाठिकाय वा उगन्त्वा बीभच्छं हुत्वा ठितं, तादिसं लोमं पलितं वा अपलितं वा गाहापेतुं वट्टुति।

४२. “न, भिक्खुवे, अकायबन्धनेन गामो पविसितब्बो, यो पविसेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २७८) वचनतो अकायबन्धनेन गामो न पविसितब्बो, अबच्छित्वा निक्खमन्तेन यत्थ सरति, तथ्य बच्छितब्बं। “आसनसालाय बच्छिस्सामी”न्ति गन्तुं वट्टुति, सरित्वा याव न बन्धति, न ताव पिण्डाय चरितब्बं।

४३. “न, भिक्खुवे, गिहिनिवत्थं निवासेतब्बं, यो निवासेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २८०) आदिवचनतो हत्यिसोण्डादिवसेन गिहिनिवत्थं न निवासेतब्बं, सेतपटपारुतादिवसेन न गिहिपालं पारुपितब्बं, मल्लकम्पकरादयो विय कच्छं बच्छित्वा न निवासेतब्बं। एवं निवासेतु गिलानस्सपि मगण्पटिपन्ससपि न वट्टुति। यम्पि मग्गं गच्छन्ता एकं वा द्वे वा कोणे डक्खिपित्वा अन्तरवासकस्स उपरि लगान्ति, अन्तो वा एकं कासावं तथा निवासेत्वा बहि अपरं निवासेन्ति, सब्बं न वट्टुति। गिलानो पन अन्तोकासावस्स ओवट्टिकं दस्सेत्वा अपरं उपरि निवासेतुं लभति, अगिलानेन द्वे निवासेनेन सगुणं कत्वा निवासेतब्बानि।

४४. “न, भिक्खुवे, उभतोकाजं हरितब्बं, यो हरेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २८१) वचनतो उभतोकाजं हरितुं न वट्टुति। “अनुजानामि, भिक्खुवे, एकतोकाजं अन्तरकाजं सीसभारं खन्धभारं कटिभारं ओलम्बक”न्ति वचनतो एकतोकाजादिं हरितुं वट्टुति।

४५. “न, भिक्खुवे, दीधं दन्तकट्टुं खादितब्बं, यो खादेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २८२) वचनतो न दीधं दन्तकट्टुं खादितब्बं। “अनुजानामि, भिक्खुवे, अड्डुलपरमं दन्तकट्टुं। अनुजानामि, भिक्खुवे, चतुरङ्गुलपच्छिमं दन्तकट्टुं”न्ति (चूळव० २८२) वचनतो मनुस्सानं पमणङ्गुलेन अड्डुलपरमं चतुरङ्गुलपच्छिमञ्च दन्तकट्टुं खादितब्बं।

४६. “न, भिक्खुवे, बुद्धवचनं छन्दसो आरोपेतब्बं, यो आरोपेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खुवे, सकाय निरुत्तिया बुद्धवचनं परियापुणितुं”न्ति (चूळव० २८५) वचनतो वेदं विय बुद्धवचनं सक्कटभासाय वाचनामग्गं आरोचेतुं न वट्टुति, सकाय पन मागधिकाय निरुत्तिया परियापुणितब्बं।

४७. “न, भिक्खुवे, लोकायतं परियापुणितब्बं, यो परियापुणेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूळव० २८६) आदिवचनतो लोकायतसङ्कातं “सब्बं उच्छिद्धुं, सब्बं अनुच्छिद्धुं, सेतो काको, काळो बको इमिना च इमिना च कारणो”ति एवमादिनरत्थककारणपटिसंयुतं तिथियसत्यं नेव परियापुणितब्बं, न परस्स वाचेतब्बं। न च तरिच्छानविज्ञा परियापुणितब्बा, न परस्स वाचेतब्बा।

४८. “न, भिक्खुवे, खिपिते “जीवा”ति वत्तब्बो, यो वदेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खुवे, गिहीनं “जीवथ भन्ते वित्तु वुच्चमानेन चिरं जीवा”ति वत्तु”न्ति (चूळव० २८८) वचनतो खिपिते “जीवा”ति वत्तब्बं, गिहिना पन “जीवथा”ति वुच्चमानेन “चिरं जीवा”ति वत्तुं वट्टुति।

४९. “न, भिक्खुवे, लसुणं खादितब्बं, यो खादेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खुवे, आबाधपच्यया लसुणं खादितुं”न्ति (चूळव० २८९) वचनतो आबाधं विना लसुणं खादितुं न वट्टुति, सूपसम्पाकादीसु (पाचिं अट्ट० ७९७) पाकिखत्तं पन वट्टुति। तज्ज्ञ पच्यमानेसु मुग्गसूपादीसु वा मच्छिमसविकतिया वा तेले वा बदरसालवादीसु वा अम्बिलसाकादीसु वा उत्तरिभङ्गेसु वा यत्थ कथ्यचि

अन्तमसो यागुभत्तेपि पक्षिकर्त्तव्यं वद्वति ।

५०. “न, भिक्खुवे, अथोतेहि पादेहि सेनासनं अकमितब्बं, यो अकमेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्व० ३२४) वचनतो अथोतेहि पादेहि मञ्चपीठादिसेनासनं परिकम्मकता वा भूमि न अकमितब्बा । “न, भिक्खुवे, अल्लपादेहि सेनासनं अकमितब्बं, यो अकमेय्य आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्व० ३२४) वचनतो येहि (चूल्व० ३२४) अद्व० ३२४) अकन्त्तद्वाने उदकं पञ्चायति, एवरुपेहि अल्लपादेहि परिभण्डकता भूमि वा सेनासनं वा न अकमितब्बं । सचे पन उदकसिनेहमत्तमेव पञ्चायति, न उदकं, वद्वति । पादपुञ्जानि पन अल्लपादेहिपि अकमितुं वद्वतियेव । “न, भिक्खुवे, सउपाहनेन सेनासनं अकमितब्बं, यो अकमेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्व० ३२४) वचनतो धोतपादेहि अकमितब्बद्वानं सउपाहनेन अकमितुं वद्वति ।

“न, भिक्खुवे, परिकम्मकताय भूमिया निदृभितब्बं, यो निदृभेष्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्व० ३२४) वचनतो परिकम्मकताय भूमिया न निदृभितब्बं । “अनुजानामि, भिक्खुवे, खेलमल्लकं”ति (चूल्व० ३२४) एवं अनुञ्जाते खेलमल्लके निदृभितब्बं । “अनुजानामि, भिक्खुवे, चोळकेन पालिवेठेतु”ति (चूल्व० ३२४) वचनतो सुधाभूमिया वा परिभण्डभूमिया वा मञ्चपीठं निक्षिपत्तेन सचे तद्विका वा कटसारको वा नन्ति, चोळकेन मञ्चपीठानं पादा वेटेतब्बा, तस्मि असति पण्णमिं अथर्वितुं वद्वति, किञ्चिं अनन्त्यरित्वा ठपेत्तस्स पन दुक्कट । यदि पन तत्य नेवासिका अनन्त्यताय भूमियापि उपनिति, अधेतपादेहिपि वल्लञ्जेतुं वद्वति ।

“न, भिक्खुवे, परिकम्मकता भिति अपस्सेतब्बा, यो अपस्सेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्व० ३२४) वचनतो परिकम्मकता भिति सेतभिति वा होतु चित्तकम्मकता वा, न अपस्सेतब्बा । न केवलञ्च भित्तियेव, द्वारमिं वातपानमिं अपस्सेनफलकमिं पासाणन्त्यमिं रुखत्थमिं रुखत्थमिं चीवरेन वा येन केनाचि अप्पिटिच्छादेत्वा अपस्सितुं न लभति । “अनुजानामि, भिक्खुवे, पञ्चत्थरित्वा निपञ्जितुं”ति (चूल्व० ३२५) वचनतो पन धोतपादेहि अकमितब्बं, परिभण्डकं भूमि वा भूमथरणं सेनासनं वा सङ्कृकमञ्चाठीं वा अत्तो सन्तकेन पञ्चत्थरित्वाव निपञ्जितब्बं । सचे निन्दायतोपि पञ्चत्थरणे सङ्कृटिं कोंचि सरोरावयों मञ्चं वा पीठं वा फुसति, आपत्तियेव, लोमेसु पन फुसन्तेसु लोमाणनाय आपत्तियो । परिशोगसीसेन अपस्सयन्तस्सपि एसेव नयो । हथ्यतलपादतलेहि पन फुसितुं अकमितुं वा वद्वति, मञ्चं वा पीठं वा हरन्तस्स काये पटिहञ्जति, अनापत्ति ।

५१. “दसायिम, भिक्खुवे, अवन्दिया । पुरेउपसम्पन्नेन पच्छुपसम्पन्नो अवन्दियो, अनुपसम्पन्नो अवन्दियो, नानासंवासको वुडुतरो अथम्वादी अवन्दियो, मातुगामो अवन्दियो, पण्डको अवन्दियो, पारिवासिको अवन्दियो, मूलायपटकस्सनारहो अवन्दियो, मानतारहो अवन्दियो, मानतत्त्वारिको अवन्दियो, अभानारहो अवन्दियो”ति (चूल्व० ३१२) वचनतो इमे दस अवन्दियाति वेदितब्बा ।

“पच्छुपसम्पन्नेन पुरेउपसम्पन्नो वन्दियो, नानासंवासको वुडुतरो धम्मवादी वन्दियो, तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो वन्दियो”ति (चूल्व० ३१२) — वचनतो इमे तयो वन्दितब्बा ।

५२. “अनुजानामि, भिक्खुवे, तीणि तूलानि रुखत्थलूलं लतातूलूं पोटकीतूलूं”ति (चूल्व० २९७) वचनतो इमानि तीणि तूलानि कपियायानि । तत्य (चूल्व० २९० २९७) रुखत्थलूलनि सिम्बलिस्त्रुक्वादीनं येसं केसञ्चिं रुखत्थानं तूलूं । लतातूलूलनि खीरवल्लिआदीनं यासं कासञ्चिं वल्लीनं तूलूं । पोटकीतूलूलनि पोटकीतूलूलिं तिणजातिकानं अन्तमसो उच्छुन्नलादीनमिं तूलूं । एतोहि तीणि सब्बभूतगामा सङ्घहिता हन्ति । रुखवल्लितिणजातियो हि मुञ्चित्वा अञ्चो भूतगामो नाम नन्ति, तस्मा यस्स कस्तचि भूतगामस्स तूलूं विष्मोहाने वद्वति । भिर्सि पन पापुणित्वा सब्बमेतं अकपियत्थलूलनि वुच्छति । न केवलञ्च बिम्बोहने एतं तूलमेव, हंसमोरादीनं सब्बसकुणानं सीहादीनं सब्बचतुप्पदानञ्च तोममिं वद्वति, पियहुपुफबकुलपुफादीनं पन यं किञ्चिं पुष्कं न वद्वति । तमालपत्तं सुद्धमेव न वद्वति, मिससंन अनुञ्जातं पञ्चविधं उण्णादितूलमिं वद्वति ।

५३. “अनुजानामि, भिक्खुवे, पञ्च भिसियो उण्णमिर्सि चोळभिर्सि वाकभिर्सि तिणभिर्सि पण्णमिर्सि”ति (चूल्व० २९७) वचनतो पञ्चविधि उण्णादीहि पूरिता पञ्च भिसियो अनुञ्जाता । तूलगणनाय हि एतासं गणना वुता । तत्य उण्णागहणेन न केवलं एळकलोमेव गहितं, ठपेत्वा पन मनुस्सलोमेव यं किञ्चिं कपियाकपियमंसजातीनं पंक्षिभृतुप्पदानं लोमं सब्बं इध उण्णागहणेन गहितं । तस्मा छन्नं चीवरानं छन्नं अनुलोमचीवरानञ्च अञ्चतरेन भिसिच्छ्रविं कत्वा तं सब्बं पक्षिविपत्वा भिर्सि कातुं वद्वति । एळकलोमानि पन अपक्रियपित्वा कम्बलमेव चतुर्गुणं पञ्चगुणं वा पक्षिगीत्वा कत्तापि उण्णमिर्सिड्धाव्यमेव गच्छति ।

५४. “न, भिक्खुवे, अड्कायिकानि बिम्बोहनानि धारेतब्बानि, यो धारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (चूल्व० २९७) येसु कटितो पट्टाय याव सीसं उपदहन्ति, तादिसानि उपद्विकायप्पमाणानि बिम्बोहनानि पटिक्रियपित्वा “अनुजानामि, भिक्खुवे, सीसप्पमाणं बिम्बोहन”ति (चूल्व० २९७) सीसप्पमाणं अनुञ्जातं । सीसप्पमाणं नाम यस्स वित्थरातो तीसु कण्णेसु द्विन्नं कण्णानं अन्नरं मिनियमानं विवरित्य चेव चतुर्हुलञ्च होति, मञ्ज्जद्वानं मुद्दिरतनं होति । “दीवतो पन दियद्विरतनं वा द्विरतनं वा”ति कुरुन्दिवं वुतं । अयं सीसप्पमाणस्स उक्तुपुरच्छेदो, इतो ऊङ्दं न वद्वति, हेद्वा वद्वति । अगिलानस्स सीसप्पाधानञ्च पादूपाधानञ्चता अञ्चतिट्टविपत्तेन वद्वति, गिलानस्स विम्बोहनानि सन्धरित्वा उपरि पञ्चत्थरणं दत्वा निपञ्जितुमिं वद्वति । “यानि पन भिसीनं अनुञ्जातानि पञ्च कपियत्थलूलनि, तेहि बिम्बोहनं महन्तमिं वद्वतीं तिं फुस्सदेवत्यरो आह । विनयधरउपतिस्सर्थयो एवं “बिम्बोहनं करिस्सामर्तिं कपियत्थलूलं वा अकपियत्थलूलं वा पक्षिविपत्वा करोन्तस्स पमाणमेव वद्वतीं तिं आह ।

५५. “अनुजानामि, भिक्खुवे, आसन्दिकं”ति (चूल्व० २९७) वचनतो चतुर्स्सपीठसङ्घातो आसन्दिको वद्वति, सो च “अनुजानामि, भिक्खुवे, उच्चकमिं आसन्दिकं”ति (चूल्व० २९७) वचनतो अड्कुलतो उच्चापादकोपि वद्वति । एकतोभागेन दीघपीठमेव हि अड्कुलतो उच्चापादकं न वद्वति, तस्मा चतुर्स्सपीठं पमाणातिकवन्तामिं वद्वति । “अनुजानामि, भिक्खुवे, सत्तङ्गं”ति (चूल्व० २९७) वचनतो अथमिं पमाणातिकवन्तो च वद्वति । “अनुजानामि, भिक्खुवे, भद्रपीठं”ति आदिना (चूल्व० २९७) पालियं अनुञ्जातं वेत्तमपीठं पिलोतिकाबद्धपीठं दारुपट्टिकाय उपरि पादे ठपेत्वा भोजनफलकं विय कतं एळकपादपीठं आमलकाकारेन योजितं बहुपादकं आमाङ्ककवडिकपीठं फलकपीठञ्च पालियं अनागतञ्च अञ्चमिं यं किञ्चिं दासमयपीठं वद्वति ।

५६. “न, भिक्खुवे, उच्च्यासयनमहासयनानि धारेतब्बानि, सेयथिदं, आसन्दिपललङ्को गोनको चित्तको पटिका पटिलका तूलिका विकतिका उदलोमि एकन्तलोमि कद्विसं कोसेयं कुत्तकं हथ्यत्थरं अस्सत्थरं रथ्यत्थरं अजिनपवेणी कदलिमिगपरवच्यत्थरणं सउत्तरच्छदं उभतोलोहितकृपाधानं, यो धारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० २५४) वचनतो उच्च्यासयनमहासयनानि न वद्वन्ति । तत्य (महाव० २५४) उच्च्यासयनं नाम पमाणातिकवन्तं मञ्चं । महासयनं नाम अकपियत्थरणं । आसन्दिआदीसु आसन्दीति पमाणातिकवन्तासनं । पल्लङ्कोति रत्नाचित्रउण्णामयत्थरको । पटिकाति उण्णामयो सेत्थरको । पटिलकाति घनपुणको

उण्णामयलोमत्थरको, यो “आमलकपटो” तिपि वृच्छति । तूलिकाति पक्तितूलिकायेव । विक्तिकाति सीहब्यग्धादिस्पविचित्रो उण्णामयत्थरको । उद्गतोमीति एकतो उगतलोमं उण्णामयत्थरं । एकन्तलोमीति उभतो उगतलोमं उण्णामयत्थरं । कट्टिस्सन्ति रतनपरिसिब्बितं कोसेव्यकट्टिस्समयं पच्छत्थरं । कोसेव्यन्ति रतनपरिसिब्बितं कोसियसुतमयं पच्छत्थरं, सुदुकोसेयं पन वड्नि ।

कुक्तन्ति सोलसन्न नाटकित्यीन ठत्वा नच्छनयोगं उण्णामयत्थरं । हत्थत्थरअस्सत्थरा हत्थिअस्सपट्टोसु अत्थरणकअत्थरणा एव । रथत्थरेषि एसेव नयो । अजिनपवेणीति अजिनचम्मेहि मञ्चपामाणेन सिब्बित्वा कता पवेणी । कदलिमिगपवरपच्छत्थरणन्ति कदलिमिगचम्मं नाम अत्थि, तेन कत्तं पवरपच्छत्थरणन्ति अत्थो । तं किर सेतवत्थरस्स उपरि कदलिमिगचम्मं पत्थरित्वा सिब्बित्वा करोति । सउतरच्छदन्ति सह उतरच्छदेन, उपरिकदेन रत्तवितानेन सदिन्ति अत्थो । सेतवितानम्भि हेडु अक्षियपच्छत्थरणे सति न वट्टति, असति पन वट्टति । उभतोलोहितकूपधानन्ति सीसूपाथानञ्च पादूपधानञ्चाति मञ्चस्स उभतोलोहितकूपधानं, एतं न कप्पति । यं पन एकमेव उपधानं उभोसु पस्सेसु रत्तं वा होतु पदुपवणं वा विचित्रं वा, सचे पमाणयुनं, वट्टति, महाउपधानं पन पटिक्खित्त । गोनकारादीनि (चूल्हवं ३२०) सङ्किकविहारे वा पुगलिकविहारे वा मञ्चपीठकेसु अत्थरत्त्वा परिभुजितुं न वट्टन्ति, धम्मासने पन गिहिविकतनीहारेन लब्धन्ति, तत्रापि निपञ्जितुं न वट्टति ।

“अनुजानामि, भिक्खवे, ठपेत्वा तीणि आसन्दिं पल्लङ्कं तूलिकं गिहिविकतं अभिनिर्सीदितुं, न त्वेव अभिनिपञ्जितुं न्ति (चूल्हवं ३१४) — वचनतो आसन्दादित्यं ठपेत्वा अवसेसेसु गोनकारादीसु गिहिविकतेसु धम्मासने वा भत्तगो वा अन्तरघरे वा निसीदितुं वट्टति, निपञ्जितुं न वट्टति । तूलोनद्दं पन मञ्चपीठं भत्तगो अन्तरघरेयेव निसीदितुं वट्टति, तत्थापि निपञ्जितुं वट्टति । तूलोनद्दं पन मञ्चपीठं कारापेन्नसपि उद्गलनकं पाचित्यं ।

“अनुजानामि, भिक्खवे, ओनद्दुमञ्चं ओनद्दुपीठं न्ति (चूल्हवं २९७) वचनतो पन चम्मादीहि ओनद्दुं मञ्चपीठं वट्टति । “अनुजानामि, भिक्खवे, पावारं । अनुजानामि, भिक्खवे, कोजवं । अनुजानामि, भिक्खवे, कोजवं । कम्बलं न्ति (महावं ३३७-३३८) — वचनतो पावारादीनि सङ्किकानि वा होन्तु पुगलिकानि वा, यथासुवं विहारे वा अन्तरघरे वा यत्थ कत्थचि परिभुजितुं वट्टन्ति । कोजवं पनेत्थ पक्तिकोजवमेव वट्टति, महापिण्डियकोजवं न वट्टति ।

“अनुजानामि, भिक्खवे, सब्बं पासादपरिभोगं न्ति (चूल्हवं ३२०) वचनतो सुवण्णरजतादिविचित्रानि (चूल्हवं ३२०) कवाटानि मञ्चपीठानि तालवण्टानि सुवण्णरजतयोनि पानीयथपानीयसरावानि, यं किञ्चित्त चित्तकम्कतं, सब्बं सेनासनपरिभोगे वट्टति । “पासादस्स दासिदासं खेतवत्युं गोमहिंसं देमा” ति वदन्ति, पाटेकं गहणकिच्चं नत्थि, पासादे पटिगणहिते पटिगणहितमेव होति ।

“अनुजानामि, भिक्खवे, एकपलासिकं उपाहनं... न, भिक्खवे, दिगुणा उपाहना धारेतब्बा... न तिगुणा उपाहना धारेतब्बा... यो धारेत्य, आपत्ति दुक्कटस्सा” ति (महावं २४५) — वचनतो एकपलासिकं उपाहना वट्टति, द्विपटला पन तिपटला न वट्टतियेव । गुणझूणूपाहना (महावं ३२० २४५) नाम चतुपटलतो पट्टाय वृच्छति, सा पन मञ्जिमदेसेयेव न वट्टति । “अनुजानामि, भिक्खवे, सब्बपच्छन्तिमेसु जनपदेसु गुणझूणूपाहनं न्ति (महावं २५१) — वचनतो पच्छन्तिमेसु जनपदेसु गुणझूणूपाहना नवा वा होतु परिभुता वा, वट्टति । मञ्जिमदेसे पन “अनुजानामि, भिक्खवे, ओमुकं गुणझूणूपाहनं । न, भिक्खवे, नवा गुणझूणूपाहना धारेतब्बा, यो धारेत्य, आपत्ति दुक्कटस्सा” ति (महावं २४७) वचनतो पटिमुच्चित्वा अपनीता परिभुत्तायेव गुणझूणूपाहना वट्टति, अपरिभुत्ता पटिक्खित्तायेव । एकपटला पन परिभुत्ता वा होतु अपरिभुत्ता वा, सब्बत्य वट्टति । एत्थं च मनुस्सचम्मं ठपेत्वा येन केनचि चम्मेन कता उपाहना वट्टति । उपाहनकोसकसत्थककोसककुञ्चिककोसकेसुपि एसेव नयो ।

“न, भिक्खवे, सब्बनीलिका उपाहना धारेतब्बा... न सब्बपीतिका उपाहना धारेतब्बा... न सब्बलोहितिका उपाहना धारेतब्बा... न सब्बमञ्जिद्विका उपाहना धारेतब्बा... न सब्बकटस्सा” ति (महावं २४६) — वचनतो सब्बनीलिकादि उपाहना न वट्टति । एत्थं च नीलिका उमापुफ्वणा होति । पीतिका कणिकारपुफ्वणा... लोहितिका जयसुमनपुफ्वणा... मञ्जिद्विका मञ्जिद्विवणा एव... कण्हा अद्विद्विक्वणा... महारङ्गरत्ता सतपदिपिण्डिवणा... महानामरत्ता साम्भन्नवणा होति पण्डुपलासवणा । कुरुन्दिवं पन “एदुमपुफ्वणा” ति वुतं । एतासु यं किञ्चित्त लभित्वा रजनं चोळकेन पुञ्जित्वा वाणं भिन्दित्वा धारेतुं वट्टति, अप्पमत्तकेपि भिन्ने वट्टतियेव ।

“न, भिक्खवे, नीलकवद्विका उपाहना धारेतब्बा... न पीतकवद्विका उपाहना धारेतब्बा... न लोहितकवद्विका उपाहना धारेतब्बा... न मञ्जिद्विकवद्विका उपाहना धारेतब्बा... न कण्हवद्विका उपाहना धारेतब्बा... न महारङ्गरत्तवद्विका उपाहना धारेतब्बा... न महानामरत्तवद्विका उपाहना धारेतब्बा... यो धारेत्य, आपत्ति दुक्कटस्सा” ति (महावं २४६) — वचनतो यास बन्द्रायेव नीलादिवणा होति, तपि न वट्टति, वण्णमेवं पन कत्वा धारेतुं वट्टति ।

“न, भिक्खवे, खल्लकबद्धा उपाहना धारेतब्बा... न पुटबद्धा उपाहना धारेतब्बा... न पालिगुण्ठिमा उपाहना धारेतब्बा... न तूलपुणिका उपाहना धारेतब्बा... न तितिरपत्तिका उपाहना धारेतब्बा... न मेण्डविसाणवद्विका उपाहना धारेतब्बा... न अजिविसाणवद्विका उपाहना धारेतब्बा... न विच्छिकालिका उपाहना धारेतब्बा... न मारिपञ्चपरिसिव्विता उपाहना धारेतब्बा... न चित्रा उपाहना धारेतब्बा, यो धारेत्य, आपत्ति दुक्कटस्सा” ति (महावं २४६) — वचनतो खल्लकबद्धति पण्हिपाथनत्यं तले खल्लकं बन्धित्वा कता । पुटबद्धति योनकउपाहना वृच्छति, या याव जङ्गतो सब्बपादं पटिच्छदेति । पालिगुण्ठिमाति पलिगुण्ठित्वा कता, उपरि पादमत्तमेव पटिच्छारेति, न जङ्ग । तूलपुणिकाति तूलपुणिना पूरेत्वा कता । तितिरपत्तिकाति तितिरपत्तिसदिसा विचित्रबद्धा । मेण्डविसाणवद्विकाति कणिकाद्विनो मेण्डकसिङ्गसण्ठाने वडे योजेत्वा कता । अजिविसाणवद्विकादीसुपि एसेव नयो, विच्छिकालिकापि तत्येव विच्छिकनङ्गुडुसण्ठाने वडे योजेत्वा कता । मोरपिञ्चपरिसिव्विताति तलेसु वा वडेसु वा मोरपिञ्चेहि सुत्तकसदिसेहि परिसिव्विता । चित्राति विचित्रा । एतासु यं किञ्चित्त लभित्वा सचे तानि खल्लकादीनि अपनेत्वा सक्का होन्ति वल्लजितुं, वल्लजेतब्बा । तेसु पन सति वल्लजन्तास्स दुक्कटं ।

“न, भिक्खवे, सीहचम्मादिपरिक्खटा उपाहना धारेतब्बा... न व्यगचम्मपरिक्खटा उपाहना धारेतब्बा... न अजिनचम्मपरिक्खटा उपाहना धारेतब्बा... न उद्चम्मपरिक्खटा उपाहना धारेतब्बा... न मज्जारचम्मपरिक्खटा उपाहना धारेतब्बा... न काळकचम्मपरिक्खटा उपाहना धारेतब्बा... न लुवकचम्मपरिक्खटा उपाहना धारेतब्बा, यो धारेत्य, आपत्ति दुक्कटस्सा” ति (महावं २४६) — वचनतो सीहचम्मादिपरिक्खटापि उपाहना न वट्टति । तथं सीहचम्मपरिक्खटा नाम परियन्तेसु चीवरे अनुवातं विय सीहचम्मं योजेत्वा कता । एस नयो सब्बत्थ । लुवकचम्मपरिक्खटा ति विचित्रा ।

“न, भिक्खवे, कट्टपादुका धारेतब्बा... न तालपत्तपादुका... न वेलुपत्तपादुका, न तिणपादुका... न मुञ्जपादुका, न पब्जपादुका... न हिन्तालपादुका... न कम्बलपादुका... न सोवण्णपादुका... न रूपियमया पादुका... न मणिमया... न वेलुरियमया... न फलिकमया... न कंसमया... न काचमया... न तिपुमया... न सीसमया... न तम्बलोहमया... न काचि सङ्कमनीया पादुका धारेतब्बा, यो धारेत्य, आपत्ति दुक्कटस्सा” ति (महावं २५०-२५१) — वचनतो येन केनचि तिणेन वा अञ्जेन वा कता या काचि सङ्कमनीया पादुका न धारेतब्बा । “अनुजानामि, भिक्खवे, तिस्सो पादुका धुवद्विनिया असङ्गमनीयायो, वच्चपादुकं पस्सावपादुकं आचमनपादुकं न्ति (महावं २५१) — वचनतो पन भूमियं सुप्पतिहिता निच्छला असंहारिया वच्चपादुकादी तिस्सो पादुका परिभुजितुं वट्टन्ति ।

“न, भिक्खवे, सउपाहनेन गामो पविसितब्बो, यो पविसेय, आपत्ति दुक्कटस्सा” ति (महावं २५१) वचनतो सउपाहनेन गामो न पविसितब्बो । “अनुजानामि, भिक्खवे, गिलानेन भिक्खुना सउपाहनेन गामं पविसितुं न्ति (महावं २५६) वचनतो पन यस्स पादा वा फलिता पादखीला वा आबाधो पादा वा दुक्खा होन्ति, यो न सक्कोति अनुपाहनो गामं पविसितुं, एवरुपेन गिलानेन

सउपाहनेन गामं पविसितुं वट्टिति । “अनुजानामि, भिक्खुवे, अज्ञारामे उपाहनं धारेतुं उकं पदीयं कत्तरदण्ड”न्ति (महाव० २४९) वचनतो अज्ञारामे अगिलानस्सपि उपाहनं धारेतुं वट्टिति ।

“न, भिक्खुवे, आचरियेसु आचरियमत्तेसु उपज्ञायेसु उपज्ञायमत्तेसु अनुपाहनेसु चङ्कममानेसु सउपाहनेन चङ्कमितब्बं, यो चङ्कमेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”न्ति (महाव० २४८) — वचनतो आचरियादेसु अनुपाहनेसु चङ्कमन्तेसु सउपाहनेन न चङ्कमितब्बं । एत्थ (महाव० अड० २४८) च पब्बन्जाचरियो उपसम्पदाचरियो निस्सायाचरियो उद्देशाचरियोति इमे चत्तारोपि इध आचरिया एव । अवस्थिकस्त्र छब्बस्सो आचरियमत्तो । सो हि चतुवस्सकाले त निस्साय वच्छिति । एवं एकवस्सस्स सत्तवस्सो, दुवस्सस्स अद्ववस्सो, तिवस्सस्स नववस्सो, चतुवस्सस्स दसवस्सोति इमेषि आचरियमत्ता एव । उपज्ञायस्स सन्दिद्वस्समत्ता पन सहायभिक्खू ये वा पन केचि दसवस्सोहि महन्ततरा, ते सब्बोपि उपज्ञायमत्ता नाम । एत्केसु भिक्खूसु अनुपाहनेसु चङ्कमन्तेसु सउपाहनस्स चङ्कमतो आपत्ति ।

“न, भिक्खुवे, महाचमानि धारेतब्बानि सीहचम्मं व्याघ्रचम्मं दीपिचम्मं, यो धारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा” । “न, भिक्खुवे, गोचम्मं धारेतब्बं, यो धारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा” । “न, भिक्खुवे, किञ्चित्त चम्मं धारेतब्बं, यो धारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”न्ति (महाव० २५५) — वचनतो मञ्जिमदेसे सीहचमानि यं किञ्चित्त चम्मं गहेत्वा परिहरितु न वट्टिति । सीहचमानानज्य परिहरणेयेव पटिक्खेपो कतो । भूमत्यरणवसेन पन अज्जत्य अमीहरन्तेन यं किञ्चित्त चम्मं परिभुजितुं वट्टिति ।

“अनुजानामि, भिक्खुवे, सब्बपच्चन्तिमेसु जनपदेसु चमानि अत्यरणानि एलकचम्मं अजचम्मं मिगचम्म”न्ति (महाव० २५९) वचनको पन पच्चन्तिमेसु जनपदेसु यं किञ्चित्त (महाव० अड० २५९) एलकचम्मज्य अजचम्मज्य अत्थरत्वा निपञ्जितुं वा निर्सीदितुं वा वट्टिति । मिगचम्मे एणिमिगो वातमिगो पसदमिगो कुरुङ्गमिगो मिगमातुको रोहितमिगोति एतेसंयेव चम्मानि वट्टिति, अज्जेसं पन —

मककटो काळसीहो च, सरभो कदलीमिगो ।
ये च वाळमिगा केचि, तेसं चम्मं न वट्टिति ॥

तत्य वाळमिगाति सीहब्यग्य अच्छतरच्छा । न केवलञ्च एतेयेव, येसं वा पन चम्मं वट्टितीति वुतं, ते ठपेत्वा अवसेसा अन्तमसो गोमाहिंसससविभारादयोपि सब्बे इमस्मिं अत्ये ‘वाळमिगा’त्वेव वेदितब्बा । एतेसंज्ञि सब्बेसं पन चम्मं न वट्टिति ।

“न, भिक्खुवे, यानेन यथितब्बं, यो यायेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स । अनुजानामि, भिक्खुवे, गिलानस्स यान”न्ति (महाव० २५३) वचनतो अगिलानेन भिक्खुना यानेन न गत्तब्बं । कतरं पन यानं कप्पति, कतरं न कप्पतीति? “अनुजानामि, भिक्खुवे, पुरिसयुतं हत्यवट्टकं । अनुजानामि, भिक्खुवे, सिविकं पाटिङ्ग”न्ति (महाव० २५३) वचनतो पुरिसयुतं हत्यवट्टकं सिविका पाटिङ्गी च वट्टिति । एत्थ पुरिसयुतं इत्थिसारथि वा होतु पुरिसारथि वा, वट्टति, धेरयुतं पन न वट्टिति । हत्यवट्टकं पन इत्थियो वा वट्टेन्तु पुरिसा वा, वट्टितयेव ।

५७. “अनुजानामि, भिक्खुवे, अहतानं दुस्सानं अहतकप्पानं दिगुणं सङ्घाटि एकच्चियं उत्तरासङ्गं एकच्चियं अन्तरवासकं, उतुङ्गटानं दुस्सानं चतुर्गुणं सङ्घाटि दिगुणं उत्तरासङ्गं दिगुणं अन्तरवासकं, पंसुकूले यावत्यत्यं, पापणिके उत्तराहो करणीयो”न्ति (महाव० ३४८) वचनतो अधोतानं (महाव० अड० ३४८) एकवारं धोतानज्य वथ्यान दुपट्टा सङ्घाटि कातब्बा, उत्तरासङ्गा अन्तरवासको च एकपट्टो कातब्बो । उतुङ्गटानं पन हत्यवट्टानं पिलोतिकानं सङ्घाटि चतुर्गुणा कातब्बा, उत्तरासङ्गो अन्तरवासको च दुपट्टो कातब्बो, पंसुकूले पन यथारथि कातब्बं । अन्तरापणतो पतिपलीतिकायीवरेण पुरासाहो करणीयो, पारियेसाना कातब्बा, परिच्छेदो पन नानिय, पट्टसतम्पि वट्टिति । सब्बमिदं सादियन्तस्स भिक्खुनो वुतं । तीसु पन चीवरेसु द्वे वा एकं वा छिन्दित्वा कातब्बं । सचे नप्पहोति, आगन्तुकपत्तं दातब्बं । आगन्तुकपत्तं दातब्बं । आगन्तुकपत्तं, न वट्टिति, छिन्दितब्बमेव ।

“अनुजानामि, भिक्खुवे, द्वे छिन्नकानि एकं अच्छिन्नकन्ति । द्वे छिन्नकानि एकं अच्छिन्नकं नप्पहोति । भगवतो एतमत्यं आरोचेसु । अनुजानामि, भिक्खुवे, द्वे अच्छिन्नकानि एकं छिन्नकन्ति । द्वे अच्छिन्नकानि एकं छिन्नकन्ति । भगवतो एतमत्यं आरोचेसु । अनुजानामि, भिक्खुवे, अन्वाधिकम्पि आरोपेतु । न च, भिक्खुवे, सब्बं अच्छिन्नकं धारेतब्बं, यो धारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”न्ति (महाव० ३६०) ।

तस्मा सचे पहोति आगन्तुकपत्तं, न वट्टिति, छिन्दितब्बमेव ।

“न, भिक्खुवे, पोत्थको निवासेतब्बो, यो निवासेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स । न, भिक्खुवे, सब्बनीलकानि चीवरानि धारेतब्बानि... न सब्बपीतकानि... न सब्बलोहितकानि... न सब्बमञ्जिङ्गकानि... न सब्बकण्ठानि... न सब्बमहारुकरत्तानि... न सब्बमहानामरतानि... न अच्छिन्ननदसानि... न दीघदसानि... न पुफ्दसानि... न फलदसानि चीवरानि धारेतब्बानि... न कञ्चुकं... न तिरीटं... न वेतनं धारेतब्बं, यो धारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”न्ति (महाव० ३७१-३७२) — वचनतो पोत्थकारीनि न धारेतब्बानि । तत्य (महाव० अड० ३७१-३७२) पोत्थकोति मकचिमयो वुच्यति, अवकदुस्सकदलिदुस्सप्रकदुस्सनिपि पोत्थकारीतिकानेव । सब्बनीलकारीनि रजनं धोवित्वा पुन रजित्वा धारेतब्बानि । न सक्का चे होत्ति धोवितुं, पच्छत्यरणानि वा कातब्बानि । तिपट्टुचीवरस्स वा मज्जे दातब्बानि । तेसं वण्णनानत्तं उपाहनासु वुत्तनयमेव । अच्छिन्ननदसीदीवदसानि दसा छिन्दित्वा धारेतब्बानि । कञ्चुकं लभित्वा फालेत्वा रजित्वा परिभुजितुं वट्टिति । वेठनेपि एसेव नयो । तिरीटकं पन रुक्खच्छलिमयं, तं पादपुञ्जिनि कातुं वट्टिति ।

५८. “न, भिक्खुवे, अथमकम्मं कातब्बं, यो कारेय्य, आपत्ति दुक्कटस्स । अनुजानामि, भिक्खुवे, अथमकम्मे कविरपाने पटिकोसितुं”न्ति (महाव० १५४) वचनतो अथमकम्मं न कातब्बं, कविरमानज्य निवारेतब्बं । निवारेत्तेव च “अनुजानामि, भिक्खुवे, चतूर्हि पञ्चवि पटिकोसितुं, द्वात्रि तीहि विद्वि आविकातुं, एकेन अधिङ्गतुं ‘न मेतं खमती’न्ति (महाव० १५४) वचनतो यत्थ निवारेत्तेव भिक्खुनो उपद्वं करोत्ति, तत्य एककेन न निवारेतब्बं । सचे चत्तारो पञ्च वा होत्ति, निवारेतब्बं । सचे पन द्वे वा तयो वा होत्ति, “अथमकम्मं इदं, न मेतं खमती”न्ति एवं अज्जत्स्स सन्तिके अत्तो दिङ्गि आविकातब्बा । सचे एकोव होत्ति, “न मेतं खमती”न्ति अधिङ्गतब्बं, सब्बज्येतं तेसं अनुपद्वत्यान्य वुतं ।

५९. “न, भिक्खुवे, अनोकासकतो भिक्खु आपत्तिया चोदेतब्बो, यो चोदेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”न्ति (महाव० १५३) वचनतो चोदेन्तेन “करोते मे आयस्मा ओकासं, अहं तं वचुकामो”न्ति एवं ओकासं कारापेत्वा चोदेतब्बो । अधिपायभेदो पनेत्य वेदितब्बो (महाव० अड० २.३८१) । अयज्जि अधिपायो नाम चावनाधिपायो अवकोसाधिपायो कम्माधिपायो युद्धानाधिपायो उपोसथपवारणदुपनाधिपायो अनुविज्जनाधिपायो धम्मकथाधिपायोति अनेकविधो । तत्य पुरिमेसु चतूर्मुखो अपायेयसु ओकासं अकारापेत्वान्स दुक्कटं, ओकासं कारापेत्वापि सम्मुखा अमूलकेन पाराजिकेन चोदेन्तास सङ्घाटिसेसेन चोदेन्तस्स पाचित्तियं, अमूलिकाय आचाराविपत्तिया चोदेन्तस्स दुक्कटं, अवकोसाधिपायेवन वदेन्तस्स पाचित्तियं । असम्मुखा पन सत्तहिपि आपत्तिक्खच्छेहि वदेन्तस्स दुक्कटं, असम्मुखा एव सत्तविधिपि कम्मं करोत्तस्स दुक्कटमेव । कुरुन्दिदं पन “वुद्धानाधिपायेवन ‘त्वं इमं नाम आपत्ति आपन्नो, तं पटिकोहो’न्ति वदेन्तस्स ओकासकिच्चं नस्थी”न्ति वुतं । उपोसथपवारण ठपेन्तस्सपि ओकासकम्मं नतिय, ठपनखेतं पन जानितब्बं “सुणातु मे, भन्ते, सङ्घो, अज्जुपोसथो पन्नरसो, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो उपोसथं करे”न्ति ।

एतस्मिन्दि रे-कारे अनतिक्कन्तेयेव ठपेतुं लब्धति, ततो परं पन यथा-कारे पत्ते न लब्धति । एस नयो पवारणात ।

अनुविज्जनकस्सपि ओसठे वत्थुस्मिं “अत्येतं तवा”न्ति अनुविज्जनाधिपायेवन वदेन्तस्स ओकासकम्मं नतिय । धम्मकथिकस्सपि धम्मासने निसीदित्वा “यो इद्विद्वत्त्वा करोति, अयं भिक्खु अस्समाणो”न्ति आदिना नयेन अनोदिस्स धम्मं कथेन्तस्स ओकासकम्मं नतिय । सचे पन ओदिस्स नियमेत्वा “असुको च असुको च अस्समणो अनुपासको”न्ति कथेति, धम्मासनतो ओरोहित्वा आपत्ति देसेत्वा गन्तब्बं । “न, भिक्खुवे, सुङ्गानं भिक्खूनं अनापत्तिकानं अवत्थुस्मिं अकारणे ओकासो कारापेतब्बो, यो कारापेय्य, आपत्ति दुक्कटस्सा”न्ति (महाव० १५३) वचनतो सुङ्गानं भिक्खूनं अकारणे

वत्युस्मिं ओकासो न करेतब्बो । “अनुजानामि, भिक्खवे, पुगलं तुलयित्वा ओकासं कात्”न्ति (महाव० १५३) वचनतो “भूतमेव नु खो आपत्ति वदति, अभूत्”न्ति एवं उपराक्षित्वा ओकासो कातब्बो ।

६०. “न, भिक्खवे, सङ्गदेव्यं विनिपातेतब्बं, यो विनिपातेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० ३६१) वचनतो सङ्गदेव्यं न विनिपातेतब्बं । ठपेत्वा मातापितरो (महाव० अट्ठ० ३६१) सेसजातीनं देन्तोपि विनिपातेतीयेव, मातापितरो पन रज्जे ठिपापि पथ्यन्ति, दातब्बं ।

६१. “न, भिक्खवे, सन्तरुतरेन गामो पविसितब्बो, यो पविसेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० ३६२) वचनतो सन्तरुतरेन गामो न पविसितब्बो ।

६२. “पञ्चिमे, भिक्खवे, पच्चया सङ्घाटिया निक्खेणाय । गिलानो वा होति, वस्सिकसङ्केतं वा होति, नदीपारगतं वा होति, अग्नाग्नुत्तिविहारो वा होति, अत्थतकथिनं वा होति । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च पच्चया सङ्घाटिया निक्खेणाया”ति (महाव० ३६२) — वचनतो पन गहेत्वा गन्तुं असमत्यो गिलानो वा होति, वस्सिकसङ्केतावीसु वा अञ्जतरं कारणं, एवरूपेसु पच्चयेसु सङ्घाटिं अग्नाग्नुत्तिविहारे ठपेत्वा सन्तरुतरेन गन्तुं वदति । सब्बेस्वेव हि एतेसु गिलानवस्सिकसङ्केतनदीपारगमनअत्यथतकथिनभावेसु अग्नाग्नुत्तियेव पमाणं, गुते एव विहारे निक्खिपित्वा बहिं गन्तुं वदति, नागते । आरञ्जकस्स पन विहारो न सुगुतो होति, तेन भण्डुक्खलिकाय पक्षिपित्वा पासाणसुसिरुखवसुसिरादीसु सुपीटच्छन्सु ठपेत्वा गन्तब्बं । उत्तरासङ्ग अन्तरवासकानं निक्खेणेपि इमेयेव पञ्च पच्चया वेदितब्बा ।

६३. “न, भिक्खवे, सम्बाधस्स सामन्ता द्वालु सत्यकम्मं वा वित्यिकम्मं वा कारपेतब्बं, यो कारपेय, आपत्ति थुलुच्ययस्सा”ति (महाव० २७९) वचनतो यथापरिच्छिन्ने ओकासे (महाव० अट्ठ० २७९) येन केनचिं सत्येन वा सूचिया वा कण्ठेन वा सत्तिकाय वा पासाणसक्वलिकाय वा नरेन वा छिन्दनं वा फालनं वा विज्ञनं वा लोकनं वा न कातब्बं, सब्बज्ञेतं सत्यकम्ममेव होति । येन केनचिं पन चम्पेन वा वर्तयेन वा वित्यिपीठनमिं न कातब्बं, सब्बज्ञेतं वित्यिकम्ममेव होति । एत्य च “सम्बाधस्स सामन्ता द्वालु”ति इदं सत्यकम्मयेव सन्धाय वुतं, वित्यिकम्मं पन सम्बाधेयेव पटिक्खितं । तथ्य पन खारं वा दातुं येन केनचिं रज्जुकेन वा बन्धितुं वदति, यदि तेन छिज्जति, सुच्छिन्नं । अण्डवृद्धिरोगो सत्यकम्मं न वदति, तस्मा “अण्डं फालेत्वा बीजानि उद्धरित्वा अरोगं करिस्सामी”ति न कातब्बं, अगितापनभेसज्जलेपेनेसु पन पटिक्खेपो नित्यि । वच्चमग्गे भेसज्जमक्षिता आदानवहुं वा वेळुनालिका वा वदृति, याय खारकम्मं वा करेन्ति, तेलं वा पवेसेन्ति ।

६४. “न, भिक्खवे, नहापितपुब्बेन खुरभण्डं परिहरितब्बं, यो परिहरेय, आपत्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० ३०३) वचनतो नहापितपुब्बेन (महाव० अट्ठ० ३०३) खुरभण्डं गहेत्वा परिहरितुं न वदति, अञ्जस्स सन्तकेन पन केसे छेदेतुं वदति । सच्च वेतनं गहेत्वा छिन्दति, न वदति । यो अनहापितपुब्बो, तस्सेव परिहरितुं वदति, तं वा अञ्जं वा गहेत्वा केसे छेदेतुमि वदति ।

६५. “सङ्घिकानि, भिक्खवे, बीजानि पुगालिकाय भूमिया रोपितानि भागं दत्वा परिभुज्जितब्बानि । पुगालिकानि बीजानि सङ्घिकाय भूमिया रोपितानि भागं दत्वा परिभुज्जितब्बानो”ति (महाव० ३०४) — वचनतो पुगालिकाय भूमिया सङ्घिकेसु बीजेसु रोपितेसु सङ्घिकाय भूमिया वा पुगालिकेसु बीजेसु रोपितेसु दसमभागं दत्वा परिभुज्जितब्बं । इदं किं जम्बुदीपे पोराणकचारितं, तस्मा दस कोट्टासे कत्वा एको कोट्टासो भूमिसामिकानं दातब्बो ।

६६. “सन्ति, भिक्खवे, मग्गा कन्तारा अपोदका अप्पभक्षा, न सुकरा अपायेयेन गन्तुं । अनुजानामि, भिक्खवे, पायेयं परियोसंतु । ताण्डुलो ताण्डुलिकेन, मुग्गो मुग्गाग्निकेन, मासो मासाग्निकेन, लोणं लोणाग्निकेन, गुलो गुलाग्निकेन, तेलं तेलाग्निकेन, सप्पि सप्पित्यिकेन”ति (महाव० २९१) — वचनतो तादिसं कन्तारां नित्यरन्तेन पायेयं परियोसंतु वदति । कथं पन परियेसितब्बन्ति? सच्च (महाव० अट्ठ० २९६) केचिसयमेव जत्वा देन्ति, इच्छेतं कुसलं । नो चे देन्ति, जातिपवारितद्वानतो वा भिक्खाचारवर्तेन वा परियेसितब्बं । तथा अलभन्तेन अञ्जातिक अप्पवारितद्वानतो याचित्वापि गहेत्वां । एकदिवसेन गमनीये मग्गे एकभत्तत्याय परियेसितब्बं । दीघे अङ्गाने तक्तेन कन्तारां नित्यरति, तत्कं परियेसितब्बं ।

६७. “यं, भिक्खवे, मया ‘इदं न कप्पती’ति अप्पटिक्खितं, तज्ये अकप्यिं अनुलोमेति, कप्यिं पटिबाहति, तं वो न कप्पति । यं, भिक्खवे, मया ‘इदं न कप्पती’ति अप्पटिक्खितं, तज्ये कप्यिं अनुलोमेति, अकप्यिं पटिबाहति, तं वो कप्पती’ति (महाव० ३०५) — इमे चत्तारे महापदेसे भगवा भिक्खुनं नयगगहणत्याय आह । तथ्य धम्मसङ्घाहकत्थेरा सुतं गहेत्वा परिमहन्ता इदं अद्दसंसु । “ठपेत्वा धञ्जफलरस्सा”ति सत्त धञ्जफलरसानि “पच्छाभत्तं न कप्पती”ति पटिक्खित्वानि । तालानिलिकेपरनसलबुज्वलाबुक्षम्पण्डुपुस्फलतिपुस्फलएळालुकानि नव महाफलानि सब्बज्ज अपरणं धञ्जगातिकमेव । तं किञ्चापि न पटिक्खितं, अथ खो अकप्यिं अनुलोमेति, तस्मा पच्छाभत्तं न कप्पति । अट्ठ पानानि अनुञ्जातानि, अवसेसानि वेततितिणिकमातुलुङ्कपिण्डकोसम्बकरमन्दादिरिखुदकफलपानानि अट्ठपानगतिकानेव । तानि किञ्चापि न अनुञ्जातानि, अथ खो कप्यिं अनुलोमेति, तस्मा कप्पति । ठपेत्वा हि सानुलोमं धञ्जफलरसं अञ्जं फलपानं नाम अकप्यिं नयिथ, सब्ब यामकालिकयेवाति कुरुन्दिदं वुतं ।

भगवता — “अनुजानामि, भिक्खवे, छ चीवरानि खोमं कप्यासिकं कोसेयं कम्बलं साणं भङ्गः”ति (महाव० ३३९) छ चीवरानि अनुञ्जातानि, धम्मसङ्घाहकत्थेरहि तेसं अनुलोमानि दुकूलं पत्तुण्णं चीनपटुं सोमारपटुं इङ्ग्रिमयं देवदित्यिन्ति अपरानि छ अनुञ्जातानि । तथ्य पत्तुण्णन्ति पत्तुण्णदेसे पाणकेहि सञ्जातवत्यं । द्वे पटानि देसनामेनेव वुत्तानि । तीर्णि कोसेयस्स अनुलोमानि, दुकूलं साणस्स, इतरानि द्वे कप्यासिकस्स वा सब्बें वा ।

भगवता एकादस पते पटिक्खिपित्वा द्वे पता अनुञ्जाता लोहपतो च मत्तिकापतो च । लोहथालं मत्तिकाथालं तम्बलोहथालकन्ति तेसंयेव अनुलोमानि । भगवता तयो तुम्हा अनुञ्जाता लोहतुम्हो कद्गतुम्होतो फलतुम्होतो । कुण्डिका कञ्चनको उदकतुम्होति तेसंयेव अनुलोमानि । कुरुन्दिदं पन “पानीयसङ्घापानीयसरावकानं एते अनुलोमा”ति वुतं । पटिका सूकरन्तन्ति द्वे कायवन्धनानि अनुञ्जातानि । दुस्सपट्टेन रज्जुकेन च कत्कायवन्धनानि तेसंयेव अनुलोमानि । सेतच्छतं किलञ्जच्छतं पणणच्छतन्ति तीर्णि छत्तानि अनुञ्जातानि । एकपणणच्छतं तेसंयेव अनुलोमान्ति इमानि नयेन पालिच्च अद्कुच्यज्ञ अनुपिक्खित्वा अञ्जानिपि कप्यियाकप्यियानं अनुलोमानि विनयधरेन वेदितब्बानि ।

६८. विनयधरो (पाचिं अट्ठ० ४३८) च पुगालो विनयपरियत्मूलके पञ्चानिसंसे छानिसंसे सत्तानिसंसे अडानिसंसे नवानिसंसे एकादसानिसंसे लभति । कतमे पञ्चानिसंसे लभति? अत्तनो सीलक्खन्यो सुगुतो होति सुरक्खितो, कुकुच्यपकतानं पटिसरणं होति, विसारदो सङ्घमन्जे वोहरति, पच्यत्यिके सहधम्मेन

“पञ्चिमे, भिक्खवे, आनिसंसा विनयधरे पुगाले । अत्तनो सीलक्खन्यो सुगुतो होति सुरक्खितो, कुकुच्यपकतानं पटिसरणं होति, विसारदो सङ्घमन्जे वोहरति, पच्यत्यिके सहधम्मेन सुनिगगित्वानि, सङ्घम्पट्टित्वा पटिपन्नो होती”ति (परि० ३२५) ।

कथमस्स अत्तनो सीलक्खन्यो सुगुतो होति सुरक्खितो? इधेकच्चो भिक्खु आपत्ति आपञ्जन्तो छहाकारेहि आपञ्जति अलञ्जिता, अञ्जाणता, कुकुच्यपकतता, अकप्यिये कप्यियसञ्जिता, कप्यिये अकप्यियसञ्जिता, सतिसम्पोसा । कथं अलञ्जिताय आपञ्जति? अकप्यियभावं जानन्तोयेव मदित्वा वीतिकम्मं करोति । वुतम्पि चेतं —

“सञ्चिच्च आपत्ति आपञ्जति, आपत्ति परिगूहिति ।

अगातिगमनञ्च गच्छति, एदिसो वुच्यति अलञ्जिजुगालो”ति॥ (परि० ३५९) ।

कथं अञ्जाणताय आपञ्जति? अञ्जाणपुगालो हि मन्दो मोमूहो कत्तब्बाकत्तब्बं अजानन्तो अकत्तब्बं करोति, कत्तब्बं विराशेति । एवं अञ्जाणताय आपञ्जति । कथं कुकुच्यपकतताय आपञ्जति? कप्यियाकप्यियं निस्साय कुकुच्यच्चे उपन्ने विनयधरं पुछित्वा कप्यियं चे, कत्तब्बं सिया, अकप्यियं चे, न कत्तब्बं, अयं पन “वदृतो”ति मदित्वा वीतिकम्मतयेव । एवं कुकुच्यपकतताय

आपज्जति ।

कथं अकपिये कपियसञ्जिताय आपज्जति? अच्छमंसं “सूकरमंस”न्ति खादति, दीपिमंसं “मिगमंस”न्ति खादति, अकपियभोजनं “कपियभोजन”न्ति भुज्जति, विकाले कालसञ्चाय भुज्जति, अकपिययानकं “कपिययानक”न्ति पिवति । एवं अकपिये कपियसञ्जिताय आपज्जति । कथं कपिये अकपियसञ्जिताय आपज्जति? सूकरमंसं “अच्छमंस”न्ति खादति, मिगमंसं “दीपिमंस”न्ति खादति, कपियभोजनं “अकपियभोजन”न्ति भुज्जति, काले विकालसञ्चाय भुज्जति, कपिययानकं “अकपिययानक”न्ति पिवति । एवं कपिये अकपियसञ्जिताय आपज्जति । कथं सतिसम्मोसा आपज्जति? सहस्रेव्यचौवरविप्पवासभेसञ्जचौवरकालातिकमनपच्चया आपर्ति सतिसम्मोसा आपज्जति । एवमिधेकच्चो भिक्खु इमेहि छहि आकारेहि आपर्ति आपज्जति ।

विनयधरो पन इमेहि छहाकरेहि आपर्ति न आपज्जति । कथं लज्जिताय नापज्जति? सो हि “पस्सथ थो, अयं कपियाकपियं जानन्तोयेव पण्णतिवीतिकमं करोती”ति इमं परूपवादं रक्खन्तोर्पि नापज्जति । एवं लज्जिताय नापज्जति, सहसा आपनन्मि देसनागामिनि देसेत्वा बुद्धानगामिनिया बुद्धहित्वा सुद्धन्ते पतिद्वाति । ततो—

“सञ्चिच्च आपर्ति नापज्जति, आपर्ति न परिगूहति ।

अगतिगमनञ्च न गच्छति, एदिसो बुच्चति लज्जिषुगालो”ति ॥ (परि० ३५९) —

इमस्मिं लज्जिभावे पतिद्वितोव होति ।

कथं जाणताय नापज्जति? सो हि कपियाकपियं जानाति, तस्मा कपियंयेव करोति, अकपियं न करोति । एवं जाणताय नापज्जति । कथं अकुक्कुच्चपकतताय नापज्जति? कपियाकपियं निस्साय कुक्कुच्चे उप्पन्ने वत्यु ओलोकेत्वा मातिकं गदभाजनं अन्तरापर्ति अनापर्ति ओलोकेत्वा कपियं च होति, करोति, अकपियं चे, न करोति । एवं अकुक्कुच्चपकतताय नापज्जति । कथं अकपिये कपियसञ्जितायीह नापज्जति? सो हि कपियाकपियं जानाति, तस्मा अकपिये कपियसञ्जी न होति, कपिये अकपियसञ्जी न होति, सुप्पतिद्विता चस्स सति होति, अधिडुतब्बं अधिडुति, विकपेतब्बं विकपेति । इति इमेहि छहि आकारेहि आपर्ति नापज्जति । अनापज्जन्तो अखण्डसीलो होति, परिसुद्धसीलो होति । एवमस्स अत्तनों सीलकख्चौ सुगुतो होति सुरक्खितो ।

कथं कुक्कुच्चपकतानं पटिसरणं होति? तिरोरद्वेसु तिरोनपदेसु च उपन्नकुक्कुच्चे भिक्खू “असुक्किस्मि किर विहारे विनयधरो वसती”ति दूरतोव तस्स सन्तिकं आगन्त्वा कुक्कुच्चं पुच्छति । सो तेहि कतस्स कम्मस्स वत्यु ओलोकेत्वा आपत्तानापर्तिगरुकलहुकादिभेदं सल्लक्षेत्वा देसनागामिनि देसापेत्वा, बुद्धानगामिनिया बुद्धापेत्वा सुद्धन्ते पतिद्वापेति । एवं कुक्कुच्चपकतानं पटिसरणं होति ।

विसारदो सङ्घमञ्जे वोहरतीति अविनयधरस्स हि सङ्घमञ्जे कथेन्तस्स भयं सारज्जं ओक्कमति, विनयधरस्स तं न होति । कस्मा? “एवं कथेन्तस्स दोसो होति, एवं न दोसो”ति जत्वा कथनतो ।

पच्चात्यिके सहधम्मेन सुनिगगिहितं निगग्नहातीति एत्य द्विधा पच्चात्यिका नाम अन्तपच्चात्यिका च सासनपच्चात्यिका च । तत्य मैत्रियभूमजका च भिक्खू वृद्धो च लिङ्गवी अमूलकेन अन्तिमवन्धुना चोदेत्, इमे अन्तपच्चात्यिका नाम । ये पन अज्जेपि दुस्सीला पापधम्मा, सब्बेते अन्तपच्चात्यिका । विपरीतदस्सना पन अरिद्विभिक्खुकटकसामणेरवेसालिकविज्ञपुत्रका परूपहारअञ्जाणकहुवितरणादिवादा महासङ्किकादयो च अबुद्धसासनं “बुद्धसासन”न्ति वत्वा कतपग्गहा सासनपच्चात्यिका नाम । ते सब्बेपि सहधम्मेन सहकारणेन वचनेन यथा तं असद्भमं पतिद्वापेतु न सब्बकोन्ति, एवं सुनिगगिहितं कत्वा निगग्नहाति ।

सङ्घमट्टिया पटिपन्नो होतीति एत्य पन तिविधो सङ्घम्मो परियत्तिपटिपत्तिअधिगमवसेन । तथ्य तेपिटकं बुद्धवचनं परियत्तिसङ्घम्मो नाम । तेरस धुतगुणा चुद्धस खन्धकवत्तानि द्वेअसीति महावत्तानीति अयं पटिपत्तिसङ्घम्मो नाम । चतारो मग्गा च चतारि फलानि च, अयं अधिगमसङ्घम्मो नाम ।

तत्य केचि थेरा “यो वो, आनन्द, मया धम्मो च विनयो च दोसितो पञ्चतो, सो वो ममच्छयेन सत्या”ति इमिना सुन्तेन (दी० निं० २.२१६) “सासनस्स परियत्ति मूल”न्ति वदन्ति । केचि थेरा “इमे च सुभद्र भिक्खु सम्मा पवहरेत्यु असुञ्जो लोको अरहन्तेहि अस्सा”ति इमिना सुन्तेन (दी० निं० २.२१४) “सासनस्स पटिपत्ति मूल”न्ति वत्वा “याव पञ्च भिक्खू सम्पाठिपन्ना संविजन्ति, ताव सासनं ठित होती”ति आहंसु । इतरे पन थेरा “परियत्तिया अन्तरहिताय सुप्पटिपन्नसापि धम्माभिसमयो नर्थो”ति वत्वा आहंसु “सच्चिपि पञ्च भिक्खू चतारि पाराजिकानि रक्खका होत्ति, ते सद्धे कुलातुते पब्बाजेत्वा पच्चन्तिमे जनपदे उपसम्पादेत्वा दसवग्गं गणं पूरेत्वा मज्जिमजनपदे उपसम्पदं करिसन्ति, एतेनुपायेन वीसतिवग्गं सहं पूरेत्वा अत्तनोपि अब्बानकम्मं कत्वा सासनं वुद्धि विरुद्धिं गमयिसन्ति । एवमयं विनयधरो तिविधस्सपि सङ्घमस्स चिरद्वितिया पटिपन्नो होती”ति । एवमयं विनयधरो इमे ताव पञ्चानिसंसे पटिलभतीति वेदितब्बो ।

कतमे छानिसंसे लभतीति? तस्साधेयो उपोसथो पवारणा सङ्घकम्मं पञ्चज्ञा उपसम्पदा, निस्सयं देति, सामणेरं उपद्वापेति । येपि इमे चातुर्द्विसिको, पन्नरसिको, सामगित्तोसथो, सङ्घे उपोसथो, गणे उपोसथो, पुग्गले उपोसथो, सुत्तुद्वेसो, पारिसुद्धि, अधिड्वानउपोसथोति नव उपोसथा, सब्बे ते विनयधरायत्ता, यापि च इमा चातुर्द्विसिका, पन्नरसिका, सामगित्तोपवारणा, सङ्घे पवारणा, गणे पवारणा, पुग्गले पवारणा, तेवाचिका पवारणा, द्वेवाचिका पवारणा, समानवस्सिका पवारणात नव पवारणा, तापि विनयधरायत्ता एव, तस्स सन्तका, सो तासं सामी ।

यानिपि इमानि अपलोकनकम्मं जत्तिकम्मं जत्तिदुतियकम्मं जत्तिद्वतुत्थकम्मनि चत्तारि सङ्घकम्मानि, या चायं उपज्ञायेन हृत्वा कुलपुत्तानं पञ्चज्ञा च उपसम्पदा च कातब्बा, अयम्पि विनयधरायत्ताव । न हि अज्जो द्विपटिकधरोपि एवं कातुं लभति, सो एव निस्सयं देति, सामणेरं उपद्वापेति, अज्जो नेव निस्सयं दातुं लभति, न सामणेरं उपद्वापेतु । नेवे “न, भिक्खवे, एकेन द्वे सामणेरो उपद्वापेत्वा, यो उपद्वापेत्य, आपर्ति दुक्कटस्सा”ति (महाव० १०१) पटिक्खिपित्वा पुन अनुजानन्तेनपि “अनुजानामि, भिक्खवे, व्यतेन भिक्खुना एकेन द्वे सामणेरे उपद्वापेतु, यावतके वा पन उस्सहति ओवदितुं अनुसासितुं, तावतके उपद्वापेतु”ति (महाव० १०५) व्यत्तस्सेव सामणेरुपद्वापेत्वा अनुञ्जात । सामणेरुपद्वापेत्वा पच्चासीसन्तो पन विनयधरस्स सन्तिके उपज्ञं गाहापेत्वा वत्तपटिपत्ति सदितुं लभति । एत्य च निस्सयदानन्तेव सामणेरुपद्वापेत्वा एकमङ्ग । इति इमेसु छसु अनिसंसेसु एकेन सङ्घि पुरिमानि पञ्च छ होत्ति । द्वीपि सङ्घि सत्त, तीहि सङ्घि अदु, चतुहि सङ्घि नव, पञ्चवि सङ्घि दस, सब्बोहेतो सङ्घि एकादसाति एवं विनयधरो पुग्गलो पञ्च छ सत्त अदु नव दस एकादस च अनिसंसे लभतीति वेदितब्बो ।

महानिसंसमिच्छेवं, कोसल्लं विनये सदा ।

पत्थेनेनेत्य कातब्बो, अभियोगो पुनप्पुनन्ति ॥

इति पालिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्घहे

पक्षण्णकविनिच्छयकथा समता ।

निहितो चायं पालिमुत्तकविनयविनिच्छयसङ्घहो ।

निगमनकथा

अञ्जोसितो नरिन्देन, सोहं परक्कमबाहुना ।

सद्गमद्वितिकामेन, सासनुज्जोतकारिना ॥

तेनेव करिते रम्मे, पासादसतमण्डिते ।
नानादुमगणाकिणे, भावनाभिरतालये ॥

सीतलूदकसम्पन्ने, वसं जेतवने इमं ।
विनयसङ्घहं सारं, अकासि योगिनं हितं ॥

यं सिद्धं इमिना पुञ्चं, यञ्चञ्चं पसुर्ण मया ।
एतेन पुञ्चकम्मेन, दुतिये अत्तसम्बवे ॥

तावर्तिसे पमोदेन्तो, सीलाचारगुणे रतो ।
अलग्गो पञ्चकामेसु, पत्वान पठमं फलं ॥

अन्तिमे अत्तभावम्हि, मेत्तेयं मूनिपुङ्खवं ।
लोकगग्पुगगलं नाथं, सब्बसत्तहिते रतं ॥

दिस्वान तस्स धीरस्स, सुत्वा सद्गमदेसनं ।
अधिगन्त्वा फलं अग्गं, सोभेय्यं जिनसासनन्ति ॥

विनयसङ्घह-अट्टकथा निष्ठिता ।